នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធានប្បទីបិកាដីកា

គន្ថារម្ភ

យស្ស ញាណំ សទា ញាណំ, នាញ្ញេយ្យា ញាណកំ វិនា;
និស្សេសគុណយុត្តស្ស, តស្ស នត្វា មហេសិនោ។

សត្ថន្តរា សមាទាយ, សារំ សព្ពធរា តថា;
ករិយ្យតេ’**ភិធានប្ប-ទីបកស្សត្ថវណ្ណនា។**

បណាមាទិវណ្ណនា

[ក] ឥធាយំ គន្ថការោ បឋមមត្តនោ បរេសម្បិ សម្មា ហិតត្ថនិប្ផាទនត្ថំ បុញ្ញសម្បទ’មាចិនោតិ “**តថាគតោ**”ច្ចាទិនា។ តត្ថ **ករុណាករោ** មហាករុណាយ ឧប្បត្តិដ្ឋានភូតោ យោ **តថាគតោ** ភគវា **ករោបយាតំ** អត្តនោ ហត្ថគតំ **សុខប្បទំ** សុខស្ស បតិដ្ឋានភូតំ សុខការណំ វា សុខទាយកំ វា **បទំ** និព្ពានំ **ឱសជ្ជ** ចជិត្វា **កលិសម្ភវេ** ទុក្ខការណភូតេ **ភវេ** សំសារេ **កេវលទុក្ករំ** សុករនោសម្មិស្សំ អច្ចន្តទុក្ករំ បញ្ចវិធបរិច្ចាគាទិកំ **ករំ** ករោន្តោ **បរត្ថំ** បរេសមត្ថំយេវ **អកា** កតវា, តមេទិសំ តថាគតំ អហំ នមាមិ។

[ខ] យញ្ច ធម្មំ **ជរារុជាទិមុត្តា** ជរារោគាទីហិ វិមុត្តា **មុនិកុញ្ជរា** មុនិសេដ្ឋា ភគវន្តោ **អបូជយុំ** បូជិតវន្តោ, តថា **ឧត្តមេ** ឧត្តមេ សត្តានំ វា សំសារមហោឃបក្ខន្ទានំ តតោ ឧត្តរណសមត្ថេ **យហឹ តរេ** យស្មឹ ធម្មប្លវេ **ឋិតា** សម្មាបដិបជ្ជនវសេន អារូឡ្ហា **នរានរា** មនុស្សា ច ទេវា ច **តិវដ្ដម្ពុនិធឹ** កិលេសកម្មវិបាកវដ្ដសង្ខាតេហិ តីហិ វដ្ដេហិ អាកុលិតំ សំសារមហម្ពុរាសឹ **តរឹសុ** តិណ្ណា, **អភយប្បទំ** កិលេសប្បហានករំ, សំសារទុក្ខប្បហានករំ វា តំ ធម្មមបិ អហំ នមាមិ។

[គ] **មុនិន្ទោរសសូនុតំ** ភគវតោ ឧរេ សម្ភវធម្មទេសនាយ អរិយភាវប្បត្តតាយ មុនិន្ទស្ស ឱរសបុត្តភាវំ **គតំ** បត្តំ **នុតំ** កិលេសខេបនកំ **សុបុញ្ញខេត្តំ** បុញ្ញត្ថិកានំ បុញ្ញពីជវិរុហនដ្ឋានំ សុខេត្តភូតំ **ភុវនេ** លោកេ **សុតំ** វិស្សុតំ , សុតធរំ វា កិលេសសវនាភាវេន **អស្សុតំ** អបាណោបិ បាណោ ករីយិត្ថាតិ បាណីកតោ, បាតិមោក្ខសំវរោ, សោវ សំវរោ ឯតស្សត្ថីតិ **បាណីកតសំវរោ**, តំ បាណីកតសំវរំ, **វរំ** សីលាទិគុណេហិ សទេវកេហិ លោកេហិ បត្ថនីយំ។ “ទេវាបិ តស្ស បិហយន្តិ តាទិនោ”តិ [ឧទា. ២៧] ហិ វុត្តំ។ **សទា** សព្ពស្មឹ កាលេ **គុណោឃេន** សីលាទិគុណសមូហេន **និរន្តរន្តរំ** អវិច្ឆិន្នមានសំ, បរិបុណ្ណចិត្តំ វា **គណម្បិ** អដ្ឋន្នំ អរិយបុគ្គលានំ សមូហំ អបិ អហំ នមាមីតិ ឯវមេត្ថ តិណ្ណម្បិ សង្ខេបតោ អត្ថយោជនា ទដ្ឋព្ពា។

[ឃ-ង] ឯវំ បុញ្ញសម្បទមាចិនិត្វា កិមភិមតំ សាធនីយមិច្ចាហ “**បកាសិស្សមភិធានប្បទីបិក**”ន្តិ។ ពុទ្ធាទីនមភិធានានំ សរូបវសេន, លិង្គវសេន ច បរិទីបនតោ បកាសនតោ “**អភិធានប្បទីបិក**”ន្តិ លទ្ធនាមំ សត្ថំ **បកាសិស្សំ** អន្តោភាវេន និប្ផន្នំ ពហិភាវេន បកាសិស្សំ។ អន្តោភាវស្ស ហិ ពហិភាវមបេក្ខិត្វា ភាវិតមុបបន្នំ។ ននុ សន្តេវ បុព្ពាចរិយានំ នាមលិង្គប្បកាសនាន្យមរកោសតិកណ្ឌេប្បលិន្យាទ្យភិធានសត្ថានិ, បាណិនិ ព្យាឌិវររុចិចន្ទគោមិ រុទ្ទវាមនាទិវិហិតានិ ច លិង្គសត្ថានិ, តតោ កិមិទមុច្ចតេ ឥច្ចាហ “**នាមលិង្គានិ ពុទ្ធភាសិតស្សារហានិ ទស្សយន្តោ**”តិ។ ឯតេន សន្តេស្វបិ បុព្ពាចរិយានំ សត្ថេសុ យស្មា ន តេសុ នាមលិង្គានិ ពុទ្ធវចនានុរូបានិ ហោន្តិ , តស្មា តទនុរូបានិ នាមលិង្គានិ ទស្សយន្តោ អភិធានសត្ថំ បកាសិស្សាមីតិ ឯតមត្ថំ ទីបេតិ។ នម្យតេ អភិធីយតេ អត្ថោ អនេនាតិ **នាមំ**, សទ្ទសត្ថេ **នមុ**ធាតុវសេន។ លិង្គយតេ “ឥត្ថិយមតោ **អា**បច្ចយោ”ត្យាទិនា វិភជ្ជតេតិ, ឥត្ថាទយោ វានេន លិង្គីយន្តេ ព្យញ្ជីយន្តេតិ **លិង្គំ**, ឥត្ថិបុមនបុំសកំ។ កិមេតស្ស អភិធានសត្ថស្សករណេ បយោជនន្តិ បុច្ឆាយំ យស្មឹ សតិ តំ សោតារោ សោតុមុស្សហន្តិ, តំ ទស្សេតុមាហ “**នាមលិង្គេស្វិ**”ច្ចាទិ។ យតោ ពុទ្ធវចនេ បដុនោ ភាវោ បាដវំ, តទេវ អត្ថោ បយោជនំ, តំ ឥច្ឆន្តីតិ **បាដវត្ថិនោ**, តេសំ បាដវត្ថីនំ សោតូនំ នាមលិង្គេសុ **កោសល្លំ** កុសលតា ឆេកភាវោ ពុទ្ធវចនេ មហព្ពលំ អត្ថស្ស និច្ឆយការណំ ហោតិ, **អតោ** តស្មា ការណា ពុទ្ធភាសិតស្សារហានិ នាមលិង្គានិ ទស្សយន្តោ អភិធានប្បទីបិកំ សត្ថំ បកាសិស្សន្តិ សម្ពន្ធោ។

[ច] ឥទានិ សត្តលហុភាវត្ថមាហ “**ភិយ្យោ**”ច្ចាទិ។ **ភិយ្យោ** ពាហុល្លេន **រូបន្តរា** រូបភេទេន ឥត្ថិបច្ចយបុម្ភាវាទិការិយកតេន ថីបុន្នបុំសកំ ញេយ្យំ, សោ ច នាមានំ នាមវិសេសនស្ស, នាមបរាមសិសព្ពនាមសទ្ទស្ស ច ញេយ្យោ បការន្តរាភាវា។ តត្រ នាមានំ រូបភេទោ យថា – ឆុរិកា សត្យ’សិបុត្តិ [អភិធាន ៣៩២ គាថា]។ អសិ ខគ្គោ ច សាយកោ [អភិធាន ៣៩១ គាថា]។ បានីយំ សលិលំ ទកន្តិ [អភិធាន ៦៦១ គាថា]។ នាមវិសេសនស្ស យថា – និសីថោ មជ្ឈិមា រត្តីតិ [អភិធាន ៧០ គាថា]។ នាមបរាមសិសព្ពនាមសទ្ទស្ស យថា – អាកង្ខា រុចិ វុត្តា សា, តូធិកា លាលសា ទ្វិសូតិ [អភិធាន ១៦៣ គាថា]។ **សាហចរិយេន** និយតលិង្គេនាវិប្បយោគតោ ថីបុន្នបុំសកំ ញេយ្យំ។ **កត្ថចី**តិ យត្រ រូបភេទោ នត្ថិ, តំ យថា – មរីចិ មិគតណ្ហិកា [អភិធាន ៦៥ គាថា]។ វំសិមា ភាករោ ភានុ [អភិធាន ៦៣ គាថា]។ អាបោ បយោ ជលំ វារិ [អភិធាន ៦៦១ គាថា]។ មរីចាទយោ ហ្យភិន្នរូបត្តា លិង្គន្តរេបិ សម្ភាវិយន្តេហិ និយតលិង្គេហិ មិគតណ្ហិកាភាករជលាទិសទ្ទេហិ សាហចរិយេន តំលិង្គេនិច្ឆីយន្តេ។ **អាហច្ចវិធានេន** ឥត្ថិបុមនបុំសកានំ វិសេសេត្វា កថនេន ថីបុន្នបុំសកំ ញេយ្យំ។ **ក្វចី**តិ យត្រ ន រូបភេទោ លិង្គនិណ្ណយស្ស និមិត្តំ, ន ច សាហចរិយំ លិង្គភេទោភិមតោ, នេកមេវ វា លិង្គមិច្ឆតេ, តំ យថា – វល្លរី មញ្ជរី នារី [អភិធាន ៥៥០ គាថា]។ វិដបោ វិដភីត្ថិយំ [អភិធាន ៥៤៧ គាថា]។ ភីតិត្ថី ភយមុត្តាសោ [អភិធាន ១៦៦ គាថា]។ វជិរំ បុន្នបុំសកេច្ចាទិ [អភិធាន ២៤ គាថា]។

[ឆ] ឥទានិ រូបភេទោតិ លិង្គនិណ្ណយស្ស បដិបត្តិហេតុកោ យោ ភិន្នលិង្គានំ ទ្វន្ទោ, តក្ករណបដិសេធេន អភិន្នលិង្គានមេវ ទ្វន្ទោ កតោតិ បរិភាសិតុមុបក្កមតេ “**អភិន្នលិង្គិន**”មិច្ចាទិ។ អភិន្នលិង្គីនំយេវ នាមានំ ទ្វន្ទោ កតោ, ន ភិន្នលិង្គីនំ, យថា – វិមុត្យសង្ខតធាតុ, សុទ្ធិនិព្ពុតិយោ សិយុន្តិ [អភិធាន ៩ គាថា]។ ន កេវលំ ទ្វន្ទោយេវ, អថ ខោ ឯកសេសោប្យភិន្នលិង្គានំយេវ កតោ, យថា – នគ្គោ ទិគម្ពរាវត្ថា។ [អភិធាន ៧៣៤ គាថា] **សព្ពធរកតេ** បទ “ជីមូតា មេឃបព្ពតា” ឥច្ចុទាហដំ។ ននុ ច ភិន្នលិង្គានម្បិ ឯកសេសោ កតោ, យថា – មាតា បិតា តុ បិតរោ, បុត្តា តុ បុត្តធីតរោ [អភិធាន ២៤៩ គាថា]។ សសុរា សស្សុ សសុរា, ភាតុភគិនិ ភាតរោតិ [អភិធាន ២៥០ គាថា]។ ឯត្ថ ហិ មាតា ច បិតា ច បិតរោ, បុត្តោ ច ធីតា ច បុត្តា, សស្សុ ច សសុរោ ច សសុរា, ភាតា ច ភគិនី ច ភាតរោតិ ភិន្នលិង្គានម្បិ ឯកសេសោ ទស្សិតោតិ។ ឋានន្តរេ តេសំ ភិន្នលិង្គតាយ ទស្សិតត្តា ន ទោសោ។ តាតោ តុ ជនកោ បិតា [អភិធាន ២៤៣ គាថា]។ អម្មា’ម្ពា ជននី មាតា [អភិធាន ២៤៤ គាថា]។ អបច្ចំ បុត្តោត្រជោ សុតោ [អភិធាន ២៤០ គាថា]។ នារិយំ ទុហិតា ធីតា [អភិធាន ២៤១ គាថា]។ ជាយាបតីនំ ជននី, សស្សូ វុត្តាថ តប្បិតា។ សសុរោតិ ឥច្ចាទិកញ្ហិ តេសំ [អភិធាន ២៤៦ គាថា] ឋានន្តរន្តិ។ តថា ឯត្ថ កមំ វិនា ភិន្នលិង្គានំ គណនបាឋោ វិយ សង្ករោបិ ន កតោ។ តត្រ ហិ សគ្គទិសាទយោ អត្ថា យថាក្កមំ តំសម្ពន្ធា ច សក្កវិទិសាទយោ អត្ថា សកសកសម្ពន្ធសហិតា យថាភិធានំ សរូបបដិបត្យមត្ថភិធេយ្យា, តថា តប្បរិយាយសម្ពន្ធានិ ច យានិ នាមានិ, តានិ សព្ពានិ តទភិធានាវសរេ អភិធេយ្យានីតិ សុខេនេកត្រេវ សកលនាមបដិបត្តិ សរូបបដិបត្តិ ច យថា សិយាតិច្ចេតទត្ថំ កមោ អភ្យុបគម្យតេ, តថា ច សត្យាវស្សំ សគ្គាទិបរិយាយេ ទិវសទ្ទាទយោ, ហរាទ្យវសរេ កុមារាទយោ អភិធេយ្យា ឥតិ កមានុរោធេន លិង្គសង្ករោ បរិហរិតុមសក្កុណេយ្យោ, យថាវុត្តន្តុ កមំ វិនា នេហ សង្ករោ កតោ, ឥតិ បរិយាយេន ឥត្ថិប្បករណាទិក្កមេន យថាសម្ភវមភិធានតោ, តំ យថា – ឦតិ ត្វិត្ថី អជញ្ញញ្ច, ឧបសគ្គោ ឧបទ្ទវោតិ [អភិធាន ៤០១ គាថា]។ អត្រ ហិ យេ តិលិង្គា, តេ តិលិង្គាវសរេ ឯវ និពទ្ធា, ន គណនបាឋា វិយ ឧច្ចារណវសេន, ឯវំ សព្ពត្រ យថាសម្ភវំ នីយតេ។ វុត្តញ្ច –

“ភេទាខ្យានាយ ន ទ្វន្ទោ, នេកសេសោ ន សង្ករោ;
កតោត្រ ភិន្នលិង្គាន-មវុត្តានំ កមំ វិនា”តិ [អមរ ១.៤]។

ឥទានិ លិង្គវាចកានំ ឋានវសេនត្ថេសុ គមនំ ទស្សេតុមាហ “**លិង្គវាចកេ**”ច្ចាទិ។ **គាថាបាទន្តមជ្ឈដ្ឋា** គាថានំ បាទានញ្ច អន្តមជ្ឈដ្ឋា **លិង្គវាចកា** អនេកត្ថលិង្គវាចកានិ ញាណទស្សនាទីនិ លិង្គានិ **បុព្ព**មត្ថំ វាចកវសេន **យន្តិ** គច្ឆន្តិ។ **អបរេ** គាថាបាទានមាទិដ្ឋា លិង្គវាចកា **បរ**មត្ថំ **យន្តិ** គច្ឆន្តិ។ តំ យថា –

ផលេ វិបស្សនាទិព្ព-ចក្ខុសព្ពញ្ញុតាសុ ច;
បច្ចវេក្ខណញាណម្ហិ, មគ្គេ ច **ញាណទស្សនំ** [អភិធាន ៧៩៤ គាថា]។

ណាទោ សទ្ធាចីវរាទិ-ហេត្វាធារេសុ **បច្ចយោ;**
កីឡាទិព្ពវិហារាទោ, **វិហារោ** សុគតាលយេ [អភិធាន ៨៥៧ គាថា]។

ខគ្គេ ក្យូរេ **នេត្តីសោ**, បរស្មិញ្ចាត្រ តីស្វមុ [អភិធាន ១០៨៩ គាថា];
កុសលេ **សុកតំ** សុដ្ឋុ-កតេ ច **សុកតោ** តិសុ [អភិធាន ៩៣៨ គាថា]។

សមយោ សមវាយេ ច, សមូហេ ការណេ ខណេ;
បដិវេធេ សិយា កាលេ, បហានេ លាភទិដ្ឋិសុ [អភិធាន ៧៧៨ គាថា]។

កន្តារោ វនទុគ្គេសុ [អភិធាន ១១០៧ គាថា]។

ឯត្ថ ច –

យេភុយ្យគាព្យាមិស្សេសុ, វិសំយោគេ ច **កេវលំ;**
ទឡ្ហត្ថេនតិរេកេ ចា-នវសេសម្ហិ តំ តិសុ [អភិធាន ៧៨៦ គាថា]។

សមាធិស្មឹ បុ**មេកគ្គោ**-នាកុលេ វាច្ចលិង្គិកោ [អភិធាន ១០៣៥ គាថា]។

ជឡេ **ថូលោ** មហត្យបិ [អភិធាន ១០៦៦ គាថា] ច្ចាទីសុ

គាថាមជ្ឈដ្ឋានំ , បាទន្តមជ្ឈដ្ឋានញ្ច លិង្គវាចកានំ បុព្ពបរត្តេស្វបិ គមនភាវតោ "បុព្ពំ យន្តី"តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ អថ វា គាថានំ មជ្ឈន្តដ្ឋា បុព្ពំ យន្តិ, គាថាមជ្ឈដ្ឋា, បាទន្តមជ្ឈដ្ឋា ច បុព្ពាបរញ្ច យន្តីតិ យថាលាភយោជនា ទដ្ឋព្ពា។

[ជ] ឥទានិ វិសេសវិធិម្ហិ សត្តលហុភាវត្ថំ បរិភាសតេ "**បុមិត្ថិយ**"មិច្ចាទិ។ បុមិត្ថិយំ "**ទ្វីសុ**"តិ បទំ ញេយ្យំ, យថា – អសនិ ទ្វីសុ [អភិធាន ២៤ គាថា]។ **សព្ពលិង្គេ** លិង្គត្តយេ "**តីសុ**"តិ បទំ ញេយ្យំ, យថា – សត្តន្ទំ បូរណេ សេដ្ឋេ'តិសន្តេ សត្តមោ តិសុ [អភិធាន ៩៤២ គាថា]។ ឯត្ថ ច និសិទ្ធលិង្គនាមំ បារិសេសតោ "សេសលិង្គ"ន្តិ ញេយ្យំ [និសិទ្ធលិង្គ សេសត្ថំ (អមរ ១.៥.)], យថា – វស្ស សំវច្ឆរា និត្ថីតិ [អភិធាន ៨១ គាថា]។ អត្រ ចេក លិង្គនិសេធព្យាខ្យានេន លិង្គទ្វយវិធានន្តិ [ឯកលិង្គនិសេធព្យាជេន លិង្គទ្វយាភិធានមិតិ (អមរកោសចិន្តាមណិដីកា)]។

គន្ថលាហវំ វិធាយេទានិ បដិបត្តិលាហវត្ថមាហ "**អភិធានន្តរារម្ភេ**"ឥច្ចាទិ។ **អភិធានន្តរស្ស** អញ្ញស្ស អភិធានស្ស អារម្ភេ សតិ, **តុ** អន្តោ យស្ស អភិធានស្ស, **អថ** អាទិ យស្ស អភិធានស្សាតិ ឥទំ អភិធានទ្វយញ្ច ញេយ្យំ។ ត្វន្តមថាទិកំ នាមាទិបទំ បុព្ពេន ន សម្ពជ្ឈតេតិ ភាវោ។ តត្រ នាមបទំ យថា – ជិនោ សក្កោ តុ សិទ្ធត្ថោ [អភិធាន ៤ គាថា]។ កេសវោ ចក្កបាណ្យថ [អភិធាន ១៦ គាថា]។ មហិស្សរោ សិវោ សូលី [អភិធាន ១៦ គាថា]។ លិង្គបទំ យថា – បុមេ តុ បណ្ឌិ បាសណិ [អភិធាន ២៧៧ គាថា]។ បុមេ ត្វតុ រជោ បុប្ផំ [អភិធាន ២៣៨ គាថា]។ សា តិរោករណីប្យថ [អភិធាន ២៩៨ គាថា]។ បុន្នបុំសកមុល្លោចំ [អភិធាន ២៩៩ គាថា]។ អត្ថបទំ យថា – ឧទរេ តុ តថា បាចា'នលស្មឹ គហណិត្ថិយំ [អភិធាន ៩៧៣ គាថា]។ បណិតោ តីសុ មធុរេ, ឧត្តមេ វិហិតេប្យថ។ អញ្ញសេ វិសិខាយញ្ច, បន្តិយំ វីថិ នារិយំ [អភិធាន ៩៤០ គាថា]។ **អថ**សទ្ទេន ចត្រ អនន្តរិយត្ថេន សកបរិយាយោបលក្ខណតោ **អថោ** សទ្ទាទីសុ ច ន បុព្ពេន សម្ពជ្ឈតេ។ បាណកោ ចាប្យថោ ឧច្ចាលិង្គោ លោមសបាណកោតិ [អភិធាន ៦២៣ គាថា]។

[ឈ] ឥទានិ ពុទ្ធវចនានមនុរូបានម្បិ បចុរប្បយោគានមេវ កេសញ្ចិ គហណំ អត្ថនោ សត្ថន្តរាបសយ្ហការសេន អហំការបុព្ពិកាភាវញ្ច ទស្សេតុមាហ "**ភិយ្យោ បយោគ**"មិច្ចាទិ។ **សោគតេ** សុគតស្ស វចនភូតេ **អាគមេ** បិដកត្តយេ, តញ្ហិ អាគច្ឆន្តិ តិវិធសម្បត្តិយោ ឯតេនាតិ អាគមោតិ វុច្ចតិ។ តស្មឹ ភិយ្យោ បយោគំ ពាហុល្លេន បយុជ្ជតេតិ **បយោគោ**, តំ **អាគម្ម** គហេត្វា ក្វចិ អរញ្ញវគ្គាទីសុ **និយណ្ឌុយុត្តិញ្ច** និឃណ្ឌុ នាមកេ សត្ថេ អាគតំ ពុទ្ធវចនានុរូបំ យុត្តិញ្ច **អានីយ** អានេត្វា នាមលិង្គំ **កថីយតិ** អន្តោភាវេន និប្ផន្នំ ពហិភាវេន បកាសីយតេ។ អាវិភាវត្ថមេវ ហិ ជញ្ញត្ថំ សន្តការិយការិនោ។ អាសីសាយំ វា អវស្សម្ភាវិនោបិ វចនស្ស វត្តមានត្តវត្តិច្ចាយ វត្តមានត្តំ, តថា ហិ លោកេ អវស្សម្ភាវិនោ សិទ្ធិមភិសន្ធាយ ភាវិនមប្យត្ថំ វត្តមានត្តេន វា អតីតត្តេន វា វត្តុមិច្ឆតិ, តំ យថា – "ឥទំ មមមបាបយេ"តិ កោចិ កេនចាភិហិតោ សន្តោ អវស្សំ តំ ភវិស្សតីតិ មញ្ញមានោ បាបិយមានំ បត្តំ វា វត្តុមិច្ឆតិ , តតោយេវ "អាសីសាយំ ភូតមិវ ចេ"តិ [បាណិនិ ៣.៣.១៣២] ឥទតិទេសវចនំ បច្ចាខ្យាយតេ។

បណាមាទិវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១. សគ្គកណ្ឌវណ្ណនា

១. ឥទានិ យស្មា អភិធេយ្យត្ថោ នាម បញ្ញត្តិបរមត្ថត្ថវសេន ទុវិធោ, តេសុ យេភុយ្យេន បញ្ញត្តត្ថតោ បរមត្ថត្ថោវ សេដ្ឋោ, តេសុបិ ឱធិសោ កិលេសានំ សមុច្ឆេទបដិប្បស្សទ្ធិករត្តា យថាក្កមំ អដ្ឋ ធម្មា សេដ្ឋា, តតោបិ និព្ពានមេវ សេដ្ឋំ, តេសំ សព្ពេសម្បិ ធម្មានំ សម្មាសម្ពុទ្ធោវ សេដ្ឋោ។ វុត្តញ្ហិ ភគវតា "វិរាគោ សេដ្ឋោ ធម្មានំ, ទ្វិបទានញ្ច ចក្ខុមា"តិ [ធ. ប. ២៧៣; នេត្តិ. ១២៥]។ ឯត្ថ ហិ "យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ ធម្មានំ អគ្គមក្ខាយតី"តិ [អ. និ. ៤.៣៤; ៥.៣២; ឥតិវុ. ៩០] វចនតោ សព្ពេសម្បិ សង្ខតាសង្ខតធម្មានំ វិរាគសង្ខាតោ និព្ពានមេវ សេដ្ឋោ, ចក្ខុមា បន សម្មាសម្ពុទ្ធោ តេសំ សព្ពេសម្បិ ធម្មានំ, ទេវមនុស្សាទិភេទានំ ទ្វិបទានញ្ច បញ្ញត្តត្ថានំ សេដ្ឋោតិ អយមត្ថោ វុត្តោ ភគវតា, តស្មា សព្ពត្ថ សេដ្ឋត្ថាភិធាយកាភិធានភូតំ ពុទ្ធាភិធានមេវ បឋមំ **សគ្គកណ្ឌស្ស** អាទិម្ហិ បត្ថិយវសេន [សត្ថិយវសេន (ក.)] ទស្សេតុមាហ "**ពុទ្ធោ**"ច្ចាទិ។ តត្ថ **ជិន**សទ្ទន្តំ សព្ពពុទ្ធស្ស នាមំ។ សព្ពំ ពុទ្ធវាតិ **ពុទ្ធោ**, សកម្មកា កត្តរិ **ត**បច្ចយោ។ វិសិដ្ឋា ពុទ្ធិ អស្សត្ថីតិ **ពុទ្ធោ**, បសំសាយំ យទាទិនា **ណ**បច្ចយោ។ ទានសីលក្ខន្ទាទយោ ឋានាដ្ឋានញាណាទយោ វា ទស ពលានិ យស្សេតិ **ទសពលោ**។ សាសតិ វិនយតិ សត្តេតិ **សត្ថា**។ សព្ពធម្មជាននសីលតាយ **សព្ពញ្ញូ**។ ទ្វិបទានំ, ទ្វិបទេសុ វា ឧត្តមោ **ទ្វិបទុត្តមោ, ពុទ្ធវំសវណ្ណនាយំ** [ពុ. វំ. អដ្ឋ. ៣៧ និទានកថា] និទ្ធារណលក្ខណាយ ឆដ្ឋិយា សមាសស្ស បដិសិទ្ធត្តា នេទិសី និទ្ធារណលក្ខណា ឆដ្ឋី គម្យតេ។ កស្មា បន សោ តត្ថ បដិសិទ្ធោតិ? សមាសេ យេភុយ្យេន និទ្ធារណលក្ខណត្ថស្ស វិកលាភាវតោ។ កិញ្ចាបិ ហិ តត្ថ ឆដ្ឋិយាយេវ បដិសិទ្ធោ, សត្តមិយា បន និទ្ធារណលក្ខណាយ វិជ្ជមានត្តា តស្សាបិ សោ បដិសេធនីយោយេវ។ មុនីនំ ឥន្ទោ រាជា **មុនិន្ទោ**។ បុញ្ញញាណភាគ្យាទយោ ភគំ នាម, តំយោគា **ភគវា**។ នាថតិ សត្តានំ ហិតំ យាចតិ, កិលេសេ វា ឧបតាបេតិ, សត្តេសុ វា ឥស្សរិយំ ករោតិ, តេសំ វា ហិតំ អាសីសតីតិ **នាថោ**។ ពុទ្ធធម្មសមន្តញាណទិព្ពចក្ខុសង្ខាតេហិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ សមន្នាគតត្តា **ចក្ខុមា**។ សព្ពទា ព្យាមប្បភាយ កាយតោ និច្ឆរណវសេន **អង្គីរសោ**។ សព្ពាការេន សព្ពធម្មានំ មុននតោ **មុនិ**, ធម្មវាទេសុ វា មោនករណតោ **មុនិ**។

២. លោកានំ, លោកេសុ វា នាថោ **លោកនាថោ**។ អត្តនោ អធិកស្ស កស្សចិបិ ឧត្តមបុគ្គលស្ស អភាវតោ **អនធិវរោ**, សព្ពបរិយន្តគតត្តភាវត្តា វា នត្ថិ ឯតស្ស ឥតោ អញ្ញោ អធិកោ បត្ថេតព្ពោ អត្តភាវោតិ **អនធិវរោ**។ មហន្តានំ សីលក្ខន្ទាទីនំ ឯសនតោ គវេសនតោ **មហេសិ**, មហន្តោ វា ឦសោ វិភូតិ ឯតស្សាតិ **មហេសិ**។ ហិតំ វិនយតិ អនុសាសតីតិ **វិនាយកោ**, វិសិដ្ឋំ វា និព្ពានំ សត្តេ នេតីតិ **វិនាយកោ**។ សព្ពធម្មទស្សនសីលតាយ "សមន្តចក្ខុ"តិ លទ្ធនាមេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សមន្នាគតត្តា **សមន្តចក្ខុ**។ សោភនំ គតំ ញាណមស្ស, សំសារា វា សុដ្ឋុ អបុនរាវត្តិយា គតវាតិ **សុគតោ**, សបរសុខសិទ្ធត្ថំ វា សម្មា គតវាតិ **សុគតោ**។ ភូរិ ពហុកា បញ្ញា យស្ស, អនន្តត្តា វា ភូរិសមា បញ្ញា ឯតស្សាតិ **ភូរិបញ្ញោ**, អនន្តាយ មហាបថវិយា សទិសបញ្ញោត្យត្ថោ។ កិលេសាទិបញ្ចវិធំ មារំ ជិតវាតិ **មារជិ**។

៣. នរានំ សីហោ សេដ្ឋោ, បរប្បវាទមទ្ទនសហនតោ វា នរោ ច សោ សីហោ ចាតិ **នរសីហោ**, សហតីតិ សីហោ, និរុត្តិនយេន បុព្ពវណ្ណការស្សីការោ, សីហសទិសត្តា វា នរោ ច សោ សីហោ ចាតិ **នរសីហោ**។ យថា ហិ សីហោ មិគរាជា ចតូហិ ទាឋាហិ សព្ពសត្តេ ហឹសតិ អភិភវតិ, តថា ភគវាបិ សីលបញ្ញាបុញ្ញិទ្ធិសង្ខាតេហិ ចតូហិ ធម្មេហិ សព្ពំ លោកំ ហឹសតិ អភិភវតីតិ ឱបម្មសំសន្ទនំ។ សព្ពបុរិសានំ សេដ្ឋត្តា **នរវរោ**, នរានំ វា ទេវមនុស្សានំ សេដ្ឋត្តា **នរវរោ**, "សីលេ បតិដ្ឋាយ នរោ សបញ្ញោ"តិ [សំ. និ. ១.២៣] ឯត្ថ វិយ **នរ**សទ្ទេន សព្ពេ ទេវមនុស្សា សង្គហិតា។ ធម្មស្ស រាជបវត្តកត្តា **ធម្មរាជា**, ធម្មតោ វា សទេវកស្ស លោកស្ស រាជា ជាតោ, នាធម្មតោតិ **ធម្មរាជា**, ធម្មេន រាជតីតិ វា **ធម្មរាជា**, ធម្មបាលកោ វា រាជា **ធម្មរាជា**។ មុនីនំ សេដ្ឋត្តា **មហាមុនិ**។ ទេវានំ អតិទេវោតិ **ទេវទេវោ**, ទេវានំ អធិកោ វា ទេវោ **ទេវទេវោ**។ លោកានំ គរុ អាចរិយោ **លោកគរុ**, លោកានំ គរុភាជនត្តា វា **លោកគរុ**។ ធម្មស្ស សាមិ យថាវុត្តនយេន **ធម្មស្សាមី**។ យថា បុរិមកា សម្មាសម្ពុទ្ធា សព្ពញ្ញុភាវំ គតា, តថា អយម្បិ គតោតិ **តថាគតោ**, តថា វា សម្មា គតំ ញាណមស្សាតិ **តថាគតោ**ត្យាទិនា **តថាគត**សទ្ទស្ស អត្ថបបញ្ចោ តត្ថ តត្ថ [ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៧; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១២; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.៣.៧៨; អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៧០; ឧទា. អដ្ឋ. ១៨; ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៣៨; ថេរគា. អដ្ឋ. ១.៣; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ២ និទាន កថា; មហានិ. អដ្ឋ. ១៤; បដិ. ស. អដ្ឋ. ១.១.៣៧; ទី. និ. ដី. ១.៧; ទី. និ. អភិ. ដី. ១.៧; ម. និ. ដី. ១.១២; អ. និ. ដី. ១.១.១៧០] វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។

៤. សយមេវ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភវតិ, អនញ្ញពោធិតោតិ **សយម្ភូ**។ សម្មា អវិបរីតេន ស'មត្តនាយេវ សព្ពធម្មេ ពុជ្ឈតិ អពុជ្ឈិ ពុជ្ឈិស្សតីតិ **សម្មាសម្ពុទ្ធោ**។ សេដ្ឋបញ្ញាយ សមន្នាគតត្តា **វរបញ្ញោ**។ សត្តេ សំសារណ្ណវតោ និព្ពានបារំ នេតីតិ **នាយកោ**។ ជិតបញ្ចមារត្តា **ជិនោ**។ ឯត្ថ ច សមន្តភទ្រ, លោកជិ, ឆឡភិញ្ញ, អទ្វយវាទី,

សិរិឃន, អកនិដ្ឋក [អកនិដ្ឋក (ក.)], ធម្មចក្ក, រាគាសនិ [រាគារិ (ក.)], តិសរណ, ខេសម [ខណសម (ក.) ខេន អាកាសេន សមា តុល្យា គុណា យស្ស សោ (តិកណ្ឌសេសដីកា ១.១.៨)], គុណាករ, មហាសុខ, វជិរ, មេត្តាពល, អសម, ជិតារិ, មហាពោធិ, ធម្មធាតុ, សេតកេតុ, ខជិ, តិមុត្តិ [ខជិរវិមុត្តិ (ក.) ខេន អាកាសជ្ឈានេន – សុញ្ញភាវនាយាតិ ភាវោ – ជយតិ សំសារភាវំ យោ, ជិ+ ក្វិប សុញ្ញវាទីនំ ពោទ្ធានំ "សុញ្ញំ សព្ពមេវ" ឥត្យាការភាវនាយ សំសារភាវជយនតោ តថាភាវោ (សទ្ទកប្បទ្រុម)], ទសភូមិស្សរ, បញ្ចញ្ញាណ, ពហុក្ខម, សម្ពុទ្ធ, សព្ពទស្សី, មហាពល, សព្ពពោធ [សម្ពោធធម្ម (ក.)], ធម្មកាយ, សំគុត្ត, អរហ, ទ្វាទសក្ខ, វិតរាគាទីនិបិ អនេកានិ ពុទ្ធស្ស នាមានិ [ឥមានិ បរិយាយវចនានិ បាយសោ អមរកោសតោ, តិកណ្ឌសេសាភិធានតោ ច គហិតានិ]។ សមន្តតោ បុញ្ញសម្ភារតោ ច ញាណសម្ភារតោ ច ភទ្រោ សេដ្ឋោតិ **សមន្តភទ្រោ**ត្យាទីនិ ច និព្ពចនានិ វេទិតព្ពានិ។ វុត្តញ្ច –

> "អសង្ខ្យេយ្យានិ នាមានិ, សគុណេន មហេសិនោ;
> គុណេន នាមមុទ្ធេយ្យំ, អបិ នាមសហស្សតោ"តិ [ធ. ស. អដ្ឋ. ១៣១៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. ម. អដ្ឋ. ១.១.៧៦; នេត្តិ. អដ្ឋ. ៣៨]។

តត្ថ **ឧទ្ធេយ្យ**ន្តិ ឧទ្ធរិតព្ពំ។ **អបិ នាមសហស្សតោ**តិ អនេកេហិ នាមសហស្សេហីត្យត្ថោ។ សព្ពពុទ្ធនាមកថា។

សក្កាទិសត្តកំ អម្ហាកំ ពុទ្ធស្ស នាមំ។ បញ្ចមារេ ជេតុំ សក្កោតីតិ **សក្កោ**, ភគិនីហិ សទ្ធឹ សំវាសករណតោ វា លោកមរិយាទំ ឆិន្ទិតុំ សក្កុណន្តីតិ សក្កា, សាកិយរាជូនំ បុព្ពរាជានោ, តេសំ វំសភូតត្តា ភគវា "សក្កោ"តិ វុច្ចតិ។ អស្ស ច ជាតិសមនន្តរំ និធយោ រតនានិ ច ឧប្បន្នានីតិ **សិទ្ធត្ថោ**តិ នាមំ កតំ, សព្ពេសំ វា លោកានំ សិទ្ធា អត្ថា ឯតេន ហេតុភូតេនាតិ **សិទ្ធត្ថោ**។ សុទ្ធំ ឱទនំ អស្សាតិ សុទ្ធោទនោ, តស្ស អបច្ចំ **សុទ្ធោទនិ**។ គោតមវំសស្ស កបិលស្ស មុនិនោ សិស្សតាយ សក្យា គោតមា, ភគវា បន គោតមវំសេ ឧប្បន្នត្តា គោតមស្ស មុនិនោ អបច្ចំ **គោតមោ**។

៥. សក្យវំសាវតិណ្ណោ [សក្យវំសា បិត្តិណ្ណោ (ក.)] សក្យមុនិ យោ ពុទ្ធោ សោ **សក្យសីហោ**, សក្យានំ វា សេដ្ឋត្តា **សក្យសីហោ**។ សក្យកុលតោ ជាតោ មុនិ **សក្យមុនិ**។ សូរិយទេវបុត្តស្ស សោតាបន្នត្តា ភគវា **អាទិច្ចពន្ធុ**តិ វុច្ចតិ, អាទិច្ចស្ស ពន្ធុ ញាតីតិ និព្ពចនំ កត្វា។ ឯត្ថបិ មាយាទេវីសុត, មហាសមណ, កលិសាសនាទីនិ [កុលិសាសនាទីនិ (ក.) កលិម្ហិ យុគេ សាសនំ អនុសាសនំ យស្ស សោ, អថវា កលិម្ហិ បាបេ វិវាទេ វា សាសនំ ហិតសាធនំ យស្ស សោ (តិកណ្ឌសេសដីកា ១.១.១១)] គោតមបរិយាយានិ វេទិតព្ពានិ។

៦. **មោក្ខា**ទីនិ **និព្ពុតិ**បរិយន្តានិ ឆចត្តាលីស នាមានិ និព្ពានស្ស នាមានិ។ មុច្ចន្តិ ឯត្ថ, ឯតេន វា រាគាទីហីតិ **មោក្ខោ**។ និរុជ្ឈន្តិ ឯត្ថ រាគាទយោតិ **និរោធោ**, រុន្ធតិ វា និព្ពានន្តិ រោធោ, កិលេសោ, សោ ឯត្ថ នត្ថីតិ **និរោធោ**។ វានសង្ខាតាយ តណ្ហាយ និក្ខន្តត្តា, និព្ពាតិ វា ឯតេន រាគគ្គិអាទិកោតិ **និព្ពានំ**។ យថា បកតិទីបោ នទីសោតេន វុយ្ហមានានំ បតិដ្ឋា ហោតិ, ឯវមិទម្បិ និព្ពានំ សំសារមហោឃេន វុយ្ហមានានំ បតិដ្ឋាតិ ទីបោ វិយាតិ **ទីបោ**, និក្កិលេសានំ វា បទីបសទិសភាវករណតោ ទីបោ វិយាតិ **ទីបោ**, "និព្ពន្តិ ធីរា យថាយំ បទីបោ"តិ ហិ វុត្តំ, ទិប្បតិ វា អរិយានំ ញាណចក្ខុស្សេវ បកាសតីតិ ទីបោ។ តណ្ហានំ ខយហេតុត្តា **តណ្ហក្ខយោ**។ រាគាទីនំ បដិបក្ខត្តា, ឧត្តមដ្ឋេន វា **បរំ**។ តាយតិ រក្ខតិ អបាយាទិតោតិ **តាណំ**។ និលីយន្តិ ឯត្ថ សំសារភយភីរុកាតិ **លេណំ**។ នត្ថិ ទីឃរស្សាទិកំ រូបំ សណ្ឋានមេតស្សាតិ **អរូបំ**, អប្បច្ចយត្តា វា **អរូបំ**។ រាគាទីនំ សន្តករណត្តា **សន្តំ**។ រាគក្ខយហេតុភាវេន អវិបរីតត្តា, ចតុសច្ចបរិយាបន្នត្តា វា **សច្ចំ**។ នត្ថិ អាលយោ តណ្ហា ឯត្ថាតិ **អនាលយំ**។

៧. បច្ចយេហិ ន សង្ខរិយតេតិ **អសង្ខតំ**។ សិវំ ខេមភាវំ ករោតីតិ **សិវំ**, សំសារភីរុកេហិ សេវិតព្ពត្តា វា **សិវំ**, យទាទិនា **វ**បច្ចយោ។ នត្ថិ ឯត្ថ មតំ មរណំ, ឯតស្មឹ វា អធិគតេ បុគ្គលស្ស មតន្តិ **អមតំ**។ បស្សិតុំ សុទុក្ករតាយ **សុទុទ្ទសំ**។ បរេហិ ឧត្តមេហិ អរិយបុគ្គលេហិ អយិតព្ពំ គន្តព្ពន្តិ **បរាយណំ**, បរតោ វា អយិតព្ពំ គន្តព្ពន្តិ **បរាយណំ**, សំសារសភាវតោ អញ្ញសភាវវសេន ពុជ្ឈិតព្ពន្ត្យត្ថោ, បរេសំ វា អរិយបុគ្គលានំ បតិដ្ឋានត្តា **បរាយណំ**។ យេន ចត្តារោ មគ្គា ឱធិសោ កិលេសេ សរន្តិ ហឹសន្តិ តំ ធម្មំ **សរណំ**, អរិយានំ វសិតគេហត្តា វា **សរណំ**។ ឦតិ ឧបទ្ទវោ បវាសោ ច តេ យត្ថ ន សន្តិ, តំ **អនីតិកំ**, សត្តេ សំសារំ នេតីតិ "នីតី"តិ លទ្ធនាមាយ តណ្ហាយ អភាវតោ វា **អនីតិកំ**។ អាសវានំ អនារម្មណតាយ **អនាសវំ**។ និច្ចដ្ឋេន **ធុវំ**, ធវតិ វា មគ្គានមារម្មណភាវំ គច្ឆតីតិ **ធុវំ**, "**ធុ** គតិថេរិយេសូ"តិ ហិ **កាតន្តធាតុ**។ ទដ្ឋព្ពសភាវស្ស នត្ថិតាយ **អនិទស្សនំ**។ បច្ចយេហិ អកតត្តា **អកតំ**។ សទា វិជ្ជមានត្តា អបលុជ្ជនសភាវំ គច្ឆតិ, តេន វា វិញ្ញាយតីតិ **អបលោកិតំ**។ "គតំ គតេ ច

វិញ្ញាតេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ។ លោកសភាវេន វា វិញ្ញាយតីតិ លោកិតំ, តព្ភាវាបគមនតោ **អបលោកិតំ។** សណ្ហដ្ឋេន **និបុណំ,** យេន វា ចត្តារោ មគ្គា ឱធិសោ កិលេសេ និស្សេសតោ បុនន្តិ សោធេន្តិ, តំ **និបុណំ។** ន កទាចិបិ យស្ស អន្តោ វិនាសោ អត្ថិ, តំ **អនន្តំ។** ខរន្តិ វិនស្សន្តីតិ ខរា, សង្ខតា, តេ យត្ថ ន សន្តិ, តំ **អក្ខរំ,** ខរសង្ខាតានំ វា សង្ខតានំ បដិបក្ខត្តា **អក្ខរំ។** ឯត្ថ ច អសង្ខតន្ត្យាទិកា គាថា **រុចិរា** នាម។

៨. សព្ពទុក្ខានំ ខយការណត្តា **ទុក្ខក្ខយោ។** ព្យាពាធតីតិ ព្យាពាធោ, សោ ឯវ ព្យាពាទោ, ទុក្ខសច្ចំ, តស្ស ភាវោ ព្យាពជ្ឈំ, ទុក្ខស្ស បីឡនាទ្យត្ថោ, តំ យត្ថ នត្ថិ, តំ **អព្យាពជ្ឈំ,** អព្យាបជ្ឈន្តិបិ បាឋោ, តត្ថ ព្យាបជ្ជន្តិ វិនស្សន្តីតិ ព្យាបាទា, សង្ខតា, តេសំ ភាវោ ព្យាបជ្ឈំ, សង្ខតានំ វិនស្សនភាវោ, តំ យត្ថ នត្ថិ, តំ **អព្យាបជ្ឈន្តិ** ឯវមត្ថោ វេទិតព្ពោ, និរុត្តិនយេន ច ឡស្ស **ជ្ឈ**ការោ។ កិលេសកម្មវិបាកវដ្ដានមភាវតោ **វិវដ្ដំ។** និព្ភយដ្ឋេន **ខេមំ,** ខយន្តិ វា ឯតេន រាគគ្គិអាទយោតិ **ខេមំ។** សង្ខារេហិ អសម្មិស្សតាយ, វិសំយោគតាយ ច **កេវលំ។** អបវជ្ជន្តិ សង្ខារា ឯតស្មាតិ **អបវគ្គោ។** យស្មា រាគោ វិគតោ, សោ **វិរាគោ។** បធានភាវំ នីតំ **បណីតំ។** នត្ថិ ឯតស្មិំ អធិគតេ អរិយានំ ចុតំ ចវនន្តិ **អច្ចុតំ។** អរិយេហិ បដ្ឋិតព្ពត្តា គន្តព្ពត្តា **បទំ។**

៩. ចត្តារោ យោគា ខយន្តិ ឯតេនាតិ **យោគក្ខេមោ។** បារេតិ សក្កោតិ សំសារទុក្ខសន្តាបំ សមេតុន្តិ **បារំ,** “សំសារទុក្ខសន្តាបតត្តស្សា’លំ សមេតវេ”តិ ហិ វុត្តំ។ បគតា សំសារចក្កស្ស អរា ឯតស្មាតិ វា បារំ។ កិលេសេហិ មុច្ចនតោ **មុត្តិ,** និកាយន្តរិយា បន “សរីរេន្ទ្រិយេហិ អត្តនោ មុត្តត្តា មុត្តី”តិ វទន្តិ។ កិលេសសមនតោ **សន្តិ។** វិសុជ្ឈន្តិ សត្តា ឯតាយ រាគាទិមលេហីតិ **វិសុទ្ធិ** ។ សព្ពសង្ខារា វិមុច្ចនតោ **វិមុត្តិ។** អសង្ខតមេវ និស្សត្តនិជ្ជីវដ្ឋេន, សន្តិលក្ខណធារណតោ វា ធាតូតិ **អសង្ខតធាតុ។** សុជ្ឈន្តិ សត្តា ឯតាយ រាគាទិមលេហីតិ **សុទ្ធិ។** អាវុណោតិ សំសារតោ និក្ខន្តុមប្បទានវសេនាតិ វុតិ, តណ្ហា, តតោ និក្ខន្តត្តា **និព្ពុតិ។**

១០. **ខីណាសវា**ទិចតុក្កំ អរហន្តេ។ ខីណា អាសវា យស្ស សោ **ខីណាសវោ។** តតោ ឧត្តរិ ករណីយាភាវតោ នត្ថិ សិក្ខា ឯតស្សាតិ **អសេក្ខោ។** វិគតោ រាគោ យស្មាតិ **វីតរាគោ។** សំសារចក្កស្ស អរេ ហតវាតិ **អរហា,** “អរហ”ន្តិបិ បាឋោ។

ទេវលោកាទិបញ្ចកំ សគ្គស្ស នាមំ។ ទេវានំ លោកោ ភវនំ **ទេវលោកោ។** ទិព្ពន្ត្យត្រ **ទិវោ។ អជ** គតិយំ, អនេកត្ថត្តា ឋិតិយំ, ចិរំ ឋិយតេ អស្មិន្តិ អគ្គោ, ឋានំ, សោភនោ អគ្គោ **សគ្គោ,** បុញ្ញេន វា សុដ្ឋុ អជីយតេតិ **សគ្គោ។** តយោ ទេវា ទិព្ពន្ត្យត្រេតិ **តិទិវោ។** បធានតោ ហិ តីហិ ហរិហរព្រហ្មេហិ ព្យបទេសោ។ តិទសានំ ទេវានំ អាលយោ ឋានន្តិ **តិទសាលយោ។** កេចិ បន “**ទេវលោកា**ទិត្តយំ សគ្គសាមញ្ញស្ស នាមំ, **តិទិវា**ទិទ្វយំ តាវតឹសស្សា”តិ វទន្តិ, តំ **អមរកោសា**ទីសុ សាមញ្ញស្មិំយេវ ទ្វិន្នម្បិ គហណតោ ន សារតោ បច្ចេតព្ពំ។ ឯត្ថាបិ នាក, សុរលោក, តិបិដ្ឋប [វិសន្តិ សុកតិនោ អស្មិំ ឥតិ បិដ្ឋបំ បិសោទរាទិ តិទសានំ បិដ្ឋបធិតិ ទសសទ្ទលោបោ (ចិន្តាមណិដីកា)], អវរោហ, ផលោទយ [ផលស្ស កម្មផលស្ស ឧទយោ ទិដ្ឋិយោគ្យដ្ឋានំ (តិកណ្ឌដីកា)], មន្ទរ, សេរិក, សក្កភវន, ខំ, នភាទីនិ ទេវលោកសាមញ្ញានិ ឥធានាគតានិបិ គហេតព្ពានិ។

១១-១២. **តិទសា**ទិចតុទ្ទសកំ ទេវតាសាមញ្ញស្ស នាមំ។ ជាតីសុ [ជាតិជាតីសុ (ក.)] វុត្តាសុ ព្យត្តិបិ វុច្ចតីតិ ព្យត្តីនំ ពហុត្តា ពហុវចននិទ្ទេសោ។ ជាតិសត្តាវិនាសសង្ខាតា តិស្សោ ទសា បរិមាណា ឯតេសន្តិ **តិទសា។** ឯតេ ហិ មនុស្សាទយោ វិយ ពុទ្ធិវិបរិណាមខយេហិ ន យុជ្ជន្តិ, បញ្ចវីសតិវស្សុទ្ទេសិយា ឯវ ឧប្បជ្ជន្តិ សន្តិ វិនស្សន្តិ ច។ មរណំ មរោ, សោ យេសំ នត្ថិ, តេ **អមរា។** ទិព្ពន្តិ បញ្ចកាមគុណាទីហិ កីឡន្តីតិ **ទេវា។** វិពុជ្ឈន្តិ ន សុបន្តីតិ **វិពុធា,** អតីតានាគតជាតី វិពុជ្ឈន្តីតិ វា **វិពុធា។** សុធាភោជនភុញ្ជនសីលតាយ **សុធាសិនោ។** សមុទ្ទុដ្ឋា [អមតមថនោដ្ឋា (ចិន្តាមណិដីកា)] សុរា អត្ថិ យេសំ, តេ **សុរា,** សុរន្តិ វា កីឡន្តីតិ **សុរា,** សុខេន រមន្តីតិ វា **សុរា។** ទីឃាយុកាបិ សមានា យថាបរិច្ឆេទំ សម្បត្តកាលេ មរន្តិ សីលេនាតិ **មរូ។** ទិវោ ទេវលោកោ ឱកោ អាសយោ យេសំ តេ **ទិវោកា។** សុធាហារស្ស បាតព្ពស្សបិ សម្ភវតោ អមតំ បិវន្តីតិ **អមតបា,** អមតោសធំ វា បិវន្តីតិ **អមតបា។** សគ្គេ វសនសីលត្តា **សគ្គវាសិនោ។** សទា បញ្ចវីសតិវស្សុទ្ទេសិយត្តា និរាកតា ជរា ឯតេសន្តិ **និជ្ជរា។** ន និមិសន្តីតិ **អនិមិសា,** ភមុកា និច្ចលំ ករោន្តីត្យត្ថោ។ ទិវេ វសន្តីតិ **ទិព្ពា។** ទេវា ឯវ **ទេវតា,** សកត្ថេ **ទេវ**សទ្ទតោ **តា**បច្ចយោ, ទេវតា ឯវ **ទេវតានិ,** សកត្ថេ និបច្ចយោ។ “អបុមេ”តិ ឯត្ថ បឋមសកត្ថិកវសេន ឥត្ថិលិង្គត្តំ, ទុតិយសកត្ថិកវសេន នបុំសកលិង្គត្តំ វេទិតព្ពំ, ទុតិយសកត្ថិកវសេនេវ វា ទ្វិលិង្គត្តំ, តត្ថ ឥត្ថិលិង្គបក្ខេ យទាទិនា និការាទេសោ។ **អមរកោសេ** បន “ទេវតានិ បុមេ វា”តិ [អមរ ១.៩] វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – **ទេវតានិ**សទ្ទោ វិកប្បេន បុល្លិង្គេ, និច្ចំ នបុំសកេតិ។ **ដីកាយ**ញ្ច “សកត្ថិកា បកតិតោ លិង្គវចនានិ អតិវត្តន្តីតិ បុន្នបុំសកត្ត”ន្តិ [ទេវោ ឯវ ទេវតា, សកត្ថេ តា, សកត្ថិកា អបិ បច្ចយា បកតិតោ លិង្គវចនាទ្យតិវត្តន្តេ, អបីតិ ឥត្ថិត្តំ ទេវតា ឯវ ទេវតំ បញ្ញាទិត្តា អណ (ចិន្តាមណិដីកា)] វុត្តំ។ តត្ថ **សកត្ថិកា**តិ ទុតិយសកត្ថិកំ វុត្តំ, **បកតិតោ**តិ បឋមសកត្ថិកំ។ តេន វុត្តំ “**បុន្នបុំសកត្ត**”ន្តិ, ឥតរថា **តា**បច្ចយន្តស្ស និច្ចំ ឥត្ថិលិង្គតាយ ឥត្ថិ

លិង្គត្តមេវ វទេយ្យ។ សុបព្ពា, សុមនា, តិទិវេសា, អាទិតេយ្យា, ទិវិសទា, លេខា, អទិតិនន្ទនា, អាទិច្ចា, រិភវោ [វិភវា (ក.), វិភារោ ទេវមាតា សិយា ឥតិ តិកណ្ឌេ, តតោ ភវន្តីតិ (ចិន្តាមណិដីកា)] អសោប្បា, អមច្ចា [មរណំ មតិ ឥតិ តិ, មតិយំ ភវា មច្ចា… ន មច្ចា អមច្ចា (ចិន្តាមណិដីកា)], អមតាសនា, អគ្គិមុខា, ហវិភោជនា, គិរព្ពាណា, ទានវារយោ, ពិន្ទារកា, បូជិយា, ចិរាយុកា, សគ្គិនោ, នភោសទាឥច្ចាទីនិបិ ទេវតានំ សាមញ្ញនាមានេវ។

១៣. **សិទ្ធា**ទយោ ឥមេ **ទេវយោនិយោ** ទេវប្បភវា ទេវវំសា ឯតេសមុប្បត្តិយំ ទេវានមេវ អាទិការណត្តា។ អណិមាទិគុណោបេតត្តា សិជ្ឈន្តិ ឯតស្ស យថិច្ឆិតា អត្ថាតិ **សិទ្ធោ។** យស្ស ភាសាយ ព្រូហតិ កថា, សោ ភូតោ , បិសាចប្បភេទោ អជោមុខាទិ។ វចនត្ថោ បន ភវន្តិ ព្រូហន្តិ កថា ឯតស្មាតិ **ភូតោ**តិ។ គន្ធំ អព្ពតិ បរិភុញ្ជតីតិ **គន្ធព្ពោ**, ទេវគាយនា “ហាហា ហូហូ” បភុតយោ [អមរ ១.៥៥]។ និធយោ គុយ្ហតីតិ **គុយ្ហកោ**, សញ្ញាយំ កោ, មណិភទ្ទាទិកោ កុវេរានុចរោ។ **យក្ខ** បូជាយំ, យក្ខីយតេ បូជីយតេតិ **យក្ខោ**, កុវេរាទិកោ។ រក្ខន្តិ អត្តានំ ឯតស្មាតិ **រក្ខសោ**, វិភីសណាទិ។ កុម្ភប្បមាណណ្ឌតាយ **កុម្ភណ្ឌោ។** បិសិតំ មំសំ អសតិ ភក្ខតីតិ **បិសាចោ**, សកុនិសកុន្តិអាទិកោ កុវេរានុចរោ, យទាទិនា បិសិតស្ស បិភាវោ, **អស**ស្ស ច **សាចា**ទេសភាវោ [បាណិនិ ៦.៣.១០៩; មោគ្គល្លានបញ្ចិកា ១.៤៧]។ **អាទិ**សទ្ទេន វិជ្ជាធរ, អបសរ, កិន្នរេ ច សង្គណ្ហាតិ។ វិជ្ជំ គុឡិកាញ្ជនមន្តាទិកំ ធរតីតិ **វិជ្ជាធរោ។** អបសារយន្តិ ខលយន្តីតិ **អបសរា**, ឧព្ពស្យាទិកា សុរវេសិយោ [អមរ ១.៥៥], **អបសរ**សទ្ទស្ស ជាតិយំ សយំ ពហុត្តំ, ព្យត្តិយន្តុ តទវយវំ វា សយំ, តថា ច ពហុត្តំវ។ **វនាទិ**សទ្ទោ កទាចិ ជាតិយំ បយុជ្ជតេ, កទាចិ ព្យត្តិយំ។ តត្រ យទា ជាតិយំ, តទា ព្យត្តិគតំ សង្ខ្យមាទាយ បវត្តតិ។ យទា ព្យត្តិយំ បយុជ្ជតេ, តទា តំព្យត្តាវយវានំ បាណិបាទាទីនំ ពហុត្តសង្ខ្យមាទាយ បវត្តតិ។ **វន**សទ្ទោ តុ ជាតិគតេកសង្ខ្យាវិសិដ្ឋទព្ពាភិធានតោ ធវាទិព្យត្តិគតជាត្យាភិធានតោ វា ឯកវចនន្តិ **អបសរ**សទ្ទោ វាមនាទិមតេន ឥត្ថិយំ ពហុវចនេ ច, តទញ្ញេសំ បន មតេន បុមិត្ថិយំ វចនទ្វយេ ច ទដ្ឋព្ពោ។ អស្សមុខនរសរីរត្តា កុច្ឆិតោ នរោ, កិញ្ចិ វា នរោ, នរសទិសត្តា វា **កិន្នរោ។** ឯតា ទេវយោនិយោ។ គណទេវតា បន –

“អាទិច្ចា វិសុ វសវោ, តុសិតា’ភស្សរា’និលា;
មហារាជិកា សាធ្យា ច, រុទ្ទា ច គណទេវតា”តិ [អមរ ១.១០]។

អមរកោសេ កថិតា។

តត្រាទិច្ចា ទ្វាទសកា, វិសុទេវា ទស បិតា;
វសវោ អដ្ឋសង្ខ្យាតា, ឆត្តឹស តុសិតា មតា។

អាភស្សរា ចតុសដ្ឋិ, វាតា បណ្ណាសេកូនកា;
មហារាជិកនាមាយោ, ទ្វិសតំ វីសតាធិកា។

សាធ្យា ទ្វាទស វិខ្យាតា, រុទ្ទា ចេកាទស បិតា;
សមយន្តរតោ ឯតា, វិញ្ញេយ្យា គណទេវតា។

១៤. **បុព្ពទេវា**ទិចតុក្កំ អសុរេ។ បុព្ពំ ទេវា **បុព្ពទេវា**, ទុតិយាសមាសោ, បុព្ពេ វា ទេវា **បុព្ពទេវា**, បុព្ពេ ហេត្យេ ទេវបុរេ បិតា, អនន្តរំ សក្កាទីហិ តតោ ចាលិតា។ សុរានំ រិបូ សត្តវោ **សុររិបូ។** សុរានំ បដិបក្ខភាវតោ **អសុរា**, ទេវា វិយ ន សុរន្តិ ន កីឡន្តីតិ វា **អសុរា**, សមុទ្ទុដ្ឋា វា សុរា ទេវេហិ អភ្យុបគតា, នាសុរេហីតិ នត្ថិ សុរា ឯតេសន្តិ **អសុរា**តិ និកាយន្តរិយា។ ទនុនាមាយ មាតុយា អបច្ចំ **ទានវា។ ទនុ** នាម តេរសសុ រក្ខសទុហិតីសុ ឯកិស្សា ទុហិតុ នាមំ។ ឯតេ បុព្ពទេវាទយោ សទា **បុមេ** បុល្លិង្គេ វត្តន្តិ។ ទេច្ចា, ទេតេយ្យា, ទនុជា, ឥន្ទារិ, សុរទិសា, សុក្កសិស្សា, ទិតិសុតា, បុព្ពជាឥច្ចាទីនិបិ អសុរស្ស សាមញ្ញនាមានិ។

តព្ពិសេសា អសុរប្បភេទា។ សុរេហិ សទ្ធឹ សង្គាមត្ថំ អត្តនោ ពលកាយានំ បហារំ អាយុធំ ទទាតីតិ បហារទោ, សោ ឯវ **បហារាទោ។** សំ បសត្ថោ វរោ ជាមាតា យស្ស សោ **សម្ពរោ**, តស្ស ហិ សក្កោ ជាមាតា [សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៥៦], បុញ្ញាហរិសុ វា ឥន្ទ្រិយានិ សំវុណោតីតិ **សម្ពរោ។** ពលមេតស្សត្ថីតិ ពលិ, អតិសយពលកាយត្តា វា ពលិ, សោ ឯវ **ពលិ**, “ពលិអានយោ”តិ ឥមិនា សមាសេបិ សទ្ធិ នត្ថីតិ ទីបេតិ។ **អាទិ**នា មច្ឆសកុណាទិកេបិ កុញ្ជាទិកេបិ អសុរភេទេ សង្គណ្ហាតិ។

១៥. បិតាមហាឡ្ហកំ ព្រហ្មនិ។ បិតូនំ បជាបតីនំ លោកបិតូនម្បិ បិតា **បិតាមហោ, អាមហ**បច្ចយោ [មោគ្គល្លាន ៤.៣៨]។ សព្ពលោកានំ បិតុដ្ឋានិយត្តា **បិតា,** សព្ពលោកំ វា បាតិ រក្ខតីតិ **បិតា, រិតុ**បច្ចយោ។ មហន្តសរីតាយ **ព្រហ្មា, ព្រហ** វុឌ្ឍិយំ **ម**បច្ចយោ។ លោកានំ ឦសោ ឥន្ទោ **លោកេសោ។** កមលសម្ភវត្តា **កមលំ,** បទុមំ។ តំ អាសនមុប្បត្តិដ្ឋានមស្ស **កមលាសនោ។** ហិរញ្ញំ សុវណ្ណមយំ អណ្ឌំ ហិរញ្ញំ, តស្ស គព្ភោ ភូណោ [កុណោ (ក.)] **ហិរញ្ញគព្ភោ។** ឈានាទិគុណេហិ សុរានំ ជេដ្ឋត្តា **សុរជេដ្ឋោ។** បជានំ សត្តានំ បតិ សាមិភូតោ **បជាបតិ,** បជំ បាលេតីតិ វា **បជាបតិ។** អត្តភូ, បរមេដ្ឋិ, សយម្ភូ, ចតុរាននោ, ធាតា, កមលយោនិ, ទុហិណោ, វិរិញ្ចិ, ស ជិតា, វេធា, វិធាតា, វិធិ, ហំសរថោ, វិរិញ្ចោ, បបិតាមហោ ឥច្ចាទយោបិ ព្រហ្មនាមានិ។

១៦-១៧. វាសុទេវាទិបញ្ចកំ កណ្ហេ។ វសុទេវស្ស អបច្ចំ **វាសុទេវោ។** មច្ចានំ ជីវិតំ ហរតិ សីលេនាតិ **ហរិ។** កណ្ហគុណយោគតោ **កណ្ហោ។** កេសី នាម អសុរំ ហតវាតិ **កេសវោ,** ឦការស្ស **អ**ការោ, **ហន**ស្ស ច **វោ។** វុត្តញ្ច –

“យស្មា តយា ហតោ កេសី,
តស្មា មេ សាសនំ សុណ;
កេសវោ នាម នាមេន,
សេយ្យោ លោកេ ភវិស្សសី”តិ [ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ]។

ចក្កំ បាណិម្ហិ អស្ស **ចក្កបាណិ។** វិសណុ [បិណ្ហុ (ក.)], នារាយនោ, វេកុណ្ឋោ, ទាមោទរោ, មាធវោ, សម្ភូ, ទេច្ចារិ, បុណ្ឌរីកក្ខោ, គោវិន្ទោ, គរុឡទ្ធជោ, បីតម្ពរោ, អច្ចុតោ, មង្គលោ, សិង្គី, ជនាទ្ទនោ, ឧបេន្ទោ, ឥន្ទាវរជោ, ចតុភុជោ, បទ្មនាភោ, មធុរិបុ, តិវិក្កមោ, ទេវកីនន្ទនោ, សោរិ, សិរិបតិ, បុរិសោត្តមោ, វនមាលិ, ពលិធំសី, កំសារាតិ, អធោក្ខជោ, សព្ពម្ភរោ, កេដភជិ [កេដភំ ជិតវា (ចិន្តាមណិដីកា)], វិធុ, សសពិន្ទុ, សិរិករោ, សិរីវរាហោ, អជិតោ, បរបុរិសោ, សិរិគព្ភោ, ឆពិន្ទុ, អនន្តោ, នរកជិ, កេសរោ, ជាតិគីលោ, នរសីហោ, បុរាណបុរិសោ, នលិនេសយោ, វាសុ, នារាយនោ, បុនព្ពសុ, សព្ពរូបោ, ធរណីធរោ, វាមនោ, ឯកសិង្គោ, សោមគព្ភោ, អាទិទេវោ, អាទិវរាហោ, សុវណ្ណពិន្ទុ, សទាយោគី, សនាតនោ, រាហុមុទ្ធភិទោ , កាឡនេមិ, បណ្ឌវោ, វឌ្ឍមានោ, សតានន្ទោ, បជានាថោ, សុយាមុនោឥច្ចាទីនិ វិសណុនាមានិ។ អស្ស បន បិតុ នាមានិ វសុទេវោ, អានកទុន្ទុភិ [អមរ ១.២៣] ឥច្ចាទីនិ។ រថវាហោ បនស្ស ទារុកោ នាម [តិកណ្ឌសេស ១.១.៣៤]។ មន្តី បន បវនព្យធិ នាម [មន្តី បវនព្យាមិ ឧទ្ធវោ (តិតណ្ឌសេស ១.១.៣៥) បវនព្យធិ... ឧទ្ធវោ ឥតិ ទ្វេ បិណ្ហុស្ស មន្តិនោ (កង្ខីកា)]។

មហិស្សរាទិឆក្កំ ហរេ។ មហន្តោ ឥស្សរោ វិភូតិ ឯតស្សាតិ **មហិស្សរោ។** គុណាវត្ថារហិតោ សម្បតិ បរមានន្ទរូបត្តា និព្ពិការោ សមតិ ភវតីតិ **សិវោ,** និរុត្តិនយេន **អ**ការស្ស ឥត្តំ, **ម**ស្ស **វោ** ច។ ឯវំ សព្ពត្ថ យទាទិនា វា និរុត្តិនយេន វា សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពាតិ។ សូលបាណិត្តា **សូលី។** ឥដ្ឋេ បភវតីតិ **ឥស្សរោ,** ឥស្សតិ អភិភវតីតិ វា **ឥស្សរោ។** បសូនំ បមថានំ បតិ **បសុបតិ។** “បសុ មិគាទោ ឆគលេ, បមថេបិ បសុ បុមេ”តិ រុទ្ទោ [ភគសោ (ក.)]។ ( ) [(គុណោ) (ក.)] វិសិដ្ឋតមោគុណត្តា សព្ពំ ហរតីតិ **ហរោ។ វុត្តោ**តិ ក្រិយាបទំ។ សម្ភុ, ឦសោ, សព្ពោ, ឦសានោ, សង្ករោ, ចន្ទសេខរោ, ភូតេសោ, ខណ្ឌបរសុ, គិរីសោ, មច្ចុញ្ជយោ, បិនាកី, បមថាធិបោ, ឧគ្គោ, កបទ្ទិ, សិរិកណ្ឋោ, កាឡកណ្ឋោ, កបាលភរោ, វាមទេវោ, មហាទេវោ, វិរូបក្ខោ, តិលោចនោ, សព្ពញ្ញូ, នីលលោហិតោ, មារហរោ, ភគ្គោ, ត្យម្ពកោ, តិបុរន្តកោ, គង្គាធរោ, អន្ធករិបុ, ព្យោមកេសោ, ភវោ, ភីមោ, រុទ្ទោ, ឧមាបតិ, ភគាលី, កបិសញ្ញនោ, ហីរោ, បញ្ចាននោ, ខកុន្តលោ, គោបាលកោ, បិង្គក្ខោ [វិភង្គោ (ក.)], កូដករោ, ចន្ទាបីឡោ, មហានដោ, សមីរោ, ហោ, នន្ទិវឌ្ឍនោ, កុឡាកេសោ [មិគូហោ (ក.)], មិហិរាណោ, មេឃវាហនោ, សុប្បគាបោ [សុប្បសាទោ (ក.)], ឧ, ថាណុ [ឧបាណ្ណោ (ក.)], សិបិវិដ្ឋោ, គីលោ, ធម្មវាហនោឥច្ចាទីនិបិ ហរនាមានិ។

កុមារាទិត្តយំ ហរស្ស បុត្តេ។ **កុមារ** កីឡាយំ, កុមារេតិ កីឡតីតិ **កុមារោ,** សោឡសវស្សិកោ, អយញ្ច សោឡសវស្សិកោ។ “ពាលោ ច សោឡស ភវេ”តិ ហិ វុត្តំ។ ខណ្ឌតិ ទានវពលន្តិ **ខន្ទោ, ណ្ឌ**ស្ស **ន្ទោ។** សត្តិបហរណវិសេសំ ធរតីតិ **សត្តិធរោ,** បភាវុស្សាហមន្តសង្ខាតំ វា សត្តិត្តយំ ធរតីតិ **សត្តិធរោ។ អមរកោសេ** បន –

“កត្តិកេយ្យោ មហាសេនោ,
សរជាតោ ឆឡាននោ;
បព្ពតីនន្ទនោ ខន្ទោ,
សេនានី អគ្គិភូ គុហោ។

ពាហុលេយ្យោ តារកជិ,
វិសាខោ សិខិវាហនោ;
ឆមាតុរោ សត្តិធរោ,
កុមារោ កោញ្ចទារណោ”តិ [អមរ ១.៤១-២] វុត្តំ។

១៨-២១. សក្កាទីនិ វីសតិ សក្កស្ស នាមានិ។ អសុរេ ជេតុំ សក្កុណាតីតិ **សក្កោ។** បុរេ, បុរំ វា ទទាតីតិ **បុរិន្ទទោ** ។ ទេវានំ រាជា **ទេវរាជា។** វជិរំ បាណិម្ហិ អស្ស **វជិរបាណិ។** សុជាយ អសុរកញ្ញាយ បតិ **សុជម្បតិ។** ពហូនំ ទេវមនុស្សានំ ចិន្តិតត្ថស្ស ទស្សនសមត្ថតាយ **សហស្សក្ខោ។** មហតំ ទេវានំ ឥន្ទោ រាជា **មហិន្ទោ,** ទេវេហិ មហិតព្ពោ វា ឥន្ទោ រាជា **មហិន្ទោ,** មហន្តោ ច សោ ឥន្ទោ ចាតិ វា **មហិន្ទោ។** វជិរំ អាវុធំ យស្ស **វជិរាវុធោ, “វជិរាយុធោ”**តិបិ បាឋោ។ វសូនិ រតនានិ សន្ត្យស្សេតិ **វាសវោ។** ទសសតានិ នយនានិ យស្ស សោ **ទសសតនយនោ។** ទិន្នំ ទេវលោកានំ អធិបតិភូតត្តា **តិទិវាធិភូ។** សុរានំ នាថោ **សុរនាថោ។** វជិរំ ហត្ថេ យស្ស សោ **វជិរហត្ថោ។** ភូតានំ សត្តានំ បតិ **ភូតបតិ។** មហិតព្ពត្តា **មឃវា។ មហ** បូជាយំ, **ហស្ស ឃវោ។** កោសសង្ខាតានិ ធនានិ សន្តិ យស្ស, សោ **កោសិយោ,** “កោសិយគោត្តតាយ កោសិយោ”តិ ច វទន្តិ។ ឥន្ទតិ បរមិស្សរិយេន យុជ្ជតេតិ **ឥន្ទោ។** វត្រំ នាម អសុរំ អភិភវតីតិ **វត្រភូ។** បាកោ នាមវត្រាសុរស្ស ភាតា, តស្ស សាសនតោ និគ្គហតោ **បាកសាសនោ។** វិឌំ ព្យាបកំ ឱជោ ឯតស្ស **វិឌោជោ។** សុនាសីរោ, បុរន្ទរោ, លេខាសភោ [លេខនំ ទេវានំ ឧសភោ ឧត្តមោ (ចិន្តាមណិដីកា)], ទិវបតិ, សុរបតិ, ពលារាតិ, សចីបតិ, ជម្ភភេទី, ហរិហយោ, នមុចិសូទនោ, សំកន្ទនោ, មេឃវាហនោ, អាខណ្ឌលោ [អាខណ្ឌយតិ បរពលំ ឧសាទិត្តា កលច (ចិន្តាមណិដីកា)], កោសិកោ, សុរគាមណី, នាកនាថោ, ហរី ឥច្ចាទីនិបិ សក្កស្ស នាមានិ។

អស្ស សក្កស្ស ភរិយា **សុជាតា** នាម។ សុខេន ជាតា, សុន្ទរា វា ជាតិ យស្សា សា **សុជាតា។** បុលោមជា, សចី, ឥន្ទានី ឥច្ចាទីនិបិ សក្កភរិយាយ នាមានិ។

អស្ស សក្កស្ស បុរំ **មសក្កសារា**ទយោ តយោ ភវេ។ មោ ច សក្កោ ច មសក្កា, តេ សរន្តិ គច្ឆន្តិ ឯត្ថ កីឡាវសេនាតិ **មសក្កសារា,** មហិស្សរាទីនំ បរិសានំ, សក្កស្ស ច កីឡានុភវនដ្ឋានន្ត្យត្ថោតិ **ចិន្តាមណិថុតិដីកាយំ** វុត្តំ។ **សង្គហដីកាយំ** បន “មសក្កន្តិ វា វសោកន្តិ វា អសុរបុរស្ស នាមំ, ឥទំ បន តេសំ ឧត្តមត្តា មសក្កសារោ, វសោកសារោតិ ច វុត្ត”ន្តិ វុត្តំ។ អមរា ឯតិស្សំ សន្តិ អមរវតី, សា ឯវ **អមរាវតី,** រស្សស្ស ទីឃតា [បាណិនី ៦.៣.១១៩]។

អស្ស សក្កស្ស បាសាទោ **វេជយន្តោ** នាម។ វេជយន្តី បដាកា បសត្ថា, ភូតា វា អស្ស អត្ថីតិ **វេជយន្តោ។**

អស្ស សក្កស្ស សភា **សុធម្មា** មតា។ សោភនោ ធម្មោ អស្សាតិ **សុធម្មា,** ទេវមណ្ឌបោ។

២២. តស្ស សក្កស្ស រថោ វេជយន្តោ នាម។ វេជយន្តីនាមាយ បដាកាយ យោគតោ **វេជយន្តោ។ តស្ស** សក្កស្ស **សារថិ** សូតោ មាតលិនាម។ មតលស្ស [មាតលាយ (ក.)] អបច្ចំ **មាតលិ, តស្ស** សក្កស្ស គជោ ឯរាវណោ នាម, ឥរាវណោ សមុទ្ទោ, តត្រជាតោ **ឯរាវណោ** [ឥរាវតិ សមុទ្ទេ ជាតោ (ឯរាវតោ), សេសេ អណ… បិសោទរាទិត្តា ណត្តេ ឯរាវណោ (ចិន្តាមណិដីកា)]។ **តស្ស** សក្កស្ស សិលាសនំ បណ្ឌុកម្ពលោ នាម។ បណ្ឌុវណ្ណកម្ពលសទិសត្តា **បណ្ឌុកម្ពលោ។** សិលា បាសាណោ ឯវ អាសនំ **សិលាសនំ។**

២៣. តស្ស សក្កស្ស បុត្តា សុវីរ, ជយន្តឥច្ចាទយោ។ អតិសយេន សូរត្តា **សុវីរោ។** អសុរេ ជយតីតិ **ជយន្តោ។ តស្ស** សក្កស្ស បោក្ខរណី នន្ទា នាម ភវេ។ នន្ទីយតីតិ **នន្ទា។** បោក្ខរំ វុច្ចតិ បទុមំ, សលិលញ្ច, តេហិ សត្តានំ មនំ អត្តានំ នយតីតិ **បោក្ខរណី,** បោក្ខរេន វា សុន្ទរេន អណ្ណេន ជលេន សហិតត្តា បោក្ខរណ្ណី, សា ឯវ **បោក្ខរណី។ តស្ស** សក្កស្ស **វនានិ** ឧយ្យានានិ **នន្ទនា**ទីនិ ចត្តារិ។ នន្ទយតីតិ **នន្ទនំ។** នានាទិព្ពរុក្ខេហិ មិស្សកត្តា **មិស្សកំ។** នានាលតាហិ វល្លីហិ ចិត្តត្តា **ចិត្តលតា,** នានាវិរាគវណ្ណវិចិត្តាយ វា លតាយ សមន្នាគតត្តា **ចិត្តលតា,** ទេវតានំ វា ចិត្តាសា ឯត្ថ អត្ថីតិ ចិត្តា, អាសាវតី នាម លតា, សា យស្ស អត្ថិ, តំ ចិត្តលតា។ ទេវតានំ វា ចិត្តំ លន្តិ គណ្ហន្តីតិ ចិត្តលា, ទិព្ពរុក្ខា, តេសំ សមូហោ **ចិត្តលតា,** ឥត្ថិលិង្គេន តស្ស វនស្ស នាមំ, យថា “ខុទ្ទសិក្ខា”តិ។ ផារុសកានិ យត្ថ សន្តិ, តំ **ផារុសកំ។**

២៤. អសន្យាទិត្តយំ តស្ស សក្កស្ស **អាយុធំ។** អស្សតេ ភុជ្ជតេ លោកធាតុកមនេនាយុធេនាតិ **អសនិ,** អយំ **អសនិ**សទ្ទោ **ទ្វីសុ** បុមិត្ថិលិង្គេសុ វត្តតិ។ កុលិម្ហិ សក្កស្ស ហត្ថេ សេតិ តិដ្ឋតីតិ **កុលិសំ,** កុលិ ហត្ថោ ភុជាទលោតិ ហិ **តិកណ្ឌសេសោ** [តិកណ្ឌសេស ២.៦.២៦]។ កុយំ វា បឋវិយំ លិសតិ គនុ ភវតីតិ **កុលិសំ។ វជ**

គតិយំ, វជតេវ ន បដិហញ្ញតេ យស្ស គមនំ កេនចីតិ **វជិរំ, ឥរ**បច្ចយោ។ វជិរសហចរណតោ **កុលិស**សទ្ទោបិ បុន្នបុំសកេ។ ភិទុរំ, បវិ, សតកោដិ, សុរុ, សម្ពោ, ទម្ភោលិឥច្ចាទីនិបិ វជិរស្ស នាមានិ។ តត្រ **ភិទុរំ** បុន្នបុំសកេ, **បវិ**អាទយោ បុមេ។

រម្ភា ច អលម្ពុសា ច ឥច្ចាទិកា ទេវិត្ថិយោ អច្ឆរាយោ នាមាតិ វុត្តា។ អច្ឆរាវិសេសា ហិ ឯតា។ អច្ឆោ និម្មល វណ្ណោ ឯតាសមត្ថីតិ **អច្ឆរាយោ។ "អបសរា"**តិបិ ឯតាសមេវ សាមញ្ញសញ្ញា។ ទេវបុត្តានំ រតី ភាវេន្តិ វឌ្ឍេន្តីតិ **រម្ភា**, រំ កាមគ្គឹ ភន្តិ ទីបយន្តិ ជាលេន្តីតិ វា **រម្ភា**, និគ្គហីតាគមោ។ កាមរតិរសេន ទេវបុត្តេ អត្តនិ វសាបេតុំ អលំ សមត្ថាតិ **អលម្ពុសា**, អស្សុការោ។ ទេវានំ ទេវបុត្តានំ, ទេវីភូតា វា ឥត្ថិយោ **ទេវិត្ថិយោ។**

"បញ្ចសិខោ, ហាហា, ហូហូ"ឥច្ចាទយោ គន្ធព្ពា នាម។ បញ្ច សិខា ចូឡា យស្ស សោ **បញ្ចសិខោ។** "ហា"តិ អនន្ទិតំ ធនី [និន្ទិភទ្ទនី (ចិន្តាមណិដីកា)] ជហតីតិ **ហាហា។** "ហូ"តិ គីតវិសេសសទ្ទំ ហូយតេតិ **ហូហូ។** គន្ធំ អព្ពន្តិ ភុញ្ជន្តីតិ **គន្ធព្ពា**, គាយនំ វា ធម្មោ ឯតេសំ **គន្ធព្ពា, ម្ពស្ស ព្ពោ។**

២៥. វិមានាទិទ្វយំ វិមានេ។ ទេវានមាកាសេ គមនំ យេន តំ **វិមានំ**, វិគតំ [វិនា (ក.)] មានំ ឧបមានមស្ស **វិមានំ។** វិហេ អាកាសេ គច្ឆតីតិ **ព្យម្ហំ, ហ**ការតោ បុព្ពេ **អម**បច្ចយោ។ ឯត្ថ ច **វិមានព្យម្ហ**សទ្ទា ទ្វេបិ **អនិត្ថិយំ** បុន្នបុំសកេ វត្តន្តិ។

បីយុសាទិត្តយំ អមតេ។ បីយតេតិ **បីយុសំ**, "អមតបា"តិ ហិ វុត្តំ, **ឧស**បច្ចយោ [ឧណាទិ ៤.៧៦ ណ្វាទិ ២១៥ សុត្តេសុ បន "បីយូស"មិតិ ទិស្សតិ]។ **"បេយុសោ"**តិបិ នាមមស្ស។ ន មតំ មរណមនេន **អមតំ។** សុខេន ធយន្តិ បិវន្តិ តំ ឥតិ **សុធា។** ឯត្ថ ច **អមត**សទ្ទោ យញ្ញសេសបីយុសសលិលយតាទីសុ នបុំសកេ , ធន្វន្តរិទេវាទីសុ បុល្លិង្គេ, គឡោឈាភយាមលក្យាទីសុ ឥត្ថិលិង្គេតិ តីសុ វត្តតិ [អមតំ យញ្ញសេសេ ច, បីយូសេ សលិលេ យតេ អយាចិតេ ច មោក្ខេ ច, នា ធន្វន្តរិទេវេសុ អមតា មាគធីបថ្យា គុឡូច្យាមលកីសុ ច (មេទិនីកោស ១៦៧៧-៨)], តំសហចរណតោ **បីយុស**សទ្ទោបិ តីសុ លិង្គេសុ។ **សុធា**សទ្ទោ បន អមតនុហីលេបាទីសុបិ និច្ចមិត្ថិលិង្គោវ [សុធា លេបោ’មតំ នុហី (អមរ ២៣.១០១)]។

សិនេរុអាទិបញ្ចកំ បព្ពតរាជេ។ **សិនា** សោចេយ្យេ, សិនាតិ សោចេតិ ទេវេតិ **សិនេរុ, ឯរុ**បច្ចយោ។ **មី** ហឹសាយំ, មិនាតិ ហឹសតិ សព្ពេ បព្ពតេ អត្តនោ ឧច្ចតរត្តេនាតិ **មេរុ, រុ**បច្ចយោ។ តិទិវានំ ទ្វិន្នំ ទេវលោកានំ អាធារោ បតិដ្ឋាតិ **តិទិវាធារោ។** ទេវេ នយតីតិ **នេរុ។ សុមេរូ**តិ ឧបសគ្គេន នាមំ វឌ្ឍិតំ។ ហេមទ្ធិ, រតនសានុ, សុរាលយាទីនិបិ បព្ពតរាជស្ស នាមានិ។

២៦. យុគន្ធរាទីនិ សិនេរុស្ស បរិវារភូតានំ សត្តន្នំ បរិភណ្ឌបព្ពតានំ នាមានិ។ ចន្ទសូរិយសង្ខាតំ យុគំ ធារេតិ តទុព្ពេធមគ្គចារិត្តាតិ **យុគន្ធរោ។** ឦសំ មហិស្សរំ ធារេតិ តស្ស និវាសដ្ឋានត្តាតិ **ឦសធរោ។** ករវីកា អស្សមារកា ពហវោ ឯត្ថ សន្តីតិ **ករវីកោ**, កេ វា មយូរា រវន្តិ ឯត្ថាតិ **ករវីកោ**, "ករវីកោ"តិបិ បាឋោ, ឥធាបិ បច្ឆិមោយេវត្ថោ, ករវីកសកុណា វា ពហវោ ឯត្ថ សន្តីតិ **ករវីកោ។** សុទស្សនា ឱសធិវិសេសា ពហុកា ឯត្ថ សន្តីតិ **សុទស្សនោ**, សុខេន បស្សិតព្ពត្តា វា **សុទស្សនោ** , សុន្ទរំ វា ទស្សនំ ឯត្ថាតិ **សុទស្សនោ។** បញ្ចន្នំ បព្ពតចក្កានំ នេមិសទិសំ កត្វា អត្តានំ ធារេតីតិ **នេមិន្ធរោ**, នេមិភាវេន វា ធារេតព្ពោ ឧបលក្ខេតព្ពោតិ **នេមិន្ធរោ**, នេមិំវា រថទ្ធមំ ធារេតិ យេភុយ្យេនាតិ **នេមិន្ធរោ។** វិនតា នាម សុបណ្ណមាតា, តស្សា និវាសដ្ឋានត្តា **វិនតកោ**តិ **ចិន្តាមណិដីកា។** វិត្ថិណ្ណា វា នតា នទិយោ ឯត្ថាតិ **វិនតកោ។** អស្សកណ្ណា សជ្ជទុមា ពហវោ ឯត្ថ សន្តីតិ **អស្សកណ្ណោ**, អស្សកណ្ណសទិសកូដត្តា វា **អស្សកណ្ណោ។ កុលាចលា**តិ ឯតេ សិនេរុអាទយោ អដ្ឋ បព្ពតា អចលសង្ខាតានំ បព្ពតានំ កុលានិ យោនិយោ បភវា, ឯតេ ច សិនេរុអាទយោ អនុបុព្ពសមុគ្គតា, សព្ពពាហិរោ ចេត្ថ អស្សកណ្ណោ។ **និមិជាតកេ** បន –

"សុទស្សនោ ករវីកោ, ឦសធរោ យុគន្ធរោ;
នេមិន្ធរោ វិនតកោ, អស្សកណ្ណោ គិរិ ព្រហា"តិ [ជា. ២.២២.៥៦៨]។

វត្វា សិនេរុំ បរិក្ខិបិត្វា អស្សកណ្ណោ នាម បព្ពតោ បតិដ្ឋិតោ, តំ បរិក្ខិបិត្វា វិនតកោ នាម បព្ពតោតិ ឯវមញ្ញោយេវានុក្កមោ កថិតោ។ កិញ្ចាបិ កថិតោ, នាមភេទមត្តកតោយេវ បនេត្ថ ភេទោ, នាត្ថភេទកតោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

២៧. អាកាសវាហិគង្គាយំ មេរុសិង្គោព្ភវាយំ **មន្ទាកិន្យា**ទិនាមត្តយំ។ មន្ទំ អកិតុំ សីលមស្សាតិ **មន្ទាកិនី**។ អាកាសេ សន្ទមានា គង្គា **អាកាសគង្គា**។ សុរានំ ទេវានំ នទី **សុរនទី**។ **សុរទីឃិកា**តិបិ ឯតិស្សា នាមំ។

២៨. **កោវិឡា**រាទិត្តយំ “ផលហរោ”តិខ្យាតេ បារិច្ឆត្តកេ។ កុំ បថវិំ វិទារយតិ មូលេនាតិ **កោវិឡារោ**, **ទ**ស្ស **ឡោ**។ បរិ សមន្តតោ ឆត្តំ វិយ តិដ្ឋតីតិ **បារិច្ឆត្តកោ**។ បារិនោ សមុទ្ទស្ស ជាតោ អបច្ចំ **បារិជាតកោ**, សកត្ថេ **កោ**។ បារិភទ្ទោ, និម្ពតរុ, មន្ទារោតច្ចាទីនិបិ បារិច្ឆត្តកស្ស នាមានិ។

កប្បរុក្ខោ ច សន្តានោ ច អាទិនា មន្ទារោ បារិជាតកោ ច ហរិចន្ទនញ្ច ឯតេ បញ្ច **ទេវទុមា** [អមរ ១.៥៣] ទេវតរវោ ទេវភូមិស្វេវ សម្ភវតោ។ កប្បោ សង្កប្បិតោ អត្ថោ, តស្ស រុក្ខោ ជញ្ញជនកភាវេន សម្ពន្ធោ, កប្បំ វា បិតោ រុក្ខោ **កប្បរុក្ខោ**។ តននំ តានោ, ភាវេ **ណោ**។ តន្ទស្ស សម្មា តានោ អស្សេតិ **សន្តានោ**, សិរិសរុក្ខោ។ មន្ទន្តេ មោទន្តេ ទេវា អនេនាតិ **មន្ទារោ**, **អារ**បច្ចយោ។ ហរិមិន្ទំ ចទយតិ សុខយតីតិ **ហរិចន្ទនំ**។ ឯតេ បញ្ច ទេវតរវោ **អមរកោស**នយេន វុត្តា, **សោគត**នយេន បន សត្ត ទេវតរវោ។ វុត្តញ្ច –

“បាដលី សិម្ពលី ជម្ពូ, ទេវានំ បារិឆត្តកោ;
កទម្ពោ កប្បរុក្ខោ ច, សិរីសេន ភវតិ សត្តម”ន្តិ [ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨៤; សារត្ថ. ដី. ១.១វេរញ្ជកណ្ឌវណ្ណនា]។

តត្ថ **បាដលី**តិ ចិត្របាដលិ, សា អសុរលោកេ តិដ្ឋតិ។ តថា **សិម្ពលី** គរុឡេសុ, **ជម្ពូ** ជម្ពុទីបេ, **បារិច្ឆត្តកោ** តាវតឹសេ, **កទម្ពោ** អបរគោយានេ។ **កប្បរុក្ខោ** ឧត្តរកុរូសុ , **សិរីសោ** បុព្ពវិទេហេតិ។ ឯតេ សត្ត ទេវានមេវ បតិដ្ឋានភូមិសុ សម្ភវតោ ទេវតរវោត្វេវ វុច្ចន្តិ។

សគ្គវណ្ណនា សមត្តា។

២៩. បុព្ពបច្ឆិមឧត្តរា ទិសា យថាក្កមំ បាចី បតីចី ឧទីចី នាម ភវន្តិ។ បឋមំ បាតោ អន្ចតិ រវិ យស្សំ សា **បាចី**, **ន**ការលោបោ។ បច្ឆា ទិវាវសានេ អន្ចតិ រវិ យស្សំ សា **បតីចី**។ ឧទ្ធំ អន្ចតិ រវិ យស្សំ សា **ឧទីចី**, យស្សំ វា សីតវិយោគំ ទត្វា អន្ចតិ សា **ឧទីចី**, វិយោគត្ថវាចកោ ហេត្ថ ឧការោ, **ទ**សទ្ទោ ទានត្ថោ។ អថ វា បន្ចតិ បុព្ពភាវមាបជ្ជតេតិ **បាចី**។ បតិន្ចតិ បច្ឆាភាវមាបជ្ជតេតិ **បតីចី**។ ឧទញ្ចតិ សីតវិយោគទានត្តមាបជ្ជតេតិ **ឧទីចី**។ ឯត្ថ ច **ឧទីចី**សហចរណតោ **បតីចី** ឥត្ថិយំ, **បតីចី**សហចរណតោ **បាចី** ឥត្ថិយំ វត្តតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ តំតំសហចរណភាវេន តស្ស តស្ស តំតំលិង្គត្តមុបនេយ្យំ។ បុព្ពបច្ឆិមឧត្តរាតិ សព្ពនាមស្ស វុត្តមត្ថេ បុម្ភាវោ។

ទក្ខិណាទិទ្វយំ ទក្ខិណទិសាយំ។ មជ្ឈេ អបាយំ អញ្ចតិ យស្សំ រវិ, សា **អបាចី**។ មជ្ឈត្ថោយំ **អប**សទ្ទោ, យថា “អបទិស”ន្តិ, “អវាចី”តិបិ បាឋោ, **អវ**បុព្ពោ **អញ្ច** អធោមុខីភាវេ។ អវញ្ចតិ អធោមុខី ភវតិ យស្សំ រវិ, សា **អវាចី**។ ឧណ្ហាទិកេ វា តព្ពិយោគេ ករោន្តោ យស្សំ រវិ អញ្ចតិ, សា **អវាចី**។ **វិទិសា**ទិទ្វយំ ទិសាមជ្ឈេ។ ទិសាហិ វិនិគ្គតា **វិទិសា**។ ទិសានមនុរូបា, អនុវត្តកា វា ទិសា **អនុទិសា**។ **អបទិស**ន្តិបិ វិទិសាយ នាមំ [នបុំសកាព្យយំ ត្វ’បទិសំ (អមរ ៣.៦)]។

៣០. **ឯរាវតា**ទយោ អដ្ឋ គជា បុព្ពាទីនំ ទិសានំ រក្ខណតោ **ទិសាគជា** នាម, បុណ្ឌរីកំ នាម សិតម្ពោជំ, តំសទិសវណ្ណតាយ **បុណ្ឌរីកោ**។ វស្សសរីរតាយ **វាមនោ**។ កុយំ បថវិយំ មោទតេ **កុមុទោ**។ អញ្ជនវណ្ណតាយ **អញ្ជនោ**។ បុប្ផា បកាសមានា ទន្តា អស្ស **បុប្ផទន្តោ**។ សព្ពភូមិយំ ចរតីតិ **សព្ពភុម្មោ**, សព្ពភុម្មោ វា ចក្កវត្តី តស្សានុរូបត្តា **សព្ពភុម្មោ**។ សោភនទន្តាវយវត្តា **សុប្បតីកោ** [សោភនា បតីកា អវយវា’ស្ស សុប្បតីកោ (ក.)]។ “សុប្បតីកោ សោភនង្គេ, ភវេ ព្លសានទិសាគជេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ។ ឯរាវតាទីនំ ទិសានំ សម្ពន្ធកថនំ បាចីវារណាទិនាមសូចនត្ថំ, ឯសំ ករេណុយោ បន –

អព្ភមុ កបិលា ចេវ, បិង្គលា នុបមា មតា;
តម្ពកណ្ណី សុភទន្តី, អង្គនា អញ្ជនាវតី [អមរ ៣.៥]។

៣១. **ធតរដ្ឋា**ទិទ្វយំ **បុព្ពទិសាធិបតិទេវេ**។ ធារិតំ រដ្ឋមនេនាតិ **ធតរដ្ឋោ**, រស្ស **តោ**។ បញ្ចសិខាទីនំ គន្ធព្ពានំ អធិបោ នាយកោ **គន្ធព្ពាធិបោ**។ **កុម្ភណ្ឌសាមិ្យា**ទិទ្វយំ ទក្ខិណទិសាធិបតិទេវេ។ កុម្ភណ្ឌានំ សាមិ នាយកោ **កុម្ភណ្ឌសាមិ**។ វិរុហន្តិ វុឌ្ឍី វិរុឡ្ហិមាបជ្ជន្តិ ឯតស្មិំ កុម្ភណ្ឌាតិ **វិរូឡ្ហកោ**។ វិរូឡ្ហំ វុឌ្ឍិប្បត្តំ វា កំ សុខ

មេតស្សាតិ វិរូឡ្ហកោ។ **វិរូបក្ខា**ទិទ្វយំ បច្ឆិមទិសាធិបតិទេវេ។ វិរូបានិ អក្ខីនិ យស្ស **វិរូបក្ខោ,** វិវិធសណ្ឋានានិ អក្ខីនិ យស្ស វា **វិរូបក្ខោ។** នាគានំ អធិបតិ **នាគាធិបតិ។**

៣២. យក្ខាធិបាទិចតុក្កំ កុវេរេ។ អាឡវកាទិយក្ខានំ អធិបោ **យក្ខាធិបោ។** វិស្សវណស្ស អបច្ចំ **វេស្សវណោ។** តិចរណាដ្ឋទាឋាភយានកមត្តិតាយ កុច្ឆិតំ វេរោ សរីរមស្ស **កុវេរោ។** ខុទ្ទេនាស្ស នរយុត្តា សិវិកា រថេតិ នរោ វាហនមស្ស **នរវាហនោ។** ត្យម្ពកសខោ, យក្ខរាជោ, គុយ្ហកេសរោ, មនុស្សធម្មា, ធនទោ, រាជរាជោ, ធនាធិបោ, កិន្នរេសោ, យក្ខោ, ឯកបិង្គលោ, សិរិទោ, បុញ្ញជនេស្សរោឥច្ចាទីនិបិ កុវេរស្ស នាមានិ។

អស្ស កុវេរស្ស បុរី "អឡកា, អឡកមន្ទា"តិ ច វុច្ចតិ។ **អលំ** វិភូសនេ, អលំ វិភូសនំ ករោតីតិ អលកា, សា ឯវ **អឡកា។** អឡកា ឯវ មោទករណតោ **អឡកមន្ទា, ឧ**ការស្ស **អ**ការោ, **នា**គមោ ច។ **កេលាសោ**តិបិ តស្ស នាមំ, កេលិ បយោជនំ អស្ស កេលោ, អាសតេ អស្មិន្តិ អាសោ, កេលោ ច សោ អាសោ ចេតិ **កេលាសោ, កណ្ហសប្បា**ទិ វិយ និច្ចំ កម្មធារយោ។ **អស្ស** កុវេរស្ស **បហរណំ** អាយុធំ គទា, គំ វុច្ចតិ វជិរំ, តំ វិយ ទុក្ខំ ទទាតីតិ **គទា។ ឥមេ** ចត្តារោ យថាវុត្តា ធតរដ្ឋាទយោ ទេវា កមតោ បុព្ពាទីនំ ចតុទ្ទិសានំ **អធិបា** អធិបតយោ នាម។ **អមរកោសេ** បន –

"ឥន្ទោ អគ្គិ បិតុបតិ, នេរិតោ វរុណោ’និលោ;
កុវេរោ ឦសោ បតយោ, បុព្ពាទីនំ ឥមេ កមា។

រវិ សុក្កោ មហីសូនុ, តមោ ច ភានុជោ វិធុ;
ពុធោ សុរគុរុ ចេតិ, ទិសាធិបា តថា គហា"តិ [អមរ ៣.៣-៤]។

អញ្ញេយេវ ទិសាធិបតយោ កថិតា, **ឥ**ន្ទវរិមាទីនញ្ច ទិសាធិបច្ចកថនំ បាឈាទីនំ ឥន្ទទិសាវរិទិសាទិនាម សូចនផលំ។

៣៣-៣៤. ជាតវេទាទ្យដ្ឋារសកំ អគ្គិម្ហិ។ ជាតេ ឧប្បន្នេ វិន្ទតិ ឃាតយតីតិ **ជាតវេទោ។** អន្ធការេ ជាតំ វិជ្ជមានំ វិន្ទតិ លភតិ, វិទតិ ជានាតិ ឯតេនាតិ វា **ជាតវេទោ,** ជននំ ជាតំ វេទោ បាកដោ យស្ស វា សោ **ជាតវេទោ។** សិខា វុច្ចតិ ជាលា, តាយ យោគតោ **សិខី។** ជោតតិ ទិប្បតីតិ **ជោតិ។** បុនាតីតិ **បាវកោ,** ណ្វុ។ ទហតីតិ **ទហនោ។** អនន្តិ បាលេន្ត្យនេនេតិ **អនលោ, អល**បច្ចយោ។ វេទេ ហុតំ វហតិ បាបយតិ, សយំ វា លភតេតិ **ហុតាវហោ។** អច្ចិ វុច្ចតិ ជាលា, តាយ យោគតោ **អច្ចិមា។** ធូមោ កេតុ ធជោ យស្សាតិ **ធូមកេតុ។** អជតិ ជលមានោ កុដិលំ គច្ឆតីតិ **អគ្គិ,** ឥ។ គោ វំសិ ឯតស្សត្ថីតិ **គិនិ,** អស្សត្ថ្យត្ថេ ឥនិ, **អគ្គិនី**តិបិ បាឋោ, សោ អគ្គិសទិសោ។ ភានុ បភា យស្សត្ថិ, សោ **ភានុមា។** តេជេតិ សេសភូតោបាទារូបានីតិ **តេជោ។** ធូមោ សិខា ចូឡា យស្ស **ធូមសិខោ។** វាយុ សខា អស្ស **វាយុសខោ។** ទហិត្វា [ទហតោ (ក.)] គច្ឆតោ កណ្ហា វត្តនី មគ្គោ យស្ស **កណ្ហវត្តនី។** វិស្សានរស្ស ឥសិនោ អបច្ចំ **វេស្សានរោ។** ហុតំ ហវិ អសតិ ភុញ្ជតីតិ **ហុតាសោ។** ធនញ្ជយោ, ជលនោ, អាសយាសោ, រោហិតស្សោ, សត្តាច្ចិ, សុក្កោ, ចិត្រភានុ, វិភាវសុ, សុចិឥច្ចាទីនិបិ អគ្គិស្ស នាមានិ។

សិខាទិត្តយំ អគ្គិជាលាយំ។ សិនោតិ និសានី ភវតីតិ **សិខា, "សិ** និសានេ"តិ **កាតន្ត** ធាតុ, **ខ**បច្ចយោ។ ជលតីតិ **ជាលា។** អច្ចតេ បុជ្ជតេ អនេនេតិ **អច្ចិ។** សិខា ជាលា ភិយ្យោ រូបន្តរា ឥត្ថិយំ, អច្ចិ បន អបុមេ។

៣៥. ទ្វយំ អគ្គិកណេ [តីសុ ផុលិង្គោ’គ្គិកណោ (អមរ ១.៦០) ផុលិង្គានីតិ អគ្គិកណានិ (ម. និ. ដី. ៣.៦៥)]។ វិវិធាសុ ទិសាសុ ផុល្លំ គច្ឆតីតិ **វិប្ផុលិង្គំ។** តថា **ផុលិង្គំ។ សព្ពធរកតេ** បន "ផុលី គច្ឆតីតិ ផុលិង្គោ"តិ វុត្តំ។ តិកំ ឆារិកាយំ។ មលីនកំសវត្ថាទីនំ តំ ទិត្តី សេតិ បវត្តេតីតិ **ភស្មំ, ម**បច្ចយោ, ភសតិ វា អធោ បតតិ វត្ថាទីនំ មលមេតេនាតិ **ភស្មំ។** កំសាទីនំ សុក្កភាវត្តំ ឥច្ឆិតព្ពត្តា ឥដ្ឋំ អភិលាសោ សោភនំ ឯតស្សា អត្ថីតិ **សេដ្ឋិ,** "សបក្ខកោ សលោមកោ"ត្យាទីសុ វិយ **ស**សទ្ទស្ស វិជ្ជមានត្ថត្តា។ មលស្ស សរណំ ករោតីតិ សារិកា, សា ឯវ **ឆារិកា,** យថា "សឡាយតន"ន្ត្យាទីសុ។

៣៦. ទ្វយំ ឧណ្ហឆារិកាយំ។ ឧណ្ហត្តា កុក្កំ កុច្ឆិតំ លាតីតិ កុក្កុលោ, "កុក្កុ វិទត្ថិយំ ហត្ថេ, បកោដ្ឋេ កុច្ឆិតេបិ ចេ"តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ។ កុក្កំ វា ហត្ថំ លុនាតិ ឆិន្ទតិ ទហតីតិ កុក្កុលោ, សោ ឯវ **កុក្កុឡោ** ។ ឧណ្ហមេវ ភស្មំ **ឧណ្ហភស្មំ,** តស្មឹ។ តិកំ ទិត្តកដ្ឋាទិន្ធនេ។ អង្គតិ ហានី គច្ឆតីតិ **អង្គារោ, អារ**បច្ចយោ, បុន្នបុំសកោយំ។ "អលាតេ’និត្ថិ កុជេ’ង្គារោ"តិ ហិ **តិកណ្ឌសេសេ** [តិកណ្ឌសេស ៣.៣២៩] វុត្តំ។ ហានិមេវ លាតិ, ន បិតី វិសេសញ្ញាតិ **អលាតំ។** ឧទ្ធំ ធូមំ មុញ្ចតីតិ ឧម្មុតំ, តទេវ **ឧម្មុកំ។** បញ្ចកំ កដ្ឋាទិន្ធនេ។ សន្ទមគ្គិ ឯធយតិ វឌ្ឍយតីតិ

សមិធា។ ឯធយតីតិ **ឥធុមំ**, ឧមោ។ ឯធយតីតិ **ឥធោ**។ ឧបាទិយតេ អគ្គិនេតិ **ឧបាទានំ**។ ឯធយតីតិ **ឥន្ធនំ**។

៣៧. បញ្ចកំ អាលោកេ។ ឱភាសតិ ទិប្បតីតិ **ឱភាសោ**។ បកាសតិ ទិប្បតីតិ **បកាសោ**។ អាលោចយតិ បស្សតិ ឯតេនាតិ **អាលោកោ**, អាលោកេតិ វា ឯតេនាតិ **អាលោកោ**, “**លោក, លោច** ទស្សនេ”តិ ធាតុទ្វយបាឋតោ។ ឧជ្ជោតតីតិ **ឧជ្ជោតោ**, អន្ទការំ វិទ្ធំសេន្តោ ជោតតីតិ វា **ឧជ្ជោតោ**។ អា សមន្តតោ តបតិ ទិប្បតីតិ **អាតបោ**។ **សមា**តិ ឯតេ បញ្ច តុល្យត្ថាតិ ភាវោ។

ទសកំ វាតេ។ អាហារោ វិយ បាណភូតោបិ កទាចិ សត្តេ មារេតីតិ មារុតោ, សោវ **មាលុតោ**។ បុនាតិ សង្ខារាទិកន្តិ **បវនោ**។ វាយតិ គច្ឆតីតិ **វាយុ**, វាយតិ វា បុប្ផាទីនំ គន្ធោ យេន សោ **វាយុ**។ តថា **វាតោ**។ អនន្តិ បាណន្តនេនេតិ **អនិលោ**, ឥលោ។ សន្តំ និច្ចលំ ឦរយតិ កម្បេតីតិ **សមីរណោ**, សមីរិតុំ កម្បិតុំ សីលមស្សាតិ វា **សមីរណោ**។ គន្ធំ វហតីតិ **គន្ធវាហោ**, ណោ។ **វាយោ វាយុ**សទិសោ, ឧភយត្រាបិ **យា**គមោ។ សមន្តតោ ឦរតិ ខិបតិ រុក្ខាទយោតិ **សមីរោ**។ សទា សព្ពទា គតិ យស្ស **សទាគតិ**។ សសនោ, គន្ធវហោ, អាសុគោ, មរុតោ, ជគតិបាណោ, បវមានោ, បភញ្ជនោ ឥច្ចាទីនិបិ វាតនាមានិ។

៣៨. ឥមេ ឆ វក្ខមានា **វាយុភេទា** វាយុវិសេសា, ឧទ្ធំ គច្ឆតីតិ **ឧទ្ធង្គមោ**, ឧច្ចារបស្សាវាទីនំ នីហរណវសេន អធោភាគំ គច្ឆតីតិ **អធោគមោ**។ កុច្ឆិម្ហិ ឧទរេ តិដ្ឋតីតិ **កុច្ឆិដ្ឋោ**។ កោដ្ឋេ អន្តេ សេតិ តិដ្ឋតីតិ **កោដ្ឋាសយោ**។ បុនប្បុនំ សសន្តិ យេន **អស្សាសោ**, ពហិនិក្ខន្តវាតោ។ បស្សាសោតិ អន្តោបវិសនកវាតោបិ “អស្សាសោ”តិ ឯតេន សង្គយ្ហតេ សហចារិតត្តា។ សព្ពង្គេសុ អនុសរតិ សីលេន សេទលោហិតាទិសម្បាទនតោតិ **អង្គានុសារី**។ **អមរកោសេ** បនាយំ វាតោ ឋានព្យាបារភេទេន បញ្ចធា កថិតោ [បាណោ’បានោ សមានោចោទានព្យានា ច វាយវោ សរីរដ្ឋា ឥមេ (អមរ ១.៦៧)], **ដីកាយ**ញ្ចស្ស –

“ហទយេ បាណោ គុទេ’បានោ, សមានោ នាភិមជ្ឈដ្ឋោ;
ឧទានោ កណ្ឋទេសេ តុ, ព្យានោ សព្ពង្គសន្ធិសុ [ហទយេ បាណោ គុទេ’បានោ, សមានោ នាភិសណ្ឋិតោ; ឧទានោ កណ្ឋទេសដ្ឋោ, ព្យានោ សព្ពសរីរគោ ឥតិ ឋាននិណ្ណយោ (ចិន្តាមណិដីកា)]។

តត្របាណោអន្នប្បវេសាទិករោ ។ អបានោ មុត្តករីសសុក្កវិសជ្ជិករោ។ សមានោ មជ្ឈេ អន្នបចនាទិករោ។ ឧទានោ ភាសិតគីតាទិករោ។ ព្យានោ សេទរត្តសវនុម្មេសនិមេសគត្យាទិករោ [ខេទចេដ្ឋាឧម្មេសនិម្មេសគត្យាទិករោ (ក.)]។ បកដ្ឋេន អនន្តនេន ភត្តាទិប្បវេសនតោតិ **បាណោ**។ មុត្តាទិកំ អបនេត្វា អនន្តនេនាតិ **អបានោ**។ សម្មា អនន្តិ អនេន ភុត្តបរិបាចនតោតិ **សមានោ**។ ឧទ្ធមនន្តនេន ភាសិតាទោ សាមត្ថិយជននតោតិ **ឧទានោ**។ វិសេសេន អនន្តនេន សេទរត្តសេម្ហាទិ [ខេទចេដ្ឋាទិ (ចិន្តាមណិដីកា)] សម្បាទនតោតិ **ព្យានោ**”តិ [តំព្យាបារា ច យថា – អន្នប្បវេសនំ មុត្តា-ទ្យុស្សគ្គោ’ន្នវិបាចនំ ភាសណាទិ និមេសាទិ, តំព្យាបារា កមា ឥមេ (ចិន្តាមណិដីកា)] វុត្តំ។

៣៩. ទ្វយំ អន្តោបវិសនកវាតេ។ អានំ វុច្ចតិ ពហិនិក្ខមនវាតោ, តតោ អបគតំ **អបានំ**។ អស្សាសតោ អបគតោ **បស្សាសោ**។ ទ្វយំ ពហិនិក្ខមនវាតេ។ អាទិម្ហិ បវត្តោ សាសោ **អស្សាសោ**។ អនន្តិ បាណន្តនេនេតិ អានំ, អាទិម្ហិ បវត្តំ អានំ **អានំ**, ឯកស្សាការស្ស លោបោ។

៤០. **វេគខិប្បា**ទយោ វាតធម្មត្តេន និច្ចប្បវត្តិកា ឥតិ តប្បក្កមេ [តប្បក្កមេន តក្កមេន (ក.)] ឧច្ចន្តេ។ តត្រ **រយ**ន្តំ វេគេ។ សព្ពត្រ ករណសាធនំ។ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ វជន្តិ បាបុណន្តិ ឯតេនាតិ **វេគោ**។

“ក្រិយាវាចិត្តមាខ្យាតុំ , ឯកេកត្ថោ និទស្សិតោ;
បយោគតោនុគន្តព្ពា, អនេកត្ថា ហិ ធាតវោ”តិ [ចន្ទ្រធាតុបាឋេ]។

វុត្តត្តា **វជ**ធាតុ បាបុណនេបិ បវត្តតិ, ឯវំ សព្ពត្រ, **អ**ការស្ស **ឯ**។ ជវន្តិ ឯតេនាតិ **ជវោ**, រយន្តិ គច្ឆន្តិ ឯតេនាតិ **រយោ**។

ខិប្បាទិនវកំ សីឃេ។ អថ ជវសីឃានំ កោ ភេទោ? សវេគគតិវចនា **ជវា**ទយោ, **សីឃា**ទយោ តុ ធម្មវចនា, តថា ច “សីឃំ បចតិ [បស្សតិ (ក.)], សីឃំ គច្ឆតី”តិ បយោគោ, ន តុ “ជវំ បចតិ, ជវំគច្ឆតី”តិ បន បយោគោ។ “វេគេន គច្ឆតិ, ជវេន គច្ឆតី”ត្យាទីសុ កថំ? តត្រ ភេទស្ស វត្តុមិច្ឆិតត្តា ន ទោសោ។ ខិប្បតិ

បេរតីតិ **ខិប្បំ, ខិប** បេរណេ។ សយតីតិ **សីឃំ, សី** សយេ, **ឃ**បច្ចយោ។ ព្យប្បត្តិ ហិ យថា កថញ្ចិបិ ភវតិ, សញ្ញា តុ លោកតោវាវគន្តព្ពា, សព្ពត្រេវំ។ តរតីតិ **តុរិតំ។** លង្ឃតីតិ **លហុ, លង្ឃ** គតិសោសនេសុ, **ឃស្ស ហោ,** និគ្គហីតលោបោ, **ឧ**បច្ចយោ ច, លហុបរិយាយោ **លឃុ**សទ្ទោប្យត្ថិ។ អសតិ ខេបតីតិ **អាសុ,** ឧ។ តរតីតិ **តុណ្ណំ,** រស្ស **ណោ។** អរតិ គច្ឆតីតិ **អរំ។** ន វិលម្ពីយតិ ន ឱហីយតីតិ **អវិលម្ពិតំ, លពិ** អវសំសនេ។ តុវដ្តតិ សយតីតិ **តុវដ្តំ,** តុរិតភាវេន វត្តតីតិ វា **តុវដ្តំ, វិត**លោបោ។

៤១. អរិយាសាមញ្ញស្ស បុព្ពឌ្ឍំ សន្តតេ។ ឯត្ថ ច អដ្ឋសុ គណេសុ ឆដ្ឋោ សព្ពលហុកោ, តតោបរេ ឆគ្គណា ស , ភ, ស, ភ, ភ, ភា, អដ្ឋមោ គោ។ សមន្តតោ តនោតីតិ **សតតំ។** នាសភាវេន ន ឥច្ចំ ន គន្តព្ពំ **និច្ចំ,** នាសំ វា ន គច្ឆតីតិ **និច្ចំ។** “នាគោ”ត្យាទីសុ វិយាតិ ឯត្ថាបិ ន ទោសោ, តស្ស **ចោ។** ន វិរមតីតិ **អវិរតំ។** ន អារមតីតិ **អនារតំ។** សមន្តតោ, បុនប្បុនំ វា តនោតីតិ **សន្តតំ។** ន អវរមតីតិ **អនវរតំ។** សទា ធវតិ គច្ឆតីតិ **ធុវំ។** “ធុ គតិថេរិយេសូ”តិ **កាតន្ត**ធាតុ។

វិបុលាឌ្ឍំ អតិសយេ។ ឯត្ថ ហិ អយុគបាទេ ទ្វាទសមត្តា, យុគេ អដ្ឋារសមត្តា, សព្ពាសុ អរិយាសុ បឋមេ បាទេ ទ្វាទសមត្តា, ទុតិយេ អដ្ឋារស, តតិយេ ទ្វាទស, ចតុត្ថេ បញ្ចទស។ យទា បន បឋមតតិយេសុ បរិហាយន្តិ, តទា យុគេ អធិកា ហោន្តិ, ឥទំ វិបុលាលក្ខណំ។ អថ សតតាតិសយានំ កោ ភេទោ? សតតំ សន្តតិ អវិច្ឆេទោក្រិយន្តរេហិ អព្យវធានំ, អតិសយោ តុ បោនោបុញ្ញំ, បកដ្ឋោ ច។ តេសុ បោនោបុញ្ញំ ក្រិយាព្យាវុត្តិ, បកដ្ឋោ តុ ក្រិយាវយវានំ ឧក្កំសតា។ ភាសតិ សព្ពេសន្តិ **ភុសំ, អា**ស្ស **ឧ។** ភស្សតិ អធោ បតតីតិ វា **ភុសំ។ ភស** អធោបតនេ, **អ**ស្ស **ឧ។** អតិសយនំ **អតិសយោ,** អតិក្កមិត្វា វាសយនំ បវត្តនំ **អតិសយោ។** ទហតិ សព្ពន្តិ **ទឡ្ហំ, ហ**តោ បុព្ពេ **ឡោ,** ទលតិ វិទារយតីតិ វា **ទឡ្ហំ, ហ**បច្ចយោ, ទហន្តោ លាតីតិ វា **ទឡ្ហំ,** វណ្ណវិបរិយយោ, អភិសយោ ច ទឡ្ហញ្ច អតិសយទឡ្ហា។ តរតិ អតិក្កមតីតិ **តិព្ពំ, រ**ស្ស **វោ, អ**ស្ស **ឥ។** ឯតិ គច្ឆតីតិ ឯកោ, សោ ឯវ **ឯក**ន្តំ, ឯកំ តរតិ អតិក្កមតីតិ វា **ឯក**ន្តំ។ មត្តតោ អតិក្កន្តំ **អតិមត្តំ។** ពហុំ លាតីតិ **ពាឡ្ហំ, ឧ**លោបោ, វណ្ណវិបរិយយោ ច **ហ**សទ្ទោ។ អតិវេលំ, អច្ចត្ថំ, និព្ភរំ, និតន្តំ, គាឡ្ហំឥច្ចាទីនិបិ អតិសយេ។

ទព្ពំ សត្ថំ, តំវិបរីតេ ធម្មមត្តេ វត្តមានា **ពាឡ្ហ**បរិយន្តា **ខិប្បា**ទយោ **អតិសយំ** វិនា **បណ្ឌកេ** នបុំសកេ វត្តន្តិ ។ ខិប្បំ ភវតិ [“ខិប្ប ភវភី”តិ បទទ្វយំ អធិកំ វិយ ទិស្សតិ], អតិសយោ បុល្លិង្គោ, អស្ស គុណស្សាតិសយោ, អស្ស ទព្ពស្សាតិសយោ ឥតិ។ “ខិប្បំ ភុញ្ជតិ, សតតំ ជុហោតិ, សតតំ រមណីយោ”ឥច្ចត្រ តុ ក្រិយាវិសេសនត្តាយេវ បណ្ឌកត្តំ។ **តេសុ** ខិប្បាទីសុ យេ **ទព្ពគា** ទព្ពាភិធាយិនោ, តេ **តីសុ** លិង្គេសុ។ “ទព្ពធម្មោ លិង្គ”ន្តិ ទស្សនន្តរំ។ យថា ខិប្បា ជរា, ខិប្បោ មច្ចុ, ខិប្បំ គមនំ។ សន្តតា តណ្ហា, សន្តតំ ទុក្ខំ, សន្តតោ អាកាសោ។ អតិមត្តា ក្រិយា, អតិមត្តោ នរោ, អតិមត្តំ បទំ ឥច្ចាទិ។

៤២-៤៣. ទ្វាទសកំ មារេ។ ហរនេយនត្ថិទឡ្ហត្តា [តិនេយនត្ថិទឡ្ហត្តា (ក.)] នត្ថិ វិគ្គហោ សរីរមេតស្ស **អវិគ្គហោ។** កាមយតិ រតិច្ឆំ ឧប្បាទយតីតិ **កាមោ,** ការិតន្តា **អ**បច្ចយោ។ សិង្គាររូបេន បាណីនំ មនសិ ភវតីតិ **មនោភូ។** បញ្ចកាមគុណេសុ មទយតីតិ **មទនោ។** លោកានំ អន្តំ វិនាសំ ករោតីតិ **អន្តកោ។** វសេ វត្តេតិ សីលេនាតិ **វសវត្តី។** បាបំ ឥច្ឆតិ ករោតិ, តេន យុត្តោតិ វា **បាបិមា។** បរតោ ជាយតីតិ បជា, អច្ឆន្និកា, តាសំ បតិ **បជាបតិ។** យេ កុសលធម្មេសុ បមត្តា, តេសមេវ ពន្ធុ **បមត្តពន្ធុ។** កណ្ហធម្មយុត្តតាយ **កណ្ហោ។** កុសលធម្មេ មារេតីតិ **មារោ។** អកុសលធម្មេ ន មុញ្ចតីតិ **នមុចិ។** មីនកេតនោ, កន្ទប្បោ, ទប្បកោ, អនង្គោ, បញ្ចសរោ, សម្ពរារិ, មនសិជោ, កុសុមេសុ , អនញ្ញជោ, បុប្ផធន្វា, រតិបតិ, មករទ្ធជោឥច្ចាទីនិបិ វិណ្ហុសុតស្ស កាមស្ស នាមានិ។

តណ្ហា អរតី រគា ចេតិ ឯតា តិស្សោ **តស្ស** មារស្ស ធីតរោ។ យោ តំ បស្សតិ, តំ តសិតំ ករោតីតិ **តណ្ហា, ស**លោបោ, ណ្ហា ច។ បរេសំ កុសលធម្មេសុ អរតឹ ករោតីតិ **អរតី។** រជ្ជន្តិ ឯត្ថាតិ **រគា។ តស្ស** មារស្ស ហត្ថី គិរិមេខលោ នាម។ សរីរមហន្តភាវេន គិរិសទិសត្តា គិរិ វិយាតិ គិរិ។ មារេន មមាយនវសេន “អយំ មេ ហត្ថី មេខលោ នាម ហោតូ”តិ កតនាមត្តា មេខលា វិយាតិ មេខលោតិ សមុទិតនាមទ្វយេន ឯកមេវ ហត្ថី វទតិ, យថា “វជិរាសនិ, សីតុណ្ហ”ន្តិ។

៤៤. តិកំ យមេ។ បជាសំយមនតោ យមា, មច្ចុប្បភុតយោ អស្ស កិង្ការា, តេសុ រាជតេតិ **យមរាជា។** តេ ធាតុកេសុបិ អាណាបវត្តកត្តា មហន្តោ វិសយោ ឯតស្ស វិសយី, ណី, សោ ឯវ **វេសាយី។** យត្ថ លក្ខណេន ន សិជ្ឈតិ, តត្ថ សព្ពត្រ “យទាទិនា វា និរុត្តិនយេន វា សទ្ទសិទ្ធិ វេទិតព្ពា”តិ ហិ បុព្ពេ វុត្តំ, ទុក្ខជនកត្តា វា វិសទិសដ្ឋានំ គច្ឆន្តីតិ វេសា, នេរយិកា, តេសំ អធិបតិភាវេន អយតិ បវត្តតីតិ **វេសាយី,** ណ្វី។ យមានំ រាជា **យមោ។** ធម្ម

រាជោ, កតន្តោ, សមវត្តី, កាលោ, ទណ្ឌធរោ, អន្តកោឥច្ចាទីនិបិ យមស្ស នាមានិ។ **អស្ស** យមស្ស អាវុធំ នយន មេវ។ តេន កិរ កោធចិត្តេន ឱលោកិតមត្តេន សត្តានំ សរីរានិ អាតបេ ខិត្តយតបិណ្ឌានិ វិយ វិលីយន្តីតិ។

ទ្វយំ អសុរភេទេ។ ឯតេសញ្ហិ សតិបិ ទេវភាវេ ហេដ្ឋា និវាសិតភាវសាមញ្ញតោ ឯត្ថ វចនំ, មារស្ស បន សត្តានមនត្ថការកតាសាមញ្ញេន យមេន សទ្ធឹ វចនំ តក្ករត្តា។ យុទ្ធាទីសុ វេបិតំ កម្បិតំ ចិត្តមេតស្ស **វេបចិត្តិ** [សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.២៥៦]។ បុណ្ណំ លោមំ យស្ស សោ **បុលោមោ**, បុលាមហតី ឧមា កិត្តិ, កន្តិ វា យស្សាតិ **បុលោមោ**។ "ឧមាតសីហេមវតិ-ហលិទ្ទាកិត្តិកន្តិសូ"តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ។ អយំ បន សក្កស្ស ភរិយាយ សុជាតាយ បិតា។ ទ្វយំ កិន្នរេ។ អស្សមុខនរសរីរតាយ កុច្ឆិតោ បុរិសោ, កិញ្ចិ វា បុរិសោ, បុរិសសទិសោតិ វា **កិម្បុរិសោ**។ ឯវំ **កិន្នរោ**។ តុរង្គវទន, អស្សមុខាទីនិបិ កិន្នរស្ស នាមានិ។

៤៥-៤៦. អទ្ធបជ្ជេន អាកាសស្ស នាមានិ។ តេសំ តេសំ វត្ថូនំ អន្តរំ នានត្តំ ឥក្ខតេ លោកោ ឯត្ថ, អនេនាតិ វា **អន្តលិក្ខំ**, **រ**ស្ស **លោ**។ ឥក្ខនំ វា ទស្សនំ ឥក្ខា, តស្ស អន្តរំ ការណំ **អន្តលិក្ខំ**។ ខនតិ ព្យវធានន្តិ **ខំ**, ក្វិ។ សព្ពគហគាមណិនោ អាទិច្ចស្ស បថោ មគ្គោ **អាទិច្ចបថោ**។ ន ភវតីតិ **អព្ភំ**។ គច្ឆន្ត្យនេន ទេវាតិ **គគនំ**, យុ, មស្ស **គោ**។ អម្ពតេ សទ្ទាយតេ អត្រាតិ **អម្ពរំ**, រោ។ **ហយ** គតិម្ហិ, វិសេសេន ហយតិ គច្ឆតិ សព្ពត្រាតិ **វេហាសោ**, **យ**ស្ស **សោ**, វិគតោ វា ហាសោ ចិត្តស្ស ឯត្ថារម្មណាលាភតោតិ **វេហាសោ**។ អនិលស្ស វាតស្ស បថោ **អនិលបថោ**។ ភុសំ កាសន្តេ ទិប្បន្តេ បទត្ថា ឯតេនាតិ **អាកាសោ**, ន កស្សតិ ន វិលេខីយតីតិ វា **អាកាសោ**។ ន ភវតិ ឯត្ថ កិញ្ចិបិ វត្ថូតិ **នភំ**, នត្ថិ ភូមិ ឯត្ថាតិ វា **នភំ**, ន ភាយន្តិ បក្ខិនោ អនេន, ឯត្ថាតិ វា **នភំ**។ វិនោ បក្ខិនោ ហយន្តិ គច្ឆន្តិ ឯត្ថាតិ **វេហាយសំ**, អសោ។ តារា វុច្ចន្តិ នក្ខត្តានយោ, តេសំ បថោ **តារាបថោ**។ សុរានំ ទេវានំ បថោ **សុរបថោ**។ ន ហញ្ញតេតិ **អឃំ**, **ហន**ស្ស **ឃោ**។ អនន្តំ, វិសណុបទំឥច្ចាទីនិបិ អាកាសស្ស នាមានិ។

៤៧-៤៨. **មេឃាទ្យេ**កាទសកំ មេឃេ។ មេហតិ ឃរតិ សេចតីតិ **មេឃោ**។ វារិ វហតីតិ **វលាហកោ**, **វារិ**សទ្ទស្ស **វោ**, **វ**ស្ស **លោ** [បាណិនិ ៦.៣.១០៩; មោគ្គល្លានបញ្ចិកា ១.៤៧; នីតិ-សុត្ត ១៣៤០, ១៣៤៣]។ ទិព្ពន្តិ វុឌ្ឍី វិរុឡ្ហី គច្ឆន្តិ លោកា អនេនាតិ **ទេវោ**។ បជានំ លោកានំ អន្នំ ភោជនំ ភវតិ ឯតេនាតិ **បជ្ជុន្នោ**, អការស្សុការោ។ អម្ពុំ ឧទកំ ធារេតីតិ **អម្ពុធរោ**។ លោកានំ សន្តាបំ ហន្តីតិ **ឃនោ**, **ហ**ស្ស **ឃោ**។ ជលធារំ ធារេតីតិ **ធារាធរោ**។ ជីវនំ ជលំ មូតំ ពន្ធមនេនេតិ **ជីមូតោ**, **វន**សទ្ទលោបោ, លោកានំ វា ជីវិតំ មុនាតិ ពន្ធតីតិ **ជីមូតោ**, **វិត**លោបោ, **ជីវិត**ស្ស **ជី** អាទេសោ វា [បាណិនិ ៦.៣.១០៩; មោគ្គល្លានបញ្ចិកា ១.៤៧; នីតិ-សុត្ត ១៣៤០, ១៣៤៣]។ ឯវំ អញ្ញត្រ។ វារិ វហតីតិ **វារិវាហោ**។ អម្ពុំ ទទាតីតិ **អម្ពុទោ**។ អាបំ ភរតីតិ **អព្ភំ**, ក្វិ, **ប**ស្ស **ពោ**។

តិកំ វុដ្ឋិយំ។ វស្សតិ សិញ្ចតីតិ **វស្សំ**, **វស្ស** សេចនេ។ ឯវំ **វស្សនវុដ្ឋិយោ**។

បញ្ចកំ វិជ្ជុយំ។ សតតំ ឦរតិ កម្បតីតិ សតេរោ, **ត**លោបោ, សោ ឯវ **សតេរិតា**។ ខណមត្តម្បិ ន តិដ្ឋតីតិ **អក្ខណា**។ កុដិលំ អចិរដ្ឋាយិតត្តា វិរូបំ ហុត្វា ជវតីតិ **វិជ្ជុ**។ វិជ្ជោតតីតិ **វិជ្ជុតា**។ អចិរំ បភា យស្ស **អចិរប្បភា**។

៤៩. ចតុក្កំ មេឃនាទេ។ មេឃានំ នាទោ **មេឃនាទោ**។ ធនីយតេ **ធនិតំ**[ថនិតំ (សី.)], **ធន** សទ្ទេ។ គជ្ជនំ **គជ្ជិតំ**, **គជ្ជ** សទ្ទេ។ រសីយតេ **រសិតំ**។ **អាទិ**នា ហរាទាទិ [សព្ពត្រ នបុំសកេភាវេ តោ, អាទិនា ស្វនិត ធនិតាទយោ (ចិន្តាមណិដីកា), អាទិនា ធនិតហរាទរាសាទយោ (ព្យាខ្យាសុធាដីកា)]។ ទ្វយំ សក្កធនុម្ហិ។ ឥន្ទស្ស អាវុធំ ធនុ ច **ឥន្ទាវុធំ**, **ឥន្ទធនុ** ច។ វាតេន ខិត្តមម្ពុ **វាតក្ខិត្តម្ពុ**, ពិន្ទុ។ សីតំ ករោតីតិ **សីករោ**, សិញ្ចតីតិ វា **សីករោ**, **ច**ស្ស **កោ**, **អរោ** ច, វាតវសេន វា តតោ តតោ សរតីតិ **សីករោ**, **អ**ស្ស **ឦ**, មជ្ឈេ **កា**គមោ ច។

៥០. តិកំ ជលធារាយំ។ វេគតោ ជលធារានំ សំ ភុសំ បតនំ អាសារោ, បុនប្បុនំ សរតីតិ **អាសារោ**។ វេគំ ធារេតីតិ **ធារា**។ អធោ បតតីតិ **សម្បាតោ**, **សំ**សទ្ទោ អធោភាគេ [វេគតោ ជលធារានំ សម្ពូយ បតនំ ធារាសម្បាតោ, សរ គតិយំ យខ ឥតិ អាសារោ (ចិន្តាមណិដីកា)]។ ទ្វយំ វស្សោបលេ។ ករេន ហត្ថេន គយ្ហុបគត្តា **ករកា**, ជលំ បិណ្ឌំ ករោតីតិ វា **ករកា**, "វស្សោបលេ តុ ករកា, ករកោបិ ច ទិស្សតេ"តិ **វុទ្ធោ**, **ករ**សទ្ទោត្រ។ "ករោ វស្សោបលេ បាណិ-សោណ្ឌាបច្ចាយរំសិសូ"តិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ។ ឃនតោ, ឃនកាលេ វា សញ្ជាតំ ឧបលំ សិលា **ឃនោបលំ**។ ទុដ្ឋុ ទិនំ **ទុទ្ទិនំ**, អយំ **ទុទ្ទិន**សទ្ទោ មេឃច្ឆន្នាហេ វត្តតិ, អសោភនត្តោប្បត្តិ **ទុទ្ទិន**សទ្ទោ, អគុណវចនតាយំ វាច្ចលិង្គោ។

៥១-៥២. ឆក្កំ តិរោធានេ។ **ធរ** អាវរណេ, **អបា**ទិបុព្ពោ។ អបិធរតិ អាវុណោតីតិ **បិធានំ**, **អ**លោបោ។ អបធរតីតិ **អបធារណំ**។ តិរោ ធរតិ បិទហតីតិ **តិរោធានំ**។ អន្តរំ ធរតីតិ **អន្តរធានំ**, និគ្គហីតលោបោ។

អបិធរតីតិ **អបិធានំ។** ឯត្ថ ច **អបា**ទិឧបសគ្គា ធាតុនោ អាវរណត្ថជោតកា។ ឆាទយតីតិ **ឆាទនំ។** ព្យវធា, អន្តរធិតច្ចាទយោបិ តិរោធានេ។

សាទ្ទបជ្ជេន ចន្ទស្ស នាមានិ។ ឥន្ទតិ នក្ខត្តានំ បរមិស្សរិយំ ករោតីតិ **ឥន្ទុ។** ចន្ទតិ ហិលាទយតិ សុខយតិ បជន្តិ **ចន្ទោ។** នក្ខត្តានំ រាជា **នក្ខត្តរាជា។** ឧមា កន្តិ, តាយ សហ វិជ្ជតីតិ **សោមោ,** សុខំ អភិស្សវតីតិ វា **សោមោ, ម**បច្ចយោ។ និសំ រត្តឹ ករោតិ, តត្ថ វា ករោ រំសិ ឯតស្ស **និសាករោ។** អន្ធការំ ឧសេន្តិ ទហន្តិ វិនាសេន្តីតិ ឱសា, រំសយោ, តេ ឯត្ថ ធិយន្តិ បតិដ្ឋហន្តីតិ ឱសធិ, តារាវិសេសោ, តស្ស ឦសោ បតិ **ឱសធីសោ។** ហិមោ សីតលោ រំសិ យស្ស **ហិមរំសិ។** សសោ អង្កោ លក្ខណំ យស្ស **សសង្កោ។** ចន្ទំ កប្បូរំ មាតិ សទិសំ នយតីតិ **ចន្ទិមា។ ឥ**ការាទេសោ។ សសលក្ខណមេត្ថ អត្ថិ **សសី** ។ សសតិ វា ហឹសតិ ឧណ្ហគុណន្តិ **សសី, ឦ**បច្ចយោ តទុប លក្ខិតេ តទុបចារំ។ សីតា រំសយោ យស្សត្ថីតិ **សីតរំសិ។** និសាយ រត្តិយា នាថោ តទាលង្ការភាវតោតិ **និសានាថោ។** ឧឡូនំ តារានំ រាជា **ឧឡុរាជា។** មាតិ អត្តានំ កប្បូរេន សទិសំ ករោតីតិ **មា, មា**សទ្ទោយំ បុមេ, តំ សហចរណតោ ឧឡុរាជាទយោបិ។ ហិមំសុ, កុមុទពន្ធុ, វិធុ, សុធំសុ, សុព្ភំសុ, និសាបតិ, មិគង្កោ, កលានិធិ, ទ្វិជ រាជោ, សសធរោ, នក្ខត្តេសោឥច្ចាទីនិបិ ចន្ទស្ស នាមានិ។

៥៣-៥៤. សោឡសន្នំ ភាគានំ បូរណោ **សោឡសមោ** ភាគោ ចន្ទស្ស កលា, **កល** សង្ខ្យានេ, កលីយតេ ឯកាទិនា សង្ខ្យាយតេតិ **កលា។** ទ្វយំ ចន្ទស្ស សរីរេ។ មញ្ញតេ ញាយតេ អនេនេតិ **ពិម្ពំ។ មន**តោ **វ**បច្ចយោ, និបាតនា មស្ស **ពោ**, អស្សិ, **ន**ស្ស **មោ**, **វ**ស្ស **ពោ**, **ពិម្ព**សទ្ទោ អនិត្ថិយំ។ មណ្ឌយតេតិ **មណ្ឌលំ**, អលោ, ឥត្ថិយំ មណ្ឌលិ, អយំ តីស្វបិ [ពិម្ពោ អនិត្ថី, មណ្ឌលំ តីសុ (អមរ ៣.១៥)]។

បាទហីនបជ្ជេន អទ្ធភាគោ។ អសតិ ខេបេតិ សមុទាយន្តិ **អឌ្ឍោ**, តោ។ តថា **អទ្ធោ។ ឧបឌ្ឍោ**តិ ឧប សគ្គេន បទំ វឌ្ឍិតំ, ឯតេ តយោ បុមេ។ ខណ្ឌយតិ សមុទាយន្តិ **ខណ្ឌំ។** សក្យតេ ឧព្ពាហនាទីសុ ថោកត្តាតិ **សកលំ**, អលោ, **ខណ្ឌសកលា** វា បុមេ, សត្តេ រូបភេទតោ នបុំសកេ។ ឯតេ ច **អឌ្ឍា**ទយោ តយោ អសមេ ភាគេ បុមេ, សមេ តុ នបុំសកេតិ រូបភេទេនាហ “អទ្ធំ វុត្តំ សមេ ភាគេ”តិ។ ខណ្ឌាទិទ្វយំ បន អសមេបិ វត្តមានំ បុន្នបុំសកេ វត្តតិ, តស្មា “អទ្ធំ វុត្តំ សមេ ភាគេ”តិ ឯត្ថ “អឌ្ឍំ, ឧបឌ្ឍ”ន្តិ ឥទំ ទ្វយម្បិ សង្គហិតំ [អសមភាគេ បុមានិ, សមេ អំសេ នបុំសកត្តំ រូបភេទតោ, ឧបចារតោ តព្ពាគវតិ វាច្ចលិង្គោ – អទ្ធា សាដី, អទ្ធំ វត្ថំ អទ្ធោ កម្ពលោ (ចិន្តាមណិដីកា)]។

បសាទាទយោ ចន្ទេ អវស្សម្ភាវិនោ, អញ្ញត្រ តុ បាសង្គិកា ឥតិ ចន្ទបក្កមេ ឧច្ចន្តេ។ វិសេសេន សាទយតិ បសាទយតីតិ **បសាទោ។** ឯវំ បសន្នោ, សោ ឯវ **បសន្នតា។**

តិកំ ចន្ទប្បភាយំ។ កុមុទស្សាយំ វិការោ [វិការោ (ក.)] **កោមុទី។** ចន្ទំ អាចិក្ខតិ បដិបាទយតីតិ **ចន្ទិកា។** ជុតិ អស្សាត្ថីតិ **ជុណ្ហា។ ត**ស្ស **ណោ**, **ហ**បច្ចយោ ច, ចន្ទស្ស វា ជុតឹ សោភំ នយ្ហតិ ពន្ធតីតិ **ជុណ្ហា។**

ចតុក្កំ សោភនមត្តេ។ កនតិ ទិប្បតីតិ **កន្តិ**, **កន** ទិត្តិយំ, កាមីយតីតិ វា **កន្តិ។** សុន្ទរំ ភាតិ ទិប្បតីតិ **សោភា។** ជោតយតីតិ **ជុតិ។** ឆាទយតីតិ **ឆវិ។ ឆទ** សំវរណេ, **វិ**បច្ចយោ, **ទ**លោបោ។

៥៥. សត្តកំ លក្ខណេ។ កំ អត្តានំ លង្កយតិ ហីនំ ករោតីតិ **កលង្កោ។** លញ្ឆតេ លក្ខតេ អនេនេតិ **លញ្ឆនំ** ។ លក្ខ្យតេ អនេនេតិ **លក្ខំ។** តថា **លក្ខណំ។** អង្កីយតេ លក្ខ្យតេ អនេនេតិ **អង្កោ។** អភិ វិសេសំ ជានាតិ ឯតេនាតិ **អភិញ្ញាណំ។** ចិហីយតិ លក្ខីយតិ អនេនេតិ **ចិហនំ។ ចិហ** លក្ខណេ។

សព្ពាសំ សោភានំ មជ្ឈេ បរមា សោភា សុសមា នាម, សោភនំ សមំ សព្ពំ អស្សំ **សុសមា**, សេដ្ឋា សោភា។

៥៦. គុណេ ផោដ្ឋព្ពវិសេសេ **សីត**ន្តិ នបុំសកំ ភវតិ។ ទេវទត្តស្ស សីតំ វត្តតិ។ សីតាទយោ តយោ **គុណីលិង្គា** គុណិនោ លិង្គំ គណ្ហន្តិ, តំ យថា – សីតលា ភូមិ, សីតលំ ជលំ, សីតលោ វាតោ។ ឧណ្ហាភិតត្តេហិ សេវីយតីតិ **សីតំ**, តេន យុត្តោ **សីតោ។ សស** គតិយំ, ឥរោ, ឥត្តញ្ច, សីតត្តិកេន សរីយតីតិ វា **សិសិរំ។** សីតំ គុណំ លាតីតិ **សីតលោ។**

មហិកាន្តំ ហិមេ។ ហឹសតីតិ **ហិមំ**, **ស**ស្ស **មោ**,និគ្គហីតលោបោ ច។ **តុហ** អទនេ, តោហតិ ហឹសតីតិ **តុហិនំ**, ឥនោ។ ឧបរិតោ សវតីតិ **ឧស្សាវោ។** នីហរន្តិ និស្សសន្ទនេនេតិ **នីហារោ**, នត្ថិ ឦហា វា ឯតស្មា ហេតុភូតាតិ **នីហារោ**, អារោ។ មហីយតេ រាគីហីតិ [វាចាភិ (ចិន្តាមណិដីកា)] **មហិកា**, ណ្វុ។

៥៧. ឆក្កំ នក្ខត្តេ។ បុនប្បុនំ ឧទយត្តា ន ខីយតេ **នក្ខត្តំ**, អត្តនោ គមនដ្ឋានំ ន ខរតិ ន វិនាសេតីតិ វា **នក្ខត្តំ**, អថ វា **នក្ខ** គតិយំ, នក្ខតីតិ **នក្ខត្តំ**។ ជោតតិ សុភាសុភនិមិត្តំ បកាសេតីតិ **ជោតិ**, **នក្ខត្ត ភំ**សទ្ទេហិ សហចរណតោ នបុំសកេ។ យថាវុត្តំ និមិត្តំ ភាតិ បកាសេតីតិ **ភំ**។ កត្តព្ពំ តរន្តិ លោកា ឯតាយាតិ **តារា**, អត្តនោ វីថឹ តាយតិ អវតិ គច្ឆតីតិ វា **តារា**, តារេតិ វា លោកេ អហិតតោតិ **តារា**, អយញ្ច **តារកា**, **ឧឡុ** ច ឯតេ តយោ អបុមេ។ តរា ឯវ ណ្វុ, **តារកា** [តារា ឯវ តារកា ណ្វុ (ក.)]។ ឧចំ្ច លវតិ [ឧលយតិ (ក.)] គច្ឆតីតិ ឧលុ។ សោ ឯវ **ឧឡុ**។ ន កេវលំ តារកា ឯវ អបុមេ, អថ ខោ ឧឡុ ចាតិ **ច**សទ្ទត្ថោ។ ឧឡុសហចរិយតោ បក្ខេ នបុំសកេ ច។

៥៨-៦០. **អស្សយុជា**ទយោ **រេវត្យន្តា** សត្តាធិកវីសតារកា នក្ខត្តា នាម ហោន្តិ។ តានិ ច នក្ខត្តានិ អាកាសេ យថាឋិតានិ កមតោយេវ ឯត្ថ កថិតានិ, ន ឧប្បដិបាដិយា។ វុត្តញ្ច “កមតោ សត្តាធិកវីសតិ នក្ខត្តា”តិ។ អស្សរូបយោគតោ **អស្សយុជោ**។ យមសទិសត្តាសព្ពត្រ ភរតីតិ **ភរណី**។ យុ, ឦ។ អគ្គិសទិសត្តា កន្តតិ ឆិន្ទតីតិ **កត្តិកា**, ករោតិ តស្មា វា **កត្តិកា**, កត្តិកាយ សហិតា **សកត្តិកា**។ ភរណី, រោហិណី វា។ កមល សម្ពុវត្តា កមលេ រុហតិ វឌ្ឍតីតិ **រោហិណី**។ មិគសីសណ្ឋានត្តា តារាបុញ្ជោ **មិគសិរំ**, ឆដ្ឋីសមាសោ ឧត្តរប្បធានត្តា នបុំសកត្តំ។ រុទ្ទវសាវឌ្ឍិតកោធរុទ្ទសទិសត្តា កទាចិ អទតិ យសតីតិ **អទ្ទា**។ បុនប្បុនំ សត្តេសុ ហិតំ វស្សតីតិ **បុនព្ពសុ**, **វស្ស** សេចនេ។ បោសេតិ ក្រិយានិ, បោសេន្ត្យស្មិន្តិ វា **បុស្សោ**។ ភុជគសទិសត្តា ន សិលិស្សតេ នាលិង្គ្យតេតិ **អសិលេសោ**។

មហីយតេ ការិយត្ថិកេហីតិ **មឃា** [មាឃា (ក.)], ហស្ស **ឃោ**។ ផលំ គណ្ហាបេតីតិ **ផគ្គុនី**, យុ, ឦ។ **ទ្វេ**តិ បុព្ព ផគ្គុនី, ឧត្តរផគ្គុនី ចេតិ ទ្វេ។ ហត្ថសណ្ឋានតាយ **ហត្ថោ**។ តច្ឆកសទិសត្តា វិចិត្តំ ផលំ ទទាតីតិ **ចិត្តា**។ សោភនា អាតិ, សាតិ វា តនុំ ករោតិ សុភាសុភន្តិ **សាតិ** [ស្វាតិ (ក.)], សុភាសុភផលទានតោ វា **សាតិ**, “**សាតិ** ទានាវសានេស្វ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តំ, អយំ ទ្វីសុ។ វិសទិសំ ផលំ ខណតីតិ **វិសាខា**, វីវិធា វា សខា មិត្តា យស្សា សា **វិសាខា**។ អនុរាធយតិ សំសិជ្ឈតិ សុភាសុភផលមេតាយាតិ **អនុរាធា**។ គុណេហិ សព្ពាសំ វុឌ្ឍត្តា **ជេដ្ឋា**។ មូលតិ បតិដ្ឋាតិ សុភាសុភផលមេត្ថាតិ **មូលំ**។ អាសាឡ្ហោ នាម ភតីនំ ទណ្ឌោ, តំសណ្ឋានត្តា **អាសាឡ្ហា** នាម ទ្វេ នក្ខត្តា បុព្ពាសាឡ្ហឧត្តរាសាឡ្ហវសេន។

សវតិ សុភាសុភផលមេតេនាតិ **សវណោ**, **សវណំ** វា។ ធនមេសន្តិ ឯត្ថាតិ **ធនិដ្ឋា**, ធនតិ វា វិភូតិ និធានំ **ធនិដ្ឋា**។ សតំ ភិសជា ឯត្ថ, សតភិសជានំ វា អធិបតិ **សតភិសជោ**។ ភទ្ទោ គោ, តស្សេវ បទានិ បាទា អស្សំ **ភទ្ទបទា**, បុព្ពភទ្ទបទា ទ្វេ, ឧត្តរភទ្ទបទា ទ្វេ, សមូហោ ចេសំ ចតុសង្ខ្យាតិ ពហុវចនំ។ រ វុច្ចតិ ធនំ, តព្ពន្តតាយ **រេវតី**, អាការស្សេ, រេវតោ វា តសិភេទោ, តស្ស អបច្ចំ **រេវតី**។

៦១. ទ្វយំ រាហុគ្គហេ។ សោ វុច្ចតិ សគ្គោ, តត្ថ ភាតីតិ **សោព្ភានុ**។ រហតិ ចន្ទាទីនំ សោភំ ជហាបេតីតិ **រាហុ**។ តមោ, វិធុន្តុទោ, ចន្ទាទោ, សេហិកេយោតិបិ រាហុស្ស នាមានិ។

សូរ, ចន្ទ, អង្គារក, ពុធ, ជីវ, សុក្ក, អសិត, រាហុ, កេតូតិ ឯតេ សូរាទយោ នវគ្គហា នាម។

មេសាទិកោ ទ្វាទសកោដ្ឋាសោ រាសិ នាម។ អាទិនា ឧសភ, មេថុន, កក្កដ, សីហ, កញ្ញា, តុលា, វិច្ឆិក, ធនុ, មករ, កុម្ភ, មីនេ សង្គណ្ហាតិ។

ទ្វយំ ភទ្ទបទនក្ខត្តានំ នាមំ។ បោដ្ឋោ គោ [បាហេ ភទ្ទោ គោ (ក.)], តស្សេវ បទានិ បាទា អស្សំ **បោដ្ឋបទា**។

៦២-៦៣. បដ្ឋទ្វយេន សូរិយស្ស នាមានិ។ អា ភុសោ ទិប្បតីតិ **អាទិច្ចោ**, **ឃ្យស្ស ច្ចោ**។ លោកានំ សូរភាវំ ជនេតីតិ **សូរិយោ**។ តថា **សូរោ**។ សតំ ពហវោ រំសយោ យស្ស **សតរំសិ**។ ទិវា ទិវសំ ករោតីតិ **ទិវាករោ**, ទិវសេ វា ករោ អាភា យស្ស **ទិវាករោ**, **ទិវា**សទ្ទោយំ សព្ពការកវចនោ, ន តុ អាធារវចនោ ឯវ។ វិសេសេន រោចតេ ទិប្បតេតិ **វេរោចនោ**។ ទិនំ ករោតិ, កុមុទានំ វា ទិនំ មាកុល្យំ ករោតីតិ **ទិនករោ**, ឧណ្ហោ រំសិ យស្ស **ឧណ្ហរំសិ**។ បភំ ករោតីតិ **បភង្ករោ**។

អំសុនោ មាលា, សា យត្ថ អត្ថិ **អំសុមាលី**។ ទិនានំ បតិ **ទិនបតិ**។ តបតីតិ **តបនោ**។ រវន្តិ ឯតេន សត្តា បភាវិត្តាតិ **រវិ**។ ភានុ យស្ស អត្ថីតិ **ភានុមា**។ រំសិ យស្ស អត្ថីតិ **រំសិមា**។ ភំ អាភំ ករោតិ, តាសំ វា អាករោ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ **ភាករោ**។ ភាតិ ទិប្បតីតិ **ភានុ**។ ទេវេហិបិ អច្ចតេ បូជីយតេតិ **អក្កោ**។ សហស្សំ ពហវោ រំសយោ

យស្ស **សហស្សរំសិ។** ទ្វាទសត្តា, បភាករោ, វិភាករោ, វិកត្តនោ [វិស្សកម្មុនា វិកត្តិតោ, កម្មនិ យុ (ចិន្តាមណិដីកា)], មត្តណ្ឌោ, ទិវមណិ, តរណិ, មិត្តោ, ចិត្រភានុ, វិភាវសុ, គហប្បតិ, ហំសោ, សវិតាឥច្ចាទីនិបិ សូរិយស្ស នាមានិ។

៦៤. បដ្ឋេន សូរិយាទីនំ រំសិប្បភានំ នាមានិ។ រសន្តិ តំ សត្តាតិ **រំសិ។** អា ភុសោ ភាតីតិ **អាភា។** បការេន ភាតីតិ **បភា។** ទិប្បតីតិ **ទិត្តិ។** រោចតេ ទិប្បតេតិ **រុចិ។** ទីធ្យតិ ទិប្បតីតិ **ទីធិតិ។** ទិប្បតីតិ វា **ទីធិតិ, បស្ស ធោ, ឥ**ការាគមោ។ មិយ្យន្តេ ឧទុទ្ធជន្តវោ អនេនេតិ **មរីចិ,** ឦចិ។ អសតិ គច្ឆតិ ទិសន្តន្តិ **អំសុ,** ឧស្សាគមោ។ **មរីចិ** សហចរណតោ **ទីធិត្យា**ទយោ [ខលិតបាឋោ (?), សវរសាមី តុ អង្គុលិ កាកលិសារិ សវារិ តុម្ពិអរិ សុសិ ទីមិត្យត្តយោ ថីបុមេសុ ឥច្ចាហ (ចិន្តាមណិដីកា)] **ភានុ អំសុ** ច ទ្វីសុ។ **មយ** គមនត្ថោ ទណ្ឌកោ ធាតុ [ទណ្ឌកប្បករណេ អាគតធាតូតិ អត្ថោ, និរុត្តិសារមញ្ជូសាដីកាយំ ២៥៣.៤១៣ បិដ្ឋេសុ បស្សិតព្ពំ], **ខ**បច្ចយោ **ឩ**ការាគមោ, អថ វា **មា** មានេ, **ឩខ** គត្យត្ថោ ទណ្ឌកោ ធាតុ [ទណ្ឌកប្បករណេ អាគតធាតូតិ អត្ថោ, និរុត្តិសារមញ្ជូសាដីកាយំ ២៥៣.៤១៣ បិដ្ឋេសុ បស្សិតព្ពំ], មាយ មានាយ ឩខតីតិ **មយូខោ** [មាបសំ គគនំ បមាណយំ ឩខតិ គច្ឆតីតិ បិសោទរាទិ (ចិន្តាមណិដីកា)]។ កិរតិ តិមិរំ **កិរណោ។** កិរតិ តិមិរំ **ករោ។**

៦៥. ទ្វយំ អាទិច្ចមណ្ឌលោតិខ្យាតេ ឧប្បាតាទិជាតេ រំសិមណ្ឌលេ។ សូរិយស្ស បរិ សមន្តតោ ធីយតេ **បរិធិ,** បរិ សមន្តតោ វិសតីតិ **បរិវេសោ,** សូរិយំ វា បរិវេបយតីតិ **បរិវេសោ។ បស្ស សោ។** ឧបសូរិយកំ, មណ្ឌលន្តិ ទ្វេបិ បរិធិនោ នាមានិ។

ទ្វយំ មរីចិកាយំ។ មរីចិសទិសតាយ **មរីចិ។** មិគានំ តណ្ហា បិបាសា យស្សំ ជលាភាសត្តា សា **មិគតណ្ហិកា។**

សូរិយស្ស ឧទយតោ បុព្ពេ **ឧដ្ឋិតរំសិ** ឧគ្គតរំសិ អរុណោ នាម សិយា។ អរុណវណ្ណតាយ អរតិ គច្ឆតីតិ **អរុណោ។** សូរសូតោ, អនូរុ, កស្សបេយ្យោ, កស្សបិ, គរុឡាគ្គជោតិបិ អរុណស្ស នាមានីតិ។ អាកាសវណ្ណនា។

៦៦-៦៧. ចតុក្កំ កាលេ។ កល្យន្តេ សង្ខ្យាយន្តេ អាយុប្បមាណាទយោ អនេនាតិ **កាលោ,** ករណំ វា ការោ, ភាវេ ណោ, សោ ឯវ **កាលោ,** ន ហិ ក្រិយាវិនិមុត្តោ កាលោ នាម កោចិ អត្ថិ, មហាកាលស្ស បន សស្សតភាវតោ អតីតាទិវោហារោ នត្ថេវាតិ អវយវកាលានំ សមូហភាវតោ សោបិ "កាលោ"តិ វុត្តោ។ សត្តានំ ជីវិតំ អសតិ ខេបេតីតិ **អទ្ធា, តស្ស ធោ, អា**ការន្តោយំ **អទ្ធា**សទ្ទោ បុមេ។ បុនប្បុនំ ឯតីតិ **សមយោ។** វិនាសំ លាតីតិ **វេលា,** វណ្ណលោបោ។ ទិដ្ឋោ, អនេហោតិបិ កាលស្សេវនាមានិ។

ខណាទយោ បន **តព្ពិសេសា** តស្ស កាលស្ស វិសេសា ភេទា។ កេ តេ, កិត្តកប្បមាណា ចេត្យាហ **"ខណោ"**ឥច្ចាទិ។ ទសហិ អច្ឆរាហិ អង្គុលិផោដនេហិ លក្ខិតោ កាលោ ខណោ នាម, **ខណុ** ហឹសាយំ, ខណោតីតិ **ខណោ,** អ។ ទស ខណា លយោ នាម **ភវ** ភវន្តិ, ឯតេន វា វចនេន វិកភិសង្ខាបេក្ខិនោបិ វាចកា សន្តីតិ គម្យតេ។ លយតិ គច្ឆតិ, សត្តានំ ជីវិតំ លុនន្តោ វា អយតិ គច្ឆតីតិ **លយោ។** ទស លយា ខណលយោ នាម, ខណលយានំ សមូហភាវតោ។ តេ ទស ខណលយា មុហុត្តោ នាម **សិយា** សិយុំ វា, អយមនិត្ថី។ **ហុច្ឆ** កោដិល្យេ, កុដិលយតិ វត្តិទិវសេ សុភាសុភទស្សនតោតិ **មុហុត្តោ,** តោ, ធាតុយាទិម្ហិ **មុ**ការាគមោ, **ច្ឆ**លោបោ ច។ តេ ទស មុហុត្តា ខណមុហុត្តោ នាម។

តិកំ ទិនេ។ ទិព្ពន្តិ កីឡន្ត្យស្មឹ **ទិវសោ,** សោ។ ន ជហាតិ បច្ចាគមនំ **អហំ។** អាទទាតិ និព្យាបារន្តិ **ទិនំ,** ឥនោ, **អា**លោបោ ច, ទិព្ពតិ វា ឯត្ថាតិ **ទិនំ, វស្ស នោ។** យសរោ [យសតិ អន្ធការំ រោ (ចិន្តាមណិដីកា)], វាសរោតិបិ ទិនស្ស នាមានិ។

៦៨. **កល្ល**ន្តំ បច្ចូសេ។ បភាត្យស្មឹ លោកោតិ **បភាតំ។** តថា **វិភាតំ។ ឧស** រុជាយំ, បច្ចូសតិ វិនាសេតិ តិមិរន្តិ **បច្ចូសោ។** កល្យន្តេ សង្ខ្យាយន្តេ អនេន សង្ខ្យាទយោតិ **កល្លំ។** អហោមុខំ, ឧសោតិបិ បច្ចូសស្ស នាមានិ។

ទ្វយំ បទោសេ។ ទោសាយ រត្តិយា អារម្ភោ **អភិទោសោ។** ទោសាយ រត្តិយា បារម្ភោ **បទោសោ។** អភិធានតោ **បា**សទ្ទស្ស បុព្ពនិបាតោ, អប្បធានរស្សោ ច, អថ វា អភិទុស្សន្តិ បទុស្សន្តិ ច យត្ថ សព្ពកម្មានិ អភិទោសោ បទោសោ ច។

តិកំ សាយន្ទេ។ សាយតិ ទិនំ អវសាយតីតិ **សាយោ,** សាយន្តោ វា ទិនន្តំ ករោន្តោ អយតីតិ **សាយោ,** បុន្ទបុំសកេ។ សម្មាឈាយន្តិ តំ **សញ្ឈា,** ("ព្រហ្មានោ តនុ បិតា លោកស្ស ជនេត្តី"តិ ហិ អាគមោ និកាយន្តរិកានំ។) [( ) ឯត្ថន្តរេ បាឋោ អធិកោ វិយ ទិស្សតិ] ទិនានំ អច្ចយោ អតិក្កមោ, អវសានំ វា **ទិនច្ចយោ។** ទិនន្តោតិបិ តស្សេវ នាមំ។

បុព្ពណ្ហាបរណ្ហមជ្ឈន្ទវសេន តិវិធា សញ្ញា [អមរ ៤.៣]។ បុព្ពញ្ច តំ អហញ្ចាតិ **បុព្ពណ្ហំ។** អបរញ្ច តំ មជ្ឈញ្ច តំ អហញ្ចេតិ **អបរណ្ហំ មជ្ឈន្ទំ។** សព្ពត្រាវយវេ សមុទាយោបចារតោ អហស្សេកទេសេ **អហ**សទ្ទោតិ កម្មធារយោ, តាសំ តិស្សន្នំ សញ្ញានំ សមាហារោតិ សញ្ញេមិត្យុច្ចតេ។ សមាហរណំ សមាហារោ, ឯកីភាវោ, សោ ច ភិន្នកាលានំ ន ភវតីតិ ពុទ្ធិយា សមកាលគ្គហណតោ ឯកកាលត្តា តស្មិំ អភិធេយ្យេ ទិគុសមាសោ, តថា ហិ សមាហារោ សមូហោ តំសម្ពន្ធេ ឆដ្ឋិយាយេវ ភវិតព្ពន្តិ ចិន្តេន្តោ អាចរិយោ ន អញ្ញបទត្ថសមាសោ អយន្តិ **អា**ការស្សាប្បធានេ រស្សត្តន្តិ សញ្ញំ។ សមាហារោ ភាវោ តស្សេកត្តា ឯកវចនំ, កម្មវចនេ តុ សមាហារេ តិស្សោ សញ្ញា សមាហដាតិ បឋមន្តានំ សមាសេ សបទត្ថបាធាន្យា ពហុវចនំ, រស្សាភាវោ ច។

៦៩. បញ្ចកំ រត្តិយំ។ និសតិ តនុំ ករោតិ សព្ពព្យាបារំ **និសា។** រជ្ជន្តិ រាគិនោ អត្រ **រជនី,** យុ, ឦ។ រាតិ គណ្ហាតិ អព្យាបារន្តិ **រត្តិ,**តិ, រជ្ជន្តិ វា ឯត្ថ **រត្តិ។** បឋមមជ្ឈិមបច្ឆិមយាមវសេន តយោ យាមា បហារា យស្សា **តិយាមា។** សំវុណោតិ ទិនំ **សំវរី។** និសីថិនី, ខណទា, ខបា, វិភាវរី, តមស្សិនី, យាមិនី, តមីតច្ចាទីនិបិ រត្តិយា នាមានិ។

ចន្ទិកាយុត្តា ចន្ទប្បភាយ យុត្តា រត្តិ ជុណ្ហា នាម, ជុណ្ហាយោគតោ **ជុណ្ហា។** តមោ ឧស្សន្នោ យស្សំ សា **តមុស្សន្នា** រត្តិ **តិមិសិកា** នាម, តិមិសំ ឧស្សន្នំ ឯត្ថាតិ **តិមិសិកា,** ឧបធាយ ឥត្តញ្ច។

៧០. តិកំ អឌ្ឍរត្តិយំ។ មជ្ឈិមារត្តិ កម្មភូតា "និសីថោ, អឌ្ឍរត្តោ, មហានិសា"តិ ច វុច្ចតិ។ និស្សេតេ សយតេ អស្មិំ **និសីថោ។** អឌ្ឍញ្ច តំ រត្តិ ចាតិ **អឌ្ឍរត្តោ,** រត្តេកទេសេ **រត្តិ**សទ្ទោ, រត្តិយា អឌ្ឍន្តិ វា **អឌ្ឍរត្តោ។** មហតី ច សា និសា ចាតិ **មហានិសា។**

ចតុក្កំ អន្ធការេ។ អន្ធំ ហតំ ទិដ្ឋសត្តិកំ លោកំ ករោតីតិ **អន្ធការោ។** តមតីតិ **តមោ,** អថ វា តមន្តិ អាកង្ខន្តិ រតិំ លោកា ឯត្ថ **តមោ, តមុ** អាកង្ខាយំ, **តម**សទ្ទោ អនិត្ថី, តំសហចរណតោ អន្ធការោបិ។ តិមិសំ ឥសោ, អថ វា **តិមុ** តេមនេ, តិមន្តិ ឯត្ថ រាគេនាតិ **តិមិសំ។ តិមិរំ,** បុព្ពេវ **ឥរ**បច្ចយោ។

៧១. ចតុទ្ទសន្នំ រត្តីនំ បូរណី ចតុទ្ទសីសង្ខាតោ កាឡបក្ខោ ច ឯកឡ្ហនោ វនសណ្ឌោ ច មេឃបដលញ្ច អឌ្ឍរត្តិ ច ឯតេហិ ចតូហិ សមន្នាគតោ តមោ ចតុរង្គតមំ នាម។

៧២. អន្ធញ្ច តំ តមញ្ចាតិ **អន្ធតមំ,** យំ លោកំ អន្ធការំ ករោតិ។ អយំ **អន្ធតម**សទ្ទោ **ឃនតមេ** ពាឡ្ហតមេ វត្តតិ។

ទ្វយំ បហារេ។ បហរីយតេ ភេរិយាទិ អត្រាតិ **បហារោ,** បុមេ សញ្ញាយំ **អ**បច្ចយោ។ **យា** បាបុណេ មោ, ឧបយមេតិ វា អហោ រត្តិ ចានេន **យាមោ, យមិ**តោ **ណោ។** បហារោ ឯវ យាមោ ឥតិ សញ្ញិតោ **យាមសញ្ញិតោ។**

ទុតិយា តិថិ បាដិបទោ នាម។ បដិបជ្ជតេ ចន្ទោ ខយំ, ឧទយំ វា យស្សំ **បាដិបទោ។** តតិយាទី តិថិយេវ, ន បាដិបទោ។ តនោតីតិ **តិថិ,** អថ វា **តា** បាលនេ ឥថិ។ **តិថិ**សទ្ទោ ទ្វីសុ។

៧៣. ទ្វយំ បន្នរសិយំ, បន្នរសន្នំ តិថីនំ បូរណី **បន្នរសី, បណ្ណរសី**តិបិ បាឋោ អត្ថិ។ ទ្វយំ បុណ្ណមាយំ តិថិយំ។ មិយ្យតេ តិថីនំ ខយោ វុឌ្ឍិ ចានេន មាសោ, ចន្ទោ, បុណ្ណោ ច សោ មាសោ ចាតិ បុណ្ណមាសោ, តស្សាយំ តិថិ, បុណ្ណមាសោ យស្សមត្ថីតិ វា **បុណ្ណមាសី។** បុណ្ណោ មា ចន្ទោ យត្ថ, បុណ្ណមស្សាយំ វា តិថិ **បុណ្ណមា,** "បុណ្ណិមា"តិ បាឋេ បន សតិ ចន្ទស្ស បុណ្ណភាវោ បុណ្ណោ, តេន និព្ពត្តា ភាវបច្ចយន្តា តេន និព្ពត្តេ ឥមោ ទិស្សតិ, លោកាសយត្តា លិង្គស្ស ឥត្ថិលិង្គត្តំ, សា បុណ្ណមា ឯកកលាហីនេ ចន្ទេ សតិ អនុមតិ នាម, អនុមញ្ញន្តេ អនុគច្ឆន្តេ ទេវតាបិតូហិ សហ យស្សំ សា **អនុមតិ។** បុណ្ណេ បន ចន្ទេ សា បុណ្ណមា រាកា នាម, រាតិ ទស្សនាវកាសំ **រាកា,** កោ [កលាហីនេ សា'នុមតិ បុណ្ណេ រាកា និសាករេ (អមរ ៤.៨)]។

អបរា កាឡបក្ខសម្ភូតាបន្នរសី បន អមាវសី, អមាវាសីតិបិ ឧច្ចតេ។ អមា សហ វសន្តិ រវិចន្ទា យស្សំ **អមាវសី, អមាវាសី** ច ទីឃំ កត្វា, **អមា**សទ្ទោ សហត្ថោ អព្យយំ។ ទស្សោ [ទស្សលា (ក.), ទិស្សន្តេ រវិចន្ទា អត្រ,

“គណកេហិ”តិ ឃ (ចិន្តាមណិដីកា)], សូរិយិន្ទុសង្គមោតិ តស្សាយេវ នាមានិ។

៧៤. សន្ធិយដិកាហិ លក្ខិតោ កាលោ អហោរត្តោ នាម។ យដេន្តិ អហោរត្តិយោតិ **យដិកា**។ អហោ ច រត្តិ ច **អហោរត្តោ**, បុមេ។ អទិកុត្តេបិ អហោរត្តន្តិ នបុំសកេបិ។ **តេ** បញ្ចទស អហោរត្តា បក្ខោ នាម។ បចន្តិ បរិណមន្តិ ភូតាន្យនេនេតិ **បក្ខោ**។ បុព្ពាបរភូតា **តេ** ច បក្ខា យថាក្កមំ **សុក្កកាឡា** សុក្កបក្ខកាឡបក្ខា នាម។ **ជោតិសត្ថ**ក្កមេន សុក្កបក្ខោ បុព្ពសញ្ញិតោ, កណ្ហបក្ខោ អបរសញ្ញិតោ។ តតោ ឯវ មាសវិសេសេ លោកេ សកបរបក្ខោតិ [លោកេប្យបរបក្ខោតិ (ក.)] វុច្ចិ។ **សុច** សោកេ, **សុក្កោ**, សោចន្តិ ឯត្ថ អន្ធការាភិលាសិនោតិ កត្វា, សូចេតិ បកាសេតីតិ វា **សុក្កោ**។ កិរតិ សុក្កន្តិ ការរោ, ណោ, សោវ **កាឡោ**, កេន វា ជោតិនា អរតិ ឯត្ថ ការោ, សោវ **កាឡោ**។ **តេ ទុវេ** សុក្កកាឡបក្ខា សមុទិតា **មាសោ** នាម។ **មសិ** បរិមាណេ, កម្មនិណោ។

៧៥-៧៦. សាទ្ធបដ្ឋេន ទ្វាទសមាសានំ នាមានិ។ ចិត្តាយ បរិបុណ្ណេន្ទុយុត្តាយ យុត្តោ, ឧបលក្ខិតោ វា មាសោ **ចិត្តោ** , សំយោគន្តត្តា ន វុទ្ធិ, ឯវំ សព្ពត្រ។ បរិបុណ្ណេន្ទុយុត្តតំតំនក្ខត្តនាមវសេន ទ្វាទសន្នំ មាសានំ នាមានិ វេទិតព្ពានិ។ ចិត្តមាសាទយោ ផគ្គុនមាសបរិយន្តា ទ្វាទស កោដ្ឋាសា កមេន មាសាតិ ញេយ្យា។ បសត្ថតមត្តា ជេដ្ឋា, តំយោគា **ជេដ្ឋោ**។ អសឃ្នោ វរិ អត្រេតិ **អាសាឡ្ហោ**។ **យ**ស្ស **ឡោ**, សវន្ត្យស្មឹ **សាវណោ**, យុ។ ផលន្ត្យត្រ **ផគ្គុនោ**, យុ, **ល**ស្ស **គោ**, **អ**ស្ស **ឧ**។ កត្តិកមាសោ បច្ឆិមកត្តិកោ នាម។ អស្សយុជមាសោ បុព្ពកត្តិកោ នាម។

៧៧. ទ្វយំ សាវណមាសេ។ អន្តោវីថិតោ ពហិ និក្ខមតិ សូរិយោ ឯត្ថ, អធិករណេ អនីយោ។ ទ្វយំ ចិត្តមាសេ។ នានាបុប្ផផលវិចិត្តតាយ លោកានំ រម្មំ ករោតិ, រមន្តិ វា ឯត្ថាតិ **រម្មកោ**។

៧៨. **កត្តិកកាឡបក្ខតោ** បច្ឆិមកត្តិកតោ បដ្ឋាយ ចតុរោ ចតុរោ មាសា **កមា** កមតោ ហេមន្តគិម្ហានវស្សានសញ្ញិតា ឧតុយោ នាម ហោន្តិ។ ហិមានិ ឯត្ថ សន្តិ ហេមោ, សោ ឯវ **ហេមន្តោ**, “សុត្តន្តោ វនន្តោ”តិ យថា, ហិនោតិ វា ហានី គច្ឆតិ សព្ពមេត្ថាតិ **ហេមន្តោ**, **អន្ត**បច្ចយោ, **មា**គមោ ច។ គិរតិ បីឡយតីតិ **គិម្ហានោ**, មានោ, **រ**ស្ស **ហោ**, វណ្ណវិបរិយយោ ច។ វស្សតិ ឯត្ថ **វស្សានោ**យុ។ **ឧតុយោ ទ្វីសូ**តិ បច្ចាសត្យា **ឧតុ**សទ្ទោ ឯវ ទ្វីសុ, ន **ហេមន្តា**ទយោ, **អមរកោសេ** បន **ឧតុ**សទ្ទោ បុមេ វុត្តោ [អមរ ៤.២០]។

៧៩. អញ្ញថាបិ ឧតុភេទំ ទស្សេតុំ អរិយសាមញ្ញមាហ “**ហេមន្តោ**”ឥច្ចាទិ។ **វា** អថ វា **វុត្តានុសារេន** ឧតុត្តយបភេទេ វុត្តវចនស្សានុសារេន។ ឥទំ បន “កត្តិកកាឡបក្ខតោ”តិ វចនំ សន្ធាយ វុត្តំ, តស្មា កត្តិកកាឡបក្ខតោ បភុតិ ទ្វេ ទ្វេ មាសា **កមា** កមតោ ហេមន្តោ, សិសិរោ, វសន្តោ, គិម្ហោ, វស្សានោ, សរទោ ឧតូតិ ឆ **ឧតូ** ភវន្តិ, បុនប្បុនំ ឯតីតិ កត្វា, តុ, **ឥ**ស្ស **ឧ**។ សិសិរំ សីតលំ, តំយោគា **សិសិរំ**, **វា**វិធានតោ ន វុទ្ធិ, **ម**ការោ បទសន្ធិករោ។ **វស** កន្តិយំ។ វសីយតេតិ **វសន្តោ**។ បុប្ផផនុត្តា [បុប្ផវន្តត្តា (ក.)] វា វសតិ កាមោ ឯត្ថ **វសន្តោ**។ សរតិ បីឡយតិ អស្មិន្តិ **សរទោ**, **ត**ស្ស **ទោ**។ សា សុនខា រមន្តិ ឯត្ថាតិ វា **សរទោ**, **ម**ស្ស **ទោ**។

៨០-៨១. តិកំ គិម្ហេ។ ឧសតិ ទហតីតិ **ឧណ្ហោ**, ណ្ហោ, **ស**លោបោ ច។ និទហន្តេ យស្មិន្តិ **និទាឃោ**, **ហ**ស្ស **ឃោ**។ គិរតិ បីឡយតីតិ **គិម្ហោ**, មោ, រស្ស **ហោ**, វណ្ណវិបរិយយោ ច។ តិកំ វស្សានោតុម្ហិ។ វស្សតិ បវស្សតិ ឯត្ថាតិ **វស្សោ**, **វស្សានោ**, **បាវុសោ** ច។ **អ**ស្ស **ឧ**, សំយោគលោបោ ច។

វស្សានាទិកេហិ តីហិ ឧតូហិ **ទក្ខិណាយនំ** សូរិយស្ស ទក្ខិណទិសាគមនំ ភវតិ, អញ្ញេហិ **តីហិ** សិសិរវសន្តគិម្ហេហិ **ឧត្តរាយនំ** ឧត្តរទិសាគមនំ ភវតិ។ **ឥ** គតិយំ, ភាវេ យុ, អយនំ។ បុស្សសង្កន្តិមារព្ភ អាសាឡ្ហំ យាវ អាទិច្ចស្ស ឧត្តរា គតិ **ឧត្តរាយនំ**។ អាសាឡ្ហសង្កន្តិមារព្ភ បុស្សំ យាវ ទក្ខិណា គតិ **ទក្ខិណាយនំ**។ **វស្សោ្យានទ្វយ**ន្តិ ឥទំ អយនទ្វយំ សម្បិណ្ឌិតំ វស្សោ នាម។ វស្សន្តិ ឯត្ថាតិ **វស្សោ**, វស្សកាលេន វា ឧបលក្ខិតោ **វស្សោ**, “ចិត្តោ, ចក្ខុទសក”ន្តិ យថា។

បញ្ចន្នំ វស្សេ។ សំវសតិ ឯត្ថ **សំវច្ឆរោ**, ឆរោ, **ស**ស្ស **ចោ**, “វច្ឆរោ”តិបិ តស្សេវ នាមំ។ នត្ថិ ឥត្ថិលិង្គត្តមេតេសុ **អនិត្ថី**។ បច្ចាសត្យា **សរទោ**បិ តំបច្ចាសត្យា **ហាយនោ**បិ។ សរទកាលេន លក្ខិតោ **សរទោ**, យថា “សោតទសកំ, វេសាខោ”តិ។ ជហាតិ ភាវេតិ **ហាយនោ**, បទត្តេ វា ជហន្តោ អយតីតិ **ហាយនោ**។ សមយតិ វិកលយតិ ភាវេតិ **សមា**, **សម** វេកល្យេ។ “សមា វស្សេ ថីលិង្គោ តុ, សមំ សព្ពសមានេសូ”តិ **រុទ្ទោ**។

សព្ពសត្តានំ សព្ពបារិសទត្តា [សព្ពបជិបទត្តា (ក.)] សព្ពវោហារកុសលត្តំ កាលាធិការត្តា បរសមយេ កថិតំ ទេវានំ វស្សប្បមាណម្បិ ឥធាហរិត្វា ទីបេតព្ពំ។ តថា ហិ មនុស្សានំ មាសេន បិតូនំ អហោរត្តោ, ឯវំ មនុស្សានំ

វស្សេន ទេវានំ អហោរត្តោ, តត្រោត្តរាយនំ ទេវានំ ទិនំ, រត្តិ បន ទក្ខិណាយនំ, ទេវតានំ សង្ខ្យាធិកាហោរត្តិសតត្តយេន វស្សេន ទ្វាទសវស្សសហស្សានិ ទេវានំ យុគំ។ តេន វុត្តំ –

“ឯសា ទ្វាទសសហស្សី, យុគាខ្យា បរិកិត្តិតា;
ឯតំ សហស្សគុណិតំ, អហោ ព្រហ្មមុទាហដ”ន្តិ [“វេទទីបកគន្ថេ”តិ និស្សយេ]។

តញ្ច នរានំ ចតុយុគំ ទិព្ពសហស្សទ្វយេន ព្រហ្មុនោ ទ្វេ ទិវេតិ។ កត, តេតា, ទ្វាបរ, កលិវសេន ចតុយុគំ។ តត្រ **កតយុគស្ស** មនុស្សសង្ខ្យាយ បមាណំ អដ្ឋវីសតិសហស្សាធិកានិ សត្តរសវស្សលក្ខានិ, **តេតាយ** ឆន្នវុតិសហស្សាធិកានិ ទ្វាទសវស្សលក្ខានិ, **ទ្វាបរស្ស** ចតុសដ្ឋិសហស្សាធិកានិ អដ្ឋវស្សលក្ខានិ, **កលិស្ស** ពាត្តឹសសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ វស្សលក្ខានិ។ វុត្តញ្ច –

“សុញ្ញំ សុញ្ញំ ខំ នាគា, ករមុនិសសិនោ;
មាន’មានោ យុគស្ស, តេតាយ ខំខំសុញ្ញំ។

រសនវសូរិយា, វស្សសង្ខ្យា បសិទ្ធា;
សុញ្ញំ សុញ្ញំ ខំ វេទា, រសភុជគមិតិ។

ទ្វាបរេ វស្សសង្ខ្យា, សុញ្ញាកាសំខំនេត្ត-;
គុណជលនិធយោ, វស្សសង្ខ្យា កលិស្សេ”តិ។

បិណ្ឌោ ចេស វីសតិវស្សសហស្សាធិកានិ តេចត្តាលីសវស្សលក្ខានិ។ វុត្តញ្ច “ខាកាសសុញ្ញម្ពរទន្តសាគរចតុយុគានំ បរិមាណសង្គហោ”តិ។ ព្រហ្មុនោ អហោរត្តេន នរានំ ទ្វេ កប្បា។

តត្រ អដ្ឋ នាគា, ទ្វេ ករា, សត្ត មុនយោ, ឯកោ សសី, ឆ រសា, ទ្វាទស សូរិយា, ចត្តារោ វេទា ជលនិធយោ ច។ ទ្វេ នេត្តានិ, តយោ គុណា, ពាត្តឹស ទន្តា, សង្ខ្យាយ បសិទ្ធេហេតេហិ សង្ខ្យា គហេតព្ពា។ **ខាកាសម្ពរ**សទ្ទា សុញ្ញបរិយាយា។ សុញ្ញញ្ច គណិតេ ពិន្ទុនា សង្គហិតំ។ សព្ពញ្ចេតំ បដិយុគំ បដិលោមេន បត្ថារយេ។ តត្រ កតយុគស្ស បត្ថារោ យថា – ១៧២៨០០០។ តេតាយ យថា – ១២៩៦០០០ ។ ទ្វាបរស្ស យថា – ៨៦៤០០០។ កលិស្ស យថា – ៤៣២០០០។ ចតុយុគបិណ្ឌស្ស ច យថា – ៤៣២០០០០។ យុគានំ បដិបត្ថារញ្ច បិណ្ឌស្ស ច យថាក្កមំ អន្តិមំ ពិន្ទុមាទាយ បដិលោមេន គណយេ។ តំ យថា –

“ឯកំ ទស សតញ្ចេវ, សហស្ស’មយុតំ តថា;
លក្ខញ្ច និយុតញ្ចេវ, កមា ទសគុណោត្តរ”ន្តិ។

តត្រ ទសសហស្សានិ អយុតំ។ ទសលក្ខានិ និយុតំ។ តញ្ច កលិទ្វាបរេសុ នត្ថីតិ លក្ខបរិយន្តមេវ តត្រ គណយេ, តទេវំ យុគានំ, តំបិណ្ឌស្ស ច អង្កតោ បុព្ពវុត្តា វស្សសង្ខ្យា សញ្ញាតា ភវតីតិ។

តត្រ ព្រហ្មុនោ ទិនំ នរានំ ឧទយកប្បោ, រត្តិ បន ខយកប្បោ។ ឯកស្មិញ្ច ព្រហ្មទិនេ មនុសញ្ញិតា ចតុទ្ទស ព្រហ្មសុតា ភវន្តិ។ តត្រេកស្ស មន្វន្តរស្ស ឯកសត្តតិទិព្ពយុគានិ បមាណំ, តញ្ច មានុសំ ចតុទ្ទសភិ ឧត្តរំ [ចតុរាសីតិឧត្តរំ (?)] យុគសតទ្វយំ។ តទេវំ ចតុទ្ទសភិ មន្វន្តរេហិ ចតុនវុត្យុត្តរានិ នវទិព្ពយុគសតានិ ភវន្តិ។ មានុសំ តុ ចតុវីសតិយុគសហស្សចតុក្កំ។ ឯសញ្ច [ឆសត្តត្យាធិកនវតីសយុគសតំ (?)] មន្វន្តរានំ អដ្ឋវីសសហស្សាធិកសត្តរសមានុសវស្សលក្ខសង្ខ្យា វា កតយុគប្បមាណកា បញ្ច សន្ធយោ ភវន្តិ។ តេន វុត្តំ **សូរិយសិទ្ធន្តេ** [១.១៨-១៩] –

“យុគានំ សត្តតិ សេកា, មន្វន្តរ’មិហោ’ច្ចតេ;
កតស្ស សង្ខ្យា តស្សន្តេ, សន្ធិ វុត្តោ ជលប្លវោ។

សសន្ធយោ តេ មនវោ, កប្បេ ញេយ្យា ចតុទ្ទស;
កតប្បមាណា កប្បាទោ, សន្ធី បញ្ចទសដ្ឋិតា”តិ។

កតយុគស្ស ច បាទេន កលិនោ បមាណំ, បាទទ្វយេន ទ្វាបរស្ស, បាទត្តយេន តេតាយ។ ចតុយុគញ្ចេតំ ចក្កមិវ ភមតីតិ បញ្ចទសហិ សន្ធីហិ នរានំ យុគានិ ចតុវីសតិ ភវន្តិ។ ទេវានំ តុ យុគចក្កំ។ ឯតានិ ច សសន្ធិ

ចតុទ្ទសមន្វន្តរាន្យេកតោបិ បិណ្ឌិតានិ ទេវានំ យុគសហស្សំ ភវតិ, នរានំ ចតុយុគសហស្សំ, តញ្ច ព្រហ្មុនោ ទិនមេកំ។ អញ្ញោ មនុ អស្មិំ **មន្វន្តរំ**, ព្រហ្មសុតា ឯវ មនវោ។

៨២. បញ្ចកំ ខយកប្បេ។ កប្បតេ ជគតី វិនស្សតេតិ កប្បោ។ ខយន្តិ ឯត្ថ ខយោ។ កប្បោ ច ខយោ ចាតិ **កប្បក្ខយា**។ សំវត្តតេ ឧបរមតេ, វិនស្សតេ វា ជគតី អស្មិន្តិ **សំវដ្ដោ**។ ចតុយុគានមន្តេ ជាតោ **យុគន្តោ**។ បលីយតេ ខីយតេ យត្ថ លោកោតិ **បលយោ**, បុមេ, សញ្ញាយំ ណោ។ កេចិ បនេត្ថ “កប្បក្ខយោ តូ”តិ បាឋំ វត្វា ទ្វិន្នមេកាភិធានត្តំ កប្បេន្តិ, តំ **អមរកោសេន** ច **តដ្ដីកាយ** ច ន សមេតិ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “សំវដ្ដោ, បលយោ, កប្បោ, ខយោ, កប្បន្តមិច្ចបិ”តិ [អមរ ៤.២២] ច “បញ្ចកំ ខយកប្បេ”តិ ច។

ទ្វយំ កាឡកណ្ណិយំ។ និន្ទិតព្ពត្តា ន លក្ខីយតេតិ **អលក្ខី**។ អត្តនោ និស្សយំ កាឡវណ្ណសទិសំ ករោតិ អប្បកាសកត្តាតិ **កាឡកណ្ណី**, **ករ**តោ ណោ, រស្ស **ណោ**, ឦ ច។ ទ្វយំ សិរិយំ។ បសំសិតព្ពត្តា លក្ខីយតេតិ **លក្ខី**។ កតបុញ្ញេហិ សេវិយតេ, តេ វា សេវតីតិ **សិរី**, រោ, ឦ ច។

៨៣. ទ្វយំ ទានវានំ មាតរិ។ **ទា** អវខណ្ឌនេ, ទាយតីតិ **ទនុ**។ ទ្វយំ ទេវានំ មាតរិ។ **ទិតី**តិ អសុរានមេវ វេមាតិកា មាតា, តស្សា បដិបក្ខភាវេន **អទិតិ**។

៨៤. **អាគុ**ន្តំ បាបេ។ បាន្តិ រក្ខន្តិ អត្តានមស្មាតិ **បាបំ**, **ប**ការវណ្ណាគមោ, ទុគ្គតឹ បាបនតោ វា **បាបំ**។ កិល្យតេ សិថិលី ករិយ្យតេ យេនេតិ **កិព្ពិសំ**, **លស្ស វោ**, ឥសោ ច, ករោតិ អនិដ្ឋផលន្តិ វា **កិព្ពិសំ**, ឥព្ពិសោ។ វិរូបេន គច្ឆតីតិ **វេរំ**។ ន ហន្តិ ធញ្ញន្តិ **អឃំ**, **ហន**ស្ស **ឃោ**, សាធូហិ អគន្តព្ពត្តា វា **អឃំ**, **ហន** គតិយំ។ កុច្ឆិតំ ចរិតំ **ទុច្ចរិតំ**។ ទុ និន្ទិតំ ករណមស្ស **ទុក្កដំ**។ ន បុនាតីតិ **អបុញ្ញំ**។ កុសលានំ បដិបក្ខំ **អកុសលំ**។ កំ សុខំ ហនតីតិ **កណ្ហំ**, វណ្ណវិបរិយយោ។ កល្យតេ អនេន **កលុសំ**, ឧសោ, កំ វា សុខំ លុនន្តោ សេតីតិ **កលុសំ**។ ទុ និន្ទិតំ ឥតំ គមនមស្ស **ទុរិតំ**។ អគន្តព្ពំ គច្ឆតិ ឯតេនាតិ **អាគុ**, អា បីឡយំ គច្ឆតីតិ វា **អាគុ**, “**អា** គុ កោធមុទាន្ដីសូ”តិ ហិ **ឯកក្ខរកោសេ** វុត្តំ។

៨៥-៨៦. ឆក្កំ ធម្មេ។ កុច្ឆិតេនាការេន សន្តានេ សេន្តីតិ កុសា, រាគាទយោ, តេ លុនាតិ ឆិន្ទតីតិ **កុសលំ**។ សុខំ ករោតិ, សោភនំ វា ករណមស្ស **សុកតំ**។ សុខំ ករោតីតិ **សុក្កំ**។ បុនាតីតិ **បុញ្ញំ**។ ធរតិ សព្ពន្តិ **ធម្មំ**។ អបរេ បនិទំ “បុញ្ញធម្ម”មិត្យេកបទំ វទន្តិ, តំ **អមរកោសេន** [អមរ ៤.២៤] វិរុជ្ឈនតោ ន គហេតព្ពំ។ សុន្ទរំ ចរណមស្ស **សុចរិតំ**។

តិកំ ទិដ្ឋធម្មិកេ។ ទិដ្ឋធម្មោ នាម បច្ចក្ខោ អត្តភាវោ, តត្ថ និព្ពត្តំ **ទិដ្ឋធម្មិកំ**។ ឥហលោកេ ជាតំ **ឥហលោកិកំ**។ សន្ទិដ្ឋេ បច្ចក្ខេ អត្តភាវេ ជាតំ **សន្ទិដ្ឋិកំ**។ ទ្វយំ សម្បរាយិកេ។ តំ វចនត្ថតោ សុវិញ្ញេយ្យំ។

ទ្វយំ តក្កាលេ។ តស្មិំយេវ កាលេ ជាតំ, នាសន្នកាលាទីសូតិ **តក្កាលំ**។ តទា តស្មិំយេវ កាលេ ជាតំ **តទាត្វំ**, ត្វំ, **តទាត្ត**ន្តិបិ បាឋោ។ ទ្វយំ អាយតិកាលេ។ **ឧត្តរកាលោ** បច្ឆិមោ កាលោ។ អាគមិស្សតីតិ **អាយតិ**, **អា**បុព្ពោ **ឥ** គតិម្ហិ។ ឯត្ថ ច យំ ឥមស្មិំ អត្តភាវេ ទូរមាសន្នំ វា, តំ ទិដ្ឋធម្មិកំ។ យំ បន ឥមស្មិំ អត្តភាវេ វា សម្បរាយេ វា ទូរតរំ, តំ **អាយតិ**។

៨៧-៨៨. **បមោទ**ន្តំ បាមោជ្ជេ។ ហសតិ យេនាតិ **ហាសោ**។ អត្តា មនោ យស្ស អត្តមនោ។ ទុដ្ឋស្ស ហិ មនោ អត្តា នាម ន ហោតិ, តស្ស ភាវោ **អត្តមនតា**, បាមោជ្ជំ។ បីណេតិ តប្បេតីតិ **បីតិ**។ វិន្ទតិ សុខំ ឯតាយាតិ **វិត្តិ**។ តុស្សន្តិ ឯតាយាតិ **តុដ្ឋិ**, តំសហចរណតោ **វិត្តិ**, តំសហចរណតោ **បីតិ** ច នារិយំ, **អត្តមនតា** បន និទ្ទេសតោ រូបភេទោ។ អា ភុសោ នន្ទយតីតិ **អានន្ទោ**។ **មុទ** ហាសេ, **បមុទោ**, **អាមោទោបិ**។ សន្តុស្សនំ **សន្តោសោ** ។ នន្ទនំ **នន្ទិ**។ **សម្មទោ សម្មទាបិ** [សម្មទោ, សម្មទោបិ (?)], **ឧ**ការស្ស **អ**។ បមោទិតស្ស បុគ្គលស្ស, ចិត្តស្ស វា ភាវោ **បាមោជ្ជំ**។

តិកំ សុខេ។ សុដ្ឋុ ខណតីតិ **សុខំ**, ក្វិ។ សាទីយតិ អស្សាទីយតីតិ **សាតំ**។ ផស្សតិ សិនេហតីតិ **ផាសុ**, ផុសតិ វា ពាធតិ ទុក្ខន្តិ **ផាសុ**។ សត្តកំ កល្យាណេ។ **ភទិ** កល្យាណេ, ភទ្ទតីតិ **ភទ្ទំ**។ បសត្ថតរត្តា **សេយ្យោ**។ សោភតីតិ **សោភំ**។ **ខី** ខយេ, ខេបេតិ អសុខំ **ខេមំ**, មោ។ កល្យំ និរោគំ អណតិ គច្ឆតិ, កល្យំ វា ហិតំ អណយតិ បាបយតីតិ **កល្យាណំ**, កម្មនិ ណោ [កម្មនិ ឧបបទេ ណបច្ចយោតិ អធិប្បាយោ]។ **មង្គ** គត្យត្ថោ, មង្គតិ ធញ្ញំ **មង្គលំ**, អលោ។ សមេតិ ទុក្ខន្តិ **សិវំ**, វោ។

៨៩. ធក្កំ ទុក្ខេ។ ទុក្ករំ ខមនមេត្ថ **ទុក្ខំ។ កស** គមនេ, កសតិ អបុញ្ញន្តិ **កសិរំ**, ឥរោ, កុច្ឆិតេនាការេន សេតីតិ វា **កសិរំ។ កិរ** វិក្ខិបនេ, កិរតិ សុខន្តិ **កិច្ឆំ**, កតា វា បុញ្ញករណិច្ឆា យេនាតិ **កិច្ឆំ**, “ទុក្ខូបនិសា សទ្ធា”តិ ហិ វុត្តំ។ នត្ថិ អធិគមនត្ថំ ឦហា ឯត្ថាតិ **នីឃោ**, **ហស្ស ឃោ**, អថ វា និហន្ត្វាបុញ្ញំ ហីសតិ គច្ឆតីតិ វា **នីឃោ**, បុញ្ញំ វា ន ហន្តិ ន គច្ឆតីតិ **នីឃោ**។ វិរូបមសតិ យេនាតិ **ព្យសនំ**, វិសិដ្ឋំ វា អសតិ ខេបេតីតិ **ព្យសនំ។** ន ហន្តិ ធញ្ញន្តិ **អឃំ។** ឯតេ បាបាទយោ គុណេ យថាវុត្តលិង្គា។ **បាបបុញ្ញានិ សុខា**ទិ ច **អាកិច្ឆំ កិច្ឆ**ន្តំ គុណយោគតោ **ទព្ពេ** វិសេស្សេ វត្តមានានិ តីសុ។ យថា –

បាបា ឧតុមតី កញ្ញា, បាបោ រាជាប្បរក្ខកោ;
បាបំ ព្យាធកុលំ ហីសំ, បាបោ វិប្បោ ច សេវកោ;
បុញ្ញំ តិត្ថមិទំ បុញ្ញា, នទី បុញ្ញោ’យ’មស្សមោ។

សុខំ កាមិកុលំ ទព្ពំ [សព្ពំ (?)], សុខោ វាសោ សហា’ម្ពយា [សហាន្វយោ (ក.)];
សុខា យុវតិ’វិច្ឆន្តី, សុខា វេ មយវគ្គហា [សុខា យុវតិកា គហា (ក.)]។

យទា តុ សកត្ថប្បធានំ សុខាទិកមេវ វិសេស្សត្តេន វត្តមិច្ឆតេ, ន តុ ទព្ពំ (បុព្ពមិវ វិសេសនំ,) [( ) ចិន្តាមណិដីកាយំ ន ទិស្សតិ] តទា រូបភេទោត្តមេវ លិង្គំ។ យថា –

“ទាលិទ្ទេបិ [វលិត្តេបិ (ក.)] ធនិត្តេបិ, វសោ បរិជនោ សុខំ;
សុខំ សជ្ជនវាសោ ច, សុខំ សន្តិ អនុត្តរា”តិ។

ននុ “ទុក្កដោយំ ព្យាបារោ, សុកតំ កម្មំ, កលុសោយំ មេ ព្យាបារោ”តិ អញ្ញេសម្បិ តីសុ វុត្តិ អត្ថេវេតិ កី បាបបុញ្ញានមេវ គហណំ ភវតីតិ? វុច្ចតេ – “ទុដ្ឋុ កតោ ទុក្កដោ, សុដ្ឋុ កតំ សុកត”មិច្ចេវំ ក្រិយានិពន្ធនាបិ តីសុ វុត្តិ សម្ភវតិ, នាវស្សំ គុណនិពន្ធនា ឯវ។ កលុសស្សបិ យទា សិទ្ធបយោគេសុ វិសេស្សវុត្តិ តិលិង្គតា ឧបលព្ភតេ, តទា បាបគ្គហណ’មត្ថប្បធានំ ព្យាខ្យាតព្ពំ។

៩០. បញ្ចកំ សុភាសុភកម្មមត្តេ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋវិបាកភាគោ យត្ថ អត្ថីតិ **ភាគ្យំ។** សុភាសុភផលំ នេតីតិ **និយតិ**,តិ។ សុភាសុភផលំ ភាជេតីតិ **ភាគោ។** ឥដ្ឋានិដ្ឋវិភាគភាគោធីយតិ ឯត្ថាតិ **ភាគធេយ្យំ។** សុភាសុភផលំ វិទធាតីតិ **វិធិ។** អយោ, សុភាវហោ, ទេវំ, ទិដ្ឋំឥច្ចាទីនិបិ សុភាសុភកម្មមត្តស្ស នាមានិ។ បញ្ចកំ ជាតិយំ។ ឧប្បជ្ជនំ **ឧប្បត្តិ**, និប្បជ្ជនំ **និព្ពត្តិ**, **បទ** គតិយំ, **និ**បុព្ពោ,តិ, **បស្ស ពោ។** ជននំ **ជាតិ។** ជនីយតេ **ជននំ។** ឧទ្ធំ ភវនំ **ឧព្ភវោ។**

៩១. បដ្ឋំ ហេតុម្ហិ។ អត្តនោ ផលំ និមិនាតីតិ **និមិត្តំ, មា** បរិមាណេ, **និ**បុព្ពោ។ ករោតិ ផលន្តិ **ការណំ។** តិដ្ឋតិ ផលមេត្ថាតិ **ឋានំ។** បជ្ជតិ និបជ្ជតិ ផលមេតេនាតិ **បទំ**, វិសេសេន ជាយតេតិ **ពីជំ**, វស្សស្ស ទីឃតា។ និស្សេសេន អត្តនោ ផលំ ពន្ធតិ បវត្តេតីតិ **និពន្ធនំ។** និទីយតេ និច្ឆីយតេ អនេនេតិ **និទានំ**, យុ, និទទាតិ ផលន្តិ វា **និទានំ។** បភវតិ ផលមេតស្មាតិ **បភវោ**, ហិនោតិ គច្ឆតិ បរិណមតិ ការិយរូបតន្តិ **ហេតុ**, តុ, ហិនោតិ វា បតិដ្ឋាតិ ផលមេត្ថាតិ **ហេតុ, ហិ** បតិដ្ឋាយំ។ សម្ភវតិ យេន ផលន្តិ **សម្ភវោ។** សិនោតិ ផលំ ពន្ធតីតិ **សេតុ។** បដិច្ច ផលមេតស្មា ឯតីតិ **បច្ចយោ។**

៩២. យំ ការណំ **សមាសន្នំ** អាសន្នតរំ ផលេន, តំ បទដ្ឋានន្តិ មតំ។ បទានំ ហេតូនំ ឋានំ **បទដ្ឋានំ**, យថា “រាជរាជា”តិ។ តិវិធំ ការណំ ឧបាទានការណំ សហការីការណំ ការណការណន្តិ។ យថា ពីជំ អង្កុរស្ស ឧបាទានការណសង្ខាតំ បទដ្ឋានំ, ភូមិជលាទិ សហការីការណំ, “កម្មស្ស [កម្បស្ស (?)] ការណំ ជរោ, តស្ស ការណំ កដោ”តិ កដោ ការណការណំ កម្មស្ស [កម្បស្ស (?)]។

តិកំ សរីរាធិបតិទេវេ។ ជីវន្តិ សត្តា យេនាតិ **ជីវោ។** បូរេតិ និស្សយស្សាភិលាសន្តិ **បុរិសោ**, ឥសោ។ អតន្តិ សតតំ គច្ឆន្តិ សត្តា យេនាតិ **អត្តា។** ទ្វយំ សត្តរជោតមោសាម្យាវត្ថាយំ។ បធីយន្តេ បលីយន្តេ អត្រេ គុណា សត្តរជោតមោ រូបាតិ **បធានំ**, យុ។ បករោតិ បុរិសោបភោគត្ថំ សទ្ទាទិការិយន្តិ **បកតិ**,តិ។ មោហរាគទោសានំ យថាសង្ខ្យំ សត្តរជោតមានីតិ សញ្ញា។ សតោ ភាវោ **សត្តំ**, បិតិបរតា។ រជ្ជន្ត្យត្រាតិ **រជោ**, សង្គិបរតា។ តមន្ត្យត្រាតិ **តមោ**, បលយបរតា។

៩៣. បជ្ជេន បាណិនោ នាមានិ។ បណន្តិ ជីវន្តិ សត្តា យេនាតិ **បាណោ,** សោ យស្សត្ថិ, សោ **បាណោ។** សរីរសង្ខាតោ កាយោ យស្សត្ថិ, សោ **សរីរី។** កម្មេន ភវតីតិ **ភូតំ,** នបុំសកេ, បុមេវាតិ **វា**សទ្ទត្ថោ។ រូបាទីសុ សញ្ជតីតិ **សត្តោ,** និច្ចន្ទាគាបិ រុឡ្ហិយា សត្តាតិ វុច្ចន្តិ។ ទេហោ កាយោ យស្សត្ថីតិ **ទេហី។** បូរេតីតិ បូតិ, បូតិសង្ខាតំ អាហារំ គិលតិ អទតីតិ **បុគ្គលោ,** **តិ**ស្ស លោបោ, សត្តានំ អាយុំ បូរេន្តោ គច្ឆតីតិ បុគ្គោ, តំ លាតិ ភក្ខតីតិ **បុគ្គលោ។** ជីវន្តិ យេនាតិ ជីវំ, តមស្សត្ថីតិ **ជីវោ។** យថាវុត្តត្ថោ បាណោ យស្សត្ថីតិ **បាណី។** បការេន ជាតត្តា **បជា។** ជាយតីតិ **ជន្តុ,** តុ។ កុសលាកុសលំ ជនេតីតិ **ជនោ។** លុជ្ជតីតិ **លោកោ, លុជ** វិនាសេ, **ជ**ស្ស **កោ។** យថា បុរិមកា សត្តា ជាតិជរាមរណំ គច្ឆន្តិ, តថា អយម្បិ គច្ឆតីតិ **តថាគតោ។**

៩៤. រូបាទយោ ឆ ចក្ខាទិគយ្ហា ធម្មា "គោចរា"តិ "អាលម្ពា"តិ "វិសយា"តិ "អារម្មណានី"តិ "អាលម្ពណានី"តិ ច វុច្ចន្តេ។ រូបយតិ បកាសេតិ អត្តនោ សភាវន្តិ **រូបំ។** សប្បតិ ឧច្ចារិយតីតិ **សទ្ទោ, សប្ប** គតិយំ វា, សប្បតេ ញាយតេ យេនេតិ **សទ្ទោ។ គន្ធ** អទ្ទនេ, អទ្ទនំ ហឹសនំ, យាចនញ្ច, ហឹសតេ អភិលសីយតេ វា **គន្ធោ,** គន្ធេតិ វា អត្តនោ វត្ថុំ សូចេតិ បកាសេតិ "ឥទមេត្ថ អត្ថី"តិ បេសុញ្ញំ ករោន្តោ វិយ ហោតីតិ **គន្ធោ។** រសន្តិ តំ សត្តា អស្សាទេន្តីតិ **រសោ។** ផុសីយតីតិ **ផស្សោ។** គាវោ ឥន្ទ្រិយានិ ចរន្ត្យេតេសុ **គោចរា។** ចិត្តចេតសិកេហិ អាលម្ពីយន្តេតិ **អាលម្ពា។ សិ** ពន្ធនេ វិបុព្ពោ, វិសិនោន្តិ វិពន្ធន្តិ ឥន្ទ្រិយានីតិ **វិសយា។** អាគន្ត្វា ចិត្តចេតសិកា រមន្តិ ឯត្ថាតិ **អារម្មណានិ,** យុ។ ឯតេ **ឥន្ទ្រិយត្ថា**តិប្យុច្ចន្តេ, ឥន្ទ្រិយេហិ អត្ត្យន្តេ អភិលសីយន្តេតិ កត្វា។

៩៥. បជ្ជទ្វំ សុក្កេ។ **សុច** សោកេ, សោចន្តិ ឯតេន តទត្ថិកាតិ **សុក្កោ,** អ។ **គុ** សទ្ទេ, គុយតេ កិត្តីយតេតិ **គោរោ,** រោ។ **សិ** សេវាយំ, សេវីយតេតិ **សិតោ,** សិនោតិ វា ពន្ធតិ ចិត្តន្តិ **សិតោ។** អវទាយតិ សព្ពវណ្ណេតិ **ឱទាតោ។ ទា** អវខណ្ឌនេ **អវ**បុព្ពោ។ ធាវតិ សុជ្ឈត្យនេនេតិ **ធវលោ,** អលោ។ **សិត** វណ្ណេ, ណោ, **សេតោ** ។ បឌិ គតិយំ, បណ្ឌតិ បកាសេតីតិ **បណ្ឌរោ,** អរោ។ សុចិ, វិសទោ, អជ្ជុនោតិបិ សុក្កនាមានិ។

ឆក្កំ រត្តេ។ **សោណ** វណ្ណេ, ណោ, រត្តុប្បលវណ្ណោ, **រុហ** ជននេ, ឥតោ, **លត្តេ លោហិតោ។** រញ្ជន្ត្យនេនេតិ **រត្តោ, រន្ជ** រង្គេ។ តម្ពោ ឧទុម្ពរសង្ខាតោ លោហវិសេសោ, តព្ពណ្ណតាយ **តម្ពោ។** មញ្ជេដ្ឋា នាម រត្តវល្លិ, យាយ ហត្ថិទន្តាទិ វិកតិយោ រត្តា ភវន្តិ, តព្ពណ្ណតាយ **មញ្ជេដ្ឋោ។ រោហិតោ** លោហិតសមោ, អ**ល**ក្ខមេវ វិសេសោ។

៩៦. **សាមល**ន្តំ កណ្ហេ។ **នីល** វណ្ណេ, អ។ កស្សតេតិ **កណ្ហោ, កស** វិលេខនេ, ណ្ហោ។ ន សិតោ **អសិតោ។** វណ្ណេសុ ឯកកោដ្ឋាសភាវេន កល្យតេតិ កាលោ, សោ ឯវ **កាឡោ។ មច, មចិ** កក្កនេ, កក្កនំ បិសនំ, សេតាទិកំ មចតីតិ **មេចកោ,** ណ្វុ, អស្សេត្តំ។ **សា** តនុករណេ, សាយតិ តនុករិយតិ បដិបក្ខវណ្ណេហីតិ **សាមោ។ សាមលោ** សាមសទិសោ, **មល**បច្ចយោវ វិសេសោ។

បណ្ឌុសទ្ទោ សិតបីតេ ឧត្តោ, សិតបីតសម្មិស្សិតវណ្ណេ **បណ្ឌុ**សទ្ទោ វុត្តោត្យត្ថោ។ វុត្តញ្ច "សិតបីតសមាយុត្តោ, បណ្ឌុវណ្ណោ បកិត្តិតោ"តិ [ចិន្តាមណិដីកា ៥.១៣]។ បណ្ឌតិ ឯកគណនំ គច្ឆតីតិ **បណ្ឌុ, បឌិ** គតិយំ, ឧ។ ហរិណោ, បណ្ឌុរោតិបិ បណ្ឌុវណ្ណនាមានិ។ **ឦសំបណ្ឌុ** អព្យត្តបណ្ឌុវណ្ណេ **ធូសរោ** នាម, យថា ធូលិវណ្ណោ។ **ធូស** កន្តិករណេ, ចុរាទិ, អរោ។

៩៧. **កិញ្ចិរត្តោ** អព្យត្តរត្តវណ្ណោ **អរុណោ** នាម, យថា មច្ឆស្ស ចក្ខុ [យថា មទមត្តស្ស ចក្ខុរាគោ (ចិន្តាមណិដីកា ៥.១៥)], សូរិយានោ តរុណោ វុត្តោ។

សេតលោហិតោ សេតរត្តមិស្សោ វណ្ណោ បាដលោ នាម, យថា បាដលកុសុមំ។ បាដយតេតិ **បាដលោ,** អលោ, **បដ** វិភាជនេ។

ទ្វិកំ បីតេ។ **បា** បានេ, កម្មនិ តោ, **ឦ**ត្តញ្ច។ ហលិទ្ទិយា ឥវ អាភា យស្ស **ហលិទ្ទាភោ។**

តិកំ តិណបត្តាទិគតេ វណ្ណេ។ **លស** កន្តិយំ, អតិសយេន លស្សតេតិ **បលាសោ។** "បាលាសោ"តិ បាឋេ តុ វស្សស្ស ទីឃតា។ **ហរ** ហរណេ, មនំ ហរតីតិ **ហរិតោ,** ឥតោ។ ឥ, **ហរិ។**

៩៨. នីលបីតសម្មិស្សវណ្ណេ កឡារោ, កបិលោ ច វត្តន្តិ។ **កល** សង្ខានេ។ អរោ, **ល**ស្ស **ឡោ, កឡារោ។ កព** វណ្ណេ, ឥលោ, **ព**ស្ស **បោ, កបិលោ។**

រោចនប្បភេ គោរោចនសទិសប្បភាយំ បិង្គោ, បិសង្គោ ច វត្តន្តិ។ **បភា**សទ្ទស្ស ទ្វិលិង្គត្តមេវ។ **បិជិ** ភាសត្ថោ, **បិង្គោ។** បរត្រ **ស**ការវណ្ណាគមោ, **បិសង្គោ។**

កឡារាទីនំ ចតុន្នំ បិង្គលវិសេសត្ថវាចកតំ ទស្សេត្វា បិង្គលសាមញ្ញត្ថវាចកត្តម្បិ ទស្សេតុមាហ "**កឡារាទិ**"ច្ចាទិ។ តស្សាយមត្ថោ – ន កេវលំ **កឡារា**ទយោ បិង្គលវិសេសត្ថេយេវ បវត្តន្តិ, អថ ខោ បិង្គលសាមញ្ញត្ថេបិ វត្តន្តីតិ។ វុត្តញ្ហិ **អមរកោសេ** "កឡារោ កបិលោ បិង្គោ, បិសង្គោ កទ្ទុ បិង្គលោ"តិ [អមរ ៥.១៦]។ កេចិ បន **កឡារា**ទយោ **បិសង្គ**បរិយន្តា ចត្តារោ សទ្ទា បិង្គលគុណេ វត្តមានា បុមេ វត្តន្តិ, គុណិនិ បន វាច្ចលិង្គាតិ ឯវំ បច្ឆិមេន សម្ពន្ធំ កត្វា វទន្តិ, តំ **អមរកោសេន** វិរុជ្ឈនតោ ឥធ ច "សុក្កាទយោ"តិ សព្ពេសំយេវ គហណតោ ន គហេតព្ពំ។

៩៩. តិកំ សពលេ កោកិលកណ្ហសទិសេ។ កល្យតេតិ **កលោ, មសិ** បរិមាណេ, កម្មនិ ណោ, កលោ ឯវ មាសោ **កម្មាសោ, លស្ស មោ**, កលនំ វា កលោ, តំ មសតីតិ **កម្មាសោ,** យថា "កុម្ភការោ"តិ។ **សព** គតិយំ, សពតីតិ **សពលោ,** អលោ។ ចិយ្យតេតិ **ចិត្តោ,** ត។ **ត្រណ**បច្ចយេ **ចិត្រោ។** កម្មីរោ, កព្ពុរោតិបិ សពលស្ស នាមានិ។

កណ្ហបីតមិស្សេ សាវោ វុត្តោ។ **សេ** គតិម្ហិ, សយតីតិ **សាវោ,** អវោ។ កបិសោតិបិ **សាវ**ស្ស នាមំ។ កណ្ហ លោហិតមិស្សេ ធូមាភេ បន ធូម, ធូមលា វត្តន្តិ។ ធូមោ វិយាតិ **ធូមោ។** ធូមំ លាតីតិ **ធូមលោ។ ឯតេ សុក្កា**ទយោ **សាវ**ន្តា យទា អភេទោបចារា **គុណិនិ** គុណិម្ហិ វត្តន្តិ, តទា វាច្ចលិង្គា, យថា សុក្កោ ហំសោ, សុក្កា ហំសី , សុក្កំ ហំសកុលំតច្ចាទិ យោជ្ជំ។ យទា **គុណេ** គុណមត្តេ វត្តន្តិ, តទា បុមេ, យថា ហំសស្ស សុក្កោ, មយូរស្ស ចិត្តោ ឥច្ចាទិ យោជ្ជំ។

១០០. **លាសន**ន្តំ នច្ចេ។ **នត** គត្តវិនាមេ, **បព្ពជ្ជា**ទិត្តា **នច្ចា**ទេសោ។ នតនំ **នច្ចំ,** នដនំ វា **នច្ចំ,** សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។ នតីយតេ **នត្តនំ។** លស្សតេ **លាសនំ, លស** កន្តិយំ, លសិតព្ពន្តិ វា **លាសនំ។**

នច្ចំ, វាទិតំ, គីតំ ឥតិ ឥទំ ភោរិយត្តិកំ នាដ្យំ នាមេត្យុច្ចតេ [អមរ ៧.១០]។ **តុរ** តុរណហីសាសុ។ តុរីយន្តេនេនេតិ **តូរិយំ,** មុរជាទិ។ តព្ពរោ សទ្ទោ តោរិយោ, ណោ។ តេន លក្ខិតំ តិកំ **តោរិយត្តិកំ។** នដស្សេទំ **នាដ្យំ។** គតិយស្ស តោរិយសាមញ្ញស្ស តុ បាសង្គា នាដកា។

១០១. នច្ចដ្ឋានំ រាជង្គណាទិ **រង្គោ** នាម សិយា "រមន្តា គច្ឆន្តិ ឯត្ថ, រជ្ជន្តិ ឯត្ថា"តិ វា កត្វា។ **សូឈសូចនំ** ហត្ថាទីហិ សូចិតព្ពស្ស បកាសេតព្ពស្ស សត្ថប្បហារាទិនោ សូចនំ បកាសនំ **អភិនយោ** នាម "នយនំ នយោ, បស្សន្តានំ អភិមុខំ នយោ"តិ កត្វា។ ព្យញ្ជកោតិបិ តស្សេវ នាមំ។

ភរតសត្ថវុត្តអង្គត្តរសតករណនិប្ផន្នចិរហត្ថបរិយត្តកាទិនាមកោ ទ្វត្តី សប្បការោ [វិត្ថារោ ភរតមុនិកតេ នាដ្យសត្ថេ ចតុត្ថ អជ្ឈាយេ បស្សិតព្ពោ] នច្ចវិសេសោ **អង្គវិក្ខេបោ, អង្គហារោ** នាម "អង្គស្ស ហារោ, វិក្ខេបោ"តិ កត្វា ។ តិកំ នដេ។ សព្ពត្រ កត្តុសាធនំ, "នច្ចតីតិ **នដ្ដកោ**"ត្យាទិនា។

១០២. សិង្គារាទយោ នវ រសា **នាដ្យរសា** អស្សាទនីយត្តា។ យថា ហិ នានាព្យញ្ជនសង្ខតមន្នំ ភុញ្ជន្តា រសេ អស្សាទយន្តិ សុមនា បុរិសា ហាសំវ អធិគច្ឆន្តិ, តថា នានាភិនយព្យញ្ជិតេ អង្គសត្តោបេតេ ឋាយីភាវេ អស្សាទយន្តិ សុមនាតិ [សុពោធាលង្ការស្ស មហាសាមិដីកាយ ៣៥២ គាថាវណ្ណនាយម្បិ]។

១០៣. តេសុ សិង្គារស្សេវ សរូបំ, បភេទញ្ច ទស្សេតុមាហ "**បោសស្សេ**"ច្ចាទិ។ នារិយំ សង្គមំ **បដិច្ច** ការណំ កត្វា **បោសស្ស** បុរិសស្ស យា **បិហា** ឥច្ឆា មនោវិការវិសេសោ **បោសេ** ច បុរិសេ សង្គមំ **បដិច្ច** ការណំ កត្វា ឥត្ថិយា យា **បិហា** ឥច្ឆា មនោវិការវិសេសោ, ឯសោ រតិកីឡាទីនំ ការណភូតោ, រតិកីឡាទិការណសហិតោ វា រសោ **សិង្គារោ** នាម។ ឯត្ថ ច ឥត្ថិបុរិសានំ ទស្សនសវនផុសនវសេន វា វិប្បយោគវសេន វា យា បិហា សញ្ជាតា, សោ រសោ នាម។ យំ បន តំ ការណំ កត្វា បវត្តំ គីតំ, តមេវ លោកានំ អស្សាទជនកត្តា រសោ នាម។ ផលូបចារវសេន បន បិហា រសោតិ វុត្តា, សព្ពត្រេវំ។

១០៤. ឧត្តមានំ ឥត្ថិបុរិសានំ បកតិ សំយោគវិយោគសភាវោ សា ឯត្ថ សិង្គារេ បាយោ ពហុលន្តិ **ឧត្តមបកតិប្បាយោ,** យេភុយ្យេន ឧត្តមានំ សំយោគវិយោគប្បវត្តំ គីតមេវ សិង្គារោ នាមាត្យត្ថោ។ ឥត្ថិបុរិសានំ

បិហា ហេតុ ឯតស្សាតិ **ឥត្ថិបុរិសហេតុកោ។** សោ សិង្គារោ សម្ភោគោ, វិយោគោតិ ឥមិនា បភេទេន ទុវិធោ មតោ។ តត្រ ច –

វាបិវនគេហុយ្យាន-មាលាចន្ទនាទយោ;
សម្ភោគស្ស វិភាវា តេ, យេ ចញ្ញេ លលិតង្ករា។

វិយោគស្ស តុ បិយាទស្សនំ វិភាវោ, រសជនកោ ច វិភាវោ។ វុត្តញ្ច –

“ជយន្តេ ច រសា យេន,
ស វិភាវោ បកិត្តិតោ;
តេសមេវា’នុភាវោ’យំ,
ខ្យាតោ កវីហិ ព្យញ្ជកោ”តិ។

សហ ភុញ្ជនមនុភវនំ **សម្ភោគោ។** វិយុជ្ជនំ នានាភវនំ **វិយោគោ។ សិង្គំ** នាមធាតុ, វិជ្ឈនដ្ឋេន សិង្គំ, នាគរិកភាវសង្ខាតស្ស កិលេសសិង្គស្សេតំ នាមំ, តំ ករោតិ, សិង្គំ វា បភុត្តំ, តំ ករោតិ រាគីសូតិ **សិង្គារោ**, អារោ, កិលេសសិង្គករណំ វិលាសោតិ វុត្តំ។ សុចិ, ឧជ្ជលោតិបិ សិង្គារស្ស នាមានិ។

សោកោបចយសភាវោ **ករុណោ។**

ឥដ្ឋនាសង្គនាសាយ [ឥដ្ឋនាសជនាបាយ (ចិន្តាមណិដីកា)],
វធពន្ធនតាឡនា;
សាបក្លេសោបតាបេហិ,
ជាយតេ ករុណោ រសោ។

ឧស្សាហវឌ្ឍនោ **វីរោ។** វិភាវា តស្ស វិនយុបតាបពលវិក្កមា។ ស ចាយំ ទានវីរោ ធម្មវីរោ យុទ្ធវីរោតិ តិវិធោ។

វិម្ហយោបចយសភាវោ **អព្ភុតោ។**

បាសាទុយ្យានសេលាទិ-គមនា ទិព្ពទស្សនា;
សភាវិមានមាយេន្ទ-ជាលសិប្បាទិទស្សនា [ជាលវិជ្ជាទិទស្សនា (ក.)];
ហទយេច្ឆិតលាភេហិ, វិភាវេហិស្ស សម្ភវោ។

ហាសោបចយសភាវោ **ហាសោ។**

សាពហិត្ថា សវិកតា, នេបថ្យា ព្យង្គទស្សនា;
អសម្ពន្ធកថាលាបា, ហាសោ សោ កុហកាទិភិ។

ភយោបចយសភាវោ **ភយានកោ។**

ឧច្ចភេរវសំរាវ-យក្ខបេតាទិទស្សនា;
សុញ្ញាគារមហារញ្ញ-វធពន្ធនទស្សនា។

តាសាយាសង្កតោព្ពេគោ, សិរោលូករុណាទិភិ;
វិភាវេហិ ច ឥត្ថីនំ, នីចានញ្ច ភយានកោ។

សមណោបចយសភាវោ **សន្តោ។**

ទស្សនា សន្តវេសានំ, សន្តចិត្តាន តាទិនំ;
សន្តការណធម្មានំ, សន្តោ នាម រសោ ភវេ។

ជិគុច្ឆោបចយសភាវោ **ពីភច្ឆោ។**

បូតិមំសាទិកានំ តុ, ទស្សនសុតិកិត្តនា;
វិតក្កេហិ វិភាវេហិ, ពីភច្ឆោ ជាយតេ រសោ។

កោធោបចយសភាវោ **រុទ្ទំ។**

តញ្ច សង្គាមហេតុកំ, ឧគ្គកម្មឧបឃាត-;
មុសាវាទាទិផរុសា, វចនាទីហិ ភវតិ។

ឯតេសុ ច ពីភច្ឆរុទ្ទានិ នបុំសកេ, អញ្ញេ តុ បុមេ រូបភេទា។ ឯតេ ច នវ នាដ្យរសា **រតនកោស**នយេន វុត្តា។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ –

“សិង្គារវីរ ពីភច្ឆ-រុទ្ទ ហាស ភយានកា;
ករុណា’ព្ភុត សន្តាច, នវ នាដ្យរសា ឥមេ”តិ។

អមរកោសេ បន –

“សិង្គារវីរ ករុណា-ព្ភុត ហាស ភយានកា;
ពីភច្ឆ រុទ្ទាតិ រសា”តិ [អមរ ៧.១៧]។

អដ្ឋេវ រសា វុត្តា។ អថេហ នវមោ សន្តោ រសោ កស្មា ន វុត្តោតិ? វុច្ចតេ –

ហាសោ រតិ ច ការុញ្ញំ,
កោធុស្សាហភយំ តថា;
ជិគុច្ឆា វិម្ហយោ ចេតិ,
ឋាយិភាវា បកិត្តិតា។

ឋាយិ ឯវ តុ រសីភវតិប្បាគមោ, តស្មា បកតិយា អដ្ឋសង្ខ្យត្តា អដ្ឋេវ តុ តេ វុត្តាតិ ន វុត្តោ។ សន្តរសោ ចាយំ ធម្មសិង្គារវត្តា សិង្គាររសេ ឯវានុបវិដ្ឋោ។ ធម្មយុទ្ធកាមត្តេន តិវិធោ ហិ សិង្គារោ។ កេចិ បន បិយសមាគមាទិវិភាវជបរមំ វស្សល្យាខ្យំ រសមាហុ។

រភសោប្យាហ –

“សិង្គារ វីរ ពីភច្ឆ-រុទ្ទ ហាស ភយានកា;
ករុណា’ព្ភុតសន្តា ច, វស្សល្យញ្ច រសា ទសេ”តិ។

អញ្ញេ តុ –

“សិង្គារានុគតោ ហាសោ,
ករុណោ រុទ្ទកម្មជោ;
វីរតោ អព្ភុតោ ជាតោ,
ពីភច្ឆា ច ភយានកោ”តិ –

ចត្តារោ រសា ឥច្ឆាហុ។

ពីភច្ឆន្តិ វធ ពន្ធនេ, ឆោ, អព្ភាសិការស្ស ទីឃោ។ វស្ស **ភោ, ធស្ស ចោ ពីភច្ឆោ។** រុទ្ទោ ទេវតា អស្សេតិ រុទ្ទំ។ វុត្តញ្ច –

“សិង្គារោ ហរិទេវោហិ, ហាសោ បមថទេវតោ;
ករុណោ យមទេវោ តុ, រុទ្ទោ រុទ្ទាធិទេវតោ”តិ [សទ្ទកប្បទ្ទុមេ រោទ្របទេបិ]។

ឯត្ថ ច កាមកោធហាសាទិកតោ ចិត្តវិការោ **ភាវោ** “ភាវយតិ បកាសយតិ កវិនោ អធិប្បាយ”ន្តិ កត្វា។ សោ ច ឋាយី ព្យភិចារី សាត្តិកោ ចេតិ តិវិធោ។ តត្រ –

ហាសោ រតិ ច ការុញ្ញំ,
កោធុ’ស្សាហ ភយំ តថា;
ជិគុច្ឆា វិម្ហយោ ចេតិ,
ឋាយីភាវា បកិត្តិតា។

ព្យភិចារី តុ តេត្តឹសប្បភេទា។ យថា –

សង្កា គិលានិ និព្ពេទោ,
តថា ឥស្សា មទោ សមោ;
អាលស្សំ ទីនតា ចិន្តា,
មោហោ សតិ មតី ធិតិ។

ចាបល្យំ ហរិសោ បីឡា,
អាវេគោ ជឡតុ’គ្គតា;
សុត្តំ វិតក្កោ តាសោ ច,
គព្ព’សូយក្កោ វិសាទតា។

និទ្ទា’ពហិត្ថា’មរិសា,
មរណំ ព្យាធិរេវ ច;
អបមារោ ច ឧម្មាទោ,
វិពោធោ តីស តុត្តរា។

សាត្តិកោ អដ្ឋវិធោ។ យថា –

ថម្ភោ សេទោ ច រោមញ្ចោ,
សរភេទោ តុ វេបថុ;
វេវណ្ណ’មស្សុបលយា,
ឥច្ចេតេ អដ្ឋ **សាត្តិកា**តិ។

ចិរត្តា ឯកន្តិកត្តា **ឋាយី។ ព្យភិចារី** អនេកន្តិកត្តា។ យថា នាជិកាយ សិង្គារោ ឋាយី, តទុបការា ហាសាទយោ ព្យភិចារិនោ, មោហរាគទោសា ឯវ សង្ឃភាសាយ សត្តរជោតមានីត្យុច្ចន្តេ។ តត្រ សត្តេន អាសយេន និព្ពត្តោ **សាត្តិកោ។** ភាវស្ស ពោធកោ អភិនយោ **អនុភាវោ** “អនុ បច្ឆា ភាវយតិ បកាសយតី”តិ កត្វា។

តត្រ **សម្ភោគ**សភាវោ យោ **រត្យា**ខ្យោ ភាវោ, តស្ស លោចនចាតុរិយភមុក្ខេបមិហិតវិព្ភមចិត្តង្គហារិវាក្យាទិ អនុភាវោ។ វុត្តញ្ច –

“តស្ស លោចនចាតុរ-ភមុក្ខេបសិតវិព្ភមោ;
ចិត្តង្គហារិវាក្យាទិ, អនុភាវោ បកិត្តិតោ”តិ។

វិយោគស្ស តុ អនុភាវោ –

អភិលាបោ តថា ចិន្តា,
តស្ស សរណកិត្តនា;
ឧព្ពេគោ ច វិលាបោ ច,
ឧម្មាទោ ព្យាធិរេវ ច;
ជឡតា មរណញ្ចេវ,
ទសេវេត្ថ បកិត្តិតា។

ហាសស្ស តុ វិការកាលាទិ អនុភាវោ, យោ តុ ករុណោ។

អស្សុសាសេហិ វេវណ្ណ-
ថម្ភគគ្គសតិក្ខយា;
បរិទេវិតសោកេហិ,
អភិនយោ សសូវិភិ។

ករចរណវទនវេបថុគគ្គថម្ភហទយកម្បនសុក្ខោដ្ឋតាលុកណ្ឋេហិ **ភយានកោ** និច្ចមភិនយោ។

វុទ្ធស្ស តុ ភូកុដ្យាទិ អនុភាវោ។

វីរោ'ភិនីយតេ ចាគ-
វេសារជ្ជាទិតោ តថា;
អក្ខេបសូចកាទីហិ,
ថេរសោរាទិតោ ភវេ។

ពីភច្ឆស្ស តុ –

អយំ បច្ឆាទនា ព្យគ្គ-
បាទពាហច្ឆិកូលនា;
ឧព្ពេជនាទីហិ មតោ,
តជ្ជេហិ'ភិនយោ សទា។

អព្ភុតំ បន –

ទន្តលោចនវិត្ថារា,
បសាទោបសមាទិហិ;
រោមញ្ចសេទតាសស្សុ,
សាធុវាទេហិ ទស្សយេ។

សាត្តិកានំ ត្វដ្ឋន្នំ ថម្ភសេទរោមញ្ចសរភេទវេបថុវេវណ្ណមស្សុបលយានំ យថាក្កមំ និក្រិយតា, វាត, ច្ឆាសិត, ទោភគ្គឡា'បាង្គបូរណ, មុខច្ឆាយាវិបល្លស, លោចនមជ្ជន, មហិបាតាទយោ អភិនយា។

ឯវំ ព្យភិចារីនម្បិ និព្ពេទ, គិលានិ, សង្កិ'ស្សា, មទ, សមា'លស្សាទីនំ យថាក្កមំ សាស, សន្តាប, ទិសាវលោកន, គុណមច្ឆេរ, ភីត, ង្គមទ្ទន, សមាទយោ អភិនយាតិ។

ព្យភិចារីសុ សង្កា នាម អាសង្កចិត្តតា។ គិលានិ គេលញ្ញតា។ និព្ពេទោ អត្តាវមាននំ។ មទោ បមាទុក្កំសោ។ សមោ ខេទោ។ ទីនតា ចេតសោ ទុក្ខតា។ ធិតិ សន្តោសោ។ ហរិសោ ចេតោបសាទោ។ បីឡា វុទ្ធាចារាទីហិ មុខវិការោ។ អាវេគោ សម្ភមោ។ ជឡតា អប្បដិបត្តិ, ឧគ្គតា ទារុណត្តំ។ សុត្តំ សុបនំ។ តាសោ ចិត្តក្ខោភោ។ ឧស្សាហោ ឧស្សុក្កំ។ វិសាទោ ខេទោ។ អពហិត្ថា អាការគុត្តតា។ អមរិសោ អក្ខមតា។ វិពោធោ វិនិទ្ទតា។ សេសា បបញ្ចភយា ន វិត្ថារិតាតិ។ រសវណ្ណនា។

១០៥. សិលោកេន វចសោ នាមានិ។ ភាសិតព្ពន្តិ **ភាសិតំ។ លប** វចនេ, **លបិតំ។** ភាសីយតេតិ **ភាសា។** វោហរីយតេតិ **វោហារោ, ហរ** ហរណេ **វិ**បុព្ពោ, "**វោហារ** វចនេ"តិ វា ធាតុ។ វុច្ចតេតិ **វចនំ។ វចោ**បិ, មនោគណោយំ។ ឧច្ចតេតិ **ឧត្តិ,**តិ។ វុច្ចតេតិ **វាចា,** អ។ គិណន្តិ សទ្ទាយន្តិ តន្តិ **គិរា, គេ** សទ្ទេ, ឥរោ, គាយិតព្ពាតិ វា **គិរា។** វាយតេ សទ្ទាយតេតិ **វាណី,** យុ, ឦ ច, បរសំ មម្មវិជ្ឈនង្គេន វាណោ វិយាតិ វា **វាណី,** ឦ។ ភរតោ នាម សត្ថការោ ឥសិ, តស្សេសា **ភារតី។** កថីយតេតិ **កថិតា។** វុច្ចតេតិ **វចី,** ឦ។ ព្រហ្មី, សរោវតីតិបិ វចសោ នាមានិ។

១០៦. ឯកមេវាខ្យាតបទំ យត្ថ **ឯកាខ្យាតោ** សវិសេសនេន ការកបទេន សហិតត្តា **សការកោ បទចយោ** សម្ពន្ធត្ថោ បទសមុទាយោ វាក្យំ នាម សិយា, យថា – វេស្សន្តរោ រាជា សុខវិបាកំ កម្មំ ករោតិ, បុរិសោ គច្ឆតិ។

អាខ្យាតគ្គហណេញ្ចេត្ថ ក្រិយាសទ្ទោបលក្ខណំ, តេន ទេវទត្តោ កដំ ករោតិ ឥច្ចាទីនិបិ វាក្យំ នាម សិយា។ **អមរកោសេ** បន – “តិស្យាទ្យន្តចយោ វាក្យំ, ក្រិយា វា ការកាន្វិតា”តិ [អមរ ៦.២] ទ្វីហិ លក្ខណេហិ វាក្យមាហ។ តស្សត្ថោ – **តិស្យាទ្យន្តចយោ** ត្យាទិស្យាទ្យន្តបទានំ ចយោ សមូហោ សម្ពន្ធត្ថោ វាក្យំ, តំ យថា – ឧច្ចំ បឋតិ, ឱទនំ បចតិ។ តថា ច ភារវិខ្យំ អាខ្យាតំ សាព្យយការកវិសេសនំ វាក្យំ, អាខ្យាតំ ត្យាទ្យន្តំ សាព្យយំ វា សការកំ វា សវិសេសនំ វា វាក្យមុច្ចតេ។ **ត្យាទិ**គ្គហណំ ក្រិយាសទ្ទោបលក្ខណំ, តេន ទេវទត្តោ កដំ ករោតិ ឥច្ចាទីនិបិ វាក្យំ។ ឧបលក្ខណនិរបេក្ខំ អបរំ វាក្យលក្ខណមាហ “ក្រិយា វា ការកាន្វិតា”តិ។ ក្រិយាបទំ វា ការកសម្ពន្ធំ វាក្យំ, យថា – រាជា គច្ឆតិ, រាជា គតោ។ ឥមស្មឹ បក្ខេ សាព្យយស្សបិ អនព្យយស្សបិ សព្ពស្ស ក្រិយាការកបទសមូហស្ស វាក្យត្តមាហ។

ភយាទីហិ យំ ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា **ឧទីរណំ** កថនំ “សប្បោ សប្បោ, វិជ្ឈ វិជ្ឈា”ត្យាទិកំ, តំ អាមេឌិតំ ញេយ្យំ។ **មេឌិ** ឧម្មាទនេ, **អា**បុព្ពោ ទ្វត្តិក្ខត្តុមុច្ចារណេ វត្តតិ។ យថា “ឯតទេវ យទា វាក្យំ, អាមេឌយតិ វាសវោ” [“ហរិវំសេ”តិ ចិន្តាមណិដីកាយំ វុត្តំ]។ “ទេវទត្តេនាមេឌោ កតោ” ឥច្ចត្រាប្យយមេវត្ថោ, សោកាទិនា ហិ “ភាតា ភាតា”ឥត្យុច្ចារិយតេ, ភាវេ កម្មនិ ច តោ។ កម្មញ្ច បទំ វាក្យម្ហា។

១០៧. អាមេឌិតស្ស វិសយំ ទស្សេតុមាហ **“ភយេ”**ច្ចាទិ។ “សប្បោ សប្បោ, ចោរោ ចោរោ”ត្យាទីសុ **ភយេ។** “វិជ្ឈ វិជ្ឈ, បហរ បហរា”ត្យាទីសុ **កោធេ។** “សាធុ សាធូ”ត្យាទីសុ **បសំសាយំ។** “គច្ឆ គច្ឆ, លុនាហិ លុនាហី”ត្យាទីសុ **តុរិតេ។** “អាគច្ឆ អាគច្ឆា”ត្យាទីសុ **កោតូហលេ។** “ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ ចិន្តយន្តោ”ត្យាទីសុ **អច្ឆរេ។** “អភិក្កមថាយស្មន្តោ អភិក្កមថាយស្មន្តោ”ត្យាទីសុ **ហាសេ។** “កហំ ឯកបុត្តក, កហំ ឯកបុត្តកា”ត្យាទីសុ **សោកេ។** “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្ត្យាទីសុ **បសាទេ។ ច**សទ្ទោ អវុត្តសមុច្ចយត្ថោ, តេន គរហា’សម្មានាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្ថ “បាបោ បាបោ”ត្យាទីសុ **គរហាយំ។** “អភិរូបក, អភិរូបកា”ត្យាទីសុ **អសម្មានេ។** ឯវមេតេសុ នវសុ, អញ្ញេសុ ច អាមេឌិតវចនំ **ពុធោ** បណ្ឌិតោ **ករេ** ករេយ្យ យោជេយ្យ អាមេឌនំ បុនប្បុនុច្ចារណំ អាមេឌិយតិ វា បុនប្បុនុច្ចារិយតីតិ **អាមេឌិត**ន្តិ កត្វា។

១០៨. ឥរុ, យជុ, សាមន្តិ តយោ វេទា សិយុំ, តត្រ **ឥរុ**សទ្ទោ **នារី** ឥត្ថិលិង្គោ។ **ឥច** ថុតិយំ, ឥច្ចន្តេ ទេវា ឯតាយាតិ **ឥរុ,** ឧ, **ច**ស្ស **រោ។** យជន្តេ អនេនេតិ **យជុ,** ឧ។ **សោ** អន្តកម្មនិ, ករណេ មោ, សោយន្តិ បាបមនេនេតិ **សាមំ,** ឱស្សា, **“សា** តនុករណាវសានេសូ”តិ វា ធាតុត្ថោ។ វិទន្តិ ធម្មមេតេហីតិ **វេទា។**

ឯតេ ឯវ តយោ វេទា តយី នាម, តយោ អវយវា អស្សាតិ **តយី។** អយំ **តយី**សទ្ទោ **នារី** ឥត្ថិលិង្គោ។ តិកំ វេទេ។ មុនាតិ ជានាតិ ធម្មំ អនេនាតិ **មន្តោ,** តោ, **ឧ**ស្ស **អ។** សុយ្យតេ ធម្មំ ឯតាយាតិ **សុតិ។** ឥត្ថិយំ **សុតិ** សទ្ទោ។

១០៩. វេទសត្ថការកេ ទស ឥសយោ ទស្សេតុមាហ **“អដ្ឋកោ”**ច្ចាទិ។ អត្ថំ ហិតំ, អត្ថេ វា សត្ថេ ករោតីតិ **អដ្ឋកោ។** វាមំ កល្យាណវចនំ ករោតីតិ **វាមកោ,** វស្សសរីរត្តា វា វាមនោ, សោ ឯវ **វាមកោ, ន**ស្ស **ក**ការត្តំ កត្វា។ វាមោ នាម ហរោ, សោ ទេវោ អស្ស **វាមទេវោ។**

> “វាមំ សព្យេ បតីបេ [បតីបេតិ បដិកូលេ] ច, ទវិណេ [ទវិណេតិ ធនេ] ចាតិសុន្ទរេ;
> បយោធរេ ហរេ កាមេ, ជញ្ញា វាម’មបិត្ថិយ”ន្តិ។

ហិ **នានត្ថសង្គហេ។**

អង្គិរសស្ស ឥសិនោ អបច្ចំ **អង្គិរសោ,** ចិត្រសិខណ្ឌិនោ អបច្ចំ បុត្តោ។ អថ វា អង្គម្ហិ កាយេ រសោ សិទ្ធិប្បត្តោ បារទោ យស្សាតិ **អង្គិរសោ។** តេនេវ តស្ស បុត្តំ សុរាចរិយំ “ជីវោ”តិ វទតិ។ ជីវយតិ រណេ អសុរនិហតេ ទេវេតិ **ជីវោ** [អមរ ៣.២៤ ចិន្តាមណិដីកា ឱលោកេតព្ពា]។ ភរតីតិ **ភគុ,** ភំ វានក្ខត្តំ គច្ឆតិ ជានាតីតិ **ភគុ,** ឧ។ យមំ សំយមំ ទទាតិ បវេសន្តិ យមទោ ច សោ ទក្ខិណេយ្យគ្គិត្តា អគ្គិ ចេតិ **យមទគ្គិ,** រាមស្ស បិតា [បរសុរាមស្ស បិតា (សទ្ទកប្បទ្រុមេ)]។ វសិដ្ឋស្ស អបច្ចំ **វាសិដ្ឋោ។** ភារទ្វាជស្ស អបច្ចំ **ភារទ្វាជោ។** កស្សបស្ស អបច្ចំ **កស្សបោ។** វេស្សាមិត្តស្ស អបច្ចំ **វេស្សាមិត្តោ។ ឥតិ** ឥមេ ទស ឥសយោ **មន្តានំ** វេទានំ **កត្តារោ** ការកា។

១១០. វេទេ ទស្សេត្វា តស្ស ឆឡង្គានិ ទស្សេតុមាហ **“កប្បោ”**ច្ចាទិ។ យញ្ញកម្មានមុបទេសកោ **កប្បោ** “កប្បតេ បភវតី”តិ កត្វា។ សាធុសទ្ទានមន្វាខ្យាយកំ **ព្យាករណំ** វិសេសេន អាករិយន្តេ បកតិច្ចាទិនា អា

ព្យាបាទ្យន្តេ អនេន សទ្ធាតិ, យុ។ **ជោតិសត្ថំ** គណនសត្ថំ សុភាសុភកម្មផលជោតនកំ។ សិក្ខន្តេ អព្ភស្សន្តេ [អជ្ឈយន្តេ (ក.)] ឯតាយាតិ **សិក្ខា, អ**ការាទិវណ្ណានំ ឋានករណបយតនានំ បដិបាទិកា។ និច្ឆយេន, និស្សេសតោ វា ឧត្តិ **និរុត្តិ**, វណ្ណាគមោ វណ្ណវិបរិយយោច្ចាទិកា។ ឆន្ទសិ អនុដ្ឋុភាទិវុត្តានំ បដិបាទិកា **ឆន្ទោវិចិតិ**, ឯតានិ ឆ វេទានំ អង្គានីតិ វទន្តិ។

១១១. បុរាវុត្តនិពន្ធនបាយត្តា បុរាវុត្តំ, តស្ស បពន្ធោ វិត្ថារោ, សន្តានោ វា **ភារតាទិកោ** ភារត យុទ្ធកថាទិកោ **ព្យាសា**ទិបកតោ គន្ថោ ឥតិហាសោ នាម, **ឥតិហ**សទ្ទោ បារម្បរិយោបទេសេ និបាតោ, ឥតិហា'ត្ថិ អស្មិន្តិ **ឥតិហាសោ**។

រុក្ខាទីនំ នាមបរិយាយេហិ **នាមប្បកាសកំ** រតនមាលាទិកំ សត្ថំ និឃណ្ឌុ នាម, **សោ**តិមិនា **និឃណ្ឌុ**សទ្ទស្ស បុល្លិង្គត្តំ ទីបេតិ, សព្ពត្រេវំ។ តត្ថ តត្ថាគតានិ នាមានិ និស្សេសតោ ឃដេន្តិ រាសីករោន្តិ ឯត្ថាតិ **និឃណ្ឌុ**, ពិន្ទាគមោ, វចនីយវាចកភាវេន អត្ថំ សទ្ទញ្ច និខណ្ឌតិ ភិន្ទតិ វិភជ្ជ ទស្សេតីតិ វា និខណ្ឌុ, សោ ឯវ **ខ**ស្ស **ឃ**ការំ កត្វា **និឃណ្ឌូ**តិ វុត្តោ។ **រុក្ខាទីនំ នាមប្បកាសក**ន្តិមិនា ឯកេកស្ស អត្ថស្ស អនេកបរិយាយនាមប្បកាសកត្តំ វុត្តំ, និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, អនេកេសំ អត្ថានំ ឯកសទ្ទវចនីយតាបកាសកវសេនបិ តស្ស គន្ថស្ស បវត្តត្តា [ទី. និ. ដី. ១.២៥៦; ម. និ. ដី. ១.២២; អ. និ. ដី. ២.៣.៥៩; សារត្ថ. ដី. ១.តតិយសង្គីតិកថាវណ្ណនា]។

១១២. លោកេ យំ វិតណ្ឌវាទីនំ សត្ថំ, តំ លោកាយតន្តិ វិញ្ញេយ្យំ។ **តន** វិត្ថារេ, អញ្ញមញ្ញវិរុទ្ធំ, សគ្គមោក្ខវិរុទ្ធំ វា តនោន្តិ ឯត្ថាតិ **វិតណ្ឌោ**, ឌោ, **ណ**ត្តំ, វិរុទ្ធេន វា វាទទណ្ឌេន តាឡេន្តិ ឯត្ថ វាទិនោតិ **វិតណ្ឌោ, តឌិ** តាឡនេ, អ ទេសម្បិ ហិ យំ និស្សាយ វាទីនំ វាទោ បវត្តោ, តំ តេសំ ទេសតោបិ ឧបចារវសេន វុច្ចតិ, យថា "ចក្ខុំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា បហីយមានា បហីយតិ, ឯត្ថ និរុជ្ឈមានា និរុជ្ឈតី"តិ [ទី. និ. ២.៤០១; ម. និ. ១.១៣៤; វិភ. ២០៤]។ **លោកា**តិ ពាលលោកា, តេ ឯត្ថ អាយតន្តិ ឧស្សហន្តិ វាយមន្តិ វាទស្សាទេនាតិ **លោកាយតំ**, អាយតី ហិតំ តេន លោកោ ន យតតិ ន ឦហតីតិ វា **លោកាយតំ**, តញ្ហិ គន្ថំ និស្សាយ សត្តា បុញ្ញក្រិយាយ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បាទេន្តិ។

យោ **កវីនំ** បណ្ឌិតានំ **ហិតោ** កវិត្តភោគសម្បត្តាទិបយោជនករោ **ក្រិយាកប្បវិកប្បោ** កវីនំ ក្រិយាសង្ខាត កប្បពន្ធនវិធិវិធាយកោ សុពោធាលង្ការាទិកោ គន្ថោ, សោ កេដុភំ នាម, កិដន្តិ គច្ឆន្តិ កោសល្លំ កវយោ ពន្ធនេសុ ឯតេនាតិ **កេដុភំ, កិដ** គតិយំ, អភោ, អស្សេការោ, អថ វា កិដតិ គមេតិ ក្រិយាទិវិភាគំ, តំ វា អនវសេសេន បរិយាទានតោ គមេន្តោ បូរេតីតិ **កេដុភំ, ឧភ, ឧម្ភ** បូរណេ។

វចីភេទាទិលក្ខណា ក្រិយា កប្បីយតិ វិកប្បីយតិ ឯតេនាតិ **ក្រិយាកប្បោ**។ សោ បន វណ្ណ បទសម្ពន្ធបទត្ថាទិវិភាគតោ អតិពហុ វិកប្បោតិ អាហ "**ក្រិយាកប្បវិកប្បោ**"តិ, ឥទញ្ច មូលក្រិយាកប្បគន្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ មហាវិសយោ សតសហស្សបរិមាណោ នយចរិតាទិបករណំ [នលចរិតាទិបករណំ (?)]។

១១៣. ឧបលទ្ធោ កេនប្បត្ថោ យស្សំ សា **ឧបលទ្ធត្ថា**, ឥតិ អាខ្យាយិកាត្យច្ចតេ អាខ្យាយតេ នាយកានុសាសកចរិតមស្សន្តិ, សញ្ញាយំ ណ្វុ។

បពន្ធេនេវ ច សវិត្ថារេន កប្បនំ យស្សំ សា **បពន្ធកប្បនា, កាទម្ពរី**បភុតិ។ កថីយតីតិ **កថា**។

អត្ថា ភូមិហិរញ្ញាទយោ, តត្រ បធានំ ភូមិ ឥតរេសំ តប្បភវត្តា, តេសំ អជ្ជនេ បាលនេ ច ឧបាយភូតំ សត្ថំ **អត្ថសត្ថំ**, បយានក្យាទិបណីតំ [ពហស្សតិចាព្កីក្យាទិប្រណីតំ (ចិន្តាមណិដីកា ៦.៥)], តស្មិំ **ទណ្ឌនីតិ**សទ្ទោ បវត្តោ។ សាមាទីនំ ចតុត្ថោបាយោ វធពន្ធនាទិលក្ខណោ ទណ្ឌោ, តស្ស នីតិ បណយនំ **ទណ្ឌនីតិ**, បាយេន នីតិស្ស ទណ្ឌេន ព្យប្បទេសោ, វធទោសពាហុល្យេន បាយសោ ទណ្ឌស្ស បណយនតោ, ទណ្ឌនីត្យត្ថត្តា សត្ថញ្ច **ទណ្ឌនីតិ**។

ទ្វយំ កថាយំ។ វុត្តោ អនុវត្តនីយោ អន្តោ បរិសមត្តិ យស្ស អត្ថនោ ការិយភាគស្ស បាបនតោតិ **វុត្តន្តោ**។ បវត្តន្តេ ការិយា យស្សំ **បវត្តិ**,តិ។ **ច**ការេន វុត្តឧទន្តាទយោ គហិតា។ ការិយស្ស វុត្តិ អត្រត្ថីតិ អស្សត្ថ្យត្ថេ ណោ។ ឧគ្គតោ អន្តោ បរិសមត្តិ យស្ស **ឧទន្តោ**។

១១៤. **អធិវចន**ន្តំ នាមេ។ សញ្ញានន្តិ ឯតាយាតិ **សញ្ញា**, អ។ អាខ្យាយតេ ឯតាយាតិ **អាខ្យា**។ អហ្វយតេ ឯតាយាតិ **អវ្ហា, ហុ** សទ្ទេ, **វ្ហ** អវ្ហានេតិ វា ធាតុ, អ។ សម្មា អាជានាតិ, សមំ វា ជានាតិ ឯតាយាតិ **សមញ្ញា**។

អភិធីយតេ យេន, យុ។ នម្យតេ អព្ភស្សតេ អស្មិន្តិ **នាមំ**, នមតិ នាមយតីតិ វា **នាមំ**។ អហ្វាយតេតិ **អវ្ហយោ**, កម្មេ យោ។ នាមមេវ **នាមធេយ្យំ**។ នាមរូបេហិ [នាមសទ្ទេហិ (ក.) ភាគរូបនាមេហិ ធេយ្យោ (បាណិនិ ៥.៤.៣៦ វា)] សកត្ថេ ធេយ្យោ យទាទិនា, តិដ្ឋតិ វា ឯត្ថ អត្ថោតិ ធេយ្យំ, ធរិយតេ ឧច្ចារិយតេតិ វា ធេយ្យំ, នាមមេវ ធេយ្យំ **នាមធេយ្យំ**។ អធីនំ វចនំ **អធិវចនំ**, កេន អធីនំ? អត្ថេន។ បុដ្ឋស្ស បដិវចនំ **បដិវាក្យំ**។ បដិគតំ បច្ចាគតំ វាក្យំ **បដិវាក្យំ**។ ឧត្តរិយតេ អតិក្កម្យតេ យេនាតិ **ឧត្តរំ**។

១១៥. តិកំ បុច្ឆាយំ។ បុច្ឆិតព្ពោតិ **បញ្ហោ**, ញាតុមិច្ឆិតោ ហិ អត្ថោ បញ្ហោ នាម។ **បុច្ឆ** បុច្ឆនេ, **ចស្ស ញោ**, **ឆស្ស ហោ**, **ឧស្ស អ**, **បញ្ហ** បុច្ឆនេតិបិ ធាតុ។ **យុជ** យោគេ, អនុយុញ្ជិតព្ពោ បុច្ឆិតព្ពោតិ **អនុយោគោ**។ បុច្ឆនំ, បុច្ឆិតព្ពាតិ វា **បុច្ឆា**។ ឯតេនេវ នយេន ទ្វីសុបិ ភាវសាធនម្បិ កត្តព្ពមេវ។

ចតុក្កំ និទស្សនេ។ បកតេន សទិសំ និទស្សេតិ ឯតេនាតិ **និទស្សនំ**, បកតស្សោបបាទនំ វាក្យំ។ ឧបោគ្ឃញ្ញតេ [ឧបោហញ្ញតេ (?)] បដិបាទីយតេ អនេនាតិ **ឧបោគ្ឃាតោ**។ **ឧប ឧ**បុព្ពោ **ហន**ធាតុ បដិបាទនត្ថោ។ ទស្សីយតេ អនេនាតិ **ទិដ្ឋន្តោ**, អន្តោ, ទិដ្ឋោ វា បកតស្ស អន្តោ បរិសមត្តិ យេនាតិ **ទិដ្ឋន្តោ**។ សព្ពត្រាបិ វា កម្មសាធនម្បិ កត្តព្ពំ។ ឧទាហរិយតិ បកតស្សោបបាទនាយាតិ **ឧទាហរណំ**។

១១៦. ចតុក្កំ សង្ខេបេ។ **សមា**តិ តុល្យត្ថា។ សង្ខិបីយតេ ឯកទេសតោ កថីយតីតិ **សង្ខេបោ**, **ខិប** បេរណេ។ សំហរិយតេ សង្ខេបេន បច្ចាខ្យាយតេ ឯតេនាតិ **សំហារោ**។ សមស្សតេ សង្ខិបីយតេតិ **សមាសោ**, **អសុ** ខេបនេ។ សង្ខេបេន គយ្ហតេ អនេនាតិ **សង្គហោ**។

“ត្វំ សតំ សុវណ្ណំ ធារយសិ”ឥច្ចាទិកំ **តុច្ឆភាសនំ** អភូតភាសនំ អព្ភក្ខានំ នាម។ អសច្ចេន អក្ខានំ ភាសនំ **អព្ភក្ខានំ**។

១១៧. ទ្វយំ វិវាទាយ វិភាគវិសយេ [ឥណវាទាទិវិសយេ (ចិន្តាមណិដីកា ៦.៩)]។ វិរុទ្ធំ កត្វា អវហរតិ វទតិ យន្តិ **វោហារោ**។ វិរុទ្ធំ កត្វា វទតិ យន្តិ **វិវាទោ**។ សព្ពត្រ ភាវសាធនំ វា យុជ្ជតិ។ “មុសាវាទំ វទន្តោ យោរានិ ត្វំ នរកានិ យស្សសី”ត្យាទិសរូបំ **សបនំ**។ **សប** អក្កោសេ, ថោ, **សបថោ**។

តិកំ ខ្យាតេ។ យជតិ ឯតេនាថិ **យសោ**, **ជស្ស សោ**, សព្ពត្ថ យាតីតិ វា **យសោ**, សោ, យសតិ បយសតីតិ វា **យសោ**។ សិលោកតិ បត្ថរតីតិ **សិលោកោ**, **សិលោក** សង្ឃាតេ។ **កិត្ត** សទ្ទនេ, កិត្តីយតេ កថីយតេតិ **កិត្តិ**, ឥ។ **សមញ្ញា** ច ខ្យាតេ, **សំ អា**បុព្ពោ ជានាតិ ខ្យាតេ។ តថា ហិ “ញាតោ, អភិញ្ញាតោ, សង្ខាតោ, វិស្សុតោ, សមញ្ញាតោ”តិ **រតនកោសេ** វុត្តំ។ ឧច្ចធនិនា សទ្ទនំ **ឃោសនា** នាម, **ឃុស** សទ្ទេ, ឃុសនំ សទ្ទនំ ឃោសនា។

១១៨-១១៩. ទ្វយំ បដិសទ្ទេ។ ឃុសនំ ឃោសោ, តំ បដិគតោ, ទុតិយាសមាសោ។ ឯវំ រវំ បដិគតោ **បដិរវោ**។ អថ វា ឃោសស្ស បតិរូបោ **បដិឃោសោ**។ រវស្ស បតិរូបោ **បដិរវោ**។ បដិសុតិ, បដិទ្ធនីតិបិ បដិសទ្ទស្ស នាមានិ, វចីមុខំ វចនោបក្កមោ **ឧបញ្ញាសោ** នាម, **ឧបនិ**បុព្ពោ **អាស** ឧបវេសនេ, ឧប បឋមំ បុរិមវចនស្ស សមីបំ វា ន្យាសោ ឋបនំ **ឧបញ្ញាសោ**, **ន្យស្ស ញោ**។

សត្តកំ ថុតិយំ។ **កត្ថ** សិលាឃាយំ, យុ, កថនំ វាអសរូបទ្វិភាវវសេន **កត្ថនា**។ **សិលាឃ** កត្ថនេ, **សិលាឃា**។ សីលស្ស វា សភាគគុណស្ស អាហននំ សីលាឃា, សា ឯវ រស្សំ កត្វា **សិលាឃា**។ **វណ្ណ** បសំសាយំ, វណ្ណីយតេតិ **វណ្ណនា**។ **នុ** ថុតិយំ,តិ, **នុតិ**។ **ថុ** អភិត្ថវេ,តិ, **ថុតិ**។ **ថោម** សិលាឃាយំ, **ថោមនំ**។ **ប**បុព្ពោ **សំស** បសំសនេ, អ។

សិខណ្ឌីនំ មយូរានំ **នាទោ** នទរវោ កេកា នាម, **កា** សទ្ទេ, កេឥតិ កាយតីតិ **កេកា**, កម្មនិ អ, អថ វា កាយតិ, កាយនំ វា កា, កេ មយូរេ បវត្តា កា **កេកា**, អលុត្តសមាសោ។ គជានំ នាទោ កោញ្ចនាទោ នាម, កោញ្ចសកុណនាទសទិសោ នាទោ **កោញ្ចនាទោ**។ ហយានំ អស្សានំ ធនិ សទ្ទោ ហេសា នាម, **ហេស** អព្រត្តសទ្ទេ, ហេសនំ **ហេសា**, ហេ ឥតិ បវត្តតីតិ វា **ហេសា**។

១២០-១២១. ទ្វយំ បរិយាយេ។ បរិព្យត្តមត្ថំ អយន្តិ គច្ឆន្តិ ពុជ្ឈន្តិ ឯតេនាតិ **បរិយាយោ**។ ឯកោ អត្ថោ បុនប្បុនំ វុច្ចតិ យេនាតិ **វេវចនំ**។ ទ្វយំ សាកច្ឆាយំ។ សហ, សម្មា វា អវិរោធេន កថា **សាកច្ឆា**, **សំកថា** ច។ តោ, **ថស្ស ចោ**, **តស្ស ឆោ**។

សាទ្ទបជ្ជេន គរហស្ស នាមានិ។ ទោសក្ខានេន វទនំ **ឧបវាទោ។ កុស** អវ្ហានេ ភេទនេ ច, ក្វចិ "អបក្កោសោ"តិ បាឋោ, ណោ។ វណ្ណោ ថុតិ, តស្ស អវទនំ **អវណ្ណវាទោ។** ហីឡនេន វទនំ **អនុវាទោ។** ជនានំ វាទោ គរហណំ **ជនវាទោ។** គរហណេន វាទោ **អបវាទោ។** បរិវទនំ **បរិវាទោ,** រស្សស្ស ទីឃតា។ ឯតេ ឧបវាទាទយោ **តុល្យត្ថា** សមានត្ថា។ វិសមវុត្តប្បភេទេសុ វុត្តមិទំ។ **ខិប** បេរណេ, ខិបនំ ពហិករណំ **ខេបោ។ និទិ** កុច្ឆាយំ, អ, **និន្ទា។** យថា **ឧបវាទា**ទយោ គរហត្ថា, **កុច្ឆា**ទយោបិ តថាតិ **តថា**ត្តោ។ **កុច្ឆ** អវក្ខេបនេ, ចុរាទិ, **កុស** អក្កោសេតិមស្ស វា **បព្ពជ្ជា**ទិត្តា "កុច្ឆា"តិ រូបំ និប្ផជ្ជតិ។ **គុប, គោប** កុច្ឆនេសុ, "តិជគុបកិតមានេហិ ខឆសា វា"តិ ឆោ។ **គរហ** កុច្ឆនេ។ តត្ថ កេចិ "**ឧបវាទា**ទយោ អក្កោសានត្ថា, **ខេបា**ទយោ និន្ទត្ថា"តិ វទន្តិ, តំ **អមរកោសេន** វិរុជ្ឈនតោ អក្កោសានត្ថស្ស ច វុត្តត្តា ន គហេតព្ពំ។ ឯតេ **ឧបវាទា**ទយោ សព្ពេ អក្កោសនេបិ វត្តន្តិ។

វិវាទកាមស្ស ទុព្ពាទោ ឧបារម្ភោ, សោ ច ពុទ្ធាទិសេ សព្ពលោកចូឡាមណិភូតេ សក្យកុលេ សម្ភូតស្ស ភគវតោ កិមិទំ កម្មមុចិតន្តិ គុណាវិករណបុព្ពកោបុត្តិ, ពន្ទកីសុតស្ស តវេទមុចិតមេវាតិ និន្ទាបុព្ពកោបិ ឧបារម្ភោ។ តត្រ យោ **និន្ទាបុព្ពោ** សនិន្ទោ ឧបារម្ភោ, សោ បរិភាសនមុច្ចតេ។ ឧបគន្ធា បរេសំ ចិត្តស្ស អារម្ភនំ វិកោបនំ **ឧបារម្ភោ។** ទោសក្ខានេន ភាសនំ **បរិភាសនំ។**

១២២. **អនរិយានំ** លាមកានំ វោហារតោ, **អរិយានំ** ឧត្តមជនានំ វា អវោហារតោ អនរិយវោហារោតិ សង្ខាតានំ អទិដ្ឋេ ទិដ្ឋវាទាទីនំ អដ្ឋន្នំ វោហារានំ វសេន **យា** វាចា លាមកជនេហិ **បវត្តិតា** វុត្តា, **វីតិក្កមទីបនី** អជ្ឈាចារវីតិក្កមសាធនី សា វាចា អរិយជនេហិ វត្តព្ពមរិយាទាតិក្កមត្តា **អភិវាក្យំ** នាម សិយា។

១២៣. **មុហុំភាសា** ពហុសោ អភិធានំ អនុលាបោ នាម, អនុ បុនប្បុនំ លាបោ **អនុលាបោ។ អនត្ថិកា គិរា** និប្បយោជនំ ឧម្មត្តាទិវចនំ បលាបោ, បយោជនរហិតោ លាបោ **បលាបោ, ប**សទ្ទោ វិយោគត្ថជោតកោ។

គមនាគមនាទិសមយេ អាទិម្ហិ ភាសនំ បិយវចនំ អាលាបោ, អាទិម្ហិ លាបោ **អាលាបោ, អាបុច្ឆា** សទ្ទោប្បត្រ។ ទោសេន បតិដ្ឋិតោ បរិទ្ទវោ បរិទេវនំ អនុសោចនំ អតិក្កមលាបោ វិលាបោ នាម, វីវិធេន, វីវិធំ វា លាបោ **វិលាបោ។** បរិទេវនំ បរិទេវោ, សោ ឯវ **បរិទ្ទវោ, ទេវ** បរិទេវនេ។

១២៤. វិរុទ្ធំ វចនំ **វិរោធោត្តិ។** វិរុទ្ធំ បលាបោ **វិប្បលាបោ។** សន្ទិស្សតេតិ សន្ទេសោ, សន្ទិស្សមានោ អត្ថោ, តស្សោត្តិ។ យាយ សន្ទិដ្ឋោ អត្ថោ អភិធីយតេ, សា **សន្ទេសោត្តិ វាចិក**មុច្ចតេ។ **វច** សន្ទេសេ, សកត្ថេ ណិកោ, សន្ទិដ្ឋត្តា វាចា ឯវ **វាចិក**មិច្ចត្តោ។

មិថុ អញ្ញមញ្ញំ វិរោធរហិតំ វចនំ "**សម្ភាសនំ, សល្លាបោ**"តិ ច វុច្ចតិ។ យថា ឯកោ ព្រូតេ "អជ្ជ សោភនំ នក្ខត្ត"ន្តិ, ឥតរោប្យាហ "តថេវា"តិ។

១២៥. **និដ្ឋុរំ វាក្យំ** កក្កសវចនំ ផរុសំ នាម, បរេ ជនេ ឧស្សាបេតិ ទាហេតីតិ បរុសំ, តទេវ **ប**ស្ស **ផ**ការំ កត្វា **ផរុសំ។** អសវនីយត្តា ន ឥច្ឆិតព្ពន្តិ **និដ្ឋុរំ,** ឧរោ, យថា "នាគោ"តិ។ ទ្វយំ កណ្ណសុខវចនេ។ មនំ អា ភុសំ ញាបេតិ តោសេតីតិ **មនុញ្ញំ, ញា** បរិមាណតោសននិសានេសុ, អស្សុការោ។ ហទយំ មនំ គច្ឆតិ បវិសតីតិ **ហទយង្គមំ។**

សំកុលាទិទ្វយំ **បុព្ពាបរវិរោធិនិ** បុព្ពាបរវិរុទ្ធេ វាក្យេ, យថា –

យាវជីវមហំ មោនី, ព្រហ្មចារី ច មេ បិតា;
មាតា ច មម វញ្ឈាសិ, អបុត្តោ ច បិតាមហោ។

សំកុលន្តិ ជឡីភវន្ត្យនេនាតិ **សំកុលំ។** កិលិស្សន្តេ ឯត្ថាតិ **កិលិដ្ឋំ។**

១២៦. សមុទាយត្ថរហិតំ ទសទាឡិមាទិវាក្យំ [ទស ទាឋិមានិ ឋឡបូបា កុណ្ឌ' មជាជិនំ បលាលបិណ្ឌោ (ន្យាយភាស្យ ៥.២.១០ មោគ្គល្លានបញ្ជិកាដីកា ១.១)] អសម្ពទ្ធត្តា អពទ្ធមិតិ **កិត្តិតំ** កថិតំ, ន ពជ្ឈតេ ហទយមត្រាតិ **អពទ្ធំ,** តោ។

នត្ថិ តថំ សច្ចមត្រាតិ **វិតថំ។** ផរុសាទយោ វិតថសទ្ទំ យាវ តិលិង្គិកា។

១២៧. បដ្ឋទ្វំ សច្ចវចនេ។ **សម្មា**សទ្ទោយំ អព្យយំ, សព្ពលិង្គវិភត្តិវចនេសុ ច សមានោ។ ន វិតថំ **អវិតថំ**។ សន្តេសុ សាធូសុ ភវំ **សច្ចំ**។ **សត** សាតច្ចេ វា, វជាទិនា យោ, សច្ចំ។ **តថ**សទ្ទោ ភូតបរិយាយោ, “តថេន មគ្គេន យថាគ្គភាជិនា”តិ [តថាគតា ជិនាតិ (ក.)] បយោគោ។ តថេ សាធុ **តច្ឆំ**, សាធ្វត្ថេ **យោ**។ **យថាតថ**សទ្ទាបិ ច សច្ចត្ថា អលិង្គា។ **តព្ពន្តា** សច្ចវចនវន្តវាចកា **សម្មា សច្ចំ យថាតថំ**សទ្ទវជ្ជិតា សេសា **អវិតថា**ទយោ តីសុ លិង្គេសុ វត្តន្តិ។ **សច្ចំ**សទ្ទោ តុ អលិង្គោ។ **អមរកោសេ** បន **សម្មា សច្ច**សទ្ទានម្បិ តព្ពតិ តិលិង្គត្តំ វុត្តំ, យថា – សច្ចំ តច្ឆំ រិតំ សម្មា, អមូនិ តីសុ តព្ពតិ [អមរ ៦.២២]។ យថា – សច្ចោ ព្រាហ្មណោ, សច្ចា នារី, សច្ចំ វិប្បកុលំ។ ឥធ បន សព្ពលិង្គវចនវិភត្តីសុ រូបភេទាភាវា **សម្មា**សទ្ទស្ស អព្យយត្តំ, តិលិង្គេស្វបិ រូបភេទាភាវា **សច្ចំ**សទ្ទស្ស អលិង្គត្តញ្ច វុត្តំ។ យថា – សម្មា វាចា, សម្មា វោហារោ, សម្មា វចនំ។ សច្ចំ ព្រាហ្មណោ, សច្ចំ នារី, សច្ចំ វិប្បកុលំ។ **មិច្ឆាមុសា**សទ្ទា បន សព្ពត្រាបិ អព្យយមេវ ភវន្តិ។ យថា – មិច្ឆា វាចា, មិច្ឆា វោហារោ, មិច្ឆា វចនំ។ មុសា វាចា, មុសា វោហារោ, មុសា វចនំ។

១២៨. សោឡស សទ្ទមត្តបរិយាយេ ទស្សេតុំ ឧបជាតី **“រវោ”**ឥច្ចាទិមាហ។ រុយតេ សទ្ទាយតេតិ **រវោ**, **រុ** សទ្ទេ។ នទនំ នាទោ, និរន្តោ នាទោ **និនាទោ**, **នទ** អព្យត្តសទ្ទេ។ ឯវំ **និនទោ**, រស្សត្តមេវ វិសេសោ។ សប្បតិ ឧច្ចារិយតីតិ **សទ្ទោ**។ **ឃុស** សទ្ទេ, បាតុភាវោ ឃោសោ **និគ្ឃោសោ**។ នទនំ **នាទោ**។ **ធន** សទ្ទេ, ធនីយតីតិ **ធនិ**។ និគ្ឃោសោ ច នាទោ ច ធនិ ច **និគ្ឃោសនាទធនយោ**។ រវោ ឯវ **រាវោ**។ **អារាវោ**តិ ឧបសគ្គេន បទំ វឌ្ឍិតំ។ តថា **សំរាវវិរាវអារវា**។ ឃុសនំ **ឃោសោ**។ អារាវោ ច សំរាវោ ច វិរាវោ ច ឃោសោ ច អារវោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ **សុ** សវនេ, សុយ្យតេតិ **សុតិ**។ សរតិ សុយ្យមានតំ គច្ឆតីតិ **សរោ**។ និស្សនតិ ឯតេនាតិ **និស្សនោ**, **សន** សម្ភត្តិយំ និបុព្ពោ។ សរោ ច និស្សនោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។

១២៩. វិសជ្ជីយតេ ន លគ្គីយតេ សេម្ហាទីហីតិ **វិសដ្ឋោ**។ មនិតព្ពន្តិ **មញ្ជុ**, ជុ, **មន** ញាណេ, សុណន្តានំ វា មនំ រញ្ចេតីតិ **មញ្ជុ**, ឧ, **ន** **រ**លោបោ។ សុខេនេវ វិជានិតព្ពត្តា **វិញ្ញេយ្យោ**។ ហិតសុខនិប្ផាទនតោ សោតព្ពោតិ **សវនីយោ**។ ពហិទ្ធាបរិសា អង្គុលិមត្តម្បិ ន វិសរតិ ន គច្ឆតីតិ **អវិសារី** , តស្សីលត្ថេ ណី, វិរិធេន វា ន សរតីតិ **អវិសារី**, ឆិន្នស្សរានំ វិយ ទ្វេធា ន ហោតីត្យត្ថោ។ វិន្ទ្យតេ លព្ភតេតិ **ពិន្ទុ**, **វស្ស** **ពោ**, និគ្គហីតាគមោ, ឧ ច, វដ្ដត្តា វា **ពិន្ទុ**, ឥមស្មឹ បក្ខេ **បព្ពជ្ជា**ទិនា រូបសិទ្ធិ។ បញ្ចន្នំ ឋានគតីនំ ទូរង្គមនតោ ជាតត្តា **គម្ភីរោ**។ បុនប្បុនំ នាទោ និន្នាទោ, ក្រិយាភិក្ខញ្ញត្ថា ទ្វិត្តំ, **អស្ស** **ឥ**, និគ្គហីតាគមោ, សោ ឯត្ថ អត្ថីតិ **និន្នាទី**។ ឥច្ចេវំ ភគវតោ អដ្ឋង្គិកោ សរោ ហោតិ។

១៣០. ខគ្គាទីនំ តិរច្ឆានគតានំ រុតំ វស្សិតន្ត្យុច្ចតេ។ **រុ** សទ្ទេ, **រុតំ**។ **វស្ស** សទ្ទេ, វស្សនំ រវនំ **វស្សិតំ**។

កោលាហលាទិទ្វយំ ពហូហិ សម្ភូយ កតេ អព្យត្តសទ្ទេ។ **កុល** សង្ខ្យាតេ [សង្ខ្យានេ (ក.)], កោលនំ កោលោ, ឯកីភាវោ, តំ អាហលតិ វិន្ទតីតិ **កោលាហលោ**។ ករោតិ ហីសតិ មធុរន្តិ កលោ, តំ ហលតីតិ **កលហលោ**។ **ហល** វិលេខនេ។

តិកំ គាយនេ។ **គេ** សទ្ទេ, គេតព្ពំ **គីតំ គានំ គីតិកា** ច។ សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។

១៣១. តន្តិកណ្ឋោដ្ឋិតា [អមរ ៧.១] ឧសភាទយោ សត្ត សរា។ ឆជ្ជាទយោ តយោ **គាមា** សមូហាត្យត្ថោ។ វុត្តញ្ច “គាមោ នាម សរសមូហស្ស សន្នាន”ន្តិ។ មនុស្សលោកវាទនវិធិនា ឯកេកស្ស សរស្ស វសេន តយោ តយោ មុច្ឆនា កត្វា ឯកវីសតិ មុច្ឆនា, ទេវលោកវាទនវិធិនា បន សមបញ្ញាស មុច្ឆនា វទន្តិ។ តត្ថ ហិ ឯកេកស្ស សរស្ស វសេន សត្ត សត្ត មុច្ឆនា, អន្តសរស្ស ច ឯកាតិ សមបញ្ញាស មុច្ឆនា អាគតា, តេនេវ **សក្កបញ្ហសុត្តសំវណ្ណនាយំ** “សមបញ្ញាស មុច្ឆនា មុច្ឆិត្វា”តិ [ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៤៥] បញ្ចសិខស្ស វីណាវាទនំ ទស្សេន្តេន វុត្តំ។ **មុច្ឆ** មោហសមុស្សយេសុ, យុ, **មុច្ឆនា**។ យថា កមេន វីណា វាទិតុំ សក្កា, ឯវំ សជ្ជនាហិ មុច្ឆនដ្ឋានានិ ឯកូនបញ្ញាសាត្យត្ថោ។ ឯកេកស្ស សរស្ស សត្ត សត្ត ឋានានិ។ យតោ សរស្ស មន្ទតារវវត្ថានំ ហោតិ, តេន ឯកូនបញ្ញាស ឋានានិ។ ឥច្ចេតំ **សរមណ្ឌលំ** សរសមូហោ។

១៣២. សរាទីនំ នាមសរូបប្បភេទំ ទស្សេតុមាហ **“ឧសភោ”**ច្ចាទិ។ **ឥស** គតិយំ។ ឥសតិ ចិត្តំ បវិសតីតិ **ឧសភោ**, អភោ, ឥស្ស ច។ **“ឧស** ទាហេ”តិ វា ធាត្វត្ថោ។ យស្មា បន សោ សរោ ឧសភោ វិយ នទតិ, តស្មា **ឧសភោ**តិ វុច្ចតិ។ ធីមន្តេហិ គីយតេតិ **ធេវតោ**, វណ្ណវិការោ, វត្តំ។

នាសំ កណ្ឋមុរោ តាលុំ,
ជិវ្ហំ ទន្តេ ច និស្សិតោ;

ឆជា សញ្ញាយតេ យស្មា,
តស្មា ឆជ្ជោ ស ឧច្ចតេ [ចិន្តាមណិដីកា ៧.១]។

គន្ធំ លេសំ អរតីតិ គន្ធារោ, រស្សស្ស ទីឃត្តេ គន្ធារោ ចេត្យញ្ញេ [អញ្ញេសមបីតិ (បាណិនិ ៣.១៣៧) ទីឃោ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.១)], គន្ធារា នាម ជនបទា, តេហ្យយំ គីយតេតិ **គន្ធារោ,** ណោ។ មជ្ឈេ លយវិសេសេ ភវោ **មជ្ឈិមោ។** បញ្ចន្នម្បិ ជេវតាទីនំ បូរណោ **បញ្ចមោ,** (បញ្ចន្នំ វា មហាភូតានំ បូរណោ **បញ្ចមោ។**) [( ) ឯត្ថន្តរេ បាឋោ អធិកោ វិយ ទិស្សតិ] និស្សេសតោ សីទន្តិ សរា យស្មិន្តិ [យស្មាតិ (ក.) – សទតោ អធិករណេ យខ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.១)], ណោ។ “និសីទន្តិ សរា យស្មិំ, និសាទោ តេន ហេតុនា”តិ ហិ វុត្តំ។ ឯតេ សត្ត សរាតិ **គទិតា** កថិតា។

១៣៣-១៣៥. ឧសភាទយោ យេ នទន្តិ, តេ ទស្សេតុមាហ **“នទន្តិ”**ច្ចាទិ។ ឧសភំ នាម សរំ គាវោ នទន្តិ។ តថា ធេវតំ **តុរង្គា** អស្សា, ឆជ្ជំ **មយូរា** សិខណ្ឌិនោ, គន្ធារំ អជា, មជ្ឈិមំ **កោញ្ចា** សកុណវិសេសា, បញ្ចមំ **បរបុដ្ឋាទី** កោកិលាទយោ, និសាទំ **វារណា** ហត្ថិនោ នទន្តិ។ វុត្តញ្ច **នារទមុនិនា** –

“ឆជ្ជំ នទតិ មយូរោ, គាវោ នទន្តិ ឧសភំ;
អជោ រោតិ ច [អជាវិកា តុ (ក.)] គន្ធារំ, កោញ្ចា នទន្តិ មជ្ឈិមំ។

បុប្ផសាធារនេ កាលេ, កោកិលោ រោតិ បញ្ចមំ;
អស្សោ តុ ធេវតំ រោតិ, និសាទំ រោតិ កុញ្ជរោ”តិ។

មយូរាទយោបិ សព្ពេ ឥមេ សត្តា សមទា [សន្តោ (ក.) ឯតេ ច សមទា បញ្ចមំ គាយន្តិ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.១)] បញ្ចមំ នទន្តិ។

ឆជ្ជោ គាមោ, មជ្ឈិមោ គាមោ, សាធារណោ គាមោតិ តយោ គាមា។ តត្រ វីណាទណ្ឌំ វិភាគំ កត្វា អធោភាគស្ស “ឆជ្ជគាមោ”តិ សញ្ញា, មជ្ឈភាគស្ស “មជ្ឈិមគាមោ”តិ, ឧបរិភាគស្ស “សាធារណគាមោ”តិ សញ្ញា។ កឹ បន គាមភេទេ ការណំ? យស្មា ឯកស្សេវ សរស្ស គាមន្តរេ ភេទោ, តំភេទេ គាមានម្បិភេទោ។ **មាយដីកាយំ** បន សាធារណគាមដ្ឋានេ គន្ធារគាមោ កថិតោ, ឯកេកស្មិញ្ច គាមេ សត្ត សត្ត មុច្ឆនា។ ឥធ បន ឧសភាទីសុ សត្តសុ សរេសុ បច្ចេកំ តិស្សោ តិស្សោ មុច្ឆនា កថិតា។ កឹការណា? ឥធ មនុស្សលោកវាទនវិធិនា, តត្ថ ច ទេវលោកវាទនវិធិនា កថិតត្តា តថេវ ឋានានិ សត្ត សត្តេវ លព្ភរេតិ។ យថា ឧសភាទីសុ តេសុ យថា វុត្តេសុ សរេសុ បច្ចេកំ ឯកេកស្មី សរេ តិស្សោ តិស្សោ មុច្ឆនា សិយុំ, តថេវ ឋានានិបិ សត្ត សត្តេវ លព្ភរេត្យត្ថោ។

១៣៦. សរានំ គាមេសុ ភិន្នសុតិត្តំ ទស្សេតុមាហ **“តិស្សោ”**ឥច្ចាទិ។ ឧសភស្ស សរស្ស តារកលមន្ទវសេន តិស្សោ សុតិយោ។ ធេវតស្ស សរស្ស តារ មន្ទវសេន ទុវេ។ ឆជ្ជស្ស តារកល មន្ទ កាកលិវសេន ចតស្សោ។ គន្ធារស្ស ច តថា។ មជ្ឈិមស្ស តារកល កាកលិវសេន តិស្សោ។ បញ្ចមស្ស កល កាកលិវសេន ទុវេ។ និសាទស្ស តារាទិវសេន ចតស្សោ សុតិយោ។ ឥច្ចេវំ សត្តសុ សរេសុ កមតោ សម្បិណ្ឌិតា ទ្វាវីសតិ សុតិយោ សិយុំ។ **មាយដីកាយំ** បន អញ្ញថា សុតិភេទោ វុត្តោ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ –

“ចតុស្សុតិ សុវិញ្ញេយ្យោ, មជ្ឈិមោ មជ្ឈិមន្ទិតោ;
ទ្វិស្សុតិ ចាបិ គន្ធារោ, តិស្សុតិ ឧសភោ តថា។

ឆជ្ជោ ចតុស្សុតិ ញេយ្យោ, និសាទោ ទ្វិស្សុតី តថា;
ចតុស្សុតិ ធេវតោ តុ, បញ្ចមោ តិស្សុតី មតោ”តិ។

សព្ពមេតំ **នាដកសត្ថតោ** គហេតព្ពំ។

១៣៧. **“ឧច្ចតរេ”**ត្យាទិនា សុតិភេទេ សរូបតោ ទស្សេតិ។ **ឧច្ចតរេ រវេ** អត្យុច្ចធនិម្ហិ តារោ, តារយតិ ពោធយតីតិ **តារោ។ អព្យត្តេ** អព្យត្តក្ខរេ **មធុរេ** សុតិសុខេ កលោ, **កល** មទេ។ គម្ភីរេ ធនិម្ហិ មន្ទោ។ **មទិ** ថុតិមោទមទមោហសុបនគតីសុ។ មន្ទយតេ ពុជ្ឈតេនេនាតិ **មន្ទោ។**

តារាទយោ តយោ វាច្ចលិង្គត្តា តីសុ។ តារោ ធនិ, តារា វាណី, តារំ វុតំ ឥច្ចាទិ។ អព្យត្តមធុរសទ្ទោ **កលោ។** តត្រ កលេ សុខុមេ **កាកលី**សទ្ទោ, **ឦ**បច្ចយន្តោ, ឦសំ កលា វាណី **កាកលី** នាម, **កា**សទ្ទោយមីសត្ថោ។ **ក្រិយាទិ**

សមតាតិ គីតវាទិតបាទន្យាសាទិក្រិយានំ, កាលស្ស ច សមត្តំ លយោ នាម, **លយ** សាម្យគតីសុ, អាធារេ **អ**បច្ចយោ, សព្ពាភិនយានម្បិ សាម្យំ លយោតិ កេចិ។

១៣៨. ទ្វយំ វីណាយំ។ **វិ** ជននេ, តោ, ព្ពណត្តំ, **វីណ** វេបនេតិ វា ធាតុ, អា, វីណា។ **វល្ល** សំវរណេ, វល្លតេ ធនិវិសេសំ, ណ្វុ, **វល្លកី**, នទាទិ។ វិបញ្ចិតិបិ វីណាយ នាមំ។ វិបញ្ចយតីតិ **វិបញ្ចី** [វិបញ្ចយតិ វិត្ថារយតិសទ្ទំ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.៣)], នទាទិ។

សា វីណា **សត្តតន្តី** សត្តហិ តន្តីហិ វិសិដ្ឋា បរិវាទិនី នាម, បរិតោ វទតីតិ **បរិវាទិនី**, ឥនី។ វីណាទយោ ចត្តារោបិ វីណាសាមញ្ញវាចកា ឥច្ចេកេ, តេសំ មតេ **សា**សទ្ទស្ស ចតុន្នម្បិ ឥត្ថិលិង្គត្តទីបកតា វិញ្ញេយ្យា, តថាបិ **អមរកោសេន** [អមរ ៧.៣] វិរុជ្ឈនតោ តេសំ មតំ ន គហេតព្ពំ។

កង្ខាទីហិ ទោណិសណ្ឋានេន កតំ វជ្ជភណ្ឌំ វីណាយ បោក្ខរោ នាម, បោសេតិ វឌ្ឍេតិ សទ្ទេតិ **បោក្ខរោ**, ខរោ, វុទ្ធិ, វណ្ណវិការោ ច។ **ទុ** គមនេ, ណិ, **ទោណិ**។ កកុភោ, បសេវកោតិបិ បោក្ខរស្ស នាមានិ។ កំ វាតំ កុភតិ ពន្ធតីតិ **កកុភោ**។ បសិព្ពន្តិ តមិតិ **បសេវកោ**។

ទ្វយំ បោក្ខរវេឋកេ ចម្មនិ។ វីណាភាវំ ឧបគច្ឆតិ យេនាតិ **ឧបវីណោ**។ វេឋតិ បោក្ខរន្តិ **វេឋកោ**, ណ្វុ។

១៣៩. អាតតាទិបញ្ចកំ បញ្ចង្គិកតូរិយស្ស នាមានិ។

១៤០. **ចម្មាវនទ្ធេសុ** ចម្មេន ពន្ធនីយេសុ ភេរិយាទីសុ មជ្ឈេ **តលេកេកយុតំ** ឯកេកេន តលេន យុត្តំ កុម្ភថុណទទ្ទរិកាទិកំ តូរិយំ អាតតំ នាម, អាតនោតីតិ **អាតតំ, តន** វិត្ថារេ។ មហតីអាទិវីណាវិសេសោបិ ["មហតី"តិ នារទស្ស វីណា (សទ្ទកប្បទ្រុមេ)] អាតតមេវាតិ "ចម្មាវនទ្ធេសូ"តិ វិសេសនំ កតំ។ កុម្ភសណ្ឋានត្តា កុម្ភោ ច តំ ថុននគរសម្ភូតត្តា ថុនញ្ចេតិ កុម្ភថុនំ។ តទេវ **កុម្ភថុណំ**, អថ វា **ថុ** អភិត្ថវេ, កម្មនិ ណោ។ កុម្ភោ ច សោ ថុណោ ចេតិ **កុម្ភថុណោ, ថុណ** បូរណេតិ វា ធាត្វត្ថោ។ **ទរ** វិទារណទាហេសុ, ទ្វេភាវោ, **កា**បុព្ពស្សិការោ ច, ទទ្ទរសទ្ទំ ករោតីតិ វា **ទទ្ទរិកា**។

១៤១. ឧភយតលំ មុរជាទិកំ តូរិយំ វិតតំ នាម, វិសេសេន សទ្ទំ តនោតីតិ **វិតតំ, សព្ពវិនទ្ធំ** សព្ពបស្សេសុ, បុព្ពបច្ឆាភាគេសុ ច បរិយោនទ្ធំ បណវាទិកំ, **អាទិ**នា ចតុរស្សអាលម្ពរគោមុខីអាទយោ អាតតវិតតំ នាម, "ចម្មបរិយោនទ្ធំ ហុត្វា តន្តិពទ្ធំ អាតតវិតត"ន្តិ ហិ វុត្តំ។ **បណ** ព្យវហារថុតីសុ, បណីយតីតិ **បណវោ**, អវោ។

១៤២. វំសសង្ខាទិកំ សុសិរំ នាម, រន្ធំ សុសិរំ, តំយោគា **សុសិរំ។ វន, សន** សម្ភត្តិយំ, **សោ, វំសោ។ សម** ឧបសមខេទេសុ, ខោ, **សង្ខោ**។ សម្មតាឡាទិកំ អច្ឆន្តំ បិឡនតោ, អនលសំយោគតោ វា ទ្រវីភូតំ បុន យ នាយតេតិ **ឃនា**ខ្យំ។ **ហន** ហឹសាយំ, កម្មនិ ណោ, **ហស្ស ឃោ**។ ឃនភាវេន សមំ ភវតីតិ **សម្មំ**, ទណ្ឌាទីហិ តាឡិតព្ពតោ **តាឡំ, តឡ** តាឡនេ, សម្មញ្ច តំ តាឡញ្ចេតិ **សម្មតាឡំ**។ **អាទិ**នា កំសតាឡសិលាតាឡាទីនំ គហណំ។ តត្ថ **សម្មតាឡំ** នាម កដ្ឋមយតាឡំ។ **កំសតាឡំ** នាម លោហមយំ។ សិលាយ ច អយោបង្គេន ច វាទនតាឡំ **សិលាតាឡំ**។

ចតុក្កំ អាតតាទីនំ នាមំ។ អា សមន្តតោ តុជ្ជតេ តាឡីយតេតិ **អាតោជ្ជំ**។ វំសាទិកេបិ មុខវាយុនា អាតោជ្ជនមត្ថេវ។ វាទយន្តិ ធនយន្តិ តន្តិ **វាទិត្តំ វាទិតញ្ច**, ឥត្តោ, តោ ច។ វាទយន្តិ តន្តិ **វជ្ជំ**, យោ។

១៤៣. ទ្វយំ ភេរិយំ។ ភាយន្តិ សត្តុជនា ឯតេនាតិ **ភេរិ**, រិ។ **ឧភ** បូរណេ, ឧភនំ ឧភិ។ "ទុន្ទុ"ឥតិ សទ្ទេន ឧភិ យត្រ ស **ទុន្ទុភិ**។ បុមិត្ថិយមេតេ ទ្វេ [សេរី ថី, ទុន្ទុភិ បុមា (អមរ ៧.៦)]។ ទ្វយំ មុទិង្គេ។ មុទំ មោទំ ឥង្គតិ គច្ឆតិ យេនាតិ **មុទិង្គោ**។ មុរា អសុរា ជាតោ **មុរជោ**។

អស្ស មុរជស្ស **ភេទា** វិសេសា អាលិង្គង្យោទ្ធកា ភវន្តិ។ វុត្តញ្ច –

"ហរិតក្យាកតិ ត្វង្យោ,
យវមជ្ឈោ តថោ'ទ្ធកោ;
អាលិង្គ្យោ ចេវ គោបុច្ឆោ,
អាកត្យា សម្បកិត្តិតោ"តិ [ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ]។

អាលិង្ប្យតេតិ **អាលិង្គោ,** ណោ។ ឧច្ចង្គេ ភវោ **អង្ក្យោ។** ឧទ្ធំ កត្វា ឯកេន មុខេន វាទនតោ ឧទ្ធោ សន្តោ កាយតិ សទ្ទាយតីតិ **ឧទ្ធកោ,** ឧទ្ធសទ្ទោយំ តិលិង្គិកោ។ ឧគ្គច្ឆតីតិ **ឧទ្ធោ,** តោ, **គមិស្ស ទោ,** នេរុត្តោ។ យោ តុ **ឧបរិបរិយាយោ ឧទ្ធំ**សទ្ទោ, សោ អព្យយមេវ។

តិណវាទីនិ ចត្តារិ បណវស្ស នាមានិ។ **តន** វិត្ថារេ, អវោ, អស្ស **ឥត្តំ, ណ**ត្តញ្ច, **តិណវោ។ មា** មានេ សទ្ទេ ច, “ឌិណ្ឌិ”ឥតិ មាយតេ សទ្ទាយតេតិ **ឌិណ្ឌិមោ,** ណោ។

១៤៤. “អាលម្ព”ឥតិ សទ្ទាយតេតិ **អាលម្ពរោ។** “អាលម្ពរោ តូរិយរវេ, គជេន្ទានញ្ច គជ្ជិតេ”តិ [អមរ ២៣.១៦៧] ហិ **អមរកោស នានត្ថសង្គហេសុ។**

វីណាទីនំ វាទនកដ្ឋកុដិលាទិកំ កោណោ, កុណ្យតេ សទ្ទាយតេនេនាតិ **កោណោ,** ណោ។ “ទទ្ទ”ឥតិ សទ្ទំ ករោតីតិ **ទទ្ទរិ,** ទទ្ទតិ វា សទ្ទវិសេសេន បរិណមតីតិ **ទទ្ទរិ,** រិ។ “បដ”ឥតិ សទ្ទំ ជហាតីតិ **បដហោ,** បដំ ហន្តីតិ វា **បដហោ។ ហន** ហឹសាគតីសុ, ក្វិ។ អបរេ **មទ្ទលា**ទយោ ភេរិប្បភេទា ។ “មទ្ទ”ឥតិ សទ្ទំ លាតីតិ **មទ្ទលា, លា** អាទានេ, អ។ “មទ្ទលា”តិបិ បាឋោ, មទ្ទំ សទ្ទំ លាតីតិ **មទ្ទលា។ អាទិ**នា ឧមរុអាទយោបិ ភេរិប្បភេទា វិញ្ញេយ្យា។

១៤៥. **ជនប្បិយេ** ជនេហិ បិយាយិតព្ពេ វិមទ្ទោរង្គេ វិលេបនកុង្កុមាទីនំ, នានាគន្ធទព្ពានញ្ច វិមទ្ទនោព្ភូតេ **បរិមលោ** ភវេ, បរិមជ្ជតិ បវត្តយត្យាសយន្តិ, អ, នេរុត្តោ, **មល, មល្ល** ធារណេ វា។ បរិមល្យតេ ធារិយតេតិ, ណោ។ **វិមទ្ទ**គ្គហណេន វាបិកូបាទិនោ [វិមទ្ទគន្ធាទិនោ (ក.)] និរាសោ, **ជន**គ្គហណេន មក្ខិកាទិនោ។ **សោ** បរិមលោ គន្ធោ **ទូរគាមី** អតិនិហារី អតិទូរបាតី អាមោទោ វុច្ចតេ, អាមោទន្តេ អនេន, ណោ។ ឥតោ បរំ **ឥដ្ឋគន្ធា**ទយោ **វិស្ស**សទ្ទបរិយន្តា **តីសុ** លិង្គេសុ វត្តន្តេ។

១៤៦. ចតុក្កំ ឥដ្ឋគន្ធេ។ ឥដ្ឋោ គន្ធោ **ឥដ្ឋគន្ធោ,** អថ វា ឥដ្ឋោ គន្ធោ អស្ស **ឥដ្ឋគន្ធោ។** សុដ្ឋុ រភន្តិ តុស្សន្ត្យនេនាតិ **សុរភិ,** ឥ។ សុន្ទរោ គន្ធោ អស្ស **សុគន្ធោ, សុគន្ធិ** ច, អន្តស្សិការាទេសោ។

ទ្វយំ ទុគ្គន្ធេ។ បូតិ គន្ធោ អស្ស, បុព្ពេ វិយ ឥការាទេសោ, កម្មធារយសមាសំ អស្សត្ថេប្តិ កត្តុមិច្ឆន្តិ, បក្រិយាលាឃវត្ថំ ពហុព្ពីហិយេវ ន្យាយោតិ។ ទុដ្ឋុ គន្ធោ អស្សាតិ **ទុគ្គន្ធោ,** តេន វុត្តំ **កច្ចាយនេន** – “កម្មធារយមន្តត្ថិយេហិ ពហុព្ពីហិ លឃុតរោ”តិ។ អញ្ញេ តុ លាឃវ’មនាទរមានា ឥច្ចន្តេវ មន្តត្ថិយំ។ ទុវិធោ វា វាច្ចធម្មោ លហុ គរុ ច, តត្រ ពហុព្ពីហិនា លហុ, កម្មធារយមន្តត្ថិយេនគរុ។ កិញ្ច ពហុព្ពីហិនា អតិសាយនាទ្យត្ថោ ន គម្យតេតិ អវស្សំ តប្បដិបាទនាយ កម្មធារយបុព្ពកោ មន្តត្ថិយេវ ទដ្ឋព្ពោ។

ទ្វយំ ចិតាធូមាទិគន្ធេ។ **វិស** វិប្បយោគេ, **សោ។** អាមស្ស វសាទិវត្ថុនោ គន្ធោ តំយោគា, ឥ, **យំ**សទ្ទោ តស្ស នបុំសកត្តទីបកោ។

១៤៧. **កុង្កុមា**ទយោ ចត្តារោ ចតុជ្ជាតិគន្ធោ នាម។ **កុក, វក** អាទានេ, ឧមោ, និគ្គហីតាគមោ ច, **កុង្កុមំ,** លោហិតចន្ទនំ, យំ “កស្មីរជ”ន្តិ វុច្ចតិ, **កមិស្ស** វា **កុង្កា**ទេសោ, **កុង្កុមំ។ យុ** មិស្សនេ, យុ, យវនំ, តស្ស បុប្ផំ **យវនបុប្ផំ,** ទេវកុសុមំ, យវនទេសេ ជាតំ បុប្ផន្តិ វា **យវនបុប្ផំ។** យំ “លវង្គ”ន្តិបិ វុច្ចតិ, យំ បុប្ផំ នុហិបុប្ផសមានំ។ **តគិ** គត្យត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, អរោ, **តគរំ,** កុដិលំ។ តរុតោ ជាតោ **តុរុក្ខោ,** ខោ, **ឧ**ត្តញ្ច, សល្លកីទវោ ហិ “តុរុក្ខោ”តិ វុត្តោ។

១៤៨. បញ្ចេន ឆរសានំ នាមានិ។ កំ បានីយំ សេវតេតិ **កសាវោ,** អវោ, អថ វា កំ សវាបេតីតិ **កសាវោ សុ** សវនេ។ តុវរោបិ កសាយោបិ **កសាវ**បរិយាយោ។ **តិជ** និសានេ, តោ, តិត្តោ, កដុ។ **មធុ** មាធុរិយំ, តំយោគា **មធុរោ។** លុនាតិ ជឡត្តន្តិ **លវណោ,** យុ។ **អម្ល**សទ្ទេ, អរោ, **ឥត្តំ,** លត្តញ្ច។ **កដ** គតិយំ, ណ្ហុ, **ឧត្តំ។** ឥមេ ឆ រសា នាម វុច្ចន្តិ។ **តព្ពតិ** ទព្ពេ **កសាវា**ទិសទ្ទា **តីសុ** លិង្គេសុ វត្តន្តិ។

១៤៩. ទ្វយំ ផោដ្ឋព្ពេ។ ផុសិតព្ពោ **ផស្សោ, ផោដ្ឋព្ពោ** ច, តព្ពោ, **សស្ស ដោ, តស្ស ឋោ។** តិកំ វិសយិម្ហិ។ វិសយោ អស្ស គយ្ហមានេនាត្ថីតិ **វិសយិ។** ឧខតិ គច្ឆតិ វិសយេតិ **អក្ខំ,** ឧស្សត្តំ ទិត្តញ្ច, នត្ថិ ខំ វេទនា ឯត្ថាតិ វា **អក្ខំ, ន** ហិ សុខវេទនាទយោ សម្បយោគវសេន បញ្ចសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ, ជវនាទីសុ ឯវ បន ឧប្បជ្ជន្តីតិ តថា វុត្តំ, មនិន្ទ្រិយេ តូបចារា [មនិន្ទ្រិយេសុបចារា (ក.)] អក្ខំ។ ឥន្ទោ អត្តា, តស្ស លិង្គំ **ឥន្ទ្រិយំ,** ឥយោ។ នា’នន្តរេន បយោជកំ ចក្ខាទយោ ព្យាបារយន្តេ, តស្មា អត្ថិ អត្តា ចក្ខាទីនំ បយោជកោតិ ចក្ខាទិកំ លិង្គ

មគ្គនោ ភវតីតិ **និកាយន្តរិកា។** សយំ តិក្ខមន្ទាទិភាវេ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ តិក្ខមន្ទាទិភាវសម្ភវតោ តេសុ ឥន្ទតិ បរមិស្សរិយំ ករោតីតិ វា **ឥន្ទ្រិយំ។**

ឆក្កំ នយនេ។ នេតិ អត្តនោ និស្សិតំ បុគ្គលន្តិ **នយនំ,** យុ។ **អសុ** ព្យាបនេ, អសតិ វិសយេសុ ព្យាបី វិយ ភវតីតិ **អក្ខិ, សស្ស កោ,** អថ វា **អក្ខ** ព្យាបនទស្សនេសុ, អក្ខតិ វិសយេសុ ព្យាបីភវតិ, អក្ខតិ វា បស្សតិ ឯតេនាតិ អក្ខិ។ នេតីតិ **នេត្តំ។** លោចតិ បស្សតិ ឯតេនាតិ **លោចនំ។ អច្ឆ** ទស្សនព្យាបនេសុ, ឥ, **អច្ឆិ។** ចក្ខតិ អស្សាទេតិ រូបន្តិ **ចក្ខុ,** ឧ, ចក្ខតិ បស្សតីតិ វា **ចក្ខុ។**

១៥០. បញ្ចកំ សោតេ។ សុណាតិ ឯតេនាតិ **សោតំ។** សទ្ទោ គយ្ហតេ អនេនាតិ **សទ្ទគ្គហោ។ ករ** ករណេ, ណោ, **កណ្ណោ,** កណ្ណតិ សុណាតិ ឯតេនាតិ វា **កណ្ណោ, កណ្ណ** សវនេ។ សុណាតិ យេនាតិ **សវនំ, សុតិ** ច, យុ,តិ ច។

ចតុក្កំ ឃានេ។ នសន្តិ ឯតាយាតិ **នត្ថុ,** ថុ, អា, **នាសា។** ណ្វុ, **អក** ច **ឥ**ការោ ច **នាសិកា។ ឃា** គន្ធោបាទានេ, ឃាយតិ គន្ធោបាទានំ ករោតីតិ **ឃានំ,** យុ, ឃាយន្ត្យនេនាតិ វា **ឃានំ។**

ទ្វយំ ជិវ្ហាយំ។ ជីវតិ ឯតាយាតិ **ជិវ្ហា,** ហោ, **ជីវ** បាណធារណេ។ ជីវិតនិមិត្តំ រសោ ជីវិតំ នាម, តំ អវ្ហាយតីតិ វា **ជិវ្ហា,** វណ្ណលោបោ។ រសន្តិ ឯតាយាតិ **រសនា, រស** អស្សាទនេ, រសំ ជានាតីតិ វា **រសនា, ញាស្ស នា, នី** នយេ វា, អ។

១៥១. បជ្ជំ សរីរេ។ សរតិ គច្ឆតិ, សរន្តិ វា តំ ហឹសន្តីតិ **សរីរំ,** ឦរោ។ **វប** ពីជសន្តានេ។ វបតិ កុសលាកុសលពីជមេត្ថាតិ **វបុ,** ឧ។ គច្ឆតិ, គណ្ហាតិ វា កុសលាកុសលមេតេនាតិ **គត្តំ, គមុ** គតិយំ, **គហ** ឧបាទានេ វា។ "អត្តា"តិ អភិធានំ, ពុទ្ធិ ច ភវន្តិ ឯតស្មាតិ **អត្តភាវោ។** វុណោតិ សំវរតិ ឯត្ថាតិ **ពោន្ទិ, វុ** សំវរណេ, ទិ, និគ្គហីតាគមោ។ វិវិធំ គណ្ហាតិ ឯត្ថាតិ **វិគ្គហោ។ ទិហ** ឧបចយេ, ទិហតិ វឌ្ឍតិ ឯត្ថ កុសលាកុសលន្តិ **ទេហំ។** អយំ **ទេហ**សទ្ទោ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេវត្តតិ។ កុច្ឆិតានំ អាយោ ឧប្បត្តិដ្ឋានន្តិ **កាយោ។ តនុ** វិត្ថារេ, ឧ, តនុ, **តនុ** សទ្ទោយំ ឥត្ថិយំ។ ឯត្ថាបិ **វា**សទ្ទោ សម្ពន្ធិតព្ពោ។ "អង្គេនាង្គំ តនុ ច តនុនា គាឡ្ហតត្តេន តត្ត"ន្តិ [ឧត្តរមេឃ ៤២] ហិ **មេឃទូតេ** វុត្តំ។ កឡេ រេតសិ វរំ **កឡេវរំ,** អលុត្តសមាសោយំ។

១៥២-១៥៤. ឆក្កំ ចិត្តេ។ ចិន្តេតីតិ **ចិត្តំ។ ចេតោ ច,** នលោបោ។ មនតិ ជានាតីតិ **មនោ។** វិជានាតីតិ **វិញ្ញាណំ,** យុ។ ហរតិ អត្តនោ អាធារន្តិ **ហទយំ,** យោ, **រស្ស ទោ** ច។ មនោ ឯវ **មានសំ,** សកត្ថេ សណ។

ចុទ្ទស ពុទ្ធាខ្យស្ស គុណស្ស នាមានិ។ ឈាយតីតិ **ធី, ឈេ** ចិន្តាយំ, ឈស្ស **ធោ,** នទាទិ, **ធី,** ធារេតីតិ វា **ធី,** ក្វិ, នទាទិ, ធី , សង្ខារេសុ ធីការោ ជាយតិ ឯតាយាតិ វា **ធី,** នទាទិ។ បញ្ញាយតេ ឯតាយាតិ **បញ្ញា,** អ។ ពុជ្ឈតេ តាយាតិ **ពុទ្ធិ,**តិ។ **មេធ** ហិ សាសង្គមេសុ, ករណេ អ, **មិ** ហិសាយំ វា, ធោ, **មេធា។** មនតិ ជានាតីតិ **មតិ, មុតិ** ច, **ឧ**ត្តំ, មុនាតីតិ វា **មុតិ, មុន** ញាណេ,តិ, មុតិ។ **ភូ** សត្តាយំ, រិ, នទាទិ, **ភូរី,** ភូសង្ខាតេ អត្ថេ រមតីតិ វា **ភូរី,** ក្វិ, នទាទិ។ មនតិ ជានាតីតិ **មន្តា,** អន្ត, អា។ វិទតិ ជានាតីតិ **វិជ្ជា, បពុជ្ជា**ទិនា សិទ្ធំ។ **យុ** មិស្សនេ។ យមតិ មិស្សីភវតិ ញេយ្យេសូតិ **យោនិ។** បដិមុខំ ភន្តិ ឧបដ្ឋហន្តិ ញេយ្យា ឯតេនាតិ **បដិភានំ,** យុ។ ន មុយ្ហតិ ឯតេនាតិ **អមោហោ។** វីមំសា វិចយោ សមុបេក្ខា ឧបលទ្ធិ បដិបត្តិ ឧត្តិចេតនាទីនិបិ ពុទ្ធិនាមានិ។

វិបស្សនាទយោ **នេបក្ក**ន្តា បរិយាយា **បញ្ញាភេទា** បញ្ញាវិសេសា។ តត្ថ វិវិធំ អនិច្ចាទិកំ សង្ខារេសុ បស្សតីតិ **វិបស្សនា,** យុ។ សម្មាទស្សនលក្ខណា **សម្មាទិដ្ឋិ,** សា ទុវិធា លោកិយលោកុត្តរវសេន។ តត្ថ បុរិមា ឆព្ពិសុទ្ធិប្បវត្តិកាលេ, ឥតរា ញាណទស្សនវិសុទ្ធិកាលេ លព្ភតិ។ **អាទិ**បរិយាយេន **បភុតិ**នា អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយាទយោ គហិតា។ តត្ថ តត្ថ ការិយេសុ វិចារណា។ **មាន** វីមំសាយំ, សោ, ចិត្តាភោគាទិ។ វិចារយតេ ឯតាយាតិ **វិចារណា, ចរ** សញ្ចយេ, ចុរាទិគណោ, យុ។ សម្បជានាតីតិ សម្បជានោ, បុគ្គលោ, ធម្មសមូហោ វា, **ញាស្ស ជា,** តស្ស ភាវោ **សម្បជញ្ញំ, ន្យស្ស ញោ,** ទ្វិត្តំ, តំ សាត្ថកសម្បជញ្ញាទិវសេន ចតុព្ពិធំ។ និស្សេសតោ បាចេតិ កុសលធម្មេតិ និបកោ, ញាណី បុគ្គលោ, តស្ស ភាវោ **នេបក្កំ។** ទ្វយំ វេទនាយំ។ វេទយតីតិ **វេទយិតំ, វិទ** អនុភវនេ, **ចុរា**ទិត្តា ណយោ, តោ, **ឥ**ការាគមោ ច។ វេទយតីតិ **វេទនា,** យុ។

១៥៥. បញ្ចកំ វិតក្កេ។ **តក្ក** វិតក្កេ។ តក្កេតិ សម្បយុត្តធម្មេ អារម្មណំ អភិនិរោបេតីតិ **តក្កោ។ វិតក្កោ**តិ ឧបសគ្គមត្តមេវ វិសេសោ។ សង្កប្បន្តិ បកវន្ត្យនេនាតិ **សង្កប្បោ,** ណោ, **កប្ប** វិតក្កេ, **កប្ប** សាមត្ថិយេ វា, ភូវាទិ, សង្កប្បយន្តិ បកវន្ត្យនេនាតិ វា **សង្កប្បោ, កប្ប** វិតក្កេ, ចុរាទិ។ **អប** បាបុណនេ, អប្បេតិ សម្បយុត្តធម្មេ បាបេតិ អារម្មណន្តិ **អប្បនា,** យុ, អា។ **ឩហ** វិតក្កេ។ ឩហន្ត្យនេនាតិ **ឩហោ។ តក្កឩហ**សទ្ទា ចេត្ថ អជ្ឈាហារ

វាចកាបិ ភវន្តិ, អជ្ឈាហារំ នាម ឧនបូរណត្ថមធិកប្បភេទាហរណំ [មធិកោបាទានំ (ចិន្តាមណិដីកា)]។ “អជ្ឈាហារោ តក្កោ ឩហោ”តិ [អមរ ៥.៣] ហិ **អមរកោសេ** វុត្តំ។ ទ្វយំ ជីវិតិន្ទ្រិយេ។ **អយ**គតិ គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ។ អយតិ អទ្ធានំ គច្ឆតិ យេនាតិ **អាយុ**, ណុ, ឯតិ ឯតេនាតិ វា **អាយុ**, **ឥ** គតិម្ហិ, ណុ, ឥស្សេ, ឯ អយ។ ជីវន្តិ អនេនាតិ **ជីវិតំ**, **ជីវ** បាណធារណេ។

ចតុក្កំ សមាធិម្ហិ។ នានាលម្ពណវិសារណាភាវតោ ឯកំ អគ្គំ អារម្មណមេតស្សាតិ ឯកគ្គំ, ចិត្តំ, “**អគ្គ**សទ្ទោ ចេត្ថ អាលម្ពណវាចកោ”តិ ហិ **សទ្ទម្មដីកាយំ** វុត្តំ, តស្ស ភាវោ **ឯកគ្គតា**, ឯកំ វា អារម្មណំ អជតិ គច្ឆតីតិ ឯកគ្គំ, តស្ស ភាវោ **ឯកគ្គតា**។ កាមច្ឆន្ទំ សមេតីតិ **សមថោ**, ថោ, **សមុ** ឧបសមេ, “សមាធិ កាមច្ឆន្ទស្ស បដិបក្ខោ”តិ [បារា. អដ្ឋ. ១.១១; ធ. ស. អដ្ឋ. ១៦០] ហិ វុត្តំ។ វិក្ខិបនំ នានារម្មណបេរណំ វិក្ខេបោ, សោ នត្ថិ ឯត្ថាតិ **អវិក្ខេបោ**។ ឯការម្មណេ សុដ្ឋុ អាធានំ **សមាធិ**, សញ្ញាយមិ, នានាលម្ពណវិក្ខេបវសប្បវត្តំ អធិសង្ខាតំ ចិត្តព្យធំ សមេតីតិ វា **សមាធិ**, នេរុត្តោ។

១៥៦. បដ្ចេន វីរិយស្ស នាមានិ។ **ឧ** ទុក្ខលាភំ, ឧទ្ធំ វា សហតិ ខមតីតិ **ឧស្សាហោ**, ណោ។ អា ភុសោ កាយំ, ចិត្តញ្ច តាបេតីតិ **អាតប្បោ** [អាតាបោ (?) អភិធានប្បទីបិកាដីកា ១១៣៥ គាថាយំ បស្សិតព្វំ], **តប** សន្តាបេ។ លីនំ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ ឧក្ខិបតីតិ **បគ្គហោ**។ អត្តនោ និស្សយំ បរមត្ថំ គណ្ហាបេតីតិ វា បគ្គហោ។ “**ប**សទ្ទោ បរមត្ថេបី”តិ ហិ **ឯកក្ខរកោសេ** វុត្តំ។ វាយមន្តិ យេនាតិ **វាយាមោ**, **វាយម** ឧស្សាហនេ, អថ វា **វយ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, វយតិ សព្ពកាលន្តិ **វាយាមោ**, អមោ, វាយោ វិយ សទា អមតិ គច្ឆតីតិ វា **វាយាមោ**។ បរំ បរំ ឋានំ អក្កមតីតិ **បរក្កមោ**, បរំ បច្ចនីកភូតំ កោសជ្ជំ អក្កមតីតិ វា **បរក្កមោ**។ បទហតិ យេនាតិ **បធានំ**, យុ។ **ទហ**ស្ស **ធោ**, **ទហ** ភស្មីករណេ [បបុព្ពធាធាតុនា សាធេតព្ពំ មញ្ញេ]។ វីរេ សាធុ, វីរានំ វា កម្មំ, វិធិនា វា ឦរយិតព្វំ បវត្តេតព្វន្តិ **វីរិយំ**, **ឦរ** គតិយំ, ឦហតិ ឯតិ វា យាយ សុភាសុភផលន្តិ **ឦហា**, **ឦហ** ចេដ្ឋាយំ, **ឥ** វា គតិម្ហិ, បច្ឆិមេ **ហ**បច្ចយោ, ឧទ្ធំ យន្តិ យេនាតិ **ឧយ្យាមោ**, អមោ។ តិដ្ឋតិ ឯត្ថ សុភាសុភផលន្តិ **ធិតិ**,តិ, **ឋា** គតិនិវត្តិយំ។

១៥៧. បដ្ចេន វុត្តបរិយាយស្ស វីរិយស្ស ចត្តារិ អង្គានិ ទស្សេតិ។ តចាទីនំ តិណ្ណំ **អវសិស្សនំ** អវសេសតា មំសលោហិតេហិ អវធិភូតេហិ, មំសលោហិតានំ បន **សុស្សនំ** សុក្ខតា ។ ឯតានិ ចត្តារិ អធិដ្ឋានវសប្បវត្តានិ វីរិយស្ស **អង្គានិ** ការណានិ ហោន្តិ។ **អង្គ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ។ អង្គតិ សិទ្ធិ គច្ឆតិ វីរិយផលមេតេហីតិ **អង្គានិ**។ **តច** បាលនេ, ណោ, **តចោ**។ **នហ** ពន្ធនេ អារុ។ **ន្ហារូ**តិបិ បាឋោ។ តត្ថ **ន**ន្តស្ស លោបោ។ **សិស** អសព្ពប្បយោគេ, យុ, ទ្វិត្តំ។ អសតិ ខេបេតិ អទ្ធានន្តិ **អដ្ឋិ**,តិ, នបុំសកេ, នេរុត្តោ, អា ភុសោ តិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ វា **អដ្ឋិ**, ឥ។ **មន** ញាណេ, សោ, នស្ស និគ្គហិតំ, **មំសំ**។ **រុហ** ជននេ, ឥតោ, **លត្តំ**, **លោហិតំ**។

១៥៨. អសាឍសាធនេបិ យស្សា វសេន ឧយ្យាមោ, សា **អធិមត្តេហា** អធិកសត្តិយុត្តា ឦហា ឧស្សោឡ្ហី នាម, ឧ បពលំ ទុក្ករកម្មំ សហតិ យាយាតិ **ឧស្សោឡ្ហី**, **សហ**ស្ស **សោឡ្ហោ**, នទាទិ, ឧស្សាហានំ ឩហាតិ វា **ឧស្សោឡ្ហី**, យថា “បទដ្ឋាន”ន្តិ, អាការស្សោ, **ហ**ស្ស **ឡ្ហោ**, **ឩ**លោបោ, នទាទិ, វាយាមមត្តេបិ។ ទ្វយំ សតិយំ។ សរតិ, សរន្តិ វា តាយ, សរណមត្តមេវ វា ឯសាតិ **សតិ**,តិ, បមាទំ វា សរតិ ហឹសតីតិ **សតិ**។ អនុ បុនប្បុនំ សតិ **អនុស្សតិ**, ឧបសគ្គមត្តមេវ វា វិសេសោ, ទ្វេបិ ឥត្ថិយំ។

ទ្វយំ លជ្ជាយំ។ **លជិ** បីឡ្ហេ, **កាតន្ត**ធាតុ។ **លជ្ជ** លជ្ជនេ, មោគ្គល្លានធាតុ, លជ្ជតិ បាបាតិ **លជ្ជា**, អ។ **ហិរី** លជ្ជិយំ, ឥ។ ហិរិយតិ បាបាតិ **ហិរី**។ **សមានា** តុល្យត្ថា ទ្វេ។ ទ្វយំ ឱត្តប្បេ។ ឱត្តប្បតិ ភាយតិ បាបតោតិ **ឱត្តប្បំ**, **តប** ភយេ **អវ**បុព្ពោ។ បាបតោ ភាយតិ សីលេនាតិ **បាបភីរុ**, បុគ្គលោ, ចិត្តំ វា, តស្ស ភាវោ តថា។

១៥៩. បជ្ជទ្វេន ឧបេក្ខាយ វេទនាយ នាមានិ។ មជ្ឈត្តេ មជ្ឈត្តសភាវេ បវត្តា **មជ្ឈត្តិកា**។ ទ្វិន្នំ វេទនានំ សមីបេ បវត្តា ឥក្ខា អនុភវនន្តិ **ឧបេក្ខា**, **ឥក្ខ** ទស្សនេ។ អទុក្ខា ច សា អសុខា ចេតិ **អទុក្ខមសុខា**, **ម**ការោ បទសន្ធិករោ។

ទ្វយំ មនសិការេ។ ភវង្គវសេន បវត្តស្ស ចិត្តស្ស អាភុជនតោ អាវដ្ដាបនតោ **ចិត្តាភោគោ**។ បាលនជ្ឈោហារត្ថោ ចេត្ថ **ភុជ**ធាតុ អាវដ្ដនត្ថោ **អា**បុព្ពត្តា, ឥទំ បន វីថិជវនបដិបាទកេ សន្ធាយ វុត្តំ, ចិត្តស្សារម្មណេ អាភុជនំ បវត្តនំ វា **ចិត្តាភោគោ**, ឥទំ បន អារម្មណបដិបាទកវសេន វុត្តំ។ ភវង្គមនតោ វិសទិសំ មនំ ករោតីតិ **មនក្ការោ**, ករណំ វា ការោ, មនស្មឹ ការោ **មនក្ការោ**។ ឯត្ថ ច បឋមវិកប្បេន ទ្វេ បដិបាទកា វុត្តា, បច្ឆិមេន តុ ឥតរោ។

ទ្វយំ អធិមោក្ខោ។ **មុច** មោចនេ, អធិមុច្ចនំ “ឥទមេវា”តិ សន្និដ្ឋានករណំ **អធិមោក្ខោ។** និច្ឆយនំ និណ្ណយនំ **និច្ឆយោ, ចយ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, **ចស្ស** ទ្វិត្តំ, **ឆត្តំ**, និ ភុសំ ឆេទនំ វា **និច្ឆយោ, ឆិទិ** ទ្វិធាករណេ, ឥស្សត្តំ, **ទស្ស យោ**, អសរូបទ្វិត្តំ។

១៦០. បដ្ឋន្ទំ ទយាយំ។ **ទយ** ទានគតិហឹសារក្ខណេសុ។ ទយតិ បរទុក្ខំ, អត្តសុខញ្ច ហឹសតីតិ **ទយា**, អ។ **កបិ** ចលនេ, អនុ បុនប្បុនំ កម្បេតិ អត្តាធារស្ស ចិត្តន្តិ **អនុកម្បា។** កំ សុខំ រុន្ធតីតិ **ករុណា, រុធិ** អាវរណេ, **ធស្ស ណោ**, អថ វា ករោន្តិ អត្តានមធីនមេតាយាតិ **ករុណា**, យុ, អា, ករុណា, សា ឯវ **ការុញ្ញំ។ អនុទ្ទយា**តិ ឧបសគ្គេន បទំ វឌ្ឍិតំ។

បដ្ឋន្ទំ វិរតិយំ។ **រមុ** ឧបរមេ **វិ**បុព្ពោ, វិរមណំ **វេរមណី**, យុ, នទាទិ, វេរំ មណតិ វិនាសេតីតិ វា **វេរមណី។** វិរមណំ **វិរតិ**,តិ។ ទូរតោ វិរមណំ **អារតិ។**

១៦១. ចតុក្កំ ខន្តិយំ។ តិតិក្ខនំ ខមនំ **តិតិក្ខា, តិជ** ខន្តិយំ, ខោ, ទ្វិត្តំ, កត្តាទិ, អា។ ខមនំ សហនំ **ខន្តិ**,តិ។ ខមតេ **ខមនំ, ខមា** ច, **ខមុ** សហនេ។ ទ្វយំ មេត្តិយំ។ **មិទ** ស្នេហេ, មិជ្ជតិ សិនេហតីតិ **មេត្តា**, ត, អា។ **មេត្តិ**,តិ។ អថ វា មិត្តេ ភវា **មេត្តា, មេត្តិ** ច។

បដ្ឋន្ទំ ទិដ្ឋិយំ។ ទស្សីយតេ **ទស្សនំ, ទិស** បេក្ខនេ, យុ។ ទស្សនំ **ទិដ្ឋិ។ លភ** លាភេ,តិ, **លទ្ធិ**, មិច្ឆាទិដ្ឋិយមេវ។ សេសា តុ ឧភយត្រ។ បិតបក្ខោ **សិទ្ធន្តោ** [បិតោ បក្ខោ សិទ្ធន្តោ, បុព្ពបក្ខំ និរស្ស សិទ្ធបក្ខដ្ឋាបនេ ឥតិ ភាវោ (ចិន្តាមណិដីកា)], សិទ្ធោ អន្តោ អនេនាតិ វិគ្គហោ។ សមន្តតោ អយនំ គតិ **សមយោ។**

១៦២. **ទោហឡន្តំ** តណ្ហាយំ។ **តស** បិបាសាយំ, យាយ តសន្តិ, សា **តណ្ហា**, ណ្ហោ។ **ឥណម្ហិ តសិណា។ ឯជ** កម្បនេ, **ឯជា** ។ សំសារតោ និស្សរិតុមប្បទានវសេន ជាលសទិសត្តា **ជាលិនី**, ឧបមានេ ឥនី។ **វិស** បវេសនេ, សព្ពត្រ វិសតា បត្ថតាតិ **វិសត្តិកា**, សកត្ថេ ណិកោ។ **ឆន្ទ** ឥច្ឆាយំ, ឆន្ទនំ **ឆន្ទោ**, កត្តុកម្យតាបិ។ តេសុ តេស្វារម្មណេសុ អាកុលីភូតត្តា ជដា វិយាតិ **ជដា។ កមុ** ឥច្ឆាយំ,តិ, **និកន្តិ។ ឥសុ** ឥច្ឆាយំ, អ, **ឥស្ស អា, អាសា។ សិវុ** តន្តសន្តានេ, ភវាទីហិ ភវាទយោ សិព្ពតីតិ **សិព្ពិនី**, អ, ឥនី។ សត្តេ ភវំ នេតីតិ **ភវនេត្តិ**,តិ។

១៦៣. **ឈេ**ចិន្តាយំ, អារម្មណាភិមុខំ ឈាយតីតិ **អភិជ្ឈា**, អា។ **វន** សម្ភត្តិយំ, វនតិ យេន សោ **វនថោ**, ថោ។ **វា** គតិយំ, វាតិ អារម្មណន្តិ **វានំ**, យុ។ **លុភ** ឥច្ឆាយំ, លុព្ភនំ **លោភោ**, ណោ។ **រន្ជ** រាគេ, រជ្ជនំ, រជ្ជន្តិ វា យេន សោ **រាគោ**, ណោ។ **លយ** គតិយំ, អា បុនប្បុនំ លយត្យារម្មណេស្វតិ **អាលយោ**, បុនប្បុនំ លយតិ សំសិលេសតិ យេនាតិ វា **អាលយោ។ “លយោ** វិនាសេ សំសិលេសេ, សាម្យេ តោរិយត្តិកស្ស ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហោ។ បិហ** ឥច្ឆាយំ, ចុរាទិ, អ, បិហយតិ យាយាតិ **បិហា។** ចិត្តស្ស នានារម្មណេសុ វិព្ភមករណតោ មនសោ រថោ ឥវ **មនោរថោ**, មនោ ឯវ រថោ វិយាតិ វា **មនោរថោ។ ឥសុ** ឥច្ឆាយំ, អ, **សស្ស ច្ឆា**ទេសោ។ **លស** កន្តិយំ, អភិមុខំ កត្វា លសតិ យេនាតិ **អភិលាសោ**, ណោ។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ណោ, **កាមោ ។ ទុហ** បបូរណេ, ទុហនំ ទោហោ, តំ លាតីតិ **ទោហឡោ**, ទុដ្ឋំ ហទយមេតេនាតិ វា **ទោហឡោ, ហទយ**ស្ស **ហឡោ, ហល** កម្បនេ ទ្វិសទ្ទូបបទោ, ទ្វីហិ ហលតិ កម្បតីតិ វា **ទោហឡោ**, អ, ទ្វិស្ស **ទោ, លស្ស ឡោ។** ទ្វេ ហទយា អស្ស បរមត្ថស្សាតិ វា **ទោហឡោ។** អ, ទ្វិស្ស **ទោ, ហទយ**ស្ស **ហឡោ, ទស្ស ឡោ** វា, **យ**លោបោ, ឥច្ឆាវិសេសត្តេបិ ទោហឡស្ស សាមញ្ញវុត្តិច្ឆាយ និទ្ទេសោ។

អតណ្ហាសភាវម្បិ រុចឹ អាលម្ពណិច្ឆាសភាវសាមញ្ញេន ឥធេវ វត្តុមាហ **“អាកង្ខាតុ**”ឥច្ឆាទិ។ **កង្ខ** ឥច្ឆាយំ, អ។ **រុច** រោចនេ, រោចនំ កត្តុកាមតា, ឥ, **រុច** ទិត្តិយំ វា, រុចិ។ កត្តុកាមតេវ។ **សា** រុចិ អធិកា លាលសា នាម, **លស** កន្តិយំ, បុនប្បុនំ, អតិសយំ វា លសតីតិ **លាលសា**, ទ្វិត្តំ, អស្សា។ “យាចនាយំ មហិច្ឆាយំ [តណ្ហាតិរេកេ យាចនាយំ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.២៨)], ឧស្សុក្កេ លាលសា ទ្វិស្វ”តិ **រុទ្ទោ។**

១៦៤. តិកំ វិរោធេ។ បាយេន វិរេសុ ភវំ **វេរំ**, បដិឃបាបេសុបិ។ **រុធ** បដិឃាតេ, វិរុជ្ឈនំ **វិរោធោ។ ទិស** អប្បីតិយំ, វិទ្ទេសនំ **វិទ្ទេសោ។**

រោសន្តំ កោធេ។ **ទុស** អប្បីតិយំ, ទុស្សនំ **ទោសោ។** អារម្មណេ បដិហញ្ញតីតិ **បដិឃំ, ហន** ហឹសាយំ, **បដិឃ** សទ្ទោយំ បុល្លិង្គេ វា ភវតិ។ **កុធ** កោបេ, កុជ្ឈនំ **កោធោ។** អាគន្ត្វា ហញ្ញតីតិ **អាឃាតោ។ កុប** កោបេ, កុប្បតីតិ **កោបោ**, កោបយតិ វា ចិត្តន្តិ **កោបោ។ រុស** រោសនេ, រុសនំ ទុស្សនំ **រោសោ។**

ទ្វយំ បរានត្ថចិន្តនេ។ ព្យាបជ្ជតិ វិនស្សតិ ចិត្តមេតេនាតិ **ព្យាបាទោ**, បដិឃេបិ។ **បទ** គតិម្ហិ។ បរសម្បត្តីសុ នាភិរមតីតិ **អនភិរតិ**, **រមុ** រមណេ,តិ។

១៦៥. ទ្វយំ ឧបនាហេ។ **នហ** ពន្ធនេ, បុនប្បុនំ, ឧបគន្ត្វា វា នយ្ហតិ ចិត្តន្តិ **ឧបនាហោ**។ ពជ្ឈតិ វេរមនេនាតិ **ពទ្ធវេរំ**។ ទ្វយំ សោកេ។ **សុច** សោកេ, ណោ, សុចនំ **សោកោ**។ សុចតេ **សោចនំ**។

តិកំ រុទិតេ។ **រុទិ** អស្សុវិមោចនេ, សព្ពត្រ ភាវេ តោ។ **កទិ** អវ្ហានេ, រោទនេ ច, **ត**បច្ចយស្ស **អណ្ណ**ទេសេ **រុណ្ណំ**។ ទ្វយំ បរិទេវនេ។ ទេវនំ សោកេន វិលាបោ, បុនប្បុនំ, សមន្តតោ វា ទេវោ **បរិទេវោ**, **បរិទ្ទវោ** ច។

១៦៦. តិកំ ភយេ ចិត្តុត្រាសសង្ខាតេ។ សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។ **ភី** ភយេ, ភាយនំ **ភីតិ**,តិ។ **ភយំ**, ណោ។ **តស** ឧព្ពេជេ, ឧត្តសតេ **ឧត្តាសោ**, ណោ។ ទ្វយំ មហតិ ភយេ។ ភីរុនោ ឥទំ **ភេរវំ**, ណោ។ មហន្តញ្ច តំ ភយជនកត្តា ភយញ្ចាតិ **មហព្ភយំ**។ **មហាភយ**ន្តិបិ បាឋោ។

១៦៧. បជ្ជំ ភាយិតព្ពសាមញ្ញេ។ **ភេរវ**សទ្ទោយំ សាមញ្ញវាចកោបិ អត្ថីតិ ឥធ និទ្ទេសោ។ ភាយតិ យស្មាតិ **ភីសនំ**, សោ, យុ, ពិន្ទាគមោ។ ភាយតិ យស្មាតិ **ភីមំ**, មោ។ **ទរ** វិទារណេ, ទរីយតីតិ **ទារុណំ**, ឧណោ។ ភាយតិ យស្មាតិ **ភយានកំ**, ណ្វុ, **អនកា**ទេសោ។ **ឃុរ** ភីមេ, ឃុរតិ ភីសតីតិ **ឃោរំ**, ណោ។ បដិវត្តតិ ភយំ ចិត្តុត្រាសោ យស្មាតិ **បដិភយំ**។ ភាយតិ យស្មាតិ **ភេស្មំ**, **ស្ម**បច្ចយោ។ ភយំ ករោតីតិ **ភយង្ករំ**, អលុត្តសមាសោយំ។ ឥមេ នវ **ភេរវា**ទយោ ភយភេរវាទិហេតុម្ហិ ទព្ពេ វិសេសនភាវេន វត្តន្តេ, តទា តីសុ លិង្គេសុ, សាមញ្ញេន តុ នបុំសកេ។

១៦៨. ទ្វយំ បរាភូទយាសហនេ។ **ឥស្ស** ឥស្សត្តេ, **ឥស្ស** ឥស្សាយន្តិ វា ធាត្វត្ថោ, ឥស្សតិ សន្តេសុបិ គុណេសុ វចសា, មនសា វា ទោសារោបនំ ករោតីតិ **ឥស្សា**, អ។ **ឧស្សូយ** [ឧសូយ (?)] ទោសាវិករណេ។ តិកំ មច្ឆេរេ។ **មសុ** អាមសនេ, **ច្ឆេរច្ឆរ**បច្ចយា, មច្ឆរមេវ **មច្ឆរិយំ**, សកត្ថេ ឥយោ, អថ វា **មសុ**ឥច្ចេតស្ស ធាតុបទិកស្ស **សុស្ស ណ**ម្ហិ **ច្ឆេរច្ឆរា**, **មសុ** មច្ឆេរេតិបិ ធាតុ។

តិកំ អញ្ញាណេ។ **មុហ** វេចិត្តេ, មុយ្ហន្តិ តេន សម្បយុត្តធម្មា, សយំ វា មុយ្ហតិ, មុយ្ហនមត្តមេវ វា តន្តិ **មោហោ**។ **វិទ** ញាណេ, ន វិទតីតិ **អវិជ្ជា**។ ន វិជានាតីតិ **អញ្ញាណំ**។ តិកំ មានេ។ ភូតេនាភូតេន វា បរតោ ឧក្កំសកប្បនេន ចេតសោ ឧន្នតិ **មានោ**, យថា “សូរោ អត្ថវាហ’មស្មិ សីលវា ពុទ្ធិសម្បន្នោ”តិ [អវេហិ ភលវា អស្មិ, សីលវា ពុទ្ធិសំយុតោ (ចិន្តាមណិដីកា ៧.២២)]។ **មាន** បូជាយំ, ចុរាទិ, អ។ ធារណត្ថោ **ធា**ធាតុ, ករោត្យត្ថេ **វិ**បុព្ពោ, សេយ្យាទិភាវេ អត្តានំ វិទធាតិ យាយ សា **វិធា**, តីសុ។ ឧទ្ធំ នមតិ យាយ សា **ឧន្នតិ**, ឥត្ថិយន្តិ។

១៦៩. ទ្វយំ ឧទ្ធច្ចេ។ **ហន** គតិយំ, ឧទ្ធំ ឧទ្ធំ ហនតិ គច្ឆតីតិ ឧទ្ធតោ, តោ, **ហន**ស្ស **ធោ**, អសរូបទ្វិត្តំ, ចិត្តំ, ឧទ្ធតស្ស ភាវោ **ឧទ្ធច្ចំ**។ **ធាវ** គតិយំ, ឧទ្ធំ ធាវតិ ចិត្តមេតេនាតិ **ឧទ្ធវំ**, អ, រស្សោ។

តាបាទិបញ្ចកំ កុក្កុច្ចេ។ **តប**, **ធុប** សន្តាបេ, តបតិ ចិត្តមេតេនាតិ **តាបោ**, ណោ។ កុច្ឆិតំ ករោតីតិ កុក្កុតំ, ចិត្តំ, តំសមង្គី វា, តស្ស ភាវោ **កុក្កុច្ចំ**។ បច្ឆា តបតិ ឯតេនាតិ **បច្ឆាតាបោ**។ អនុ បច្ឆា តបតិ យេន សោ **អនុតាបោ**។ **សរ** គតិយំ, វិរូបេន បតិ បុនប្បុនំ សរតិ ចិត្តមេតេនាតិ **វិប្បដិសារោ**, **ត**ស្ស **ដោ**។

១៧០. បជ្ជំ វិចិកិច្ឆាយំ។ **លិខ** លេខនេ, មនំ វិលេខតិ ទ្វិធាករណវសេនាតិ **មនោវិលេខោ**។ **ទិហ** ឧបចយេ។ ឥធ បន **សំ**បុព្ពត្តា សំសយេ, ករណេ ណោ។ **សី** សយេ, ឥធ **សំ**បុព្ពត្តា កង្ខាយំ, សព្ពត្រេវំ។ “កថមិទ”មិតិ កថយតិ យាយ សា **កថំកថា**។ **កិត** រោគាបនយនេ, **ឆ**បច្ចយោ, ទ្វិត្តាទិ, វិគតា ចិកិច្ឆា ញាណប្បដិការោ ឯតាយាតិ **វិចិកិច្ឆា**។ **ឥល** គតិកម្បនេសុ, ទ្វិធា ឥលតិ ចិត្តមេតេនាតិ **ទ្វេឡ្ហកំ**, **ហ**បច្ចយោ, សកត្ថេ កោ ច។ **កង្ខ** វិចិកិច្ឆាយំ, អ, ឥត្ថិយំ។ **សង្ក** សង្កាយំ។ វិវិធេនាការេន មញ្ញតិ យស្មា, សា **វិមតិ**។ **មន** ញាណេ, ឥត្ថិយន្តិ។

១៧១. តិកំ នីចបកតិទោសសម្ភូតរូបិស្សរិយាទិនិមិត្តិកេ មទេ, យស្មិំ សតិ ឧត្តរទានសាទរោលោកនាទិវិមុខោ បុរិសោ ជាយតេ។ មទោប្បត្រ “កត្ថូរិគព្ពរេតេសុ, មទោហស្សេភទានេសូ”តិ [កត្តរិ គព្ពរេតេសុ, មទោ បុរិសមានេសូតិ (និស្សយ)] **រភសោ**។ **គព្ព** មានេ, ចុរាទិ, អ, អថ វា **គរ** សេចនេ, ពោ។ **មាន** បូជាយំ, វិសេសតោ មានេតីតិ **អភិមានោ**។ អហំការេ **អហំ**សទ្ទោ និបាតោ, **អម្ហ**សទ្ទោប្បត្រ, “អហ”មិតិ អត្តានំ ករោតិ យេនាតិ **អហំការោ**។ ទ្វយំ ចិន្តាយំ។ **ចិន្ត** ចិន្តាយំ, អ។ **ឈេ** ចិន្តាយំ, ឈាយតេ **ឈានំ**, ទ្វីសុបិ ភាវសាធនំ, អ។ វិតក្កចិន្តានំ កោ ភេទោ? វិតក្កោ តាវ វាចាយ បុព្ពភាគប្បវត្តោ, “បុព្ពេវ ខោ, គហបតិ, វិតក្កេត្វា វិចារេត្វា

បច្ឆា វាចំ ភិន្ទតី"តិ [សំ. និ. ៤.៣៤៨] ហិ វុត្តំ។ ឥតរា បន តស្សា អបុព្ពភាគប្បវត្តាបីតិ អយមេតាសំ វិសេសោ។ អថ វា វិតក្កោ បកិណ្ណកបរិយាបន្នោ ឯកោ ចេតសិកធម្មោ, ឥតរា បន សព្ពសាធារណបរិយាបន្នោ មនសិការនាមកោ ឯកោ ចេតសិកធម្មោតិ អយមេតាសំ វិសេសោ។

ទ្វយំ និច្ឆយេ។ **នយ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, អារម្មណំ និច្ឆិនន្តោ នយតីតិ **និណ្ណយោ, ន**ស្ស **ណ**ត្តំ។ អថ អធិមោក្ខនិណ្ណយានំ កោ ភេទោ? អធិមោក្ខោ អារម្មណំ អជ្ឈោគាហេត្វា តិដ្ឋតិ, និណ្ណយោ វិនិច្ឆយមត្តមេវាតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ អថ វា អធិមោក្ខោ បសាទេបិ សម្ភវតិ, ឥតរោ បន ន តថាតិ អយំប្យេតេសំ ភេទោ ។ តត្រ **និច្ឆយ**សទ្ទោ ឥធាបិ បវត្តតីតិ ទ្វីសុបិ វុត្តោ។

បាទេន អភ្យុបគមស្ស នាមានិ។ **បតិ**បុព្ពោ ជានាតិ អភ្យុបគមេ, ឥត្ថិយំ អ, **បដិញ្ញា។** តថា សុណោតិ ច, អ, **បដិស្សវោ,** ទ្វីសុបិ ភាវសាធនំ។ សំវិទា'គូ, បដិញ្ញានំ, និយមោ, អស្សវោ, សំសវោ, អង្គីការោ, អភ្យុបគមោ, សមាធិឥច្ចាទីនិបិ អភ្យុបគមស្ស នាមានិ [អមរ ៥.៥]។

១៧២. ឆហិ បទេហិ អនាទរស្ស នាមានិ។ **មាន** បូជាយំ, ចុរាទិ, **មន** ញាណេ វា, ហេដ្ឋា កត្វា ជាននំ **អវមានំ,** ភាវេ យុ។ យោ យេនានាទរិតោ, ស តតោ អវស្សមេវ កាយវចីមនានំ អញ្ញតរេនាវធីយតេតិ អនាទរេបិ ព្យវធានាភិចារតោ **តិរ**សទ្ទោ អន្តរធានេ វត្តមានោ សម្ពជ្ឈតេតិ តិរោធានករណំ **តិរក្ការោ។ បរិ បវោ**បុព្ពោ **ភូ**ធាតុ អវញ្ញាណេ, **អវ**បុព្ពោ ជានាតិ ច, សព្ពត្រ ភាវេ ណោ, អ ច។ **ទរ** អាទរេ, អាទរោ សក្ការោ, តព្ពិបរីតោ **អនាទរោ។** បរាភវនំ **បរាភវោ។** អវជាននំ **អវញ្ញា។**

ទ្វយំ ឧម្មាទេ។ ចិត្តស្ស វិព្ភមោ ភន្តិ ឧម្មាទោ។ **មទ** ឧម្មាទេ, ឧគ្គតេហិ, ឧម្មគ្គសណ្ឋិតេហិ វា ទោសេហិ មទនំ **ឧម្មាទោ។**

១៧៣. **ស្នេហ**ន្តំ ស្នេហោ។ បិយស្ស ភាវោ **បេមំ,** ឥមោ, **បិយ**ស្ស **បេ**ត្តំ, បីនយតីតិ វាបី, បិនោ ភាវោ **បេមំ,** ឥមោ។ **សិនិហ, ស្និហ** បីតិយំ, ភាវេ ណោ។ ទ្វយំ មុច្ឆាយំ។ **បីឡ** វិពាធាយំ, ចិត្តស្ស បីឡា **ចិត្តបីឡា,** វិគតា នីលាទិសញ្ញាននលក្ខណា សញ្ញា ឯតស្មាតិ វិសញ្ញី, តស្ស ភាវោ **វិសញ្ញិតា។**

ទ្វយំ បមាទេ។ យេន សក្កោ សមានោ សយំ កត្តព្ពំ ន ករោតិ, សោ បមាទោ, **មទ** បមាទេ **ប**បុព្ពោ, បមជ្ជនំ **បមាទោ,** ណោ។ **សជ** វិសជ្ជនាលិង្គននិម្មានេសុ។ សតិយា វិសជ្ជនំ **សតិវោសគ្គោ, ឥ**ស្ស **ឱ។** អបុព្ពវត្ថុបរិក្ខាតិសយេ **កោតូហលា**ទិទ្វយំ។ **តុជ** ហឹសាយំ, កុំ បាបំ តោជតីតិ **កោតូហលំ,** អលោ, វណ្ណវិការោ ច។ **តុល** និក្កសេ, កុំ បាបំ តុលយតីតិ **កុតូហលំ,** អ, **ហ**ការវណ្ណាគមោ។ កោតុកំ, កុតុកញ្ច ឯតេសំ បរិយាយានិ។

១៧៤. ***វិលាសា***ទយោ **ក្រិយា** ចេដ្ឋា, កីវិសិដ្ឋា? សា ក្រិយា ***នារិសិង្គារភាវជា*** ឥត្ថីនំ រតិភាវជា, យា ***ហាវ***សទ្ទេនោច្ចន្តេ។ ហុយន្តេ រាគិនោ អត្រាតិ **ហាវោ, ហុ** ហវនេ, ណោ។ **អាទិ**នា វិច្ឆិត្តិបភុតីនំ គហណំ, តថា ហិ វុត្តំ ***នាដករតនកោសេ*** –

> "លីលា វិលាសោ វិច្ឆិត្តិ, វិព្ភមោ កិលកិញ្ចិតំ;
> មោដ្ដាយិតំ កុដ្ដមិតំ, វិព្ពោកោ លលិតំ តថា។
>
> វិកតញ្ចេតិ វិញ្ញេយ្យា, ទស ចីនំ [ថីនំ ចេដ្ឋា (ក.)] សភាវជា;
> ហាវោ ច ហេលា វិក្ខេប-សម្ភូឡមទកបណ្យ"ន្តិ។

តត្រ បិយសមីបគមនេ យោ ឋានាសនគមនវិលោកិតេសុ វិការោ, អកស្មា ច កោធមិហិតចមក្ការមុខវិកូណនំ, សោ ***វិលាសោ, វិ***បុព្ពា **លស**ធាតុម្ហា ណោ។ សុកុមារវិធានេន ភមុកនេត្តាទិក្រិយាសចិវករចរណង្គវិន្យាសោ **លលិតំ, លល** វិលាសេ, តោ។ អលទ្ធបិយសមាគមេន កុចិត្តវិនោទនត្ថំ បិយស្ស យា វេសគតិទិដ្ឋិហសិតភណិតេហានុកតិ ករីយតេ, សា **លីលា, លល** វិលាសេ, **លល** ឧបសេវាយន្តិ វា ធាត្វត្ថោ, អ។ សុរតេ បវឌ្ឍេច្ឆា ហេឡា, **ហេលា** វា, **ហិល** ហាវករណេ, អ។ មទរាគហស្សជនិតោ វិបរិយាសោ **វិព្ភមោ។** អាភរណវិលេបនាទីនំ កុតោចិ បិយាបរាធតោ ឥស្សាយានាទរេន ចត្តានំ សខីនំ បយតនេន វារណំ **វិច្ឆិត្តិ, ឆិទិ** ទ្វេធាករណេ,តិ។ បិយេន ទត្តំ បីតិនិពន្ធនំ ស្វប្បមបិ ភូសនំ វិច្ឆិត្តីត្យញ្ញេ។ **កិលកិញ្ចិតា**ទយោ នាដកសត្ថានុសារតោ [ព្យាខ្យាសុធាដីកាដីប្បណេ] ញេយ្យា។

១៧៥. តិកំ ហសិតេ។ **ហស** ហសនេ, សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។ សោ ហាសោ មន្ទោ សមានោ មិហិតំ, សិតញ្ចាច្ចតេ។ **មិហ** ឦសំហសនេ។ មន្ទស្សិតំ ម្ហិតន្តិបិ បាឋោ, **ម្ហិ** ឦសំហសនេតិបិ ធាតុ, **ម្ហិ**ស្ស, **មិហិ**ស្ស វា **ស្មា** ទេសោ, **សិតំ**។ សព្ពត្រ ភាវេ តោ។

ឦសំផុល្លិតទន្តេហិ, កដាក្ខេហិ សោដ្ឋវេហិ ច;
អលក្ខិតទ្វិជទ្វារំ, សិតមិច្ឆន្តិ សូរយោ [ចិន្តាមណិដីកា ៧.៣៤]។

ទ្វយំ មហាហសិតេ។ **អដ្ដ** គតិយំ, ទូរគាមិហាសោ **អដ្ដហាសោ**, អតិក្កន្តោ វា ហាសោ **អដ្ដហាសោ**, **តស្ស ដោ**, ឥការស្សត្តញ្ច។ សិតាតិហសិតានំ អន្តរាឡិកំ **វិហសិតំ**។

អាកុញ្ចិតកបោល’ក្ខំ, សស្សនំ និស្សនំ តថា;
បត្តាវោត្តំ សានុរាគំ, អាហុ វិហសិតំ ពុធា [ចិន្តាមណិដីកា ៧.៣៥]។

ទ្វយំ លោមុគ្គមេ។ រោមានំ អញ្ចនំ **រោមញ្ចោ**, **អញ្ច** គមនេ, ណោ។ លោមានំ ហំសនំ ឧទ្ធគ្គភាវោ **លោមហំសនោ**។

១៧៦. **បរិហាសា**ទិឆក្កំ វល្លភាទីនំ បរិហាសេ។ បរិហសន្ត្យត្រាតិ **បរិហាសោ**, ណោ, បរិភវិតុកាមេន ហាសោតិ វា **បរិហាសោ**។ **ទុ** បរិហាសេ, **ទុ** អនាទរេតិ វា ធាតុ, អ, **ទវ** ទាហេតិ វា ធាតុ។ **ខិឌ** កីឡាយំ, ខិឌ្ឌា, **ខិទ្ទា**តិបិ បាឋោ, អថ វា ខំ តុច្ឆំ ឥដ្ឋា វាចា, សា ឯត្ថាតិ **ខិឌ្ឌា**។ **កីឡ** បីតិយកីឡនេសុ, **កីឡ** វិហារេតិ វា, កីឡនំ **កេឡិ កីឡា ច កីឡិតញ្ច**។ **បរិហាសា**ទិឆក្កេសុបិ អធិករណសាធនម្បិ អាចរិយា វទន្តិ។

តិកំ និទ្ទាយំ។ និបុព្ពោ **ទា** សុបនេ, អ។ **សុប** សយេ, ឥនោ, **សុបិនំ**។ អ, **សោប្បំ**។ អច្ចន្តបរិស្សមាទិការណា សព្ពង្គនិមីលនំ **មិទ្ធំ**។ មុច្ឆាបាយំ មិទ្ធំ។ **មិទ** ការិយក្ខមនេ, តោ។ មេធយតិ វា មិទ្ធំ, អកម្មញ្ញភាវេន វិហីសតីត្យត្ថោ, កម្បនត្ថោ **ចល**ធាតុ មុច្ឆាបាយេ **ប**បុព្ពោ។ អក្ខិទលានំ បចលភាវេន អយតិ បវត្តតីតិ **បច លាយិកា**, ណ្វុ, អស្សិត្តំ។

១៧៧-១៧៨. **កេតវ**ន្តំ កូដេ។ ករណំ កតិ, និន្ទិតា កតិ **និកតិ**។ **អដ** គមនេ, កុច្ឆិតេនាការេន អដតីតិ **កូដំ**។ **កុដ** ឆេទនេតិ វា ធាតុ [សទ្ទនីតិធាតុមាលាយំ បន “កូដ អប្បសាទេ”តិ ធាតុនា សាធិតំ]។ **វក** ព្យាជេ, ព្យាជោ នាម កេតវំ។ **សឋ** កេតវេ, សឋំ, សឋយតិ ន សម្មា ភាសតិ យេនាតិ វា **សឋំ**។ កិតវស្ស ធម្មោ **កេតវំ**, កិតវោ នាម ជូតការោ, ចោរោ វា, **កិត** និវាសេ, អវោ។ កបដោ, ព្យាជោ, ឧបធិ, កុសតិ ឥច្ចាទីនិបិ កេតវស្ស នាមានិ។

សត្តកំ សភាវេ។ ភវនំ ភាវោ, សស្ស អត្តនោ, សន្តោ វា សំវិជ្ជមានោ ភាវោ **សភាវោ**។ **សជ** វិសជ្ជនា លិង្គននិម្មានេសុ, នត្ថិ វិសជ្ជនមេតស្សាតិ **និស្សគ្គោ**។ **រូប** បកាសនេ, សំវិជ្ជមានំ រូបំ **សរូបំ**។ ករណំ ភវនំ កតិ, បឋមំ កតិ **បកតិ**។ យថា បឋមកាលេ សម្ភូតា, តថេវ សព្ពទាបីត្យត្ថោ។ **សីល** សមាធិម្ហិ, សមាធិ និយមោ។ **លក្ខ** ទស្សនង្កេសុ, តថេវ លក្ខិតព្ពន្តិ **លក្ខណំ**, យុ។ តថេវ ភវតីតិ **ភាវោ**។

ទ្វយំ ឧស្សវេ។ **ឧស** ទាហេ។ កំ ឧសវន្តិ ឧគ្គិរយន្ត្យត្រាតិ **ឧស្សវោ**, នានាសមិទ្ធីហិ សវន្តិ ឯត្ថាតិ វា **ឧស្សវោ**។ **ឆិ** ឆេទនេ, ឆិន្ទតិ សោកមេត្ថាតិ **ឆណោ**។ យុ។ **ឥស្ស** លោបោ។ សោកំ, បាបញ្ច ឆិន្ទន្តា អណន្តិ សទ្ទាយន្តិ ឯត្ថាតិ វា **ឆណោ**។ **ឆិ** ឆេទនេ។ **អណ** សទ្ទត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ។

១៧៩. យថា **សស្នេហំ** បកតិតិលតេលាទិស្នេហសហិតំ ទីបកំ បជ្ជោតំ ធារេន្តោ **ជន្តុ** នរោ អត្យន្ធការគព្ភាទីស្វបិ ឋិតានិ **ខុទ្ទកាន្យត្ថជាតានិ** អតិសុខុមានិបិ នានាទព្ពសម្ភូតានិ សុខំវ សម្បស្សតិ, តថា **សស្នេហំ** ពុទ្ធបរិយាយាទិអនេកបរិយាយស្នេហសហិតំ ឥមំ **អភិធានប្បទីបិកំ** គន្ថំ ឧគ្គហណធារណាទិនា ធារេន្តោ **ជន្តុ** សោតុជនោ **ខុទ្ទកានិ អត្ថជាតានិ** នានាសត្ថេសុ អាគតានិ អតិគម្ភីរានិ អត្ថជាតានិ សុខំ សម្បស្សតីតិ យោជនា។

ឥតិ សកលព្យាករណមហាវនាសង្គញ្ញាណចារិនា ករិកុញ្ជរកេសរិនា សិរិមហាចតុរង្គពលេន មហាមច្ចេន វិរចិតាយំ អភិធានប្បទីបិកាវណ្ណនាយំ សគ្គកណ្ឌវណ្ណនា សមត្តា។

សគ្គកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ភូកណ្ឌ

១. ភូមិវគ្គវណ្ណនា

១៨០. **ឥធ** ភូកណ្ឌេ **សាង្គោបាង្គេហិ** ភូម្យាទីហិ ទសហិ, បាតាលេន ចាតិ ឯកាទសហិ កោដ្ឋាសេហិ កមតោ **វគ្គា** ភូមិវគ្គាទិនាមកា វគ្គា វុច្ចន្តេ។ សប្បធានោបការកានិ អង្គានិ **ខារា**ទីនិ, អង្គានំ ឧបការកានិ ច ឧបង្គានិ **អទ្ធា**ទីនិ។

១៨១. សាទ្ធបជ្ជេន ភូមិយា នាមានិ។ វសូនិ រតនានិ ធារយតីតិ **វសុន្ធរា។ ខមុ** សហនេ, **ខ**ស្ស **ឆោ, ឆមា,** អថ វា **ឆិ** ឆេទនេ, សត្ថានមជោបតនំ ឆិន្ទតីតិ **ឆមា,** មោ, ឥត្ថិយមា ច។ ភវន្ត្យស្សំ ភូតានីតិ **ភូមិ។ ភូ** សត្តាយំ, មិ។ **បុថ**ឥតិ បាដិបទិកេ ឋិតេ នទាទិ, ឦ, **បុថ**ស្ស **បុថុ**អាទេសេ, វុទ្ធិម្ហិ ច កតេ **បុថវី។** ឧស្សុវាទេសេ **បុថុវី។ បថា**ទេសេ តុ **បថវី,** ឥមស្មឹ បក្ខេ **អវា**គមោ, អថ វា **ថវ** គតិយំ, បថវតិ ឯត្ថាតិ **បថវី,** នទាទិ, សព្ពត្ថ បត្ថរតីតិ វា **បថវី, ថរ** សន្ថរណេ **ប**បុព្ពោ, **រ**ស្ស **វោ,** នទាទិ, **បុថវី,** អស្សុ។

“មធុនោ កេដភស្សាបិ, មេទមំសបរិប្លុតា;
តេនាយំ មេទិនី ទេវី, វុច្ចតេ ព្រហ្មវាទិភី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១១.៣]។ –

វចនតោ មេទយោគា **មេទិនី,** ឦ, ឥនី ច។ **មិទ** ស្នេហនេ វា, យុ, នទាទិ, ឥស្សេត្តញ្ច។ **មហ** បូជាយំ, នទាទិ។ វិត្ថិណ្ណត្តា **ឧព្ពី,** នទាទិ, អវតិ ភូតានីតិ វា **ឧព្ពី,** អស្សុ។ វសូនិ សន្ត្យស្សំ **វសុមតី។** គច្ឆន្តិ យស្សំ លោកា, សា **គោ,** បុមិត្ថិយំ។ **កា** សទ្ទេ, កាយតិ ឯត្ថ, កាយតិ មារវិជយកាលេតិ វា **កុ,** ឧ។ វសូនិ ធារយតីតិ **វសុធា។** សព្ពំ លោកំ ធរយតីតិ **ធរណី,** យុ, នទាទិ។ ធរតីតិ **ធរា,** ឥត្ថិយំ អា។ **គមុ** គមនេ, គច្ឆន្ត្យស្សំ **ជគតី, អន្ត**បច្ចយោ, **គ**ស្ស ទ្វិត្តំ, **ជ**ត្តញ្ច, **ន**លោបោ, នទាទិ។ **ភូ** សត្តាយំ, រិ, នទាទិ, ក្វិម្ហិ **ភូ។** ភូតេ សត្តេ ធរតីតិ **ភូតធរា។ អវ** រក្ខណេ, យុ, នទាទិ, **អវនី។**

១៨២. ខារា លវណរសា មត្តិកា ឧសោត្យុច្ចតេ។ ខាទតីតិ **ខារា, ទ**ស្ស **រោ។** បទេសកត្តា មត្តេន បមាណេន យុត្តា **មត្តិកា។ ឧស** រុជាយំ, **ឧសោ។** ឧសយោគា **ឧសវា,** វន្តុ។ **រ**បច្ចយេ **ឧសរោ។** ទ្វេបិ តីសុ វត្តន្តេ។

ថល ឋានេ, អធិករណេ អ។ កិត្តិមំ ថលំ, អកិត្តិមា ថលី, នទាទិ។ ថទ្ធលូខម្ហិ **ភូភាគេ** ភូមិប្បទេសេ **ជង្គល**សទ្ទោ វត្តតិ។ តត្ថ និជ្ជលត្តា កក្ខឡត្តា **ថទ្ធោ។** តិក្ខសក្ខរាទិវិទារគវាទិខុរគណ្ឌុប្បាទវច្ឆាទិសហិតត្តា លូខោ វេទិតព្ពោ។ **គល** ចវនាជោបតនាទនេសុ។ ជលំ គលតិ ឯត្ថ, ជលេន វា គលន្តិ ឯត្ថាតិ **ជង្គលោ,** និជ្ជលោ ទេសោ, “ជង្គលោ និជ្ជលេ ទេសេ, តិលិង្គោ បិសិតេ ថិយ”ន្តិ [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.៣៩៣] ហិ **តិកណ្ឌសេសោ, ល**ស្ស លោបោ, និគ្គហីតាគមោ ច។

១៨៣. វេទេន បញ្ញាយ ឦហន្តិ ឯត្ថាតិ វេទេហោ។ សោ ឯវ វិទេហោ, ឥមំ ទីបមុបាទាយ សិនេរុនោ បុព្ពទិសាភាគត្តា បុព្ពោ ច សោ វិទេហោ ចេតិ **បុព្ពវិទេហោ។** ឯវមបរុត្តរេសុ។ គវេន យន្ត្យេត្ថាតិ **គោយានោ។** អបរោ ច សោ គោយានោ ចេតិ **អបរគោយានោ។** ជម្ពុយា លក្ខិតោ, កប្បដ្ឋាយិតាទិប្បភាវេន វា តប្បធានោទីបោតិ **ជម្ពុទីបោ។** ធម្មតាសិទ្ធស្ស បញ្ចសីលស្ស អានុភាវេន កំ សុខំ ឧរុ មហន្តមេត្ថាតិ **កុរុ,** កុំ បាបំ រុន្ធន្តិ ឯត្ថាតិ វា **កុរុ,** ក្វិ។ **ទីប** ទិត្តិប្បកាសនេសុ, ជលមជ្ឈេ ទិប្បន្តីតិ ទីបា, ទិប្បន្តិ ឯត្ថ សទ្ទម្ហាតិ វា ទីបា, បមាណតោ មហន្តា ទីបា **មហាទីបា។**

១៨៤. **កុរុ**អាទយោ ឯកវីសតិ **ជនបទន្តរា** ជនបទវិសេសា, **អាទិ**នា សុរមហបច្ចគ្គតា តលកុដា អស្មាកាទយោ ច **បុម្ពហុត្តេ** បុល្លិង្គេ ពហុត្តេ ច សិយុំ។ កុរុ នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន “កុរូ”តិ ពហុវចនេន វុច្ចតិ, ឯវំ សព្ពត្រ។ កុំ បាបំ រុន្ធតីតិ កុរុ, ខត្តិយកុមារា, តេសំ និវាសោ **កុរូ,** បច្ចយលោបតោ ន វុទ្ធិ, សព្ពត្រេវំ [បាណិនិ ១.២.៥២ ៤.២.៨១ សុត្តេសុ បស្សិតព្ពំ]។ អរិវិជយលោកមរិយាទាតិក្កមាទីសុ សក្កោន្តីតិ **សក្កា។** កោសំ លន្តិ គណ្ហន្តិ, កុសលំ បុច្ឆន្តីតិ វា **កោសលា។** មគេន សទ្ធឹ ធាវន្តីតិ **មគធា,** ក្វិ, មំសេសុ គិជ្ឈន្តីតិ វា **មគធា។ គិធ** អភិកង្ខាយំ។ សេវន្តិ យេនាតិ **សិវិ, សិ** សេវាយំ, វិ។ សិវំ ករោន្តីតិ វា **សិវី,** អញ្ញត្ថេ ឥ។ **កល** សទ្ទេ, **ឥង្គ**បច្ចយោ, កលិង្គា , តេសំ និវាសោ **កលិង្គា,** ឧត្តរាបថោ [“ជគន្នាថា បុព្ពភាគេ កណ្ហាតីរន្តរំ សិវេ កលិង្គទេសោ សំវុត្តោ” ឥត្យុត្តទេសេ (ថោមនិធិ)], កលឹ គណ្ហន្តីតិ វា **កលិង្គា,** ក្វិ, កលំ មធុរសទ្ទំ គាយន្តីតិវា **កលិង្គា,** អស្សិត្តំ, កេន សុខេន លិង្គន្តីតិ វា **កលិង្គា, លិង្គ** គមនត្ថោ

ទណ្ឌកោ ធាតុ។ អត្តនា ខាទិតំ លញ្ចំ បរាជិតេហិ យាចិតេបិ បុន ន វមន្តីតិ **អវន្តី។** បញ្ចាលស្ស បុត្តា **បញ្ចាលា។** វជ្ជេតព្ពាតិ **វជ្ជី,** "វជ្ជេតព្ពា ឥមេ"ត្យាទិនា បវត្តវចនមុបាទាយ វជ្ជីតិ លទ្ធនាមា រាជានោ។ វជ្ជីរដ្ឋស្ស វា រាជានោ **វជ្ជី។** រដ្ឋស្ស វា បន តំសមញ្ញា តំនិវាសិរាជកុមារវសេន វេទិតព្ពា។ តំ បថវិំ ធារេន្តីតិ **គន្ធារា,** កិត្តិគន្ធេន អរន្តីតិ វា **គន្ធារា។ ចិត** ឧស្សាហនេ, ចេតន្តិ ឧស្សហន្តិ យុទ្ធកម្មាទីសូតិ **ចេតយោ។**

១៨៥. **វង្គ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ។ វិសិដ្ឋានិ ទេហានិ យេសំ **វិទេហា,** បុព្ពវិទេហទីបតោ អាគតត្តា វា **វិទេហា។ ឧិជ** ទិត្តិយំ, កម្ពុនា សម្ពុកេន ឧិជន្តិ តស្សំ វោហារករណតោតិ **កម្ពោជា,** កម្ពុកជោ ឧិជោ ពលមេតេសន្តិ វា **កម្ពោជា។ មទ** មទ្ទនេ, មទ្ទន្តីតិ វា **មទ្ទា,** មំ សិរំ ទទន្តីតិ វា **មទ្ទា,** បញ្ចកាមគុណាទីហិ មោទន្តីតិ វា **មទ្ទា, មទ** ហាសេ។ **ភញ្ជ** អវមទ្ទនេ, **ភគ្គា។ អង្គ** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ។ សីហំ លន្តីតិ **សីហឡា។ កាស** ទិត្តិយំ, សម្បត្តិយា កាសន្តីតិ **កស្មីរា,** មីរោ។ **កាស** ទិត្តិយំ, ឥ, **កាសី។ បឌ** គតិយំ, **បណ្ឌុ,** ឧ។ អថ វា កំ បាបំ រុន្ធតិ ឯត្ថាតិ **កុរុ,** ឥតិ ឯកោបិ ជនបទោ និស្សិតានំ ពហុត្តា ពហុវចនេន វុច្ចតិ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។

១៨៦. ទ្វយំ ភុវនេ។ **លុជ** អទស្សនេ, លុជ្ជតីតិ **លោកោ, គស្ស កោ, ជស្ស ឆោ។** ភវន្តិ ឯត្ថាតិ **ភុវនំ,** យុ។ ជគតិ, វិដ្ឋបាទីនិបិ ភុវនបរិយាយានិ។ ទ្វយំ ទេសសាមញ្ញេ។ **ទិស** អតិសជ្ជនេ, អតិសជ្ជនំ បពោធនំ, "អយំ ឥត្ថន្នាមោ"តិ ទិសតិ អបទិសតីតិ **ទេសោ។ សិ** សេវាយំ, សញ្ញាយំ អ, **វិសយោ។**

សិដ្ឋាចាររហិតោ មិលក្ខទេសោ **កាមរូបា**ទិ បច្ចន្តោ នាម។ **មិលក្ខ** អព្យត្តិយំ វាចាយំ, មិលក្ខន្តិ អព្យត្តវាចំ ភាសន្តីតិ **មិលក្ខា។** សិដ្ឋាចារមគ្គទស្សនត្ថាយ បញ្ញាចក្ខុនោ អភាវា រាគាទិមលំ អក្ខិម្ហិ យេសន្តិ វា មិលក្ខា, អស្សិត្ថំ, តេសំ និវាសដ្ឋានំ **មិលក្ខទេសោ។** បច្ចន្តេ មជ្ឈិមទេសស្ស ពហិទ្ធាភាគេ ជាតោ **បច្ចន្តោ។**

ព្យវត្ថា ចតុវណ្ណានំ, យស្មឹ ទេសេ ន វិជ្ជតេ;
មិលក្ខទេសោ សោ វុត្តោ, មជ្ឈភូមិ ឥតោ បរំ [ចិន្តាមណិដីកា ១១.៧]។

អរិយាចារភូមិត្តា មជ្ឈោ ច សោ ទេសោ ចេតិ **មជ្ឈទេសោ,** នវយោជនសតបរិក្ខេបោ មជ្ឈិមទេសោ។

១៨៧. **សលិលប្បាយោ** ពហូទកោ ទេសោ អនូបោ នាម, អនុគតា អាបា អត្រាតិ **អនូបោ, អាបស្ស** អាទិនោ **ឧ**ត្តំ, បរលោបោ វា។ **កច** ពន្ធនេ, ឆោ, **កច្ឆំ។** អនូបទេសោ ច។ អភិនវោគ្គមនេន តិណេន លក្ខិតេ ហរិតេ ទេសេ សទ្ទលោ, **ទល** ទិត្តិយំ, ភាវេ អ។ វិជ្ជតិ ទលោ យត្ថ **សទ្ទលោ។**

១៨៨. នទិយា អាភតេន អម្ពុនា ឧទកេន ជីវន្តិ ឯត្ថាតិ **នទ្យម្ពុជីវនោ** ទេសោ នទី មាតា អស្សាតិ **នទីមាតិកោ**តិ វុច្ចតិ, ពហុព្ពីហិម្ហិ កោ។ វុដ្ឋិយា វស្សេន និប្ផជ្ជតិ សស្សមេត្ថាតិ **វុដ្ឋិនិប្ផជ្ជសស្សកោ** ទេសោ ទេវោ មាតា អស្សាតិ **ទេវមាតិកោ**តិ វុច្ចតិ, ពហុព្ពីហិម្ហិយេវ កោ, **ទេវ**សទ្ទោ ចេត្ថ វុដ្ឋិមាហ។

១៨៩. **អនូបា**ទយោ **ទេវមាតិកា**ន្តា តីសុ លិង្គេសុ។ **ចន្ទសូរាទោ** ចន្ទសូរិយសិនេរុបព្ពតាទិម្ហិ **សស្សត**ិសទ្ទោ **ញ្ញិរតោ** កថិតោ។ សព្ពទា សរន្តិ គច្ឆន្តីតិ **សស្សតិយោ, សរ** គតិយំ, **សរ**សទ្ទស្ស **សោ,**តិ។

រឋ គតិយំ, រឋន្តិ ឯត្ថ នគរាទយោតិ **រដ្ឋំ,** តោ។ នាគរេហិ វិជិនិតព្ពន្តិ **វិជិតំ។** អាឡិយំ បវត្តមានោ យោ សេតុ, សោ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ វត្តតិ។ **សិ** ពន្ធនេ, តុ។ **អល** ភូសនេ, ឥ, **អាឡិ,** តស្សំ អាឡិយំ។

នគរបព្ពតាទិនោ **ឧបាន្តភូ** សមីបភូមិ **បរិសរោ** បរិតោ សរន្ត្យត្រាតិ, ណោ។

តិកំ វជេ។ គាវោ តិដ្ឋន្ត្យត្រាតិ **គោដ្ឋំ។ កុល** សង្ខ្យានេ, គាវោ កុលន្ត្យេត្ថាតិ **គោកុលំ,** គុន្នំ កុលំ យន្តិ វា **គោកុលំ។ វជ** គតិយំ, វជន្តិ យំ គាវោ និវាសនត្ថាយាតិ **វជោ។** គោដ្ឋានកំ, គោដ្ឋានន្តិបិ វជស្ស នាមានិ។

១៩០. សិលោកេន មគ្គស្ស នាមានិ។ បថិកេហិ មជ្ជតេ និត្តិណំ ករីយតេតិ **មគ្គោ, មជ្ជ** សុទ្ធិយំ, ណោ, **ជស្ស គ**ត្តំ, បថិកេហិ មគ្គីយតេតិ វា **មគ្គោ, មគ្គ** អន្វេសនេ, មំ សិវំ គច្ឆតិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា **មគ្គោ,** "មោ សិវេ បរិសាយញ្ចេ"តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ,** សិវំ គមនំ ករោតីត្យត្ថោ, ក្រិយាវិសេសនមេតំ។ **បថិ** គតិយំ, ចុរាទិ, **នា**គមោ។ បន្ថយន្តិ យន្ត្យនេនាតិ **បន្ថោ,** អ, ការិតលោបោ។ បថតិ យាត្យនេនាតិ **បថោ។ អទ** គមនេ, អទតិ យត្ថ សា **អទ្ធា,** ធោ, អទ្ធា មគ្គោ, **អទ្ធា**សទ្ទោយំ កាលេបិ, សមភាគត្ថវចនេ តុ អទ្ធំ, តស្មា **អទ្ធ**សទ្ទោ បុមនបុំសកវសេន ទ្វិលិង្គោ, **រាជា**ទិត្តេ អទ្ធា, អ**រាជា**ទិត្តេ អទ្ធំ។ **អញ្ជ** គតិយំ, អសោ។ **វជ** គតិយំ, ឧមោ, **ជស្ស ដោ។ បទ** គតិយំ, អ, **ទស្ស ជោ,** ទ្វិត្តំ, **បជ្ជោ។ អយ** គតិយំ, យុ, **បទ** គតិយំ, អវោ, នទាទិ។ **វត្ត** វត្តនេ, វត្តនំ

គមនាទិ, អនិ, នទាទិ, **វត្តនី។** កន្តនទណ្ឌេ បុន្នបុំសកំ។ បថិកេហិ បាទេហិ ហញ្ញតេតិ **បទ្ធតិ។ បាទ**សទ្ទសមានត្ថេន **បទ**សទ្ទេន និយតប្បយោគតោ វុត្តិនា សិទ្ធោ, **បទ**សទ្ទូបបទោ **ហន**ធាតុ,តិ, **ហន**ស្ស **ធោ, អ**លោបោ។ **បទ្ធតិ**សហចរណតោ **វត្តនី,** តំសហចរណតោ **បទវី** ច ឥត្ថិយំ។

១៩១-១៩២. **តព្ភេទា** តស្ស មគ្គស្ស វិសេសា **ជង្ឃមគ្គា**ទយោ **អបថ**ន្តា។ ជង្ឃាហិ គតោ មគ្គោ **ជង្ឃមគ្គោ។** សកដេហិ គតោ មគ្គោ **សកដមគ្គោ។ តេ** ជង្ឃមគ្គសកដមគ្គា មហាមគ្គេ វត្តន្តិ។

ឯត្ថ ច “តេថា”តិ **អថ**សទ្ទោ ន វត្តព្ពោ, “តេ ចា”តិ បន វត្តព្ពោ។ “មគាទ្ធនី”តិ បាឋេ បន សតិ “តេថា”តិ វត្តព្ពោយេវ, តទា ឯកបទិកេ អទ្ធនិ មគ្គេ ឯកបទី មគាតិ យោជនា កាតព្ពា។ គច្ឆតំ ឯកោ អសហាយោ បាទោ យស្សំ, ន និសិន្នស្សេវ យមកោតិ **ឯកបទី,** សមាសន្តេ និច្ចមីបច្ចយោ, **ក**បច្ចយេ **ឯកបទិកោ,** ឲ្ឋស្ស រស្សត្តំ។

ចោរកណ្ដកាទិទោសេ ទុគ្គមេ បថេ កន្តារោ, **បុន្នបុំសកេ,** កេន បានីយេន តរន្តិ អតិក្កមន្តិ យន្តិ **កន្តារោ, តរ** តរណេ, ចោរកន្តារាទីសុ បនាយំ រូឡ្ហីវសេន វុត្តោ, អថ វា **កតិ** ឆេទនេ, សប្បដិភយត្តា កន្តតិ និច្ចគមនាគមនមេត្ថាតិ កន្តារោ, អារោ, **នា**គមោ ច។ ទុក្ខេន គច្ឆន្ត្យេត្ថាតិ **ទុគ្គមោ។**

១៩៣. ទ្វយំ **បដិមគ្គោ។** បដិ អភិមុខេន គន្តព្ពោ មគ្គោ, បថោ ច **បដិមគ្គោ, បដិបថោ** ច។ **ទីឃមញ្ចសំ** អតិទូរោ មគ្គោ អទ្ធានន្តិ វុច្ចតេ។ អទ្ធានំ អយនំ **អទ្ធានំ,** អច្ចាយតោ មគ្គោ, យថា “បទដ្ឋាន”ន្តិ, **យ**លោបោ។

ទ្វយំ បសត្ថេទ្ធនិ។ សោភនោ បថោ, បន្ថោ ចាតិ វិគ្គហោ។ គន្តព្ពបថភាវតោ អបេតំ **ឧប្បថំ, អបថញ្ច,** អព្យយីភាវសមាសោ, **អ**សទ្ទោ អត្រ និបាតោ។

១៩៤-១៩៦. បរមាណូនំ ឆត្តឹស ឯកោ អណុ នាម, អណុតោបិ អណុតរត្តា បរមោ អណុ, អណុតោ វា បរមោតិ **បរមាណុ, អណ** សទ្ទត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, ឧ។ **តេ** អណវោ ឆត្តឹស តជ្ជារី នាម, តំ តំ អត្តនោ និស្សយំ មលីនករណវសេន ជរាបេតីតិ **តជ្ជារី, ជរ** ជីរណេ, **ជរ** វយោហានិម្ហិ វា, អ, នទាទិ។ **តាបិ** តជ្ជារិយោ ឆត្តឹស រថរេណុ នាម, រថានំ សញ្ចរណវសេន បវត្តោ រេណុ **រថរេណុ។ តេ** រថរេណវោ ឆត្តឹស លិក្ខា នាម។ **លក្ខ ទ**ស្សនេ, បកតិចក្ខុនាបិ លក្ខីយតេតិ **លិក្ខា,** អស្សិត្តំ។

តា លិក្ខា សត្ត ឩកា នាម, **ឩកា**តិ វុច្ចតិ សិរោវត្តកិមិ, តប្បមាណត្តា **ឩកា។ តា** សត្ត ឩកា ធញ្ញមាសោ នាម, ធញ្ញោ វីហិយេវ បរិមាណិតព្ពត្តា មាសោ ចាតិ **ធញ្ញមាសោ, មសិ** បរិមាណេ។ **តេ** សត្ត ធញ្ញមាសា អង្គុលំ នាម, **អង្គ** គមនត្ថោ, ឧលោ, **អង្គុលំ,** បមាណំ, **ឧលិ**បច្ចយេ **អង្គុលិ,** ករសាខា។ **អមុទ្ទិច្ឆេ**តិ អទុំ ទ្វាទសង្គុលំ វិទត្ថិ នាម, កណិដ្ឋសហិតេនង្គុដ្ឋេន វិត្ថារីយតេ, វិធីយតេតិ វា **វិទត្ថិ, វិ**បុព្ពោ **តនុ** វិត្ថារេ។ **ធា** ធារណេ, ឧភយត្រាបិតិ, បុព្ពបក្ខេ តស្ស **ថោ, ន**ស្ស **តោ, ត**ស្ស **ទោ។** បច្ឆិមេ **ធ**ស្ស **ទោ, ត**ស្ស **ថោ,** អសរូបទ្វិភាវោ ច។ **តា** ទុវេ វិទត្ថី រតនំ សិយុំ, **រមុ** កីឡាយំ, តនោ, **ម**លោបោ។ **តានិ** សត្តេវ រតនានិ **យដ្ឋិ** នាម, **យត** បយតនេ,តិ, **ត**ស្ស **ឋោ, ត**ស្ស **ដោ។ តា** វីសតិ យដ្ឋិយោ **ឧសភំ** នាម, **ឧស** ទាហេ, អភោ។ ឯត្ថ បន ឧសភនទន្តរំ ឧសភំ។ ឧសភានំ អសីតិប្បមាណំ គាវុតំ នាម, គវំ, គវេហិ វា យុតំ **គាវុតំ។ យុជ** សមាធិម្ហិ, គោនទន្តរេហិ គហិតប្បមាណសមាធានន្ត្យត្ថោ, តំ ចតុគាវុតំ **យោជនំ** នាម, **យុជ** សមាធិម្ហិ, យុ, “ឯត្តកំ យោជនំ នាម ហោតូ”តិ ចតុគាវុតេហិ សមាធានន្ត្យត្ថោ។

១៩៧. អារោបិតានំ អាចរិយធនូនំ បញ្ចសតំ កោសោ នាម, អនារោបិតានន្ត្យបរេ។ **កុស** អវ្ហានេ, ណោ, កុសនំ អវ្ហានំ កោសោ, ឥធ បន កោសប្បមាណត្តា **កោសោ,** ទ្វិសហស្សករប្បមាណោ។ អញ្ញត្ថ បន –

“ចតុក្កាធិវីសតិយា , អង្គុលេហិ ករោ ភវេ;
ខ្យាតមដ្ឋសហស្សេហិ, កោសមានំ វិភាវិនា”ត្យត្ថំ។

ចតុរម្ពណន្តិ ចតុរម្ពណវីហិពីជជាតរោបនយោគ្យោ ភូមិប្បទេសោ ករីសំ នាម, ករោន្តិ ឯត្ថ កសនរោបនាទិកន្តិ **ករីសំ,** ឲ្ឋសោ។ ចតុរម្ពណពីជជាតានិ រោបេន្ត្យេត្ថាតិ **ចតុរម្ពណំ,** អម្ពណំ ឯកាទសទោណមត្តំ, អញ្ញេ បន “ចតុរម្ពណំ ចតុយដ្ឋិកំ ឋានំ ករីសំ នាមា”តិ វទន្តិ, តំ ករីសព្ភន្តរានំ បរិយាយភាវប្បសង្គា ន គហេតព្ពំ។

បមាណតោ ហត្ថានមដ្ឋវីសប្បមាណំ ឋានំ អព្ភន្តរំ នាម, អព្ភន្តរេ អន្តោកោដ្ឋាសេ ជាតំ, ន ពហិ កោដ្ឋាសេតិ **អព្ភន្តរំ។** យត្ថ យត្ថ ហិ យោ យោ ឋិតោ, និសិន្នោ វា, តត្ថ តត្ថ សមន្តា អដ្ឋវីសតិហត្ថប្បមាណំ ឋានំ តស្ស តស្ស អព្ភន្តរំ ឋានំ នាម។ **ភូម្យា**ទិត្តា **ភូមិវគ្គោ,** អថ វា អង្គាបេក្ខាយ ភូមិយេវ បធានំ, បធានេន ច ព្យប្បទេសោ ភវតីតិ ភូមិវគ្គព្យប្បទេសោ។

ភូមិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. បុរវគ្គវណ្ណនា

១៩៨. ឆក្កំ នគរេ។

> “បដ្ដនញ្ច អធិដ្ឋានំ, នគរំ បុដភេទនំ;
> ថិយោ បូ នគរី បូរិយោ, ឋានីយំ កព្ពដំ បុដ”ន្តិ។

ហិ សិលោកបរិយាយេសុ **វោបាលិតោ។**

> “វិចិត្តទេវាយតនំ , បាសាទាបណមន្ទិរំ;
> នគរំ ទស្សយេ វិទ្វា, រាជមគ្គោបសោភិត”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១.២.១]។ –

នគរលក្ខណំ។ **បុ** បាលនេ, **បុរ** បាលនេតិ ច, បុនាតិ បុរេតិ ច រក្ខតិ បរចក្កា ទុក្ខតាយាតិ **បុរំ,** រោ, អ ច, **បុរ** អគ្គគមនេតិបិ ធាត្វត្ថោ។ នគា បាសាទាទយោ អស្ស សន្តិ **នគរំ,** រោ។ **វា**ការេន **នគរ**សទ្ទស្ស បុល្លិង្គត្តំ សមុច្ចិនោតិ [នគរិយោ វា បត្តនំ (អមរ ១.២.១) បក្ខេ បត្តនសាហចរិយា នបុំសកត្តំ។ (ចិន្តាមណិដីកា ១.២.១)], **បុរ**សទ្ទស្សាបិត្យាចរិយា។ អកុតោភយត្តា ឋានាយ ហិតំ **ឋានីយំ,** ឦយោ។ បណិកានំ បុដា ភិជ្ជន្តេ អត្រាតិ **បុដភេទនំ។**

និច្ចនិវាសនដ្ឋានំ ទស្សេត្វា តគរំ ទស្សេតុមាហ **“ថិយ”**មិច្ចាទិ។ រាជា តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ **រាជឋានី,** យុ, នទាទិ, និច្ចនិវាសនដ្ឋានេបិ “ចតុរាសីតិនគរសហស្សានិ កុសវតីរាជឋានីបមុខានី”ត្យាទិសុ [ទី. និ. ២.២៦៣]។ ទារុក្ខន្ធាទីហិ អា សមន្តតោ វរន្តិ បរិក្ខិបិយន្តិ ឯត្ថាតិ **ខន្ធាវារោ,** បត្ថនត្ថោ **វរ**ធាតុ **អា**បុព្ពត្តា បរិក្ខិបនត្ថោ ហោតិ។ បញ្ចកំ នគរេ, “ខន្ធាវារោ”តិ បទ ឯកមេវ អចិរនិវាសនដ្ឋានស្ស នាមំ។

១៩៩. **មូលបុរា អញ្ញត្រ** មូលបុរំ វជ្ជេត្វា យំ បុរមត្ថិ យោជនវិត្ថិណ្ណបាការាទិបរិក្ខិត្តំ, តំ មូលបុរស្ស តរុដ្ឋានិយស្ស សាខាសទិសត្តា **សាខានគរំ** នាម។

២០០-២០១. សាទ្ទបដ្ឋទ្ទយេន មូលបុរស្ស នាមានិ។ វានរសីសំ, តំសណ្ឋានោ វា បាសាណោ ឯត្ថ អត្ថីតិ “វានរសីស”ន្តិ វត្តព្ពេ **វ**ស្ស **ពា**ត្តំ, វណ្ណវិបរិយយំ, ទីឃំ, **ណ**ត្តំ, **ស**ស្ស លោបញ្ច កត្វា **“ពារាណសី”**តិ វុត្តំ។ សវត្ថស្ស ឥសិនោ និវាសនដ្ឋានត្តា **សាវត្ថិ,** សព្ពំ ធនមេត្ថ អត្ថីតិ វា **សាវត្ថិ** [ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤], **សព្ពស្ស សាវោ,** ធនវាចកោ **អត្ថ**សទ្ទោ, តោ។ តិក្ខត្តុំ វិសាលីភូតត្តា **វេសាលី,** អស្សត្ថេត្ថេ ឦ។ **មថិ** ហឹសាយំ, ឥលោ, អស្សិត្តំ, **មិថិលា។** អលំ ភូសនមេត្ថាតិ **អាឡវី,** វី, **ឡ**ត្តញ្ច។ **កុស** អវ្ហានេ, “ខាទថ បិវថា”ត្យាទីហិ ទសហិ សទ្ទេហិ កោសន្តិ ឯត្ថាតិ **កោសម្ពី,** ពោ, នទាទិ, កុសម្ពរុក្ខវន្តតាយ វា **កោសម្ពី,** កុសម្ពស្ស ឥសិនោ អស្សមតោ អវិទូរេ មាបិតត្តាតិ ឯកេ [ឧទា. អដ្ឋ. ៣៥; ម. និ. ដី. ១.១៤; ២.២៨៤]។ ឧត្តំ វិបុំ ជយតិ យត្ថ, សា **ឧជ្ជេនី,** យុ, នទាទិ។ **តក្ក** ឧហេ, ឧហោ ឧនបូរណំ, តក្កនំ តក្កោ, សោ សីលំ សភាវោ យត្ថ សា **តក្កសីលា,** យោ ហិ បុរិសការេន ឧនោ, សោ តត្ថ គន្ត្វា តមូនំ បូរេតីតិ។ **ចម** អទនេ, បោ, **ចម្បា។** សាន់ ធនានំ អាករំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ សាករោ, សោ ឯវ **សាគលំ។** សំសុមារសណ្ឋានោ គិរិ ឯត្ថាតិ **សំសុមារគិរំ,** សំសុមារោ គាយតិ ឯតស្ស មាបិតកាលេតិ វា **សំសុមារគិរំ, គេ** សទ្ទេ, ឥរោ។ រាជូនមេវ អាធិបច្ចវសេន បរិគ្គហិតព្ពត្តា **រាជគហំ។** អាទិកាលេ កបិលនាមស្ស ឥសិនោ និវាសនដ្ឋានត្តា **កបិលវត្ថុ,** បុមនបុំសកេ។

សាកោ រាជូនំ យុទ្ធាទីសុ សត្តិ សញ្ជាតា ឯត្ថាតិ **សាកេតំ,** “សាកោ សត្តិម្ហិ ភូបាលេ, ទុមទីបន្តរេសុ ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហោ។** សញ្ជាតត្ថេ ឥតោ, សាកោ នាម រាជា, ទុមោ វា ឯត្ថ អាទិកាលេ សញ្ជាតោតិ វា **សាកេតំ។** ឥន្ទំ បរមិស្សរិយភាវំ បាបុណន្តិ ឯត្ថាតិ **ឥន្ទបត្តំ,** ឥន្ទោ វា សក្កោ ទេវរាជា, សោ បត្តោ ឯត្ថាតិ **ឥន្ទបត្តំ។** ឧក្កំ ធារយតិ ឯតស្ស មាបិតកាលេតិ **ឧក្កដ្ឋា,** វណ្ណវិការោ។ យស្ស មាបិតដ្ឋានេ បាដលិនាមកោ ឯកោ តរុណរុក្ខោ

អត្ថីតិ តំ **បាដលិបុត្តកំ**, អថ វា បដលិ នាម ឯកោ គាមណី, តស្ស បុត្តោ ឯត្ថ វសតិអាទិកាលេតិ **បាដលិបុត្តកំ។** ចេតិយរដ្ឋេ ឧត្តមត្តា **ចេតុត្តរំ**, “ជេតុត្តរ”ន្តិ បាឋេ បន វណ្ណវិការោ, វេរិជយដ្ឋានត្តា ជេតញ្ច តំ ឧត្តមត្តា ឧត្តរញ្ចេតិ វា **ជេតុត្តរំ។** យស្ស មាបិតកាលេ ទីបោ ទិប្បតិ, តំ **សង្កស្សំ, កាស** ទិត្តិយំ, ទ្វិត្តំ, សម្មា កសន្តិ ឯត្ថាតិ វា **សង្កស្សំ, កស** វិលេខនេ, យស្ស មាបិតកាលេ និមិត្តមោលោកេន្តា ព្រាហ្មណា កុសហត្ថំ នរំ បស្សិត្វា មាបេន្តិ, តំ **កុសិនារំ។ អាទិ**នា មថុរ [មធុរ, មាធុរ (ក.)] បាសាណបុរសោណិកាទយោប្យនេកបុរវិសេសា សង្គហិតា។

២០២. ចតុក្កំ អព្ភន្តរគាមមគ្គេ។ រថស្ស ហិតា **រច្ឆា**, បព្ពជ្ជាទិ។ វិសយន្តេ បកាសយន្តេ វិក្កយេន ទព្ពានិ យស្សំ, សា **វិសិខា, វិ**បុព្ពោ **សិ** សេវាយំ, ខោ, វិសន្តិ ឯត្ថាតិ វា **វិសិខា, វិស** បវេសនេ, ខោ។ រថស្ស ហិតា **រថិកា,** ឥកោ។ **វី** គមនេ, ថិ, **វីថិ។**

អនិព្ពិទ្ធា រច្ឆន្តរេន មជ្ឈេ អនិព្ពិទ្ធា រច្ឆា ព្យូហោ នាម។ ព្យូហេតិ សម្បិណ្ឌេតិ ជនេ អញ្ញត្រ គន្តុមប្បទានវសេនាតិ **ព្យូហោ, ឩហ** សម្បិណ្ឌនេ **វិ**បុព្ពត្តា។ ន និព្ពិជ្ឈតេ រច្ឆន្តរេនាតិ **អនិព្ពិទ្ធោ, វិធ** សម្បហារេ, អ។ និព្ពិទ្ធា រច្ឆន្តរេន រច្ឆា **បថោ, អទ្ធី**តិ ច វុច្ចតិ។ **បថ** គមនេ, បថោ។ **អទ** គមនេ,តិ, អទ្ធិ។

២០៣. ចតុក្កំ ចច្ចរេ។ ចតុន្នំ បថានំ សមាហារោ **ចតុក្កំ, ចរ** គតិភក្ខនេសុ, ចរោ, វស្ស **ចោ, ចច្ចរំ**, អង្គណវាចកោ ចាយំ។ ទ្វិន្នំ, ចតុន្នំ វា មគ្គានំ សន្ធិ **មគ្គសន្ធិ។ សិង្ឃា** ឃាយនេ, អាដកោ។

ទ្វយំ វប្បស្សោបរិ ឥដ្ឋកាទិរចិតេ វេបនេ។ **វប្បំ** នាម ទុគ្គនគរេ បរិខាមត្តិកំ កូដំ [កុដី (ក.)] កត្វា គោហិ, ហត្ថីហិ ច វិមទ្ទាបេត្វា តីសហត្ថប្បមាណំ បាការស្ស ហេដ្ឋិមតលំ, តថា ហត្ថសតំ តតោ ឧទ្ធវិត្វា បំសុនា វប្បំ ការយេ, តស្សោបរិ បាការន្តិ, បកុព្ពន្តិ តន្តិ **បាការោ**, សមន្តតោ ករិយតេតិ វា **បាការោ**, អកត្តរិ ច ការកេ សញ្ញាយំ ណោ, រស្សស្ស ទីឃតា។ **វុ** សំវរណេ, វុណោតីតិ **វរណោ**, យុ, រាគមោ ច។ “សាលោ”តិបិ បាការស្ស នាមំ។

ទ្វយំ រាជភវនសាមញ្ញេ។ សព្ពគេហានំ វិសេសេន បកាសនតោ **ឧទ្ទាបោ, ទីប** បកាសនេ, ព្លស្សាការោ។ សង្គម្ម ករោន្តិ តន្តិ **ឧបការិកា**, ណ្វុ។ កេ បច្ចយេ ថិកតាការបរេ បុព្ពោ **អ**ការោ ទីឃំ [កាតន្ត ២.២.៦៥], **អកា**ទេសោបិ ហិ “កោ”តិ វុច្ចតិ, យថា ទេវទត្តោ “ទត្តោ”តិ។ **ក**បច្ចយោ វា។

២០៤. ទ្វយំ គេហាទិនោ មត្តិកេដ្ឋកាទិមយភិត្តិយំ។ **កុដ** ឆេទនេ, កុដតិ ឆិន្ទតិ មគ្គន្តិ **កុដ្ដំ។ ភិទិ** ទ្វិធាករណេ,តិ, **ភិត្តិ។** គុន្នំ វាចានំ បុរំ **គោបុរំ។** ទ្វារសមីបេ កតោ កោដ្ឋកោ **ទ្វារកោដ្ឋកោ, កុស** អក្កោសេ, ឋកោ, **កោដ្ឋកោ**តិ គេហវិសេសោ។

ទ្វយំ ឥន្ទខីលេ។ **ឥស** ឥច្ឆាយំ, **ឯស** គវេសនេ វា, ឥកោ។ ឥន្ទស្ស សក្កស្ស ខីលោ កណ្ដកោ **ឥន្ទខីលោ។** ទ្វយំ ទ្វារបស្សោបសាលាយំ’ហម្យាទិបិដ្ឋេ ច វាតកុដិកាយំ។ **អឌ្ឌ** អតិក្កមហីសាសុ, អ។ **អាលក**បច្ចយេ **អដ្ដាលកោ។**

២០៥. ឧបរិ មាលាទិយុត្តំ សោភនថម្ភទ្វយមុភយតោ និខនិត្វា យំ ពហិទ្វារំ កប្បីយតេ, តំ តោរណំ។ **តុរ** វារណេ, យុ, ថវន្តា វា រណន្ត្យត្រាតិ **តោរណំ, តុ** អភិត្ថវេ។ **រណ** សទ្ទត្ថោ, វណ្ណវិការោ។ ទ្វារស្ស ពហិ **ពហិទ្វារំ។** បរិ ស មន្តតោ ខញ្ញតេតិ **បរិខា។** ទីឃភាវេន យុត្តា **ទីឃិកា។**

២០៦-២០៧. **សទុម**ន្តំ គេហេ។ **មន្ទ** មោទនថុតិជឡត្តេសុ, មន្ទន្តេ យត្ថាតិ **មន្ទិរំ,** ឥរោ។ សីទន្តិ តត្ថាតិ **សទនំ**, យុ។ **សទ** វិសរណគត្យាវសានេសុ។ ន គច្ឆន្តីតិ អគា, ថម្ភាទយោ, តេ រាតិ គណ្ហាតីតិ **អគារំ។** រស្សស្ស ទីឃត្តេ **អាគារំ។ ចិ** ចយេ, និចីយតេ ឆាទីយតេតិ **និកាយោ, យម្ហិ ចិ**ស្ស **កា**ទេសោ និបាតនា។ **លី** សិលេសនេ, ណោ, **និលយោ, អាលយោ** ច។ **វស** និវាសេ, អាវសន្ត្យត្រាតិ **អាវាសោ**, ណោ។ **ភូ** សត្តាយំ, ភវន្ត្យត្រាតិ **ភវនំ។** វិសន្តិ តន្តិ **វេស្មំ,** មោ។ **កិត** និវាសេ, អធិករណេ យុ, **និកេតនំ។** និវិសន្តិ, និវសន្តិ វា យត្រ, តំ **និវេសនំ។ ឃរ** សេចនេ, ឃរតិ កិលេសមេត្ថាតិ **ឃរំ**, គយ្ហតីតិ **វា ឃរំ**, ណោ។ **គហ**ស្ស **ឃរា**ទេសោ។ គណ្ហាតិ បុរិសេន អានីតំ ធនន្តិ **គហំ។** អធិករណេ ថោ, **អាវសថោ។ សរ** គតិចិន្តាហីសាសុ, សរន្តិ ចិន្តេន្តិ ឯត្ថ សុភាសុភកម្មានិ, សរតិ វា សូរិយសន្តាបាទិកន្តិ **សរណំ។ សិ** សេវាយំ, ណោ, **បតិស្សយោ។ ឧច** សមវាយេ, **ឱកំ។ សល** គមនេ, “ឥត្ថិយមតិយវោ វា”តិ អ, **សាលា, សរ**ធាតុម្ហិ សតិ **ល**ត្តមេវ វិសេសោ។ **ចិ** ចយេ, កម្មនិ ណោ, **ចយោ។ កុដ** ឆេទនេ, ឥ។ **វស** និវាសេ,តិ។ ឧបជស្ស **ឯ**ត្តេ **គេហំ។ សទ**ធាតុម្ហា ឧមោ, **សទុមំ។**

ទ្វយំ មុខរហិតទេវកុលសទិសេ យញ្ញាយតនេ។ **ចិត** បូជាយំ, កម្មនិ តយោ។ **យត** យតនេ, អាយតន្តិ វាយមន្តិ ឯត្ថ ផលកាមាតិ **អាយតនំ,** អថ វា អាយន្តីតិ អាយានិ, តានិ តនោតីតិ **អាយតនំ,** ផលការកន្ស្លោ។ ឯត្ថ **តុ**សទ្ទោ សមាគតានំ ទ្វិន្នំ បុព្ពាបរគមនត្ថោ។ “ចេតិយាយតនានិ ចា”តិបិ បាឋោ។

២០៨. ទ្វយំ ទេវានំ, នរបតីនញ្ច គដ្ឋកាទិមយេ ភវនេ។ អញ្ញស្សាបិ សាទិស្សា។ បសីទន្តិ នយនមនាន្យត្រាតិ **បាសាទោ។ យុ** មិស្សនេ, បោ, ទីឃោ ច, ទីឃវិធានសាមត្ថិយា **ឱ**ត្តាភាវោ។

ទ្វយំ រាជតោ អញ្ញេសំ ធនីនំ ព្យវហារកាទីនំ ភវនេ។ មុណ្ឌោ ឆទនមេតស្ស, ន បាសាទស្ស វិយាតិ **មុណ្ឌច្ឆទោ,** ទ្វិត្តំ។ **ហរ** ហរណេ, យោ, **យម្ហិ មិ**អាគមោ ច។

ទុគ្គបុរទ្វារេ វា, យត្ថ កត្ថចិ វា មត្ថិកាទិមយេ គជកុម្ភម្ហិ យោ **យូបោ** បាសាទោ បតិដ្ឋិតោ, សោ ហត្ថិនខោ នាម, ហត្ថិស្សេវ នខោ យស្សាតិ **ហត្ថិនខោ, នខ**សទ្ទេន វា នខសហិតោ បាសាទោ គយ្ហតេ។

២០៩. សុបណ្ណស្ស គរុឡស្ស វង្កេន បក្ខេន សទិសឆទនំ គេហំ **សុវណ្ណវង្កច្ឆទនំ។ វង្ក** គមនេ។ ឯកបស្សេយេវ ឆទនតោ **អឌ្ឍយោគោ។**

ឯកេនេវ កូដេន យុត្តោ អនេកកោណោ បតិស្សយវិសេសោ មាឡោ នាម, វដ្ដាការេន កតសេនាសនន្តិ កេចិ។ **មា** មានេ, ឡោ, **មាឡោ។**

ចតុរស្សោ បតិស្សយវិសេសោ បាសាទោ នាម, អាយតចតុរស្សបាសាទោតិ កេចិ។

២១០. សន្តេហិ ភាតិ ទិព្ពតីតិ **សភាយំ, សភា** ច, បុរិមេ **យ**បច្ចយោ, **សន្ត**ស្ស **សា**ទេសោ តូភយត្រ។ មណ្ឌា វរីរសយោ, តេ បិវតិ នាសយតីតិ **មណ្ឌបោ, វា**សទ្ទេន **មណ្ឌប**បទស្ស បុល្លិង្គត្តំ សមុច្ចិនោតិ, ជនានំ អាលយោ សន្និបាតដ្ឋានំ **ជនាលយោ។** អាសនត្ថាយ កតា សាលា **អាសនសាលា។** បដិក្កមន្តិ ឯត្ថាតិ **បដិក្កមនំ, កមុ** បទវិក្ខេបេ, អធិករណេ យុ។

២១១. ជិនស្ស វាសភូតំ ភវនំ គន្ធកុដិ នាម, ទិព្ពគន្ធេហិ បរិភាវិតា កុដិ **គន្ធកុដិ។**

តិកំ បាកដ្ឋានេ។ រសានិ សន្ទស្សំ **រសវតី,** បចនំ បាកោ, តស្ស ឋានំ **បាកដ្ឋានំ។** មហន្តានិ ពហូនិ អសិតព្ពានិ សន្តេត្ថ **មហានសំ, អស** ភក្ខនេ, យុ, វណ្ណវិបរិយយោ។

២១២. សុវណ្ណការាទិសិប្បីនំ កម្មសាលា អាវេសនំ។ អាវិសន្ត្យស្មី **អាវេសនំ,** យុ។ **បានមន្ទិរំ** សុរាបានត្ថំ កតមន្ទិរំ សោណ្ឌា នាម, កត្តព្ពាកត្តព្ពំ វិចារេត្វា អត្តនា ឥច្ឆិតវត្ថុការណា សព្ពំ ទេយ្យធម្មំ សនោន្តីតិ សោណ្ឌា, **សន** ទានេ, តនាទិ។ ឌោ, អស្សោត្តំ, វណ្ណវិការោ ច, តេសំ ឯសា វសតិ **សោណ្ឌា។ បាន**សទ្ទសន្និធានា សុរាសោណ្ឌាយេវិធ គហិតា។ វច្ចស្ស គូថស្ស វិសជ្ជនដ្ឋានំ **វច្ចដ្ឋានំ។** វច្ចស្ស វិសជ្ជនដ្ឋានា កុដិ **វច្ចកុដិ។** មុនីនំ ឥសីនំ វសនដ្ឋានំ អស្សមោ នាម, អា កោធំ សមេន្តិ ឯត្ថាតិ **អស្សមោ,** អា ភុសោ សមេន្តិ ឯត្ថ វាគាទយោតិ វា **អស្សមោ។**

២១៣. តិកំ បណ្យវិក្កយសាលាយំ។ **បណ** ព្យវហារេ, បណិតព្ពាតិ បណ្យា, វត្ថាទយោ, តេ ឯត្ថ វិក្កិណន្តីតិ បណ្យវិក្កយោ, **កី** ទព្ពវិនិមយេ, សោ ឯវ សាលា គេហន្តិ **បណ្យវិក្កយសាលា។** អាបណយន្តេ ព្យវហរន្តេ អស្មិន្តិ **អាបណោ,** ណោ។ បណ្យានំ វិក្កយាយ នីយមានានំ វីថិ បន្ថោ **បណ្យវីថិកា។ វស** អច្ឆាទនេ, តោ, ឧទកំ វសិតំ អច្ឆាទនំ កតមនេនាតិ **ឧទោសិតោ,** វស្សោត្តំ, ភណ្ឌដ្ឋបនស្ស សាលា **ភណ្ឌសាលា។ កមុ** បទវិក្ខេបេ, ចង្កមត្យត្រាតិ **ចង្កមនំ, ចង្កមោ** ច, ទ្វិត្តាទិ។

២១៤. ជលន្តិ ឯត្ថាតិ ជន្តា, **ជល** ទិត្តិយំ, អន្តោ, “តត្ថិយមតិយវោ វា”តិ អ, អា, **ល**លោបោ, ជនេត្យត្រ អគ្គិន្តិ វា ជន្តា, **ជន** ជននេ, អន្តោ, សា ឯវ ឃរំ **ជន្តាឃរំ។** អគ្គិនោ សាលា **អគ្គិសាលា។ បា** បិវនេ, បបិវន្ត្យស្សន្តិ **បបា,** អ។ បានីយដ្ឋា សាលា បានីយសាលា, សា ឯវ **បានីយសាលិកា។**

គស គមនេ, ភោ, **សស្ស ពោ។** អវតិ រក្ខតីតិ **ឱវរកោ,** អរោ, សកត្ថេ កោ, អស្សោត្តញ្ច។ វសនំ វាសោ, តទត្ថំ អគារំ **វាសាគារំ។** សយតិ ឯត្ថាតិ សយនី, យុ, នទាទិ, សា ឯវ គហំ **សយនិគ្គហំ។**

២១៥. ចតុក្កំ រាជិត្ថាគារេ, តទត្ថិយតោ [តទដ្ឋិយតោ (ក.)] ឧបចារេន រាជិត្ថីសុបិ។ រាជិត្ថីនមគារំ **ឥត្ថាគារំ**។ អវរុទ្ធីយន្តេ រាជិត្ថិយោ អនេនាតិ **ឱរោធោ**, **រុធ** អាវរណេ។ សុទ្ធា កាមាបគមត្តា បរិសុទ្ធា រក្ខកា អន្តេ សមីបេ យស្សាតិ **សុទ្ធន្តោ**។ អន្តេ អព្ភន្តរេ បុរំ គេហំ **អន្តេបុរំ**, បុរស្ស អន្តេតិ វា **អន្តេបុរំ**។ “អន្តោបុរ”ន្តិបិ បាឋោ។

រញ្ញំ រាជូនំ **អសព្ពវិសយដ្ឋានំ** សព្ពេហ្យសាធារណដ្ឋានំ “កច្ឆន្តរ”ន្តិ **មតំ** កថិតំ, យំ “បមទវន”ន្តិ វុច្ចតិ, បមទវនំ នាម ឧបការិកាសន្និហិតំ វា បុរសន្និហិតំ វា អន្តេបុរោចិតំ, យត្រ អន្តេបុរសហិតោ ឯវ រាជា វិហរតិ, នាញ្ញជនប្បវេសោ [អមរ ១៤.៣]។ បមទានំ វនំ បមទវនំ។ និបាតនា **យា**ការានំ [ឦការ អាការានន្តិ អត្ថោ] ឥត្ថិគតានំ រស្សោ ក្វចិតិរស្សោ។ កច្ឆស្ស បកោដ្ឋស្ស អន្តរំ អព្ភន្តរំ **កច្ឆន្តរំ**។ បកោដ្ឋំ នាម អព្ភន្តរទ្វារំ។

២១៦. ទ្វយំ ឥដ្ឋកាទិរចិតេ អារោហនេ។ ឧបានេន សហ វត្តតេតិ **សោបានោ**, សោបានំ **វា** នបុំសកេបិ។ អារូយ្ហតេ យេន តំ **អារោហនំ**, យុ, **រុហ** ជននេ។

ទ្វយំ កដ្ឋាទិរចិតាយំ។ និច្ចយេន សយន្តិ បាការាទិកមេតាយាតិ **និស្សេណី**, **សិ** សេវាយំ, ណី, នទាទិ។ ឧទ្ធមារោហតេ ឯតាយាតិ **អធិរោហិណី**, **សា**សទ្ទោ ទ្វិន្នម្បិ ឥត្ថិលិង្គត្តំ ជោតេតិ។

២១៧. បញ្ចកំ ជាលកេ។ វាតំ បិវតីតិ **វាតបានំ**។ គវំ អក្ខិ **គវក្ខោ**, សមាសន្តត្តា អ, សញ្ញាសទ្ទតោ បុល្លិង្គត្តំ, **អក្ខិ** សទ្ទេ វា, គវំ អក្ខិ គវក្ខីតិ វិគ្គហោ។ **ជល** ទិត្តិយំ, **ជាលំ**។ សីហរូបយុត្តំ បញ្ជរំ **សីហបញ្ជរំ**។ អាលោកានំ អាតបានំ បវិសនដ្ឋានំ សន្ធិ ឆិទ្ទន្តិ **អាលោកសន្ធិ**, អាលោកីយន្តិ ឯតេនាតិ អាលោកោ, សោ ឯវ សន្ធីតិ វា **អាលោកសន្ធិ**។

ទ្វយំ លង្គិយំ។ **លគិ** គត្យត្ថោ, អ, នទាទិ។ បរិ បុនប្បុនំ គមនាគមនវសេន ហន្តីតិ **បលិឃោ**, ណោ។ កបិរូបមត្ថកត្តា **កបិសីសោ**។ អគ្គឡំ នាម កវាដកោ [កវាដផលវិធារណោ (ក.)], តស្ស ថម្ភោ **អគ្គឡត្ថម្ភោ**, “អគ្គឡំ តីសុ កល្លោលេ, ទណ្ឌេ ចាន្តកវាដេស្វូ”តិ **រភសោ**, ឥត្ថិយមតោ **អា**បច្ចយោ, **អគ្គឡា**។ និស្សេសតោ អព្ពតិ វស្សោទកមនេនាតិ **និព្ពំ**, **អព្ព** គតិហឹសាសុ។ ឆទ្ទស្ស ឆទនស្ស កោដិ ហេដ្ឋិមាវសានំ **ឆទ្ទកោដិ**, តស្សំ។

២១៨. តិកំ គេហច្ឆទនេ។ ឆាទេតិ ឯតេនាតិ **ឆទនំ**, **ឆទ** សំវរណេ, ចុរាទិ។ **បដ**គមនេ, “បដ្យាទីហ្យល”ន្តិ អលោ។ ឆាទេតិ ឯតេនាតិ **ឆទ្ទំ**, ទ្វិត្តាទិ។

តិកំ គេហង្គណេ។ **អជ** គតិម្ហិ, ឥរោ, **អជិរំ**។ **ចរ** គតិភក្ខនេសុ, ចរោ។ **អង្គ** គមនេ, ករណាធិករណេសុ យុ, វណ្ណវិការោ, **ណ**ត្តំ។

បញ្ចកំ គេហទ្វារតោ ពហិបកោដ្ឋកេ, វីថិយំ ទ្វារបិណ្ឌកេ ច។ អលិន្ទោ ត្វញ្ញបិណ្ឌកេបិច្ឆតេ។ បឋមំ ហនន្តិ គច្ឆន្តិ ឯត្ថាតិ **បឃាណោ**, **បឃណោ** ច, **ហន**ស្ស **ឃណា**ទេសោ។ អលិ សខា ឥន្ទោ ឯត្ថាតិ អលិន្ទោ, “គេហេកទេសេ អលិន្ទោ, បឃាណោ បឃណោភវេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១២.១២] **អមរមាលាយំ**។ **អាលិន្ទោ**, ទីឃាទិ។ បធានំ មុខំ **បមុខំ**, គេហស្ស ហិ ចតូសុ មុខេសុ តទេវ បធានំ, យត្ថ សាធុជនាបិ អាគន្តុកាបិ និសីទន្តិ។ ទ្វារំ ពន្ធតិ បិទហតិ ឯត្ថាតិ **ទ្វារពន្ធនំ**។

២១៩. ទ្វយំ ទ្វារពាហាយំ។ បីឋានិ លោហវិកតិអាទីហិ សង្ឃដីយន្តិ ឯត្ថាតិ **បីឋសង្ឃាដកំ**, បីឋេហិ សង្ឃដីយតីតិ វា **បីឋសង្ឃាដកំ**, **ឃដ** ឃដនេ។ ទ្វិភាគេន ពាហាសទិសត្តា ពាហា, ទ្វារស្ស ពាហា **ទ្វារពាហា**។ “កបាដំ, កវាដ”ន្តិបិ ទ្វារពាហាយ នាមានិ, កំ វាតំ បាដយតិ, វាដយតិ ចេតិ កម្មនិ ណោ, ឥត្ថិយំ **កបាដី**។

ទ្វយំ គេហាទីនំ កូដេ។ **កុដ** ឆេទនេ, កម្មនិ ណោ។ **នយ** គមនត្ថោ, កេ សិសេ នយតីតិ **កណ្ណិកា**, ណ្វុ, **ឥ**ត្តំ, **ណ**ត្តញ្ច។

២២០. ទ្វយំ ទ្វារេ។ ទ្វេ អវន្ត្យត្រាតិ **ទ្វារំ**, ទុដ្ឋេ វារយន្ត្យស្មា រក្ខកាតិ វា **ទ្វារំ**, **ឧ**លោបោ។ បដិហរន្តិ អបនេន្តិ ឯតស្មា រក្ខកា អញ្ញាតន្តិ បដិហារោ, បដិបក្ខេ ហរតិ ឯតស្មាតិ វា បដិហារោ, រស្សស្ស ទីឃត្តេ **បដិហារោ**។

ចតុក្កំ ឧម្មារេ, យំ “ទ្វារបិណ្ឌិកា”តិ វុច្ចតិ។ **ឧរ** គតិម្ហិ, **មារោ** ករណេ។ ទេហំ នេតិ បវេសេនាតិ **ទេហនី**, “ទេហលី”តិបិ បាឋោ, ទេហំ លាតិ បវេសេនាតិ **ទេហលី**។ **ឥល** គតិម្ហិ, ណ្វុ។ ឥន្ទោ ឯវ បាទំ ខិបតិ ឯត្ថាតិ

ឥន្ទខីលោ, ខិប បេរណេ។ **ប**ស្ស លោបោ, អថ វា តំ គមនំ ទទាតីតិ ឥន្ទោ, ទ្វារំ, តត្ថ ឋបិតោ ខីលោ កណ្ដកោតិ **ឥន្ទខីលោ,** វេគគភិឃាតនតោ ហិ សោ ខីលោ វិយ ហោតិ។

ថម្ភ បដិពន្ធនេ, ថម្ភោ, ធារេតីតិ វា **ថម្ភោ, ធរ** ធរណេ, **រម្ភ**បច្ចយោ, វណ្ណវិការោ ច។ **ថុ** អភិត្ថវេ, ឧណា, យុ វា, ធារេតីតិ វា **ថូណា,** យុ, រលោបោ, អស្សូ។

អឌ្ឍេន្ទុបាសាណោ អទ្ធចន្ទាការេ បាសាណេ **បដិកា**សទ្ទោ វត្តតិ។ **បដ** គតិយំ, ណ្វុ។ ឥត្ថិកតាការបរេ កេ អស្សិត្តំ។ **គជិ** សទ្ទេ, ណ្វុ, អស្សិត្តំ, ពិន្ទាគមោ ច។ **ឥស** ឥច្ឆាយំ, ឋកោ។

២២១. **វលភី**តិ ចូឡា, “សិខាយំ វលភី ចូឡេ”តិ **រុទ្ទោ** [រស្សន្តា ច, សិខាយំ វឡភិយំ ចូឡេតិ រុទ្ទោ (ចិន្តាមណិដីកា ១២.១៥)]។ តច្ឆាទនេ **ទារុម្ហិ** កង្វេ គោបានសី មតា។ **វង្កេ**តិ ទារុវិសេសនំ។ គំ វស្សោទកំ, សូរិយាទិកិរណញ្ច បិវន្តិ វិនាសយន្តិ អព្ភន្តរមប្បវេសនវសេនាតិ គោបានា, ឥង្គកាទយោ, តានិ សិនោន្តិ ពន្ធន្តិ ឯត្ថាតិ **គោបានសី។**

សោធាទិគេហេសុ ឆេកបក្ខាវាសត្ថំ យោ ពហិ ករិយ កង្វេកទេសោ ឋបិយតេ, សោ វិដង្កោ។ កបោតេ បាលយតីតិ **កបោតបាលិកា,** កម្មនិ ណ្វុ។ **ដកិ** និវាសគតីសុ។ វិនោ បក្ខិនោ ដង្កន្តិ ឯត្ថាតិ **វិដង្កោ។** ណោ។

២២២. ទ្វយំ កុញ្ចិកាឆិទ្ទេ។ កុញ្ចិកាយ វិវរំ ឆិទ្ទំ **កុញ្ចិកាវិវរំ។** តាឡស្ស បវេសនដ្ឋានភូតោ ឆិគ្គឡោ ឆិទ្ទំ **តាឡច្ឆិគ្គឡោ។**

តិកំ កុញ្ចិកាយំ។ **កុញ្ច** កោដិល្យេ, ណ្វុ។ តាយតិ រក្ខតីតិ **តាលោ។** អលោ, តលតិ តិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ វា **តាលោ, តល** បតិដ្ឋាយំ។ អវាបុរតិ វិវរតិ យេនាតិ **អវាបុរណំ, វរ** សំវរណេ, យុ, **វ**ស្ស **បោ,** ឧត្តំ, ឧបសគ្គស្ស ទីឃតា ច, “អបារុតា តេសំ អមតស្ស ទ្វារា”តិ [ទី. និ. ២.៧១; ម. និ. ១.២៨៣] វចនតោ **បុរ, បារ** សំវរណេតិបិ ធាត្វត្ថំ បឋន្តិ។ **អវ**បុព្ពោ **វុ** សំវរណេតិបិ ធាត្វត្ថេ បន សតិ **វ**ស្ស វត្តំ, ឧបសគ្គស្ស ទីឃតា ច, “អបារុតា, សង្ឃាដី បារុបិត្វា”ត្យាទីសុ បន **ប**ការវណ្ណាគមេន សិទ្ធោ។ **វិទ** លាភេ, **ឥ**ម្ហិ វេទិកា, សកត្ថេ កោ។ ឥតរត្ថ **ឥ**យេវ។

២២៣. **សង្ឃាដា**ទយោ **មន្ទិរង្គា** គេហង្គវិសេសា។ សម្មា ឃដេន្តិ ឯត្ថ គោបានស្យាទយោតិ **សង្ឃាដោ,** បុព្ពបច្ឆិមទក្ខិណុត្តរាយាមវសេន ថម្ភានមុបរិ ឋិតោ កដ្ឋវិសេសោ, តេ បន បុព្ពបច្ឆិមយាមា តយោ កដ្ឋា, ទក្ខិណុត្តរយាមា បន ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទតោ តយោ កដ្ឋា, ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន បន បញ្ចសត្តនវាទយោបិ។ ទ្វិន្នំ បក្ខានំ អបតនត្ថំ ពន្ធនតោ បាសោ វិយាតិ **បក្ខបាសោ។** តុលតិ សង្ឃាដេសុ បតិដ្ឋតីតិ **តុលា, តល** បតិដ្ឋាយំ, អស្សុត្តំ, បក្ខានំ វា សមវាហិតភាវករណតោ តុលយតិ មិនាតិ ឯតាយាតិ **តុលា, តុល** ឧម្មានេ។

តិកំ សម្មជ្ជនិយំ។ **មុជិ** សោធនេ, យុ។ **មជ្ជ** សំសុទ្ធិយំ, យុ។ **សុធ** សុទ្ធិយំ, សព្ពត្រ ករណេ យុ។

២២៤. តិកំ សង្ការឆឌ្ឌនប្បទេសេ។ **កដ** ឆឌ្ឌនមទ្ទនេសុ, សង្កដន្តិ ឯត្ថាតិ **សង្កដីរំ,** ឦរោ, “សង្កដោ”តិ វា សង្ការោ វុច្ចតិ, តំ ឦរយន្តិ ខិបន្តិ ឯត្ថាតិ **សង្កដីរំ, ឦរ** ខេបេ។ សង្ការស្ស ឋានំ **សង្ការដ្ឋានំ។** សង្ការំ កដតិ ឆឌ្ឌេតិ ឯត្ថាតិ **សង្ការកូដំ,** អស្សូ, សកត្ថេ កោ។

ចតុក្កំ សម្មជ្ជនិយា និរាកតេ [និរស្សតេ (ក.)] ថុសាទិម្ហិ។ នានាវិធេ សង្ការេ រាសីករណវសេន កចតិ ពន្ធតិ ឯតេនាតិ កចោ, សោ ឯត្ថ ឥច្ឆិតព្ពោតិ **កចវរោ, វរ** ឥច្ឆាយំ។ ឧច្ឆិដ្ឋោ កលាបោ សមូហោ **ឧក្លាបោ, ក**ស្សា ការលោបោ។ នានាវិធេហិ តិណាទីហិ សង្កិរិយតេ មិស្សីករិយតេតិ **សង្ការោ,** ណោ។ អវករោតិប្បត្រ។ អវករិយតេ និរស្សតេតិ, អ។ “សម្មដ្ឋោ មជ្ជនី ចេវ, សង្ការោ’វករោ មតោ”តិ ហលាយុធោ។ **កស** វិលេខនេ, អម្ពុ។

២២៥. **ឃរាទិភូមិ** ឃរខេត្តវិហារាទីនំ យោ ភូមិប្បទេសោ វត្ថុ នាម, តំ នបុំសកេ, វសន្តិ ឯត្ថាតិ **វត្ថុ,** រត្ថុ។ **គស** មទនេ, គសន្តិ ឯត្ថាតិ **គាមោ,** មោ។ សំវសន្ត្យត្រាតិ **សំវសថោ,** អថោ។

បាកដោ ខ្យាតោ គាមោ, សោ និគមោ នាម, អតិរេកោ គាមោ **និគមោ,** ភុសត្ថោ និ, សញ្ញាសទ្ទត្តា រស្សោ។

ឧបភុញ្ជិតព្ពភោគមនុស្សាទីហិ ( ) [(ឥភ្យោ) (?)] វឌ្ឍិតោ អធិកោ គាមោ និគមតោបិ អធិកតរត្តា “អធិភូ”តិ **ឦរិតោ** កថិតោ, អធិកោ ភវតីតិ **អធិភូ។**

២២៦. ទ្វយំ គាមាទិបរិយន្តភាគេ។ **សិ** ពន្ធនេ, មោ។ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាទីយតេតិ **មរិយាទា, បស្ស មោ។**

ទ្វយំ អាភីរកុដិយំ [ឃោសោ អាភីរបល្លី សិយា (អមរ ១២.២០)]។ **ឃុ** សទ្ទេ, ឃោសន្ត្យត្រាតិ **ឃោសោ។** គោបាលានំ គាមោ **គោបាលគាមកោ,** សកត្ថេ កោ។

បុរវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. នរវគ្គវណ្ណនា

២២៧-២២៨. **បោរិស**ន្តានិ មនុស្សជាតិយា នាមានិ។ មនោ ឧស្សន្នមស្សាតិ **មនុស្សោ,** សតិសូរភាវព្រហ្មចរិយយោគ្យតាទិគុណវសេន ឧបចិតមានសា ឧក្កដ្ឋគុណចិត្តា, កេ បន តេ? ជម្ពុទីបវាសិនោ សត្តវិសេសា។ តេនាហ ភគវា – "តីហិ, ភិក្ខវេ, ឋានេហិ ជម្ពុទីបកា មនុស្សា ឧត្តរកុរុកេ មនុស្សេ អធិគ្គណ្ហន្តិ ទេវេ ច តាវតឹសេ។ កតមេហិ តីហិ, សូរា សតិមន្តោ ឥធ ព្រហ្មចរិយវាសោ"តិ [អ. និ. ៩.២១]។ តថា ហិ ពុទ្ធា ភគវន្តោ បច្ចេកពុទ្ធា អគ្គសាវកមហាសាវកចក្កវត្តិនោ ច អញ្ញេ ច មហានុភាវា សត្តា តត្ថេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ សមានរូបាទិតាយ បន សទ្ធិំ បរិត្តទីបវាសីហិ ឥតរមហាទីបវាសិនោបិ មនុស្សាត្វេវ បញ្ញាយិំសូតិ ឯកេ, អបរេ បន ភណន្តិ "លោភាទីហិ, អលោភាទីហិ ច សហិតស្ស មនស្ស ឧស្សន្នតាយ មនុស្សា, យេ ហិ សត្តា មនុស្សជាតិកា, តេសុ វិសេសតោ លោភាទយោ, អលោភាទយោ ច ឧស្សន្នា, តេ លោភាទីហិ ឧស្សន្នតាយ អបាយមគ្គំ, អលោភាទីហិ ឧស្សន្នតាយ សុគតិមគ្គំ, និព្ពានគាមិមគ្គញ្ច បូរេន្តិ, តស្មា លោភាទីហិ, អលោភាទីហិ ច សហិតស្ស មនស្ស ឧស្សន្នតាយ បរិត្តទីបវាសីហិ សទ្ធិំ ចតុមហាទីបវាសិនោ សត្តវិសេសា មនុស្សាតិ វុច្ចន្តី"តិ។ លោកិយា បន មនុនោ អបច្ចភាវេន មនុស្សាតិ វទន្តិ, មនុ នាម បឋមកប្បិកោ លោកមរិយាទាយ អាទិភូតោ ហិតាហិតវិធាយកោ សត្តានំ បិតុដ្ឋានិយោ, យោ សាសនេ "មហាសម្មតោ"តិ វុច្ចតិ, បច្ចក្ខតោ, បរម្បរតាយ ច តស្ស ឱវាទានុសាសនិយំ ឋិតា តស្ស បុត្តសទិសតាយ មនុស្សាតិ វុច្ចន្តិ, តតោ ឯវ ហិ តេ "មានវា, មនុជា"តិ ច វោហរីយន្តិ, **ឧស្ស**បច្ចយោ។ មនុនោ អបច្ចំ **មានុសោ,** ឧសោ។ **មរ** បាណចាគេ, ចោ, **មច្ចោ, បព្ពជ្ជា**ទិនា វា ត្យបច្ចយោ, ធាត្វន្តស្ស លោបោ ច។ តតោ "យវត"មិច្ចាទិនា ចោ, ទ្វិត្តំ។ មនុនោ អបច្ចំ **មានវោ។ មាណវោ**ប្យត្រ, ណវោ។ មនុម្ហា ជាតោ **មនុជោ។** នី នយេ, នេតីតិ **នរោ,** អរោ។ **បុស** បោសនេ, ណោ, បុរេតីតិ វា **បោសោ។ បុរ** បូរណេ, សោ, ឧស្សោត្តំ, **រ**លោបោ។ បុនាតីតិ **បុមា, បុ** បវនេ, មោ, **សិ**ស្សា។ បុរេតីតិ **បុរិសោ, បោរិសោ** ច, ឥសោ, រស្សស្ស ទីឃតាយ **បូរិសោ** ច។ ឯត្ថ ច **មនុស្សា**ទិបញ្ចកំ ឥត្ថិយម្បិ វត្តតេ, **នរា**ទយោ តុ បុមេយេវ វិសិដ្ឋលិង្គត្តា។ តត្រ មនុស្ស មានុស មនុជ មាណវេហិ **នទាទិ**ត្តា **ឦ**បច្ចយោ, **ឯកស**ការលោបោ, មនុសី, មានុសី, មនុជី, មាណវី។ មច្ចា, ឥត្ថិយមតោ **អា**បច្ចយោ។

វិទ្វសុបរិយន្តំ បណ្ឌិតេ។ បណ្ឌា ពុទ្ធិ សញ្ជាតា អស្សាតិ **បណ្ឌិតោ,** តារក្យាទិ។ **បឌិ** គតិយំ វា, តោ។ ពុជ្ឈតីតិ **ពុធោ។** វិទតិ ជានាតីតិ **វិទ្វា, វិទ** ញាណេ, វោ, **សិ**ស្សា។ **ភូ** សត្តាយំ, អត្ថេ វិភាវេតិ បកាសេតិ សីលេនាតិ **វិភាវី,** ណី។ រាគាទយោ សមេតីតិ **សន្តោ,** តោ, សុន្ទរោ អន្តោ អវសានមេតស្សាតិ វា **សន្តោ។** សុន្ទរា បញ្ញា យស្ស **សប្បញ្ញោ។** កិន្នាម ន វិន្ទតីតិ **កោវិទោ,** នេរុត្តោ, កុំ បាបំ វិន្ទតីតិ វា **កោវិទោ។** ធី បញ្ញា យស្សត្ថីតិ សោ **ធីមា,** សោភនំ ឈាយតីតិ **សុធី, ឈេ** ចិន្តាយំ។ **ឈស្ស ធោ,** ឦ, សុន្ទរា ធី យស្សាតិ វា **សុធី។ កវិ** វណ្ណេ, ឥ, ឥត្ថិយំ កវី ច, **កុ** សទ្ទេ វា, ឥ, កវិ។ ព្យញ្ជយតីតិ **ព្យត្តោ, អញ្ជ** គតិយំ, តោ។ ភុជាទីនមន្តោ នោ ទ្វិ ច។ វិសិដ្ឋោ អត្តា យស្សាតិ វា **ព្យត្តោ។ ចក្ខ** ទស្សនេ, យុ, **វិចក្ខណោ,** វិចារេតីតិ វា **វិចក្ខណោ,** នេរុត្តោ។ វិគតោ សារទោ ឯតស្មាតិ **វិសារទោ។**

២២៩. មេធា ធារណា មតិ បញ្ញា យស្សាតិ **មេធាវី,** វី។ អតិសយមតិយុត្តតាយ **មតិមា។** បញ្ញាយ យោគតោ **បញ្ញោ។** វិសេសំ ជានាតិ សីលេនាតិ **វិញ្ញូ,** រូ។ **វិទ** ញាណេ, ឧរោ, **វិទុរោ** [វិទូឌិ (ក.)]។ **រូ**បច្ចយេ **វិទូ។** ធីយោគា **ធីរោ,** រោ។ វិសិដ្ឋទស្សនសីលតាយ **វិបស្សី,** ណី។ ទោសំ ជានាតីតិ **ទោសញ្ញូ,** រូ។ ពុជ្ឈតីតិ **ពុទ្ធោ,** តោ។ **ទុ** គតិយំ, អ, ឧស្សាវោ [ទុ គតិយំ អព្ពោ (សូចិ)], **ទព្ពោ។ វិទ** ញាណេ, ទសុ។

២៣០-២៣១. **មហិលា**ន្តំ ឥត្ថិសាមញ្ញេ។ **ឥសុ** ឥច្ឆាយំ, តោ, នទាទិ។ សីមស្ស អន្តោ សីមន្តោ, កេសវេសោ, តំយោគា **សីមន្តិនី,** ឥនី។ នរស្សាយំ **នារី,** ឥទមត្ថេ ណោ។ តិដ្ឋតិ គព្ភោ យស្សំ, សា **ថី។ ធា** ធារណេ វា, វណ្ណវិការោ, ឦ។ **ពន្ធ** ពន្ធនេ, ឩ, **ពន្ធស្ស វធា**ទេសោ ច [ណ្វាទិ ៣], **វធូ**សទ្ទោ សុណិសាភរិយានម្បិ វាចកោ។ **វន** សម្ភត្តិយំ, តោ, **ឥ**ការាគមោ ច។ **អង្គ** គមនត្ថោ, យុ, **អង្គនា,** វិសិដ្ឋនារិយម្បិ អង្គនា, តទា កល្យាណង្គនារីលក្ខណោបេតំ បសត្ថំ ហត្ថបាទាទិកមង្គមស្សត្ថីតិ អស្សត្ថ្យត្ថេ **អង្គា** កល្យាណេ **ន**បច្ចយោ [មោគ្គល្លាន ៤.៩២]។ វិរូបេសុបិ មទោ រាគមទោ យស្សា សា **បមទា,** វិសិដ្ឋនារិយំប្យត្រ **បមទា,** តទា បកដ្ឋោ មទោ រូបសោភគ្គ

ជនិតោ ចេតោវិការោ យស្សា សា **បមទា។** រូបលាវណ្យសម្បន្នតាយ **សុន្ទរី,** វិសិដ្ឋាយម្បិ។ កមនីយវុត្តិតាយ **កន្តា, កមុ** កន្តិយំ, តោ។ កន្តិយោគា វា **កន្តា,** វិសិដ្ឋាយម្បិ។ រមយតិ វិនោទយតិ នាយកំ, សា **រមណី,** នន្ទាទីហិ យុ, នទាទិ, វិសិដ្ឋាយម្បិ។ **ទយ** រក្ខណេ, កម្មនិ តោ។ អប្បំ ពលំ យស្សា សា **អពលា,** អប្បត្ថោយំ **អ**ការោ។ មាតុយា គាមោ វិយ គាមោ យស្សា សា **មាតុគាមោ,** មាតា វិយ គច្ឆតីតិ វា **មាតុគាមោ, គមុ** គមនេ, ណោ, មាតា វិយ គសតីតិ វា **មាតុគាមោ, គស** អទនេ, មោ, មាតា វិយ គាយតីតិ វា **មាតុគាមោ, គា** សទ្ទេ, មោ។ មហី វិយ សុចិ អសុចិម្បិ លាតីតិ **មហិលា,** មហន្តេសុ ពហូសុបិ រត្តចិត្តេសុ ឥលតិ គច្ឆតីតិ វា **មហិលា, ឥល** គមនេ, **មហ** បូជាយំ វា, ឥរោ, **ល**ត្តំ, អា, **មហិលា។** មហេលាប្យត្រ។

តិកំ វិសិដ្ឋនារិយមេវ។ **លល** វិលាសេ, នន្ទាទីហិ យុ។ **លល** ឥច្ឆាយន្តិ **ចុរាទិ**គណតោ វា យុ។ ភយបកតិ **ភីរុ, ភី** ភយេ, រុ, “ភីរុ អត្ថេ ជនេ’គ្គិយ”ន្តិ **រភសោ។** អតិសយិតកាមា **កាមិនី,** កាមោ សិង្គាររូបោ មទោ យស្សាត្ថីតិ ឥនី, សព្ពត្រេវំ។ វាមលោចនា, ភាវិនី, និតម្ពិនី, វាមាឥច្ចាទីនិបិ វិសិដ្ឋនារិនាមានិ។

ទ្វយំ បឋមវយសិ វត្តមានាយំ។

> អដ្ឋវស្សា ភវេ គោរី, ទសវស្សា តុ កញ្ញកា;
> សម្បត្តេ ទ្វាទសេ វស្សេ, កុមារីត្យ’ភិធីយតេ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៨]។

ឥហ តុ ភេទោបចារេនេកត្តំ។ អញ្ញេ បនាហុ “**កញ្ញា**សទ្ទោយំ បុមុនាភិសម្ពន្ធបុព្ពកេ សម្បយោគេ និវត្តេតី”តិ។ **កុមារ** កីឡាយំ, ចុរាទិ, កុមារយតីតិ **កុមារី,** អ, នទាទិ, សកត្ថេ កោ, ណ្វាទា វា សិទ្ធោ។ កមនីយតេតិ **កញ្ញា,** កន ទិត្តិកន្តិគតីសុ, យោ, ន្យស្ស ញត្តំ, អ, អា។

យុវសទ្ទតោ ជាធិបទិកតោតិ, យុវតិ។ វរិត្ថិបរិយាយសាមញ្ញេបិ **យុវតិ**សទ្ទោ បកត្យន្តរមត្ថីតិ។ **តរ** តរណេ, យុ, **ឧ**ត្តំ, ឦ ច។

២៣២. សាភិសេកា លទ្ធាភិសេកា រាជិត្ថី **មហេសី** នាម, **មហ** បូជាយំ, កម្មនិ ឥសោ, ឥស្សេ, តតោ ឦ, មហតិយោ រាជិត្ថិយោ ឦសតិ អភិភវតីតិ វា **មហេសី, ឦស** ឥស្សរិយេ, ឦ។ មហេសិតោ អញ្ញា រាជនារិយោ **ភោគិនិយោ** ភោគយោគា, ឦ, ឥនី ច។ យានារី បុរិសស្ស សង្កេតំ យាតិ, សា “ធវត្ថិនី, អភិសារិកា”តិ ចោច្ចតេ។ ធវំ បតីំ អត្ថយតិ ឥច្ឆតីតិ **ធវត្ថិនី, អត្ថ** យាចនិច្ឆាសុ, ឥនី, អសតីវិសេសោ។ **សរ** គតិយំ, អភិសរតិ សង្កេតន្តិ, ណ្វុ។

២៣៣. ឆក្កំ វេសិយំ។ ចតុសដ្ឋិកលាកុសលតាយ, សីលរូបាទិមត្តាយ ច គណ្យតេ អាទីយតេ **គណិកា, គណ** សង្ខ្យានេ, ណ្វុ។ វេសោ អាកប្បោ, តេនាតិសោភតេ, កម្មវេសេហិ វា ឥច្ឆីយតេតិ។ អតិសោភនេ, ឥច្ឆត្ថេ វា **យ**បច្ចយោ។ វណ្ណសម្បន្នា ទាសី **វណ្ណទាសី,** ទាសិម្បិ ហិ វណ្ណសម្បន្នំ កេចិ សាមិកា ធនលោភេន គណិកំ ករោន្តិ។ នគរំ សោភេតីតិ **នគរសោភិនី។** រូបេន ឧបជីវតីតិ **រូបូបជីវិនី។** អតិសយវេសយុត្តតាយ **វេសី។**

ទ្វយំ អសតីសាមញ្ញេ។ កុលានិ អដតិ នាសយតីតិ **កុលដា។** ពន្ធមនុពន្ធំ កាយតីតិ **ពន្ធកី,** នទាទិ។

២៣៤. ចតុក្កំ ឧត្តមនារិយំ។ វរោ អារោហោ សោណិ យស្សា សា **វរារោហា។** ឧត្តមគុណយោគា **ឧត្តមា។** សោណិភាវេន មត្តគជោ វិយ ពន្ធនគាមិនី **មត្តកាសិនី, កស** គតិយំ។ វរវណ្ណយោគា **វរវណ្ណិនី,** ឥនី។

> “សីតេ សុខោណ្ហសព្ពង្គី, គិម្ហេ យា សុខសីតលា;
> ភត្តុ ភត្តា ច យា នារី, សា ភវេ វរវណ្ណិនី”តិ។ **រុទ្ទោ;**

ទ្វយំ អខណ្ឌិតចរិត្រាយំ។ បតិ សាមិកោវ កមនីយោ យស្សា **បតិព្ពតា,** បតិម្ហិ វតមស្សាតិ វា **បតិព្ពតា។ អស** ភុវិ, អន្តោ, ឦ, អាទិលោបោ។ សមេតីតិ វា **សតី, សមុ** ឧបសមេ, អន្តោ, ឦ។

ទ្វយំ កាមវត្ថរាជបុត្តាទិនោ កុលស្ស និយតបតិយំ។ កុលានុរូបា ឥត្ថី **កុលិត្ថី,** កុលំ បាលេតិ រក្ខតីតិ **កុលបាលិកា,** ណ្វុ។

២៣៥. ទ្វយំ មតភត្តិកាយំ។ វិគតោ ធវោ ភត្តា យស្សា **វិធវា។** បតិ សុញ្ញោ នដ្ឋោ យស្សាតិ **បតិសុញ្ញា។**

ទ្វយំ អគ្គិច្ឆាយ បត្យន្ទេសិនិយំ កញ្ញាយំ។ បតី វរតិ គវេសតីតិ **បតិម្ពរា,** ទុតិយាយាលោបោ។ សយមេវ បតី វរតីតិ **សយម្ពរា,** បឋមាយាលោបោ, **វរ** បត្ថនាយំ។

ចតុក្កំ វិជាតាយំ។ **វិជនី** គព្ភវិមោក្ខនេ, តោ, វិជាយិត្ថាតិ **វិជាតា។ សូ** អភិសវេ, តោ។ ជាតំ អបច្ចំ បុត្តោ ឯតិស្សាតិ **ជាតាបច្ចា។** បសូតាវ **បសូតិកា, ក**បច្ចយោ, **ឥ**ត្តញ្ច។

២៣៦. ទ្វយំ ទូតិយំ។ យា បេសីយតេ, សា **ទូតី, ទុ** គមនេ,តិ, **ឦ**ម្ហិ ទូតី។ សញ្ចារយតិ យថាភិមតន្តិ, ណ្វុ។

តិកំ ទាសិយំ។ ទុ កុច្ឆិតំ អសតិ ភក្ខតីតិ **ទាសី,** ឦ, ទីយន្តេ តាយាតិ វា **ទាសី, ទា** ទានេ, សោ, ឦ ច។ **ចិដ** បេសនេ, កម្មនិ ណោ, ឦ។ កុដំ ឧទកកុម្ភំ ធារេតីតិ **កុដធារិកា,** ណ្វុ។

ទ្វយំ សុភាសុភនិរូបិនិយំ សំវរិកាទិម្ហិ។ **វរ** គតិយំ, កត្តរិ ឥនី។ សុភាសុភស្ស ឥក្ខណំ និរូបនំ យស្សាត្ថីតិ, ឥ, សកត្ថេ កោ។ ឥមេ ទ្វេ សទ្ទា តុល្យត្ថា។

យា សយំ ខត្តិយជាតិ យស្ស កស្សចិ ភរិយា, សា ខត្តិយានី, ខត្តិយា ច។ ខត្តិយស្សាបច្ចំ **ខត្តិយានី,** អានោ, ឦ។ **ណ**ម្ហិ **ខត្តិយា។**

២៣៧. បជ្ជំ អគ្គិសក្ខិបុព្ពកគបាណិគហិតាយំ ភរិយាយំ, អញ្ញត្រ តូបចារា។ ទារយន្តេ យេនាតិ **ទារោ, ទរ** វិទារណេ, អកត្តរិ ច ការកេ សញ្ញាយំ ណោ។ ជាយតិ បុត្តោ យាយាតិ **ជាយា, ជន** ជននេ, យោ, **ជនិ**ស្ស **ជា** ច, អា, ជយតីតិ វា **ជាយា, ជិ** ជយេ, យោ, ជិស្ស **ជា,** អា, **ជាយា។ កល** សង្ខានេ, អត្តោ។ យរំ នេតីតិ **ឃរណី, ណ**ត្តំ។ ភរិតព្ពតោ **ភរិយា, ភរ** ភរណេ, យោ។ បិយាយិតព្ពតោ **បិយា,បី** តប្បនកន្តីសុ, យោ។ បជំ បុត្តំ បាលេតីតិ **បជាបតិ, បា** បាលនេ,តិ, **អា**ត្តំ, រស្សត្តញ្ច ។ ទ្វិន្នំ បូរណី **ទុតិយា។** បឋមោ ភត្តា, ភរិយា ទុតិយា។ សាមិកស្ស បាទេ បរិចរតីតិ **បាទបរិចារិកា,** ណ្វុ។ បតិនី, បាណិគហិតា, សហធម្មិនីតិបិ តស្សាយេវ នាមានិ។

២៣៨. តិកំ សខិយំ។ តេសុ តេសុ កិច្ចេសុ សហ ខាយតិ បកាសតីតិ **សខី, សហ**បុព្ពោ **ខា** បកាសនកថនេសុ, ឦ។ **អល** ភូសនេ **អា**បុព្ពោ, ឥ។ វយសា តុល្យា **វយសា,** តុល្យេ សញ្ញាយំ សោ [បាណិនិ ៤.៤.៩១ សុត្តេ យបច្ចយោ ទិស្សតិ]។

ជរោវុច្ចតិ ចោរស្សាមិកោ, តស្សាយំ **ជារី,** ណោ, ឦ។ សាមិកំ អតិក្កម្ម អញ្ញត្រ ចរតីតិ, ឥនី។

២៣៩. **បុមេ តូ**តិ លិង្គន្តោ **តុ**សទ្ទោ ន បុព្ពំ ភជតេ។ **អរ** គមនេ, តុ, **អរ**ស្សុត្តំ។ រតិយា ជាយតីតិ **រជោ,** តិលោបោ។ **បុប្ផ** វិកសនេ, **បុប្ផំ។**

តិកំ រជស្សលាយំ។ ឧតុយោគា**ឧតុនី,** ឥនី។ រជយោគា **រជស្សលា,** សលោ។ បុប្ផវន្តតាយ **បុប្ផវតី។** ថីធម្មិនី, អវី, អត្រេយី, មលិនី, ឧតុមតី, ឧទកីឥច្ចាទីនិបិ តស្សា នាមានិ។

តិកំ គព្ភិនិយំ។ គរុ អលហុកោ គព្ភោ កុច្ឆិ ឯតិស្សាតិ **គរុគព្ភា។** អាបន្នោ បត្តោ គព្ភង្គោ សត្តោ ឯតាយាតិ **អាបន្នសត្តា។** គព្ភយោគា **គព្ភិនី។**

តិកំ យេន វេបិតោ គព្ភោ កុច្ឆិយំ តិដ្ឋតិ, តត្រាសយេតិ ខ្យាតេ។ គព្ភោ អាសយតេ តិដ្ឋត្យត្រាតិ, ណោ។ ជរំ ឯតីតិ **ជលាពុ។** ឧ, រស្ស **លោ,** យស្ស **ពោ,** ជរាបុព្ពោ **ឥ** គតិយំ។ កលំ ជរតំ លាតីតិ **កលលោ, កល** សង្ខានេ វា, អលោ។

២៤០-២៤១. សត្តកំ ភត្តរិ។ **ធូ** កម្បនេ, សន្តាសំ ធុនោតីតិ **ធវោ,** អ។ សំ ឯតស្សត្ថីតិ **សាមិកោ, អាមិ**បច្ចយោ, សកត្ថេ កោ, **ឥ**បច្ចយោ វា, និគ្គហិតស្ស មោ, **អ**ស្ស ច ទីឃោ, **សាមិកោ។ ភរ** ភរណេ, ភរតីតិ **ភត្តា,** រិតុ។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, តោ, "បក្កមាទីហិ ន្តោ ចា"តិ ន្តត្តំ។ **បា** រក្ខណេ, អតិ, **បតិ។ វរ** ឥច្ឆាយំ, អ, **វរោ។ បី** តប្បនកន្តីសុ, យោ។

រតិការណត្តា បតិនោ ឧប **ឧបបតិ,** សមាសេ កតេ អភិធានតោ បុព្ពនិបាតោ, អប្បធានភូតោ វា បតិ **ឧបបតិ។ ជរ** វយោហានិម្ហិ, ជីយន្តេ អនេនាតិ **ជារោ, ទារោ** ច។

សត្តកំ បុត្តោ។ នរកេ ន បតន្ត្យនេន ជាតេនាតិ **អបច្ចំ, បត** គតិយំ, យោ, **ត្យស្ស ចោ,** ន បតតិ ន វិច្ឆិន្ទតិ វំសោ ឯតេនាតិ វា **អបច្ចំ,** បុត្តោ, ធីតរិ ច និច្ចនបុំសកោយំ។ **បូ** បវនេ។ បុនាតិ បិតរោ តេនាតិ **បុត្តោ។** “ឆទាទីហិ តត្រណ”តិ តោ។ បូរេតីតិ វា **បុត្តោ។** អត្តតោ ជាតោ **អត្រជោ, “អត្តជោ”**តិបិ បាឋោ។ សុយតេតិ **សុតោ។ សុ** អភិសវេ, សុណាតីតិ វា **សុតោ,** តោ, **សុ** សវនេ។ តនុម្ហា ជាតោ **តនុជោ, តនយោ** ច, យោ, តនោតិ មុទន្តិ វា **តនយោ,** អយោ។ សូយតេតិ **សូនុ,** កម្មនិ នុ, **សូ** បសវេ។

បុត្តាទយោ **សូនុ**បរិយន្តា ធីតរិ វត្តមានា ឥត្ថិយំ វត្តន្តិ។ **ទុហិតា, ធីតា** ច សទា នារិយមេវ។ **ទុហ** បបូរណេ, រាតុ, ឱត្តាភាវោ, **ឥ**ការាគមោ ច។ **ធា** ធារណេ, រាតុ, អាស្សី។ បុត្តាទយោ ច តេ សាមញ្ញេនេវ កុណ្ឌគោលកាទីនំ វាចកា។ សវណ្ណាយំ តុ ឱណាយំ សជាតោ សយំ ជនិតោ សុតោ ឱរសោ នាម។ **សជាត**សទ្ទេន កុណ្ឌកគោលកខត្តាទិព្យវច្ឆេទោ។ ជីវតិ ភត្តរិ ជារជោ សុតោ **កុណ្ឌា**ខ្យោ។ មតេ ភត្តរិ ជារជោ **គោលកា**ខ្យោ។ អរិយាសុទ្ទជោ សុតោ ខត្តា នាម [ខត្តា អរិយាសុទ្ទានំ (អមរ ២០.៣)]។ **អាទិ**នា មាគធាទីនំ គហណំ។ វុត្តញ្ហិ –

> “អមតេ ជារជោ កុណ្ឌោ,
> មតេ ភត្តរិ គោលកោ”តិ [អមរ ១៦.៣៦]។

“មាគធោ សុទ្ទខត្តាជោ”តិ [អភិធានុ ៥០៣ គាថា] ច។

ឱរសា មនសា និម្មិតោ, **ឱរ**សទ្ទា តតិយន្តា និម្មិតត្ថេ ណោ, និវិដ្ឋត្តា តេន និម្មិតោតិ វុច្ចតិ។ ឱរសិ ភវោតិ **វា ឱរសោ។**

២៤២. ចតុក្កំបតិបតិនីនំ យុគេ, “ទារា បុមេ ពហុត្តេ ច, ទំ កលត្រេ នបុំសកេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៣៨] **អមរមាលា, ជំ**សទ្ទោ ត្វព្យយោ ទារវចនោ។ តស្មា “ជម្បតិ, ទម្បតី”តិបិ ភវិតព្ពំ, ឥធ បន កច្ចាយនមតេនោទាហដា។ ជាយា ច បតិ ច **ជាយាបតិ។** ឥតរីតរយោគទ្វន្ទោ។ ជាយា ច បតិ ច **ជានិបតិ,** តថា **ជាយម្បតិ**អាទយោ, **ជាយា**សទ្ទស្ស បតិម្ហិ បរេ ជានិ, តុទញ្ច, ជាយញ្ច **យទា**ទិនា។

តិកំ នបុំសកេ។ វិគតោ រាគស្សវោ យស្មា **វស្សវរោ។ សុ** សវនេ, អរោ។ **បណ** ព្យវហារេ, ឌោ, **បឌ** លិង្គវេកល្យេ វា, ភូវាទិ។ ន ឥត្ថី ន បុមា **នបុំសកំ,** និរុត្តិនយេន **ឥត្ថិបុមានំ បុំសក**ភាវោ, **ន**ស្ស ច បកតិ។ តតិយាបកតិ, សណ្ឌោ, កលីពន្តិបិ តស្ស នាមានិ។ តតិយា បកតិ តតិយប្បការោ, សមជាតិកេ ឥត្ថិបុរិសេ អបេក្ខិត្វា តតិយត្តំ បការស្ស។ បឋមា ហិ បកតិ ឥត្ថី, ទុតិយា បកតិ បុរិសោ, ឥតរបកតិ តតិយា បកតិ។

២៤៣. ឆក្កំ ញាតិមត្តេ, ពន្ធុយេវ **ពន្ធវោ,** អ, ឧស្សាវោ។ ពន្ធតីតិ **ពន្ធុ,** ឧ។ សស្ស អត្តនោ ជនោ **សជនោ។** សមានំ គោត្តំ កុលំ អស្សាតិ **សគោត្តោ, សមាន**ស្ស **ស**ភាវោ។ **ញា** អវពោធនេ, កម្មេតិ, ញាតិយេវ **ញាតកោ, អ**ត្ថំ, សកត្ថេ កោ ច។ **សុ**សទ្ទោប្យត្រ [ស្វ (អមរ ១៦.៣៦)]។

ទ្វយំ សត្តបុរិសាវធិកេសុ និកដញាតីសុ។ លោហិតេន សម្ពន្ធោ **សាលោហិតោ, សម្ពន្ធ**ស្ស **សា**ទេសោ, បុព្ព និបាតោ ច, សមានំ បិណ្ឌទានំ យស្ស **សបិណ្ឌោ,** សនាភយោប្យត្រ [នាភិ សត្តបុរិសាវធិកកុលេ (ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៣៣)]។ តិកំ បិតរិ។ **តា** បាលនេ, តោ កត្តរិ។ ជនយតីតិ **ជនកោ,** ណ្វុ។ **បា** រក្ខណេ, រិតុ, អស្សិត្តំ។

២៤៤. ឆក្កំ មាតរិ។ **អម** បូជាយំ, កម្មនិ មោ, ពោ ច, **អម្មា, អម្ពា។** ជនយតីតិ **ជននី,** យុ, នទាទិ។ **មាន** បូជាយំ, បុត្តំ មានេតីតិ **មាតា,** រាតុ, បាតីតិ វា **មាតា, បាតិ**ស្ស **មោ។** ជនេតីតិ **ជនេត្តិ,**តិ។ ជនេតីតិ **ជនិកា,** ណ្វុ, **ឥ**ត្តំ។

អប្បធានភូតា មាតា **ឧបមាតា,** កុមារេ ធារេតីតិ **ធាតិ។ ធា** ធារណេ,តិ។ **ជាយាយ** ភរិយាយ **ភាតិកោ** កនិដ្ឋោ ច ជេដ្ឋោ ច សាលោ នាម, សស្ស អត្តនោ ឯសា សា, ភរិយា, តស្សា ភាតា **សាលោ,** ជាយាយ ភាតរិ អលោ។ **សរ** គតិចិន្តាហីសាសុ វា, ណោ, **ល**ត្តំ, **សាល** វិតក្កេ វា, ចុរាទិ។

២៤៥. **សាមិនោ** ភត្តុ ភគិនី ននន្ទា នាម, ន នន្ទតីតិ **ននន្ទា, អ**ត្តាភាវោ **ន**ស្ស វិភាសាធិការា។ **នន្ទ** សមិទ្ធិយំ, ភូវាទិ។

ទ្វយំ អយ្យិកាយំ។ មាតុយា មាតា **មាតាមហី។** បិតូនំ បិតរិ ច មាតរិ ច អាមហំ **យទា**ទិនា, នទាទិ។ **អរហ** បូជាយំ, ណ្វុ, **រហ**ស្ស **យោ, អយ** គតិម្ហិ វា, ណ្វុ, **អយ្យិកា។**

មាតុយា ភាតា មាតុលោ នាម, មាតុយា ភាតា **មាតុលោ,** មាតុ ភាតរិ **ឧល**បច្ចយោ។ **អស្ស** មាតុលស្ស **ប ជាបតិ** ជាយា មាតុលានី នាម, មាតុលស្ស ភរិយា **មាតុលានី,** មាតុលភរិយាយំ អានោ, នទាទិ, អថ វា មាតុលស្ស ឯសា **មាតុលានី,** ឦ, **អស្ស អានោ។**

២៤៦. ជាយាបតីនំ ទ្វិន្នំ **ជននី** មាតា សស្សុ វុត្តា, **សស** គតិហឹសាបាទនេសុ។ **តប្បិតា** តេសំ ជាយាបតីនំ បិតា បន សសុរោ នាម, **សស**ធាតុម្ហា ឧរោ។ ភគិនិយា បុត្តោ បន ភាគិនេយ្យោ នាម, ភគិនិយា អបច្ចំ **ភាគិនេយ្យោ,** ណេយ្យោ។

២៤៧. ទ្វយំ សុគស្ស, សុតាយ ច បុត្តេសុ។ **នហ** ពន្ធនេ, រិតុ, **នី** នយេ វា។ បុត្តស្ស បុត្តោ **បបុត្តោ, ត្ត**លោបោ, ឧស្សត្តញ្ច។ សាមិភាតា ទេវរោ នាម, អថ វា សាមិភាតា កនិដ្ឋោ សាមិនោ ភាតា ទេវរោ នាម។ ជេដ្ឋោ តុ សសុរោ ឯវោច្ចតេ។ **ទិវុ** កីឡាយំ, អរោ។

ទ្វយំ ធីតុបតិម្ហិ។ **ជន** ជននេ, រិតុ, អស្សាត្តំ, នស្ស **មា**ទេសោ ច។ ទ្វយំ បិតុបិតរិ។ បិតុនោ បិតា **បិតាមហោ។**

២៤៨. ហុសាន្តានិ បទេន បទេន នាមានិ។ មាតុយា ភគិនី **មាតុច្ឆា,** ច្ឆោ។ បិតុនោ ភគិនី **បិតុច្ឆា,** បិតុ ភគិនី បិតុច្ឆា ភវេត្យុត្តោ។

បិតាមហសទ្ទោ ន កេវលំ ជនកបិតរមេវ វទតិ, អថ ខោ ជនកបិតុបិតាទយោបីតិ ឯត្ថាបិ “ប បិតាមហោ” ឥច្ចុទាហដោ។ បិតុនោ អយ្យកោ **បយ្យកោ, តុ**លោបោ។ **សុ** សវនេ, ណ្វា។ **ណិសម្ហិ សុណិសា។ សម្ហិ ហុសា, ហ**ត្តំ។ សព្ពត្រ “ឥត្ថិយមតោ អាបច្ចយោ”តិ អា។

២៤៩. ចតុក្កំ ឯកោទរេ ភាតរិ។ សមានោទរេ បិតោ **សោទរិយោ, សមាន**ស្ស **សោ។** សមានោ គព្ភោ សគព្ភោ, តត្រ ភវោ **សគព្ភោ,** ណោ។ សមានោទរេ ជាតោ **សោទរោ។** សមានោទរេ ជាតោ **សហជោ។ សហ** សទ្ទោ តុល្យវចនោ។

មាតាបិតូ តេ ទ្វេ ជនា បិតរោ វុច្ចន្តេ។ ឧភិន្នម្បិ ជនកព្យប្បទេសនិយតត្តា អភេទវចនិច្ឆាយំ បិតុត្តមត្ថេវ។ នន្វភេទា ជាតិ, តស្សា ចោភយត្រ សត្តាទេកត្តំ, ន ច ជាតិយា លិង្គសង្ខ្យា ភវន្តិ, អទព្ពត្តា ពហុវចនំ ន សិយាតិ? នេស ទោសោ, ន ហិ ជាតិបទត្ថិកស្ស ន ទព្ពំ, ទព្ពបទត្ថិកស្ស វា ន ជាតីតិ។ កិន្តុភយេសំប្បូភយបទត្ថោ ឥហាត្ថវិសេសោ។ ជាតិបទត្ថិកស្ស ជាតិ បធានភូតា ទព្ពំ គុណភូតំ, ទព្ពបទត្ថិកស្ស តុ វិបរិយយោ, តត្រ ជាតិវចនិច្ឆាយំ ទព្ពេ វិយ លិង្គសង្ខ្យា វត្តព្ពា, តស្ស ច ពហុត្តា ពហុវចនំ។ បុព្ពេ វិយាភេទវចនិច្ឆាយំ បុត្តោ ច ធីតា ច បុត្តា វុច្ចន្តេ, ជញ្ញត្តញ្ហិ បុត្តព្យបទេសនិយតំ ធីតរិប្បត្តិ, វិបរិយយេ តុ ន ភវត្យនភិធានតោ។ ភេទវចនិច្ឆាយំ បុត្តធីតរោតិ ភវតិ។

២៥០. សស្សុ ច សសុរោ ច សសុរាតិ វុច្ចន្តេ។ គទបច្ចោហនសម្ពន្ធិនិពន្ធនា ហិ ព្យប្បទេសោ សស្សុយម្បិ បិតោ។ ភេទវចនិច្ឆាយំ តុ បុព្ពេ វិយ បច្ចត្តំ សទ្ទនិវេសោ។ ភាតា ច ភគិនី ច ភាតរោ វុច្ចន្តេ។ ឯកគព្ភោសិតត្តំ ភាតុព្យប្បទេសនិយតំ ភគិនិយំប្បត្តិ។ តតោ ឯកគព្ភោសិតត្តស្សាភេទវចនិច្ឆាយំ ឧភោ ភាតរោ វុច្ចន្តេ។ ឯត្ថ ច សព្ពត្រាបិ វិរូបេកសេសោ ទដ្ឋព្ពោ។ ទុវិធោ ហិ ឯកសេសោ សរូបាសរូបវសេន។ តត្រ សរូបេកសេសេ ពហុវចនមេវ, ឥតរត្រ បន ទ្វិវចនំ, យថា បុរិសោ ច បុរិសោ ច បុរិសា, នាមញ្ច រូបញ្ច នាមរូបញ្ច នាមរូបំ, មាតា ច បិតា ច បិតរោតិ។

ពាល្យយោព្ពនវុឌ្ឍត្តានិ តីណិ វយានិ។ តត្រ តិកំ ពាល្យេ។ ទ្វយំ យោព្ពនេ។ ពាលស្ស ភាវោ **ពាលត្តំ,** ត្តំ។ **តា**បច្ចយេ **ពាលតា។** ណ្យម្ហិ **ពាល្យំ,** អថ វា **ពល** បាណនេ, ពលន្តិ អស្សសិតបស្សសិតមត្តេន បណន្តីតិ **ពាលា,** ពាល្យន្តេ សំវរិយន្តេតិ វា **ពាលា, ពល** សំវរណេ។ តេសំ ភាវោ **ពាលត្តា**ទិ។ យុវស្ស ភាវោ **យោព្ពញ្ញំ, យោព្ពន**ញ្ច, ភាវេ ណ្យោ, ណោ ច, អថ វា **យុ** មិស្សនេ, យុ, **ឧ**ស្ស **ឧវា**ទេសោ, វុទ្ធិ។ តេសំ ភាវោ **យោព្ពញ្ញា**ទិ។

២៥១. យេ ជរាគតា សុក្កា កេសាទយោ, តេ **បលិតំ** នាម សិយុំ, តេសំ វា យំ សុក្កត្តំ, តំ បលិតំ នាម។ **បច** បាកេ, ឥតោ, **ច**ស្ស **ល**ត្តញ្ច។

ទុយំ វលិបលិតាទិមតិ កាយបរិបាកេ។ ជីយន្តិ វុឌ្ឍា ភវន្តិ អស្សំ **ជរា, ជរ** វយោហានិម្ហិ, ជរា ឯវ **ជរតា,** សកត្ថេ **តា**បច្ចយោ។ **វិស្សសា**តិបិ ជរាយ នាមំ។ វិសេសេន សំសតេ អធោ បាតយតីតិ **វិស្សសា។ សំសតិ**’វយំ បមាទត្ថោ, អវសំសនត្ថោ ច, ឥហ អវសំសនត្ថោ, និគ្គហីតលោបោ, ទ្វិត្តញ្ច។

ពាល្យយោព្វនវុឌ្ឍត្តានិ បុព្ពេ វុត្តានិ។ ឥទានិ តព្ពតិនាមាន្យាហ។ តត្រ អទ្ធំ ឆាបសាមញ្ញោ។ **បុថ, បថ** វិត្ថារេ, ឧកោ, **បុថុកោ, បល** គមនេ, ណ្វុ, អស្សិត្តំ, ទ្វិត្តញ្ច, **បិល្លកោ។ ឆុប** សម្ផស្សេ, ឧស្សាត្តំ, **ឆាបោ។ កុមារ** កីឡាយំ, **កុមារោ។ ពល** បាណនេ, ណោ, **ពាលោ, បូ** បវនេ, តោ, សកត្ថេ កោ, **បោតកោ,** ឥត្ថិយំ **បោតកី។** បោតោ, សាវោ, សាវកោ, អព្ភកោ, ឱម្ភោ, សុសុកោ, សុសុឥច្ចាទីនិបិ ឆាបសាមញ្ញត្ថានិ។

២៥២. ពាលសាមញ្ញវាចកានិ ទស្សេត្វា វិសេសពាលនាមានិ ទស្សេតុមាហ “**អថុ**”ច្ចាទិ។ ឧត្តានោ, ឧត្តានំ វា សយតីតិ **ឧត្តានសយោ។ ក**បច្ចយេ **ឧត្តានសេយ្យកោ។** ថនំ បិវតីតិ **ថនបោ, ឱម្ភ**សទ្ទោប្យត្រ។

២៥៣. សត្តកំ តរុណោ។

អាសោឡសា ភវេ ពាលោ,
តរុណោ តុ តតោ ភវេ;
វុទ្ធោ តុ សត្តត្យាយុម្ហា,
តីណិ វយានិ លក្ខយេ។

តរ តរណេ, ឧណោ។ វយសិ យោព្ពនេ តិដ្ឋតីតិ **វយដ្ឋោ,** តោ, “វយោ ពាល្យាទិ បក្ខី ច, យោព្ពនញ្ច វយោ ក្វចី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៨២] **វុទ្ធោ, ទហ** ភស្មីករណេ, អរោ, **យុ** មិស្សនេ, អ, **ឧវា**ទេសោ, **សិ**ស្សាការោ។ **សស** ប្លុតគតិម្ហិ, ឧ, អស្សុត្តំ, សុសុ, **តរុណ**ស្ស វា បាឱបទិកស្ស **សុស្វា**ទេសោ។ មនុនោ អបច្ចំ មានវោ, វណ្ណវិការោ, **ន**ស្ស **ណ**ត្តំ, **មាណវោ។** កុច្ឆាយំ **ក**បច្ចយោ, **មាណវកោ**តិ សិទ្ធំ។ វុត្តញ្ច –

“អបច្ចេ កុច្ឆិតេ មូឡ្ហេ, មនុតោស្សគ្គិកោ មតោ”តិ [មហាភាស្ស ៤.១.១៦១] **ទរ** វិទារណេ, ណ្វុ។

ទុយំ សុខវឌ្ឍិតេ កុមារេ, សុខោ កុមារោ **សុកុមារោ, ខ**លោបោ, សុខេន ឯធតិ វទ្ធតីតិ **សុខេធិតោ។** “សុខោចិតោ”តិបិ បាឋោ, សុខំ ឧចិតំ សម្បិណ្ឌិតំ ឯត្ថាតិ **សុខោចិតោ, ឧច** សមវាយេ។

២៥៤-២៥៥. ទ្វិបាទេន វុឌ្ឍស្ស នាមានិ។ អាយុមហត្តំ លាតីតិ **មហល្លកោ,** ណ្វុ, ទ្វិត្តំ។ **វឌ្ឍ** វឌ្ឍនេ, កត្តរិ តោ, **ត**ស្ស **ឍោ, ឌ្ឍ**ស្ស **ឌោ,** អស្សុត្តំ, **ធា** គតិនិវត្តិយំ, ឥរោ, **ធ**ស្ស **ថ**ត្តំ, **ឥ**ស្ស **ឯ**ត្តំ។ **ជរ** វយោហានិម្ហិ, កត្តរិ តោ, **ត**ស្ស **ឥន្នា**ទេសោ, ធាត្វន្តលោបោ, **ណ**ត្តញ្ច, **ជិណ្ណោ,** សកត្ថេ **ក**ម្ហិ **ជិណ្ណកោ។** បកតំ វយោ យោព្ពនមស្សាតិ **បវយោ**តិបិ វុឌ្ឍស្ស នាមំ។

វលិនន្តានិ បាទេន នាមានិ។ តត្រ តិកំ ជេដ្ឋភាតរិ។ អគ្គេ បុរេ កាលេ, បុព្ពេ ច កាលេ ជាយតីតិ **អគ្គជោ, បុព្ពជោ** ច។ អយញ្ច វុឌ្ឍោ អយញ្ច វុឌ្ឍោ, អយមិមេសំ វិសេសេន វុឌ្ឍោតិ **ជេដ្ឋោ, វុឌ្ឍ**សទ្ទា **ឥដ្ឋ**បច្ចយោ, “វុឌ្ឍស្ស ជោ ឥយិដ្ឋេសូ”តិ **វុឌ្ឍ**ស្ស **ជោ។ អ**លោបេ បរស្សាសវណ្ណត្តំ។

តិកំ បច្ឆាជាតេ ភាតរិ។ អយញ្ច យុវា អយញ្ច យុវា, អយមិមេសំ វិសេសេន យុវាតិ **កនិដ្ឋោ, កនិយោ** [កណិដ្ឋោ កណិយោ (ក.)] ច។ **ឥយិដ្ឋេសុ យុវ**សទ្ទស្ស **កនា**ទេសោ [កណាទេសោ (ក.)]។ អនុ បច្ឆាកាលេ ជាតោ **អនុជោ។** ជឃញ្ញេ បច្ឆាកាលេ ជាតោ **ជឃញ្ញជោ។** អបរស្មឹ បច្ឆាកាលេ ជាតោ **អបរជោ**តិ ទ្វេប្យត្រ។

វលិ សិថិលំ តចោ ចម្មំ យស្ស **វលិត្តចោ,** ទ្វិត្តំ។ វលិ ចម្មមេតស្សត្ថីតិ **វលិនោ,** ឥនោ។ **ឧត្តានសយា**ទយោ **វលិន**ន្តា វាច្ចលិង្គត្តា តីសុ លិង្គេសុ វត្តន្តិ, យថា – ឧត្តានសយោ ពាលោ, ឧត្តានសយា កុមារី, ឧត្តានសយំ នបុំសកំ។

២៥៦. បញ្ចកំ មត្ថកេ។ **សិ** សយេ, សោ, ទីឃោ ច, អង្គេសុ ឧត្តមង្គត្តា **ឧត្តមង្គំ,** ឧត្តមោ ច តំ អង្គញ្ចាតិបិ **ឧត្តមង្គំ។** សីសញ្ច ឧត្តមង្គញ្ច **សីសោត្តមង្គានិ។ សិ** សេវាយំ, រោ, សេវន្តិ ឯតេនាតិ **សិរោ។ មុទ** តោសេ, ធោ។ **សិ**ស្សាការោ។ **មស** អាមសនេ, ត្ថោ, សកត្ថេ កោ ច, **មសិ** បរិមាណេ វា។

បដ្ឋទ្ធំ កេសេ។ កេ មត្ថកេ សេតិ តិដ្ឋតីតិ **កេសោ។** សត្តមិយាលោបោ, **កតិ** ឆេទនេ, អលោ, អស្សុត្តំ។ **វល** សំវរណេ, កម្មនិ **ណ**បច្ចយោ, **វាលោ។** ឧត្តមង្គេ សីសេ រុហតីតិ **ឧត្តមង្គរុហោ។** មុទ្ធនិ ជាយតីតិ **មុទ្ធជោ។** វាលោ ច ឧត្តមង្គរុហោ ច មុទ្ធជោ ចេតិ ឥតរីតរយោគទ្វន្ទោ។ ចិកុរោ, កចោតិប្បុត្រា។ **ចិ** ចយនេ, **កុរ** សទ្ទេ, អនេកត្ថត្តា ឆេទនេ។ វណ្ណមានោ ចិករិយតេតិ **ចិកុរោ, កច** ពន្ធនេ, អ។

២៥៧. កុសុមគព្ភា **កេសា** កេសចូឡា មុត្តិកាទិនា ពហិ **សំយតា** សន្ថតា ធម្មិលោ នាម។ ឯកតោ កត្វា ធរិយតិ ពន្ធីយតីតិ **ធម្មិលោ,** កម្មនិ ឥលោ។ ធម្មេន នានាទេសិយមនុស្សានំ សមាចារេន ឥលតីតិ វា **ធម្មិលោ, ឥល** គមនេ។

ទ្វយំ កុមារានំ សិខាបញ្ចកេ, ចូឡត្តយេតិ កេចិ។ កាកានំ បក្ខសណ្ឋានត្តា **កាកបក្ខោ។** សិខា ឯវ **សិខណ្ឌកោ,** សកត្ថេ កោ។ **សិខាសិខណ្ឌ**សទ្ទានមភេទត្តាយេវ ហិ “សិខណ្ឌី, សិខី ចា”តិ មោរោ វុត្តោ។

បាសោ, ហត្ថោ ច ឥមេ ទ្វេ **កេសចយេ** កេសបរិយាយតោ បរេ ហុត្វា កេសានំ កលាបេ វត្តន្តិ, ន កេវលា, យថា – កេសបាសោ កេសហត្ថោ ឥច្ចាទិ។ **បា** រក្ខណេ, បាតិ រក្ខតិ អវយវេតិ **បាសោ,** សោ, **បស** ពន្ធនេតិ កេចិ, ណោ។ **ហន** គតិយំ, អវយវា និហនន្តិ ឯត្ថាតិ **ហត្ថោ,** ថោ, បក្ខោប្បុត្រា។

តាបសានំ វតីនំ **តហឹ** កេសចយេ **ជដា**សទ្ទោ វុច្ចតិ, **ជដ** ជដនេ, **ជដ** សង្ឃាតេ វា, “ឥត្ថិយមតិយវោ វា”តិ អ។

២៥៨. បោសិតភត្តាទីហិ យា ពន្ធតេ, តត្រ **វេណី, បវេណី** ច។ **វី** បជនេ, បជនំ គព្ភវិមោក្ខោ, **វី** តន្ត សន្តានេ វា, ណី។ បក្ខេ បវេណី។

ទ្វយំ សីសមជ្ឈដ្ឋចូឡាយំ។ **ចូឡ** សញ្ចោទនេ, **ចូឡ** ហាវករណេ វា, អ។ **សិខា** វុត្តា។ កេសបាសីប្បុត្រា, នទាទិ។

នារីនំ កេសមជ្ឈម្ហិ **បទ្ធតិ** ឧជុគតមគ្គោ សីមន្តោតិ **មតោ** កថិតោ។ សីមស្ស អន្តោ **សីមន្តោ, សី** សយេ វា, អន្តោ, មជ្ឈេ **ម**ការវណ្ណាគមោ។

២៥៩. តិកំ លោមេ។ **លូ** ឆេទនេ, វឌ្ឍមានំ លូយតេតិ **លោមំ,** មោ។ តនុម្ហិ រុហតីតិ **តនុរុហំ,** អ។ **រុហ** ជននេ, **រូហ** បាតុភាវេ វា, មោ, **ហ**លោបោ, **ឱ**ត្តញ្ច, **លូ** ឆេទនេ វា, មោ, លស្ស រត្តំ, **រោមំ។** អក្ខិម្ហិ ជាតំ លោមំ បម្ហំ, បខុមញ្ចោច្ចតេ។ បមិនោតិ តេនាតិ **បម្ហំ, ប**បុព្ពោ **មា** បរិមាណេ, **ហ**បច្ចយោ។ អក្ខិនោ បក្ខទ្វយេ ជាតំ **បខុមំ,** ឧមោ, **ក**លោបោ ច។

បុមមុខេ បុរិសានំ មុខេ វុត្តំ [បវុឌ្ឍំ (ក.)] លោមំ មស្សុ នាម, **មស** អាមសនេ, សុ, **មស្សុ។**

តិកំ **ភ**មុម្ហិ។ **ភម** អនវដ្ឋានេ, **ឧ, ម**លោបោ, **ភូ។** ឧម្ហិ **ភមុ, ក**បច្ចយេ **ភមុកោ។ ភមុក**សហចរណតោ **ភមុ** បុល្លិង្គោ។

២៦០. តិកំ នេត្តោទកេ។ **ខិប** បេរណេ, បោ, ឥស្សុត្តំ។ នេត្តេ ជាតំ ជលំ **នេត្តជលំ។ អស** អធោបតនេ, សុ, **អស្សុ។** នេត្តជលញ្ច អស្សុ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ **អស្សុ** នបុំសកេ។

ទ្វយំ អក្ខិបុត្តលិកាយំ។ នេត្តេ ទិស្សមានា តារា **នេត្តតារា។ កញ្ញា**សទ្ទតោ តទ្ធិតោ **អ**បច្ចយោ, **កញ្ញា**សទ្ទស្ស **កនីនា**ទេសោ, ឥត្ថិកតាការបរេ កេ បុព្ពោ **អ**ការោ **ឥ**ការមាបជ្ជតេ [កាតន្ត ២.២.៦៥], **កនីនិកា។** តារកាប្បុត្រា។

ឆក្កំ មុខវិវរេ, ករយោ បន តទុបលក្ខិតេបិ សមុទាយេ យុជ្ជន្តេ។ **វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ករណេ យុ។ **មុ** ពន្ធនេ, ខោ, **ឱ**ត្តាភាវោ និបាតនា, **មុខំ។ សព្ពធរកតេ** បន ខញ្ញតេតិ ធាតុនា មុខន្តិ និបាតិតំ, **ខនុ** អវទារណេ។ **តុឌិ** តោឌនេ, អ។ **តនុ** វិត្ថារេ វា, ឌោ, អស្សុត្តំ។ វទតិ តេនាតិ **វត្តំ,** តោ, វុច្ចតេ អនេនាតិ វា **វត្តំ។ វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, តោ។ **លប** វចនេ, ករណេ យុ។ អានន្តិ អសន្តិ អនេនាតិ **អាននំ, អន** បាណនេ, យុ។ អស្សំប្បុត្រា។ **អស** ភក្ខនេ។ ករណេ សោ។

២៦១. អឌ្ឍំ ទន្តេ។ ទ្វីសុ ឋានេសុ ទ្វិក្ខត្តុំ វា ជាយតេតិ **ទ្វិជោ។** លបនេ មុខេ ជាយតីតិ **លបនជោ។ ទា** អវខណ្ឌនេ, ទាយតិ ភក្ខមនេនាតិ **ទន្តោ,** អន្តោ, **ទស** អទនេ វា, ទសន្តិ ភោជ្ជមនេនាតិ **ទន្តោ,** អន្តោ, ធាត្វន្តលោបោ។ **ទមុ** ទមនេ វា, តោ។ **ទំស** ទំសនេ, ទំសតេ វិលិខ្យតេ ភក្ខមនេនាតិ **ទំសនោ,** យុ។ **រទ** វិលេខនេ, យុ, **រទនោ។ អម្ហិ រទោ។**

ទន្តភេទស្មឹ ទន្តវិសេសេ **ទាឋា**សទ្ទោ។ ឥត្ថិលិង្គោយំ។ **ទំស**ធាតុតោ ឋោ, **ទំសិស្ស** ច **ទា, ទាឋា,** មុទ្ធជទុតិយោយំ។ **អក្ខិកោដីសុ** វាមទក្ខិណនេត្តានំ អន្តេសុ **អបាង្គោ** វត្តតិ, សរីរង្គសង្ខាតស្ស កណ្ណស្ស អប សមីបំ **អបាង្គោ។**

២៦២. ចតុក្កំ ឱដ្ឋេ។ ទន្តេ អាវរតិ ឆាទយតីតិ **ទន្តាវរណំ។ ឧស** ទាហេ, តោ, "សាទិសន្តបុច្ឆភញ្ជហំសាទីហិ ដ្ឋោ"តិ សហាទិព្យញ្ជនេន **ដ្ឋោ, ឱត្ត**ទ្វិត្តានិ, **ឱដ្ឋោ។** តទ្រភេប្បយំ។ អថ វា **ឧស** ទាហេ, ដ្ឋោ, ឱត្តទ្វិត្តាទិ, ឧភយត្រាបិ មុទ្ធជទុតិយោ, ព្លសំ កិញ្ចិ កាលំ ធារេតិ ភក្ខមេត្ថាតិ **អធរោ,** ព្លសត្ថោ ហ្យត្រ **អ**ការោ។

"អ បុមេ មាធវេ ញេយ្យោ,
បដិសេធេ តទព្យយំ;
ព្លសត្ថេ ច វិរុទ្ធត្ថេ,
សទិសត្ថេ បយោគតោ"តិ។ –

ហិ **ឯកក្ខរកោសេ** វុត្តំ។ ទសនេ ទន្តេ ឆាទយតីតិ **ទសនច្ឆទោ។** ឯត្ថ កេចិ **អធរ**សទ្ទេន ហេដ្ឋិមោដ្ឋមេវាហុ, តេសំ វចនំ "នេត្តន្តាធរបាណិបាទយុគលេហិ"ច្ចាទីហិ មហាកវិបយោគេហិ អសំសន្ទនតោ ន គហេតព្ពំ។

តិកំ កបោលេ។ **គឌិ** វទនេកទេសេ, អ, ធាតុប្បក្រិយត្តញ្ហិ ធាតុបាឋវចនំ, សព្ពត្រាប្បេវំ។ គេន ជលេន បូរិយតេតិ **កបោលោ,** អលោ, **កប** អច្ឆាទនេ វា, ឱលោ, **កបោលោ,** នទាទិ។ **គណ្ឌី។** អធរា អធោភាគោ **ចុពុកំ** នាម, ចិពុកំប្យត្រ។ **ចិពុ** ឱលម្ពកេ, ណ្វុ, អស្សុត្តំ។

២៦៣. ទ្វយំ គីវាយ បុរោភាគេ។ **គល** អទនេ, ករណេ អ, **គិល** គិលនេ វា, គិលតិ អនេនាតិ **គលោ,** ឥស្សុត្តំ។ **កណ** សទ្ទត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, ឋោ, **កណ្ឋោ,** មុទ្ធជទុតិយោយំ។

តិកំ ឯកត្តំ។ **គា** សទ្ទេ, ព្លវោ។ កំ សីសំ ធរតីតិ **កន្ធរា។** សិរំ ធរតីតិ **សិរោធរា,** សិរោ ធិយ្យតេ អស្សន្តិ វា **សិរោធរា, ធា** គតិនិវត្តិយំ, អរោ។

សុវណ្ណមយោ អាលិង្គោ មុរជភេទោ, តេន **សន្និភា** សទិសា យា គីវា, សា កម្ពុគីវា មតា, មហាបុរិសលក្ខណមេតំ។ អថ វា យា គីវា តីហិ លេខាហិ **អង្កិតា** លក្ខិតា, សា កម្ពុគីវា មតា, មហាបុរិសលក្ខណមេតញ្ច។ កម្ពុ វុច្ចតិ សុវណ្ណំ, កម្ពុមយេន អាលិង្គេន សន្និភា គីវា **កម្ពុគីវា, កម្ព** សំវរណេ, ឧ, កម្ពុ។

២៦៤. តិកំ ខន្ធេ។ **អន** គតិយំ, សោ។ ភុជានំ សិរោ មត្ថកំ **ភុជសិរោ។** កំ មត្ថកំ ទធាតីតិ កន្ធោ, សោ ឯវ **ខន្ធោ ក**ការស្ស **ខ**ការករណវសេន, ខមតិ ភារន្តិ វា **ខន្ធោ, ខមុ** សហនេ, តោ, **តស្ស ធោ, មស្ស នោ,** និគ្គហីតំ វា ។ **តស្សន្ធិ** តស្ស ខន្ធស្ស មជ្ឈំ ជត្តុ នាម, យំ ខន្ធានំ មជ្ឈេ តិដ្ឋតិ។ **ជន** ជននេ, **ជរ** វយោហានិម្ហិ វា, តុ, **ជត្តុ, តំ** នបុំសកំ។

ទ្វយំ ពាហុមូលេ។ ពាហូនំ ភុជានំ មូលំ **ពាហុមូលំ។ កច** ពន្ធនេ, ឆោ។ **អស្ស** កច្ឆស្ស អធោភាគដ្ឋានំ **បស្សំ** វុច្ចតិ, **ទិស** បេក្ខនេ, **អ**បច្ចយោ, **ទិសស្ស បស្ស**ាទេសោ។

២៦៥. តិកំ ពាហុម្ហិ។ វហតិ អនេនាតិ វាហុ, វាហុ ឯវ **ពាហុ,** កុ [ណ្វាទិ ៦]។ ភុញ្ជតេ អនេនាតិ **ភុជោ។ ភុជ** បាលនជ្ឈោហារេសុ។ ពាហុ ច ភុជោ ចេតិ ទ្វន្ទោ, ឯតេ ទ្វេ ទ្វីសុ, ឥត្ថិយំ **ភុជា។** វហតិ យាយាតិ **ពាហា។** អបរោ សទ្ទោប្យត្រ [អ បាពោសទ្ទោប្យត្រ (ក.), អ បវេដ្ឋសទ្ទោប្យត្រ (?)]។

តិកំ ហត្ថេ។ **ហស** ហសនេ, ថោ។ **ហរ** ហរណេ វា។ នក្ខត្តេប្យយំ។ **ករ** ករណេ, អ។ **បណ** ព្យវហារថុតីសុ, ឥ។ **បា** រក្ខនេ វា, ណិ។ ករោ ច បាណិ ច **ករបាណយោ។** បញ្ចសាខោ, សយោប្យត្រ។

បកោដ្ឋន្តោ ហត្ថគណ្ឋិ មណិពន្ធោ នាម។ បកោដ្ឋោ នាម អាមណិពន្ធំ កប្បរស្ស អធោភាគោ។ មណិវិកតឹ ពន្ធតិ ឯត្ថាតិ **មណិពន្ធោ។ កុស** អក្កោសេ, ឋោ, **បកោដ្ឋោ។**

ទ្វយំ ភុជមជ្ឈគណ្ឋិម្ហិ។ **កបុ** ហឹសាយំ, អរោ។ **កុប្បរោ**តិបិ បាឋោ, តទា អស្សុត្តំ។ **កបុ** ហឹសាយំ, ឱណិ, កបោណិ, ឥត្ថិយំ។ កផោណីប្យត្រ, តត្ថ **ប**ស្ស **ផ**ត្តំ។

២៦៦. **បាណិស្ស** បាណិតលស្ស សម្ពន្ធីនំ មណិពន្ធកនិដ្ឋានំ ទ្វិន្នំ **អន្តរំ** ពហិដ្ឋានំ **ករភោ** វុច្ចតិ, យេន កុមារកា សត្ថុំ កត្វា អញ្ញមញ្ញំ បហរន្តិ, **ករ** ហឹសាយំ, អភោ, **ករ** ករណេ វា។

ទ្វយំ អង្គុលិមត្តេ។ ករស្ស បាណិស្ស សាខា **ករសាខា។ អគិ** គត្យត្ថោ, **អង្គ** គមនត្ថោ វា, ឧលិ។ ឥត្ថិលិង្គោយំ [(នទាទិ) (ក.)], **អង្គុលិ។**

តា អង្គុលិយោ បញ្ចប្បភេទា, យថា – អង្គុដ្ឋោ តជ្ជនី មជ្ឈិមា អនាមិកា កនិដ្ឋា ចេតិ កមា សិយុំ។ **អង្គ** គមនត្ថោ, អស្សុត្តំ, អគ្គេ បុរេ តិដ្ឋតីតិ វា **អង្គុដ្ឋោ,** និគ្គហីតាគមោ, អស្សុត្តញ្ច។ **តជ្ជ** ហឹសាយំ, តជ្ជេតិ យាយ, សា **តជ្ជនី,** យុ, នទាទិ។ មជ្ឈេ តិដ្ឋតីតិ **មជ្ឈិមា។** នត្ថិ នាមមស្សាតិ **អនាមិកា,** សកត្ថេ កោ។ អតិសយេន ខុទ្ទកាតិ **កនិដ្ឋា។** យុវប្បានំ កន, កណ វា ឥយិដ្ឋេសុ។

២៦៧. តជ្ជន្យាទីហិ យុតេ អង្គុដ្ឋេ **តតេ** បសារិតេ សតិ បទេសាទិកា ចតស្សោ សញ្ញា កមតោ សិយុំ, យថា – តជ្ជនីយុតេ អង្គុដ្ឋេ តតេ **បទេសោ។ ទិស** បេក្ខនេ។ មជ្ឈិមយុតេ អង្គុដ្ឋេ តតេ **តាលោ, តល** បតិដ្ឋាយំ។ អនាមិកាសហិតេ អង្គុដ្ឋេ តតេ គោកណ្ណោ, គោកណ្ណសទិសត្តា, តប្បមាណត្តា វា **គោកណ្ណោ,** អថ វា គោកណ្ណោ នាម ឯកោ មិគវិសេសោ, តក្កណ្ណសទិសប្បមាណត្តា **គោកណ្ណោ,** តាលោ ច គោកណ្ណោ ច **តាលគោកណ្ណា។** លិង្គភេទា “តាលគោកណ្ណវិទត្ថី”តិ ន វុត្តំ, កនិដ្ឋាយុតេ អង្គុដ្ឋេ តតេ វិទត្ថិ, វិតនោតីតិ វិតត្ថិ, វិតត្ថិ ឯវ **វិទត្ថិ, តនុ** វិត្ថារេ,តិ, **ត**ស្ស **ថោ។ វិទត្ថិ។** “កមា តតោ”តិបិ បាឋោ។

កុញ្ចិតោ សង្កោចិតោ បាណិ **បសតា**ខ្យោ, **ប**បុព្ពោ **សរ** គតិយំ, តោ។ បមាណប្បករណតោ វិតតញ្ជលិយេវាយំ កវីហិ ឥច្ឆិតោ។ សម្បុដញ្ជលិ បនាយំ, បសារិតសហិតា [បសារិតសហិតត្តា (ក.)] យស្ស អង្គុលិយោ ភវន្តីតិ។

កុញ្ចិតោ ច តតង្គុដ្ឋោ, សបតាកោតិ សម្មតោ;
បតាកេហិ តុ ហត្ថេហិ, សម្បុដញ្ជលិ ឥច្ឆិតោ។

ទេវតានំ គរូនញ្ច, បិតូនញ្ចេ’ច្ឆិតោ បុរេ;
អត្ថប្បករណាទីហិ, ភេទោ ញេយ្យោ តហឹ តហឹ។

យថា ជលញ្ជលឹ ទទាតិ, អញ្ជលិនា បិវតិ, ទេវោយំ កតញ្ជលិវិតិ។ បុដញ្ជលិស្ស វា វក្ខមានត្តា ឥធ វិតតញ្ជលិយេវ។

២៦៨. តិកំ សប្បកោដ្ឋេ វិតតករេ។ **រមុ** កីឡាយំ, តនោ, **ម**លោបោ, **រតនំ,** មណិពុទ្ធាទីសុ ច។ **កុក** អាទានេ, ឧ , ទ្វិត្តំ។ **ហស** ធាតុម្ហា ថោ, តោ វា, **ហត្ថោ,** ហត្ថសហិតត្តា វា បកោដ្ឋោ **ហត្ថោ។**

ទ្វយំ សម្បុដញ្ជលិម្ហិ។ ករមយោ បុដោ **ករបុដោ, អញ្ជ** ព្យត្តិគតិកន្តីសុ, អលិ, អញ្ជលិ។ ករបុដោ ច អញ្ជលិ ចេតិ **ករបុដញ្ជលី។**

ទ្វយំ នខេ។ ករេ ជាយតិ រុហតីតិ **ករជោ។** នត្ថិ ខំ ឥន្ទ្រិយំ ឯត្ថាតិ **នខោ,** សញ្ញាសទ្ទត្តា ន អត្តំ, អវិសយត្តា វា។ បុនព្ភវោ, កររុហោ, នខរោតិបិ នខស្ស នាមានិ។

ទ្វយំ បុដង្គុលិករេតិខ្យាតេ មុដ្ឋិម្ហិ។ **ខដ** ឥច្ឆាយំ, ណ្វុ, **ខទ** ហឹសាយំ វា, **ទ**ស្ស **ដោ។ មុ** ពន្ធនេ,តិ, **ត**ស្ស **ឋោ,** ទ្វិត្តំ។

២៦៩. **បស្សទ្វយវិត្ថតា** បស្សទ្វយេបិ វិតតា បសារិតា **សហករា** សបាណយោ ទ្វេ ពាហូ ព្យាមោ នាម, ព្យាមីយតេ អនេនាតិ **ព្យាមោ, វិ**បុព្ពោ **យាម** អញ្ចេ។ **ឧទ្ធំ** ឧបរិ តតា វិតតា ភុជា ច បោសោ ច តេសំ សមុទិតានំ បមាណសទិសំ បមាណំ យស្ស តស្មឹ **ឧទ្ធន្តតភុជបោសប្បមាណេ បោរិស**សទ្ទោ វត្តតិ។ **ភុជ**សទ្ទេន

សហករា ភុជា គយ្ហតេ, ឯកស្ស **បមាណ**សទ្ទស្ស លោបោ, បុរិសស្ស បមាណំ **បោរិសំ។ បុរិស**សទ្ទោ ចេត្ថ សករភុជបុរិសំ វទតិ, តីសុ, យថា – បោរិសំ ជលំ, បោរិសោ ហត្ថី, បោរិសី យដ្ឋិ។

២៧០. ទ្វយំ ឧរសិ។ **ឧស** ទាហេ, រោ, **ស**លោបោ, **អរ** គតិម្ហិ វា, អស្សុការោ។ **ហរ** ហរណេ, ឃោ, **វស្ស ទោ។** កោឡំ [កោដ្ឋ (ក.)] , ភុជន្តរំ, វក្ខោតិបិ ឧរោនាមានិ។ តិកំ ឧរោជេ។ **តនុ** វិត្ថារេ, តនោតិ ឥច្ចន្តិ **ថនោ, ត**ស្ស **ថោ, ថន** ទេវសទ្ទេ, **ថន** ចោរិយេ វា។ **កុច** សង្កោចនេ, **កុចោ។** បយោ ខីរំ ធារេតីតិ **បយោធរោ។** កុចោ ច បយោធរោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។

ថនគ្គស្មិ ថនស្ស អគ្គេ ចូចុកំ, នបុំសកេ។ “ចូចុកោ សោ កុចាននេ”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៧៧] តុ **រតនកោសោ, ចុ** ចវនេ, ឧកោ, ទ្វិត្តំ, ទីឃោ ច, **ចូចុកំ, ចន្ទ** គតិយំ វា, ឧកោ, **ន**លោបោ, អស្សូការោ, **ចូចុកំ។**

ទ្វយំ **បិដ្ឋេ** កាយស្ស បច្ឆាភាគេ។ **បិដ** សទ្ទសង្ឃាតេសុ, តោ។ ឥតរត្រ **តិ, បិសុ** សេចនេ វា។

២៧១. តិកំ តនុមជ្ឈេ។ មជ្ឈេ ភវោ **មជ្ឈោ។ លគ** សង្គេ, អ។ មជ្ឈេ ភវំ **មជ្ឈិមំ។** ចតុក្កំ ឧទរេ។ **កុស** អក្កោសេ, ឆិ, **សស្ស ចោ។ គហ** ឧបាទានេ, អនិ, **ឡ្ហម្ហិ គហណី,** គព្ភំ គណ្ហាតិ ធារេតីតិ វា **គហណី,** គព្ភាសយសញ្ញិតោ មាតុកុច្ឆិប្បទេសោ, តេជោធាតុម្ហិ បន យថាភុត្តាហារស្ស វិបាចនវសេន គណ្ហនតោ អឆឌ្ឌនតោ **គហណី។ ឧ**បុព្ពោ **ទរ** គមនេ។ ឧទរតិ ឧទ្ធំ គច្ឆតិ វាយុ យត្រាតិ **ឧទរំ។ គុ** សទ្ទេ, អភោ, ទ្វិត្តាទិ, **គព្ភោ។** បិចណ្ឌ ជឋរ តុន្ទាប្បត្រ។

កុច្ឆិសម្ភវេ កុច្ឆិម្ហិ កោដ្ឋោ, អន្តោ ចាតិ ឥមេ ទ្វេ វត្តន្តិ, **កុស** អក្កោសេ, តោ, ឋោ វា។ **អម** គមនត្ថោ, តោ។

២៧២. ចតុក្កំ កដិយំ។ **ហន**ធាតុម្ហា យុ, **ហ**ស្ស ទ្វិត្តំ, **ហ**ស្ស **ជោ, ហន**ស្ស **ឃោ** ច, **ជឃនំ។** និច្ចយេន តមតីតិ **និតម្ពោ, តមុ**ធាតុម្ហា ពោ។ **សូ** បសវេ, ណិ។ **កដ** វស្សាវរណេសុ, កដ្យតេ អាវរិយតេ វត្ថាទីហិ **កដិ,** ឥ, ឯតេ ទ្វេ នារិយំ។ ឯត្ថ ច **ជឃន**សទ្ទេន ឥត្ថិកដិយា អគ្គភាគោ, **និតម្ព**សទ្ទេន ឥត្ថិកដិយា បច្ឆាភាគោ, សេសទ្វយេន កដិសាមញ្ញំ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, វុត្តញ្ច “បច្ឆា និតម្ពោ ថីកដ្យា, ជឃនំ តុ បុរោ ភវេ”តិ [អមរ ១៦.៧៤]។

២៧៣. **លិង្គ**ន្តំ លិង្គសាមញ្ញោ។ អង្គេ សរីរេ ជាយតីតិ **អង្គជាតំ, អង្គ**សទ្ទោ សរីរវាចកោ, អង្គមេតស្សត្ថីតិ កត្វា។ រហសិ ឋានេ ជាតំ អង្គំ **រហស្សង្គំ,** សត្តមិយាលោបោ, ឥស្សត្តំ, **ស**ស្ស ទ្វិត្តញ្ច។ វត្ថេន គុយ្ហិតព្ពន្តិ **វត្ថគុយ្ហំ។ មិហ** សេចនេ, ករណេ យុ, មិហតិ រេតោមុត្តានិ យេនាតិ **មេហនំ។ និ**បុព្ពោ **មិហ** សេចនេ, តោ, **និមិត្តំ។** ឧត្តមង្គត្តា **វរង្គំ។ វជ** គតិយំ, អស្សីការោ, បច្ចយេហិ វិនា ជាយតីតិ វា **ពីជំ,** វិរហត្ថជោតកោ ហេត្ថ **វិ**ការោ។ **ផល** និប្ផត្តិយំ, ផលតិ ឯតេន បុត្តន្តិ **ផលំ។** លិង្គតិ “ឥត្ថី, បុរិសោ”តិ វិភាគំ គច្ឆតិ យេនាតិ **លិង្គំ។ លិង្គ** គមនេ, លីនំ អបាកដំ អង្គន្តិ វា **លិង្គំ។** ឯតេសុ **ពីជផល**សទ្ទា អណ្ឌេបិ វត្តន្តិ។

ទ្វយំ បុរិសលិង្គបសិព្ពកេ។ **អម** គមនេ, ឌោ, **អណ**សទ្ទត្ថោ វា, ឌោ, **អឌិ** អណ្ឌត្ថេ វា, តោ។ **កុស** អក្កោសេ, ណោ។ **អណ្ឌ**សទ្ទោ ចេត្ថ ពីជេបិ, អណ្ឌកោសោតិ សមុទិតម្បិ កោសស្ស នាមំ, “កុក្កុដច្ឆាបកស្សេវ អណ្ឌកោសម្ហា”តិ [បារា. ១៣, ១៤] ហិ វុត្តំ, **អមរកោសេបិ** [អមរកោសេ ១៦.៧៦] អណ្ឌកោសោតិ សមុទិតេនេវ នាមំ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច អណ្ឌស្ស ពីជស្ស កោសោ **អណ្ឌកោសោ**តិ វិគ្គហោ កាតព្ពោ។

ទ្វយំ ឥត្ថិយា អង្គជាតេ។ **យុ** មិស្សនេ, អធិករណេនិ, **យោនិ,** ឥត្ថិយំ បុមេ ចាយំ, ឥត្ថី ច បុមា ច **ឥត្ថិបុមំ,** តស្មឹ។ ភជន្តិ អស្មិន្តិ **ភគំ។** មារមន្ទិរ មារកូបា ចាត្រ។

២៧៤-២៧៥. តិកំ ឥត្ថិបុរិសានំ សម្ភវេ។ សុចិស្ស បដិបក្ខោ **អសុចិ, ឥ**ការន្តោ, ទ្វីសុ, សម្ភវលិង្គោ វា។ **សំ**បុព្ពា **ភូ**ធាតុម្ហា អ។ **សក** សាមត្ថិយំ, តោ, **តស្ស កោ,** អស្សុត្តំ, **សុច** សោកេ វា, កោ។

ទ្វយំ វច្ចមគ្គេ។ បុនន្តិ អនេនាតិ **បាយុ។ បូ** បវនេ, ឧ, ឧស្សាយោ, **បយ** គមនត្ថោ វា, បយតិ វច្ចមនេនាតិ **បាយុ,** ករណេ ឧ, អយំ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ វត្តតិ។ **គុទ** កីឡាយំ, អ។ អបានំប្បត្រ។

អដ្ឋកំ វច្ចេ។ **គូថ** ករីសោស្សគ្គេ, **គុប** គោបនេ វា, ថោ។ **កិរ** វិកិរណេ, ឦសោ, **ករីសំ។ វរ** វរណសម្ភត្តីសុ, ចោ, គូថញ្ច ករីសញ្ច វច្ចញ្ចេតិ ទ្វន្ទោ, តានិ វិកប្បេន បុមេ វត្តន្តិ, និច្ចំ នបុំសកេ, បុល្លិង្គត្តំ តេសំ កត្ថចិយេវ, សព្ពត្រ នបុំសកត្តមេវ ពហុលន្ន្តោ។ **មល** ចលនេ, អ, **មល** ធារណេ វា។ **សក** សត្តិយំ, **សស្ស ឆោ។** ឧច្ចារិយតេ

ជហ្យតេតិ **ឧច្ចារោ, ឧ**បុព្ពោ **ចរ**ធាតុ ចជនេ, ឧក្ខិបនេ ច វត្តតិ។ **មិហ** សេចនេ, លោ, វណ្ណវិបរិយយោ, ឡត្តញ្ច។ អវកិរិយតេតិ **ឧក្ការោ,** អវស្សុត្តំ, **កិរ** វិក្ខិបនេ។ សមលំប្បត្រ។ **សមុ** ឧបសមេ, អលោ។

ទ្វយំ មុត្តេ។ **សុ** សវនេ, សវនំ សន្ទនំ, ចុរាទិ, ណោ។ **មុច** មោចនេ, តោ, **មុត្ត** បស្សាវេ វា។ **ឧច្ចតេ** កថិយតេ។ **គោមុត្តេ** គវំ សម្ពន្ធិនិ មុត្តេ **បូតិមុត្ត**សទ្ទោ វត្តតិ។ អជ្ជ បវត្តម្បិ ហិ តំ ទុគ្គន្ធភាវេន បូតិមុត្តន្ត្វេវ វុច្ចតិ, យថា “បូតិកាយោ”តិ។ អស្សាទីនំ មលេ **ឆកណ**សទ្ទោ, **សក** សត្តិយំ, យុ, **សស្ស ឆោ។**

២៧៦. នាភិយា អធោភាគោ វត្ថិ នាម, សោ ទ្វីសុ។ វត្ថិ មុត្តបុដំ។ “មុត្តាសយបុដោ វត្ថិ”រិតិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៧៣] **វតនមាលា។** វសតិ មុត្តមេត្ថាតិ **វត្ថិ, វស** និវាសេ,តិ, **តស្ស ថោ, ត្ថិ**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ។ ឧច្ចង្គំ អង្គញ្ច ឥមេ ទ្វេ ឧភោ សទ្ទា បុមេ វត្តន្តិ។ ឧស្សជ្ជតិ ឯត្ថាតិ **ឧច្ចង្គំ, សជ** សង្គេ, **សស្ស ឆោ,** ទ្វិត្តំ។ **អង្គ** គមនត្ថោ, អ, អង្គោ, អថ វា **អង្គ** លក្ខណេ, អ, **អង្គោ,** “ឧច្ចង្គចិហនេស្វ’ង្គោ”តិ **អមរកោសេ** [អមរ កោសេ ២៣.៤]។

ទ្វយំ ជាណូបរិភាគេ។ **អរ** គមនេ, ឧ, អស្សូការោ។ **សន្ធ** សង្គេ, អាសជ្ជតិ វត្ថមត្រាតិ **សត្ថិ,** ថិ។ ឩរុ ច សត្ថិ ចេតិ ទ្វន្ទោ, នបុំសកេបិ។

តិកំ ជាណុម្ហិ, ឩរុនោ បព្ពំ គណ្ឋិ **ឩរុបព្ពំ។ ជន** ជននេ, ណុ។ ទ្វិត្តេ **ជណ្ណុ។**

២៧៧. ទ្វយំ បាទគណ្ឋិម្ហិ។ **គុប** រក្ខណេ ផោ, សកត្ថេ កោ។ បាទស្ស គណ្ឋិ **បាទគណ្ឋិ។** ឃុដិកាប្បត្រ។ **ឃុដ** បរិវត្តនេ, ឃុដ្យតេ អនេនេតិ **ឃុដិកា,** ណ្វុ។

ទ្វយំ បាទស្ស បច្ឆាភាគេ គោប្ផកស្សាធោ ភាគេ។ បុមេ តូតិ **តូ**ន្តំ លិង្គបទំ។ **បស** ពាធនផុសនេសុ,តិ, **តស្ស ណោ, សស្ស ហោ,** វណ្ណវិបរិយយោ, **ណិ**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ។ **ស**ការវណ្ណាគមេ វុទ្ធិយញ្ច **បាសណ្ហិ។** ឯលិប្បត្រ, **ឥល** គតិយំ,តិ, **ត**លោបោ។

ទ្វយំ បាទគ្គេ។ បាទស្ស អគ្គំ **បាទគ្គំ។** បកដ្ឋំ បទំ **បបទ**ន្តិ កម្មធារយោ។ “បបទោ”តិបិ បាឋោ។ តិកំ បាទេ។ **បទ** គតិម្ហិ, ណោ, បជ្ជតេតិ **បាទោ។** បជ្ជតេ គច្ឆតីតិ, អ។ **ចរ**ម្ហា ករណេ យុ, **ចរណំ,** ឥទំ បុមេ វិកប្បេន, និច្ចំ នបុំសកេ។ អង្ឃិប្បត្រ, **អហិ** គតិយំ។ ឥ, **ហស្ស ឃោ។**

២៧៨. ទ្វយំ ហត្ថាទ្យវយវេ។ **អង្គិ** គត្យត្ថោ, អ។ **អវ**បុព្ពោ **យុ** មិស្សនេ, អ។ បតីកោ, អបយនោប្បត្រ។ **បតិ**បុព្ពា **ឥ**ម្ហា កោ។ **អប**បុព្ពា **ហនិ**ម្ហា អ, **ឃនា**ទេសោ ច។

ទ្វយំ បស្សដ្ឋិម្ហិ។ **បា** រក្ខណេ, សុ, **ឡិ**ការវណ្ណាគមោ, សកត្ថេ កោ, **បស្ស ផោ។** អឡាគមេ **ផាសុកា។** “បាសុឡិកា, បាសុកា”តិបិ បាឋោ។ **ផុស** សម្ផស្សេតិបិ ធាតុ, តទា **ឧ**បច្ចយាទិ។

ទ្វយំ អដ្ឋិមត្តេ។ **អស** ខេបនេ, ឥ, **សស្ស ដ្ឋោ, អដ្ឋិ,** ឥទំ **បណ្ឌកេ** នបុំសកេ វត្តតិ។ **ធា** ធារណេ, តុ, ឥត្តិ។ កីកសំ, កុល្លំប្បត្រ។ **គលស្ស** កណ្ឋស្ស ហេដ្ឋិមន្តេ ជាតមដ្ឋិ **គលន្តដ្ឋិ។ អក** គមនេ, ខោ, សកត្ថេ កោ។

២៧៩-២៨០. ទ្វយំ សិរសោដ្ឋិខណ្ឌេ។ សមុទិតេ តុ **ករោដិ,** ឥត្ថី [អមរ ១៦.៦៩]។ **កបុ** សាមត្ថិយេ, អរោ, កំ សីសំ បាលេតីតិ វា **កប្បរោ,** រស្សោ, **លស្ស វ**ត្តញ្ច។ កំ បាលយតីតិ , កម្មាទិម្ហិ ណោ។ “សិរោដ្ឋិម្ហិ កបាលោ’ថី, ឃដាទិសកលេបិចេ”តិ **រុទ្ទោ** [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៦៨]។ កបាលោ អថីតិ [អនិត្ថីតិ អត្ថោ] ឆេទោ។ **កបាល** សទ្ទោ វិកប្បេន បុល្លិង្គោ។ **កឌិ** ឆេទេ, អរោ។ មហតី សិរា **មហាសិរា, សិរា**តិ ច។ **សិ** ពន្ធនេ, រោ។

តិកំ សុសិរវត្យំ វាយុវហន្តសិរាយំ។ តិវិធា ហិ កាយសិរា ឯកា វាយុវហា, អបរា សុត្តមិវាដ្ឋិពន្ធិនី, អញ្ញា អាហារវាហិនី អន្តខ្យា។ តត្រ តតិយេន បឋមា, បឋមទុតិយេហិ ទុតិយា ច ទីបិតា, តតិយា បន បរតោ វក្ខតិ។ **នហ** ពន្ធនេ, អរុ។ **សិ** ពន្ធនេ, រោ។ **ធម** សទ្ទេ, យុ។ នទាទិ, អនិ វា, **ធមនី។**

តតិយំ ទស្សេតុមាហ “រសគ្គសា”ត្យាទិ។ រសំ គសតីតិ **រសគ្គសា, គស** អទនេ។ រសំ ហរតិ នេតីតិ **រសហរណី,** យុ, នទាទិ។

តិកំ មំសេ។ **មន** ញាណេ, សោ។ **មិស** សទ្ទេ, **អា**បុព្ពោ អាមសនេ វា។ **បិស** អវយវេ, តោ។ បលលំ, កព្ពំប្បត្រេ។

ទ្វយំ អាតបាទិនា សុក្ខមំសេ។ តិលិង្គកន្តូតិ **ត្វន្តំ** លិង្គបទំ។ **វល, វល្ល** សំវរណេ, ឩរោ, ឥត្ថិយំ “ឥត្ថិយមតោ **អា**បច្ចយោ”តិ អា, **វល្លូរា។** ឧទ្ធំ តត្តំ **ឧត្តត្តំ។ តប** សន្តាបេ, តោ។

២៨១. ចតុក្កំ លោហិតេ។ **រុហ** ជននេ, តោ, **ឥតោ** វា។ រុន្ធតេ ចម្មេនាតិ **រុធិរំ**, ឥរោ។ **សោណ** វណ្ណេ, តោ។ **រញ្ជ** រាគេ, តោ។ អសំ, ខតជំប្បត្រ [ខតា ជាយតេ (ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៦៤)]។

តិកំ ខេឡេ។ **លា** អាទានេ, អលោ, ឥត្ថិយមា, **លល** ឥច្ឆាយំ វា, ឥត្ថិយមា។ **ខេល** គតិយំ, អ។ **ខល** ចលនេ, សញ្ចយេ វា, ណោ, ឡត្តំ, ខំ វា អាកាសំ ឥលតីតិ **ខេឡោ។ ឥល** គតិយំ, កម្មនិ ណោ, **ឥល** គតិម្ហិ វា, អ, ឥស្សេ។

ទ្វយំ បិត្តេ។ **មា** បរិមាណេ, ធុ។ **មទ** ឧម្មាទេ វា, ណុ, **ទ**ស្ស **ធោ។** មាយូតិ បាបេ **មយ** គតិយំ, ណុ។ **មាធុមាយុ**សទ្ទា ទ្វេ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ។ អបិទធាតីតិ **បិត្តំ។ អបិ**បុព្ពោ **ធា** បិធានេ, តោ, **អ**លោបោ, ភុជាទិ, **បិត្តំ,** នបុំសកេ។

ទ្វយំ សេម្ហេ។ **សិលិស** សិលេសនេ, ចុរាទិ, សិលិស្សតេ អត្រេតិ **សេម្ហោ,** មន, **លិស**ស្ស **ហោ,** វណ្ណវិបរិយយោ។ ឥតរត្រ ឧមោ, **សិលេសុមោ។** កផោប្បត្រ, កេន តោយេន ផាតិ វុទ្ធិ យស្ស **កផោ,** នេរុត្តោ។

២៨២-២៨៣. វិលីនោ វិភូតោ ស្នេហោ **វសា**ត្យុច្ចតេ, **វស** និវាសេ, អា។ ទ្វយំ អវិលីនស្នេហេ។ **មិទ** ស្នេហនេ, ណោ។ **វប** ពីជសន្តានេ, អ, **វបា។** “វបា វិវរមេទេស្វូ”តិ **នានត្ថសង្គហេ, អមរកោសេ** បន មេទាទីនមេកត្ថតា ទីបិតា, វុត្តញ្ហិ តត្ថ “មេទោ តុ វបា វសា”តិ [អមរ ១៦.៦៤]។

តិកំ ចន្ទនសុវណ្ណាទ្យលង្ការកតសរីរសោភាយំ។ **កបុ** សាមត្ថិយេ, អាកប្បនំ **អាកប្បោ,** ណោ។ “នេបច្ចេ គេហមត្តេ ច, វេសោ វេស្យាគហេបិ [វេស្សគហេបិ (ក.)] ចេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.៩៩] **វភសោ។ វស** កន្តិយំ, **វិសិ** ព្យាបនេ វា, ណោ។ និស្សេសតោ បថនំ បខ្យានំ **នេបច្ចំ, បថ** បខ្យានេ យ្យណ។ បដិកម្មំ, បសាធនំប្បត្រេ។

ឆក្កំ ហារាទ្យាភរណេ។ **មឌិ** ភូសាយំ, ករណេ យុ។ **សាធ** សំសិទ្ធិយំ, យុ, **សាឋ** សង្ខារគតីសុ វា, **បសាឋនំ,** មុទ្ធជទុតិយោត្រេ។ **ភូស** អលង្ការេ, ករណេយេវ យុ។ អាភរិយ្យតេ តន្តិ **អាភរណំ, ភរ** ភរណេ, កម្មនិ យុ។ អលំ វិភូសនំ ករិយ្យតេនេនេតិ **អលង្ការោ,** ណោ។ **បិឡន្ធ** ភូសនេ, ករណេ យុ។ បរិក្ខារោប្បត្រ [បរិករោប្បត្រ (ក.)]។

ទ្វយំ មកុដេ។ **កិរ** វិកិរណេ, ឦដោ។ **មកិ** មណ្ឌនេ, ឧដោ។ មុកុដោតិបិ បាឋោ, ឯតេ ទ្វេ អនិត្ថី។

ទ្វយំ មកុដគ្គដ្ឋេ នាយកមណិម្ហិ។ មកុដចូឡាយំ ចុម្ពិតា មណិ **ចូឡាមណិ។** មកុដសិរសិ ចុម្ពិតា មណិ **សិរោមណិ។**

២៨៤. ទ្វយំ ឧណ្ហីសបដ្ដេ។ សិរសោ វេឋនំ **សិរោវេឋនំ។ ឧ**បុព្ពោ **នហ** ពន្ធនេ, ឦសោ, វណ្ណវិការោ។ យំ ពហុកាលំ ទេព្យមនុស្សេស្វបិ ភវតិ, តត្រ កណ្ណាភរណេ **កុណ្ឌលា**ទិទ្វយំ។ **កុឌិ** ទាហេ, អលោ។ **វេឋ** វេឋនេ, កណ្ណស្ស វេឋនំ **កណ្ណវេឋនំ,** មុទ្ធជទុតិយោយំ។

តិកំ តាឡកាខ្យេ កណ្ណាភរណេ។ កណ្ណានំ ភូសនំ **កណ្ណិកា, កណ្ណ** ភូសនេ ពហុលលក្ខណេ ណិកោ។ កណ្ណច្ឆទនំ បូរតិ យេន សោ **កណ្ណបូរោ។** កណ្ណស្ស វិភូសនំ **កណ្ណវិភូសនំ,** ករណេ យុ។ តាលបត្តំប្បត្រេ។

២៨៥. ទ្វយំ គីវាភរណេ។ កណ្ឋស្ស ភូសា **កណ្ឋភូសា,** ថី។ គីវាយំ ភវំ **គីវេយ្យំ,** ភវត្ថេ ឯយ្យោ, គីវាយ អាភរណំ វា គីវេយ្យំ, **គីវ**តោ អាភរណេ ឯយ្យោ។

ទ្វយំ មុត្តាវលិយំ។ ហរីយតេ មនោ យេន **ហារោ។** មុត្តានំ អាវលិ បន្តិ **មុត្តាវលិ។** ហារាសទ្ទោប្បត្រេ។

ចតុក្កំ បកោដ្ឋាភរណេ។ បកោដ្ឋោ នាម កប្បូរស្សាធោភាគោ។ **នី** នយេ, ឧរោ, **ឥយា**ទេសោ។ **វល** សំវរណេ, អយោ, អនិត្ថី, **និយុរោ**បិ។ **កដ** វសាវរណគតីសុ, ណ្ហុ។ បរិ សមន្តតោ ហរតិ ចិត្តំ យន្តិ **បរិហារកំ,** ណ្ហុ។

អវាបកោប្បត្រេ។

២៨៦-២៨៧. ទ្វយំ មុត្តាទិយជិតវលយវិកត្យាភរណេ។ **កា** សទ្ទេ, **កណ**បច្ចយោ, **កណ** សទ្ទេ វា, ទ្វិត្តំ, **កង្កណំ, កកិ** គត្យត្ថេ វា, យុ, **កកិ** លោល្យេ វា, កង្កតិ យេនាតិ **កង្កណំ,** ករណេ យុ។ ករស្ស ភូសា **ករភូសា,** ថី។

ទ្វយំ ឧទ្ទុយណ្ហិកាយំ។ កឹ កុច្ឆិតំ កណតីតិ **កិង្កណី,** នទាទិ។ កិង្កិណីតិបិ បាឋន្តរំ, តទា យទាទិ។ ឧទ្ទា ឯវ យណ្ហា **ឧទ្ទុយណ្ហិកា,** សកត្ថេ កោ, **យដ** ចលនេ។

ទ្វយំ អង្គុល្យាភរណេ។ អង្គុលិយំ ភវំ **អង្គុលីយកំ,** ឦយោ, សកត្ថេ កោ, អង្គុលីនមាភរណំ **អង្គុល្យាភរណំ។** ឧម្មិកាប្បត្រេ។ តមេវាង្គុលីយកំ **សាក្ខរ**មក្ខរវន្តំ “មុទ្ទិកា, អង្គុលិមុទ្ទា”តិ ចោច្ចតេ។ **មុទ** តោសេ, ណ្វុ, អា, **មុទ្ទិកា,** ផលវិសេសេប្យយំ។ អង្គុលិយំ ភវា មុទ្ទា **អង្គុលិមុទ្ទា។**

ទ្វយំ ឥត្ថិកដ្យាភរណេ។ **រស** សទ្ទេ, កត្តរិ យុ, អា, **រសនា។** សាយេវ **ឥនីម្ហិ រសនី។** “សារេ ជនិម្ហិ រសនំ, ជិវ្ហាយំ រសនា ន សោ”តិ **រុទ្ទោ។** មេហនស្ស ខស្ស មាលា **មេខលា**តិ និរុត្តិ, មេហនិន្ទ្រិយស្ស មាលាត្យត្ថោ។ កាញ្ចី សត្តកី, សារសនំប្បត្រេ។

> ឯកយដ្ឋិ ភវេ កាញ្ចី, មេខលា ត្វ’ដ្ឋយដ្ឋិកា;
> រសនា សោឡសា ញេយ្យា, កលាបា បញ្ចវីសតិ [កលាបោ បញ្ចវីសកោ (ចិន្តាមណិដីកា ១៦.១០៨)]។

តិកំ សោវណ្ណេ បគណ្ឌភូសនេ។ បគណ្ឌោ នាម កប្បរស្សោបរិភាគោ។ **កេ** សទ្ទេ, ឧរោ, **យា**គមោ។ **អង្គ** គមនេ។ ទោ។ ពាហុមូលស្ស, ពាហុមូលេ វា ភវំ វិភូសនំ **ពាហុមូលវិភូសនំ។**

២៨៨. ចតុក្កំ ឥត្ថិចរណវិភូសនេ។ អង្គទាការំ បាទភូសនំ **បាទង្គទំ។ មជិ** សទ្ទត្ថោ, ឦរោ, បាទេ កដកំ **បាទកដកំ។** ឩនំ បាទំ បូរេតីតិ **នូបុរោ,** វណ្ណវិបរិយយោ។ បាទកដកោ ច នូបុរោ ចេតិ **កដក**សទ្ទស្ស បុល្លិង្គេបិ បវត្តនតោ ទ្វន្ទសមាសោ។ តុលាកោដិ, ហំសកោប្បត្រេ។ **តុល** គតិកោដិល្យេ។ កុដិលកោដិត្តា **តុលាកោដិ,** បុមេ។ ហំសគតិត្តា **ហំសកោ។**

២៨៩. មុខផុល្លាទយោ អលង្ការប្បភេទា សិយុំ។ មុខផុល្លំ នាម សុវណ្ណមយោ មុខាលង្ការោ, មុខេ ផុល្លតីតិ **មុខផុល្លំ, ផុល្ល** វិកសនេ, ទន្តាទីសុ សុវណ្ណមយាលង្ការោបិ មុខផុល្លមេវ។ **ឧណ្ណតំ** សុវណ្ណាទិរចិតំ នលាដាភរណំ, **ឧ**បុព្វោ **នមុ** នមនេ។ ឯត្ថ ច មុខផុល្លុណ្ណតានំ វិសេសំ វិបរិយយេនាបីតិ វទន្តិ។ គាវីនំ ថនាការត្តា គត្តនំ, ឱស្សត្តំ, តមេវ ឧត្តមត្តា **ឧគ្គត្ថនំ,** ចតុយដ្ឋិកោ ហារភេទោ។ **គមុ** គមនេ, ណ្វុ, ទ្វិត្តំ, អស្សិត្តញ្ច, **គិង្គមកំ,** ពាត្តឹសយដ្ឋិកោ ហារភេទោវ។ **អាទិនា** អទ្ធហារោ, មាណវកោ, ឯកាវលី, នក្ខត្តមាលាទយោ ហារភេទា ច សង្គយ្ហន្តិ [អមរ ១៦.១០៦]។

២៩០. បដ្ឋំ វត្ថមត្តេ។ **ចិល** វស្សនេ, ចិល្យតេ អច្ឆាទីយតេតិ, ណោ, ចិយំ **ចេលី។** ឆទ សំវរណេ, **អា**បុព្វោ ករណេ, យុ។ **វស** អច្ឆាទនេ, វស្សតេ អច្ឆាទីយតេតិ **វត្ថំ,** ថោ។ **ណម្ហិ វាសោ។ យុម្ហិ វសនំ។ អម** គមនេ, ករណេ យុ, **អំសុកំ,** រំសិបរិយាយោប្យយំ។ **អម្ព** សទ្ទេ, កត្តរិ អរោ។ **បដ** គមនេ, ករណេ អ, សោភនចេលេប្យយំ។ **ទុ** គមនេ, ករណេ សោ, ទ្វិត្តំ, ទុរូបំ អសតិ ខេបតីតិ វា **ទុស្សំ,** ទុរូបំ អសតិ ទីបេតីតិ វា **ទុស្សំ, ទុ**បុព្វោ **អស** ទិត្តិយំ ។ **ចល** វសនេ, អស្សោត្តំ, ឡត្តញ្ច។ **សដ** រុជាវិសរណគត្យាវសានេសុ, ណ្វុ។

២៩១. បដ្ឋំ វត្ថភេទេ។ តត្រាទិទ្វយំ ទុកូលខ្យេ វត្ថេ។ **ខុ** សទ្ទេ, មោ, **ខុម**សទ្ទា វិការេ ណោ, ខុមាយ វិការោ **ខោមំ,** ខុមា នាម អតសី, តព្ពក្កលសម្ភវំ វត្ថំ, វាច្ចលិង្គោយំ។ **កូល** អាវរណេ, ទុក្ខេន កុល្យតេតិ **ទុកូលំ,** ទុមេហិ ជាតំ កូលន្តិ វា **ទុកូលំ។** កេចិ បន “ទុកូលម្បិ ឯកំ វត្ថន្តរំ, ន ខោមនាម”ន្តិ វទន្តិ។ តំ “ខោម’មង្គេ ទុកូលេ ច, អតសីវសនេបិ ច”, “ខោម’មង្គេ ទុកូលេចា”តិ **នានត្ថសង្គហតិកណ្ឌសេសេសុ** [នានត្ថសង្គហ ៣.៣.២៩៥] វុត្តត្តា ន គហេតព្ពំ។ កោសោ នាម កិមិគព្ភោ, តតោ ជាតត្តា **កោសេយ្យំ,** ឯយ្យោ, “កោសេយ្យំ កិមិកោសោត្ថ”ន្តិ [អមរ ១៦.១១១] ហិ វុត្តំ។ កោសេយ្យមេវ ធោតំ បត្តុណ្ណំ នាម, វុត្តញ្ច “បត្តុណ្ណំ ធោត កោសេយ្យ”ន្តិ [អមរ ១៦.១១៣]។ បត្តុណ្ណន្តិបិ បាឋន្តរំ។ បត្តុណ្ណរដ្ឋេ ជាតត្តា **បត្តុណ្ណ**ន្តិបិ វទន្តិ។ **កមុ** កន្តិយំ, កមនីយត្តា **កម្ពលោ,** រង្កុនាមកស្ស ហរិណវិសេសស្ស លោមេនសញ្ជាតវត្ថំ [រាង្កវំ វិគរោមជំ (អមរ ១៦.១១១)], អលោ, **វា**គមោ ច មជ្ឈេ។ **វា**សទ្ទោ **កម្ពល**សទ្ទស្ស នបុំសកត្តំ សមុច្ចិនោតិ។ **វល្លកោ**បិ [អមរ ១៦.១១៦] កម្ពល បរិយាយោ។ **សណ** សទ្ទេ, កត្តរិ អ, សណោ នាម ចិរត្តចោ ឯកោ រុក្ខយោនិ, យស្ស តចេន កេវដ្ដានយោ

ជាលាទីនិ ករោន្តិ, សណស្ស វិការោ **សាណំ,** វត្ថំ។ មិគលោមានិ កោដ្ដេត្វា សុខុមានិ កត្វា កតមម្ពរំ **កោដុម្ពរំ, កុដ** ឆេទនេ, ឧស្សោ, អស្ស, កោដុម្ពរដ្ឋេជាតត្តា វា **កោដុម្ពរំ។** ភង្គំ នាម ខោមាទីនិ សព្ពានិ ឯកជ្ឈានិ វោមិស្សេត្វា កតវត្ថំ, **ភន្ជ** អវមទ្ទនេ, អថ វា ភង្គំ នាម សាណផលំ, តព្ពិការត្តា វត្ថំ **ភង្គំ,** វុត្តញ្ច **នានត្ថសង្គហេ** "ភង្គា សាណាឧ្យសស្សេបី"តិ។ **សស្សុ**សទ្ទេន ចេត្ថ ផលំ វុត្តំ, "វុក្ខាទីនំ ផលំ សស្ស"ន្តិ [អមរ ១៤.១៥] វចនតោ។ ភង្គម្បិ វាកមយមេវាតិ កេចិ។ **វត្ថន្តរំ** វត្ថវិសេសោ។ **អាទិនា** កប្បាសាទយោបិ គហិតា។

២៨២-២៨៣. ចតុក្កំ បរិធានភូតេ អធោវត្ថេ។ អធោភាគេ វសីយតេតិ **និវាសនំ, និ**សទ្ទោ អធោភាគស្ស ជោតកោ។ **វស** អច្ឆាទនេ, កម្មនិ យុ។ ពាហុល្យេន អន្តរេ មជ្ឈេ ភវំ **អន្តរីយំ,** ឦយោ។ សមានលិង្គត្តា ទ្វន្ទោ។ អន្តរេ ភវំ **អន្តរំ,** ណោ។ អន្តរេ មជ្ឈេ ភវោ វាសោ **អន្តរវាសកោ,** សកត្ថេ កោ។ ឧបសំព្យានំប្បត្រ [អមរ ១៦.១១៧]។

បញ្ចកំ ឧបរិធានេ។ **វរ** អច្ឆាទនេ, **ប**បុព្ពោ, កម្មនិ ណោ, ឧភយត្រាបិ វុទ្ធិ, **បាវារោ។** ឧត្តរស្មឹ ទេហភាគេ អាសជ្ជតេតិ **ឧត្តរាសង្គោ, អា** បុព្ពោ **សញ្ជ** សង្គេ។ ឧបរិ សំវរិយតេ បិធីយតេ ពាហុល្យេនាតិ, យុ។ **ឧបសំ**បុព្ពោ **វី** តន្តសន្តានេ។ ឧត្តរស្មឹ ទេហភាគេ ភវំ វិជ្ជមានំ **ឧត្តរំ, ឧត្តរីយ**ញ្ច, ណោ, ឦយោ ច។ សំព្យានំប្បត្រ។

នវំ វត្ថំ អហតន្តិ **មតំ** កថិតំ, ន ហញ្ញតិ យំ បាសាណាទីហីតិ **អហតំ។** តន្តតោ អចិរមាហរិតំ វត្ថំ។ អនាហតំ, និប្បវាណិ, តន្តកំប្បត្រ។ វុត្តញ្ច "អនាហតំ និប្បវាណិ, តន្តកញ្ច នវម្ពរេ"តិ [អមរ ១៦.១១២]។

ទ្វយំ ចិរកាលត្តា និទ្ទសេ ជិណ្ណវត្ថេ។ នត្ថិ អន្តោ ទសា យស្ស **នន្តកំ,** សកត្ថេ កោ។ កុច្ឆិតោ បដោ **កប្បដោ, កប្ប** វិតក្កេ វា, អដោ។ ទ្វយំ អចិរវត្ថេ, ជិណ្ណវសនំ អចិរំ វត្ថំ។ "បដ"ឥតិ ចរតិ ផោដតីតិ **បដច្ចរំ,** បដច្ចរមេវ **បឡច្ចរំ,** ឡត្តំ។

២៨៤. ទ្វយំ កោជិកាទិសន្នាហេ, ចោឡេ ច។ **កច** ពន្ធនេ, ឧកោ, និគ្គហីតាគមោ ច។ វាណំ សរំ វារយតីតិ **វារវាណោ,** កម្មនិ ណោ, អភិធានតោ **វារ**ស្ស បុព្ពនិបាតោ, អនិត្ថិយមេតេ។ វត្ថស្ស អវយវេ **ទសា**សទ្ទោ ឥត្ថី។ "ទសា វត្យមវត្ថាយំ, វត្ថំសេ ពហុម្ហិ ទ្វិសូ"តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.១១៤] **វភសោ។ ទា** ឆេទនេ, កម្មនិ សោ, រស្សោ។

ឧត្តមង្គម្ហិ សីសេ យោ កញ្ចុកោ សុវណ្ណាទិមយោ, សោ "នាឡិបត្តោ"តិ កថិតោ។ នាឡិបត្តោ តំសណ្ឋានោ សុវណ្ណាទិបដោ នាឡិបត្តោ។ សីសកំ, សិរិយំ, សិរោហន្តិបិ តស្ស នាមានិ។

២៨៥. តិកំ ទីឃត្តេ។ **អា**បុព្ពោ **យមុ** ឧបរមេ, ណោ។ អា ភុសោ យាតិ គច្ឆតីតិ វា **អាយាមោ, យា** គតិបាបុណេសុ, មោ។ ទីឃស្ស ភាវោ **ទីឃតា។ រុហ** ជននេ, ណោ។

ទ្វយំ វិត្ថារេ។ វត្ថវិសយេ "ឱសារោ"តិ រូឡ្ហោ។ សមន្តតោ នយ្ហតីតិ **បរិណាហោ, នហ** ពន្ធនេ, ណោ។ វិត្ថារេន សរណំ វិសារោ, សោ ឯវ **វិសាលតា។**

២៨៦. ចតុក្កំ ចីវរេ។ អរហតំ ធជោ **អរហទ្ធជោ,** រូឡ្ហិយា តទញ្ញចីវរេសុ។ កសាយេន, កសាវេន ច រត្តំ **កាសាយំ, កាសាវ**ញ្ច, សមានលិង្គត្តា ទ្វន្ទោ។ ចិ ចយេ, ឦវរោ។ វត្ថខន្ទេហិ ចីយតេតិ **ចីវរំ។**

មណ្ឌលាទយោ **តទង្គានិ** សម្ពូហភូតស្ស ចីវរស្ស អវយវានិ។ **មឌិ** ភូសាយំ, អលោ, **មណ្ឌលំ។** ចីវរបរិយន្តោយំ មហាបថវិយា ចក្កវាឡបព្ពតោ វិយ ចីវរស្ស សមន្តតោ តិដ្ឋតិ។ វិវដ្ដោ នាម ចីវរមជ្ឈគតមគ្គោ, សោ ហិ វិសុំ វិសុំ វដ្ដតីតិ **វិវដ្ដោ**តិ វុច្ចតិ, **វដ្ដ** អាវដ្ដនេ។ កុសិ នាម មគ្គានំ មជ្ឈគតវត្ថខណ្ឌំ, **កុស** ឆេទនេ, កម្មនិ ឥ, **កុសិ,** បុមិត្ថិយំ។

២៨៧. ផលាទីនំ យានិ ចត្តារិ សន្តិ, ឯតា វត្ថស្ស **យោនិយោ** ការណានិ តតោ តទុប្បត្តិតោ។ កប្បាសិកំ វត្ថំ **ផាលំ** នាម ផលវិការត្តា, វិការេ ណោ, តីសុ។ យថា – ផាលោ បដោ, ផាលា ចេលី, ផាលំ វត្ថំ។ ខោមាទយោ បន បដា **តចព្ភវា** តចតោ សញ្ជាតា។

២៨៨. កោសេយ្យំ វត្ថំ **កិមិជំ** នាម។ មិគលោមមយន្តុ **កម្ពលំ។** ទ្វយំ ព្យវជាយកបដេ, កណ្ឌបដេបីតិ កេចិ។ **សមានត្ថា** ឯតេ ទ្វេ តុល្យត្ថាត្យត្ថោ។ **ជុ** គតិយំ, ភូវាទិ, **ជុ** ពន្ធនេ វា, យុ, **អនកា**ទេសោ, **សា** ឥត្ថី។ តិរោ ករីយតិ បិធីយតិ យាយ, សា **តិរោករណី,** យុ។ បតិសីរាប្បត្រ។ **បតិ**បុព្ពោ **សិ** ពន្ធនេ, រោ។

២៩៩. ទ្វយំ ឧបរិពន្ធបដេ, **អថ**សទ្ទោត្រ លិង្គាទិជោតកោ។ ឧទ្ធំ លោចតេ ពន្ធីយតេតិ **ឧល្លោចំ, លុច** ទស្សនេ។ ចន្ទាតបេ វិតន្យតេតិ **វិតានំ, តនុ** វិត្ថារេ, ណោ, ចុរាទិ។ ទ្វយម្បិ បុន្នបុំសកន្តិ **ឦវិតំ** កថិតំ។

ទ្វយំ សិនានេ។ **នហ** សោចេ, ករណេ យុ, **សិនា** សោចេ, ករណេ យុ, “សិនានេ”តិ សត្តម្យន្តំ បទំ។ ទ្វយំ កុល្យាទិនា [កុង្យាទិនា (ក.), កុជ្ជនាទិនា (និស្សយ), កុង្កុមហលិទ្ទាទិនា (ចិន្តាមណិដីកា ១៦.១២១)] អង្គនិម្មលីករណេ។ ឧព្ពត្តីយតេ វិសារីយតេ មលមនេនេតិ **ឧព្ពត្តនំ, វតុ** វត្តនេ, ភូវាទិ។ **មជ្ជ** សុទ្ធិយំ, យុ។ **សមន្តិ** ទ្វយមិទំ សមានត្ថំ។

៣០០. តិកំ នលាដកតេ ចិត្តកេ។ តិលកាកតិ **តិលកោ។** ចិត្តកាកតិ **ចិត្តកំ។ ច**ការេន តមាលបត្តាកតិ **តមាលបត្តំ** ។ សាមញ្ញេន វិសេសកំ, ឧភោ **វិសេសកតិលកា** អនិត្ថី, សេសទ្វយំ នបុំសកំ [អមរ ១៦.១២៣]។

តិកំ ចន្ទនេ, **ចទិ** ហិលាទនេ, ហិលាទនំ សុខាបនំ, យុ។ គន្ធានំ សារោ ឧត្តមោ **គន្ធសារោ**, គន្ធយុត្តោ សារោ ថិរំសោ វា គន្ធសារោ។ មលយទីបគិរិម្ហិ ជាយតីតិ **មលយជោ។** ភទ្ទសិរីប្បត្រេ។

៣០១. តិកំ បីតចន្ទនេ។ “គោសីស”ឥតិ បព្ពតេ មលយេ ទេសេ ជាតំ **គោសីសំ**, គោ វិយ ជលំ វិយ សីតន្តិ វា គោសីតំ, តទេវ **ត**ស្ស **ស**ការំ កត្វា **គោសីសំ។** តិលបណ្ណប្បមាណបណ្ណយុត្តតាយ **តេលបណ្ណិកំ។** មនំ ហរតីតិ ហរិ, តមេវ ចន្ទនន្តិ **ហរិចន្ទនំ។** បីតសារុ, សុសីតំប្បត្រេ។ **គោសីសា**ទយោ តយោ បុមេ, នបុំសកេ ច វត្តន្តិ។

ចតុក្កំ រត្តចន្ទនេ។ តិលបណ្ណប្បមាណបណ្ណយុត្តតាយ **តិលបណ្ណី។** បុរិមេន ភេទករណត្ថំ ន វុទ្ធិ។ បត្តមង្គមស្សេតិ **បត្តង្គំ**, ខុទ្ទបណ្ណតាយ អប្បធានបត្តមិច្ចត្ថោ។ “អង្គំ គត្តន្តិ កោបាយ-បតីកេស្វប្បធានកេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។ រញ្ជ** រាគេ, ហេតុកត្តរិ យុ។ រត្តវណ្ណតាយ រត្តញ្ច តំ ចន្ទនញ្ចេតិ **រត្តចន្ទនំ**, **អមរកោសេ** បន “**គោសីសា**ទីនិ **រត្តចន្ទន**ន្តានិ វិសេសេ វត្តន្តី”តិ [អមរ ១៦.១៣១] វុត្តានិ។ តត្រ គោសីសស្ស យថាវុត្តោយេវត្ថោ។ ធវលំ, សុសីតលំ, ចន្ទនំ, តេលបណ្ណិកំ មលយបព្ពតទេសជមេវ។ **ហរិ** មណ្ឌូកោ, តទាការេ បព្ពតេ ជាតំ ចន្ទនំ **ហរិចន្ទនំ។** បក្កម្ពផលគន្ធិ បីតវណ្ណំ។ **តិលបណ្ណីបត្តង្គានិ** រត្តចន្ទនសទិសស្ស រត្តសារស្ស ឯកស្ស ចន្ទនស្ស នាមានិ។

ទ្វយំ រត្តចន្ទនេ។ អថ វា តិលបណ្យាទីនិ ចត្តារិ លោហិតចន្ទនសទិសស្ស រត្តសារស្ស ឯកស្ស ចន្ទនវិសេសស្ស នាមានិ។ កុចន្ទនំប្បត្រេ។ “បត្តង្គំ រញ្ជនំ រត្តំ, បត្រង្គញ្ច កុចន្ទន”ន្តិ **រតនមាលាយំ។**

៣០២. ទ្វយំ វណិជាទីនំ “កាឡេយា”ឥតិ វូឡ្ហបីតកង្ហេ។ កាឡវណ្ណំ អនុសរតិ សីលេនាតិ **កាឡានុសារី**, កាឡវណ្ណជនកោត្យត្ថោ។ កាឡំ ជនេតីតិ កាឡិយំ, “**កាឡិយ**កន្តុ កាឡេយំ, វណ្ណទំ កន្តិជាសក”ន្តិ [ជាសកំ កន្តិទាយកំ (ចិន្តាមណិដីកា ១៦.១២៦)] **ព្យាឌិ។**

តិកំ អគរុសាមញ្ញេ។ **លូ** ឆេទនេ, ហោ។ លហុនាមត្តា **អគរុ។ រ**ស្ស **ល**ត្តេ **អគលុ**, ទ្វយំ បុមេ។ វំសិកំ, រាជារហំ, កិមិជំ, ជោង្គកំប្បត្រេ។

អស្មឹ អគរុម្ហិ កាឡេ សតិ “កាឡាគរូ”ត្យុច្ចតេ។ មល្លិកាបុប្ផគន្ធិ អគរុ បន មង្គល្យោច្ចតេ។

ទ្វយំ សល្លកីទវេ។ តុរុក្ខោ វុត្តោ។ **បិឌិ** សង្ឃាតេ, ណ្វុ។ សិហលោ, យាវណោប្បត្រេ។

៣០៣. ទ្វយំ មិគនាភិយំ។ **កត្ថុ** សិលាឃាយំ, ឩរោ, នទាទិ, សកត្ថេ កោ។ មិគស្ស មទោ **មិគមទោ**, មិគោ មរតិ យេនាតិ វា មិគមរោ, សោ ឯវ **មិគមទោ។**

ទ្វយំ កុង្កេ។ **កុង** ឆេទនេ, ហោ, តោ វា, “កុងាទីហិ ហោ”តិ ហោ, **កុង្ហុំ**, រោគភេទេបិ។ អត្តនោ ឆាយូបគតេ អជេ បាលេតីតិ **អជបាលកំ**, ណ្វុ។ បារិភាព្យំ, បាកលំ [ផាលកី (ក.)], ឧប្បលំ, វាប្យំប្បត្រេ។

ទ្វយំ បិឌង្កេ។ រោគំ លុនន្តោ អង្គតិ គច្ឆតីតិ **លវង្គោ។** ទេវានំ កុសុមំ បុប្ផំ **ទេវកុសុមំ។** សិរិសញ្ញំប្បត្រេ។

ទ្វយំ កុង្កុមេ។ កស្មីររដ្ឋេ ជាតំ **កស្មីរជំ។** អគ្គិសិខំ, វរំ, វល្លីកំ, បីតនំ, រត្តសង្កោចំ, បិសុនំ, ធីរំ លោហិតចន្ទនំប្បត្រេ។

៣០៤. ទ្វយំ ធុនកេ។ យក្ខេហិ កតោ ធូបោ **យក្ខធូបោ,** យក្ខោ ទេវោ។ សជ្ជរុក្ខស្ស សិលេសោ **សជ្ជលសោ។** អស្ស, **សិ**លោបោ, ឯស្សត្តញ្ច, សជ្ជស្ស រសោ ទវោ សជ្ជលសោ, អស្ស, **ល**ត្តញ្ច។ សជ្ជរសោតិបិ បាឋោ។ រាលោ, សព្ពរសោ, ពហុរូបោប្យត្រ។

តិកំ តក្កោលេ។ **តក្ក** វិតក្កេ, ឱលោ។ **កុល** សង្ខ្យានេ, ណ្វុ។ កោសយុត្តំ ផលមេតស្សាតិ **កោសផលំ។** ទ្វយំ ជាតិផលេ។ កោសសហិតំ ជាតិផលមេតស្សាតិ **ជាតិកោសំ។** ជាតិផលមេតស្ស, ន កិត្តិមន្តិ **ជាតិផលំ។**

៣០៥. បជ្ជទ្វំ កប្បូរេ, ឃនោ ហុត្វា សរតីតិ **ឃនសារោ។** អព្ភមិវ សិតំ **សិតព្ភោ,** អភិធានតោ បុព្ព និបាតោ, **កប្បូ** សាមត្ថិយេ, ឩរោ។ ចន្ទសញ្ញោ, ហិមវាលុកោ, ហិមាវ្ហយោប្យត្រ។

បជ្ជទ្វំ លាខាយំ, អា ភុសោ រត្តំ ករោតីតិ **អលត្តកោ, លត្តំ,** ក្វិ។ **យុ** មិស្សនេ, ណ្វុ។ **លាខ** សោសនេ, អ, **លា** អាទានេ វា, ខោ។ **ជន** ជននេ, តុ, **ន**លោបោ។ ទុមាមយោប្យត្រ។

៣០៦. ទ្វយំ សរលទ្ទវេ។ សិរិយា លក្ខិយា អាវាសោ **សិរិវាសោ។** សរលនាមកស្ស រុក្ខស្ស ទវោ រសោ **សរលទ្ទវោ។** បាយសោ, វកធូបោ, សិរិវេដ្ឋោប្យត្រ។ “សិរិវាសេ បរមន្នេ ច, បាយសោ សម្មតោ បុមេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៦.១២៩] **វុទ្ទោ។** ទ្វយំ អញ្ជនេ។ **អញ្ជ** ព្យត្តិមក្ខនគតិកន្តីសុ, យុ។ **កជ្ជ** ព្យសនេ។ កជ្ជតិ រោគន្តិ **កជ្ជលំ,** អលោ។

ទ្វយំ គន្ធគាហាបនចុណ្ណេ, **វស** ហឹសត្ថោ, វសតិ ទុគ្គន្ធន្តិ វាសោ, ណោ, **វាស** ឧបសេវាយំ វា, **វស** និវាសេ វា។ សោ ឯវ ចុណ្ណំ។ **យុជ** យោគេ, កម្មនិ ណោ, វាសោ ឯវ យោគោ **វាសយោគោ។** ទ្វយំ វិលេបនមត្តេ។ **វណ្ណ** វណ្ណក្រិយា វិត្ថារគុណវចនេសុ, ចុរាទិ។ វណ្ណយតីតិ **វណ្ណកំ។** ណ្វុ។ **លិប** ឧបទេហេ។ វិលេបីយតេតិ **វិលេបនំ,** កម្មនិ យុ។

៣០៧. យោ គន្ធមាល្យធូបាទីហិ វត្ថតម្ពុលាទីនំ សង្ខារោ, តំ “វាសន”មិត្យុច្ចតេ, **វាស** ឧបសេវាយំ, វាសីយតេ សង្ខរីយតេតិ **វាសនំ,** យុ។

តិកំ បុប្ផទាមេ។ **មា** មានេ, លោ, **មល** ធារណេ វា, អ។ មាលោវ មាល្យំ។ **ទម** គតិយំ, បុប្ផានិ ទមន្ត្យត្រេតិ **បុប្ផទាមំ,** បុប្ផានំ រាសិករណដ្ឋានមិច្ចត្ថោ។ **ទា** លវនេ វា, មោ។ **អមរកោសេ** បន “មាលាមាល្យានិ មុទ្ធនិ ប វត្តាយ មាលាយ នាមានី”តិ [អមរ ១៦.១៣៥] វទតិ។ **មាលមាល្យ**សទ្ទា បុប្ផេបិ, “មាលា មាល្យំ បសុនេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។** ទ្វយំ គន្ធគ្គាហិតេ វត្ថាទោ។ **ភូ** សត្តាយំ, កម្មនិ តោ, វុទ្ធាទិ។ វាសាបេតិ គន្ធំ គាហាបេតិ យន្តិ **វាសិតំ, វស** និវាសេ, កម្មេ តោ, តីសុ, យថា – ភាវិតោ បដោ, ភាវិតា ចេលី, ភាវិតំ វត្ថំ។ វាសិតោ, វាសិតា, វាសិតំ វត្ថំ។

៣០៨. បញ្ចកំ មុទ្ធមាលាយំ។ **តសិ** អលង្ការេ, ភូវាទិ។ ឧទ្ធំ តសីយតេតិ **ឧត្តំសោ។** សិខាយំ ជាតោ **សេខរោ,** រោ។ មុទ្ធំ អវតិ រក្ខតីតិ **អវេឡា, អវ** រក្ខណេ, ឯលោ, ឡត្តំ។ “អាវេឡា”តិបិ បាឋោ, ទីឃត្តំ។ សេខរោ ច អាវេឡា ចាតិ ទ្វន្ទោ។ មុទ្ធនិ អលង្កតំ មាល្យំ **មុទ្ធមាល្យំ,** តស្មឹ។ **អវ**បុព្ពោ **តសិ** អលង្ការេ, ឧទ្ធំ តសីយតេតិ អវតំសោ, សោ ឯវ **វដំសកោ,** សកត្ថេ កោ, **តស្ស ដោ,** អនេកត្ថត្តា ឧបសគ្គនិបាតានំ ឧទ្ធំភាវជោតកោ ចេត្ថ **អវ**សទ្ទោតិ តថោត្តំ។

តិកំ សេយ្យាយំ។ សយន្ត្យស្សំ **សេយ្យា,** យោ។ សយន្ត្យត្រេតិ **សយនំ, សេន**ញ្ច។ ឧភយត្រាបិ អធិករណេ យុ, ឥស្សេ, **ឯ អយ,** ឥតរត្រ ឯត្តំ, “វា បរោ អសរូបា”តិ អលោបោ ច, សយនីប្យត្រ។

ទ្វយំ មញ្ចេ។ **បរិ**បុព្ពោ **អកិ** លក្ខណេ, ណោ, **ឥ**លោបោ, **រស្ស ល**ត្តំ។ **មចិ** ធារណោច្ឆាយបូជនេសុ, ភូវាទិ អ, សកត្ថេ កោ។ ខដាប្យត្រ, ខដ្យតេ អាកង្ខតេ សយនត្ថិកេហីតិ **ខដា, ខដ** អាកង្ខាយំ។

៣០៩. ទ្វយំ មញ្ចាធារេ។ មញ្ចស្ស អាធារោ **មញ្ចាធារោ។** បដិបជ្ជតិ បវត្តតិ សេយ្យា យេន, សោ **បដិបាទោ។** មញ្ចង្គេ មញ្ចាវយវេ **អដនិ**សទ្ទោ ឥត្ថិយំ, **អដ** គមនត្ថោ, អនិ, យុ វា, នទាទិ, រស្សោ។

៣១០. កុឡីរបាទាទយោ ឥមេ ចត្តារោ **មញ្ចន្តរា** មញ្ចភេទា សិយុំ។ តត្ថ កុឡីរោ កក្កដកោ តស្ស សណ្ឋាន បាទត្តា **កុឡីរបាទោ។** អដនិយំ អាហច្ចោ, អាហច្ច វា បាទោ តិដ្ឋតិ យស្សាតិ **អាហច្ចបាទោ,** បុព្ពបក្ខេ “វិច្ចា”តិ យោគវិភាគេន **វិច្ច**បច្ចយន្តោ **អាហច្ច**សទ្ទោ, បរបក្ខេ តុ **ត្វា**បច្ចយន្តោ, យស្ស អដនិឆិទ្ទេ បាទោ បវិសិត្វា តិដ្ឋតិ, សោ អាហច្ចបាទោ។ **មស** អាមសនេ, អារោ, សកត្ថេ កោ។ យស្ស បាទច្ឆិទ្ទេ អដនិ បវិសិត្វា តិដ្ឋតិ, សោ

មសារកោ។ ពុន្ទេន បាទេន សហ ឯកាពទ្ធា អដនិ យស្ស សោ **ពុន្ទិកាពទ្ធោ,** ឯការស្សិត្តំ។ ឯត្ថ ច មជ្ឈេ ទ្វិន្នំ មញ្ចានំ លក្ខណំ វិបរិយយេនាបិ វទន្តិ។

៣១១. ទ្វយំ សីសាធារេ។ វិសេសេន សីសំ វហតីតិ **ពិព្ពោហនំ,** យុ, **ពត្តំ,** អស្សោត្តញ្ច។ ឧបធីយតេ សីសាសនំ ករិយតេតិ **ឧបធានំ,** យុ, **ធា** ធារណេ។

តិកំ សាមញ្ញបីឋេ។ **បីឋ** ហីសាសំកិលេសេសុ, ភូវាទិ, ណ្វុ, អា។ **យទាទិ**នា **កេ** បច្ចយេ ឥត្តិកតាការេ បរេ បុព្ពោ **អ**ការោ **ឥ**ការមាបជ្ជតេ, **“កេ”**តិ កឹ? ចេតនា។ “បច្ចយេ”តិ កឹ? ពកា។ “ឥត្ថី”តិ កឹ? បាចកា។ “កត”ឥតិ កឹ? វុត្តកម្មា, កម្មបច្ចយោយំ, **ត**បច្ចយេ បីឋំ [មោគ្គល្លាន ៤.១៤២ សុត្តម្បិ បស្សិតព្ពំ]។ អាសតេ អស្មិន្តិ **អាសនំ។**

ទ្វយំ ឧត្តមារហបីឋេ។ **កុច** សំបច្ចនកោដិល្យបតិថម្ភវិលេខនេសុ, ឆោ។ ភទ្ទំ កល្យាណំ បីឋំ **ភទ្ទបីឋំ។** គជទន្តាទិមយកេសមជ្ជនិយម្បិ ទ្វយមិទមាហុ។ តទា បសាធនី, កង្កតិកាប្បត្រ។ **បីឋន្តរ** ទីឃបីឋេ **អាសន្ទី** មតា។ **សទ** វិសរណគត្យាវសានេសុ, នទាទិ, ពិន្ទាគមោ ច។

៣១២. អាយាមវិត្ថារវសេន មហន្តោ អាសនប្បភេទោ “កោជវោ”តិ មតោ, **កុជុ** ថេយ្យករណេ, ណោ, កុយំ បថវិយំ ជវតីតិ វា **កោជវោ,** ជុ គតិយំ។ ទីឃេន លោមេន យុត្តោ អាសនប្បភេទោ **“គោនកោ”**តិ មតោ, **គុ** សទ្ទេ, យុ, សកត្ថេ កោ, ឧស្សោត្តំ។

ទ្វយំ អត្ថរណេ។ មិគលោមបុណ្ណកាយ ជាតំ **ឧណ្ណាមយំ។ ថរ** សន្ថរណេ, **ជា**ទិបុព្ពោវ, ន កទាចិបិ **ជា**ទិ រហិតោ, អា ភុសោ ថរិយតេតិ **អត្ថរណំ,** យុ។

ទ្វយំ សំសិព្ពនចិត្តកេ។ ចិត្តរូបមស្សត្ថីតិ **ចិត្តកំ។** ពាហុល្យេន ន **ឥ**ការាគមោ។ វានេន សំសិព្ពនេន សញ្ជាតំ ចិត្តរូបមស្សាតិ **វានចិត្តកំ,** សកត្ថេ កោ។

៣១៣. ទ្វយំ និរន្តរបុប្ផបដេ។ ឃនំ សន្និភូតំ បុប្ផរូបមេត្ថាតិ **ឃនបុប្ផំ។** បដលមេតិស្សាត្ថីតិ **បដលិកា,** ឥកោ។ ទ្វយំ ពហុមុទុលោមេ សេតវត្ថេ។ **សិ** សេវាយំ, សិវត្ថិកេហិ សេវីយតេតិ **សេតោ,** តោ។ **បដ** គមនេ, ណ្វុ, **បដិកា,** អទ្ទេន្ទុបាសាណោបិ។

ទ្វីសុបិ បរិយន្តេសុ យស្សា ទសា សន្តិ, សា **ឧទ្ទលោមី,** ឧទិតំ ទ្វីសុ លោមំ ទសា យស្សា សា **ឧទ្ទលោមី,** ឥស្សត្តំ, ទ្វិត្តញ្ច។ ឯកស្មីំ បរិយន្តេយេវ ទសា យស្សា **ឯកន្តលោមី,** ឯកស្មីំ អន្តេ បរិយន្តេ លោមំ ទសា យស្សាត្ថីតិ **ឯកន្តលោមី,** ឧទ្ទលោមី ច ឯកន្តលោមី ចេតិ **ឧទ្ទលោមិឯកន្តលោមិនោ,** “បទានំ សន្ធិ វត្តិច្ឆាតោ, ន សមាសន្តរគេស្វ”តិ វុត្តេបិ គាថាភាវតោ ឆន្ទោហានិភយា វិសន្ធិ។ យត្ថ បន គាថាយម្បិ [អគាថាយម្បិ (?)] វិសន្ធិ “ធម្មសំវណ្ណនាយ’ន្តិអាទិមាហា”ត្យាទីសុ, តត្ថ កថន្តិ? “ន សមាសន្តរង្គេស្វ”តិ ឥមស្សានិច្ចត្តា តត្ថាបិ ន ទោសោ, “នេន និទិទ្ធមនិច្ច”ន្តិ ហិ បរិភាសិតំ [នយជិតំ អនិច្ចំ (បរិភាសេន្ទុសេខរ ៩៧)]។

៣១៤. **តទេវ** យថាវុត្តទ្វយមេវ សោឡសន្នំ ឥត្ថីនំ **នច្ចយោគ្គំ** នច្ចស្ស យោគ្យដ្ឋានភូតំ “កុត្តក”មិត្យុច្ចតេ។ **ហិ** បទបូរណេ។ “នច្ចយោគ្យម្ពី”តិបិ បាឋោ, តទា ភាវសត្តមី។ ករោន្តិ ឯត្ថ នច្ចន្តិ **កុត្តកំ, ករ** ករណេ, តោ, អស្សុ, ភុជាទិ, សកត្ថេ កោ។

សីហាទិរូបេហិ វិចិត្តរូបំ វត្ថំ, អាសនំ វា **វិកតិកា** នាម ភវេ, ឯកស្សេវ ហិ កត្តុនោ បកតិវិកតិសង្ខាតា វត្ថាវសេន ទ្វិត្តំ, វត្តិច្ឆាវសេន លិង្គសង្ខ្យាវិភត្តិភេទញ្ច ហោតិ, យថា – មនុស្សា យក្ខភត្តំ អហេសុំ, សត្តប្បករណានិ អភិធម្មោ នាម ភវន្តិ, ទេវទត្តោ វជ្ជំ បាបុណាតីតិ។ យត្រ ហិ បកតិយា វា វិកតិយា វាតិ ទ្វិន្នម្បិ វុត្តតា សិយា, តត្រ វាចកោ បកតិយាយេវ សង្ខ្យំ គណ្ហាតិ, នេតរស្ស តន្និស្សិតភាវេនាប្បធានតោ [កច្ចាយនសារេ ៦-៧ គាថាសុ បស្សិតព្ពំ]។ យទា បន បកតិយា សម្ពន្ធាទិភាវំ វត្តុមិច្ឆតិ, តទា អត្តនា វត្តព្ពស្ស អញ្ញត្ថស្សាភាវា វិកតិប្បច្ចតេ វាចកេន, យថា – ទេវទត្តស្ស វជ្ជំ បាបុណាតិ, ឥធ បន លិង្គភេទេនេវ វុត្តំ “ចិត្តំ វិកតិកា ភវេ”តិ។ វិករីយតេតិ **វិកតិ។**

៣១៥. កដ្ដិស្សកោសេយ្យសង្ខាតានំ ទ្វិន្នមត្ថរណានំ ករណប្បការំ ទស្សេតុំ អរិយាសាមញ្ញមាហ **“កដ្ដិស្ស”**មិច្ចាទិ។ កោសិយកដ្ដិស្សមយំ កោសិយសុត្តកដ្ដិស្សវាកេហិ បកតមត្ថរណំ កដ្ដិស្សំ នាម,

វិរូបេកសេសវសេន កោសិយញ្ច កន្តិស្សញ្ច កន្តិស្សានិ, តេហិ បកតំ អត្ថរណំ **កន្តិស្សំ។** កោសិយសុត្តេន បកតន្ត អត្ថរណំ **កោសេយ្យំ** នាម។ **រតនបតិសិព្វិតន្តិ** ឥទំ ទ្វិន្នម្បិ វិសេសនំ, អត្ថរណញ្ច ឥតិ **កមា** កមតោ “ភវេ”តិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ **អត្ថរណ**សទ្ទស្សានុវត្តមានេស្វបិ បវត្តនតោ ឯត្ថាបិ “អត្ថរណ”ន្តិ វុត្តំ, យថា – សុត្តំ កម្មន្តិ។ ឯត្ថ ច **ច**ការោ បាទន្តត្តា គរូសុ គណ្ហិតព្ពោ, តេនេវ ហិ សត្តបញ្ញាសមត្តា បរិបុណ្ណា ហោន្តិ, អរិយាយ ហិ បឋមបាទេ ទ្វាទសមត្តា, តថា តតិយេ, ទុតិយេ អដ្ឋារស, ចតុត្ថេ បន្នរសមត្តាតិ សម្បិណ្ឌិតា សត្តបញ្ញាសមត្តា ហោន្តិ។

៣១៦. តិកំ ទីបេ។ **ទីប** ទិត្តិយំ, ទិវាទិ។ ទិប្បតីតិ **ទីបោ,** ណោ។ “បទីបោ”តិ អញ្ញបទនិវត្តនត្ថំ ឧបសគ្គេន បទំ វឌ្ឍិតំ។ **ជុតិ** ទិត្តិយំ, ភូវាទិ, ណោ។

ទ្វយំ អាទាសេ។ “បុមេ តូ”តិ **តូ**ន្តំ លិង្គបទំ។ អាទិស្សតេ អស្មិន្តិ **អាទាសោ,** ណោ, **អា**បុព្ពោ **ទិស** បេក្ខនេ, ឥស្សា។ ទិប្បតិ ឯត្ថាតិ **ទប្បណោ,** យុ, ឥស្សត្តំ។ មកុរោប្យត្រ។

ទ្វយំ ចម្មមយកីឡាគុឡកេ។ វាសភរនេហិ យុវតីហិ សហ កីឡាសម្ភវា ញេយ្យា, តប្បក្កមេនស្សាភិធានំ។ **គុឌិ** វេជនេ, ណុកោ, ឧស្សេ, **គុទ្ទ** កីឡាយមេវ វា, តទា **ទ**ស្ស **ណ្ឌោ។ កទិ** អវ្ហានេ រោទនេ ច, ណុកោ, **កុទ្ទ** កីឡាយមេវ វា, ឧស្សត្តំ, បុព្ព**ទ**ស្ស **នោ។**

ទ្វយំ ពីជនីមត្តេ។ **វជិ** វិភាជនេ, តាលវណ្ដេហិ កតត្តា **តាលវណ្ដំ។** វណ្ដំ នាម ពីជនាទិករណត្ថំ វិសុំ ភាជិតោ តាលបត្តាវយវោ, **តាលវណ្ដ**សទ្ទស្ស យថាវុត្តវចនត្ថយោគេបិ សតិ សញ្ញាសទ្ទត្តា ពីជនីសាមញ្ញេ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ យទា បន តាលវណ្ដេហិ កតពីជនិមេវ វត្តុមិច្ឆតិ, តទា ឯកេន **តាល**សទ្ទេន វិសេសេត្វា “តាលតាលវណ្ដ”ន្តិ វត្តព្ពំ។ យថា – តិលស្ស តេលំ, សុគតស្ស សុគតចីវរន្តិ។ ពិជន្តិ វាយុនា យោជយន្តិ យាយ , សា **ពីជនី,** យុ, នទាទិ, **យុជ** យោគេ, **យ**ស្ស **វោ,** ឧស្សី, **វជ** គតិយំ វា អស្សី។ ព្យជនំប្យត្រ។

៣១៧. ទ្វយំ ចង្កោដកេ។ **កុដ** ឆេទនេ, សកត្ថេ កោ។ **ករឌិ** ភាជនត្ថេ, កោ។ ទ្វយំ កប្បូវាទិសម្បុដេ [សរូបកាទិសម្បុដេ (ក.)]។ សមុគ្គច្ឆតីតិ **សមុគ្គោ,** ក្វិ។ **បុដ** សំសិលេសនេ, ភូវាទិ, អ។

បជ្ជទ្វំ មេថុនេ។ គាមវាសីនំ ធម្មោ អាចារោ **គាមធម្មោ, គាម**សទ្ទេន ចេត្ថ គាមវាសិនោ វុត្តា, យថា “គាមោ អាគតោ”តិ។ អសតំ អសប្បុរិសានំ ធម្មោ, សទ្ធម្មបដិបក្ខត្តា វា **អសទ្ធម្មោ។ ព្យយ** ខយេ, ព្យយតិ ពល មេតេនាតិ **ព្យវាយោ,** មជ្ឈេ **វា**គមោ, អថ វា វិគតោ អយោ វុឌ្ឍិ ឥស្មាតិ អវាយោ, អតិសយោ អវាយោ **ព្យ វាយោ។** មិថុនានំ ឥត្ថិបុរិសានំ សមានច្ឆន្ទានំ អាចារោ **មេថុនំ,** តទញ្ញេសុ ឧបចារោ, **រមុ** រមនេ, ភាវេ, ករណេ វាតិ។

៣១៨. ចតុក្កំ វិវាហេ។ **វហ** បាបុណេ, ណោ។ **ឧប**បុព្ពោ **យមុ** ឧបរមេ, អ។ អញ្ញមញ្ញស្ស បាណិនោ គហណំ **បាណិគ្គហោ។ នី** នយេ, អ។ ឧព្ពាហោ, បាណិបីឡនំប្យត្រ។

ធម្មកាមត្ថា តយោ វគ្គា វុច្ចន្តេ។ អាគមនិទ្ទិដ្ឋោ សមាចារោ **ធម្មោ។** វិសយវិសយិសន្និបាតជំ សុខំ **កាមោ។** សព្ពោបករណំ **អត្ថោ។ សមោក្ខកា** មោក្ខសហិតា ធម្មកាមត្ថា ចតុព្វគ្គោ វុច្ចន្តេ។ តិវគ្គេន វិសំយុត្តោ **មោក្ខោ** និព្ពានំ។ តុល្យពលេហិ បន ធម្មាទីហិ ចតូហិ បធានេហិ **ចតុភទ្រ** [អមរ ១៧.៥៧] មុច្ចតេ។

៣១៩-៣២០. ទ្វយំ ខុជ្ជេ។ កុច្ឆិតំ វជ្ជតីតិ **ខុជ្ជោ,** កស្ស **ខោ, វ**លោបោ, ណោ។ **គឌិ** និទ្ទាយំ, ឧលោ។

តិកំ រស្សសរីរ បុគ្គលេ។ **រស** សទ្ទេ, សោ។ ព្យាមប្បមាណំ ន លាតីតិ **វាមនោ,** នេរុត្តោ។ រស្សោ ច វាមនោ ចេតិ ទ្វន្ទោ។ **លកុឌិ** វាមនត្ថេ, អ, សកត្ថេ កោ, លកុ វិយ ឃដិកា វិយ ឌេតិ បវត្តេតីតិ វា **លកុណ្ឌកោ។**

បញ្ចកំ បង្គុឡជនេ។ បរេន អង្គតីតិ **បង្គុឡោ,** ឧលោ។ បីឋេន សប្បតិ សីលេនាតិ **បីឋសប្បី, សប្ប** គមនេ, **ឧប**ច្ចយេ **បង្គុ,** ទ្វិសុ។ ឆិន្នោ គមនាទិឥរិយាបថោ យស្សាតិ សោ **ឆិន្និរិយាបថោ។** វិគតា អក្ខសទិសា ជង្ឃា យស្សាតិ **បក្ខោ,** យថា ហិ រថស្ស អក្ខេ ភិន្នេ គមនំ ន សិជ្ឈតិ, តថេវ តស្សាបិ អក្ខជង្ឃាយ ភិន្នាយាតិ ឱបម្មសំសន្ទនំ។

ទ្វយំ ខញ្ជេ។ **ខជិ** គតិវេកល្យេ, ភូវាទិ, ខញ្ជតីតិ, អ។ **ខោឌិ** គតិបដិឃាតេ, កោ។

ទ្វយំ អវាក្យេ។ វត្តុមសក្កុណេយ្យត្តា មិគសទិសោតិ **មូគោ,** ឥស្សូ។ សុញ្ញំ វចោ យស្សាតិ សោ **សុញ្ញវចោ។**

ហត្ថាទិវង្កោ បុរិសោ “កុណី”ត្យុច្ចតេ។ កុណនំ កុណោ ហត្ថាទិវេកល្យំ, តមេតស្សត្ថីតិ **កុណី,** អថ វា **កុណ** សង្កោចនេ, ឰ, កុច្ឆិតំ នយតីតិ វា **កុណី, ណ**ត្តំ, “ហត្ថេន កុណី, បាទេន កុណី”ឥច្ចាទិបយោគា។ ទ្វយំ អបាង្គទស្សនេ ជនេ។ **វល** សំវរណេ, ឥរោ។ កុច្ឆិតំ ករោតីតិ **កេករោ,** ឧស្សេ។

៣២១. ទ្វយំ និក្កេសសីសេ។ និក្កេសំ សីសមេតស្ស, **ខល** ខលនេ, សញ្ចយេ ច, អាដោ, និក្កេសត្តា ខំ តុច្ឆំ សីសំ លាតីតិ **ខល្លាដោ,** ដោ។

តិកំ ខុរមុណ្ឌសីសេ។ **មុណ្ឌ** ខណ្ឌនេ, ភូវាទិ, អ។ **ភណ្ឌ** បរិភាសនេ, ឱ, សកត្ថេ កោ, **មុណ្ឌកោ,** មុណ្ឌិកោប្យត្រ។

អក្ខីនំ មជ្ឈេ ឯកេនាក្ខិនា សុញ្ញោ កាណោ នាម, **កណ** សទ្ទគតិនិមីលនេសុ, ណោ, កណតិ និមីលតីតិ **កាណោ,** តំ បនស្ស និមីលនំ ឯកេនេវក្ខិនា។ **អដ្ឋកថា**ទីសុ បន “កាណោតិ ឯកច្ឆិកាណោ, ឧភយច្ឆិកាណោ វា”តិ [សំ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣២] វុត្តំ។ **ទ្វយេន** អក្ខិទ្វយេន សុញ្ញោ **អន្ធោ** នាម, **អន្ធ** ទស្សនូបសំហារេ, អ។

៣២២. ទ្វយំ នដ្ឋសោតប្បសាទេ។ **ពន្ធ** ពន្ធនេ, ឥរោ។ **ន**លោបោ។ សុតិ កណ្ណោ ហីនោ វិកលោ យស្សាតិ **សុតិហីនោ។** ឯឡោប្យត្រ។

តិកំ គិលានសាមញ្ញេ។ **គិល** ហាសក្ខយេ, យុ, ព្យាធិរោគោសញ្ញាតោ យស្ស **ព្យាធិតោ។ អត** សាតច្ចគមនេ, អធិករណេ, កត្តរិ វា ឧរោ, **អាតុរោ,** ទីឃាទិ។ អាមយាវី, វិកតោ, អបដុ, អព្ភមិតោ, អព្ភន្តោប្យត្រ។

ឧម្មាទោ វាតាទិបកោបោ រោគវិសេសោ, តព្ពតិ ឧម្មត្តោ, **មទ** ឧម្មាទេ, ឧត្តតេហិ វាតាទិទោសេហិ មទយតីតិ **ឧម្មាទោ,** ណោ។ **ឧជ្ជា**ទយោ **ឧម្មត្ត**ន្តា វាច្ចលិង្គេ យុត្តតាយ វាច្ចលិង្គិកា, យថា – ឧជ្ជោ បុរិសោ, ឧជ្ជា ឥត្ថី, ឧជ្ជំ នបុំសកំ។ ឧម្មត្តោ បុរិសោ, ឧម្មត្តា ឥត្ថី, ឧម្មត្តំ នបុំសកំ។

៣២៣. នវកំ រោគមត្តេ។ **តកិ** កិច្ឆជីវនេ, ភូវាទិ, អា កុសោ តង្កតីតិ **អាតង្កោ,** អ។ **អម** រោគេ, យោ, **មយ** គតិម្ហិ វា, អថ វា **អម** រោគេ, ចុរាទិ, អាមយតិ រុជ្ជតីតិ **អាមយោ,** អ, ការិតលោបាភាវោ។ **វិធ** វិជ្ឈនេ, វិជ្ឈតីតិ **ព្យាធិ,** ត, **អ**ការវណ្ណាគមោ, **ពាធ** វិពាធាយំ វា, តទា **យា**គមោ, វិវិធា វា អាធយោ មនោបីឡា យស្មឹស **ព្យាធិ,** **“បុមេ** អាធិ មានសី ព្យថា”តិ [អមរ ៨.២៨] ហិ **អមរកោសេ** វុត្តំ។ រោគេគទោ, កុវោរាយុធេ គទា, គទោ ភាថវិកណ្ហស្ស, “អាមយេ ចាយុធេ គទា”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។ រុជ** រោគេ, កត្តរិ ណោ, រុជា ឥត្ថី។ គិលានស្ស ភាវោ **គេលញ្ញំ។ កល** គតិសង្ខ្យានេសុ, ន កលតិ យេន តំ អកលំ, តមេវ **អកល្លំ,** លោ។ **ពាធ** វិពាធាយំ, ភូវាទិ, អ។ ឧបតាបោប្យត្រ។

ទ្វយំ ខយរោគេ, រសាទិសត្តធាតុយោ សោសយតីតិ **សោសោ, សុស** សោសនេ, ទិវាទិ, ណោ។ **ខិ** ខយេ, ខយតីតិ, អ។ យក្ខា, រាជយក្ខាប្យត្រ។ **យក្ខ** បូជាយំ, ចុរាទិ។

៣២៤. ទ្វយំ នាសរោគេ។ អបិហិតា នាសា អនេនាតិ **បីនាសោ, បីនសោ**បិ។ ឧបសគ្គតោ នាសាយ ពហុព្ពីហិម្ហិ **នសា**ទេសំ កុព្ពន្តិ [បាណិនិ ៥.៤.១១៩], អបិស្សាការលោបោ វណ្ណនាសោ, រស្សស្ស ទីឃតា។ “សោសោ យក្ខា រាជយក្ខា, បតីស្សាយោ តុ បីនសោ, អាបីនសោ បតិស្សាយោ”តិ **រភសោ។** បតិស្សយោប្យត្រ។ វេជ្ជគន្ថេ ត មេសំ បីនសបតិស្សាយានំ ភេទោ អភិហិតោ –

> អានហ្យតេ យស្ស វិសុស្សតេ ច,
> កិលិទ្យតេ ធូបតិ ចេវ នាសា;
> ន ញាយតេ គន្ធរសេ ច ជន្តុ,
> ទុដ្ឋំ វិជញ្ញា តមបីនសេនាតិ។
>
> អានទ្ធា បិហិតា នាសា,
> តនុស្សាវប្បសេកិនី;
> គលតាលោដ្ឋសោសោ ច,
> និត្តោទោ សង្ខកទ្វយេ;
> ភវេ សរោ បឃាតោ ច,

បតិសុប្បាយោតិ លក្ខិតោតិ។

ឥហ ត្វភេទេនោត្តំ។ **បតិ**បុព្ពោ **សិ**ធាតុ វុជត្យត្ថោ។ នាសិកាយ ជាតោ រោគោ **នាសិការោគោ។**

ឃានេ បវត្តោ អស្សរោ សិង្ឃានិកា នាម, **សិង្ឃ** អាឃានេ, ភូវាទិ, សិង្ឃតីតិ សិង្ឃានំ, យុ, តត្ថ ជាតា **សិង្ឃានិកា។** អា បុនប្បុនំ សវតិ សន្ទតីតិ **អស្សវោ, សុ** អភិសវេ។ ទ្វយំ វណមត្តេ។ **អរ** គមនេ, ឧ, **អរុ,** នបុំសកេយេវ។ **វណ** គត្តវិចុណ្ណនេ, ចុរាទិ, អ, **វណោ,** អនិត្ថី។ ទ្វយំ ផោដេ។ **ផុដ** សំសិលេសនេ, ភូវាទិ, **ផោដោ,** ណោ។ **បីឡ** វិពាធាយំ, ចុរាទិ, ណ្វុ, "ឥត្ថិយមតោ **អា**បច្ចយោ"តិ អា, បីឡកោ, បីឡកា, បីឡកំ, តីស្វបិ, តថា ផោដោ។

៣២៥. ទ្វយំ បក្កវណាទីសុ សញ្ជាតទុគ្គន្ធវិសេសេ។ **បុព្ព** បូរណេ, ភូវាទិ, អ។ **បូយ** វិសរណេ, ទុគ្គន្ធេ ច, ភូវាទិ។

ទ្វយំ លោហិតនិស្សរណរោគេ។ រត្តស្ស លោហិតស្ស សណ្ឋានមតិក្កមិត្វា សរណំ គមនំ **រត្តាតិសារោ។** បក្ខន្ទតិ និស្សរតីតិ **បក្ខន្ទិកា។ កមុ** បទវិក្ខេបេ។ "ឥត្ថិយមតិយវោ វា"តិតិ។ "បក្កមាទីហិន្តោ ចេ"តិ ឯត្ថ **ច**ការេន **តិស្ស**ន្តិ, ធាត្វន្តលោបោ ច, សកត្ថេ កោ។ ទ្វិត្តេ។ **យទា**ទិនា បរកការស្ស **ខោ,** បក្ខន្ទិកា។

ទ្វយំ អបមារេ។ សរណំ សារោ, អបគតោ សារោ យេន **អបមារោ, សស្ស មោ។** ឥតរត្រ **ម**ការាគមោ។ ទ្វយំ បាទភេទេ។ បាទស្ស ផោដោ ភេទនំ ទរណំ **បាទផោដោ, ផុដ** ភេទេ។ វិរូបោ បាទោ ឯតាយ ហេតុភូតាយាតិ **វិបាទិកា។** សមាសន្តេ កោ, បុព្ពាការស្សិត្តំ, វិទាវិយមានត្តា វិបជ្ជមានោ បាទោ អស្សន្តិ វា **វិបាទិកា។**

៣២៦. ទ្វយំ វុឌ្ឍិប្បត្តណ្ឌកោសរោគេ។ វុឌ្ឍិប្បត្តោ រោគោ **វុឌ្ឍិរោគោ។** វាតបូរិតំ អណ្ឌំ កោសោ **វាតណ្ឌំ។** ទ្វយំ ថូលបាទរោគេ។ ឃនាភាវតោ សិថិលំ បទំ **សីបទំ,** វណ្ណនាសោ, ទីឃាទិ។ ភារោ បាទោ យស្ស, តស្ស ភាវោ **ភាវបាទតា។**

បញ្ចកំ កណ្ឌុយំ។ **កណ្ឌ** ភេទនេ, ឧ, ទីឃេ កណ្ឌូ, **វធូ**សទ្ទោវ។ **តិ**ម្ហិ **កណ្ឌូតិ,** អស្សូ, ចុរាទិត្តា **យ**ម្ហិ **កណ្ឌូយា, យ**លោបាភាវោ។ **ខជ្ជ** ថេយ្យករណព្យថនេសុ, ភូវាទិ, ឧ។ **យុ**ម្ហិ **កណ្ឌូវនំ,** អស្សូ។ **ខវា**ទេសោ, ទីឃោ ច។

៣២៧. តិកំ កច្ឆុយំ។ យា "ខសុរោគោ"តិ វុច្ចតិ។ បាត្យត្ថានន្តិ **បាមំ,** មន, បាមាប្បត្តិ, បុល្លិង្គោ, រាជាទិ, វិសេសេន តច្ឆតិ កាសន្តិ **វិតច្ឆិកា, តច្ឆ** តនុករណេ, ណ្វុ , "វិច្ឆិកា" [វិច្ចច្ឆិកា (អមរ ១៦.៥៣)] តិបិ បាឋោ។ **វច្ឆ** បរិភាសនតជ្ជនេសុ, ភូវាទិ។ **កច** ពន្ធនេ, ឧ, **ចស្ស ឆ**ត្តំ, ទ្វិត្តាទិ។ តិលកាឡកន្តំ ទ្វយំ ទ្វយំ សមត្ថំ។ តត្រ ទ្វយំ សោថេ។ សុ គតិវុឌ្ឍីសុ, ភូវាទិ, ថោ។ **ថុ**បច្ចយេ **សយថុ,** ឧស្សត្តំ, **យា**គមោ ច។ សោថោប្បត្រ។ សោកំ ផាយតិ ពហុលំ ករោតីតិ **សោផោ, ផាយ** វុឌ្ឍិយំ, **ផាយ**ស្ស **ផោ,** នេរុត្តោ។

ទ្វយំ អរិសរោគេ។ អមង្គលតាយ ទុ និន្ទិតំ នាមមស្ស **ទុន្នាមំ,** សកត្ថេ, កុច្ឆាយំ វា កោ, ទីឃកោសិកាយំ ទុន្នាមា, ឥត្ថី។ អរិ វិយ សសតិ ហឹ សតីតិ **អរិសំ, សស** ហឹសាយំ, ក្វិ, **អរ** គមនេ វា, ឥសោ។ ទ្វយំ វមនរោគេ។ **ឆទ្ទ** វមនេ, ចុរាទិ, ណ្វុ។ **វមុ** ឧគ្គិរណេ, ថុ។ វមិថុប្បត្រ។ **ឆទ្ទិកា, វមិ** ឥត្ថិយំ, **វមថុ** បុមេ។

៣២៨-៣២៩. ទ្វយំ បរិតាបេ។ **ទុ** បរិតាបេ, តនាទិ, ថុ។ បរិតបនំ សន្តាបនំ **បរិតាបោ។** ទ្វយំ តិលកាឡកេ។ តិលសណ្ឋានំ វិយ ជាយតីតិ **តិលកោ។** តិលំ វិយ កាឡោ ហុត្វា ជាយតីតិ **តិលកាឡកោ។**

មហាវិរេកោ "វិសូចិកា"ត្យុច្ចតេ។ និស្សេសតោ សុចតិ គច្ឆតីតិ **សូចិកា។ សុចិ, សុច** គតិយំ, ភូវាទិ។ **សុច** សោចេយ្យេ វា, និស្សេសតោ សោចេតីតិ **វិសូចិកា,** វិសេសេន សូចិ វិយ វិជ្ឈតីតិ វា **វិសូចិកា។** ពហុមោសរណត្តា មហន្តោ វិរេកោ **មហាវិរេកោ, រិច** វិយោជនសម្បុច្ចនេសុ, ណោ។

ភគន្ទលាទយោ សត្ត **អាមយន្តរា** រោគភេទា ភវន្តិ។ តត្រ គុទសមីបជោ វណវិសេសោ ភគន្ទលា, ឥត្ថី។ ភគំ យោនិ, តំ ទារយតីតិ វុឌ្ឍីតោ **អ**បច្ចយន្តោ និបាតិតោ។ **ទរ** វិទារណេ, ភូវាទិ, **ល**ត្តេ **ភគន្ទលា។** ភគន្ទរោប្បត្រ។ មេហោ មុត្តមេហោ, សោ ច ពហុមុត្តតាយ **មធុមេហោ, រត្តមេហោ, សុក្កមេហោ**ត្យនេកវិធោ។ **មិហ** សេចនេ, ភូវាទិ, មិហតិ មុត្តន្តិ **មេហោ,** ណោ។ **ជរ** រោគេ។ ភូវាទិ, ជរតីតិ, អ។ ជរោ បសិទ្ធោ។ **កាស** សទ្ទកុច្ឆាយំ, ទិត្តិយញ្ច, ភូវាទិ, កាសតីតិ **កាសោ,** ណោ, កុច្ឆិតំ អសតីតិ វា **កាសោ, កុអា**បុព្ពោ។ **សស** បាណនេ,

សសនំ **សាសោ**, ភុសំ សសនមេតស្សត្ថីតិ វា **សាសោ**, **កុដ** ឆេទនេ, ហោ, **កុដ្ឋំ។** សាមញ្ញេន តចោវិការេ។ សុក្កេ តុ **សិត្តំ។ សូល** រុជាយំ, ភូវាទិ, **សូលំ។** វិទ្ធថិ, អស្សរិ, មុត្តកិច្ឆាទយោប្បនេកា រោគភេទា។

បជ្ជទ្ធំ វេជ្ជេ។ អាយុព្ពេទសង្ខាតំ វិជ្ជំ ជានាតីតិ **វេជ្ជោ**, "ណ វាគា តស្សេទមញ្ញត្ថេសុ ចា"តិ ណោ, **វិទ** ញាណេ វា, វិន្ទតីតិ **វេជ្ជោ**, ណ្យោ, **ឡស្ស ជោ។** ភិសជ្ជតិ ចិកិច្ឆតីតិ **ភិសក្កោ**, អ, **ជស្ស កោ។** រោគំ ហរតិ សីលេនាតិ **រោគហារី**, ណី។ **ហរ**សទ្ទោយំ កេវលោបិ អានយនាបនយនេសុ វត្តតិ "មនោហរោ, ទុក្ខហរោ"តច្ចាទីសុ, តថ អបនយនេ។ **កិត** រោគាបនយនេ, ភូវាទិ។ តិកិច្ឆតីតិ **តិកិច្ឆកោ, ឆ**បច្ចយោ, ណ្វុ, ទ្វិត្តាទិ។ អគទករោប្បត្រ, អគទំ អរោគំ បាណីនំ ករោតីតិ **អគទករោ**, កម្មាទិម្ហិ ណោ។

៣៣០. ទ្វយំ សល្លនីហរណេ វេជ្ជេ។ កាយេ បវិដ្ឋសរាទិសល្លស្ស នីហរណោ វេជ្ជោ **សល្លវេជ្ជោ។** យថាវុត្តំ សល្លំ នីហរណវសេន កន្តតិ ឆិន្ទតីតិ **សល្លកត្តោ, កតិ** ឆេទនេ, តោ។ ទ្វយំ បដិការេ។ តិកិច្ឆនំ **តិកិច្ឆា**, ភាវេ អ។ **បតិ**បុព្ពោ ករោតិ តិកិច្ឆាយំ, **ករ**តោ វិរិយា។

ចតុក្កំ ឱសធេ។ ភិសជានមិទំ **ភេសជ្ជំ**, ណ្យ។ ន វិជ្ជតេ គទោ យស្មិន្តិ **អគទោ។** ភិសជានមិទំ **ភេសជំ**, ណោ។ **ឧស** ទាហេ។ រោគមោសាបេតីតិ **ឱសធំ**, ធោ, អថ វា ឱសធី នាម អសំយោគទព្ពំ, តេហិ សំយោជិតំ ឱសធំ។ ជាយុប្បត្រ។ **ជិ** ជយេ, ណុ។

៣៣១. តិកំ អារោគ្យេ។ អនត្ថការកត្តា កុច្ឆិតាការេន សរីរេ សេន្តីតិ កុសា, រោគា, តេ លុនាតិ ឆិន្ទតីតិ **កុសលំ។** អាមយស្សាភាវោ **អនាមយំ**, អព្យយីភាវោ។ អរោគស្ស ភាវោ **អារោគ្យំ។** កុសលានាមយារោគ្យន្តិ សមាហារទ្វន្ទោ។ ទ្វយំ អនាមយជនេ។ **កល** គតិសង្ខ្យានេសុ។ កលតិ យថាសុខំ សព្ពិរិយាបថេសូតិ **កល្លោ**, លោ។ "កាលំ ខមតីតិ កល្យំ, អរោគតា, តស្សំ និយុត្តោ កល្យោ"តិ **អង្គុត្តរនិកាយដីកាយំ។** នត្ថិ អាមយោ យស្មិ **និរាមយោ។** វុត្តោប្បត្រ។ វុត្តិ ជីវិតវុត្តិ បសត្ថា អស្សត្ថីតិ **វុត្តោ។** រោគតោ និក្ខតជនេ បន ឧល្លាឃោ, **លាឃ** សាមត្ថិយេ, **ឧ**សទ្ទោយំ រោគវិមុត្យត្ថោ។ នវាទិត្តា, នរប្បធានត្តា ច នរវគ្គោ។

នរវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ចតុព្ពណ្ណវគ្គវណ្ណនា

៣៣២. **សន្តតិ**បរិយន្តំ វំសេ។ **កុល** សន្តានពន្ធុសុ, ភូវាទិ, ណោ, **កុលំ, វន** សម្ភត្តិយំ, សោ។ **សំតនុ** វិត្ថារេ, ណោ។ អភិមុខំ ជនេតីតិ **អភិជនោ**, ណោ។ គោ វុច្ចតិ អភិធានំ, ពុទ្ធិ ច, តេ តាយតីតិ **គោត្តំ។** គោត្រម្បិ។ គវំ សទ្ទំ តាយតីតិ វា **គោត្តំ, តា** បាលនេ។ **អនុ**បុព្ពោ **ឥ** គតិយំ, ករណេ អ។ **តនោ**តិស្មាតិ, **សន្តតិ, ន**លោបោ, ឥត្ថិយំ។

សន្តតិ បន្តិវិត្ថារ-គោត្តេសុ កវិភី មតា;
បរម្បរា ភវេ ចាបិ, បុត្តកញ្ញាសុ សន្តតិ។

ខត្តិយាទយោ ខត្តិយព្រាហ្មណវេស្សសុទ្ទា ចត្តារោ **វណ្ណា** កុលានិ ភវន្តិ, ឯតេ ហិ អញ្ញមញ្ញមសង្ករតោ វណ្ណេតព្ពតោ ឋបេតព្ពតោ **វណ្ណា**តិ វុច្ចន្តេ។ **វណ្ណ** ឋបនេ។

៣៣៣-៣៣៤. ឆក្កំ កុលីនេ។ កុលស្សាបច្ចំ **កុលិនោ**, ឥនោ អបច្ចេ។ សោភនោ ជនោ **សជ្ជនោ។** សបរត្ថំ សាធេតីតិ **សាធុ, សាធ** សំសិទ្ធិម្ហិ, ឧ។ សភាយំ សាធុ **សភ្យោ។** សាធ្វត្ថេ យោ។ **អយ** គតិយំ។ អយិតព្ពោ ឧបគន្តព្ពោតិ **អយ្យោ**, កម្មនិ យោ។ មហាកុលស្សាបច្ចំ **មហាកុលោ**, ណោ។

ភូភុជន្តំ រាជសាមញ្ញេ។ អតិតេជវន្តតាយ វិសេសេន រាជតេ ទិព្ពតេតិ **រាជា, រាជ** ទិត្តិយំ។ ភុយា ភូមិយា បតិ **ភូបតិ**, ភុំ បាលេតីតិ វា **ភូបតិ, បា** រក្ខណេ,តិ, រស្សោ។ បថវិយា ឥស្សរោ **បត្ថិវោ**, ណោ, ទ្វិត្តំ, ឥត្តញ្ច។ ជគតី ភូមី បាលេតីតិ **ជគតិបាលោ**, កម្មនិ ណោ។ ទិសានំ បតិ **ទិសម្បតិ**, ទិសា, ទិសម្ពេ វា បាលេតីតិ **ទិសម្បតិ**, រស្សត្តំ, និគ្គហីតាគមោ ច។ ភុំ ភូមី ភុញ្ជតីតិ **ភូភុជោ, ភុជ** បាលនជ្ឈោហរណេសុ, ឥធ បាលនេ, រុធាទិ។ មហិខិតោប្បត្រ។ **ខិ** និវាសគតីសុ, មហី អខិ គតវា មហីខិតោ។

៣៣៥. បជ្ជទ្វំ មុទ្ធាភិសិត្តេ ជាតិខត្តិយេ, "រាជជច្ចេ ច ខត្តិយេ"តិ វចនតោ។ រញ្ញោ ខត្តិយស្សាបច្ចំ **រាជញ្ញោ**, ញ្ញោ អបច្ចេ។ "ខត្តិយោ តុ វិរា ខត្តំ, រាជញ្ញទ្វិជលិង្គនោ"តិ **រភស, រតនកោសេ**សុ បរិយាយា។

ខត្តស្សាបច្ចំ **ខត្តិយោ,** អបច្ចេ **ឥយ**បច្ចយោ ទិស្សតេ, ខេត្តានំ អធិបតិភូតត្តា វា **ខត្តិយោ**តិអាទិកប្បិករាជា វុច្ចតិ, តប្បភវត្តា បន មុទ្ធាភិសិត្តេស្វបិ តំសមញ្ញា, ឯវស្សត្តំ។ ខត្តស្សាបច្ចំ **ខត្តំ,** ណោ។ រដ្ឋារោបនសមយេ ទក្ខិណាវដ្ដសង្ខោទកេន គង្គានីតេន មុទ្ធនិ ខត្តិយកញ្ញាទីហិ អភិសិត្តត្តា **មុទ្ធាភិសិត្តោ,** បឋមខត្តិយោ។ តប្បភវតាយ បន អនភិសិត្តា ច មុទ្ធាភិសិត្តាខ្យា, យថា – ព្រហ្មពាហុជស្ស វំសេ ជាតស្សាបិ ព្រហ្មពាហុជោ។ ព្រហ្មពាហុតោ ជាតត្តា **ពាហុជោ**តិ ហិ និកាយន្តរិកានំ លទ្ធិ។ យស្មិំ បន រាជិនិ អសេសា សាមន្តា បណមន្តិ, សោ អធិស្សរាខ្យោ [អមរ ១៨.២]។ សំ សន្តោ លន្តោ អន្តោ យស្សា សា សមន្តា, សវិសយានន្តរា ភូមិ, សមន្តាយ ឥមេ **សាមន្តា,** អនន្តររាជានោ។

ទ្វយំ ចក្កវត្តិនិ។ សព្ពភូមិយា ឥស្សរោ **សព្ពភុម្មោ,** ណ្យោ។ បុញ្ញោបនីតេន ចក្ករតនេន វត្តតេ អសាធុទមនិកាទិរាជវត្តំ អនុតិដ្ឋតីតិ **ចក្កវត្តី,** ណី, ចក្ករតនំ វត្តេតិ អាកាសេ អត្តនោ បុរតោ គមយតីតិ វា **ចក្កវត្តី,** បុញ្ញចក្កំ, ចតុចក្កំ វា សត្តេសុ វត្តេតិ, តេ វា អស្មិំ វត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី,** ចក្ករតនុប្បាទនត្ថំ ទ្វាទសវស្សចរិតំ ទសរាជធម្មំ វត្តមេតស្សត្ថីតិ វា **ចក្កវត្តី។** តត្ថ អន្តោជនស្មិំ ពលកាយេ ធម្មិការក្ខាវរណគុត្តិយា សំវិធានំ, ខត្តិយេសុ, អនុយុត្តេសុ, ព្រាហ្មណគហបតិកេសុ, នេគមជានបទេសុ, សមណព្រាហ្មណេសុ, មិគបក្ខីសុ, អធម្មការបដិក្ខេបោ, អធនានំ ធនានុប្បាទនំ, សមណព្រាហ្មណេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហបុច្ឆនន្តិ ឥទំ ទសវិធំ ចក្កវត្តិវត្តំ, ឥទមេវ ច គហបតិកេ, បក្ខិជាតេ ច វិសុំ កត្វា គហណវសេន ទ្វាទសវិធម្បិ ទីបេសុ។ ចតូស្វបិ ទីបេសុ អាណាធម្មចក្កានិ សត្តេសុ បវត្តេតីតិ វា **ចក្កវត្តី។ អញ្ញោ** អសព្ពភុម្មោ អនវកាសោ សាមន្តោ ភូបោ មណ្ឌលិស្សរោ នាម។ សយមាណាបវត្តិដ្ឋានវសេន បរិច្ឆិន្នស្សេវ មណ្ឌលស្ស ឥស្សរោ, ន សព្ពមណ្ឌលស្សាតិ **មណ្ឌលិស្សរោ**តិបិ។ ឯត្ថ ច "សព្ពភុម្មោ, ចក្កវត្តី"តិ ទ្វីហិ នាមេហិ **ចតុទីបិស្សរោ** រាជា ទីបិតោ, ឥធានាគតេបិ សង្គហេត្វា កថិតេន **អធិស្សរ**បទេន **ឯកទីបិស្សរោ** រាជា, **មណ្ឌលិស្សរ**បទេន **បទេសិស្សរោ** រាជា ទីបិតោ។ អថ វា **មណ្ឌលិស្សរ**បទេន ឯកទីបិស្សរោ រាជា, សេសេហិ **រាជរាជញ្ញា**ទីហិ **ពាហុជ**បរិយន្តេហិ បទេសិស្សរោ ទីបិតោ។

៣៣៦. ទ្វយំ រាជភេទេ។ សុខុមតាយ លីនា អបាកដា ឆវិយោ យេសំ តេ **លិច្ឆវិនោ។** លិច្ឆវី ច វជ្ជី ចាតិ ទ្វន្ទោ។ ទ្វយំ សម្មាសម្ពុទ្ធកុលេ រាជិនិ។ បុរិមតរសម្ភូតេ សក្យកុលេ សញ្ជាតត្តា **សក្យោ,** ណោ។ សក្កោបិ។ សក្យេ ភវោ **សាកិយោ,** ឥយោ, **យ**លោបោ, ទីឃោ ច។

បញ្ចកំ ពុទ្ធបុត្តស្សាយស្មតោ រាហុលស្ស មាតរិ។ **ភទ្ទ** កល្យាណេ, សោខ្យេ ច។ កុលាចាររូបាទិវសេន កល្យាណត្តា **ភទ្ទា។** កច្ចស្សាបច្ចំ **កច្ចានា, អបច្ច**សទ្ទោយំ និច្ចំ នបុំសកេ បុត្តេ, បុត្តិយញ្ច ភវតីតិ។ "រាហុ វិយ ចន្ទំ មម និក្ខមនំ លាតុកាមោ ចាយំ មេ បុត្តោតិ រាហុលោតិ នាមេន ភវិតព្ព"ន្តិ មនសិ កត្វា "រាហុ ជាតោ, ពន្ធនំ ជាត"ន្តិ បិតរា វុត្តោ សិក្ខាកាមោ អាយស្មា រាហុលោយេវត្ថ រាហុលោ, តស្ស មាតា **រាហុលមាតា,** ពិម្ពំ វុច្ចតិ សរីរំ, អតិសយវណ្ណសរីរយុត្តតាយ **ពិម្ពា, វមិ**ធាតុម្ហា វា ពោ, **វ**ស្ស **ព**ត្តំ។ យសោ វុច្ចតិ បរិវារោ, កិត្តិ ច, តេ ធារេតីតិ **យសោធរា, មនាទិ**ត្តា អស្សោ។

៣៣៧-៣៣៨. យេសំ ខត្តិយានំ ធនំ សតំ ហោតិ, កីទិសំ តំ ធនំ? **និធានគតំ** បឋវាទីសុ និធានវសេន គតំ បវត្តំ, តេសំ ធនានំ សតំ កហាបណានំ, កិត្តកប្បមាណានំ? កោដីនំ សតំ។ កេន បរិច្ឆេទេន? **ហេដ្ឋិមន្តេន** ហេដ្ឋិមកោដ្ឋាសេន, ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន វា កោដីនំ សតំ ហោតិ។ **ទិវសវឡញ្ជោ** ទិវសេ ទិវសេ វឡញ្ជិតព្ពោ បន កហាបណោ វីសតម្ពណមត្តំ ហោតិ, **តេ** ខត្តិយា "ខត្តិយមហាសាលា"ត្យុច្ចន្តេ។ មហន្តោ ធនសារោ យេសន្តេ **មហាសាលា, ល**ត្តំ, អម្ពណមត្រ ឯកាទសទោណមត្តំ។

យេសំ ទ្វិជានំ ព្រាហ្មណានំ **និធានគតានិ** និធានវសេន បវត្តានិ អសីតិកោដិធនានិ ហោន្តិ, ទិវសវឡញ្ជោ បន កហាបណោ ទសម្ពណមត្តំ ហោតិ, តេ ទ្វិជា "ទ្វិជមហាសាលា"ត្យុច្ចន្តេ។

និធានគេ, វឡញ្ជេ ច ធនេ តទុបឌ្ឍេ តេសំ ទ្វិជមហាសាលានំ ធនស្ស ឧបឌ្ឍភាគេ សតិ គហបតិមហាសាលា នាម សិយុំ, ឧភយត្រាបិ ហេដ្ឋិមន្តេនេវ ធនបរិច្ឆេទោ។

៣៤០. យោ ន ហីនោ, ន ចុក្កដ្ឋោ, មជ្ឈិមាធិការព្យវដ្ឋិតោ រាជបុត្តសេនាបតិមហាគណិត្តរាទិ, សោ មហាមត្តោ។ មហតី មត្តា បរិច្ឆេទោ យស្ស **មហាមត្តោ,** រូបភេទេន បដ្ឋានំ ក្លីវំ។

"បកតិយំ មហាមត្តេ, បញ្ញាយំ បរមត្ថនិ;
នបុំសកំ បធានំ តំ, ឯកត្តេ តុ'ត្តមេ សទា"តិ។

រភសោ ច។ “មហាមត្តោ, បង្ហានោ ចា”តិ តុ បុំសកណ្ឌេ វោបាលិតោ។ បកម្ពេ តិដ្ឋតីតិ **បង្ហានំ,** យុ [អភិធានប្បទីបិកា ដីកា ៩៨៣, ១១២៣ គាថាសុបិ បស្សិតព្ពំ]។

បញ្ចកំ មន្តិនិម្ហិ។ មតិប្បធានោ សចិវោ សហាយោ។ ឥតិកត្តព្ពតាវធារណំ មន្តោ, តំយោគា **មន្តិនី។** អស្សត្ថត្តេ ឥនី, អថ វា មន្តេន នយតីតិ **មន្តិនី,** អថ វា មន្តយោគា មន្តិ, នេតីតិ នី, មន្តិ ច នី ចាតិ **មន្តិនី។** “មតិសចិវមន្តិនី”តិបិ បាឋោ, តទា ទ្វិន្នំ តិណ្ណំ វា ទ្វន្ទោ។ រញ្ញា សហ ជីវតីតិ **សជីវោ។** សចតេ សមវេតោ ភវតីតិ **សចិវោ។ សច** សមវាយេ, វោ, ឥការាគមោ ច។ សព្ពកិច្ចេសុ រញ្ញា មន្តេន អមា សហ ភវតីតិ **អមច្ចោ, អមា**សទ្ទោយំ និបាតោ សហត្ថេ **ច្ច**បច្ចយោ។ សជីវមត្តេ **ចាមច្ច**សទ្ទោ វត្តតិ។ ទ្វយំ សេនាបតិម្ហិ។ សេនំ នយតីតិ **សេនានី។** ចមូនំ សេនានំ បតិ **ចមូបតិ។**

៣៤១. ន្យាសាទីនំ ឥណាទានទាយវិភាគាទីនំ **វិវាទានំ** វោហារានំ **ឧបទដ្ឋរិ** ឧបទស្សិតេ អក្ខទស្សោ, អក្ខេ វោហារេ បស្សតីតិ **អក្ខទស្សោ,** ណោ, ធម្មាធិករណិយោ។ បុច្ឆាវិវាកោ, បញ្ចវិវាកោប្យត្រ។

បជ្ជឆ្នំ បដិហារេ។ ទ្វារេ និយុត្តោ **ទោវារិកោ,** ណិកោ, **ឱ**ការាគមោ។ បដិហរតិ វិញ្ញាបយតិ តេនាតិ **បដិហារោ,** ណោ។ ទ្វារេ តិដ្ឋតីតិ **ទ្វារដ្ឋោ,** សកត្ថេ កោ។ **ទ្វារបាលកោ។** ទ្វារដ្ឋិតោ, ទស្សកោប្យត្រ។

៣៤២. រាជូនំ អង្គរក្ខគណោ អនីកដ្ឋោតិ មតោ។ “រក្ខិវគ្គោ តុ យោ រញ្ញំ, សោ’នីកដ្ឋោ’ភិធីយតេ”តិ **អមរមាលាយ**ញ្ច, អនីកេន សមូហេន តិដ្ឋតីតិ **អនីកដ្ឋោ,** ណោ។

ទ្វយំ មហល្លកេ។ កញ្ចុកំ ចោឡំ, តំយោគា **កញ្ចុកី។** សោកំ វិន្ទតីតិ **សោវិទល្លោ។ វិទ** លោភេ, លោ, **ក**លោបោ។ ថាបតិ, សោវិទោប្យត្រ។ ទ្វយំ សេវកេ។ បភុនោ បច្ឆា ជីវតីតិ **អនុជីវី,** ណី។ **សេវ** សេវនេ, ភូ, ណ្វុ។ អត្ថីប្យត្រ។ **អត្ថ** យាចនាយំ។ អត្ថនមត្ថោ, អាសីសោ, តំយោគា **អត្ថី។**

៣៤៣. ទ្វយំ អធិកមត្តេ។ គាមេសុ អធិកត្តា អធិកា ឥក្ខា អនុភវនមេតស្ស **អជ្ឈក្ខោ,** ឥស្សត្តំ។ អធិកំ ករោតីតិ **អធិកតោ។** ឥទំ ទ្វយំ ថាយុកគោបានំ ទ្វិន្នម្បិ នាមំ។ តត្រ ឯកគាមេ អធិកតោ **ថាយុកោ,** ពហូសុ គាមេស្វធិកតោ **គោបោ។** វុត្តញ្ច**មរកោសេ** “ថាយុកោធិកតោ គាមេ, គោបោ គាមេសុ ភូរិស្វ”តិ។ [អមរ ១៨.៧] **រុទ្ទេនា**បិ វុត្តំ “គាមេស្វធិកតេ គោបោ, គោដ្ឋជ្ឈក្ខេបិ វល្លភោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៧]។

ទ្វយំ សុវណ្ណរជតជ្ឈក្ខានំ ទ្វិន្នម្បិ នាមំ។ ហិរញ្ញំ វុច្ចតិ អកតសុវណ្ណាទិ, តត្រ និយុត្តោ **ហេរញ្ញិកោ។ កន** ទិត្តិគតិកន្តីសុ, **និ**បុព្ពោ, ខោ, និក្ខោ, សុវណ្ណាទិវិការោ, តត្រ និយោគោ **និក្ខិកោ។** វិសេសតោ បន សុវណ្ណជ្ឈក្ខេ ភោរិកោ។ **ភូរិ**សទ្ទោ សុវណ្ណេ, តំយោគា **ភោរិកោ។** រូប្បាជ្ឈក្ខេនិក្ខិកោ, ឥស្មា’យ’មុភយត្រាបិ ហេរញ្ញិកោតិ សាមញ្ញស្មីយេវ។ វុត្តញ្ច –

> “ភោរិកោ កនកាជ្ឈក្ខោ,
> រូប្យា’ជ្ឈក្ខោ តុ និក្ខិកោ”តិ [អមរ ១៨.៧]។

សស្ស អត្តនោ វិជិគីសភូតស្ស ទេសានន្តរោ សមន្តតោ មណ្ឌលីភូតោ រាជា **សត្តុ**វុច្ចតេ ឯកត្ថាភិនិវេសិតត្តា។ តតោ បរំ វិជិគីសភូម្យេកន្តរិកោ **មិត្តោ** ឯកត្ថការិត្តនោបការត្តា។ អរីវិជិគីសមិត្តានំ បន មណ្ឌលានំ ពហិភូតោ ទូរមណ្ឌលដ្ឋោ វិជិគីសភូមិយា អច្ចន្តព្យវហិតោ ពលាធិកោបិ យោ នាបករោត្យុបការោតិ វា, ស ឧទាសីនោ ទូរមណ្ឌលត្តេនោបការត្តា។ ទូរមណ្ឌលេ អាសតីតិ **ឧទាសីនោ, ឧ**បុព្ពោ **អាស** ឧបសេវនេ, យុ, អស្សិ, **ទា**គមោ ច។ សត្តុមភិយុញ្ជមានស្ស វិជិគីសស្ស សត្តុហិតាយ យោ បណ្ហិ គណ្ហតិ បិដ្ឋិតោ វត្តតិ, សោ បណ្ហិគ្គាហោ។ “បណ្ហិ បច្ឆា បទំ វិជិគីសស្សា”តិ **រតនកោសេ។** “បណ្ហិបាទេ ព្យូហបិដ្ឋេ”តិ [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.១៣៤] **តិកណ្ឌសេសោ។** “បណ្ហិ បច្ឆិមភាគេ ច, បាទមូលេមទិដ្ឋិសុ។ សេនាបិដ្ឋេ កុម្ភិយញ្ចេ”តិ តុ **នានត្ថសង្គហេ។**

៣៤៤-៣៤៥. ទិដ្ឋន្តំ រិបុម្ហិ។ មិត្តបដិបក្ខត្តា **អមិត្តោ,** របត្យវណ្ណំ រជតេតិ **រិបុ,** ឧ, **ឥ**ត្តំ, **រប, លប, ជប, ជប្ប** វចនេ វា។ វេរំ វិរោធោ យស្សត្ថីតិ **វេរី,** ឦ, ទុក្ខហេតុត្តា សបត្តិ ឥវ **សបត្តោ, ឥវ**ត្ថេ **អ**ការបច្ចយោ។ **អរ** គមនេ,តិ, ភូវាទិត្តា អាគមោ។ **សទ** សាទនេ, តុ, ភូវាទិ, **សត្តុ,** យវាទិចុណ្ណេបិ។ **អរ** គមនេ, វេរមរតីតិ **អរិ,** រស្សន្តោ ឥ។ សបត្តាទីនំ ចតុន្នំ ទ្វន្ទោ, “ព្យញ្ជនោ ច វិសំយោគោ”តិ សុត្តេ **ច**គ្គហណេន ឯក**ត**ការស្ស លោបោ ច។ បតិយមត្ថនំ បច្ចត្ថោ, តំយោគា **បច្ចត្ថិកោ,** បតិយំ វិបរិតគមនំ។ **បន្ថ** គតិយំ, ចុរាទិ។ បរិបន្ថោ បរិស្សវ

ដ្ឋានំ, តំយោគា **បរិបន្ថី។** បដិវិរុទ្ធោ បក្ខោ សហាយោ **បដិបក្ខោ**, តថា **វិបក្ខោ។ ន** ហិតោ **អហិតោ។** ហឹសាយំ រមតីតិ [បរតីតិ (?)] **បរោ**, ក្វិ។ បដិបក្ខភាវេន អមតិ គច្ឆតីតិ **បច្ចាមិត្តោ**, **អម** គមនេ, តោ, ទ្វិត្តំ។ នត្ថិ ឯត ស្មា ឦតិ ឧបទ្ទវោតិ អនីតោ , មិត្តោ, តប្បដិបក្ខោ បច្ចនីតោ, សោ ឯវ **បច្ចនីកោ**, **តស្ស កោ**, យថា និយកោ។ វិរោធោស្សត្ថីតិ **វិរោធី**, ឦ។ **ទិស**, **ទុស** អប្បីតិយំ, ទិវាទិ។ វិទុស្សនសីលតាយ **វិទ្ទេសី**, ទ្វិត្តំ, ឥស្សេត្តំ។ ទុស្សតីតិ **ទិសោ**, អ។ **ត**បច្ចយេ **ទិដ្ឋោ**, ធាត្វន្តេន សហ **ដ្ឋា**ទេសោ។ ទ្វេសណោ, ទុហទយោ, ទស្សុ, សាត្តវោ, អភិយាតីប្បត្រេ។

ទ្វយំ អនុកូលនេ។ អនុរោធនំ **អនុរោធោ**, ណោ។ **រុធ** អាវរណេ។ អនុរូបំ បវត្តនំ **អនុវត្តនំ**, **វតុ** វត្តនេ, ភូ, យុ។

៣៤៦. បញ្ចកំ មិត្តសាមញ្ញេ។ **មិទ** ស្នេហេ, ភូវាទិ, តោ, វយសា តុល្យោ **វយស្សោ**, មូលវយោសទ្ទេហិ សញ្ញាយំ **ស**បច្ចយោ [យបច្ចយោ (?) បាណិនិ ៤.៤.៩១ សុត្តំ បស្សិតព្វំ], សព្ពការិយេសុ សហ វយតីតិ វា **វយស្សោ**, **វយ** គមនេ, **សហ**ស្ស **សោ** វណ្ណវិបរិយយោ។ សហ អយតិ កិច្ចេសូតិ **សហាយោ**, **អយ** គមនេ, **សហ**ស្ស **សា**ភាវោ, យថា សហធម្មិកោ។ សហ វា ហានិ, អយោ វា វុឌ្ឍិ យស្ស **សហាយោ**, តិបទពហុព្ពីហិ, យថា បរក្កមាធិគតសម្បទា។ អថ វា ហានិ ច អាយោ ច ហាយា, **និ**លោបោ, តេ យស្ស អត្ថិ, សោ **សហាយោ**, “ស បក្ខកោ, សលោមកោ”ត្យាទីសុ វិយ **ស**សទ្ទស្ស វិជ្ជមានត្ថត្តា។ សុន្ទរំ ហទយមេតស្សាតិ សុហទយោ, **អ**លោបោ, **ឡ**ស្ស **ដោ**, សោវ **សុហជ្ជោ។ សហ** បរិសហនេ។ បរិសហនំ អនុស្សនំ, ខោ, **ហ**លោបោ, **សខា**, រាជាទិ, សមានោ ខ្យាតោ បតីតោ វា **សខា**, **យ**លោបោ, **សមាន**ស្ស ច **ស**ភាវោ។ សិនិទ្ធោ, ស្និទ្ធោ, សវយោប្បត្រេ។ សខ្យសត្តបទិនា បន មេត្តិយំ វត្តន្តិ។ សខិម្ហិ ភាវំ **សខ្យំ។** សត្តហិ បទេហិ អវគម្យតេតិ **សត្តបទិនំ** [សត្តបទីន (អមរ ១៨.១២)], ឥនោ។

ទ្វយំ អភេជ្ជមិត្តេ។ សព្ពកាលំ ភជតីតិ **សម្ភត្តោ**, **ភជ** សេវាយំ, ភូវាទិ។ ទឡ្ហោ ថិរោ មិត្តោ **ទឡ្ហមិត្តោ។** ទ្វយំ ទិដ្ឋមត្តមិត្តេ។ កិញ្ចិ កាលំ បស្សិតព្ពោតិ **សន្ទិដ្ឋោ។ សំ**សទ្ទោយមប្បត្ថោ។ **ទិស** បេក្ខនេ, ទស្សនំ ទិដ្ឋំ, តំ មត្តា បមាណមេតស្ស **ទិដ្ឋមត្តកោ**, សកត្ថេ កោ។

៣៤៧. ទ្វយំ ចរបុរិសេ តាបសាទិរូបេន ចរមត្តេ។ ចរតិ ជានាតិ បរចក្កន្តិ **ចរោ**, អ, ចារោបិ, ណោ។ **គុឡ្ហបុរិសោ** គុត្តបុរិសោ។ យថារហវណ្ណោ, បណិធិ, អប្បសប្បោ, ផស្សោប្បត្រេ។ តត្រាទិទ្វយំ វាណិជកសិពលលិង្គ ភិក្ខុកច្ចាយនាទិលេសេន ថាយិនិចរេ។ ឥតរេ ឥជាគតសទិសត្តេ។ វណ្ណោ បការោ, **យថារហវណ្ណោ** យថារហប្ប ការោ។ យេន បរចក្កំ សក្កា ញាតុំ តប្បការវា ឥច្ចត្តោ។ បណិធិយ្យតេ ញេយ្យមស្មឹ **បណិធិ**, **ឥ។** អបកដ្ឋំ សប្បតិ ចរតីតិ **អបសប្បោ**, អ។ **ផុស** ពាធនផុសនេសុ, អ, **ផស្សោ។**

តិកំ បថិកេ។ បថេ គច្ឆតីតិ **បថាវី**, វី, ទីឃោ។ ឥកោ, **បថិកោ។** អទ្ធនិ មគ្គេ គច្ឆតិ សីលេនាតិ **អទ្ធគូ។** អទ្ធគោប្បត្រេ។

ទ្វយំ ទូតេ។ **ទុ** បរិតាបេ, តោ។ សន្ទេសំ វាចិកំ ហរត្យនេនេតិ [ហរតីតិ (?)]។

ទ្វយំ ជោតិសិកេ។ គណយតីតិ **គណកោ**, ណ្វុ។ មុហុត្តំ កាលវិសេសំ ជានាតីតិ **មុហុត្តិកោ**, **វា**គ្គហណេន ន វុទ្ធិ។ សំវច្ឆរោ, ជោតិសិកោ, ទេវញ្ញូ, មោហុត្តោ, ញាណិកោ, កាតន្តិកោប្បត្រេ។ កតន្តោ ទេវមត្តំ, តំ ជានាតីតិ **កាតន្តិកោ។**

៣៤៨. ទ្វយំ លេខកេ។ **លិខ** លេខនេ, ភូ, ណ្វុ។ លិបេន មស្សោបទេសេន ភវតីតិ លិបិ, ឥ, វណ្ណសណ្ឋានោ, តំ ករោតីតិ **លិបិការោ។** អក្ខរចណោ, អក្ខរចុញ្ចុប្បត្រេ។ **ចន** ទានេ, ភូ។ **ចញ្ចុ** គតិយំ។

មេលានន្ទា មសិមណិ, មេលន្ធុ វណ្ណកូបិកា;
មសិជលន្តុ មេលា ច, បត្តញ្ជនំ មសិ ទ្វិសុ។

លេខនី វណ្ណតូលិ ច, វណ្ណកក្ខរតូលិកា;
វណ្ណទូតោ សោត្ថិមុខោ, លេខោ វាចិកហារកោ។

កាចនកិតលិកោ ច, កាចនំ តន្ទិពន្ធនំ;

លេខ្យង្ការំ គន្ថកុដិ, មុទ្ទា បច្ចយការិនី [តិកណ្ឌសេស ២.៨.២៧, ២៨, ២៩]។

ទ្វយំ វណ្ណេ។ វណ្ណីយតិ បកាសីយតិ អត្ថោ យេន, សោ **វណ្ណោ, វណ្ណ** បកាសនេ។ ន ខរតិ ន ខីយតីតិ **អក្ខរោ, ខរ** វិនាសេ, **ខិ** ខយេ វា, តទា អរោ។ **លិខនំ, លិបិ, លិខិ** ឥមេ វណ្ណសណ្ឋានេ វត្តន្តិ។ **លិបិលិខិ**យោ ឥត្ថិយំ។

ភេទាទយោ ឥមេ ចតុរោ ឧបាយា សត្តុវិជយការណានិ។ សត្តុវិជយមុបគច្ឆន្តិ ឯតេហីតិ **ឧបាយា។** បរស្មា វិសិលេសនំ **ភេទោ។**

ស្នេហរាគាបនយនំ , សំហាសោប្បាទនំ តថា;
សន្តជ្ជនញ្ច **ភេទោ**យំ, វិញ្ញូហិ តិវិធោ មតោ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ១៧.៨]។

តត្រាយំ តវានុគ្គតេន បរុទ្ធោ បាសាទតរវោ វិយ អត្តានញ្ចោច្ឆិន្ទិស្សតីតិ សង្កាយំ ជនិតាយំ ស្នេហ ភត្តិញ្ចាបនយតិ។ អភិភវនញ្ចោបាទយតិ [បទ្ទញ្ចោបាទយតិ (ក.)]។ អញ្ញស្ស ច បរិយបច្ចាមិត្តានុគ្គហណស្ស មរណមេវន្តោ ភវិស្សតីត្យេវំបការមភិភយនំ សន្តជ្ជនំ។

វធោត្ថគ្គហណញ្ចេវ, បរិក្លេសោ តថេវ ច;
ឥតិ ទណ្ឌវិទញ្ញូហិ, **ទណ្ឌោ**បិ តិវិធោ មតោ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ១៧.៩]។

បរិក្លេសោ ពន្ធនតាឡនាទិ។

អញ្ញមញ្ញោបការានំ, ទស្សនំ គុណកិត្តនំ;
សម្ពន្ធស្ស សមក្ខានំ, អាយតី សម្បកាសនំ។

វាចា បេសលយា សាធុ, តវាហមិតិ ចប្បណំ;
ឥតិ សាមវិទញ្ញូហិ, **សាមំ** បញ្ចវិធំ មតំ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ១៧.៤-៥]។

"អស្មិំ ឯវំ កតេ ឥទំ អម្ហាកំ ភវិស្សតី"តិ អាសាទស្សនំ **អាយតិសម្បកាសនំ។** អប្បណមិត្យង្គស្ស ទានំ។

ទានញ្ច បញ្ចធា សារស្សាសារស្ស ច ទព្ពស្ស គហិតស្ស សមប្បណំ, តថាគហិតស្សានុមោទនំ, តថា អបុព្ព ទានំ, តថា "អមុស្ស ទព្ពំ គណ្ហាហិ, តថេវ ភវិស្សតី"តិ បរសេសុ សយំ គាហប្បវត្តនំ, តថា ឥណប្បមោចនញ្ចេតិ។ យថាហ –

"យោ សម្បត្តធនោស្សគ្គោ, ឧត្តមមជ្ឈិមាធមោ;
បតិទានំ តថា តស្ស, គហិតស្សានុមោទនំ។

ទព្ពទាន'មបុព្ពញ្ច , សយំ គាហប្បវត្តនំ;
ទេយ្យស្ស បដិមោក្ខោ ច, **ទានំ** បញ្ចវិធំ មត"ន្តិ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ១៧.៦-៧]។

ឯតេ ចត្តារោ ឧបាយា មាយាទីស្វេវន្តោគធា, តថា ហិ មាយោបេក្ខា ច ទណ្ឌន្តោគធា។ ឥន្ទជាលញ្ច ភេទេ អន្តោគធំ។ កេចិ បនាហុ

"សាមំ ទានញ្ច ភេទោ ច, ទណ្ឌោ ចេតិ ចតុក្កកំ;
មាយោបេក្ខិន្ទជាលញ្ច, សត្តោបាយា បកិត្តិតា"តិ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ១៧.៣]។

៣៤៩. នាមមត្តេន វុត្តានំ ភេទាទីនមិទានិ បរិយាយាន្យាហ។ តត្រ ទ្វយំ ភេទេ។ **ជប** មានសេ ច [ជបោ ចិន្តនវាចាសុ (ធាត្វត្ថសង្គហ, ១៣៥ គាថា)], ភូ, ណោ។ **ភិទិ** ទ្វិធាករណេ, ណោ។

តិកំ ទណ្ឌេ។ **ទណ្ឌ** និបាតនេ, ចុរាទិ។ សហោ វុច្ចតិ ពលំ, តព្ភវំ **សាហសំ។** ទមនំ **ទមោ,** ទីឃបដិសេធោ។

៣៥០. សាមំ សុទ្ទវគ្គេ, ទានញ្ច ព្រាហ្មណវគ្គេ កថេស្សតិ។ សាម្បទយោ សត្តុវេរាចរិយមតោ។ បរម្បរោបការិត្តា វជ្ជស្សង្គានិ។ បកដ្ឋមុបកុព្ពន្តិ វជ្ជន្តិ បកតិយោតិ ចោច្ចន្តេ។ វុត្តញ្ច **កាមន្ទកីយេ –**

“សាម្យ’មច្ចញ្ច រដ្ឋញ្ច, ទុគ្គំ កោសោ ពលំ សខា;
បរម្បរោបការីទំ, សត្តង្គំ រជ្ជមុច្ចតេ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ៤.១]។

អមច្ចរដ្ឋទុគ្គានិ , កោសោ ទណ្ឌោ ច បញ្ចមោ;
ឯតា បកតិយោ វុត្តា, វិជិគីសស្ស រាជិនោ។

ឯតា បញ្ច តថា មិត្តំ, សត្តមោ បថវីបតិ;
សត្តប្បកតិកំ រជ្ជំ, ឥច្ចាហ សូរបូជិតោ”តិ។

តត្រ បោរសេណីនំ បធានភាវេបិ សតិ **រដ្ឋ**គ្គហណេន, **ពល**គ្គហណេន វា គហណសិទ្ធន្តិ នេហ វិសុំ គហណំ កតំ, **អមរកោសេ** បន ទ្វីហិ គហណេ សិទ្ធេបិ បធានត្តាខ្យាបនត្ថំ វិសុំ គហិតា។ វុត្តញ្ហិ តត្រ –

“សាម្យ’មច្ចោ សខា កោសោ, រជ្ជទុគ្គពលានិ ច;
រជ្ជង្គានិ បកតយោ, បោរានំ សេណិយោបិ ចេ”តិ [អមរ ១៨.១៧]។

ឯសញ្ច សាម្យមច្ចរដ្ឋទុគ្គកោសពលសខីនំ បុព្ពតរស្ស គរុត្តំ វិញ្ញេយ្យំ, ឥហ តុ នាមលិង្គានុសាសនេ **អភិធានសត្ថេ** អនុបយោគតោ យថាក្កមំ គរុត្តំ ន វត្តុមិច្ឆតីតិ ព្យតិក្កមេនោបញ្ញាសោ កតោ។

សុវណ្ណាទិមយភណ្ឌាគារំ **កោសោ**, បព្ពតោទករុក្ខាទីហិ ទុគ្គមំ បុរំ **ទុគ្គំ**, **វិជិតំ** ជនបទវតី ភូមិ, **ពលំ** ចក្កំ, តញ្ច មោលភតសេណិសហាយាមិត្តាដវិកភេទេន ឆព្ពិធំ។ តត្រ កមាគតំ **មោលំ**, វេតនសម្ពន្ធំ **ភតំ**, បោរំ ពលំ **សេណី**, សហាយភូតំ **សហាយោ**, អមិត្តភូតំ **អមិត្តំ**, **អដវិកំ** អដវិសហាយោ មិត្តំ។ តទបិ សហជ្ជំ, បាកតំ, កិត្តិមញ្ចេតិ តិវិធំ។ “លិង្គេ សភាវេ បកតិ, បោរាមច្ចាទិយោនិសុ។ តិលិង្គំ គុណសាម្យេបី”តិ [ព្យាខ្យាសុធា ១.៤.២៩] **រុទ្ទោ**។

៣៥១. បភាវាទីនំ វសា សត្តិយោ នាម តិស្សោ ភវន្តិ។ **សក** សត្តិយំ,តិ។ តត្រ យំ សន្ធាទីនំ, ភេទាទីនញ្ច យាថាវតោ អវដ្ឋាបនំ, តំ ញាណពលំ **មន្តសត្តិ**, សកសម្បត្តុប្បត្តិយំ កោសទណ្ឌោ **បភូសត្តិ**, តេសំយេវ បភុត្ត សម្បាទនេ សាមត្ថិយតោ។ វុត្តញ្ច “កោសទណ្ឌពលំ បភូសត្តិ”វិតិ [ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ]។ ពលវតី ឧស្សាហចេដ្ឋា **ឧស្សាហសត្តិ**។ វុត្តញ្ច “វិក្កមពលមុស្សាហសត្តិ”វិតិ [ព្យាខ្យាសុធា ២.៨.១៩ ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ]។

បភាវាទីនំ សការណំ សរូបំ ទស្សេតុមាហ **“បភាវោ”**ច្ចាទិ។ ទមនំ ទណ្ឌោ, តទត្ថិយា ពលម្បិ ទណ្ឌោ។ តតោ ជាតំ យំ តេជោ, តំ បភាវោ។ តតោ ជាតោ យោ តេជោ, សោ “បភាវោ”តិបិ បុល្លិង្គេន យោជនីយំ។ បភវន្តិ តេជស្សិនោ អនេនេតិ **បភាវោ**, ណោ។ បកដ្ឋោ វា ភាវោ **បភាវោ**។ កោសោ ធនំ, តតោ ជាតោ យោ តេជោ, សោ បភាវោ នាម។ តថា កោសជោ តេជោ ធនេន សត្តូនមុបករណំ។ បតបន្តិ តេជស្សិនោ ភវន្ត្យនេនេតិ **បតាបោ**, ណោ។

៣៥២. ទ្វយំ មន្តេ។ មន្តា វុច្ចតិ បញ្ញា, សា ឯតស្មឹ វិជ្ជតិ តាយ និប្ផាទេតព្ពត្តាតិ **មន្តោ**, អថ វា **មន្ត** គុត្តភាសនេ, ភាវេ ណោ។ ឥតរត្រ ភាវេ យុ។

សោ មន្តោ **ទ្វិគោចរោ** ទ្វិន្នំ ជនានំ វិសយភូតោ ចតុក្កណ្ណោ នាម។ ចត្តារោ កណ្ណា ឯត្ថ **ចតុក្កណ្ណោ**។ សោ មន្តោ **តិគោចរោ** តិណ្ណំ ជនានំ វិសយភូតោ **ឆក្កណ្ណោ** នាម។ មន្តោ នាម ចតុក្កណ្ណោ វា ឆក្កណ្ណោ វា កត្តព្ពោ, ន តតោ បរន្តិ ទ្វិន្នមេវេត្ថ គហណំ។ **អមរកោសេ** បន ឆក្កណ្ណោបិ បដិក្ខិត្តោ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ “អឆក្កណ្ណោ, យោ តតិយាទ្យគោចរោ”តិ [អមរ ១៨.២២]។

សព្ពបារិសទត្តា [សព្ពបាឋិបទត្តា (ក.)] ព្យាករណស្ស សោតូនំ សមយន្តរេស្វបិ បដុភាវជននត្ថំ ឥធានាគតាបិ ឆគ្គុណាទយោ អានេត្វា កថេតព្ពា។ វុត្តញ្ហិ –

“សព្ពបារិសទំ [សព្ពបាឌិបទំ (ក.)] ហិទំ, សព្ពសត្ថ’មតោ មតំ;
និស្សីយតេ ក្វចិ កិញ្ចិ, សព្ពេស’មត្រ វាទិន”ន្តិ។

យថា ឆគ្គុណា សន្ធិ វិគ្គហយានាសនទ្វេធាសយា [អមរ ១៨.១៨-៩]។ តត្រ **សន្ធិ** ឧបហារលក្ខណោ តិវិធោ កោសទណ្ឌភូមិប្បទានហេតុកោ។ អបហារលក្ខណោ **វិគ្គហោ**, សោបិ តិវិធោ បកាសយុទ្ធំ កូដយុទ្ធំ តុណ្ហិយុទ្ធន្តិ។

បរញ្ញសនតាសបត្តិទេសកាលាត្យុទយាវាបយានមគ្គេន សាទ្ធេ បរស្មឹ កតាចរស្ស គុណានុវត្តបកតិស្ស វិជិគីសស្ស យាត្រា **យានំ** [កាមន្ទកីយនីតិសារេ ១១ សគ្គេ បស្សិតព្វំ], តញ្ច វិគ្គយ្ហយានំ សន្ធាយយានំ សម្ភូយយានំ បសង្គយានំ ឧបេក្ខិយយានមិតិ បញ្ចវិធំ។ បតិគ្គាហីនំ និគ្គយ្ហ, សន្ធាយ, ឧបេក្ខិយ វា យំ យានំ, តំ **វិគ្គយ្ហយានាទិ**។ យទា ន សក្កោតិ, តទា សាមន្តេហិ សហេកីភូយ យានំ **សម្ភូយយានំ**។ អញ្ញត្រ គន្តព្ពេ អញ្ញស្មិំ បសង្គតោ គមនំ **បសង្គយានំ**។

“ន មំ បរោ ហន្តុំ សមត្ថោ, នាហម្បិ បរ”មិតិ កាលាទិកេ បរិក្ខិត្វា វិជិគីសស្ស ទុគ្គាទីនិ វឌ្ឍយតោ ឋិតិ **អាសនំ**, តទបិ វិគ្គយ្ហាសនសន្ធាយាសនាទិភេទេន បញ្ចវិធំ។ ពលីនំ សត្តូនំ មជ្ឈេ កាកក្ខិវា’លក្ខិតស្សោ’ភយត្រ វចនេនត្តនោ សមប្បណំ **ទ្វេធំ**។ អញ្ញតរេន វា ពលវតរេន សន្ធិ, អញ្ញតរេន អពលេន វិគ្គហោ **ទ្វេធំ**។ សត្តុនោ វា បកតីហិ សន្ធាយ យោ តេន វិគ្គហោ, សត្តុនេវ វា យោ សន្ធិវិគ្គហសមុទាយហេតុកោ [សត្តុនោវ វា សន្ធិវិគ្គហសមុទាយហេតុនោ (ព្យាខ្យាសុធា ១.៨.១៨)] ទុគ្គាសយស្ស ព្យាបារោ, សោបិ **ទ្វេធំ**។ បរសន្តានមប្បោភយវេទនានំ ឧភយតោ វុត្តិ ទ្វេធមុច្ចតេ។

“ឧច្ឆិជ្ជមានោ រិបុនា និរុបាយ បតិក្រិយោ។ សត្តិហីនោ សមាសិយតេ”តិ [ព្យាខ្យាសុធា ១.៨.១៨] ហីនេនាញ្ញស្ស ពលវតរស្ស ធម្មវិជយិនោ សមាសយនំ [ពលវតោ អរិនា ឧច្ឆិជ្ជមានស្ស ហីនសត្តិនោ យំ ពលវធម្មវិជយិសមាសយនំ (ព្យាខ្យាសុធា ១.៨.១៨)], តស្សេវ វា ពលិនោ សត្តុនោ កោសាទិប្បទានេន អាសយនំ **អាសយោ** វុច្ចតេ។ ឯតេ ឆគ្គុណា។

យស្មិញ្ច គុណេ ឋិតោ វិជិគីសោ សក្កោត្យត្តនោ អដ្ឋវគ្គិយកម្មានិ បវត្តយិតុំ, បរស្ស ចេតាន្យុបហន្តុំ, គុណមាធិដ្ឋេយ្យ, សា វុឌ្ឍិ។

កសិ វណិជ្ជំ បថោ ទុគ្គំ, សេតុ កុញ្ជរពន្ធនំ;
ខន្យាករធនាទានំ, សុញ្ញានញ្ច និវេសនំ [កាមន្ទកីយនីតិសារ ៥.៧៨]។

តត្យេសោ អដ្ឋវគ្គោ។

យស្មឹ វា គុណេ ឋិតោ សកម្មានំ **វុឌ្ឍិ**, ខយំ វា នាភិបស្សតិ, តំ **ឋានំ**, យស្មឹ វា គុណេ ឋិតោ សកម្មានមុបឃាតំ បស្សតិ, តស្មឹ ន តិដ្ឋេយ្យ, សោ **ខយោ**, អយំ នីតិវេទីនំ តិវគ្គោ [អមរ ១៨.១៩]។ តតរេសំ ធម្មត្ថកាមា តិវគ្គោ។

ទ្វយំ គុយ្ហេ។ រហសិ ភវំ **រហស្សំ**, សោ, រហេ វា ភវំ **រហស្សំ**។ **គុហ** សំវរណេ, កម្មនិ យោ។ តទំ ទ្វយំ តីសុ។ រហស្សោ មន្តោ, រហស្សា វាចា, រហស្សំ មន្តនំ។

៣៥៣. បញ្ចកំ វិជនេ។ **វិជិ** បុថភាវេ, ភូ, តោ ច។ **វិចិ** វិវេចនេ, បុថុភាវេ ច វា។ “វិវិត្តំ តីសុ វិជនេ, អសំបក្កបវិត្តេសូ”តិ **រុទ្ទោ**។ វិគតោ ជនោ អស្មាតិ **វិជនោ**។ ឆាទេតីតិ **ឆន្នោ**។ **ឆទ** សំវរណេ។ វិគ្គមរហតីតិ **រហោ**, **រហ** ចាគេ, រមន្តេ អស្មិន្តិ វា **រហោ**, វណ្ណវិការោ។ “រហោ និធុវនេ ចាបិ, រហោ គុយ្ហេ នបុំសក”ន្តិ [ព្យាខ្យាសុធា ២.៨.២២] **រភសោ**។ ទុតិយោ **រហោ**សទ្ទោ អព្យយំ។ និស្សលាកា, ឧបាសុប្បត្រ។ និស្សលាកា ថី, ឧបាសុ អព្យយំ។

ទ្វយំ វិស្សាសេ។ **សស** បាលនេ, ណោ។ **សម្ភ** វិស្សាសេ។ “វិស្សម្ភោ កេលិកលហេ, វិស្សាសេ’បណយេបិ ចេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ] **រុទ្ទោ**។

ទ្វយំ ន្យាយេ។ **យុជ** សមាធិម្ហិ, សមាធិ អក្យុបគមោ, តោ។ ឧបគន្តព្ពត្តា **ឧបាយិកំ**។ **ឧបាយា** សកត្ថេ តកោ, ឱបាយិកំ, ឱបយិកម្បិ [បាណិនិ ៥.៤.៣៤ (គណ)], លព្ភំ, ភជមានំ, អភិនីតំ, ន្យាយំ, ញាយំប្បត្រ។

៣៥៤. សិលោកំ ឱវាទេ។ **អវ**បុព្ពោ **វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ភាវេ ណោ។ **សាស** អនុសិដ្ឋិម្ហិ,តិ, អាស្សិ, **អនុសិដ្ឋិ**។ អនុសាសតេ **អនុសាសនំ**។ **បុមវជ្ជេ** តត្ថិយំ, នបុំសកេ ច។ ឯត្ថ ច ឯកស្សេវត្ថស្ស ភិន្នលិង្គេហិ តីហិ នាមេហិ កថនំ ន កេវលំ វាច្ចលិង្គោយេវ សទ្ទោ, អថ ខោ វាចកលិង្គោប្បត្តីតិ ទីបនត្ថំ។

ទ្វយំ អាណាយំ។ **អាណ** បេសនេ, ភាវេ អ, **អាណា**, តត្ថី។ អវវាទោ, និទ្ទេសោ, សិដ្ឋិប្បត្រ។ ទ្វយំ ពន្ធនេ។ **ទា** ទានេ, ភាវេ យុ, **ទា** អវខណ្ឌនេ វា, វិយោគទានតោ **ឧទ្ទានំ**។

៣៥៥-៣៥៦. ទ្វយំ អបរាធេ។ អបគច្ឆន្តេ្យនេនាតិ **អាគុ**, ណុ, **ប**លោបោ, រស្សស្ស ទីឃតា, នបុំសកេ អាគុ។ អបគតោ រាធោ យេន **អបរាធោ**, **រាធ** សំសិទ្ធិម្ហិ។ ទ្វយំ រាជគយ្ហេ។ **កិរ** វិកិរណេ, កត្តរិ អ, **អត្ថំ**។ **ពល** បាណនេ, ត។ **ករ**សាហចរិយតោ **ពលិ** បុល្លិង្គេ។ ភាគធេយ្យោប្យត្រ។ **ភាគា**សកត្ថេ ធេយ្យោ [បាណិនិ ៥.៤.៣៦ (វា.)], ភាគត្ថេន តិដ្ឋតីតិ វា **ភាគធេយ្យោ**, ឥយោ។

ទ្វយំ តុង្គិទាយេ។ មនោរថបុណ្ណត្តា បត្តព្ពោ ភាគោ **បុណ្ណបត្តោ**។ តុស្សនំ តុដ្ឋោ, សោស្សត្ថីតិ តុដ្ឋី, តេន ទាតព្ពោ ទាយោ **តុដ្ឋិទាយោ**, អាការន្តានមាយោ។

ឆក្កំ បាភតេ។ តថា ហិ –

“ហេមំ សីហាសនំ វេសំ, វុត្តំ ភទ្ទាសនំ តថា;
ឧបាយនៈមុបគ្គយ្ហំ, បាភតញ្ចោៈបទា ថិយ”ន្តិ។

សិលោកាទ្ធំ នាម អមរមាលា។

ឧបគន្ត្វាទាតព្ពាតិ **ឧបទា**, អ, ឥត្ថី, តំ តមត្ថំ បត្ថេន្តេហិ អាភរិយតេ អានីយតេតិ **បាភតំ**, បត្ថនត្ថ ជោតកោយំ បសទ្ទោ។ ឧបេយ្យតេតិ **ឧបាយនំ**, **ឥ**គោ យុ, ឧបគច្ឆតិ យេនាតិ វា **ឧបាយនំ**។ **កុច** សង្កោចនេ, ណោ, វិគតោ កោចោ យេន **ឧក្កោចោ**។ បណ្ណេន សត្ថបណ្ណេន សទ្ធឹ អាករិយតេ អានីយតេតិ **បណ្ណាការោ**, អញ្ញត្រ ឧបចារា។ បហិណន្តេ្យនេនេតិ **បហេណកំ**, **ហិ** គតិយំ, យុ, សកត្ថេ កោ។ បទេសនំ, ឧបគ្គយ្ហំ, ឧបហារោប្យត្រ។

គុម្ពាទិទេយ្យោ គុម្ពយដាទិកោ [គុម្ពយដាទិតោ (?)] ទេយ្យោសុង្កំ, អនិត្ថី, គុម្ពោ នាម ជលថលមគ្គាទីសុ លទ្ធព្ពភាគោ, តថា យដ្ឋោបិ, សមានត្ថា ហេតេ។ **អាទិ**នា បាភតម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ **សុង្ក** គមនេ, សុង្កតិ យេន, តំ **សុង្កំ**។ **គមុ** គមនេ, ពោ, អស្សុ, **គុម្ពោ**។ ទ្វយំ គាមជនបទាទិតោ លទ្ធព្ពភាគេ។ **អយ** គមនេ, ណោ, **អាយោ**។ **អ**បច្ចយេ អយោ។ ធនានំ សម្បត្តកាលេ អាគមោ **ធនាគមោ**។

៣៥៧. ទ្វយំ ឆត្តសាមញ្ញេ។ អាតបតោ សូរិយាលោកតោ តាយតីតិ **អាតបត្តំ**, តោ។ ឆាទយតីតិ **ឆត្តំ**, **ឆទ** អបវារណេ, តោ, **ត្រណ**បច្ចយេ ឆត្រំ, **ហេមំ** សុវណ្ណខចិតំ **វញ្ចំ** រាជូនំ អាសនំ **សីហាសនា**ខ្យំ។ សីហាកតិប្បធានត្តា សីហាកតិប្បធានំ អាសនន្តិ វិគ្គហោ។

ទ្វយំ ចាមរេ។ វាលេន កតា ពីជនី **វាលពីជនី**។ ចមរោ មិគោ តស្សេទំ **ចាមរី**។ “ចាមរា ចាមរំ រោមំ, គុច្ឆកញ្ចាវចូលក”ន្តិ [តិកណ្ឌសេស ២.៨.៤០៦] **តិកណ្ឌសេសោ**។ បកិណ្ណកំប្យត្រ។ បករិយតេ វិក្ខិបតេ **បកិណ្ណកំ**, សកត្ថេ កោ។

៣៥៨. ខគ្គាទយោ ឥមេ បញ្ច រាជូនំ កកុធភណ្ឌានិ ភវន្តិ។ **កុក** អាទានេ, ធោ, វណ្ណវិបរិយយោ។ រញ្ញោ គមនកាលេ សទា អាទាតព្ពតោ កកុធានិ ច តានិ រាជធនត្តា ភណ្ឌានិ ចេតិ **កកុធភណ្ឌានិ**។

៣៥៩. ទ្វយំ បុណ្ណឃដេ។ ជលបុណ្ណត្តា ភទ្ទោ កល្យាណោ កុម្ភោ **ភទ្ទកុម្ភោ**។ ទ្វយំ ហេមភាជនេ។ **ភរ** ភរណេ, ភរណំ ធារណំ បោសនញ្ច, ធារណត្ថស្ស **ភរ**តិស្ស **ភិង្គា**ទេសោ, ភរតិ ទធាតិ ឧទកន្តិ **ភិង្គារោ**, អារោ។ ករកោ, កុណ្ឌិកាប្យត្រ។

ហត្ថី ច អស្សោ ច រថោ ច បត្តិ ច, តេសំ សមូហោ ហត្ថិស្សរថបត្តិ ចតុរង្គិនី សេនាត្យុច្ចតេ, សេនង្គត្តា សមាហារទ្វន្ទោយំ។ ចត្តារិ អង្គានិ យស្សំ សំវិជ្ជន្តិ, សា **ចតុរង្គិនី**, ឦ, ឥនី។

៣៦០. **ទន្តេ្យ**ន្តំ ហត្ថិនិ។ កុញ្ចោ ហនុ, ទន្តោ ច, តំយោគា **កុញ្ជរោ**, អតិសយេ រោ, កុំ បថវឹ ជរាបេតីតិ វា **កុញ្ជរោ**, អលុត្តសមាសោ, កុញ្ជេ វា គិរិកូដេ រមតិ, កោញ្ចនាទំ នទន្តោ វា ចរតិ, កុំ វា បថវឹ តទាឃាតេន ជរយតីតិ **កុញ្ជរោ**។ វារយតិ បរពលំ **វារណោ**, នន្ទាទីហិ យុ។ ហត្ថយោគា **ហត្ថី**។ មតង្គស្ស ឥសិនោ អបច្ចំ **មាតង្គោ**, មហន្តំ អង្គំ សរីរមេតស្សាតិ វា **មាតង្គោ**, **ហ ន**លោបោ, អស្សាការោ ច។ ទ្វេ រទា ទន្តា យស្ស **ទ្វិរទោ**, “**រទ** វិលេខនេ ទន្តេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ**។ **គជ** សទ្ទេ, គជតីតិ, អ។ នគោ បព្ពតោ, សោ វិយ ទិស្សតីតិ **នាគោ**, ណោ។ ករេន, មុខេន ចាតិ ទ្វីហិ បិវតីតិ **ទ្វិបោ**។ ឥ គមនេ, ភោ។ ទន្តយោគា **ទន្តី**។ សដ្ឋិហាយនោ, ទន្តាវលោ, អនេកបោ, មតង្គជោ, ករី, ថម្ភេរមោ, បទ្មី, មហាមិគោ, បីលុ, សិន្ធុរោ, ទីឃមារុតោ, រាជីវោ,

ផលកក្ខោ, និល្លុរោ, ករដី, វរង្គោ, សុប្បកណ្ណោ ឥច្ចាទីនិបិ ហត្ថិនោ នាមានិ។ សដ្ឋិវស្សិកត្តា, ជាតិយា សដ្ឋិវស្សកាលេ ថាមេន ហាយនតោ វា **សដ្ឋិហាយនោ។**

វនករិនំ យោ យូថជេដ្ឋោ, សោ សយូថានំ ជេដ្ឋត្តា **យូថជេដ្ឋោ។** សយូថេ បាតិ រក្ខតីតិ **យូថបោ**តិ ចោច្ចតេ។

៣៦១. កាឡាវកាទីនិ ឯតានិ ហត្ថិរាជានំ កុលានិ។ កលម្ពតេ សទ្ទាយតេតិ **កាឡាវកោ**, ណ្វុ, **ម**លោបោ។ គង្គាយំ ជាតោ **គង្គេយ្យោ**, ឋានវសេន សា សញ្ញា។ បណ្ឌរវណ្ណតាយ **បណ្ឌរោ។** វណ្ណវសេន តម្ពវណ្ណតាយ **តម្ពោ។** បិង្គលវណ្ណតាយ **បិង្គលោ។** គន្ធយុត្តតាយ **គន្ធោ។ មង្គ** គមនត្ថោ, សោភនគមនយុត្តតាយ **មង្គលោ,** អតិសាយនេ, បសំសាយំ វា លោ។ ហេមវណ្ណតាយ **ហេមោ។** ឧបោសថកុលេ ជាតត្តា **ឧបោសថោ**, ឧបគន្ធា អរយោ ឧសតីតិ វា **ឧបោសថោ**, ថោ, **ឧស** ទាហេ, **ឧប**បុព្ពោ **វស** និវាសេ វា, វស្សោ, **ឧបោសថោ**, តិថិវិសេសោ ច។ ឆព្ពណ្ណទន្តតាយ **ឆទ្ទន្តោ។** ឯតេសញ្ច កាឡាវកោ ទសន្នំ បុរិសានំ ពលំ ធារេតិ, គង្គេយ្យោ ទសន្នំ កាឡាវកានំ, ឯវំ យាវឆទ្ទន្តា នេតព្ពោ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ បន ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ ពលំ ធារេតិ, តេនេវ ភគវា កាឡាវកហត្ថិគណនាយ កោដិសហស្សពលំ ធារេតិ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ។

៣៦២. បាទោ ករិបោតោ។ បញ្ចវស្សានិ យាវ កលភោ, **កល** សង្ខ្យានេ, អភោ, កលភោ, ឡត្តេ **កឡភោ,** មាតាបិតូហិ ភរិតព្ពត្តា **ភិង្គោ, ភរ**តិស្ស **ភិង្គោ។** ករិសាវកោប្បត្រ។ បាទោ មត្តមាតង្គេ។ ទានំ បភិន្នោ យស្ស **បភិន្នោ។** មជ្ជតីតិ **មត្តោ, មទ** ឧម្មាទេ។ គជេ ជាយតីតិ គជ្ជោ, ណ្យោ, មទោ។ សោ សញ្ជាតោ យស្ស **គជ្ជិតោ។**

ទ្វយំ ហត្ថិសមូហេ។ ហត្ថីនំ សមូហោ **ហត្ថិឃដា។** គជានំ សមូហោ **គជតា,** គាមជនពន្ធុសហាយាទីហិ តា។ បាទោ ហត្ថិនិយំ។ ហត្ថយោគា **ហត្ថិនី**, ឦ, ឥនី។ **កណ** សទ្ទេ, ឥរុ, សកត្ថេ កោ។ **ករេណុកា**តិបិ, តទា ករយោគា ករេណុកា, ឥណុ។ ករិណី, ធេនុកា, វសា, ករេណុប្បត្រ។

៣៦៣. **ហត្ថិសិរោបិណ្ឌា** ហត្ថិនោ សិរសិ ទ្វេ បិណ្ឌា កុម្ភាខ្យា។ កេ សិរសិ ភវតីតិ **កុម្ភោ**, អស្ស, និគ្គហីតាគមោ ច។ ទ្វិន្នំ បន កុម្ភានំ មជ្ឈិមំ វិទុ នាម [អមរ ១៨.៣៧]។ អង្កុសសង្ឃាតំ វិន្ទត្យស្មិន្តិ **វិទុ**, បុមេ, ឧ។ ទ្វយំ កណ្ណមូលេ។ **ចូឡ** និមជ្ជនេ, ណ្វុ, **ចូឡិកា, ចុទ** សញ្ចោទនេ វា, ចោទេន្តិ ឯត្ថ **អ**ង្កុសាទីហិ អទន្តន្តិ **ចូឡិកា**, **ទ**ស្ស **ឡោ**, ណ្វុ។

អាសតេ អស្មិន្តិ **អាសនំ**, ខន្ធទេសោ។ ខន្ធោ ឯវ ទេសោ **ខន្ធទេសោ**, តស្មឹ។ ទ្វយំ បុច្ឆមូលេ។ បុច្ឆស្ស មូលំ ហេដ្ឋិមភាគោ។

៣៦៤. តិកំ គជពន្ធនថម្ភេ។ អាលន្ត្យស្មឹ, អនេន វា ពន្ធន្តិ **អាលានំ**, យុ។ **អា**បុព្ពោ ពន្ធនត្ថោ **លា**ធាតុ។ អាហនន្តិ ពន្ធន្ត្យស្មឹ, អនេន វា **អាឡ្ហកោ**, **ហន**ធាតុ, **ន**ស្ស **ឡោ**, វណ្ណវិបរិយយោ ច, ណ្វុ។ **ថម្ភ** បដិពន្ធនេ។ ពន្ធោប្បត្រ។

តិកំ សង្ខលេ។ អនិត្ថី តូតិ **តូន្តំ** លិង្គបទំ។ **គល** សេចនេ។ និគឡតិ ពន្ធតិ យេនាតិ **និគឡោ**, អ, កត្តុសាធនំ វា។ **អទិ** ពន្ធនេ, អន្ទតីតិ **អន្ទុកោ។** ណ្វុ, អស្សុ។ ភុសំ ខលត្យនេន **សង្ខលំ, កដិ** វត្ថពន្ធនេបិ, “ថីកដីវត្ថពន្ធេបិ, និគឡេ សង្ខលំ តិសូ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៤១] **វភសោ។** សង្ខលិកាប្បត្រ។

ទ្វយំ គជគណ្ឌេ។ **គណ្ឌ** វទនេកទេសេ, អធាតូនម្បិ ធាតូសុ បាឋោ, ធាតុ ហិ ក្រិយត្ថោ។ គណ្ឌោ កបោលសាមញ្ញោបិ។ **កដ** វស្សាវរណេសុ, អ។ ទ្វយំ ករិមទជលេ។ ទីយតេតិ **ទានំ។ មទ** ឧម្មាទេ, ករណេ អ។

៣៦៥. ទ្វយំ ហត្ថិករេ។ **សោណ** វណ្ណគតីសុ, ឌោ, **សោឌ** គព្ពេ វា, និគ្គហីតាគមោ, ណោ ច។ ទ្វីសុ ទ្វេបិ។

ទ្វយំ សោណ្ឌគ្គេ។ ករស្ស សោណ្ឌស្ស អគ្គំ។ **បុស** បោសនេ។ ខរោ, **ស**ស្ស **កោ**, ឧស្សោត្តំ, **បុស** វុឌ្ឍិម្ហិ វា, ភូ, **បុស** ស្នេហសេចនបូរណេសុ វា, កិយាទិ, **បុស** ធារណេ វា, ចុរាទិ។

ហត្ថិស្ស កាយមជ្ឈម្ហិ ពន្ធនរជ្ជុ កច្ឆា នាម។ **កច** ពន្ធនេ, ឆោ។ ទូសា, វរត្រាប្បត្រ។ កុថោ នាម ហត្ថិបិដ្ឋត្ថរិតចិត្រកម្ពលំ, សោ អាទិ យេសន្តេ **កុថាទយោ។** កុថាទយោ ឯវ កប្បនោ នាម ភវន្តិ។ **កប្ប** សាមត្ថិយេ, សជ្ជនាយញ្ច , ករណេ យុ។ កប្បនាបិ។ **កច** សជ្ជនាយំ, ថោ, **កុថោ**, តីសុ។ “នបុំសកមត្ថរណំ, ថី

បវេណិ កុថំ តិស្វ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៤២] ហិ **វោបាលិតោ។** បវេណី, អត្ថរណំ, វណ្ណោ, បរិត្ថោមោតិ ឯតេ **កុថ**បរិយាយា។

៣៦៦. ទ្វយំ រាជាវហេ ហត្ថិនិ។ រាជានមុបគន្ត្វា វហិតុមរហតីតិ **ឱបវយ្ហោ,** អរហត្ថេ ណេយ្យ។ រាជានំ វហិតុំ អរហតីតិ **រាជវយ្ហោ,** ណេយ្យ។ ទ្វយំ កប្បិតហត្ថិនិ។ សជ្ជា សជ្ជនា សញ្ជាតា យស្សិ **សជ្ជិតោ។** កប្បា កប្បនា សញ្ជាតា យស្សិ **កប្បិតោ។** ឯតស្មាយេវ បាឋា សជ្ជកប្បា សជ្ជនាកប្បនានំ បរិយាយាតិ ញេយ្យា។

ហត្ថិនោ បាទេ វិជ្ឈនកណ្ដកោ “តោមរោ”ត្យុច្ចតេ។ តុជ្ជតេនេនេតិ **តោមរោ, តុទ** ព្យថនេ, អរោ, **ទ**ស្ស **មោ, ឱ**ត្តំ។ វេណុកំប្បត្រ [កោត្រំ វេណុកមាលានំ (អមរ ១៨.៤១)], ក្វចិ វេឡុកន្តិបិ បាឋោ។

៣៦៧. ហត្ថិនោ កណ្ណមូលម្ហិ វិជ្ឈនកណ្ដកោ “តុត្ត”មិត្យុច្ចតេ។ តុជ្ជតេនេនេតិ **តុត្តំ,** តោ។ ហត្ថិនោ មត្ថកម្ហិ វិជ្ឈនកណ្ដកោ “អង្កុសោ”ត្យុច្ចតេ។ អង្កតេ អនេនេតិ **អង្កុសោ, អង្ក** លក្ខណេ, សោ, អស្សុ។

បជ្ជន្នំ ហត្ថារោហេ។ **មឌិ** ភូសាយំ, ហត្ថី មណ្ឌយតិ រក្ខតីតិ ហត្ថិមណ្ឌោ, សោវ **ហត្ថិមេណ្ឌោ, មិ** ហឹសាយំ វា, ឌោ, និគ្គហីតាគមោ។ ហត្ថី បាតិ រក្ខតីតិ **ហត្ថិបោ,** កម្មនិ ណោ។ ហត្ថី គោបយតិ រក្ខតីតិ **ហត្ថិគោបកោ។ គុប** រក្ខណេ, សកត្ថេ កោ។ អាធោរណោ, និសាទិនោប្យត្រ។

៣៦៨. មាតង្គហយាទីនំ គមនាទិក្រិយាសិក្ខាបកោ អាចរិយោ “គាមណិយោ”ត្យុច្ចតេ។ គមនំ គាមោ, ភាវេ ណោ។ ហត្ថាទីនំ គមនក្រិយា គាមោ, តំ នេតិ សិក្ខាបេតីតិ **គាមណិយោ,** អញ្ញក្រិយាសិក្ខាបនេត្វុបចារា, គាមំ វា ហត្ថាទិសមូហំ នេតីតិ **គាមណិយោ,** គមនំ វា សិក្ខាបេតីតិ **គាមណិយោ,** សព្ពត្រ **ន**ស្ស **ណ**ត្តំ។

បាទទ្វយំ អស្សេ។ **ហយ** គតិយំ, អ។ តុរំ សីឃំ គច្ឆតីតិ **តុរង្គោ,** ក្វិ, ពិន្ទាលោបោ, លោបេ សតិ **តុរគោ។ វាហ** បយតនេ, អ។ **អស** ភក្ខនេ, អ។ សិន្ធូនមទូរភវោ ជនបទោបិ សិន្ធវោ, តត្រ ភវោ **សិន្ធវោ,** សំយោគន្តត្តា ន វុទ្ធិ។ ឃោដកោ, បីតិ, តុរង្គមោ, វាជី, គន្ធព្ពោ, សត្តិវិច្ឆាទីនិបិ អស្សេ។ **ឃុដ** បរិវត្តនេ, ណ្វុ។ បា បានេ,តិ។ “បានេ ថី បីតិ អស្សេ សោ”តិ **រុទ្ទោ។** វាជយោគា **វាជី,** ឦ។ “ឯសញ្ច បុព្ពំ បក្ខោ អាសិ, ស តុ ទេវេត្យត្ថិតេន **សាលិភូត**មុនិនា សក្កំ បយោជេត្វា វជិរឆេទិតោ”តិ **និកាយន្តរិយា។ សប** សមវាយេ,តិ, **សត្តិ,** សាមត្ថិយេបិ។

៣៦៩. **តស្ស** អស្សស្ស **ភេទោ** វិសេសោ អស្សតរោ, អស្សំ តរតីតិ **អស្សតរោ, តរ** អតិក្កមនេ, **តរ**បច្ចយេនាបិ សិទ្ធំ។ បធានស្សភូមិភវោ សុជាតិកោ អរិកាវី កុលីនកោ អស្សោ អាជានីយោ នាម, អា ភុសោ ការណាការណំ ជានាតីតិ **អាជានីយោ,** អនីយោ, **ណ្យ**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ, តទា “កិយាទិតោ នា”តិ **នា**គមោ, **ឦ** កាវាគមោ ច [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៤៤ គាថាយម្បិ បស្សិតព្ពំ]។ កុលេ សម្ភូតោ **កុលីនកោ,** ឦនោ, សកត្ថេ កោ។ សង្គាមេ គរុសត្ថប្បហារេន និហតោ សន្តោ បិយោ សាមិកំ ន ជហតិ សុខំ វហនសីលោ យោ អស្សោ, សោ **វិនីត** សទ្ទេនោច្ចតេ។ វិសេសេន ទម្មតំ នេតិ យន្តិ **វិនីតោ។**

ទ្វយំ អស្សបោតេ។ **កស** គមនេ, ឱរោ, អស្សិ, កិញ្ចិ សរតីតិ វា **កិសោរោ,** ពិន្ទុលោបោ, អស្សោ ច, ហយោ ឯវ ពាលត្តា **ហយបោតកោ,** អប្បត្ថេ កោ។

៣៧០. ទ្វយំ អថាមស្សេ។ **ឃុដ** បរិវត្តនេ, ណ្វុ, **ឃោដកោ,** អស្សសាមញ្ញេប្យយំ, ខរំ គច្ឆតីតិ ខលុង្គោ, សោ ឯវ **ខឡុង្គោ, គ**ការស្ស **ក**ការំ កត្វា, រស្ស **លោ,** ឡត្តមុត្តញ្ច, ខឡុកោតិបិ។ ជវេន សព្ពេសមធិកោ អស្សោ **ជវនោ,** យុ។

ទ្វយំ កវីតិខ្យាតេ មុខពន្ធនេ។ មុខមាតិដ្ឋតីតិ **មុខាឋានំ។** ខេ មុខវិវរេ លីនោ **ខលីនោ។** “កវិកា តុ ខលីនោតិ [ខលីនេ ថី (?)], កវិយំ កថនំត្យបី”តិ **រភសោ។** កវិ, កវិកាប្យត្រ។ **កុ** សទ្ទេ។ ឥ, ណ្វុ ច, សកត្ថេ កោ។ **វា**សទ្ទេន នបុំសកត្តំ សមុច្ចិនោតិ។ វុត្តញ្ច **អមរកោសេ** “កវិកា តុ ខលីនោ’និត្ថី”តិ [អមរ ១៨.៤៩]។

អស្សាភិតាឡិនី វេត្តវិកតាទិ **កសា** នាម។ **កស** គមនេ, អ, ករណសាធនំ។

៣៧១. អស្សស្ស នាសាគតរជ្ជុម្ហិ កុសា, **កុស** សិលេសនេ។ ទ្វយំ អស្សាយំ។ **វល** សំវរណេ, វោ, ឡត្តំ, អា, **វឡវា។** អសតីតិ **អស្សា,** “ឥត្ថិយមតិយវោ វា”តិ អ, អា ច, **អស្សា។** វាមីប្យត្រ។ ទ្វយំ ខុរេ។ **ខុរ** ឆេទនេ។ សំ សុខំ ផរត្យនេន **សផំ,** នេរុត្តោ។ “សផំ ក្លីវេ ខុរោ បុមា”តិ [អមរ ១៨.៤៩] **អមរកោសោ។**

ទ្វយំ បុច្ឆមត្តេ។ **បុច្ឆ** បមាទេ។ ន គច្ឆតីតិ **នង្កុដ្ឋោ, អង្គ** គមនេ, ហោ, អស្សុ, ទ្វេបិ អនិត្ថិយំ។ លូមំប្បត្រេ។ ទ្វយំ កេសវតិ នង្កុដ្ឋមត្តេ, ន តុ ហត្ថិនោ ឯវ។ វាលសមូហយោគា **វាលហត្ថោ,** យថា កេសហត្ថោ ចយេ, តថា ត្រាបិ។ វាលោ ធិយ្យតេ អស្មិន្តិ **វាលធិ,** ឥ។

ឯត្ថានាគតាបិ អស្សស្ស ធារាខ្យា [ធាវាខ្យា (ក.)] បញ្ច គតិយោ កថេតព្ពា។ យថា –

> អក្ខន្ទិតំ ធោរិតកំ, រេចិតំ វគ្គិតំ ប្លុតំ;
> គតិយោមេ បញ្ច ធារា [ធាវា (ក.)], អស្សានំ វិញ្ញូនា មតា [អមរ ១៨.៤៨-៩]។

តត្ថ វិត្ថម្ភា សមាវគតិ **អក្ខន្ទិតំ, កន្ទិ** គតិសោសនេសុ, តោ។ តតោ អធិកា ចតុរាគតិ **ធោរិតកំ, ធោរ** គតិចាតុរិយេ, តោ, សកត្ថេ កោ។ មណ្ឌលិកាយានេន គមនំ **រេចិតំ, រិច** វិយោជនសម្ពជ្ជនេសុ, សម្ពជ្ជនំ មិស្សនំ។ វេគេន បរិក្ខិត្តោ បរិចរណំ **វគ្គិតំ, វគ្គ** គមនត្ថោ។ តុរំ សមេន គមនំ **ប្លុតំ, ប្លុ** គតិយំ។ ឥ’ទុត្ត’មស្សសត្តេ “សមោ’ធិកោ លយោ វេគី, តុរិតស្សោ ភវេ កមា”តិ។

៣៧២. ទ្វយំ យុទ្ធត្ថេ ចក្កយុត្តយានេ។ **សន្ទ** គមនេ, សន្ទតេ គម្យតេនេនេតិ **សន្ទនោ,** យុ។ រមតេនេនេតិ **រថោ,** ថោ, **ម**លោបោ។ សតង្គោប្បត្រេ។ សតមង្គាន្យស្ស។

យំ ន **រណាយ** យុទ្ធត្ថំ ចក្កយុត្តំ យានំ, អបិ តុ កីឡាភមនាទ្យត្ថំ, សោ បុស្សរថោ។ វុត្តញ្ច **អមរកោសេ** “អយំ បុស្សរថោ ចក្ក-យានំ ន សមរាយ យ”ន្តិ [អមរ ១៨.៥១]។ **បុស** បាសនេ, សោ, បុសនាមកេន ផលវិសេសេន យុត្តោ រថោ **បុស្សរថោ,** បុស្សនក្ខត្តេន កតោ, សជ្ជិតោ វា រថោតិ **បុស្សរថោ។**

ព្យគ្ឃស្ស ចម្មាវុតោ បរិក្ខិត្តោ រថោ វេយ្យគ្ឃោ នាម, ព្យគ្ឃស្ស វិការោ ចម្មំ វេយ្យគ្ឃំ, ណោ, តេន បរិវុតោ រថោ **វេយ្យគ្ឃោ,** ណោ, ឧភយត្រាបិ វុឌ្ឍាគមោ។ “បច្ចត្តំ [បច្ចត្ថំ (ក.)] អយន្តិ គច្ឆន្តីតិ បច្ចយា”តិ វចនត្ថតោ បច្ចត្តមេវ [បច្ចត្ថមេវ (?)] បច្ចយា ភវន្តិ, យថា ការិតន្តស្មាបិ បយោជកវសេន អនេកការិតបច្ចយា។ ទីបិនោ ចម្មាវុតោ រថោ ទីបោ នាម, ទីបិនោ វិការោ ចម្មំ ទីបំ, ណោ, តេន បរិវុតោ រថោ ទីបោ, ណោ។

៣៧៣. ទ្វយំ បុរិសយុត្តយានេ។ **សិ** សេវាយំ។ សុខត្ថិកេហិ សេវីយតេតិ **សិវិកា,** ណ្វុ, **វា**គមោ, **ឥ**ត្តំ, កិតបច្ចយា ហិ យេភុយ្យេន កម្មាទីសុបិ វត្តន្តិ, កិច្ចបច្ចយា ច កត្តរិបិ, យថា “វិនយោ, និស្សយោ, តបនីយា ធម្មា”ត្យាទីសុ, មហាបទេសេន វា កិតកិច្ចបច្ចយានំ កត្តុកម្មាទីស្វបិ បវត្តិ វេទិតព្ពា, សិវំ ករោតីតិ វា **សិវិកា,** ឥកោ។ យាប្យេហិ អធមេហិ យាយតេ និយ្យតេតិ **យាប្យយានំ។** “យាប្យ បានីយកេ និន្ទ្យេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។**

ទ្វយំ សកដេ។ អនិត្ថី ត្វតិ **ត្វ**ន្តំ លិង្គបទំ។ **សក** សត្តិយំ, អដោ។ **អន** បាណនេ, ករណសាធនំ, នត្ថិ នាសា យស្សាតិ វា **អនំ, សា**លោបោ, រស្សោ ច។ ក្លីវេ’នំ, សកដោ, និត្ថីត្យ**មរកោសោ** [អមរ ១៨.៥២]។

ទ្វយំ ចក្កេ។ ករោតិ គមនមនេនេតិ **ចក្កំ,** ទ្វិត្តំ, ចក្កាទិ។ រថស្ស អង្គំ **រថង្គំ។** តស្ស ចក្កស្ស **អន្តោ** អវសានំ នេមិ, សា **នារិយំ** ឥត្ថិយំ។ នយតិ ចក្កំ **នេមិ។** យា ភូមី ផុសតិ, **នី** នយេ, មិ, **ឰ**បច្ចយេ នេមី ច។ បធិប្បត្រេ។

៣៧៤. **តម្មជ្ឈេ** តស្ស រថស្ស, ចក្កស្ស វា មជ្ឈេ ចក្កាការោ បិណ្ឌិកា, យស្សំ សព្ពានិ កដ្ឋានិ អាសជ្ជន្តេ។ **បិណ្ឌិកា**សាហចរិយា **នាភិ** ឥត្ថី, **ឰ**បច្ចយេ នាភី ច។ សព្ពានិ កដ្ឋានិ បិណ្ឌេតីតិ **បិណ្ឌិកា, បិណ្ឌ** សង្ឃាតេ, អ, សកត្ថេ កោ។ បិណ្ឌីបិ, នាភិ វិយាតិ **នាភិ។**

រថស្ស យុគកដ្ឋំ យត្រ អាសជ្ជតេ, ស យុគន្ធរោ។ កុំ បថវិំ វុណោតិ អច្ឆាទយតីតិ **កុព្ពរោ, វុ** សំវរណេ, រោ, ឧស្សត្តំ។ យុគំ ធារេតីតិ **យុគន្ធរោ,** សញ្ញាយំ អ, អភិធានា រស្សោ។

អក្ខោ សកដំ, តទវយវោ វា, តថា ចាហាជយាចរិយោ –

> “អក្ខោ វិភីដកេ និម្ពេ, សកដេ ច ព្យវហារេ;
> រថស្សាវយវេ កស្សេ, បាសកេប្យ’ក្ខ’មិន្ទ្រិយេ”តិ។

តស្សគ្គគតេ កីលេ **អាណិ**, ឥត្ថី។ អណិបិ, “សីមាស្សិក្ខគ្គកីលេសុ, អណី អាណី ឥមេ ទ្វិសូ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៥៦] ហិ **រុទ្ទោ** ទ្វិធា បឋតិ។ “អណី អាណី ច អក្ខគ្គកីលេ សីមាស្សិសុ មតា”តិ ច **នានត្ថសង្គហេបិ។** អស្សិ កោណោ។ **អណ** សទ្ទេ, ណិ។ បុព្ពបក្ខេ ន វុឌ្ឍិ, **អន** បាណនេ វា, **ណ**ត្តំ។ កណ្ដកាទិសត្ថេហិ បរិរក្ខណត្ថំ កតោ រថាវរណោ វរុថោ, យោ “រថគុត្តី”តិ ខ្យាតោ។ **វរ** វរណេ, វរណមេត្ថាវរណំ, យថា រថំ ថិរត្ថំ តដ្ឋញ្ច គោបតីតិ **រថគុត្តិ**, ឥត្ថី, “គុត្តិ ការាគារេ វុត្តា, ភូគតេ រក្ខណេ យមេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ។**

៣៧៥. រថាទីនំ បុរោភាគសង្ខាតេ មុខេ **ធុរោ។ ធរ** ធារណេ, អស្ស, យានមុខំប្យត្រ។ អក្ខោបក្ខរាទយោ រថស្ស អង្គា នាម។ **អក** គមនេ, ខោ, **អក្ខោ**, ទ្វិន្នំ រថចក្កានំ អន្តរគតោ កដ្ឋវិសេសោ។ ឧបរិ ករីយតេតិ **ឧបក្ខរោ**, អក្ខស្សោបរិ កដ្ឋវិសេសោ។ **អមរកោសេ** បន **ឧបក្ខរ**សទ្ទស្ស សព្ពរថាវយវវាចកត្តំ វុត្តំ “រថង្គន្តុ ឧបក្ខរោ”តិ [អមរ ១៨.៥៥]។ “អបក្ខរោ”តិបិ បាឋោ។

សព្ពស្មឹ ហត្ថាទិកេ វាហនេ **យានា**ទិត្តយំ, សព្ពត្រ ករណសាធនំ។ យោជនីយំ យុជ្ជតេនេនាតិ **យោគ្គំ**, ណ្យោ។ បត្តំ ធោរណញ្ចាត្រ។ **បត** គតិយំ។ **ធោរ** គតិចាតុរិយេ, ឯត្ថាបិ ករណសាធនំ។

៣៧៦. ចតុក្កំ សារថិម្ហិ។ រថេន ចរតិ សីលេនាតិ **រថចារី។** សវតិ បេរយតីតិ **សូតោ**, **សូ** បេរណេ, តោ។ **អជ** គមនេ។ បាជេតីតិ **បាជិតា**, រិតុ, ទីឃាទិ។ **សរ** គតិយំ, ថិ, រថេន សហ គច្ឆតីតិ វា **សារថិ**, ឥណ, អញ្ញត្រោបចារា។ និយន្តា, យន្តា, ខត្តា, សព្យដ្ឋោ, ទក្ខិណត្ថោ, រថកុដុម្ពីប្យត្រ។

“និយន្តា បាជិតា យន្តា, សូតោ ខត្តា ច សារថិ;
សព្យដ្ឋោ ទក្ខិណត្ថោ ច, សញ្ញា រថកុដុម្ពិនោ”តិ [អមរ ១៨.៥៦-៦០]។ –

វុត្តំ ។ អត្ថតោ សារថិនោ រថកុដុម្ពី ច នាមំ។ រថនាយកេ តុ “រថារោហោ ច រថិកោ រថី”តិ បច្ឆា វក្ខតិ។ **ឧទិ** សំបេសនេ, តុ, **ទស្ស តោ**, ឧស្សត្តញ្ច, **ខត្តា។**

តិកំ រថេ បាជិតតរា អញ្ញេ យោធា, អត្រ យេ “រថនាយកា”តិប្បុច្ចន្តេ។ រថមារោហតីតិ **រថិកោ, រថី** ច។ រថេន យុជ្ឈតីតិ វា **រថិកោ**, **រថី** ច។ រថិនោ, សន្ទនារោហោប្យត្រ។ ទ្វយំ យោធេ។ **យុធ** សម្បហារេ, ណោ។ ភដតិ យុជ្ឈតីតិ **ភដោ**, អ។ ក្វចិ យោទ្ធាបិ។

៣៧៧-៣៧៩. ចតុក្កំ បទាតិកេ។ បទេហិ អតតិ អជតីតិ **បទាតិ**, **អត** សាតច្ចគមនេ, ឥ។ **បទ** គមនេ។ បទតីតិ **បត្តិ**, ឥ, ទ្វិត្តំ។ បទេន អទតីតិ វា **បត្តិ**, **អ**លោបោ, **ទស្ស តោ**, ឥមេ ទ្វេ, វក្ខមានា ទ្វេ ច បុមេ។ បទេហិ គច្ឆតីតិ **បទគោ**, **បទិកោ។** បាទាតិកោ, បទាជយោប្យត្រ [បាទេហិ អជតិ ឦ, រស្សោ ច បទាជី (ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៦៦)]។

ឆក្កំ ករចេ។ **នហ** ពន្ធនេ, ករណេ ណោ។ **កង្ក** គត្យត្ថោ, អដោ។ វរីយតេ តន្តិ **វម្មំ**, **វរ** វរណេ, **វរ** ឥច្ឆាយំ វា, មោ, **វស្ស មោ។ កច** ពន្ធនេ, អ, **វ**ការវណ្ណាគមោ។ ឧរោ ឆាទយន្ត្យនេនាតិ **ឧរច្ឆទោ។ វា**សទ្ទោ ទ្វិន្នំ បុន្នបុំសកត្តំ សម្បិណ្ឌេតិ។ **ជល** ទិត្តិយំ, ណ្វុ។ តនុត្តំ, ទំសនំ, ជគរោប្យត្រ។ “ជគរោ កង្កដោ យោគោ, សន្នាហោ ច ឧរច្ឆទោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៦៤ ព្យាខ្យាសុធា ២.៨.៦៤] **រោបាលិតោ។**

តិកំ កតសន្នាហេ។ ចម្មេន សម្មា នទ្ធវាតិ **សន្នទ្ធោ**, ធោ។ **សជ្ជ** គតិយំ, អ។ វម្មេន នទ្ធវា **វម្មិកោ។** ទំសិតោ, ឧរច្ឆទិកោ, ព្យូឡ្ហកង្កដោ, ជគរិកោប្យត្រ។

ទ្វយំ បរិទហិតេ វត្ថាទោ។ **អាបតិ**បុព្ពោ **មុច**ធាតុ បរិទហនេ, ឧភយត្ថ តោ, ភូជាទិ។ បក្ខេ “សុសបចសកតោ ក្ខក្កា ចេ”តិ សុត្តេ **ច**ការេន **ត**បច្ចយស្ស **ក្កោ**, ធាត្វន្តលោបោ ច។ បិនទ្ធោ, អបិនទ្ធោប្យត្រ។ បុព្ពបក្ខេ អបិស្សាការលោបោ។

ចតុក្កំ អភិចារបទាតិម្ហិ។ បុរេ ចរណសីលោ, សត្តមិយា អលោបោ ឧភយត្រាបិ។ បុព្ពេ ណី។ បរបក្ខេ អ, បុព្ពំ, បុព្ពេ វា គច្ឆតីតិ **បុព្ពង្គមោ**, ទុតិយាយាលោបោ។ បុរោគោ, អគ្គេសរោ, បដ្ឋោ, អគ្គតោសរោ, បុរស្សរោ, បុរោគមោប្យត្រ។

ទ្វយំ អសីយគាមិនិ។ មន្ទំ គច្ឆតិ សីលេនាតិ **មន្ទគាមី**, ណី។ **មន្ថ** វិលោឡនេ, អនេកត្ថត្តា សំកិលេសេ ច។ សំកិលិស្សតេតិ **មន្ថរោ**, អរោ។

តិកំ វេតិនិ។ តុរមេតិ គច្ឆតីតិ **តុរិតោ, ត** គតិយំ, តោ។ តុរស្សិ, បជវី, ជវោប្យត្រ។ ទ្វយំ ជេតុយោគ្គ តាមត្ថេ។ **ជិ** ជយេ, តព្ពោ, **ជេតព្ពំ,** ណ្យបច្ចយេ **ជេយ្យំ។**

៣៨០. តិកំ សូរេ។ **សុរ វីរ** វិក្កន្តេតិ ចុរាទិធាតុ។ សុរយតិ, វីរយតីតិ **សូរោ, វីរោ** ច, អ, ទីឃាទិ, **កន្ត** ឆេទនេ។ **វិក្កន្តោ។** ទ្វយំ សហាយមត្ថេ។ សហ ឯតិ គច្ឆតីតិ **សហាយោ,** សព្ពត្រ កត្តរិ ច អ។ **អនុ**សទ្ទោ បច្ឆាត្ថោ។ **សមា**តិ ឯតេ ទ្វេ តុល្យត្ថា។ អនុប្លវោ, អភិសរោបិ។ **សន្នទ្ធប្បភុតី សន្នទ្ធ**សទ្ទាទយោ **អនុចរ**ន្តា តីសុ។

បាថេយ្យំ នាម រាជាទីនំ យាត្រាស្វេវ ពហុលំ បវត្តតីតិ តេជ តំ វុត្តំ, បថេ ហិតំ **បាថេយ្យំ,** ឯយ្យោ។ **សម្ព** មណ្ឌលេ, អលោ, សមេតិ អទ្ធានបរិស្សមមេតេនាតិ វា **សម្ពលំ,** អលោ, **ពា**គមោ ច។

៣៨១. ចតុក្កំ សេនាយំ។ វាហយោគា **វាហិនី។** ធជយោគា **ធជិនី។ សិ** ពន្ធនេ, នោ, **សេនា។ ចមុ** អទនេ, ឩ។ ចមតិ ភីរុន្តិ **ចមូ។** បុតនា, អនីកិនី, វរូថិនីប្យត្រ។ ឯត្ថ ច បុតនា អនីកិនី វាហិនី ចមូ សេនាភេទេបិ។ “បុតនា’នីកិនី ចមូ, សេនា សេនាន្តរេបិ ចេ”តិ **រុទ្ទោ,** “សេនាបភេទេ សេនាយំ, សវន្ទ្យមបិ វាហិនី”តិ **រភសោ** ច។ **ចក្កា**ទិតិកំ សាមញ្ញេន សេនាយំ, សេនង្គេ ច។ **ចាណក្យេ** តុ សេនាវិសេសេ អនីកោ វុត្តោ “តីណិ តិកាន្យនីក”ន្តិ។

អស្សេវ **កាមន្ទកីយេ** វិវរណំ, យថា –

“អស្សស្ស បត្តិយោជា យេ, ភវេយ្យុំ បុរិសា តយោ;
តេតិ កប្បា តុ បញ្ចស្សា, វិជេយ្យា កុញ្ជរស្ស តុ;
បាទង្គោ បាជិតាវន្តោ, បុរិសា ទស បញ្ច ច;
វិធានមិតិ នាគស្ស, ចតុក្កំ សន្ទនស្ស ច;
អនីកមិតិ វិញ្ញេយ្យ-មិតិ កប្បា នវ ទ្វិបា”តិ។

ករិយតេ វិក្កហោ យេនេតិ **ចក្កំ។ ពល** សំវរណេ, អ។ **អណ** សទ្ទេ, ឥកោ។ **វា**ការោ នបុំសកត្តំ សមុច្ចិនោតិ។

ចតុរង្គពលាយ សុសន្នទ្ធាយ សេនាយ យុទ្ធត្ថំ ទេសវិទេសេ **វិន្យាសោ** វិភជិត្វា ន្យសនំ ឋបនំ ព្យូហោ កថ្យតេ។ វិភជិត្វា ឩហនំ ឋបនំ **ព្យូហោ។** តព្ភេទា ទណ្ឌភោគមណ្ឌលាសំហតា ចត្តារោ បកតិព្យូហា។ តត្រ អនីកានំ តិរិយតោ វុត្តិ **ទណ្ឌោ។** សមត្ថានមនីកានមន្វាវុត្តិ អញ្ញោញ្ញតោ វុត្តិ **ភោគោ។** មណ្ឌលរចនាយ សវន្តានមនីកានំ សព្ពតោ វុត្តិ សប្បសរីរមិវ **មណ្ឌលោ។** ឋិតានមិតរេតរាសំ ហតានំ វិសិលិដ្ឋតរានំ អនីកានំ បុថុវុត្តិ **អសំហតោ។** តទុត្តំ **កាមន្ទកេន** –

“តិរិយតោ វុត្តិ ទណ្ឌាខ្យា, ភោគោន្វាវុត្តិរេវ ច;
មណ្ឌលោ សព្ពតោវុត្តិ, បុថុវុត្តិ អសំហតោ”តិ។

ព្យូហសមវេតោ ឯវ ព្យូហស្សេកទេសោ បច្ឆាភាគោ **ព្យូហបណ្ហិ,** ព្យូហស្ស បច្ឆា, ព្យូហន្តរមេវ វា។ យត្រ ឋិតោ រាជា សសេនំ បដិគ្គណ្ហតិ, តំ សេនាយ បច្ឆា ធនុសតទ្វយន្តរេន ឋិតបរិសសហិតំ អនីកំ **“បដិគ្គហោ”**ត្យុច្ចតេ។

៣៨២-៣៨៣. ឯកោ ហត្ថី ទ្វាទសបុរិសសហិតោ “ឯកោ ហត្ថី”ត្យុច្ចតេ, ឯតេន លក្ខណេន **អធមន្តតោ** ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន តយោ ហត្ថិនោ **ហត្ថានីកំ** នាម, តថា ឯកោ តុរង្គោ តិបុរិសសហិតោ, ឯកោ ច រថោ ចតុបុរិសសហិតោ ឯកោ ហយោ, ឯកោ រថោតិ ឯតេន លក្ខណេន អធមន្តតោ តយោ ហយា ច តយោ រថា ច **ហយានីកំ, រថានីកំ** នាម, តេនាហ “តយោ តយោ គជាទយោ”តិ។ **សសត្ថា** ខគ្គាទិសត្ថហត្ថា **ចតុជ្ជនា** ចត្តារោ បុរិសា **បត្តានីកំ** នាម វុត្តា។ ហេដ្ឋិមន្តតោយេវេត្ថាបិ បរិច្ឆេទោ។ **អមរកោសេ** ត្វញ្ញថា កថិតា –

“ឯកកេភរថា ត្យស្សា, បត្តិ បញ្ចបទាតិកា;
បត្យង្គេហិ តិគុណេហិ, កមា សញ្ញា យថោត្តរំ។

សេនាមុខំ គុម្ពគណា, វាហិនី បុតនា ចមូ;
អនីកិនី ច តាសន្ត, ទស អក្ខោភិនី មត”ន្តិ [អមរ ១៨.៨០-១]។

តស្សត្ថោ – តីហិ អស្សេហិ គជេនេកេន រថេន ច បទាតីភិ ច បញ្ចហិ បត្តិ នាម សេនង្គំ។ បត្យង្គេហិ សព្ពេហិ គជាទីហិ យថាបុព្ពំ គុណេហិ យថោត្តរំ កមេន សេនាមុខាទិកា សញ្ញា ភវតិ។ **យថោត្តរ**ន្តិ វចនេន យថាបុព្ពមិត្យត្ថមាហ, តេនេទំ វុត្តំ “ភវតិ តយោ បត្តិនោ សេនាមុខំ។ តីហិ សេនាមុខេហិ គុម្ពោ។ គុម្ពត្តយេន គណោ។ គណត្តយំ វាហិនី។ វាហិនិត្តយំ បុតនា។ បុតនត្តយំ ចមូ។ ចមុត្តយំ អនីកិនី។ តាសំ អនីកិនីនំ ទស អក្ខោភិនី”តិ។

តត្រ រថានំ សង្ខ្យា សត្តតិសហិតេហិ អដ្ឋសតេហាធិកានេ្យកវីសតិសហស្សានិ, ឯវមេវ គជានម្បិ សង្ខ្យា, តថា ច –

បញ្ចសដ្ឋិសហស្សានិ, ឆសតានិ ទសេវ តុ;
សង្ខ្យា តា តុរង្គានញ្ហិ, វិនា រថេ តុរង្គមេ។

នវានំ សតសហស្សំ, សហស្សានិ នវេវ ច;
សតានិ តីណិ ច’ញ្ញានិ, បញ្ញាសញ្ច បទាតយោតិ [ព្យាខ្យាសុធា ២.៨.៨០]។

៣៨៤. ហេដ្ឋិមបរិច្ឆេទេន សេនំ ទស្សេត្វា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន ទស្សេតុមាហ **“សដ្ឋិ…បេ…. យន្តិ”**ច្ចាទិ។ **យន្តិយា** យានំ កុព្ពន្តិយា **សេនាយ** កត្តុភូតាយ ធូលិកតេសុ សន្តេសុ។ កេសុ? សដ្ឋិវីសកលាបេសុ។ កិត្តកប្បមាណេសុ? បច្ចេកំ សដ្ឋិទណ្ឌវន្តេសុ, ឯសា អក្ខោភិនី នាម សេនា ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទេន។ កេនចិ ខោភេតុមសក្កុណេយ្យតាយ **អក្ខោភិនី**, យុ, នទាទិ។ **ខុភ** ចលនេ។

៣៨៥. ចតុក្កំ សម្បត្តិយំ។ ធនុក្កំសោ សម្បត្តិ។ **បទ** គមនេ, ភាវេតិ។ យុបក្ខេ “ឥត្ថិយមតិយវោ វា”តិ អ។ **លក្ខ** ទស្សនង្កេសុ, ឦ, **លក្ខី, សិរី** ច បុព្ពេ ទេវតាវសេន វុត្តា, ឥធ ធនុក្កំសវសេន។

ទ្វយំ សម្បត្តិវិបរីតាយំ។ វិរូបំ បជ្ជតីតិ **វិបត្តិ, បទិ**ម្ហា កត្តរិតិ។ វិរូបំ បជ្ជនំ វា **វិបត្តិ,** ភាវេតិ។ **អាបទា** សហចរណតោ **វិបត្តិ** ថិយំ។

ចតុក្កំ សត្ថមត្តេ។ អានាយ យុជ្ឈន្តេ យន្តិ **អាវុធំ, យស្ស ធោ។ អាយុធំ** វា។ **ហរ** ហរណេ។ ហរតិ ជីវិតន្តិ **ហេតិ**,តិ, អស្សេ, រលោបោ, **ហន**តិវសេន វា សិទ្ធំ។ **សស** ហិសាយំ, ថោ។ អត្ថំប្បត្រេ។ **អសុ** ខេបនេ។

៣៨៦-៣៨៧. សង្ខេបេនាយុធំ ទស្សេតុមាហ។ មុត្តាមុត្តញ្ច អមុត្តញ្ច បាណិតោ មុត្តញ្ច យន្តមុត្តញ្ចេតិ សកលំ តំ អាយុធំ ចតុព្ពិធំ ពហូនម្បិ តព្ភេទានតិវត្តនតោ។

ចតុន្នំ សរូបមាហ **“មុត្តាមុត្តញ្ច”**ទិ។ យដ្ឋិ នាម សត្ថវិសេសោ, ន កត្តរទណ្ឌោ។

“យដ្ឋិ ហារលតាសត្ថ-ភេទេសុ ធនុទណ្ឌកេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។**

តទាទិ អាយុធំ មុត្តញ្ច តំ អមុត្តញ្ចេតិ **មុត្តាមុត្តំ**, កម្មធារយោ, យថា កតាកតំ។ **ឆុរិកា** អសិបុត្តិ, តទាទិកំ អមុត្តំ។ **យន្ត** សង្កោចនេ, **យន្តំ**, ធន្វាទិ។

៣៨៨-៣៨៩. បញ្ចកំ ធនុម្ហិ។ ឧសុំ អសតិ ខិបតីតិ, កម្មនិ ណោ, ឧស្សិ។ **ធន** ធញ្ញេ, ឧ, **ហន** ហិសាយំ វា, ឧ, **ហស្ស ធោ, ធនុ។** “ធនុ វំសវិសុទ្ធោបិ, និគ្គុណោ កី ករិស្សតី”តិ [ហិតោបទេស កថាមុខ ២៣] បុមេ បយោគោ។ “សរា វាបោ ធនុ ឥត្ថី, គុណតា តិណតាបិចេ”តិ [តិកណ្ឌសេស ២.៨.៥១] **តិកណ្ឌសេសោ។** កី នាមេន ទណ្ឌយតីតិ **កោទណ្ឌំ, ទណ្ឌ** និបាតនេ, កី នាមេន ទម្បតីតិ វា **កោទណ្ឌំ, ទមុ**ធាតុម្ហា ឌោ, កី នាមេន ទុនោតីតិ វា **កោទណ្ឌំ, ទុ** បរិតាបេ, ឌោ និបាតិតោ, កុដិលត្តា វា កុច្ឆិតោ ទណ្ឌោ យស្សត្ថីតិ **កោទណ្ឌំ។ ចប** សន្តាបេ, អ, ចបោ, វំសភេទោ, តព្ពិការោ **ចាបោ,** ណោ។ សរមសតិ ខិបតីតិ **សរាសនំ។** កម្មុកម្បិ។ កម្មាយ បភវតីតិ **កម្មុកំ។**

តិកំ គុណេ។ គច្ឆតិ សរោ យេនាតិ **គុណោ, មស្ស ណោ,** អស្សុ, **គុ** សទ្ទេ វា, គវតិ ឯតេនាតិ **គុណោ,** យុ, **ណ**ត្តំ។ **ជរ** វយោហានិម្ហិ, អ, **ជិយា**ទេសោ។ បក្ខេ **ឥ**ការលោបោ, **ជយា។** “ជិយា ចាថា”តិបិ បាឋោ, តទា ទ្វយំ គុណេ។ មុព្ពិ, សិញ្ជិនីប្បត្រេ។ មុព្ពវិការោ **មុព្ពី។ សិញ្ជ** អព្យត្តសទ្ទេ, ឥនី។

តិបាទោ កណ្ហេ។ **សរ** ហឹសាយំ។ សរន្ត្យនេនាតិ, បុមេ, សញ្ញាយំ ណោ។ បត្តំ វាជោ, តំយោគា **បត្តិ,** ត្ល៊ី។ **សា** តនុករណាវសានេសុ, ទិវាទិ, ណ្វុ, **យ**ស្សាលោបោ។ វណ្យតេ សទ្ទាយតេនេនេតិ **វាណោ,** ណោ, **វណ** សទ្ទេ។ កណ្យតេនេនេតិ **កណ្ឌំ, កណ** សទ្ទេ, ឌោ, **កណ្ឌ** ភេទេ វា។ **ឥស** គមនេ, ឧ, ឥស្ស, **ឧស** ទាហេ វា។ **ឧរុ** ឆេទនេ, អបោ, អថ វា ខេ អរតិ គច្ឆតីតិ ឧរោ, អស្ស, តំ បាតីតិ **ឧរព្ភោ។ តិជ** និសានេ, យុ។ **អស** ខិបនេ, កម្មេ យុ។ វិសិខោ, អជិម្ហគោ, ខគោ, អាសុគោ, កលម្ពោ, មគ្គណោ, រោបោប្យត្រ។ វិសន្តោ ខណតីតិ **វិសិខោ។ កល** មទេ, អម្ពោ។ **មគ្គ** អន្វេសនេ, យុ។ **រុប** វិមោហនេ, ទិវាទិ, អ, **រោបោ។** “ថូលខេខោ វិបាដោ ច, ចិត្របុង្ខោ សរោបិ ចេ”តិ [តិកណ្ឌសេស ២.៨.៥២] **តិកណ្ឌសេសេ។**

បញ្ចកំ កលាបេ។ **តូណ** បូរណេ, ចុរាទិ, នទាទិ។ “តូណោ និសង្គោ តូណិរោ, ឧបាសង្គោ ច វាណធិ”រិតិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.៨៨] **អមរមាលាយំ** បុំសកណ្ឌេ។ “តូណា”តិបិ ឥត្ថិលិង្គប្បករណេ វុត្តោ, ឥធ បន “តុណី, តូណោ”តិ ទ្វីសុ, សរសមូហានំ ឋានត្តា **កលាបោ។ ឥរ**បច្ចយេ **តូណិរោ។** វាណា សរា ធិយន្តេត្រេតិ **វាណធិ។** “តូណោ បសង្គ តូណិរ-និសង្គា វាណធិ ទ្វិសូ”ត្យ**មរសីហោ។**

៣៩០. ទ្វយំ វាជេ, យំ “កណ្ឌបត្ត”មិត្យុច្ចតេ។ **បត** គមនេ, ករណេ ខោ, **តស្ស កោ,** បក្ខេន កតត្តា វា **បក្ខោ** ។ វជត្យនេនាតិ **វាជោ,** ណោ។ វិសមបិវិត្តាតិ **វិសប្បីតោ** សរោ ទិទ្ធោ នាម។ **ទិស** អប្បីតិយំ, តោ។ លិត្តោប្យត្រ។

តិកំ វិជ្ឈិតព្ពេ។ វិជ្ឈនត្ថំ លក្ខ្យតេតិ **លក្ខំ។** វិជ្ឈិតព្ពន្តិ **វេជ្ឈំ,** ណ្យោ, **ឈ**ស្ស **ជ្ឈោ,** ឥស្សេ។ សរោ វយតិ គច្ឆតិ យស្មឹ **សរព្យំ,** វស្សាការលោបោ។ និច្ចំ សរានមភ្យាសនំ វសីករណំ **សរាភ្យាសោ។** “ព្យាធេប្យុបាសនាយញ្ច, វាណាភ្យាសេប្យុបាសន”ន្តិ **រុទ្ទោ។** លក្ខមុបគន្ធា អសនំ ខិបនំ **ឧបាសនំ។**

៣៩១. បញ្ចកំ ខគ្គេ។ មណ្ឌលំ អគ្គំ យស្ស។ និក្កតោ តឹសតោ’ង្គុលិតោ **នេត្តឹសោ។ អស** ខេបនេ, អសតេ ខិប្យតេតិ **អសិ,** ឥ។ **ខគ្គ** ខណ្ឌភេទេ។ សាយកោ សរេបិ។ ចន្ទហាសោ, រិដ្ឋិ, កក្ខលកោ, ករវាលោប្យត្រ។ តស្ស ខគ្គស្ស បិធានេ **កោសិ,** ឥត្ថី។ **កុស** សិលេសនេ, ឥ, កោសិ, វស្សន្តោ។ ខគ្គឆុរិកាទីនំ មុដ្ឋិយំ **ថរុ**សទ្ទោ។ **ថរ** សត្ថគតិយំ, ឧ។

៣៩២. តិកំ ខគ្គាទីនំ សត្ថានំ វារណផលកេ។ **ខេដ** ភក្ខនេ, ណ្វុ។ **ផល** វិសារណេ, ណ្វុ។ ផលតីតិ **ផលកំ,** អនិត្ថី។ **ចរ** គតិភក្ខនេសុ, មោ, **ចមុ** អទនេ វា, អ។ ផលម្បិ។

វណ្ណានិហារស្សាខគ្គាកតិ ហត្ថកុណ្ឋាទិ **ឥល្លី, ឥលីបិ, ឥល** គតិយំ, នទាទិ។ ករំ បាលយតីតិ **ករបាលិកា,** ណ្វុ។

ទ្វយំ អសិបុត្តិយំ។ **ឆុរ** ឆេទនេ, ណ្វុ។ **សសុ** ហឹសាយំ,តិ, នទាទិ។ អសិនោ បុត្តី, អសិធេនុកាបិ។

ទ្វយំ វេឡុតីនំ មុគ្គរេហិ សមានាការាយុធភេទេ។ **លគ** សង្គេ, អលោ, អស្ស, ឡត្តញ្ច។ មុរំ គិរតីតិ **មុគ្គរោ, រ**ស្ស **គោ, គិរ** និគ្គិរណេ, មុច្ចតីតិ វា **មុគ្គរោ,** អរោ។ ទុឃណោ, ឃនោបិ។

៣៩៣. ទ្វយំ សល្លេ។ **សល** អាសុគតិយំ, អ, **សរ** ហឹសាយំ វា, លោ, **រស្ស លោ។ សង្គ** សង្គាយំ, ឧ។ **សូល**ម្បិ។ **សូល** រុជាយំ។

ទ្វយំ វាសិយំ។ **វស** ឆេទនស្នេហាវហារណេសុ, ណិ។ **តច្ឆ** តនុករណេ, យុ, នទាទិ។

ទ្វយំ ផរសុម្ហិ។ ឆេទកត្តា កុច្ឆិតា ធារា យស្សាតិ **កុធារី។** កុធារោបិ។ បរំ សសតិ ហឹសតីតិ **ផរសុ។** ឧ, **ប**ស្ស **ផោ, ស**លោបោ ច។ បរសុបិ, សោ **បរសុ**សទ្ទោ នបុំសកោ។ បរសុធោប្យត្រ។

ទ្វយំ បាសាណវិទារណេ។ **ដង្ក** ពន្ធនេ។ **ទរ** វិទារណេ។ បាសាណំ ទារយតីតិ **បាសាណទារណោ,** យុ។ បាសាណទារកោបិ។

៣៩៤. ទ្វយំ ហត្ថប្បមាណេ កណយេ [កណ្ឌេ (ចិន្តាមណិដីកា)]។ ចក្កបូរណាទិវាយុវសេន ខិប្បតេ។ **កណ** សទ្ទេ, អយោ។ ភិន្ទនសីលតាយ ភិន្ទី, វាតិ គច្ឆតិ តេនាតិ វាលោ, អលោ, ភិន្ទី ច សោ វាលោ ចាតិ ភិន្ទិវាលោ, ឡត្តេ **ភិន្ទិវាឡោ,** រស្សោ។

ចក្កាទយោ សត្ថភេទា។ តត្រ ចក្កាការោ អាយុធវិសេសោ **ចក្កំ។ កន្ត** ឆេទនេ, អស្សុ, **កុន្តោ** ទីឃទណ្ឌោ។ **គទា, សត្តិ** ច បសិទ្ធា។

តិកំ កោណភាគេ។ **កុណ** សទ្ទោបករណេសុ, **កុណ** សង្កោចនេ វា, ណោ។ **សិ** សេវាយំ, អ, រស្សោ, **អស្សោ។ កុដ** កោដិល្លេ, ឥណ។

៣៩៥. ទ្វិបាទំ វិជិគីសស្ស យាត្រាយំ, សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។ **យា** បាបុណេ, និក្ខមិត្វា យាយតេ **និយ្យានំ**, យុ។ "ឆទាទីហិ តត្រណ"តិ ត្រណ។ យាត្រា, អា។ នទាទិនោ អាកតិគណត្តា ឦបច្ចយាភាវោ។ **ឋា** គតិនិវត្តិយំ, **ប**បុព្ពោ យានេ, យុ, បតិដ្ឋីយតេ **បដ្ឋានំ**, បុរេចារិម្ហិ **បដ្ឋោ។**

បញ្ចកំ ធូលិមត្តេ។ តថា ច "បំសុ ខោទោ មតោ រេណុ, ចុណ្ណោ ធូលិ'ត្ថិយំ ភវេ"ត្យ**មរមាលា។ ចុណ្ណ** បិសនេ, **ចុណ្ណ** សញ្ចុណ្ណនេ វា។ **បំស** នាសនេ, ឧ។ **រន្ធ** រាគេ, **រជោ,** មនោគណោបិ នបុំសកេ, តំសហចរណតោ **បំសុ**បិ។ "ក្លីវ'បរាជេ រេណុម្ហិ"តិ **រភសោ។** អថ វា **ចុណ្ណរជោ**សហចរណតោ **បំសុ** នបុំសកេ។ **ធូ** វិធុននេ, **ធូ** កម្បនេ វា, លិ, នទាទិ។ **រិ** គតិយំ, ណុ, តស្សេ។

៣៩៦. វិសក្កមវេទិវិសថុតី យោ កុព្ពតិ, សោ **មាគធោ។** តស្មឹ មធុកោ វុត្តោ។ សោ ច ខត្តិយាវេស្សសម្ភវោ ភវតិ, វំសមគ្គំ ថវតីតិ **មាគធោ, ថស្ស ធោ។** មគ្គំ ធវតីតិ **មធុកោ,** ណ្វុ, គ្គលោបោ។

វិរិយាទិថុតី សិលេន យោ បបតិ, សោ **វន្ទី,** តស្សីលាទីសុ ណី។

យោ និសាវសានំ វិភាវេន្តោ ពោធយតិ, សោ **វេតាឡិកោ,** វិភាវេន្តោ តាឡសទ្ទេន ពោធយតីតិ **វេតាឡិកោ,** ណិកោ។

ចក្កេន ចរន្តោ ពហូហិ បីឡេត្វា យោ បបតិ, សោ **ចក្កិកោ,** ឧភយត្រ ចរត្យត្ថេ ឥកោ។ **ឃណ្ដ** ភាសត្ថោ, ចុរាទិ។

៣៩៧. បញ្ចកំ ធជេ។ **កិត** និវាសេ, រោគាបនយនេ ច, ឧ, កិតតិ អបនេតិ ឯតេនាតិ **កេតុ។ ធជ** គមនេ, អ។ ឧប្បតតីតិ **បដាកា,** អាកោ, **បដ** គតិយំ វា, **បដាកា។** កេន វាតេន ទលីយតេ វិទារីយតេតិ **កទលី,** នទាទិ, ឆិន្នភិន្នត្តា កុច្ឆិតំ ទលំ បត្តមេតិស្សាត្ថីតិ វា **កទលី, បដាកា** សហចរណតោ ឥត្ថិយំ។ កទលី មោចេបិ។ **យុម្ហិ កេតនំ។** ឯត្ថ ច **ធជ**សហចរណតោ **កេតុ** បុន្នបុំសកេ។ "បដាកា វេជយន្តី ច, កេតនំ ធជ'មនិត្ថី"ត្យ [អមរ ១៨.៩៩] **មរកោសេ។**

អញ្ញមញ្ញស្សេតិ ឯកមបេក្ខិត្វា អបរស្សាបរំ អបេក្ខិត្វា អញ្ញស្ស។ យោ **អហំការោ** អភិមានោ, សោ "អហំ អហ"មិតិ ករោតីតិ **អហមហមិកា** ភវេ។ "អហំ អគ្គោ ភវាមិ, អហំ អគ្គោ ភវាមី"តិ អញ្ញមញ្ញមតិក្កម្ម យោធានំ សមគ្គេ ធាវនំ, តត្រ តុ **អហំបុព្ពិកា។ អហំ**សទ្ទោ វិភត្តិបតិរូបកោ និបាតោ, សកត្ថេ **ក**បច្ចយេ កតេ វិច្ឆាយំ គម្យមានត្តា ទ្វិត្តាភាវោ។

៣៩៨. ចតុក្កំ ពលេ។ **ពល** បាណនេ, ករណេ អ។ **ធា** គតិនិវត្តិយំ, ករណេ មោ, **ធស្ស ថោ។** សហតេនេនាតិ **សហំ,** សហោបិ។ **សក** សត្តិយំ,តិ។ ទ្រវិណំ, តរោ, បរក្កមោ, បាណោបិ។

អតិសូរតា វិក្កមោ នាម។

ជយេ ជិតេ សតិ, ការណភូតេ វា កតំ បានំ **ជយបានំ។ អមរកោសេ** បន "វីរបានំ តុ យំ បានំ, ជាតេ ភាវិនិ វា រណេ"តិ [អមរ ១៨.១០៣] វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – ភវិស្សតិរណេ ជីវិតសំសយា សំហាសុប្បាទនត្ថំ, ទេវតាយាចនបុព្ពកំ សជាតិយេហិ សហ សម្ភូយ យោធានំ យំ បានំ ជាតេ ច រណេ វិជយស្ស សន្ទស្សនត្ថំ, តំ **វីរបាន**មុច្ចតេ។

៣៩៩-៤០០. សាឌ្ឍបជ្ជំ យុទ្ធេ។ **សង្គាម** យុទ្ធេ, ចុរាទិ, អ។ **ហរ** ហរណេ, បសយ្ហករណេ ច។ **អរ** គមនេ, អ។ **សមរំ។ រណ** សទ្ទេ, ទ្វេប្បនិត្ថិយំ។ **អជ** គមនេ, ណិ, **អាជិ,** រស្សន្តោ។ អាហុយ្យន្តេ អស្មិំយោធា, **ហុ** សទ្ទេ, អ។ **យុធ** សម្បហារេ, តោ។ អាទាយ យុជ្ឈន្តេត្រ **អាយោធនំ,** យុ។ **យុជ** យោគេ, **សំយុគំ,** សំយុត្តម្ហិ។ **ភណ្ឌ** បរិភាសនេ, យុ។ វិគ្គយ្ហន្តិ យុជ្ឈន្ត្យស្មឹ **វិគ្គហោ។** កលហន្ត្យស្មឹ **កលហោ។ មេធ** មេធាហឹសាសង្គមេសុ, ណ្វុ។ ជញ្ញំ, បរិទារណំ,

អក្កន្ទនំ, សង្ឃំ, សមីកំ, សម្បរាយកំ, អនីកំ, អភិសម្បាតោ, កលិសំ, ដោដោ, អត្យាមទ្ទោតច្ឆាទយោបិ យុទ្ធេ។ កេចិ បន “ភណ្ឌនាទិបញ្ចកំ កលហេ, ន យុទ្ធេ”តិ វទន្តិ, តំ “ភណ្ឌនំ ករចេ យុទ្ធេ, ខលិការេបិ វត្តតេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ** វុត្តត្តា ន គហេតព្ពំ។

ទ្វយំ មុច្ឆាយំ។ **មុច្ឆ** មោហសមុស្សយេសុ។ **មុហ** វេចិត្តេ។ តិកំ ពលក្ការេ។ បសហនំ **បសយ្ហោ, សហ** សត្តិយំ, ណ្យោ។ ពលិនោ, ពលេន វា ករណំ **ពលក្ការោ។ ហឋ** ពលក្ការេ, ណោ។ បសង្កោបិ។

៤០១. **សុភាសុភានំ** ផលានំ **សូចិកា** បកាសកា យា ភូតស្ស វត្ថុនោ **វិកតិ** អញ្ញថា ឧប្បត្តិ, សា ឧប្បាតោ។ សុភាសុភផលំ បកាសេន្តោ បតតិ គច្ឆតីតិ **ឧប្បាតោ។** ឧប្បាទោបិ។ **ត**សទ្ទោ’យំ បុព្ពបទស្ស, អបរបទស្ស វា លិង្គមាទត្តេ។ “អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ, វិគ្គហោ ច តំ វាក្យញ្ចេតិ វិគ្គហវាក្យ”ន្ត្យាទីសុ, តថ បន បុព្ពបទស្ស លិង្គមាទត្តេ។ ឧប្បាតស្ស តត្រ យុទ្ធបក្កមេនាភិធានំ។

ចតុក្កំ ឧប្បាតស្ស បរិយាយេ។ **ត** គមនេ,តិ, ទីឃាទិ។ សព្ពកាលំ ន ជាយតីតិ **អជញ្ញំ,** ណ្យោ, ផលំ ន ជនេតីតិ វា **អជញ្ញំ,** តញ្ហិ ធូមោ វិយ អគ្គិស្ស កម្មផលស្ស បកាសនមត្តមេវ ករោតិ, ន តំ ជនេតីតិ **អជញ្ញំ** នាម។ ឧបគន្ត្វា សជ្ជតិ បកាសេតីតិ **ឧបសគ្គោ,** ណោ។ ឧបគន្ត្វា ទុនោតីតិ **ឧបទ្ទវោ, ទុ** បរិតាបេ, អ។ ឯត្ថ ច **ឦត្យា**ទយោ ជនកេបិ វត្តន្តិ, យថា ជរាទីនមុបទ្ទវា។

៤០២. **មល្លយុទ្ធម្ហិ** ពាហុយុទ្ធម្ហិ និព្ពុទ្ធំ។ អជោភាគំ ពន្ធនំ វា កត្វា យុជ្ឈន្ត្យត្រ **និព្ពុទ្ធំ, យស្ស ពោ,** អញ្ញមញ្ញស្ស វេធំ និព្ពេធេន្ត្យត្រេតិ វា **និព្ពុទ្ធំ។ វេធ** វេធនេ, តោ, ឯស្សុ, អញ្ញត្រោបចារា។ ទ្វយំ ជយក្រិយាយំ។ **ជិ** ជយេ, “ភាវេ ចា”តិ ណោ។ **រណេ** យុទ្ធេ យោ ភង្គោ, សោ **បរាជយោ។ បរា**បុព្ពោ **ជិ** យុទ្ធភង្គេ។ ទ្វយំ បលាយនមត្តេ, ន តុ សង្គាមតោយេវ បលាយនេ។ បរិវជ្ជេត្វា អយនំ គមនំ **បលាយនំ។** អបវជ្ជេត្វា គមនំ **អបក្កមោ។** បទាវោ, ទាវោ, សន្ទាវោ, វិទ្ទវោ, ទវោ, អបយានំប្យត្រ។

៤០៣. បដ្ឋំ មារណេ។ **មរ** បាណចាគេ, សព្ពត្ថ ភាវសាធនំ។ មារីយតេ **មារណំ,** យុ។ **ហន** ហឹសាយំ, **ណ**ម្ហិ “ហនស្ស ឃាតោ”តិ **ឃាត**ាទេសោ។ **នស** អទស្សនេ។ **សូទ** ធារណេ។ **ហឹស** ហឹសាយំ។ **សរ** ហឹសាយំ, ឥត្ថិយមាបច្ចយោ, **ហឹសា។ ណ**ម្ហិ **ហន**ស្ស **វធា**ទេសោ។ **សស** ហឹសាយំ។ **យុ**ម្ហិ **ហន**ស្ស **ឃាតោ,** ឃាតនំ, និព្ពរហនំ, និការណំ, បវាសនំ, សញ្ញាបនំ, បមថនំ, កថនំ, ឧជ្ជាសនំ, អារម្ភោ, បិញ្ជោប្យត្រ។ **វរហ** ពាធាន្យ បរិភាសនហឹសាទានេសុ។ **ករ** ហឹសាយំ។ **វស** និវាសេ, បបុព្ពោ ហឹសត្ថោ។ **ញា** មារណតោសននិសាមនេសុ, **ជា**គមោ, **សញ្ញាបនំ។ មថ** វិលោឡនេ។ **កថ** ហឹសត្ថោ។ **ជសុ** ហឹសាយំ, **ជសិ** តាឡនេ វា, ចុរាទិ។ **អា**បុព្ពោ **រភិ** មារណេ។ **បិញ្ជ** ហឹសាពលទាននិកេតនេសុ។ ឯតេ យថាក្កមមិធានាគតានំ ធាតវោ។

៤០៤. បដ្ឋំ មរណេ។ កាលោ អតីតាទិ, តស្ស កិរិយា, “កាលោ ឃសតិ ភូតានី”តិ [ជា. ១.២.១៩០] ហិ វុត្តំ។ **មរ**តិតោ ចុ, **មច្ចុ, វជា**ទិនា វា ត្យុ។ តតោ **មច្ចុ**សទិសោ ទ្វីសុ។ អតិក្កមិត្វា អយនំ **អច្ចយោ។ ធន** ធញ្ញោ។ កាលស្ស កិរិយត្តា **កាលោ,** អត្តភាវស្ស អន្តំ ករោតីតិ វា **កាលោ,** ណោ។ អមតិ គច្ឆតីតិ **អន្តោ។ ចុ** ចវនេ។

៤០៥. តិកំ មតេ។ បរំ លោកំ ឯតិ គច្ឆតីតិ **បេតោ, បរេតោ** ច, តោ, បុព្ពេ រលោបោ។ មរតីតិ **មតោ។** បរាសុ, បត្តបញ្ចត្តោប្យត្រ។ ទ្វយំ មតទហនកដ្ឋរាសិម្ហិ, យា “ផុល្លី”តិ វុច្ចតិ។ ចីយតេ យត្ថាតិ **ចិតកោ, ចិតោ** ច, តោ។ បុព្ពត្រ សកត្ថេ កោ។ ចិតា, ចិត្យា, ចិតិប្យត្រ។

ទ្វយំ សុសានេ, អាគន្ត្វា ទហន្តិ អត្រ **អាឡហនំ។ ទហ** ភស្មីករណេ, យុ, **ទ**ស្ស **ឡោ។ អាឡាហន**ម្បិ។ ឆវស្ស សយនដ្ឋានំ **សុសានំ, ឆវ**ស្ស **សុ, សយន**ស្ស ច **សានោ,** អថ វា សេន្តិ អត្រាតិ សានំ, យុ, ឆវស្ស សានំ **សុសានំ។ ឆវស្ស សុ។** បិតុវនម្បិ។ ទ្វយំ មតសរីរេ, **កុណប** បូតិគន្ធត្តេ។ កុច្ឆិតំ នេតីតិ វា **កុណបោ,** អបោ, **ណ**ត្តំ។ **ឆវ** គតិយំ, អ។

៤០៦. អសីសកត្តា **សិរោសុញ្ញោ** នច្ចនាទិក្រិយាសហិតត្តា **សហក្រិយោ ទេហោ** កាយោ កពន្ធោ [“យុទ្ធេ យោធេសុ សូរេសុ សហស្សំ កត្ត (ខណ្ឌ) មុទ្ធសុ តទាវេសា កពន្ធោ តុ ឯកោ’មុទ្ធា ក្រិយាន្វិតោ”តិ កពន្ធលក្ខណំ], យុទ្ធេ សហស្សបូរណេ កពន្ធោ។ “នច្ចតី”តិ វុត្តត្តា នច្ចនាទិក្រិយារហិតេ គូបចារោ។ អវិជ្ជមានេន កេន សិរសា អន្ធោ **កពន្ធោ, វ**ការមជ្ឈោ។ អវិជ្ជមានស្សាបិ ហិ ការណភាវោ លោកេ ទិដ្ឋោ, យថា វស្សេន កតោ សុភិក្ខោ, ទុព្ភិក្ខោ ច, យថា លោកេ, តថា សាសនេបិ, យថា អនន្តរបច្ចយាទីនិ។

អាមកេហិ កុច្ឆិតេហិ អបូតិគតមតសរីរេហិ សម្បុណ្ណេ អាមកេ សុសានស្មឹ សិវថិកា វុត្តា, អត្ថប្បធាននិទ្ទេសេន ចេត្ថ សទ្ទោ និទ្ទិដ្ឋោ, យថា "សតោ សម្បជានោ"តិ បុគ្គលប្បធាននិទ្ទេសេន ធម្មោតិ។ ឆវា ធិយ្យន្តេត្រ **សិវថិកា**, ណ្វុ, **ឆស្ស សោ**, **ថត្តំ**, **ឥត្តញ្ច**។ ឆវថិកាបិ។

៤០៧. ទ្វយំ អាកឌ្ឍិតមនុស្សគវាទោ។ មុញ្ចនសញ្ញាយ វន្ទតីតិ **វន្ទិ**។ **វន្ទ** អភិវាទនថុតីសុ, ឦ, រស្សោបិ, **វន្ទិ**។ សត្តូនំ ករេន ហត្ថេន មរិតព្ពត្តា **ករមរោ**។ បគ្គហោ, ឧបគ្គហោបិ។ ទ្វយំ ជីវិតេ, **អន** បាណនេ, បាណន្តិ អនេនាតិ **បាណោ**, ណោ។ ភវតិ យេនាតិ **អសុ**។ អស ភុវិ, ឧ, អាសុបិ, **អសុ** ឧភនេ វា។

ពន្ទនាគារំ ពន្ទនគេហំ ការា នាម។ ករោន្តិ ហឹសន្តិ អត្រ **ការា**, អ។ **ករ** ហឹសាយំ។ ពន្ទនាលយោបិ។ ករ ហឹសាយំ, **យត** និយ្យាតនេ។ ការណា, យតនា ច។ តិព្វវេទនាប្បត្ត។

ខត្តិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤០៨. ទ្វិបាទំ ព្រាហ្មណេ, ព្រហ្មនោ ពន្ធុ, ព្រហ្មា ពន្ធុ យស្ស វា **ព្រហ្មពន្ធុ**។ កុលាចារព្រាហ្មណភាវវសេន ទ្វិក្ខត្តុំ ជាតត្តា **ទ្វិជោ**, ឯកជេ តូបចារា។ **វបិស្ម** បោ, អស្សិ។ ព្រហ្មនោ អបច្ចំ **ព្រហ្មា**, **ព្រាហ្មណោ** ច, **នា**គមោ, **ណ**ត្តំ, ទីឃាទិ។ សុគាយុគកថនត្ថំ "ភោភោ"តិ វចនំ វទតិ សីលេន, ណី។

ទ្វយំ ឆន្ទោជ្ជេគរិ។ ព្រហ្មសុត្តំ អធីតេ **សោត្តិយោ**, "នេន និទ្ទិដ្ឋមនិច្ឆ"ន្តិ [កាតន្ត ១.២.១៨ នយជិតំ អនិច្ឆំ (បរិភាសេន្ទុសេខរ ៩៧)] វុត្តត្តា វុទ្ធិ, **យទា**ទិនា វា **ឆន្ទ**សទ្ទស្ស **សោត្តិយា**ទេសោ [បាណិនិ ៥.២.៨៤]។ ឆន្ទំ អធីតេ **ឆន្ទសោ**, **សោ** បុល្លិង្គោ។

ទ្វយំ សិស្សេ។ សោតុំ ឥច្ឆន្តីតិ **សិស្សា**, **សុ** សវនេ, សោ, ឧស្សិ។ អាចរិយស្ស អន្តេ សមីបេ វសនសីលោ, សញ្ញាសទ្ទត្តា សត្តមិយា អលោបោ។

៤០៩. ព្រហ្មចារីអាទយោ ឯតេ ចតុរោ ជនា អស្សមា នាម ភវន្តិ, **អស្សម**សទ្ទោយំ បុន្នបុំសកេ។ តត្រ មុញ្ជមេខលាទិយុត្តោ វេទជ្ឈាយកោ ព្រហ្មចរិយាយំ ឋិតោ **ព្រហ្មចារី**។ វេទជ្ឈយនំ ព្រហ្មចរិយំ ចរតីតិ, ណី។ ធម្មត្ថកាមេសុ ឋិតោ បញ្ចមហាយញ្ញការី គហដ្ឋោ, គហា ទារា តត្រ តិដ្ឋន្តីតិ **គហដ្ឋោ**។ គហដ្ឋោ បរោ គតិ យស្សបិ វានបត្ថោ។ វនបត្ថេ វនេកទេសេ, ទូរវនេ វា ភវោ **វានបត្ថោ**, អស្ស ភូមិសេយ្យាជដាជិនធារណ វនវាសោទ្យហារភោជិតាទិ ធម្មោ។ វានបត្ថស្សមេវ តតិយមាយុសោ ភាគំ ខេបយិត្វា គហិតកាសាវទណ្ឌោ ភិក្ខោ សព្ពភូតេសុ សមោ ឈានាយតនវរោ **ភិក្ខុ**។ **សមុ** តបសិ, ខេទេ ច, អាសម្មន្តិ អត្រាតិ, អកត្តរិ ការកេ សញ្ញាយំ ណោ។ "អស្សមោ ព្រហ្មចរិយាទិ- ចតុក្កេបិ មឋេបិ ចេ"តិ **នានត្ថសង្គហោ**។

៤១០. សីលាទយោ គយោ សិក្ខាធម្មេ **សហ** ឯកតោ ចរន្តោ **មិថុ** អញ្ញមញ្ញំ សព្រហ្មចារិនោ នាម, ព្រហ្មចារីហិ សហ ចរន្តីតិ **សព្រហ្មចារិនោ**។ "មិថូ"តិ ឥមិនា **សព្រហ្មចារិ**សទ្ទស្ស តគ្គុណសំវិញ្ញាណត្ថំ ទីបិតំ, តេន ព្រហ្មចារីនម្បិ សព្រហ្មចារិត្តមុបបន្នំ។

ទ្វយំ ឧបសម្បទាទាយកេ។ មនសា ឧបេច្ច សិស្សានំ វជ្ជាវជ្ជំ ឈាយតីតិ **ឧបជ្ឈាយោ**, **ឧបជ្ឈា** ច។ **ឈេ** ចិន្តាយំ, ណោ, បុព្ពត្រ **ឯ អយ**, បត្ថេ រាជាទិបក្ខេបេន **ឧបជ្ឈា**, បរសមយេ បន វេទាទិបាឋយិតា "ឧបជ្ឈាយោ, ឧបជ្ឈា"តិ ចោច្ចតេ, ឧបេច្ច អធីយតេ អស្មាតិ កត្វា។

ទ្វយំ និស្សយទាយកេ។ សិស្សានំ ហិតំ អាចរតីតិ **អាចរិយោ**, ណ្យោ។ និស្សយំ ទទាតីតិ, កម្មាទិម្ហិ ណ្វុ។

៤១១. សាសនេ អាចរិយំ ទស្សេត្វា បរសមយេបិ ទស្សេតុមាហ "**ឧបនីយេ**"ច្ចាទិ។ អថ វា យោ **ទ្វិជោ** ព្រាហ្មណោ យំកិញ្ចិ ព្រាហ្មណំ **ឧបនីយ** អត្តនោ សន្តិកំ អានេត្វា កប្បាទិឆឡង្គិកត្តា **សាង្គំ** សគុយ្ហត្តា **រហស្សញ្ច វេទំ** កម្មភូតំ **បុព្ពំ** បឋមមេវ កេនចិ អសិក្ខាបិតេយេវ **អជ្ឈាបយេ** សិក្ខាបេយ្យ, សោ ព្រាហ្មណេសុ "អាចរិយោ"តិ វុច្ចតិ, អាទិតោ ចារេតិ សិក្ខាបេតីតិ **អាចរិយោ**តិ កត្វា, ណ្យោ។ យថាវុត្តា អញ្ញោ ឧបជ្ឈាយោ។

៤១២. បដ្ឋន្នំ ឧបទេសបរម្បរាយំ។ បរេ ច បរេ ច បរម្បរា, បុព្ពាចរិយា។ តតោ អាភតំ **បារម្បរិយំ**។ **ឥតិហ** សទ្ទោ និបាតសមុទាយោ។ "ឥតិហ បុព្ពាចរិយេហិ វុត្តមិទ"ន្តិ កថេតព្ពំ វចនំ **ឯតិហ្យំ**, ណ្យោ។ **ណ**ម្ហិ ឯតិហំ។ អាចរិយំ ឧបគន្ត្វា ទិស្សតិ ឧច្ចារិយតីតិ **ឧបទេសោ**, **ទិសី** ឧច្ចារណេ, ណោ។

តិកំ យញ្ញោ។ **យជ** ទេវបូជាសង្គហករណទានធម្មេសុ, យជនំ **យាគោ,** ណោ។ សគ្គត្ថិកេហិ ករីយតេតិ **កតុ,** តុ។ **ជស្ស ញ**ត្តេ **យញ្ញោ។** យាគត្ថំ មន្តាទិនា **បរិក្ខតា** បរិសង្ខតា **ភូ** ភូមិ វេទិ នាម, ណ្វិបច្ចយេ **វេទី** ច។ វិន្ទតិ អស្សំ លាភសក្ការន្តិ **វេទិ, វិទ** លាភេ, ឥណ។

៤១៣. អស្សមេធាទយោ បញ្ច “មហាយាគា”ត្យុច្ចន្តេ។ បោរាណករាជកាលេ កិរ សស្សមេធំ បុរិសមេធំ សម្មាបាសំ វាចាបេយ្យន្តិ ចត្តារិ សង្គហវត្ថូនិ អហេសុំ, យេហិ រាជានោ លោកំ សង្គណ្ហឹសុ, តត្ថ និប្ផន្នសស្សតោ ទសមភាគគ្គហណំ **សស្សមេធំ** នាម, សស្សសម្បាទនេ មេធាវិតា សស្សមេធំ នាមាត្យត្ថោ។ មហាយោធានំ ឆមាសិកភត្តវេតនានុប្បទានំ **បុរិសមេធំ** នាម, បុរិសស្ស សង្គណ្ហនេ មេធាវិតា បុរិសមេធំ នាមាត្យត្ថោ។ ទលិទ្ទមនុស្សានំ ហត្ថតោ លេខំ គហេត្វា តីណិ វស្សានិ វិនា វឌ្ឍិយា សហស្សទ្វិសហស្សមត្តធនានុប្បទានំ **សម្មាបាសំ** នាម។ តញ្ហិ សម្មា មនុស្សេ បាសេតិ ហទយេ ពន្ធិតា វិយ ឋបេតិ, តស្មា “សម្មាបាស”ន្តិ វុច្ចតិ។ “តាត មាតុលា”ត្យាទិនា បន សណ្ហវាចាយ ភណនំ **វាចាបេយ្យំ** នាម, បេយ្យំ វជ្ជបិយវចនតាត្យត្ថោ។ ឯវំ ចតូហិ វត្ថូហិ សង្គហិតំ រដ្ឋំ ឥទ្ធញ្ចេវ ហោតិ ផីតញ្ច បហូតន្នបានំ ខេមំ និរព្ពុទំ។ មនុស្សា មុទា បមោទមានា ឧរេ បុត្តេ នច្ចេន្តា អបារុតឃរទ្វារា វិហរន្តិ, ឥទំ ឃរទ្វារេសុ អគ្គឡានំ អភាវតោ **និរគ្គឡ**ន្តិ វុច្ចតិ, អយំ បោរាណិក បវេណី, អបរភាគេ បន ឱក្កាករាជកាលេ ព្រាហ្មណា ឥមានិ ចត្តារិ សង្គហវត្ថូនិ, ឥមញ្ច រដ្ឋសម្បត្តឹ បរិវត្តេន្តា ឧទ្ធំ មូលំ កត្វា “អស្សមេធ”ន្តិអាទិកេ បញ្ច យញ្ញេ នាម អកំសុ, វុត្តញ្ហេតំ ភគវតា **ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តេ** –

“តេសំ អាសិ វិបល្លាសោ, ទិស្វាន អណុនា អណុំ;
តេ តត្ថ មន្តេ គន្ថេត្វា, ឱក្កាកំ តទុបាគមុ”ន្តិ [សុ. និ. ៣០១, ៣០៤]។

ឥទានិ តេហិ បរិវត្តេត្វា ឋបិតមត្ថំ ទស្សេន្តោ **“អស្សមេធោ”**ច្ចាទិមាហ។ តត្ថ អស្សំ ឯត្ថ មេធន្តិ វធន្តីតិ **អស្សមេធោ។** បុរិសំ ឯត្ថ មេធន្តិ វធន្តីតិ **បុរិសមេធោ។** សម្មា យុគច្ឆិទ្ទេ បក្ខិបិតព្ពទណ្ឌកំ បាសេន្តិ ខិបេន្តិ ឯត្ថ **សម្មាបាសោ។** មន្តបទាភិសង្ខតានំ សប្បិមធូនំ “វាជ”ន្តិ សមញ្ញា, តមេត្ថ បិវយន្តីតិ **វាជបេយ្យោ។** សព្ពស្ស អត្តនោ សាបតេយ្យស្ស អនិគូហិត្វា និរវសេសតោ ទិន្នត្តា នត្ថិ ឯត្ថ អគ្គឡាតិ **និរគ្គឡោ,** អយំ បាឡិយា អាគតក្កមតោ អត្ថវណ្ណនា, ឥធាគតក្កមេន បន អស្សមេធបុរិសមេធនិរគ្គឡសម្មាបាសវាជបេយ្យានំ អត្ថវណ្ណនា លិខិតព្ពា។

៤១៤. តិកំ យាជកេ។ យជនសីលោ **ឥទិ,** យស្សិ, **ជស្ស ទោ។** យជតីតិ **ឥជោ,** អ។ អថ វា ឥត្ថិយា ឧតុម្ហិ ជាតេ ជាយតីតិ ឥត្ថីតុជោ។ “នារីត្វិជោ”តិបិ បាឋោ។ “ឧតុជោ យាជកោ តថា”តិបិ បាឋោ, សុន្ទរោ។ បរសមយំ អមនសិ កត្វា បន អាចរិយេន **ឥតិទ្វិជ**សទ្ទោ **ឥទិត្វិជ**សទ្ទោ ច សមានត្ថាតិ មញ្ញមានេន “ឥទិត្វិជោ”តិ វុត្តំ សិយា, **ណ្វុ**ម្ហិ យាជកោ [អមរ ១៧.១៧ គាថា បស្សិតព្ពា]។

ទ្វយំ យាគសភាយំ, អញ្ញសភាយញ្ចារម្ភកេ។ សភាយំ សាធុ **សភ្យោ,** យោ។ សមាជំ ជនសង្ឃាតំ សមាវសន្តិ អាគន្ត្វា ឯកទេសេ ភវន្តីតិ សមាជា, តេហិ សមំ ឯកីភវតីតិ **សាមាជិកោ,** ណិកោ។ សភាសទោ, សភាតារោប្យត្រ។

បញ្ចកំ សភាសាមញ្ញេ។ បរិ សមន្តតោ សេន្តេស្សំ **បរិសា, សិ** សេវាយំ។ សហ ភាសន្តេស្សំ **សភា, ហ**លោបោ, សព្ភិ ភាតីតិ វា **សភា។** សមជ្ជន្តិ សំគច្ឆន្តិ មិលន្តេស្សំ **សមជ្ជា, អជ** គមនេ។ សមយន្តិ មិលន្តេស្សំ **សមិតិ, ឥ** គតិម្ហិ, ឥត្ថិយន្តិ។ មិលនមេកីភាវោ។ សមន្តតោ សីទន្តេស្មឹ **សំសទោ,** ឥត្ថិនបុំសកេសុ។ គោដ្ឋី, អដ្ឋានីប្យត្រ។ គាវោ វាចា តិដ្ឋន្តិ ភវន្តេស្សំ **គោដ្ឋី។** អាគន្ត្វា តិដ្ឋន្តេស្សំ **អដ្ឋានី,** យុ, នទាទិ, រស្សាទិ។

៤១៥-៤១៦. ភិក្ខុអាទិកា ឥមា ចតស្សោ បរិសា នាម។ ភិក្ខនសីលតាទីហិ ភិក្ខុ។ “ឧទ្ទិស្ស អរិយា តិដ្ឋន្តិ, ឯសា អរិយាន យាចនា”តិ [ជា. ១.៧.៥៩] ហិ វុត្តំ។ **ភិក្ខ** យាចនេ, រូ។ **ឃោ**ម្ហិ **ភិក្ខូ។ ឥនី**បច្ចយេ ភិក្ខុនី, **ឃោ**ស្ស លោបោ។ រតនត្តយមុបគន្ត្វា អាសយន្តីតិ **ឧបាសកា,** ណ្វុ, **អាស** ឧបវេសនេ។ **ឥ**ត្តេ **ឧបាសិកាយោ។** ឯត្ថ ច បព្ពជ្ជាសាមញ្ញតោ, លិង្គសាមញ្ញតោ ច សាមណេរា ភិក្ខូសុ, សាមណេរិយាទយោ, ច ភិក្ខុនីសុ សង្គហិតា, តតោ, អវសេសា បន សព្ពេបិ ទេវមនុស្សាទយោ ឥត្ថិបុរិសវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ កត្វា លិង្គសភាគវសេន ទ្វីសុ សង្គហិតា, ព្រហ្មានោ បន លិង្គាភាវេបិ បុរិសសណ្ឋានត្តា បុរិសេសុ សង្គហិតា, តថា បណ្ឌកាបិ, ឧភតោព្យញ្ជនេសុ បន បុរិសឧភតោព្យញ្ជនំ បុរិសេសុ, ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនំ ឥត្ថីសុ សង្គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ បរិសំ ទស្សេត្វា អដ្ឋហិបិ ទស្សេតុមាហ **“អថវេ”**ច្ចាទិ។ តស្សត្ថោ – បរិសា នាម អដ្ឋ សិយុំ, កេសំ វសេនា’ដ្ឋ សិយុំ? តាវតឹសានំ **ទ្វិជានំ** ព្រាហ្មណានំ **ខត្តានំ** ខត្តិយានំ មារស្ស គហបតិស្ស

សមណានំ ចាតុមហារាជិកានំ ព្រហ្មូនញ្ច វសេនាតិ ឥមា ចា’ដ្ឋបរិសា បាកដវសេន, សេដ្ឋវសេន ច វុត្តាតិ ន ឯត្ថ បុព្ពេ វិយ សព្ពា សង្គហិតា, តាវតឹសាទិកា ហិ បាកដវសេន វុត្តា, សមណា បន បាកដវសេន, សេដ្ឋវសេន ច វុត្តា។

៤១៧. គាយត្តិ នាម យស្ស ចតូសុ បាទេសុ បដិបាទំ ឆឡក្ខរានិ សន្តិ, សា បមុខមាទិ យស្ស ឧត្តាទីនំ បាយេនានុបយោគត្តា គាយត្តិបមុខំ ឆន្ទំ នាម។ គាយតេតិ **គាយត្តិ, គេ** សទ្ទេ, ត្តិ, ឯ អយ។ វជ្ជំ ឆាទយតីតិ **ឆន្ទំ, ឆទ** សំវរណេ, វុត្តញ្ហិ **បជ្ជវិវេកេ ពុទ្ធគុត្តេន** ភិក្ខុនា –

> “ឧត្ត’មច្ចុត្តកំ មជ្ឈំ, បតិដ្ឋា សុប្បតិដ្ឋកា;
> បាយោ បយោគពាហុល្លា, អភព្ពត្តា ច នេរិតា”តិ។

យំ បន ចតុវិសក្ខរវន្តំ, វេទានំ អាទិភូតញ្ច គាយត្តិ វិយ ឆន្ទានំ នាបិ ចតុប្បទំ, អថ ខោ តិបទមេវ សិយា, សា សាវិត្តិ នាម, **សាវិត្តិ**សទ្ទោ គាយត្តិបរិយាយោបុត្តិ, “សាវិត្តិ ឆន្ទសោ មុខំ” [ម. និ. ២.៤០០; សុ. និ. ៥៧៣], “គាយត្តិ តុ ច សាវិត្តី”តិ ច វុត្តត្តា។ ឥធ បន ភេទេន វុត្តំ, យថា “ពុទ្ធំ សរណំ គច្ឆាមិ, ធម្មំ សរណំ គច្ឆាមិ, សង្ឃំ សរណំ គច្ឆាមី”តិ។ សវិតុស្ស ឥសិនោ អយំ វាចា **សាវិត្តិ**, ឥណ។

៤១៨. ហព្យំ ទេវតាត្ថមន្នំ, តស្ស បាកេ តទាធារេ ថាល្យាទិម្ហិ **ចរុ**, តត្ថ បិតត្តា ឧបចារេន ហព្យម្បិ ចរុ, **ចរ**តិស្មា ឧ, ចរុ បុមេ។ “ហព្យបាកេ ចរុ បុមា”តិ [អមរ ១៧.២២] ហ្យ**មរកោសេ។ ហោមទព្ពិយំ** ហោមកម្មនិ ហព្យន្នាទីនមុទ្ធរណត្ថំ កតាយំ កដច្ឆុយំ **សុជា**, ឥត្ថី, ហព្យន្នាទីនំ សុខគ្គហណត្ថំ ជាយតីតិ **សុជា។**

ទ្វយំ ខីរន្នេ, ទេវន្នត្តា បរមំ អន្នំ។ បាតព្ពស្ស, អសិតព្ពស្ស ចាតិ ទ្វិន្នម្បិ ភាវានំ សម្ភវតោ បាយាសោ, **អា**ការន្តានមាយោ។ បាយសោប្យត្រ។ ទ្វយំ ទេវន្នេ។ **ហុ** ទានេ, ណ្យោ។ **ឥ**ម្ហិ **ហវិ**, នបុំសកេ។

៤១៩. ចូណាយំ យញ្ញថម្ភេ យូបោ។ ពេលុវោ វា ខាទិរោ វា។ អាលម្ពបសុពន្ធនេយន្ធិ, សមត្ថយញ្ញោ វា យំ យន្តិមារោបយតិ, ស **យូបោ** [យូប… យញ្ញិយបសុពន្ធនកដ្ឋភេទេ… យាគសមត្តិចិហ្នត្ថេ ថម្ភេ ច (វាចប្បតិ)], **យុ** មិស្សនេ, បោ, ទីឃាទិ។ **ថុ** អភិត្ថវេ, ណោ, ទីឃាទិ។ យំ កដ្ឋំ កដ្ឋន្តរេនា’គ្គិនិប្ផាទនត្ថំ ឃំសតេ, តស្មឹ និម្មន្ថទារុម្ហិ អរណី, **អរ** គមនេ, អណិ, ឦម្ហិ **អរណី។**

គាហបច្ចាទយោ តយោ អគ្គយោ។ គហបតិនា សំយុត្តោ **គាហបច្ចោ**, អគ្គិ, ណ្យោ។ តំយោនិយំរេវាហវនីយោ ហុតព្ពគ្គិអាហវនមរហតីតិ **អាហវនីយោ។** ទក្ខិណគ្គិ បន តំយោនិ អញ្ញយោនិបិ។ ទក្ខិណំ ទេយ្យធម្មំ អគ្គន្តិ វិស្សជ្ជន្ត្យស្មិន្តិ **ទក្ខិណគ្គិ, អគ្គ** ទានេ, ទានំ អគ្គយតិ ទីយត្យស្មិន្តិ ទានគ្គំ, “បរិវេសន ដ្ឋាន”ន្តិ [អ. និ. ដី. ៣.៩.២០] ហិ **អង្គុត្តរនិកាយដីកា។** ឯត្ថ ច គាហបច្ចគ្គាទីនំ តិណ្ណំ វិប្បដិបជ្ជន្តានំ វិនាស ហេតុភាវតោ អគ្គិតាទដ្ឋព្ពា។ **សត្តកនិបាតអង្គុត្តរនិកាយដ្ឋកថាយំ** បន –

អាហុនំ វុច្ចតិ សក្ការោ, អាហុនំ អរហន្តីតិ អាហុនេយ្យា, មាតាបិតរោ, មាតាបិតរោ ហិ បុត្តានំ ពហូប ការតាយ អាហុនំ អរហន្តិ, តេសុ វិប្បដិបជ្ជមានា បុត្តា និរយាទីសុ បវត្តន្តិ, តស្មា កិញ្ចាបិ មាតាបិតរោ នានុទហន្តិ, អនុទហមានស្ស បន បច្ចយោ ហោតីតិ អនុទហនដ្ឋេនេវ “អាហុនេយ្យគ្គី”តិ វុច្ចតិ។ យោ មាតុគាមស្ស សយនវត្ថាលង្ការាទិអនុប្បទានេន ពហូបការោ, តំ អតិចរន្តោ មាតុគាមោ និរយាទីសុ និព្ពត្តតិ, តស្មា សោបិ បុរិមនយេនេវ អនុទហនដ្ឋេន “គហបតគ្គី”តិ វុត្តោ។ “ទក្ខិណេយ្យគ្គី”តិ ឯត្ថ បន “ទក្ខិណា”តិ ចត្តារោ បច្ចយា, ភិក្ខុសង្ឃោ ទក្ខិណេយ្យោ, សោ គិហីនំ តីសុ សរណេសុ, បញ្ចសុ សីលេសុ, ទសសុ សីលេសុ, មាតាបិតុបដ្ឋានេ, ធម្មិកសមណព្រាហ្មណូបដ្ឋានេតិ ឯវមាទីសុ កល្យាណធម្មេសុ និយោជនេន ពហូបការោ, តស្មឹ មិច្ឆាបដិបន្នោ គិហី ភិក្ខុសង្ឃំ អក្កោសិត្វា និរយាទីសុ និព្ពត្តតិ, តស្មា សោបិ បុរិមនយេនេវ អនុទហនដ្ឋេន

“ទក្ខិណេយ្យគ្គី”តិ វុត្តោ។ កដ្ឋតោ និព្ពត្តោ បាកតិកោវ អគ្គិ កដ្ឋគ្គិ នាមាតិ [អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៧.៤៦] វុត្តោ។

៤២០. សិលោកោ ទានេ។ **ហា** ចាគេ, ណោ, ទ្វិត្ត**ចត្ត**គត្តានិ, **ចជ** ហានិម្ហិ វា។ **សជ** វិសគ្គេ, វិសគ្គោ ទានំ, **ឧ**បុព្ពោ **សជ** វិសជ្ជេ, ណោ, បុព្ពេ **វា**គមោ, **វោសគ្គោ។ ទិស** អតិសជ្ជនេ, អតិសជ្ជនំ ទានំ, បពោធនញ្ច, ឥហ ទានំ **បទេសនំ។ សណ** ទានេ, យុ។ **តរ** ប្លវនតរណេសុ, មច្ចេរសោតាតិក្កមនមេត្ថ តរណំ។ **ហា** ចាគេ, ចុរាទិ,

តោ, **យា**លោបោ, **ភូវាទិ**ម្ហិ បន “អាការន្តានមាយោ”តិ អាយោ, **វិហាយិតំ។ វជ្ជ** វជ្ជនេ, សព្ពត្រ ភាវសាធនំ។ ឧបសគ្គវិសេសេនេតេ ទានត្ថាភិធាយិនោ។ ផស្សនំ, បតិបាទនំប្បត្រ។

៤២១. សេដ្ឋធនស្ស, បុត្តានំ, ទារានំ, រជ្ជស្ស, អង្គានញ្ច វសេន បញ្ចមហាបរិច្ចាគោ វុត្តោ។ តត្រ **សេដ្ឋធនំ** សេតហត្ថាទិរតនំ។ **បុត្តា** ឱរសា, អថ វា បុត្តធីតរោ។ **ទារា** បតិព្ពតា បិយភរិយា។ **រជ្ជំ** បកតិរជ្ជំ, តទុដ្ឋិតោ វា អាយោ។ **អង្គំ** ចក្ខាទិ។ មហន្តេហិ ឧត្តមបុរិសេហេវ កតោ, មហន្តានំ វា បរិច្ចាគោ **មហាបរិច្ចាគោ,** មហត្តំ វា ពុទ្ធភាវត្ថំ កតោ បរិច្ចាគោ **មហាបរិច្ចាគោ,** កាបុរិសេហិ ទុក្ករត្តា មហន្តោ វា សេដ្ឋោ បរិច្ចាគោ **មហាបរិច្ចាគោ។**

៤២២. ទានបារមីអាទិកានំ តិស្សន្នំ បារមីនំ វសេន អសាធារណទានវត្ថុំ ទស្សេត្វា សាធារណទានវត្ថុំ ទស្សេតុមាហ **“អន្នំ បាន”**មិច្ចាទិ។ តត្រ **អន្នំ** បានវជ្ជិតំ យំ កិញ្ចិ ខាទនីយាទិកំ។ **បានំ** បាតព្ពំ ឧទកាទិ។ **យានំ** ហត្ថ្យាទិ អន្តមសោ ឧបាហនំ ឧបាទាយ គមនសាធនំ។ **មាលា** មាល្យំ, បុប្ផញ្ច។ **វិលេបនំ** ឆវិរាគករណំ, វិភូតោ សុគន្ធោ វា។ **គន្ធោ** តទញ្ញគន្ធោ។ **សេយ្យា** មញ្ចាទិ, **សេយ្យា**គ្គហណេន ចេត្ថ អាសនម្បិ គហិតំ។ **បទីបេយ្យំ** បទីបស្ស ហិតំ យំ កិញ្ចិ តេលាទិ, ឥមេ ទស ទានវត្ថូ នាម សិយុំ។ ទីយន្តេ យាយាតិ **ទានំ។** តស្ស វត្ថុ ការណំ, តទុប្បត្តិយា ឧប្បជ្ជនតោតិ **ទានវត្ថុ,** ទាតព្ពំ វា ទានំ, អន្នាទិ, តទេវ វត្ថុ។ ឯតានិ បន ទស ទានវត្ថូនិ សុត្តន្តនយេន កថិតានិ។ វិនយាភិធម្មនយវសេនាបិ បន កថេតព្ពានិ, រូបាទិឆឡារម្មណទានវសេន ហិ អភិធម្មេ ឆ ទានវត្ថូនិ អាគតានិ, វិនយេ ចីវរបិណ្ឌបាតភេសជ្ជសេនាសនវសេន ចត្តារិ អាគតានិ។ តត្ថេវមាចរិយា វទន្តិ “សុត្តន្តនយទានតោ វិនយទានមេវ មហប្ផលំ, កស្មា? អន្នាទិទានមត្តវសេនេវ យស្ស កស្សចិ ទុស្សីលាទិកស្ស ទាតព្ពន្តិ អនុជានិត្វា បិណ្ឌបាតាទិកប្បិយវោហារវសេន សីលវន្តាទិកស្សេវ ច ទាតព្ពន្តិ អនុញ្ញាតត្តា។ សាមញ្ញទានតោ ហិ វិសេសទានមេវ មហប្ផលំ, តតោបិ អភិធម្មនយទានមេវ មហប្ផលំ, កស្មា? រូបាទីសុ បរមត្ថវសេនេវ អភិនិវិសិត្វា ទានវសេន តតោបិ អតិសយទានត្តា”តិ។ មយំ បន សុត្តន្តនយទានំ វា ហោតុ វិនយាភិធម្មនយទានំ វា, យំ ខេត្តាទិតិវិធសម្បទាយុត្តំ, តមេវ មហប្ផលំ ករោតីតិ វទាម។

៤២៣. **តទហេ** មតទិវសេ មតត្ថំ យំ បិណ្ឌបាតជលាញ្ជល្យាទិទានំ, **ឯតំ** ទានំ ទេហា ឧទ្ធេ ភវំ **ឧទ្ធទេហិកំ** នាម។ បិតរំ ឧទ្ទិស្ស ជលាញ្ជលិសុវណ្ណាទិទានំ **និវាបោ, វប** ពីជសន្តានេ, ណោ។ កាលបត្តាទិនិយមេន **រាជមត្តណ្ឌវិសោត្តរា**ទិសត្ថតោ វិហិតំ, **តំវ** តមេវ បិតុទានំ សមណព្រាហ្មណភោជនាទិ **សទ្ធំ** នាម, សទ្ធា អស្ស ទានស្សត្ថីតិ, ណោ។ **សត្ថតោ**តិ ហេតុម្ហិ អវធ្យត្ថេវត្តិច្ឆាយ បញ្ចមី។

៤២៤. ចតុក្កំ គេហាគតេ។ **អត** សាតច្ចគមនេ, ឥថិ, **អតិថិ,** “អតិថិ ទ្វីសូ”តិ **តិកណ្ឌសេសេ** [តិកណ្ឌសេស ២.៧.៩]។ ឥត្ថិយំ **អតិថី** ច។ អាគច្ឆតីតិ **អាគន្តុ,** តុ។ អាហុនំ វុច្ចតិ គេហាគតានំ ទាតព្ពភត្តាទិ, តំ បដិគ្គណ្ហិតុំ អរហតីតិ **បាហុនោ។ វិស** បវេសនេ, អាវេសនំ អាវេសោ, តមរហតីតិ **អាវេសិកោ។** អត្យាគតោប្បត្រ។ គន្តុមិច្ឆតីតិ **គមិកោ,** ឥកោ។ ទ្វយំ បូជិតបុប្ផទព្ពក្ខតាទិម្ហិ។ **អគ្ឃ** បូជាយំ, អ។ ណ្យម្ហិ **អគ្ឃិយំ,** អគ្ឃយម្បិ។ អគ្ឃតោ វា តទត្ថិយេ ឥយោ។

៤២៥. បាទត្ថេ [បាទទ្វេ (ក.)] ឧទកាទិម្ហិ **បជ្ជំ។** បទស្ស ហិតំ **បជ្ជំ។ អាគន្ត្វា**ទយោ **បជ្ជ**បរិយន្តា សត្ត សទ្ទា តីសុ លិង្គេសុ។

ឆក្កំ បូជាយំ។ **ចិ** ចយេ,តិ។ **អច្ច** បូជាយំ, យុ។ **បូជ** បូជាយំ, ឥត្ថិយមតិ អ។ **ហរ** ហរណេ, **ឧប**បុព្ពោ **ហរ** បូជាយំ, ណោ, **ឧបហារោ,** បុមេ។ **ពល** បាណនបូជាសំវរណេសុ, ឥ, **ពលិ** ទ្វីសុ។ **មាន** បូជាយំ, យុ។ នមស្សាប្បត្រ, **នមស្ស** បូជាយំ, ឥត្ថិយំ អ។

៤២៦. ចតុក្កំ វន្ទនាយំ។ **នមស្ស** វន្ទនេ, បុព្ពេវ, **នមុ** នមនេ វា, **ស្ស**បច្ចយោ។ **នមោ** ករណំ **នមក្ការោ,** ណោ។ **នមោ**តោ ឆដ្ឋីលោបោ, “លោបញ្ច តត្រាការោ”តិ **ឱ**ការលោបេ **អ**ការាគមោ, អថ វា នមនំ នមោ, តស្ស ករណំ **នមក្ការោ, វហោ**សទ្ទោ វិយ ហិ **នមោ**សទ្ទោត្រ ទ្វិធា វត្តតិ។ ឯកោ **អ**ការន្តោ សលិង្គោ, ឯកោ អលិង្គោ **ឱ**ការន្តោតិ។ **វន្ទ** អភិវាទនថុតីសុ, យុ, **វន្ទនា, ន**លោបេ, ទីឃេ ច **អភិវាទនំ។**

តិកំ បត្ថនាមត្តេ។ **អត្ថ** យាចនាយំ, យុ, **បត្ថនា។** អត្ថនាបិ។ **ឋា** គតិនិវត្តិម្ហិ។ **បនិ**ទ្វយបុព្ពោ បត្ថនាយំ, យុ, **ណ**ត្តំ, **ធ**ត្តំ។ **ឥម្ហិ បណិធិ។** អយំ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ។ យាចនាប្បត្រ។

៤២៧. សក្ការបុព្ពង្គមំ កត្វា គរុអាទីនំ អារាធនីយានំ ក្វចិ អត្ថេ និយោជនំ បត្ថនាវិសេសោ **អជ្ឈេសនា,** ឥស គវេសនេ, **ឥស** គតិហឹសាវទានេសុវា, យុ, **អជ្ឈេសនា,** យថា “ទេសេតុ ភគវា ធម្មំ, ទេសេតុ សុគតោ ធម្ម”ន្តិ [មហាវ. ៨]។

៤២៨. ចតុក្កំ អនុស្សរណេ។ **ឯស** គវេសនេ, **យា**គមេ **បរិយេសនា**។ **តិម្ហិ បរិយេដ្ឋិ**។ **គវេស** មគ្គនេ។

តិកំ អារាធនីយស្ស ចិត្តានុកូលេ។ **អាស** ឧបវេសនេ, យុ, **ឧបាសនំ**។ **សុ** សវនេ។ សោតុមិច្ឆា **សុស្សូសា,** “ភុជឃសហរសុបាទីហិ តុមិច្ឆត្ថេសូ”តិ **ស**បច្ចយោ, ទ្វិត្តាទិ, **សុស្សូសា, សា** ឥត្ថី។ **ចរ**តិតោ ភាវេ ណ្យោ, **បារិចរិយា**។

៤២៩. តិកំ តុណ្ហីភាវេ។ មុនិនោ កម្មំ **មោនំ,** ណោ។ **តុហ** អទនេ, **ណ្ហ**បច្ចយោ, ហលោបោ ច, តុណ្ហោ មោនមេតស្សត្ថីតិ តុណ្ហី, តស្ស ភាវោ **តុណ្ហីភាវោ,** អតុណ្ហស្ស វា តុណ្ហីភវនំ **តុណ្ហីភាវោ,** អថ វា តោហតីតិ តុណ្ហី, **តុហ** អទនេ, អទនំ ហឹសា, **ណី**បច្ចយោ, វណ្ណវិបរិយយោ, តុណ្ហិនោ ភាវោ **តុណ្ហីភាវោ**។

បញ្ចកំ អនុក្កមេ។ បតិរូបេន បតនំ **បដិបាដិ, បត** គមនេ, ឧភយត្រាបិ **តស្ស ដោ,** ឥ។ **សា** ឥត្ថី។ អនុរូបោ កមោ, កមោ ឯវ វា **អនុក្កមោ**។ បរិ អនតិក្កមេន អយនំ បវត្តនំ **បរិយាយោ**។ បុព្ពស្សានុរូបា **អនុបុព្ពី,** នទាទិ។ អយំ អបុមេ។ អនុបុព្ពម្បិ។ **កមុ** ឥច្ឆាកន្តីសុ, ណោ។

៤៣០. តិកំ សីលេ។ **តប** សន្តាបេ។ កិលេសេ តាបេតីតិ **តបោ,** អ។ **យមុ** ឧបរមេ, ឧបរមោ វិរមណំ, ភាវេ ណោ ។ **សិ** ពន្ធនេ, សិនោតិ ចិត្តមេតេនាតិ **សីលំ,** លោ, **សីល** សមាធានេ វា, សមាធានំ កុសលានំ ធម្មានំ អធិដ្ឋានភាវោ។ **សីល** សមាធិម្ហិ វា, សមាធិរត្រ កុសលានំ ធម្មានំ អក្យុបគមោ, អញ្ញត្រ សីលេ តុបចារា, អថ វា អត្តានំ, បរញ្ច និរយាទីសុ តាបេតីតិ **តបោ**។ កុសលធម្មតោ សំយមនំ វិរមណំ **សំយមោ,** សមាធានញ្ចាត្រា កុសលធម្មវសេនេវាតិ អយំ អញ្ញត្រ សីលេ និព្ពចនំ។

សត្ថវិហិតោ និយមោ វតំ។ “មន្តនាយំ បដិញ្ញាយំ, និយមោ និច្ឆយេ វតេ”តិ **រភសោ**។ តញ្ច វតំ ឧបវាសាទិលក្ខណំ បុញ្ញមុច្ចតេ។ “សីលំ ចារិត្តំ វារិត្តមុបវាសាទិបុញ្ញក”ន្ត្យ**មរមាលា**។ **អាទិ**នា អក្ខារលវណាសនាទិ [អខាទនាភោជនាទិ (ក.)]។ ឯត្ថ ច **តបា**ទយោ មុខ្យវសេន កុសលសីលេ វត្តន្តិ, រុឡ្ហីវសេន អកុសលសីលេបិ។ **និយមាទ**យោ មុខ្យវសេន អកុសលសីលេ វត្តន្តិ, រុឡ្ហីវសេន កុសលសីលេតិ អយំ សីលព្ពតានំ វិសេសោ។ **យមុ** ឧបរមេ។ **វតុ** វត្តនេ, វត្តនញ្ចាត្រ ចរណំ, សមាធានំ វា។ **វា** បុល្លិង្គេបិ។

ទ្វយំ មរិយាទាតិក្កមេ។ **កមុ** បទវិក្ខេបេ, វិរូបោ អតិក្ក មោ **វីតិក្កមោ**។ មរិយាទាតិក្កមោ អាចារោ **អជ្ឈាចារោ**។ កាយវិវេកាទយោ តយោ ឯត្ថ **វិវេកោ**។ **វិច** វិវេចនេ, បុថភាវេ ច, ភាវេ ណោ, ទ្វិត្តាទិ។ បុថុ វិសុំភូតោ គណាទីហិ អត្តា សរីរំ មនោ សភាវោ ច ឯតេសន្តិ បុថុគត្តា, តេសំ ភាវោ **បុថុគត្តតា** [បុថគត្តតា (ក.)] កាយវិវេកាទយោ, មជ្ឈេ **គា**គមោ។ “ឯវំសរូបោយំ បុរិសោ, ឯវំសរូបា វា អម្ហេបិ នេសំ បកតិ”វិតិ បកតិបុរិសានំ វិភាគេន ញាណវិវេកោ។ អត្តា ពុទ្ធិ, សោ បុថុភាវេន យស្ស, តព្ភាវោ បុថុគត្តតាត្យញ្ញេ។ អញ្ញតោ វិលក្ខណស្ស ភាវោ បុថុគត្តតាត្យញ្ញេ។

៤៣១. ឧទ្ទានុឧទ្ទកំ ចូឡវត្តំ, មហាវត្តញ្ច, វត្តបដិបត្តិ វា “អាភិសមាចារិក”មិត្យុច្ចតេ, អភិសមាចារេ ឧត្តមសមាចារេ ភវំ **អាភិសមាចារិក**ន្តិ កត្វា, **តទញ្ញំ** ឧទ្ទានុឧទ្ទកតោ អញ្ញំ បាតិមោក្ខសំវរសីលាទិកំ សីលំ ព្រហ្មចរិយស្សារិយមគ្គស្ស អាទិម្ហិ តទង្គាយ ចរិតព្ពត្តា **អាទិព្រហ្មចរិយ**មិត្យុច្ចតេ។

៤៣២. **បាបេហិ** អកុសលធម្មេហិ ឧបាវត្តោ [ឧបាវុតោ (ក.)] អនាវុតោ វិគតោ សព្ពន្ទបានភោគាទីហិ វិវជ្ជិតោវ ហុត្វា គុណេហិ សីលាទីហិ សទ្ធី យោ **វាសោ** វសនំ ថម្ភនមត្តិ, សោ “ឧបវាសោ”តិ វិជានិតព្ពោ។ **វសុ** ថម្ភេ, ទិវាទិ, ឧបវសនំ **ឧបវាសោ,** ណោ, វិគតោ, ឧបេតោ ច វាសោតិ វា **ឧបវាសោ**។

៤៣៣. បជ្ជន្ទំ ភិក្ខុម្ហិ។ តបោ កម្មមស្សត្ថីតិ **តបស្សី, តបា**ទិតោ សី, ទ្វិត្តំ។ ភយទស្សនសីលោ **ភិក្ខុ,** រូ, រស្សោ។ សមេតីតិ **សមណោ,** យុ។ បព្ពជា សញ្ជាតា យស្សាតិ **បព្ពជិតោ,** សញ្ជាតត្ថេ ឥតោ, សេដ្ឋត្តំ វជតីតិ វា **បព្ពជិតោ, វជ** គមនេ, តោ។ តបោកម្មំ ធនំ យស្សាតិ **តបោធនោ**។

ទ្វយំ មោនព្ពតេ។ វាចតោ យមតីតិ **វាចំយមោ,** និគ្គហីតាគមោ, រស្សោ ច។ មោនមស្សត្ថីតិ **មុនិ,** រស្សោ, ឱស្ស។ ទ្វយំ អាកុសោបវាសនព្រហ្មចរិយាទិយុត្តេ។ តបោយោគា **តាបសោ,** សណ។ **ឥស** គវេសនេ, ឥ, **ឥសិ,** **ឥស** គតិយំ វា, ញាណស្ស, សំសារស្ស វា បារំ គមនតោ **ឥសិ,** ឥ។ បារិកង្ខីប្បត្រេ, បារមស្សត្ថីតិ បារី, ព្រហ្មញាណំ, តំ កង្ខតីតិ **បារិកង្ខី។**

៤៣៤. ទ្វយំ ជិតិន្ទ្រិយគណេ។ យេសំ សំយតា ឥន្ទ្រិយានំ គណា, តេ យតិនោ, វសិនោ ច នាម។ យតំ ឥន្ទ្រិយសំយមោ និច្ចមេតេសមត្ថីតិ **យតិនោ,** ឦ។ យតយោបិ, **យត** បយតនេ, ឥ។ **វស** បាគុញ្ញេ, វសោ យេ សមត្ថីតិ **វសិនោ,** ឦ។

តិកំ ធម្មសេនាបតិម្ហិ។ សារី នាម ព្រាហ្មណី, តស្សា បុត្តោ **សារិបុត្តោ។** តុស្សន្ត្យស្មីំ អត្ថសិទ្ធិតោតិ តិស្សោ, សោ, តុស្សិ ច។ បូជិតោ តិស្សោ **ឧបតិស្សោ,** អថ វា “តិស្សោ”តិ វា “ផុស្សោ”តិ វា “ឧបតិស្សោ”តិ វា ទហរកាលេ មាតាបិតូហិ យទិច្ឆាយ គហិតំ នាមំ, “សារិបុត្តោ”តិ មាតុវសេន, “ធម្មសេនាបតី”តិ បន អរិយភាវប្បត្តេ សម្មាសម្ពុទ្ធេន គហិតំ នាមំ។ កុសលធម្មាវុធេហិ កាមាទិកា អកុសលធម្មសេនា ជិតា យេសំ ធម្មសេនា, អនេកកោដិសតសហស្សសង្ខា ភគវតោ សាវកសង្ឃា, តេសំ បតិ នាយកត្តេន **ធម្មសេនាបតិ។**

៤៣៥. ទ្វយំ ភគវតោ វាមបស្សដ្ឋេ មហាមោគ្គល្លានេ។ កុលេ ជាយតីតិ កោលិកោ, សោ ឯវ **កោលិតោ។** មោគ្គល្លិព្រាហ្មណិយា អបច្ចំ **មោគ្គល្លានោ,** ណានោ។ ទ្វយំ អរិយសាមញ្ញេ។ កិលេសារយោ ហនតីតិ អរហោ, សោ ឯវ **អរិយោ, អរ** គមនេ វា, អរតិ អធិគច្ឆតិ មគ្គផលធម្មេតិ **អរិយោ,** ណ្យោ។ អធិគច្ឆិត្ថាតិ **អធិគតោ,** តោ។

អសេក្ខស្ស គហិតត្តា “សោតាបន្នាទិកា”តិ ឯត្ថាទិនា ឆឡេវ បុគ្គលា សង្គហិតា, តេន សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋាទយោ សត្ត សេក្ខា, ឯកោ អរហា អសេក្ខាតិ សិទ្ធំ។ តីហិ សិក្ខាហិ យុត្តតាយ **សេក្ខា, ក**ការលោបេន “សេខា, អសេខា”តិប្បត្តិ។ ទ្វយំ អនធិគតេ។ អរិយេហិ បុថុ វិសុំភូតោ ជនោ **បុថុជ្ជនោ,** បុថុ វា នានាកិលេសេ ជនេតីតិ **បុថុជ្ជនោ។**

៤៣៦. ទ្វយំ អគ្គផលេ។ បឋមមគ្គាទីហិ ទិដ្ឋមរិយាទមនតិក្កមិត្វា ជានិត្ថាតិ **អញ្ញា,** រស្សោ, រូបរាគាទីនំ វា បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយានំ សំយោជនានំ ឱធិវសេន មារណតោ **អញ្ញា,** មរិយាទត្ថោ ចេត្ថ **អា**ការោ, **ញា** មារណតោសន និសានេសុ, ឥត្ថិយមតិ អ។ អរហតោ ភាវោ **អរហត្តំ,** ភាវេ ត្តោ, ភាវោត្រ អភិធានពុទ្ធីនំ បវត្តិយា និមិត្តំ , តញ្ច ទុវិធំ ព្យុប្បត្តិបវត្តិនិមិត្តវសេន។ តត្រ វិសេសេហិ ក្រិយាបកតិបច្ចយាទីហិ ឧប្បជ្ជតីតិ **ព្យុប្បត្តិ, គោ**អាទិសទ្ទស្សរូបំ, តស្សា និមិត្តំ **ព្យុប្បត្តិនិមិត្តំ,** ក្រិយាបកតិបច្ចយាទយោ, វិវិធំ វា **គោ**អាទិសទ្ទស្សរូបំ ឧប្បាទេតីតិ **ព្យុប្បត្តិ,** សា ឯវ និមិត្តំ, យថាវុត្តា ក្រិយាទយោយេវ។ បវត្តយតិ តត្ថ តត្ថ អត្ថេ បយោជយតីតិ **បវត្តិ, គោ**អាទិកោ សទ្ទោ, តស្ស និមិត្តំ **បវត្តិនិមិត្តំ,** ជាតិក្រិយាគុណទព្វនាមានិ។ តត្រ ព្យុប្បត្តិនិមិត្តំ សទ្ទស្សរូបុប្បត្តិយា ការណំ, បវត្តិនិមិត្តំ បន សទ្ទប្បយោជនស្ស ការណន្តិ អយមេតេសំ សង្ខេបតោ លក្ខណវិសេសោ។

ទ្វយំ ចេតិយេ។ **ចុ** អភិត្ថវេ, បោ, ទីឃាទិ។ **ចិត** បូជាយំ, ចេតិតព្ពំ បូជេតព្ពន្តិ, ណ្យោ, **ចេតិយំ។** ឯត្ថ ច **ថូប**សទ្ទោ សមុខេបិ, **ចេតិយ**សទ្ទោ បន មុខរហិតេយេវ វត្តតិ។ “ចេតិយមាយតនេ ពុទ្ធ-ពិម្ពេ ចោទ្ទិស្ស បាទបេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១២.៧ ព្យាខ្យាសុធា ២.២.៧] **វុទ្ទោ។**

ទ្វយំ អានន្ទេ។ ធម្មោ បរិយត្តិ, សោវ ភណ្ឌំ ធនំ សុខទាយកតោ, តស្ស អគារំ ឋបនដ្ឋានំ គេហំ, តព្ភាវេ តិដ្ឋតីតិ **ធម្មភណ្ឌាគារិកោ,** ឥកោ។ **នន្ទ** សមិទ្ធិយំ។ ឥមេ ទ្វេ សទ្ទា **សមា** សមានត្ថា។

៤៣៧. ទ្វយំ វិសាខាយំ សេដ្ឋិធីតរិ។ វិវិធា ពហុកា បុត្តនត្តបនត្តាទិកា សាខា យស្សា សា **វិសាខា។** មិគារស្ស សេដ្ឋិនោ មាតុដ្ឋានិយត្តា **មិគារមាតា។**

ទ្វយំ អនាថបិណ្ឌិកសេដ្ឋិម្ហិ។ សុន្ទរោ អត្តា យស្ស **សុទត្តោ,** សុន្ទរំ ទត្តំ ទានមស្ស វា **សុទត្តោ,** ឥទមស្ស ទហរកាលេ បវត្តំ នាមំ។ អនាថានំ បិណ្ឌំ ទទាតីតិ **អនាថបិណ្ឌិកោ,** ឥទមស្ស ក្រិយានាមំ។

៤៣៨-៤៣៩. ភិក្ខុអាទយោ ឯតេ បញ្ច សហធម្មិកា។ សហ ឯកតោ ធម្មំ ចរន្តីតិ **សហធម្មិកា។**

បត្តាទយោ អដ្ឋ បរិក្ខារា ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តា, មជ្ឈិមវសេន បន កត្តរទណ្ឌោបិ តេលនាឡិបីតិ ទស បរិក្ខារា វត្តព្ពា, ឱមកវសេន ឆត្តម្បិ ឧបាហនាបីតិ ទ្វាទស បរិក្ខារា ច វត្តព្ពា។

៤៤០. ទ្វយំ សាមណេរេ។ សមណស្សាបច្ចំ **សាមណេរោ។** សមណលិង្គាចារត្តា “សមណោយ”ន្តិ ឧទ្ទិសិតព្ពោតិ **សមណុទ្ទេសោ។ ទិសី** ឧច្ចារណេ។

តិកំ អចេលកេ។ ទិសា ឯវ អម្ពរំ វត្ថំ, ន បកតិវត្ថមេតស្ស **ទិគម្ពរោ, សស្ស គោ។** នត្ថិ ចេលំ វត្ថមេតស្ស, សមាសន្តេ កោ។ ចត្ថូហិ គន្ថេហិ ពន្ធនីយត្តា **និគន្ថោ, និ**សទ្ទោ ពន្ធនេ។ ទ្វយំ ជដាវតិ។ ជដំ យស្សត្ថិ **ជដិលោ,** ឥលោ។ ជដំ ធារេតីតិ **ជដាធរោ។**

៤៤១. កុដិសកាទិកា ចតុត្តីស លទ្ធិយោ បរសមយានមាគមតោ គហេតព្ពា, តថា ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ព្រហ្មជាលសុត្តន្តតោ។ **ឥតី**តិ បរិសមាបនត្ថោ។ **ឯតេតិ** និទស្សនត្ថោ។ ឯតេ ឆន្នវុតិលទ្ធិយោ តណ្ហាបាសំ, ទិដ្ឋិបាសញ្ច ខេនន្តិ បវត្តេន្តីតិ **បាសណ្ឌា**តិ **សម្បកាសិតា** កថិតា។ “ឥតិ ឆន្នវុតិ ឯតា”តិបិ បាឋោ។

៤៤២. តិកំ សុចិម្ហិ។ **បុ** បវនេ, តោ។ ទ្វិត្តាទិ។ **យត** បយតនេ, តោ។ ទីឃាទិ។ ទ្វយំ ចម្មនិ។ ចរិតំ តន្តិ **ចម្មំ, ចរ**តិម្ហា មន, **ចមុ** អទនេ វា, មន។ **អជ** គមនេ, យុ, ឥនោ វា។

ទ្វយំ ទន្តកដ្ឋេ។ ទន្តេ បុនាតិ សោធេតិ យេនាតិ **ទន្តបោនោ,** យុ។ ទន្តបោណោបិ។ ទន្តសោធនត្ថំ កដ្ឋំ **ទន្តកដ្ឋំ។** ទ្វយំ វុត្តត្តចេ។ **វក្ក** គចេ, អលោ។ **តរ** តរណេ, ឥតោ, សកត្ថេ កោ។

៤៤៣. ទ្វយំ ភាជនសាមញ្ញេ។ បតតិ យត្ថ សោ **បត្តោ, បត** គតិយំ, តោ។ **បា** រក្ខណេ,តិ។

ទ្វយំ កុណ្ឌិកាយំ។ កស្ស ជលស្ស មណ្ឌោ បសន្នភាវោ កមណ្ឌោ, តំ លាតីតិ **កមណ្ឌលុ,** ឧ។ **កុឌិ** រក្ខណេ, សកត្ថេ កោ។ កត្តរស្ស ជិណ្ណស្ស អាលម្ពនយដ្ឋិ។

៤៤៤. **យំ** “បាណាតិបាតា វេរមណី”តិអាទិ ព្រហ្មចរិយកម្មំ **និច្ចំ** យាវជីវមេវស្សម្ភាវេន, តំ **ទេហសាធនាបេក្ខំ** សរីរេនេវ សាធនមបេក្ខតេ, ន ពាហិរេន សាធនំ, អយំ យមោ នាម, **យមុ** ឧបរមេ។

“សរីរសាធនាបេក្ខ-និច្ចកម្មមយេ យមេ;
សំយមេ យមរាជេ ច, យមកេ តុ យមំ តិសូ”តិ [អមរ ១៧.៣៨]។

វុទ្ធោ។

យំ បនាគន្តុនា សុក្កបក្ខាទិវសេន អនិច្ចំ និយមិតកាលមុបវាសាទិកំ កម្មំ, អយំ និយមោ, កាលាទិវសេន និយមិតព្ពោតិ **និយមោ, យមុ** ឧបរមេ។ “មន្តនាយំ បដិញ្ញាយំ, និយមោ និច្ឆយេ វតេ”តិ **វុទ្ធោ។**

ព្រាហ្មណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤៤៥. ទ្វយំ វេស្សេ។ **វិស** បវេសនេ, សោ។ **ឥយាន**បច្ចយេ **វេសិយានោ។** ឩរុជោ, អរិយោប្យត្រ។

បញ្ចកំ កសិអាទិជីវិកាយំ។ **ជីវ** បាណធារណេ, យុ។ សព្ពត្រ ភាវេ បច្ចយោ, ករណេត្យេកេ។ **វត** វត្តនេ,តិ, អស្ស, ណ្វម្ហិ **ជីវិកា។** វុត្តីនំ សរូបប្បការេ ទស្សេតិ។ ទ្វយំ កសិកម្មេ។ កសនំ កសិ, សា ឯវ កម្មំ **កសិកម្មំ។ កស** វិលេខនេ, ឥ, **កសិ។**

៤៤៦. ទ្វយំ វាណិជ្ជេ។ វណិជានំ កម្មំ **វាណិជ្ជំ, វណិជ្ជា** ច។ ទ្វយំ បសុបោសនេ។ គុន្នំ រក្ខា **គោរក្ខា។** បសូនំ គោមហឹសាទិកានំ បាលនំ បោសនំ ចិកិច្ឆាទិ បសុបាលនំ វុត្តំ សរូបំ, វុត្តប្បការា ច ឥតិ វេស្សស្ស **វុត្តិយោ** វុត្តិការណា តិស្សោ ភវន្តិ កសិកម្មាទិប្បការេន។

តិកំ គិហិម្ហិ។ គហេ គេហេ, បញ្ចកាមគុណេ វា ភវវសេន តិដ្ឋតីតិ **គហដ្ឋោ។** អគារេ គេហេ វសតីតិ **អគារិកោ,** គហមេតស្សត្ថីតិ **គិហិ,** អស្សិ, រស្សោ ច។

៤៤៧. ទ្វយំ កសិពលេ។ ខេត្តេនាជីវតិ។ កសតីតិ **កស្សកោ,** ណ្វុ។ ទ្វយំ ខេត្តេ។ ពីជានិ ខិបន្ត្យស្មិន្តិ **ខេត្តំ, ខិប** បេរណេ, តោ, ខិត្តំ តាយតីតិបិ **ខេត្តំ, ខិ** និវាសគតីសុ វា, ត, ត្រណ, **ខេត្តំ, ខេត្រំ។ ក្លេទ, ក្លិទ** អល្លភាវេ,

លលោបោ, ក្លេទីយតីតិ **កេទារំ,** កេ ជលេ សតិ ទារោ វិទារណមស្សាតិ វា **កេទារំ,** សញ្ញាសទ្ទត្តា សត្តមិយា ន លោបោ, វាបោប្បត្រ, វប្បតេ យស្មិន្តិ **វាបោ,** ណោ។

ទ្វយំ មត្តិកាខណ្ឌេ។ **លេឌ្ឌ** សង្ឃាតេ, ឧ, **លេឌ្ឌុ។** បុមេ **ឧត្តោ** កថិតោ។ "លេឌ្ឌវោ បុមេ"ត្យ [អមរ ១៩.១២] **មរកោសេ។** ទ្វយំ ខណិត្តិយំ។ ខញ្ញតេ យាយ, សា **ខណិត្តិ, ខនុ** អវទារណេ,តិ, **ណ**ត្តំ, ឧស្សិ។ អវទារីយតេ យេន **អវទារណំ, ទរ** វិទារណេ, យុ។

៤៤៨. តិកំ ទាត្តេ។ ទន្តិ លុនន្ត្យនេនាតិ **ទាត្តំ, ទា** លវនេ, តោ។ ទាត្រម្បិ។ **លូ** ឆេទនេ, **លវិត្តំ, អសុ** ខេបនេ។ **អសិតំ,** សព្ពត្រ ករណេ បច្ចយោ។

តិកំ បាជនទណ្ឌេ។ **តុទ** ព្យថនេ, ណោ, **បតោទោ។ ត**បច្ចយេ **តុត្តំ។ អជ** ខេបនេ, គតិម្ហិ ច, ករណេ យុ, **បាជនំ។** វណ្ណវិការេ **បាចនំ។** តោទនំប្បត្រ។

តិកំ វជ្ជយំ។ **យុជ** យោគេ, តោ, **យោ**ត្តំ។ **វុធ** អាវរណេ, ជុ, ឧស្សត្តំ, បររូបត្តញ្ច, **វជ្ជ** ថិយំ។ **វស** អស្សាទនេ, មិ, អាពន្ធោប្បត្រ។

ទ្វយំ ផាលេ។ ផាលយតិ បាដយតិ ភូមិ យេន **ផាលោ,** ណោ។ **កស** វិលេខនេ, ណ្វុ, **កសកោ។** "ផាលកសកា"តិ [ព្យាខ្យាសុធា ២.៩.១៣] **វុទ្ធោ។** និរីសំ, កូដកំ, ហលម្បិ។ ផ្លសាយ និគ្គតំ **និរីសំ។ កុដ** ឆេទនេ, សកត្ថេ កោ, **កូដកំ,** ទីឃាទិ។ **ហល** វិលេខនេ។

៤៤៩. តិកំ នង្គលេ។ ភូមិនង្គ'មនង្គំ ករោន្តោ លុនាតីតិ **នង្គលំ។ សី** ពន្ធនេ, រោ, **សីរោ។** "សីរោ តិក្ខករេ ហលេ"តិ **នានត្ថសង្គហេ។** គោទារណំប្បត្រ។ នង្គលស្ស ទណ្ឌកេ **ឦសា, ឦស** ឥស្សរិយេ, **ឦសា** នារី។ "បក្ខម្ហិ សង្គរេ ឦសោ, ថិយំ នង្គលទណ្ឌកេ"តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៩.១៣-៤ ព្យាខ្យាសុធា ២.៩.១៤] **វភសោ។**

យុគកីលកេ **សម្មា**សទ្ទោ, សមន្តិ យាយ **សម្មា, សមុ** សមនេ។ **ហលបទ្ធតិ** នង្គលលេខា សីតា នាម។ "សីតា នង្គលលេខា ច, ទិវគង្គា ច ជានកី"តិ [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.១៩១] **តិកណ្ឌសេសេ។ សី** សយេ, តោ, **សីតា** នារី។

៤៥០-៤៥១. មុគ្គាទិកេ ធញ្ញវិសេសេ **អបរន្ន**សទ្ទោ, បុព្ពន្នតោ អបរភាគេ បវត្តំ អន្នំ **អបរន្នំ, អបរណ្ណ**ញ្ច។ សាលិអាទិកេ **បុព្ពន្ន**សទ្ទោ, អបរន្នស្ស បុព្ពេ បវត្តំ អន្នំ **បុព្ពន្នំ, បុព្ពណ្ណ**ញ្ច។ បុព្ពាបរត្តញ្ច នេសំ អាទិកប្បេ សម្ពាវាសម្ពវវសេន ទដ្ឋព្ពំ។

សាល្យាទយោ សត្ត ធញ្ញានិ។ ធានំ បោសនំ, តត្រ សាធូនិ **ធញ្ញានិ,** យោ, រស្សោ។ កលមា រត្តសាលិ ម ហាសាលិសដ្ឋិកប្បភុតយោ សូកធញ្ញវិសេសា **សាលយោ** នាម។ សដ្ឋិទិនានិ បរិបាកមស្ស **សដ្ឋិកោ។ សាល** សិលាឃាយំ, ឥ, **សាលិ។** វហតិ, ព្រូហេតិ វា សត្តានំ ជីវិតន្តិ **វីហិ, វហ** បាបុណេ, **ព្រូហ** វុឌ្ឍិយញ្ច, ឥ, អស្សី, បត្ថេ **វ**លោបោ, **វីហិ** ។ កោរំ រុធិរំ ទូសតីតិ **កុទ្រូសោ,** គោរវឌ្ឍនោ, អ។ វណ្ណវិបរិយយោ, ឱស្ស ថ។ **គុធ** បរិវេធនេ, ឧមោ។ **គោធុមោ។** "គោធូមសុមនោ មិលក្ខ, ភោជនំ បាវដោ យវោ"តិ **វភសោ។ វរ** វរណសម្ភត្តីសុ, ណ្វុ, **វរកោ។ យុ** មិស្សនេ, អ, **យវោ។** កង្គុ អតិសុខុមសស្សេ ធញ្ញវិសេសេ, សោភនសីសត្តា កមនីយភាវំ គច្ឆតីតិ **កង្គុ,** ឧ។ "សាមា បិយង្គុ កង្គុ ទ្វេ"តិ **វុទ្ធោ។ តព្ភេទា** តេសំ ធញ្ញានំ ភេទា វិសេសា នីវារាទយោ វុច្ចន្តេ។ នីវារានិ តិណធញ្ញានិ, **អាទិ**នា សាមាកាទយោ។

ទ្វយំ កឡាយេ។ **ចណ** ទានេ, ណ្វុ, **ចណកោ,** ហរិមន្ថកេបិ។ កំ វាតំ លាតីតិ **កឡាយោ, ឡ**ត្តំ, កលាយម្បិ។ ទ្វយំ សាសបសាមញ្ញេ។ "សាសបោ តុ សរិសបោ, កដុស្នេហោ ច តន្តុភោ"តិ **តិកណ្ឌសេសោ** [២.៨.៣]។ "បុមេ សុទ្ធោទនសុតេ, សិទ្ធត្ថោ សេតសាសបេ"តិ **វភសោ។** សិទ្ធា អត្ថា អស្មិន្តិ **សិទ្ធត្ថោ។ សាស** អនុសិដ្ឋិយំ, អបោ។ សាសបស្សាបិ វីហិភេទត្តា ឥជ គហណំ។

៤៥២. ទ្វយំ កង្គុយំ។ បិយភាវំ អង្គតីតិ **បិយង្គុ។** ទ្វយំ អតសិយំ។ **អវ** រក្ខណេ, មោ, អវស្សុ, ទ្វិត្តំ, **ឧម្មា។ អត** សាតច្ចគមនេ, អសោ, នទាទិ។ ខុមាប្បត្រ។

ចតុក្កំ សស្សេ។ **កិដ** គតិយំ, ឋោ, កសិតោ សម្ភូតំ វា **កិដ្ឋំ,** កិដ្ឋដ្ឋានេ ឧប្បន្នសស្សញ្ហិ "កិដ្ឋ"ន្តិ វុច្ចតិ ឋានូបចារេន, ឋោ, **សិ**លោបោ, អស្សិ។ **សស** គតិហីសាបាបុណនេសុ, សោ។ ថម្ពោ គុម្ពោ, តំ ករោតីតិ **ថម្ពករិ,** ឥ។ ធញ្ញំប្បត្រ។ "ធញ្ញំ វីហីសុ ធញ្ញកេ, ធញ្ញោ បុញ្ញវតីរិតោ។ ធញ្ញា វាតាមលកីសូ"តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។**

៤៥៣. ទ្វយំ សស្សាទីនំ កណ្ឌមត្តេ។ **កណ** សទ្ទេ, ឌោ។ **នល** គន្ធេ, ណោ, **នាលំ**។ នាឡិបិ។ សោ ឯវ សស្សាទិកណ្ឌោ និប្ផលោ ចេ, **បលាល**មុច្ចតេ។ **បល** លវនបវនេសុ, អលោ, បលាលោបិ។

ទ្វយំ អសារេ តុច្ឆធញ្ញេ។ **ភស** ភស្មីករណេ, អស្សុ, **ភុសំ** អតិសយេបិ។ ថុសម្បិ។ **តុស** ឧស្សគ្គេ។ កេន វាតេន តង្គតីតិ **កលិង្គរោ**, **លា**គមោ, អរោ ច។ ធញ្ញានមេវ **តចេ** វក្កលេ **ថុសោ**, **តុស** តុដ្ឋិម្ហិ, **តស្ស ថោ**, **ថុសោ** បុមេ។ "ធញ្ញត្តចេ បុមា ថុសោ" [អមរ ១៩.២២] ត្យ**មរកោសេ**។

៤៥៤. ទ្វយំ សស្សរោគេ។ សេតវណ្ណករណវសេន អដតិ ហឹសតីតិ សេតដ្ឋិកា, សា ឯវ **សេតដ្ឋិកា**។ ទ្វយំ តណ្ឌុលកណេ។ **កណ** និមីលនេ, **កណ** និមីលនសទ្ទគតីសុ វា, អ, **កណោ**។ **កុណ្ឌ** ទាហេ, សកត្ថេ កោ។ ទ្វយំ ធញ្ញមទ្ទនភូមិយំ។ **ខល** សោចេយ្យេ, ធញ្ញានិ ករោន្តិ មទ្ទន្តិ អស្មឹ **ធញ្ញករណំ**។ តិណាទីនំ, សស្សានញ្ច ថម្ភោ គុម្ពោ នាម, **ថម្ភ** វេកល្លេ, **ថម្ភ** បដិពន្ធេ វា។ **គុហ** សំវរណេ, ពោ, **ហស្ស មោ**។

៤៥៥. ទ្វយំ មុសលេ។ អយោ អគ្គេ កោដិយំ យស្សាតិ **អយោគ្គំ**។ **មុស** ខណ្ឌនេ, អលោ។ ទ្វយំ សុប្បេ។ កុច្ឆិតំ លុនាត្យបនេតីតិ **កុល្លោ**។ **សុប** មានេ, អ, សរត្យនេនេតិ វា **សុប្បំ**, បោ, អស្សុ។ បប្ផោដនំប្បត្រ។

ទ្វយំ ឧទ្ទនេ។ ឧបរិ ធីយតេ ថាល្យាទិកមស្មិន្តិ **ឧទ្ទនំ**, ឧទ្ទានម្បិ, យុ។ **ចុល្ល** ហាវករណេ, ឥ, ឦម្ហិ **ចុល្លី**។ អធិសយនី, អន្តិកាប្យត្រ។ **អតិ អទិ** ពន្ធនេ, អន្ត្យតេ ភិក្ខាទិកមស្សន្តិ **អន្តិកា**, ណ្វុ។ "សន្តិកេ សន្និធានេ ច, ឧទ្ទនេ ចាបិ អន្តិកា"ត្យ**ជយោ**។

កាសាទិរចិតោ កដោ យេន មរាវោ ពន្ធីយតេ។ មរាវោ ច វីហ្យគារំ, "កុសូលោ វីហ្យគារញ្ច, កន្តរោ ច មរាវកោ"តិ **រភសោ**។ កេចិ មរាវមេវ កដមាហុ, តំ ន, "កុសូលោ ច មរាវោ ច, កិលញ្ជោ ច កដោ ភវេ"តិ **អមរមាលាយំ បាទនាម**បករណេ ភេទេន បាឋា។ **កិល** ពន្ធនេ, កិលនំ កិលោ, តទត្ថំ ជាយតីតិ **កិលញ្ជោ**, និគ្គហីតាគមោ។ **កដ** គតិយំ, អ។

៤៥៦. អដ្ឋកំ ថាលិយំ។ កាមីយតីតិ **កុម្ភី**, **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ភោ, អស្សុ, ឦ ច, កុយា បឋវិយា ភវតីតិ វា **កុម្ភី**, កេន អគ្គិនា ភណតីតិ វា **កុម្ភី**, **ភណ** សទ្ទេ, **ណ**លោបោ, កេន ជលេន ឧម្ភីយតិ បូរីយតីតិ វា **កុម្ភី**, **ឧភ ឧព្ភ ឧម្ភ** បូរណេ, សព្ពត្រ នទាទិ។ **បិឋ** ហឹសាសំកិលេសេសុ, អរោ។ **កុណ្ឌ** ទាហេ។ **ខល** សោចេយ្យេ, **ឡ**ត្តំ។ **ឧខ** គមនេ, អលោ, នទាទិ, រស្សោ។ **អ**បច្ចយេ **ឧខា**។ **ថល** ឋានេ, ឥ, **ថាលិ**, **ឦ**ម្ហិ **ថាលី**។ កេន អគ្គិនា លបតីតិ **កោលម្ពោ**, អស្សោត្តំ, និគ្គហីតាគមោ, **ពត្ត**ញ្ច, កេ អគ្គិម្ហិ ឱលម្ពតីតិ វា **កោលម្ពោ**។ **លពិ** អវសំសនេ។

តិកំ មណិកេ។ **មន** ញាណេ, ឥ, **ណ**ត្តំ, មណិយេវ **មណិកំ**។ **ភណ** សទ្ទេ, ណ្វុ, អរំ សីឃំ ជរោ អស្ស **អរញ្ជរោ**។

៤៥៧. ទ្វិបាទំ ឃដេ។ **ឃដ** ចលនេ, អ, នទាទិម្ហិ ឃដី, **កុដ** កោដិល្យេ។ កេន ជលេន លសតិ សិលិស្សតីតិ **កលសោ**, **លិស** សិលេសនេ, អ, ឥស្សត្តំ, **កលសោ** តីសុ។ **វរ** វារណសម្ភត្តីសុ, ណ្វុ។ **កលស**សហចរណតោ **វារកោ**បិ តីសុ។ "កលសោ តុ តីសូ"ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ១៩.៣១]។

ភុញ្ជិតព្ពន្តិ **ភុញ្ជនំ**, អន្នាទិ, តស្ស បត្តោ ភាជនំ សុវណ្ណរជតាទិនិម្មិតម្បិ កំសោ នាម។

> "កំសោ វច្ឆន្តរេ មានេ, តេជសេបិ ភវេ តថា;
> បានបត្តេ ច កំស្យេ ច, សោភិក្ខាសុ ច កិត្តិសូ"។ –

ត្យ**ជយេន** វុត្តត្តា បានបត្តេបិ កំសោ។ **កន** ទិត្តិគតិកន្តីសុ, សោ, **កំសោ**។ អនិត្ថី។ តិកំ ភាជនសាមញ្ញេ។ **អម** គតិយំ, អត្តោ, អមត្តំ។ **ភាជ** បុថកម្មនិ, ចុរាទិ, យុ។

៤៥៨. ទ្វយំ ភាជនាទីនមាធារេ។ អន្តំ សមីបមាធេយ្យស្ស ឧបគច្ឆតីតិ **អណ្ឌុបកំ**, **ន្ត**ស្ស**ណ្ឌោ**, **គ**ស្ស ច **កោ**។ **ចុម្ព** វទនសំយោគេ, អដោ, អស្សុ, សកត្ថេ កោ។ ទ្វយំ សរាវេ, សរតិ វុឌ្ឍឹ គច្ឆតីតិ **សរាវោ**, អវោ។ **មល្ល** ធារណេ។ ណ្វុ។ វឌ្ឍមានកោប្យត្រ, វឌ្ឍតិ វិត្ថិណ្ណី ភវតីតិ **វឌ្ឍមានកោ**, សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ ភេលព្យញ្ជនាទិយដ្ឋនោបយុត្តភណ្ឌេ។ **កដ** គតិយំ, ឆុ, ទ្វិត្តាទិ។ **ទុ** គតិយំ, ពោ, នទាទិ, **ទព្ពី**, រស្សេ **ទព្ពិ**។ ខជាកាបិ, **ខជ** មន្ថនេ, អកោ, **ខជាកា** ថិយំ។ ទ្វយំ ធញ្ញាទិនិលយេ។ **កុស** សិលេសនេ, ឩលោ។ **កុស** អក្កោសេ, ឋោ។ ទ្វេបិ បុន្នបុំសកេ។

៤៥៩. ទ្វយំ មាសាទិសាកមត្តេ, **សា** តនុករណេ, ណ្វុ។ **ឧំស** ខាទនេ, ណ្វុ។ **ស**លោបោ, សិគ្គុ, ហរិតកម្បិ។ **ហរិតា** សកត្ថេ កោ។ “បុល្លិង្គោ សាកមត្តស្មឹ, សិគ្គុ សោភញ្ជនេបិ ចេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៩.៣៤] **រភសោ។** ទ្វយំ អទ្ទកេ។ អាទ្ទាយំ ជាតំ **អទ្ទកំ,** រស្សោ។ សិង្គមិវ វេរំ វបុ យស្ស តមេវ **សិង្គិវេរំ។**

យទា សុក្ខំ, តទា មហោសធាឲ្យំ, តិក្ខរសត្តា មហន្តំ ឱសធំ។ សុណ្ឋី, នាគរំ, វិសំ, វិសភេសជ្ជម្បិ។ **សុឋិ** សោសនេ, ត, **សុណ្ឋិ, ឦ**បច្ចយេ **សុណ្ឋី។**

ទ្វយំ មរីចេ។ **មរ** បាណចាគេ, ចោ។ **កុល** សង្ខ្យានេ, ណ្វុ។ “មរីចំ កោលកំ កណ្ហំ, ឧសនំ ធម្មបត្តន”ន្ត្យ**មរសីហោ។**

៤៦០. តិបាទំ កញ្ជិកេ។ សុវីររដ្ឋេ ភវំ **សោវីរំ។** កេន ជលេន អញ្ជិយមភិព្យត្តំ អស្ស **កញ្ជិយំ។** អារានំ ភូម្យក្កជានំ វារេសុ គហិតេន នារេន ជលេន ជាតំ **អារនាឡំ,** “អារោ ក្ខិតិ សុតេ’ក្កជេ, នារោ តណ្ឌុលនីរេស្វ”តិ ហិ វុត្តំ, **រស្ស ឡោ។** ថុសតោ ជាតមុទកំ **ថុសោទកំ,** ថុសោទកតោ វា ជាតំ **ថុសោទកំ។** ធញ្ញតោ វីហិតោ ជាតំ អម្ពិលំ **ធញ្ញម្ពិលំ។** វាតំ លង្កតិ ហីនំ ករោតីតិ **ពិលង្គោ, វាត**ស្ស **ពិ,** វិសេសេន លង្កតីតិ វា **ពិលង្គោ។** កុម្មាសោ, អភិសុតំ, អវន្តិសោមំ, កុញ្ជលំ, កញ្ជិកំ, មណ្ឌោ, ជេដ្ឋម្ពុ, ខទិកាប្យត្រ។

ទ្វយំ លវណមត្តេ។ **លូ** ឆេទនេ, យុ, ឱស្សា’នវាទេសេ លោណំ។

៤៦១. សាមុទ្ទាទយោ ឯតេ បញ្ច លវណស្ស បភេទា វិសេសា។ សមុទ្ទភូមិយមវដ្ឋិតំ លទ្ធំ លោណោទកំ សុក្ខសន្តានំ សិតំ យំ ភវតិ, តំ **សាមុទ្ទ**លវណំ។ អក្ខិវំ, វសិរម្បិ។ **វសុ** ថម្ភេ, ឥរោ។ សិន្ធុទេសេ ភវោ **សិន្ធវោ,** ណោ។ សិតសិវំ [សីតសិវំ (សក្កតេ)], មាណិមន្ថំ, សិន្ធុជម្បិ។ សិតំ ធវលំ, សិវំ កល្យាណំ, កម្មធារយសមាសោ ។ សិតសិវន្តិ វា ពន្ធនំ។ មណិមន្ថោ បព្ពតោ, តត្រ ភវោ, ណោ។ **កាឡលោណោ** នាម សោវច្ចលវណានំ មជ្ឈេ កាឡវណ្ណំ លវណំ [តីណិ មធុរលវណស្សលវណភេទស្ស (អមរកោស, មហេស្វរដីកា)], “តិលកំ តត្រ មេចកេ”តិ [មទំ សន្ទតេ បិ សោទរាទិ (ចិន្តាមណិដីកា ១៩.៤៣) មទំ មុទំ វា សន្ទតេ... វិសោទរាទិ (ព្យាខ្យាសុធាដីកា)] វុត្តត្តា តិលកម្បិ។ **ឧព្ភិទំ** នាម រោមកលវណំ, សម្ភរិទេសេ កិរ រុមា នាម លវណាករោ។ តត្រ បរិដ្ឋំ កដ្ឋម្បិ អចិរេន វិលីយ លវណំ ភវតិ, តព្ភវំ រោមលវណំ។ វសុកម្បិ។ កដ្ឋាទីនំ សយំ សភាវវិជហនករត្តា ភិន្ទិតុំ សក្កោតីតិ **ឧព្ភិទំ,** សក្យត្ថេ **ឧ** សទ្ទោ។ **ពិលាលំ** នាម សមុទ្ទតីរាសន្នទេសភវំ មត្តិកំ បាចយិត្វា និប្ផាទិតលវណំ។ សមុទ្ទវេលាសន្នទេសេ ជាតំ **ពិលាលំ,** ឯស្សិត្តំ, លោ, អថ វា **ឧព្ភិទំ** នាម យត្ថ កត្ថចិ បទេសេ ភូមិតោ ឧគ្គតំ លវណមត្តិកំ បាចយិត្វា និប្ផាទិតលវណំ។ **ពិលាលំ** នាម លវណភូមី វិទារយិត្វា និប្ផាទិតលវណំ។ **វិ**បុព្ពោ **ទល** វិទារណេ។ **ទ**ស្ស **លោ។** អថ វា **ឧព្ភិទំ** នាម បាក្យំ លវណំ។ **ពិលាលំ** នាម វច្ចគន្ធំ កាឡលវណំ។

៤៦២. គុឡាទយោ បញ្ច ឧច្ឆុនោ វិការា។ **គុឡ** រក្ខាយំ, គុឡោ បក្ករសោ។ **ផាណ** គតិយំ, តោ, ផាណិតំ គុឡតោ កិញ្ចិ ថទ្ធំ។ **ខណ្ឌ** មន្ថេ, ខណ្ឌោ ផាណិតតោបិ ថទ្ធោ។ ឧច្ឆុវិសេសស្ស រសបាកេ ខណ្ឌយោគ្យសារភូតេ យា គុឡិកាការា ជាយតេ, សា មច្ឆណ្ឌី ខណ្ឌសាលូកំ។ “មច្ឆណ្ឌី តុ បុប្ពគុឡា, ថទ្ធបត្តន្តុ ផាណិត”ន្តិ **រភសោ,** ខណ្ឌកក្កំ ផាណិតមិច្ចញ្ញេ។ **សរ** ហឹសាយំ, **ខរ**បច្ចយោ, **សក្ខរា,** យា “សិតា”តិបិ វុច្ចតិ, សិនោតិ ពន្ធតិ តណ្ហំ **សិតា។** សិតសក្ខរេត្យត្រ តុ សិតោ ធវលត្ថោ, សក្ខរាបមាណសណ្ឋានត្តា វា សក្ខរា។ ឥមេ ច គុឡាទយោ យថាក្កមំ ថទ្ធតរា។ ឯត្ថ ច មច្ឆណ្ឌី ផាណិតា ខណ្ឌវិការាបិ។ ទ្វយំ គុឡេ។ រោគាធិកេសុ វិនាសករត្តា វិសញ្ច តំ កណ្ដកញ្ច។

៤៦៣. ទ្វយំ ភដ្ឋធញ្ញេ។ **លាជ** ភស្សនេ, ភស្សនំ ភជ្ជនំ, អ។ ន ខតំ **អក្ខតំ។** “តតិយា បកតិ លាជេស្វក្ខតំ តីស្វ’ហីសិតេ”តិ **រុទ្ទោ។**

ភដ្ឋយវេ **ធានា**សទ្ទោ សិយា, “ពហុម្ហិ ភដ្ឋយវេ ធានា, ថិយំ អភិនវោ’ព្ភិទេ”តិ **រភសោ។ ធា** ធារណេ, យុ។

ទ្វយំ យវាទិចុណ្ណេ។ **សច** សមវាយេ, **សច** សេចនេ វា, តុ។ **មន្ថ** វិលោឡនេ។ តិកំ សមំ។ បូរេតីតិ **បូបោ,** បោ។ **អ**ការយុត្តេ **អបូបោ,** យថា “លាពុ, អលាពូ”តិ។ តណ្ឌុលាទីនំ បិដ្ឋានំ វិការោ **បិដ្ឋកោ,** សញ្ញាយំ កោ។

៤៦៤. ឆក្កំ សូទេ។ ភត្តំ, សូបញ្ច ករោតិ អកាសិ ករិស្សតីតិ **ភត្តការោ, សូបការោ** ច។ **សុ** បគ្ឃរណេ។ សវតិ រសំ បគ្ឃរាបេតីតិ **សូទោ,** ទោ, ទីឃាទិ។ **សូទ** បគ្ឃរណេ វា, អ។ អឡ្វារោ នាម សូបាទិវិកតិ, តំ ករោតីតិ **អាឡារិកោ។** ឱទនំ បចតីតិ **ឱទនិកោ។** រសំ ករោតីតិ **រសកោ។**

ទ្វយំ សូបេ។ សុខក្ខាយ បាតព្ពត្តា **សូបោ,** ទីឃាទិ។ វិសេសតោ ភត្តំ អញ្ចតិ អន្តោ គច្ឆតិ យេន, តំ **ព្យញ្ជនំ, អញ្ច** គតិយំ, យុ។

៩៦៥. បញ្ចកំ [តិបាទំ (ក.)] ភត្តេ។ **ឧទិ** សវនក្លេទនេសុ, យុ។ **វា**ការោ **ឱទន**សទ្ទស្ស នបុំសកត្តំ សមុច្ចិនោតិ។ **កុរ** សទ្ទេ, **ករ** ករណេ វា, ករោតិ ពលន្តិ **កុរំ,** អស្សុ, **កិរ** វិក្ខិបនេ វា, កិរតិ ពុភុក្ខន្តិ **កុរំ,** ឥស្សុ, **ករ** ហឹសាយំ វា, កុ សទ្ទេ វា, របច្ចយោ។ ភជតិ យេន, ភុញ្ជិតព្ពន្តិ វា **ភត្តំ, ភជ** សេវាយំ, តោ។ ភក្ខិតព្ពាតិ **ភិក្ខា, ភក្ខ** អទនេ, អស្សិ, **ភិក្ខ** យាចនេ វា, **ភិក្ខា** នារី។ **អទ** ភក្ខនេ, តោ។ **ភិទាទិ**ត្តា **អន្ន**ាទេសោ, **ទ**លោបោ។

ចតុក្កំ ភោជនេ, **អស** ភក្ខនេ, កម្មេ យុ។ **ហរ** ហរណេ។ អាហរតិ ពលាយូនីតិ **អាហារោ,** ណោ។ **ភុជ**ធាតុម្ហា យុ, ភោជនំ។ **ឃស** អទនេ, ណោ។ អន្នោប្យត្រ, **អទ**ធាតុម្ហា **ត**បច្ចយស្ស **អន្ន**ាទេសោ **និបាតនា។**

ទ្វយំ យាគុយំ។ **តរ** ប្លវនតរណេសុ។ តរតិ ប្លវតិ ព្យាបិភវតីតិ **តរណំ,** យុ។ តរលំ, តរលាបិ។ **យា** បាបុណេ, គុ, **យុ** មិស្សនេ វា, គុ, ឧស្សា។ ឧណ្ហិកា, សាណា, វិលេបី ច យាគុនាមានិ។ **សា** បាកេ, យុ, **សាណា។**

៩៦៦. ខជ្ជាទយោ ចត្តារោ អសនភេទា។ **ខាទ** ភក្ខនេ, កម្មេ តោ, ភុជាទិ។ **ខជ្ជំ** មំសាទិ។ **ភោជ្ជំ** អន្នាទិ។ **លិហ** អស្សាទនេ, ណ្យោ, **ហ**ស្ស **យោ។ លេយ្យំ** មធ្វាទិ។ បាតព្ពន្តិ **បេយ្យំ, បា** បានេ, ណ្យោ, អាស្សេ, បេយ្យំ សូបាទិ។

ទ្វយំ ភត្តមណ្ឌេ។ **សុ** សវនេ, វិសរុជបទាទិតោ ណ។ **ចមុ** អទនេ, **អា**បុព្ពត្តា បានេ, កម្មេ ណោ។ មាសរោប្យត្រ, **មសិ** បរិមាណេ, អរោ។ ទ្វយំ អាលោបេ។ **លុប** ឆេទនេ, **អា**បុព្ពោ សម្បិណ្ឌនេ, **កុ** សទ្ទេ។ **កពិ** វណ្ណេ វា, អលោ, ឡត្តំ, កេន តោយេន ពលមស្សាតិ វា **កពឡោ,** បុមេ, គាសោបិ។

៩៦៧. រសានំ សព្ពរសានំ អគ្គម្ហិ រសេ **មណ្ឌ**សទ្ទោ, **មណ្ឌ** ភូសាយំ, "សព្ពរសគ្គេ មណ្ឌមនិត្ថិយ"ន្ត្យ**មរសីហោ** [អមរ ១៩.៤៩]។ ទ្វយំ ភុត្តតោ សេសេ។ វិរូបោ, កុច្ឆិតោ វា ឃាសោ **វិឃាសោ។** ភុត្តតោ សេសោ ភុត្តសេសោ, សោវ **ភុត្តសេសកោ,** សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ វិឃាសាទេ។ វិឃាសំ អទតីតិ, អ, **ទមុ** ទមនេ, ណ្វុ។ ទ្វយំ បិបាសាយំ។ បាតុំ ឥច្ឆា **បិបាសា, បា** បានេ, សោ, ទ្វិត្តាទិ។ **តស** បិបាសាយំ, យុ។

៩៦៨. ទ្វយំ ភុត្តមិច្ឆាយំ។ **ខុទ** ពុភុក្ខាយំ, ទោ។ ឃសិតុមិច្ឆា **ជិឃច្ឆា, ឃស** អទនេ, ឥច្ឆត្ថេ ឆោ, ទ្វិត្តាទិ។ មំសស្ស រសោ បដិច្ឆាទនីយមុច្ចតេ។ **ឆន្ទ** ឥច្ឆាយំ។ បដិច្ឆាទេតីតិ **បដិច្ឆាទនីយំ,** អនីយោ, **ឆទ** សំវរណេ វា, មំសេន បដិច្ឆាទេតព្ពត្តា **បដិច្ឆាទនីយំ។**

ទ្វយំ ឧគ្គារេ, **ទេកិ** សទ្ទោស្សាហេសុ, ឧទ្ធំ ទេកតិ គន្ធមុស្សហតីតិ **ឧទ្រេកោ,** ឯកស្ស **ទ**ការស្ស **រោ។** ឧទ្ទេកោបិ។ **គិរ** និគ្គិរណេ, ឥស្សា, **ឧគ្គារោ។** បាទោ តិត្តិយំ។ សុហិតោ តិត្តោ, តស្ស ភាវោ **សោហិច្ចំ។ តិបិ** បីណនេ,តិ, ភុជាទិ។ **យុ**បច្ចយេ, ឥស្សត្តេ ច **តប្បនំ។**

៩៦៩. យថិច្ឆិតន្តំ យថិច្ឆិតេ។ ក្រិយាវិសេសនតាយ ចេតេ នបុំសកេ, ក្រិយាព្យយានញ្ហិ សតិប្បេកត្តេ តព្ពិសេសនានិ នបុំសកេ ភវន្តិ ឯកត្តេបិ, តថា ហិ ក្រិយានមព្យយានញ្ច សត្តាភូតត្តា លិង្គសង្ខ្យាវិសេសោ បាទានំ នត្ថីតិ តព្ពិសេសនានម្បិ សាមញ្ញលិង្គា នបុំសកត្តំ, សាមញ្ញសង្ខ្យា ចេកត្តំ យុត្តន្តិ, តំ យថា – មុទុំ បចន្តិ, សាទុំ បចន្តិ។ ពហុវចនន្តេបិ ក្រិយាសទ្ទេ តព្ពិសេសនស្សេកត្តមេវ ក្រិយាវិសេសនានំ កម្មនិ ទុតិយា, សព្ពោ ហិ ធាត្វត្ថោ ករោត្យត្ថេន ព្យាបិតោ, មុទុំ បចន្តិ មុទុំ បចនំ កុព្ពន្តីត្យត្ថោ, តេន មុទាទីនញ្ច តព្ពិសេសនានំ កម្មត្តំ។ អញ្ញោ បនាហ "សព្ពេ ធាត្វត្ថា ភវត្យត្ថានុគតា, ភវតិក្រិយា កត្វត្ថមនុភវន្តីត្យត្ថោ។ 'បចតិ ទេវទត្តោ'តិ ទេវទត្តបយុត្តោ បាកោ ភវតិ, គច្ឆតិ គមនំ ភវតិ, បឋតិ បាឋោ ភវតី"តិ, តម្មតេន បឋមា, មុទុបចនំ យថា ភវតិ, តថា បចតីត្យត្ថោ។ រមណីយំ បាតោ, វិមលំ បាតោ, ឥទមុបកុម្ភំ។ **កមុ** កន្តិយំ, កម្មនិ ណោ, **កាមំ, និកាម**ញ្ច។ **ឥសុ** ឥច្ឆាយំ, តោ, "សាទិសន្តបុច្ឆ"ត្យាទិនា អន្តេន សហ **តស្ស ដ្ឋោ, ឥដ្ឋំ។ បរិ**បុព្ពោ **អាប** បាបុណនេ, តោ, ភុជាទិ, រស្សោ, **យា**គមោ ច។ "សត្តំ និវារណេ តិត្តិយំ, បរិយត្តំ យថិច្ឆិតេ"តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៩.៥៧] **រភសោ។** ឥច្ឆិតស្ស អនតិក្កមោ **យថិច្ឆិតំ,** យថាត្ថេ អព្យយីភាវោ។ បកាមំប្យត្រ។

ទ្វិបាទំ វណិជកេ។ កយវិក្កយេហិ ជីវតីតិ, ឥកោ។ សត្ថំ វាណិជ្ជោបជីវិនំ សង្ឃាតំ វហតិ ទេសន្តរំ បាបយតីតិ, កម្មាទិម្ហិ ណោ។ សត្ថវាហោ វណិជនាយកោ, តំយោគា **សត្ថវាហោ,** ណោ។ អាបណោ កយវិក្កយ វោហារោ, តំយោគា **អាបណិកោ,** ណិកោ។ **វណ** សទ្ទេ, ឥជោ។ វេទហកោ, នេគមោ, បណ្យាជីវោ, វណិជោប្យត្រ។

៤៧០. វិក្កយោ នាម បុព្ពមេវ អត្តនោ ធនស្ស បរស្ស ទានំ។ **កី** ទព្ពវិនិមយេ, តត្រ និយុត្តោ **វិក្កយិកោ។** វិក្កិណាតីតិ **វិក្កេតា,** រិតុ។ កយោ នាម បរស្ស ធនំ គហេត្វា អត្តនោ ធនស្ស ទានំ។ កយេន ជីវតីតិ **កយិកោ។** កិនាតីតិ, ណ្វុ។

ទ្វយំ ធនប្បយោគ្តរិ។ ឥណេ ឧត្តមោ **ឧត្តមណ្ណោ,** អភិធានា បុព្ពនិបាតោ, ឥស្សត្តំ, ទ្វិត្តញ្ច។ ធនំ វុឌ្ឍត្ថំ បយោជេតីតិ **ធនិកោ។** ទ្វយំ ធនគាហកេ។ ឥណេ អធមោ **អធមណ្ណោ។** ឥណំ គណ្ហាតីតិ **ឥណាយិកោ,** អាយិកោ។ ឥណំ អាយតិ បវត្តេតីតិ វា ឥណាយកោ, ណ្វុ។

៤៧១-៤៧២. ទ្វយំ ឥណេ។ ឧទ្ធរិយតេ គយ្ហតេតិ **ឧទ្ធារោ, ឧ**បុព្ពោ **ធរ**តិ គហណេ, ណោ។ ឯតិ វុឌ្ឍិំ គច្ឆតីតិ **ឥណំ,** យុ, **ណ**ត្តំ។ បរិយុទញ្ចនម្បិ, បរិតោ ឧទញ្ចតេ គយ្ហតេតិ, យុ។ **វុត្ត**ន្តិ ក្រិយាបទំ។ យត្តកេន ធនេន លាភោ លព្ភតេ, តត្រ មូលធនេ មូលាទិទ្វយំ។ **មូល** បតិដ្ឋាយំ។ បឋមមេវ អាភតំ **បាភតំ។**

ទ្វយំ បដិបាទេ។ "អវស្សមស្សិទំ កយិតព្ព"មិតិ សច្ចស្សាខ្យាបនំ, ករណំ វា **សច្ចាបនំ,** សច្ចស្ស ករញ្ចិត្តករណមិច្ចត្ថោ, **សច្ច**សទ្ទា ធាត្វរូបា យុ, មជ្ឈេ **អបា**គមោ, សច្ចស្ស វា អាបុណនំ **សច្ចាបនំ, អប**ធាតុម្ហា យុ។ "សច្ចាបនា សច្ចាកតិ"រិតិ **តិកណ្ឌសេសេ** [ចិកណ្ឌេ (?)] វោបាលិតោ។ សច្ចំ ករោតិ, សច្ចស្ស វា ករណំ **សច្ចការោ។** សច្ចំការោបិ។ "ក្លីវេ សច្ចាបនំ សច្ច-ង្ការោ សច្ចាកតិត្ថិយ"ន្ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ១៩.៨២]។ ទ្វយំ វិក្កនីយទព្ពេ។ វិក្កិនិតព្ពន្តិ **វិក្កេយ្យំ,** ណ្យោ។ **បណ** ព្យវហារេ, ណ្យោ, ទ្វេបិ តីសុ។

ទ្វយំ ន្យាសស្សប្បនេ [ន្យាសម្បន្នេ (ក.)]។ ន្យាសស្ស អប្បនំ [សម្បន្នំ (ក.)] បដិទានំ។ **បតិ**បុព្ពោ **ទទា**តិ ន្យាសសម្បន្នត្ថោ, តថា **បរិ**បុព្ពោ វត្តតិ។ បរិទានំប្យត្រ។

ទ្វយំ ន្យាសេ។ **អស** ខេបនេ។ ន្យស្សតេ និក្ខិបីយតេតិ, ណោ។ ឧបនិធិយ្យតេតិ **ឧបនិធិ,** ឥ, **ឧបនិធិ** បុមេ។ "បុមេ ឧបនិធិន្យាសោ"តិ [អមរ ១៩.៨១] **អមរកោសេ។**

៤៧៣. **ឯកា**ទយោ **អដ្ឋារស**បរិយន្តា សង្ខ្យាសទ្ទា **សង្ខ្យេយ្យេ** ទព្ពេ វត្តន្តិ តីសុ ច លិង្គេសុ។ សង្ខ្យេយ្យេកត្តេ ច "ឯកោ ព្រាហ្មណោ, អដ្ឋារស ព្រាហ្មណា"តិ សមានាធិករណំ ភវតិ, ន តុ ភិន្នាធិករណំ "ព្រាហ្មណានំ ឯកាទស ចេ"តិ។ តីសូត្យនេន "ន កេវលំ **ឯក**សទ្ទោវ សលិង្គោ, អថ ខោ **អដ្ឋារស**បរិយន្តាបី"តិ ទស្សេតិ, តេន កត្ថចិ តេសំ អលិង្គតាវចនំ លិង្គវិសេសាភាវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន សាមញ្ញលិង្គាភាវន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមិនា នយេន "អតិ លិង្គំ ទ្វិវចនំ, តទាខ្យាតន្តិ វុច្ចតី"ត្យាទីសុបិ ទដ្ឋព្ពំ, តេន "បុរិសោ គច្ឆតិ, ឥត្ថី គច្ឆតិ, ចិត្តំ គច្ឆតី"ត្យាទីសុ **គច្ឆតិ**សទ្ទស្ស តំតំលិង្គវិសេសវចនតា, "គច្ឆតី"ត្យាទីសុ សាមញ្ញលិង្គវចនតា ច ទដ្ឋព្ពា។ **វីសត្យា**ទយោ សង្ខ្យាសទ្ទា សង្ខ្យានេ, សង្ខ្យេយ្យេ ច វត្តន្តិ "វីសតិ គាវោ, គវំ វីសតី"តិ។ ឯកត្តេតិ យទា បនេតា សង្ខ្យេយ្យេ ឯកត្តវិសិដ្ឋមេវ វត្តុតំ សភាវតោ បដិបាទយន្តិ។ តទា ភិន្នសង្ខ្យនាបិ សមានាធិករណេ ឯកវចនេនេវ សព្ព កាលំ វត្តតេ "វីសតិ គាវោ"តិ។ យទ្យេកត្តេ, កថំ? ទ្វេវីសតិយោ, តិស្សោ វីសតិយោ, បញ្ចសតានិច្ចាទយោ បយោគា ឥច្ចាហ "វគ្គភេទេ ពហុត្តេបី"តិ ។ វីសត្យាទីនំ វគ្គានំ ភេទេ វគ្គមិច្ឆិតេ សតិ ពហុត្តេបិ ពហុវចនេបិ ភ វន្តិ។ **អមរកោសេ** បន "សង្ខ្យន្តរស្សត្តេ អភិធេយ្យេវីសត្យាទយោ តំសមានាធិករណតោ ពហុវចនានិបិ ភវន្តី"តិ [អមរ ១៩.៨៣-៤] វុត្តំ, សង្ខ្យន្តរមិហ វគ្គភេទោ, តេន ទ្វិន្នម្បិ វោហារមត្តនានត្តំ, ន អត្ថនានត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អានវុតិ នវុតិ**សទ្ទមភិព្យាបេត្វា **តា** វីសត្យាទយោ ភិន្នលិង្គេនាបិ សមានាធិករណេ **នារិយំ** ឥត្ថិយំ, យថា វីសតិ កុណ្ឌានិ។ វីសត្យាទយោ វិកតសមាហារទ្វន្ទា។ លិង្គស្ស លោកាសយត្តា ទ្វន្ទេកត្តន្តិ នបុំសកត្តន្តិ វីសត្យាទយោ អព្យប្បន្នា បរមតេន, **កច្ចាយន**មតេន បន ព្យប្បន្នា។

៤៧៤-៤៧៦. សតាទីនិ អសង្ខ្យេយ្យបរិយន្តានិ ចតុវីសតិ ឋានានិ គណនភេទានិ។ តត្ថ **ទសទស**សទ្ទេហិ និប្ផាទិតោ **សត**សទ្ទោ, តថា **សតទស**សទ្ទេហិ **សហស្ស**សទ្ទោ។ **យុជ** យោគេ, **និយុតំ, អយុត**ម្បិ។ **យុ** មិស្សនេ វា, តោ។ **លក្ខ** ទស្សនង្កេសុ, **លក្ខំ, សតសហស្ស**ម្បិ។ **កុដ** ឆេទនេ, ទសគុណំ កុដតីតិ **កោដិ។** ឧបសគ្គេន វិសេសេត្វា ឯកោ គណនវិសេសោ **បកោដី**តិ វុច្ចតិ, ទ្វេបិ មិស្សេត្វា ឯកោ **កោដិបកោដីតិ។ នហ** ពន្ធនេ, តោ។ អាគមស្សុ។ **វិទ** លាភេ, ឧ, និគ្គហីតាគមោ។ **អព** ហីសាយំ, គតិម្ហិ ច, ទោ, អាគមស្សុ។ **អហិ** គតិម្ហិ, **ហ**បច្ចយោ។ **អវ** រក្ខណេ, វោ ។ **អដ** គមនេ, ដោ។ **សោគន្ធិក**ន្តិ កមលវិសេសនាមេន ឯកោ គណនវិសេសោ

វុច្ចតិ, តថោប្បលាទិនាមេហិ ឯកេកោ គណនវិសេសោ។ **កថ** វាក្យប្បពន្ធេ, យុ, សង្ខ្យាតុមសក្កុណេយ្យតាយ **អសង្ខេយ្យំ**។

ននុ សង្ខ្យាតុមសក្កុណេយ្យត្តេ សតិ ឯកេន ភវិតព្ពំ, អថ កថមេកោ អសង្ខេយ្យោ, ទ្វេ អសង្ខេយ្យា និច្ចាទីនិ ភេទានិ វុត្តានីតិ? នាយំ ទោសោ, តេសំ កាលទេសាទិវសេន ភិន្នានម្បិ សម្ភវតោ។ ឯតាសុ សង្ខ្យាសុ **កមា** កមេន សតាទិលក្ខបរិយន្តំ **ទសគុណំ** ទសហិ គុណិតំ ភវតិ។ កោដ្យាទិកំ អសង្ខេយ្យបរិយន្តំ **សតលក្ខគុណំ** សតលក្ខេហិ គុណិតំ ភវតិ, តស្មា ឯកា លេខា ទ្វិសុញ្ញសហិតា សតំ ភវតិ, តថា តិសុញ្ញសហិតា សហស្សំ, ចតុសុញ្ញសហិតា និយុតំ, បញ្ចសុញ្ញសហិតា ឯកា លេខា លក្ខំ ភវតិ, ឯកា បន លេខា សត្តសុញ្ញសហិតា កោដិ, តថា ចុទ្ទសសុញ្ញសហិតា បកោដិ, ឥមិនា នយេន យាវាសង្ខេយ្យំ នេតព្ពំ, អយមេកច្ចានមាចរិយានំ មតិ។

អថ វា សតាទយោ អសង្ខេយ្យបរិយន្តា សព្ពេបិ ទសគុណិតា កាតព្ពា, អយំ **កច្ចាយនស្ស** មតិ, តេន ហិ "យាវ តទុត្តរិ ទសគុណិតញ្ចេ"តិ សុត្តមាហ។ អថ វា សតាទយោ លក្ខន្តា ទសទសគុណិតា, តេន ឯកា លេខា ទ្វិពិន្ទុសហិតា សតំ ភវតិ, តថា ចតុបញ្ចាទិពិន្ទុសហិតា សហស្សាទិកំ ភវតិ, ឯកា លេខា បន ទ្វាទសពិន្ទុសហិតា កោដិ, តថា ឯកូនវីសតិពិន្ទុសហិតា បកោដីតិ យាវ អសង្ខេយ្យា ឯកេកស្មឹ សត្ត សត្ត ពិន្ទូនិ កត្វា គណនា កាតព្ពា, តស្មា អសង្ខេយ្យគណនវិសេសេ បញ្ចចត្តាលីសាធិកានិ សតពិន្ទូនិ ភវន្តិ, អយមម្ហាកំ មតិ។

អមរកោសេ [អមរ ១៩.៨៤] បន "បន្នា សតសហស្សាទិ, កមា ទសគុណោត្តរ"មិត្យុត្តំ, តស្សត្ថោ – ទសសង្ខ្យា បន្តីត្យុច្ចតេ , តតោ អារព្ភ ទសគុណោត្តរំ សតសហស្សាទិកំ កមា វិញ្ញេយ្យំ, តំ យថា – ទសសង្ខ្យាយ ទសគុណោត្តរំ សតំ, សតា ទសគុណោត្តរំ សហស្សំ, សហស្សា ទសគុណោត្តរំ អយុតំ, អយុតា ទសគុណោត្តរំ លក្ខំ, លក្ខា ទសគុណោត្តរំ បយុតំ, បយុតា ទសគុណោត្តរំ កោដិ, ឯវំ កោដិយា អព្ពុទំ, អព្ពុទា បទុមំ, បទុមា ខព្ពោ, ខព្ពា មហាកថោ, តតោបិ មហាបទុមំ, តតោបិ សង្កុ, សង្កុតោ សមុទ្ទោ, តតោ អន្ត្យំ, អន្ត្យា មជ្ឈំ, មជ្ឈា បរទ្ធំ, បរទ្ធា អមតំ, អមតា ទសគុណោត្តរំ សង្ខ្យំ, សង្ខ្យញ្ច វីសតិមំ ឋានំ, អសង្ខេយ្យមិតោ បរន្តិ។ សព្ពបារិសទត្តា ហិ ព្យាករណស្ស សព្ពេសំប្បត្រ វាទា ទស្សិតា។

៤៧៧-៤៧៨. សាធិកេន ទ្វេបាទេន "អឌ្ឍេន ចតុត្ថោ អឌ្ឍុឌ្ឍោ, អឌ្ឍេន តតិយោ អឌ្ឍតិយោ, អឌ្ឍតេយ្យោ ចា"តិ ឥមំ វចនត្ថំ ទស្សេតិ។ អឌ្ឍុបបទេន សហ **ចតុត្ថា**ទិសទ្ទានំ **អឌ្ឍុឌ្ឍា**ឡាទេសោ។ សាធិកបាទេន "អឌ្ឍេន ទុតិយោ ទិយឌ្ឍោ, ទិវឌ្ឍោ ចា"តិ ឥមំ វចនត្ថំ ទស្សេតិ។ អន្តរិតស្សាបិ **អឌ្ឍេន**សទ្ទស្ស ឥធានុវត្តនតា អធិប្បេតា អភិធានន្តរាភាវា, សព្ពត្រេវំ។

៤៧៩-៤៨០. មីយតេ បរិច្ឆិន្ទីយតេ យេន, តំ **មានំ។** តញ្ច តុលាបត្ថង្គុលិវសា តិធា មានិយទព្ពស្ស ភវតិ។ **តុល** ឧម្មានេ , ចុរាទិ, **តុលា** ឥត្ថី។ **បទ** គតិយំ, ថោ។ **អង្គ** គមនេ, ឧលោ, **អង្គុលំ,** "អង្គុលី"តិបិ បាឋោ, ករសាខា។

ចត្តារោ វីហយោ សម្បិណ្ឌិតា ឯកាវ **គុញ្ជា** សមគរុកា, តថា ទ្វេ គុញ្ជា ឯកោវ **មាសកោ** សមគរុកោតិ សព្ពត្រ នយោ នេតព្ពោ។ ទ្វេ មាសកា **អក្ខោ** នាម, វិភីដកោតិ វុត្តោ, អក្ខផលសមានគរុកត្តា វា **អក្ខោ។** ករិសោប្យត្រ, **កស** វិលេខនេ, អ, **រិ**មជ្ឈោ, អនិត្ថី។ អក្ខានំ បញ្ច **ធរណំ** នាម, **ធរ**តិធាតុយា យុ។ អក្ខានមដ្ឋកំ **សុវណ្ណោ** នាម។ បញ្ចធរណំ **និក្ខំ** នាម។ **តេ** និក្ខា បញ្ច **បាទោ** នាម។ សោ **បាទោ** ចតុត្ថេ ភាគេ វត្តតីត្យេកច្ចានំ មតិ។ យថាវុត្តាយេវ ចត្តារោ វីហយោ **គុញ្ជា** នាម។ ទ្វេ គុញ្ជា **មាសកោ** នាម។ ទ្វេ បញ្ចមាសកា ទសមាសកា **អក្ខោ** នាម។ អក្ខានំ អដ្ឋកំ **ធរណំ** នាម។ បញ្ចធរណំ **សុវណ្ណោ** នាម។ តេ បញ្ចសុវណ្ណា **និក្ខំ** នាមាត្យម្ហាកំ មតិ។ **កន** ទិត្តិគតិកន្តីសុ, **និ**បុព្ពោ, **នស្ស ខោ, និក្ខោ,** សុវណ្ណវិការេបិ។ យស្ស កស្សចិ វត្ថុនោ ចតុត្ថេ ភាគេ បាទោ។ ទស ធរណានិ **បលំ** នាម, **បល** បថេ ច គតិម្ហិ។

៤៨១. យស្ស កស្សចិ វត្ថុនោ បលសតំ **តុលា។ តុល** ឧម្មានេ, **តុលា** នារី។

> គេហានំ ទារុពន្ធាយ, បិបិកាយំ តុលា ថិយំ;
> មានភណ្ឌេ ច សាទិសេ, រាសិបលសតេសុ ច។

តា តុលា វីសតិ **ភារោ** នាម។ **ភរ** ធារណបោសនេសុ, ណោ។ "ភារោ តុ ទ្វិសហស្សេសុ, បលានមបិ វីវធេ"**ត្យជយោ** [ព្យាខ្យាសុធាដីកាយម្បិ]។ វីវធោ ភារភេទោ។

រូបិយស្ស ករិសេន កតោ សំវោហារបទត្ថោ កហាបណោ នាម។ ករិសប្បមាណេន រូបិយេន កតោ បណោ បណិយោ ទព្ពភេទោ **កហាបណោ។ វិស**ស្ស **ហា**ទេសោ។ **អហា**ទេសេ **ករិសាបណោ**, ឯតេ ទ្វេ រូបវិការោ, អញ្ញត្រូបចារា។ ឥតិ តុលាមានំ វុត្តំ។

៤៨២. បត្ថមានំ ទស្សេតុមាហ **“កុឌុវោ”**ច្ចាទិ។ ឯកោ បសតោ **កុឌុវោ** នាម។ **សរ** គតិយំ, តោ, **រ**លោបោ, **កឌិ** ភេទេ, វោ, **កឌិ**ស្ស **កុឌុ, តេ** កុឌុវា ចត្តារោ **បត្ថោ។** ចតុបត្ថា **អាឡ្ហកោ, អហ** បូជាយំ, ណ្វុ, ឡត្តាទិ ទសង្កុលំ, ទ្វាទសង្កុលំ វាសព្ពតោ មានម្បិ អាឡ្ហកោ។ ចតុរោ អាឡ្ហកា **ទោណំ** នាម, “ចតុរាឡ្ហក”ន្តិបិ បាឋោ, **ទុ** គមនេ, ណោ, **ទុណ** គតិយំ, ហឹសាយញ្ច វា, **ទោណំ។ វា**ការេន **ទោណោ។**

៤៨៣. ចតុរោ ទោណា **មានិកា, មាន** បូជាយំ, សកត្ថេ កោ, អស្សិ។ ចតុមានិកំ ចតស្សន្នំ មានិកានំ សមូហោ ចតុមានិកំ **ខារី** នាម, **ខរ** វិនាសេ, ណោ, នទាទិ។ **ទសម្ពណំ** ទសាធិកសតទោណមត្តំ **កុម្ភោ**តិ យេន នាមេន ឯកោ បត្ថមានវិសេសោ ទស្សិតោ, “អម្ពណ”ន្តិបិ បាឋោ។

៤៨៤. បត្ថមានវិសេសានំ លព្ភមានបរិយាយេ ទស្សេតុមាហ **“អាឡ្ហកោ”**ច្ចាទិ។ **តុម្ព** កម្បនេ, អ។ ទ្វយំ បត្ថេ។ **បត្ថ**សទ្ទោយំ សាមញ្ញភេទមានេសុ បវត្តតិ, ឥធ បន វិសេសមានវាចកោ អធិប្បេតោ។ **នល** គន្ធេ, ឥណ។

ទ្វយំ វាហេ។ វហតីតិ **វាហោ, វហ** បាបុណនេ, ណោ។

អម្ពណមានំ, បរិយាយំ វា ទស្សេតុមាហ **“ឯកាទស ទោណេ”**ច្ចាទិ។ **អម្ព** គមនេ, យុ, **អម្ព** សទ្ទេ វា, ឥតិ បត្ថមានំ វុត្តំ, អង្គុលមានំ បន អណ្វាទ្យាភិធានាវសរេ ភូមិវគ្គេ អភិហិតំ។

៤៨៥. ចតុក្កំ ភាគេ។ **វិស** បវេសនេ, ទីឃាទិ, កោដ្ឋំ វុច្ចតិ សរីរំ, តត្ថ សេតីតិ **កោដ្ឋាសោ។ អា**ត្តំ។ **អន** បាណនេ, **អម** គមនេ វា, សោ។ ភជីយតេ សេវីយតេតិ **ភាគោ។** ណោ។ វណ្ណកោប្យត្រ។ **វដិ** វិភាជនេ, ណ្វុ, ណន្តា វា សកត្ថេ កោ។

វិភវន្តំ ធនេ។ **ធន** ធញ្ញេ, អ។ សស្ស អត្តនោ អយំ **សោ, ស**ម្បិ។ ទុតវ **ទព្ពំ**, សារមិច្ចត្ថោ, តវត្ថេ វោ, **វិទ** លាភេ, តោ ។ សស្ស ធនស្ស បតិ សបតិ, តស្មឹ សាធុ **សាបតេយ្យំ**, ណេយ្យោ។ **វស** និវាសេ, ឧ។ **អរ** គមនេ, ថោ។ **រ**ស្ស **តោ។** វិភវន្តិ បភវន្ត្យនេនាតិ **វិភវោ**, អ។ ហិរញ្ញំ, កោសោប្យត្រ។

៤៨៦. កតាកតំ កញ្ចនំ, រូបិយញ្ច មិស្សិតំ [មិលិតំ (ក.), មិលិតំ បច្ចេកញ្ច (អមរ ខីរស្វាមីដីកា)] កោសាទិទ្វយវាច្ចំ, តត្រ បិណ្ឌីកតំ អាភរណីកតំ, កម្មីភាវមាបាទិតំ វា កតំ។ អាករោត្ថំ អជាតកម្មំ ចុណ្ណាទិរូបំ អកតំ, **តទញ្ញំ** តេហិ កញ្ចនរូបិយេហិ អញ្ញំ តេជសំ ទព្ពំ តម្ពំ។ **អាទិ**នា កំសរីតិសីសកាទិ, យញ្ហាតេជសំ រាជបដ្ដទារុវិសាទិក’មសារំ ទព្ពំ, តំ សព្ពំ កុប្បំ, **គុប** រក្ខណេ, គុប្បតេតិ, បោ, **ក**ត្តញ្ច **គ**ស្ស។

ទ្វយំ កញ្ចនំ រូបិយញ្ចាហតមុទ្ទាបិតហយវរាហបុរិសាទិ រូបំ និក្ខាតិកាយ តាឡិតំ ទីនារាទិកំ រូបិយាខ្យំ។ អស្សាទិរូបមស្សាហតមត្ថីតិ **រូបិយំ។ រូប** អាហតបសំសាសុ, ឥយោ។

៤៨៧-៤៨៨. **ហិរញ្ញ**ន្តំ សុវណ្ណេ។ សោភនោ វណ្ណោ យស្ស **សុវណ្ណំ។ កន** ទិត្តិយំ, ណ្វុ, ជននំ ជាតំ, បកដ្ឋំ ជាតំ **ជាតរូបំ**, បកដ្ឋត្ថេ **រូប**បច្ចយោ [បសំសាយំ រូបបច្ចយោ ឥតិ សុភូ (ចិន្តាមណិដីកា) បសំសាយំ រូបំ (បាណិនិ ៥.៣.៦៦)]។ ជាតំ រូបមស្សាតិ វា **ជាតរូបំ។ ឥណ** គតិយំ, ទិត្តិយញ្ច អនេកត្ថត្តា។ សុដ្ឋុ ទិប្បតេ ទិត្តិយា យុជ្ជតេតិ **សោណ្ណំ**, ឧស្សោ, “វា បរោ អសរូបា”តិ **ឥ**លោបោ, ទ្វិត្តំ។ **កញ្ច** ទិត្តិយំ, យុ។ សត្ថុ វណ្ណោ វិយ វណ្ណោ យស្ស។ ចិត្តមត្តានំ ហរតីតិ **ហរិ។** ឥ, **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ពុ។ ចរតិ ឯត្ថ ចិត្តំ **ចារុ**, ណុ។ **ហិ** គតិយំ, មោ។ **ហដ** ទិត្តិយំ, ណ្វុ។ តបនំ ទាហមរហតីតិ **តបនិយោ**, ឥយោ។ **ហរ** ហរណេ, អញ្ញោ, អស្សិ។ **ហា** ចាគេ, **ហា** គតិយំ វា, អញ្ញោ, **ហិរា**ទេសោ ច។

ចាមីករាទយោ ចត្តារោ **តព្ភេទា** តស្ស សុវណ្ណស្ស វិសេសា។ ចាមី នាម ឯកា បុប្ផជាតិ, តំករត្តា **ចាមីករោ**, អថ វា ចាមី នាម អគ្គិ។ **ចមុ** អទនេ, ណី, តក្ករត្តា **ចាមីករោ។** សតកុម្ភំ បទ្ធកេសរវណ្ណំ, តព្ពណ្ណសទិសត្តា **សាតកុម្ភំ។** ទេវរុក្ខភូតាយ មហាជម្ពុយា បតិដ្ឋិតដ្ឋានេ នទី ជម្ពុនទី, តស្សំ បតិតេហិ មហាគជប្បមាណានំ, កុម្ភប្បមាណានំ វា ផលានំ ពីជេហិ ជាតំ សុវណ្ណំ **ជម្ពុនទំ**, ឥទំ បន សុវណ្ណំ អនលប្បភំ ទេវាលង្ការមត្តុលំ

ជាយតេ។ តំ បនានលមិតិ វិសេសត្ថេបិ **អមរសីហោ** សុវណ្ណសាមញ្ញេរ បបតិ។ សិង្គី នាម ឯកា មច្ឆជាតិ, តព្ពណ្ណតាយ។ ខណិយំ វា តំសណ្ឋានសិលាខណ្ឌេហិ ជាតតាយ សិង្គី, **អមរកោសេ** បន ចាមីករាទីនិបិ សុវណ្ណសាមញ្ញេ បបតិ, សិង្គី បន វិសេសេ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ "អលង្ការសុវណ្ណំ យំ, សិង្គីកនកមិច្ចយ"ន្តិ [អមរ ១៩.៩៦]។ តស្សត្ថោ – កដកកុណ្ឌលាទិនោ អលង្ការសុវណ្ណស្ស "សិង្គី"តិ នាមន្តិ។ "សិង្គីមណ្ឌនសោណ្ណ"ន្តិ **រតនកោសោ។** សុវណ្ណតាយ សិង្គី "កនក"មិត្យច្ចតេ។

៤៨៩. បញ្ចកំ រជតេ។ រូបយុត្តតាយ **រូបិយំ។ រញ្ជ** រាគេ, អតោ។ **សញ្ជ** សង្គេ, ឈុ, **ញ**លោបោ, **សជ្ឈុ។** រូបយុត្តតាយ **រូបី, សញ្ជ** សង្គេ, ឈោ, **ញ**លោបោ, **សជ្ឈំ,** "រូបិយជ្ឈ"ន្តិបិ បាឋោ។ តទា **ឥយជ្ឈ**បច្ចយេន សិទ្ធំ។ ទុព្ពណ្ណំ, ខជ្ជរំ, សេតម្បិ។

> អាហតសោណ្ណរជតេ, រជតេ រូបិយំ មតំ;
> រជតេ ច ខលេក្លិវំ, ខជ្ជរោ បាទបន្តរេ;
> សេតា ច ភតិកាយំ ច, ក្លិវំ សជ្ជេ សិតេ តិសុ។

អស្មជាតិយំ បុប្ផរាគាទិម្ហិ, មុត្តាវជិរាទិម្ហិ ច វស្វាទិត្តយំ។ **វស** និវាសេ, ឧ។ រតី តនោតីតិ **រតនំ,** កម្មាទិម្ហិ ណោ, **តិ**លោបោ។ "រត្នំ សជាតិសេដ្ឋេបី"ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ២៣.១២៦], តេន គជសេដ្ឋោ គជរតនំ, ឥត្ថិសេដ្ឋោ ឥត្ថិរតនន្តិ។ **មន**សទ្ទតោ ឥ, **ណ្ល**បច្ចយេ **មណិ** ច។ បុប្ផរាគាទយោ វក្ខមានា **តព្ភិទា** តស្ស មណិនោ វិសេសា។ ភាសន្តោ រញ្ជេតីតិ **បុប្ផរាគោ, ភាសស្ស បុប្ផោ។**

៤៩០. សុវណ្ណាទយោ ឥមេ សត្ត រតនានាហុ។ **មណិ** រត្តមណិ។

៤៩១. សត្តរតនានំ លព្ភមានបរិយាយេ ទស្សេតុមាហ **"លោហិតង្គោ"**ច្ចាទិ។ **លោហិតង្គា**ទិត្តយំ រត្តមណិយំ។ លោហិតវណ្ណេន អង្គីយតេតិ **លោហិតង្គោ,** លោហិតំ អង្គំ សរីរមេតស្ស វា **លោហិតង្គោ។** បទុមញ្ចាត្រ កោកនទំ, តព្ពណ្ណសទិសោ មណិ **បទុមរាគោ។** សោណរតនំ, លោហិតកោប្យត្រ។

ទ្វយំ វេឡុរិយេ។ វំសោ គចសារោ, តព្ពណ្ណោ មណិ **វំសវណ្ណោ។** វេឡុ វិយ ទិស្សតីតិ **វេឡុរិយោ,** ឥវត្ថេ ឥយោ, **រា**គមោ ច។ ទ្វយំ បវាឡេ។ **វល** សំវរណេ, ណោ, ឡត្តំ, **វា**ការេន បវាឡោបិ។ **ទុ** គមនេ, **ទុ** ឧបតាបេ វា, មោ, ទ្វិត្តំ។

៤៩២. ទ្វយំ កពរមណិម្ហិ។ មសារគិរិម្ហិ ជាតំ **មសារគល្លំ,** លោ, **រស្ស លោ។** កពរោ សពលោ មណិ។ ទ្វយំ មុត្តាយំ។ **មុច** មោចនេ, ថោ, មុត្តា ឯវ **មុត្តិកំ,** សកត្ថេ ឥកោ។ សត្តិកា បកតិតោ លិង្គវចនាន្យតិវត្តន្តេតិ នបុំសកត្តំ។ ឯត្ថ ច រតនបរិយាយានំ ឧប្បជ្ជិបាឌិយា កថនំ សត្តន្នំ រតនានំ ឧប្បត្តិក្កមបណីតក្កមាទិនោ អភាវទីបនត្ថំ។

ទ្វយំ បិត្តលេ។ **រី** គមនេ, រិ។ រីតិបិ។ "រីតិ បចារេ សន្ទេ ច, លោហកិដ្ដារកូដេសូ"តិ **រុទ្ទោ។** អារស្សេវ កូដោ, យស្ស។ ទព្ពសន្ទោប្យត្រ។ ទ្វយំ អព្ភកេ។ **អម** គមនេ, អលោ។ អព្ភំ អាកាសោ, មេឃោ ច, តំសញ្ញកត្តា **អព្ភកំ,** សញ្ញាយំ កោ។ "មេឃម្ពរាភិធានញ្ច, គោរិ ពីជញ្ច អព្ភក"ន្តិ ហិ វុត្តំ។ គិរិជតុ, សិលាជតុប្យត្រ។

៤៩៣. តិកំ លោហេ។ **លូ** ឆេទនេ, ហោ។ **អយ** គមនេ, មនោគណាទិ។ កាឡញ្ច តំ អយសញ្ចេតិ **កាឡាយសំ។** សត្ថកំ, តិក្ខណំ, បិណ្ឌំ, អយសំ, អស្មសារោប្យត្រ។ "សត្ថមាយុធលោហេសូ"តិ អនេកត្ថោ។ "សាមុទ្ទលវណេតិក្ខំ, វិសលោហាជិមុក្កកេ"តិ **រភសោ។ បណ្ឌ** គមនេ, អ។ អស្មស្ស សារោ។ "កាឡាយស'មយោ លោហំ, អស្មសារញ្ច សត្ថក"ន្តិ ត្វ**មរមាលាយំ** ក្លីវកណ្ឌំ។

ទ្វយំ ចបលេ។ **បារ** សាមត្ថិយេ, ទោ, បារយតិ សក្កោតិ សព្ពលោហំ កញ្ចនំ កាតុន្តិ **បារទោ។ រស** សទ្ទេ, អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តេ រសតីតិ **រសោ,** មធុរាទីសុ ច រសោ។ ចបលោ, សូតោប្យត្រ។

"ចញ្ចលាទិម្ហិ ចបលោ"។

> "សារថិម្ហិ រសេ សូតោ, បសូតេ បេរិតេ តិសុ";
> "រសេន្ទោ បារទោ វុត្តោ, បារតោបិ និគទ្យតេ"តិ។ –

តារបាលោ។

"បារទោ សិទ្ធធាតុ ច, វរពីជញ្ច សូតក"ន្តិ។ –

តិកណ្ឌសេសោ [តិកណ្ឌសេស ២.៩.៣៤]។

តិកំ នាគេ។ **តិបុ** បីឡនេ, ឧ។ **តិបុ**សទ្ទស្ស សេតេបិ បវត្តនតោ **កាឡ**សទ្ទេន វិសេសេត្វា **កាឡតិបូ**តិ វុត្តោ, តេន **តិ**បុសទ្ទស្សទ្វិន្នម្បិ វាចកតាទដ្ឋព្វាត្យេកេ, តំ "នាគោ សីសកយោគិដ្ឋ-វប្បាណិ តិបុ បិច្ចដ"ន្តិ [អមរ ១៩.១០៥] **អមរកោសេ,** "តិបុ សីសករង្គេស្វ"តិ ច **តិកណ្ឌសេស នានត្ថសង្គហា**ទីសុ វុត្តត្តា ន គហេតព្ពំ, តេន កាឡោ ច តិបុ ចាតិ ទ្វេយេវត្ថាភិធានានិ។ កាឡវណ្ណតាយ កាឡោ។ **តិបុ** យថាវុត្តត្ថោវ។ **តប** សន្តាបេ វា, ឧ, អស្សិត្តំ។ **សី** សយេ, **សិ** ពន្ធនេ វា, សោ។ "សេដ្ឋភកកន្ទុជោ នាគោ, ក្លិវំ សីសករង្គេស្វ"តិ **រភសោ។** "យោគិដ្ឋ"មិត្យេកំ នាមំ សីសស្ស។ "វប្បោ សោ សីសមត្តក"ន្តិ ត្វ**មរមាលា។**

"អារកូដោសី រីតិ ច, សីសកំ តិបុ វទ្ធកំ;
នាគំ មហាមលញ្ចេវ, យោគិដ្ឋក"ន្តិ។ –

ព្យាឌិ។

"សីសមត្តំ ពហុមលំ, យោគិដ្ឋំ បិដ្ឋបិច្ចដា;
សុវណ្ណាទិសមាលុក-មបិ សិន្ទូរសម្ភវ"ន្តិ។ –

តន្ត្រាតន្ត្រំ។

សេតេ តុ រង្គវង្គា, តេ គត្យត្ថា។

"រង្គំសុរេភំ មុទង្គំ, កុសុម្ភំ គាម្យកុង្កុម"ន្តិ។ –

តិកណ្ឌសេសោ [តិកណ្ឌសេស ២.៩.៣៤]។

ទ្វយំ ហរិតាលេ។ ហរិតវណ្ណំ អលំ **ហរិតាលំ,** ព្យប្បត្តិមត្តមេតំ។ រូឡ្ហីសទ្ទោ ត្វយំ។ បីតី នេតីតិ **បីតនំ។** "បិញ្ជរំ បីតនំ តាល-មាលញ្ច ហរិតាលកេ"ត្យ**មរសីហោ** [អមរ ១៩.១០៣] **។ បិញ្ជ** វណ្ណេ, អរោ។ **អល** ភូសនេ, អលន្ត្យនេនេតិ, ណោ, "ហរិតាលមលំ តាល-វណ្ណកំ នដភូសន"ន្តិ តុ **មាធវោ។** "ហរិតាលេ តុ កប្បូរំ, គោទន្តោ នដសញ្ញកោ"តិ **តិកណ្ឌសេសោ** [តិកណ្ឌសេស ២.៩.៣៥]។

៤៩៤. ទ្វយំ សិន្ទូរេ។ បិដ្ឋេន នាគេន ជាតំ បិដ្ឋំ។ ចីនទេសប្បវត្តំ បិដ្ឋំ **ចីនបិដ្ឋ**ន្តិ បុព្ពបទេ ឧត្តរបទលោបោ។ **សន្ទ** សវនេ, ឩរោ, អស្សិ។ "សិន្ទូរំ នាគសម្ភវ"ន្ត្យ**មរសីហោ** [អមរ ១៩.១០៥]។ វសន្តស្សរោ, រត្តចុណ្ណំ, រត្តវាលុកំប្យត្រ។ ទ្វយំ តូលេ។ **តុល** និកសេ, អ។ **បិចុ** មទ្ទនេ, ឧ។ បិចុ តុលោតិ សមុទិតញ្ចស្ស នាមំ។ "តូលោ បិចុ បិចុតូលោ, មក្កដិសុត្តំ តក្កោដី"តិ ហិ **រភសោ។**

មធុសទ្ទេន ខុទ្ទជន្តុ, ខុទ្ទញ្ចោច្ចតេ។ ខុទ្ទជន្តវោ ភមរាទយោ។ តត្រ ភមរកតំ ខុទ្ទំ ភាមរំ, មក្ខិកាកតំ មក្ខិកំ, សរឃញ្ចោច្ចតេ។ វរដា កតំ វារដំ។ បុត្តិកា កតំ បុត្តិកន្តិ សព្ពត្រញ្ញត្ថេ ណោ។ **មធុ** ឧន្ទេ, ឧ។ **ខុ** សទ្ទេ, ទោ, **ខុទ** បិបាសាយំ វា, ទោ។

ទ្វយំ សិត្ថេ។ មធូហិ ខុទ្ទជន្តូហិ ឧច្ឆិដ្ឋំ សជ្ជិតន្តិ **មធុច្ឆិដ្ឋំ។ សជ្ជ** វិសជ្ជនាលិង្គននិម្មានេសុ។ និម្មានំ សម្បិណ្ឌីករណំ, តោ, **ជតានំ ហា**ទេសោ, **សស្ស ឆោ,** ទ្វិត្តំ, **ឥ**ត្តញ្ច។ **សិច** បក្ខរណេ, ថោ។ សិត្ថមេវ **សិត្ថកំ។** មទនោប្យត្រ។

៤៩៥. តិកំ គោបាលេ។ គាវោ បាលេតិ, បាតិ ចាតិ **គោបាលោ, គោបោ** ច, កម្មនិ ណោ។ គាវោ សង្ខាយតីតិ **គោសង្ខ្យោ, សំ**បុព្ពោ **ខ្យា** គណនេ។ គោទុហោ, អាភិរោ, វល្លវោប្យត្រ។ ទ្វយំ គោមិកេ។ គាវោ អស្ស សន្តីតិ **គោមា,** មន្តុ។ **ឥក**បច្ចយេ, **មា**គមេ ច **គោមិកោ។**

ទ្វិបាទំ ពលិពទ្ទេ។ **ឧស** ទាហេ, អភោ។ ពលំ វទ្ទយតីតិ **ពលិពទ្ទោ,** និបាតនា។ គច្ឆតីតិ **គោណោ,** យុ, **ម**លោបោ, អស្សោ, **ណ**ត្តំ។ គច្ឆតីតិ **គោ, គមុ** គមនេ, រោ។

“សក្កោ ករេ ច វជិរេ, ពលីពទ្ទេ ច គោ បុមា;
ថី សោរភេយ្យិនេត្តម្ពុ-ទិសាវចនភូមិសូ”តិ។ –

វុទ្ធោ។ វស និវាសេ, អភោ។ វស្សេតីតិ **វុសោ, វស្ស** សេចនេ, ណោ, អស្សុ, សំយោគលោបោ ច។ ឧក្ខោ, ភទ្ទោ, អនឌ្វាហោ, សោរភេយ្យោប្យត្រ។ **ឧក្ខ** សេចនេ។ អនំ សកដំ វហតីតិ **អនឌ្វាហោ,** ណោ។ សុរភិ គោ, តស្សាបច្ចំ **សោរភេយ្យោ,** ណេយ្យោ។

៤៩៦. **សោ** គោ វុទ្ធោ ជរគ្គវោ នាម។ ជរំ បត្តោ គោ **ជរគ្គវោ, សិម្ហិ ឱ**ស្ស **អវោ។** ទ្វយំ មិសពាល្យយុត្តេ កិញ្ចិផុដ្ឋតារុញ្ញេ អសម្បត្តពលិពទ្ទភាវេ វច្ឆេ។ “វច្ឆោ វុទ្ធោ វច្ឆតរោ”តិ **នាមមាលា។** ទមនារហោ **ទម្មោ,** មោ។ **វស** និវាសេ, ឆោ, វច្ឆស្សាយេវ តារិយា តនុត្តេ និបាតនា តរោ [បាណិនិ ៥.៣.៩១ សុត្តំ បស្សិតព្ពំ]។ **សមា**តិ ឯតេ ទ្វេ តុល្យត្ថា។

ទ្វយំ ធុរវាហេ។ ធុរំ វហតិ សីលេនាតិ **ធុរវាហី,** ណី។ ធុរំ វហិតុមរហតីតិ **ធោរយ្ហោ,** ណោ, **វ**ស្ស **យោ។**

គវំ គុន្នំ **អធិកតោ** ជនោ **គោវិន្ទោ,** គវំ ឥន្ទោ **គោវិន្ទោ,** គវំ វិន្ទតីតិ វា **គោវិន្ទោ។**

៤៩៧. វហត្យនេន **វហោ,** អ។ **កុក** អាទានេ, ឧទោ, ឧស្សត្តំ, **ទ**ស្ស **ធោ** វា, កកុទោ, កកុធោ ច។ ទ្វយំ សិង្គេ។ **វិស** បវេសនេ, យុ។ **សី** សយេ, គោ, និគ្គហីតាគមោ, រស្សត្តញ្ច។ លោហិតវណ្ណតាយ **រោហិណី, ត**ស្ស **ណោ,** នទាទិ។

៤៩៨. តិកំ គាវីសាមញ្ញេ។ បុមេបិ គាវី, តទា **យោ**ស្ស **ឦ។** សិង្គយុត្តតាយ **សិង្គិនី,** តទ្ធិតន្តា ឥនី។ ទ្វយំ អបុត្តិកាយំ។ **ហន**តិស្មា ឥត្ថិយំ អ, **ហន**តិស្ស **វធោ,** និគ្គហីតាគមោ, **ធ**ស្ស **ឈោ** ច, **ពន្ធ** ពន្ធនេ វា, **វញ្ឈា។ វស** កន្តិយំ, អ។

នវប្បសូតិកា បច្ចគ្ឃបសូតា គោ ធេនុ នាម, **ធេ** បានេ, នុ។ ទ្វយំ បិយបុត្តាយំ។ វច្ឆំ កាមយតីតិ **វច្ឆកាមា។** វច្ឆំ លាតីតិ **វច្ឆលា។** សវច្ឆាយមបិ ទ្វយមិទំ វទន្តិ។

៤៩៩. ទ្វយំ មន្ទនកុម្ភិកាយំ។ “គគ្គ”ន្តិ សទ្ទំ រាតីតិ **គគ្គរី,** នទាទិ។ មន្ថតិ យស្ស **មន្ថនី។ មន្ថ** វិលោឡនេ, យុ, នទាទិ, ទ្វេបិ ឥត្ថី។ យត្រេកស្មិំ ពហុបគ្គហយុត្តេ អនេកេ ពន្ទិយន្តេ, តត្រ **សន្ទានា**ទិទ្វយំ។ **សំ**បុព្វោ ទា ទានេ សំយមនត្ថេ, ករណេ យុ។ **ទា** ទានេ, មោ, **ទាមំ។**

ទ្វយំ គោវច្ឆេ។ **មិហ** សេចនេ, លោ។ គវំ មីឡ្ហោ វច្ឆោ **គោមីឡ្ហោ។** គោតោ និព្ពត្តោ **គោមយោ,** ទ្វេប្យនិត្ថី។ ទ្វយំ យតោ។ **សប្ប** គមនេ, ឥ, **សប្បិ** នបុំសកេ។ **ឃរ** សេចនេ, តោ។ ហវិប្យត្រ។

៥០០. តំទិវសិយា ទធិតោ, ទុទ្ធា វា សមុព្ភូតំ ឃតំ តប្បកតិ ច **នវនីតំ។** នវទធ្យាទីហិ នីតំ បវត្តំ **នោនីតំ,** វស្សោ។ នវនីតម្បិ។ ទ្វយំ ទធិសារេ។ ទធិនោ មណ្ឌំ សារោ **ទធិមណ្ឌំ។ មស** បរិមាណេ, ថុ, **ស**ស្ស **តោ, មត្ថុ** នបុំសកេ។

ចតុក្កំ ខីរេ, **ខិ** ខយេ, ឦរោ។ ទុហ្យតេតិ **ទុទ្ធំ, ទុហ** បបូរណេ, តោ។ **បា** បានេ, បាតព្ពន្តិ **បយោ,** ណ្យោ, អាស្សត្តំ។ ថនតោ សម្ភូតំ **ថញ្ញំ។**

ទ្វយំ តក្កេ។ តីណិ កានិ ជលភាគានិ ឯត្ថ សន្តីតិ **តក្កំ,** ឥស្សត្តំ, ទ្វិត្តញ្ច។ **មថ** វិលោឡនេ, តោ, “យថាគមមិការោ”តិ ឥការាគមោ, អញ្ញត្រ បន –

“អទ្ធោទកសមាយុត្តំ, ឧទស្សិតមុទីរិតំ;
តក្កំ តិភាគសំយុត្តំ, មថិតន្តិ គតោទក”ន្តិ។ –

តក្កមថិតា ភេទេនុត្តា, គតោទកមិតិ និដ្ឋលំ។

“និជ្ជលំ មថិតំ សិនិទ្ធំ, តក្កន្តិ ជលបាទិកំ;
ឧទស្សិតំ ជលទ្ធញ្ច, សោតខ្យន្តិ សមោទក”ន្តិ។ –

រតនមាលា។

៥០១. ខីរាទយោ បញ្ច គោតោ សញ្ញាតរសា។ ខីរំ នវំ, ទធិ ខីរតោ ជាតំ។ “ខីរជំ ទធិមង្គល”ន្តិ ហិ **រតនាមាលា។ ធា** ធារណេ។ ត, ទ្វិត្តំ, និបាតនា។ ទធិតោ វា យតំ, នោនីតញ្ច។ សព្ពសេសោ តក្កំ, ខីរតោយេវ វា។

ឆក្កំ ឯឡកេ។ ពាធិយមានោបិ ន រវតីតិ **ឧរព្ភោ។ រុ** សទ្ទេ, ភោ។ **មេណ្ឌ** កុដិលត្តេ, កោ។ មិសតិ បទ្ទតេ អញ្ញមញ្ញំ **មេសោ។** “សំហសនេ មេសោ, បទ្ទាយ’មសមុទ្ទតី”តិ **នានត្ថសង្គហេ។** ន រណតីតិ **ឧរណោ, រណ** សទ្ទេ។ **អវ** រក្ខណេ, ឥ។ **អវិ,** “អវយោ សេលមេសក្កា”ត្យ**មរសីហោ** [អមរ ២៣.២០៧]។ “អជី”តិបិ បាឋោ។ **ឥល** គតិយំ, ណ្វុ។ ឧណ្ណាយុប្បត្រេ, ឧណ្ណាយោគា **ឧណ្ណាយុ,** យុ, លុហុ ឧភេ ឧលោមសសទ្ទា ច **រភសេន** វុត្តា។

៥០២. តិកំ អជេ។ **វស** និវាសេ។ តោ, **វស្តោ,** វត្តោបិ។ អញ្ញេ តុ **“វស** គន្ធអទនេ”តិ ចុរាទិមាហុ, **អជ** គមនេ, ន ជាយតីតិ វា **អជោ។** ឆិន្ទន្តោ គច្ឆតីតិ **ឆគលកោ, ឆោ** ឆេទនេ, **គមុ** គមនេ, ណោ, **មស្ស លោ,** ឱស្សត្តំ, សកត្ថេ កោ, ឆកលកោបិ។ ឆាគោប្បត្រេ។ ទ្វយំ ករភេ។ **វស** កន្តិម្ហិ, តោ, វស្សោត្តំ, **ឧស** ទាហេ វា, **ឱ**ត្ថាទិ, **ឱដ្ឋោ,** ទន្តច្ឆទេបិ។ **ករ** ករណេ, អភោ។ “ខរភោ”ត្យេកេ បឋន្តិ។ កមេលកោ, មយោ, មហាង្គោប្បត្រេ។

ទ្វយំ គទ្រភេ។ **គទ**តិស្មា រភោ, **គទ្រភោ។** ខំ កណ្ណវិវរំ មហន្តមស្សត្ថីតិ **ខរោ,** រោ។ ចក្កវា, ពាលេយ្យោ, រាសភោប្បត្រេ។ ចក្កយោគា, វន្តុ។ ពលយុត្តត្តា **ពាលេយ្យោ។ រស** សទ្ទេ, អភោ។ ទ្វយំ អវិយំ។ ឧរណស្ស អយំ **ឧរណី។** អវិនោ ឯសា **អវី។ អជា**សទ្ទោ ឯកោ ឆាគិយំ។ អញ្ញេ តុ “ឧរណី តុ អជី អជា”តិបិ បាឋំ វត្វា តិណ្ណម្បិ **ឧរណី**បរិយាយត្តំ វទន្តិ, តេសំ មតេ **អជីអជា**សទ្ទាបិ **ឧរណី**បរិយាយា អត្ថីតិ ទដ្ឋព្ពា។ អថ វា តិកំ អជិយំ។ **ឧរណ**សទ្ទស្សាបិ **អជ**បរិយាយស្ស សម្ភវតោ “ឧរណី តុ អជី អជា”តិ វុត្តំ, វក្ខតិ ហិ អនេកត្ថវគ្គេ “ឧម្ហារេ ឯឡកោ អជេ”តិ [អភិធាន ១១២៤ គាថា], **ឧរណ**បរិយាយោ ហេត្ថ ឯឡកោ។

វេស្សវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥០៣. តិកំ សុទ្ទេ។ **សទ** អស្សាទនេ, ទោ, អស្សុ។ **អន្តវណ្ណោ** លាមកវណ្ណោ។ **វស** សេចនេ, វសេតព្ពោ អសុចិតត្តា **វសលោ,** អលោ។ យត្រ យត្រ វា មុត្តំ ករីសំ សិញ្ចតីតិ **វសលោ,** អលោ, ជឃញ្ញជោប្បត្រេ។ ព្រហ្មុនោ ជឃញ្ញង្គេ បាទេ ជាតោ **ជឃញ្ញជោ។**

មាគធាទយោ សូតបរិយន្តា វិជាតិយមាតាបិតិកត្តា ឧភយវណ្ណោប្បត្តិយា សំកិណ្ណជាតិយោ ឥច្ចុត្តោ, ភិន្នជាតិសំសគ្គោ ឯវ ហិ សង្ករោ។ សុទ្ទេន សម្ពន្ធាយ ខត្តាយ ជាតោ បុត្តោ **មាគធោ។** ថុតិក្រិយាវុត្តិ។ សុទ្ទាយ សម្ពន្ធេន ខត្តិយេន ជាតោ **ឧគ្គោ, ឧច** សមវាយេ, ណោ។

៥០៤. ព្រាហ្មណិយា សម្ពន្ធេន ខត្តិយេន ជាតោ **សូតោ, សុ** អភិភវេ, តោ, ទីឃាទិ។

សុទ្ទាវេស្សហិ **ករណោ-ម្ពដ្ឋោ** វេស្សាទ្វិជាតិហិ។ **មាហីសោ** វេស្សាខត្តជោ, **ខត្តា** ខត្តាយ សុទ្ទជោ។

ព្រាហ្មណីខត្តជោ **សូតោ,**
តស្សំ **វេទេហកោ** វេស្សេ;
រថការោ តុ មាហីសា,
ករណ្យំ យស្ស សម្ភវោ;
ចណ្ឌាលោ នាម ជនិតោ,
ព្រាហ្មណីវសលេហិ យោ។

តត្រ **ករណោ** លិបិលេខនវុត្តិ, **អម្ពដ្ឋោ** វិថិកិច្ឆាវុត្តិ។

ទ្វយំ សិប្បិនិ។ ករោតិ និម្មិនាតិ ចិត្រលេប្យាទិកន្តិ **ការុ,** ណុ។ សិប្បមស្សត្ថីតិ **សិប្បិកោ។** សជាតីនំ តេសំ សិប្បីនំ សង្ឃាតោ “សេណី”ត្យុច្ចតេ។ **សិ** សេវាយំ, ណិ។

៥០៥. តច្ឆកាទយោ ឥមេ បញ្ច **ការវោ** សិប្បិនោ នាម សិយុំ។ វុត្តញ្ច –

> “តច្ឆកោ តន្តវាយោ ច, រជកោ ច នហាបិតោ;
> បញ្ចមោ ចម្មការោ ច, ការវោ សិប្បិនោ មតា”តិ។

៥០៦. បញ្ចកំ តច្ឆកេ។ **តច្ឆ** តនុករណេ។ តច្ឆតិ តនុំ ករោតីតិ **តច្ឆកោ**, ណ្វុ, វទ្ធយតិ ឆិន្ទតីតិ **វឌ្ឍកី**, **វទ្ធ** ឆេទនេ, ចុរាទិ, “ឆេទនេ ចាបិ វទ្ធន”ន្តិ **វតនមាលា**, ណ្វុ។ សកត្ថេ ឦ, វទ្ធកី, វឌ្ឍកីបិ។ បលទ្ឡម្ហានប្បការេន គណ្ឌតិ ឆិន្ទតីតិ **បលគណ្ឌោ**។ **គណ្ឌ** ឆេទនោបលេបនសន្និចយវទនេកទេសេសុ។ បលគណ្ឌោ សុធាជីវិន្យបិ។ **ឋា** គតិនិវត្តិយំ,តិ, **ប**ការវណ្ណាគមោ។ **ឋា**តិស្ស **ថោ**បិ។ រថំ ករោតីតិ, កម្មនិ ណោ, **រថការោ**, ចម្មការេបិ។ ទ្វយំ សុវណ្ណការេ។ នាឡឹ ធមតិ មុខេ វិនាសយិត្វា មុខវាយុនា អគ្គិទីបនត្ថំ នាឡឹ សទ្ទាបយតីតិ **នាឡិធមោ**។

៥០៧. អថោបរំ បុក្កសំយាវបាទេន នាមំ។ **វេ** តន្តសន្តានេ, តន្តំ វាយតីតិ, ណោ។ **បេស** បេរណបយតនគតីសុ។ បេសនំ បេសោ, តំ ករោតីតិ, ណោ។ កុវិន្ទោប្បត្រ , កុច្ឆិតំ វិន្ទតីតិ **កុវិន្ទោ**។ មាលា សិប្បយោគា, មាលាបនយោគា វា **មាលិកោ**, ឥកោ។

កុំ លលយតិ ឥច្ឆតីតិ **កុលាលោ**, **លល** ឥច្ឆាយំ, ណោ។ ទ្វយំ សូចិកម្មោបជីវិនិ។ សូចិវានកម្មំ ទុវិធំ សូចនំ, តុន្នញ្ចាតិ, តត្រ តុន្នវានកម្មេន បវត្តិនិមិត្តេន **តុន្នវាយោ**, សូចិវានសិប្បយោគា **សោចិកោ**។

៥០៨. ចម្មំ ករោតិ វិការមាបាទយតីតិ, កម្មនិ ណោ។ បាទុករោប្បត្រ។ **កប្ប** ឆេទនេ, ណ្វុ។ **នហ** សោចេយ្យេ, **ទិវា**ទិតោ និបាតនា **ប**ការាគមាទិ, ន ហាបេតីតិ វា **នហាបិតោ**, **ហា** បរិហានេ, **ណាបេ** បច្ចយោ, តោ, ឯស្សិត្តំ, សញ្ញាសទ្ទត្តា នស្សបកតិ។ ខុរី, មុណ្ឌី, ទិវាកិត្តិប្បត្រ។ ខុរវា **ខុរី**, មុណ្ឌវា **មុណ្ឌី**, មុណ្ឌោ, មុណ្ឌី, មុណ្ឌកោតិ បសិទ្ធិ។ ទិវា ទិវសេ កិត្តិ ព្យាបារោ អស្ស **ទិវាកិត្តិ**។ “ចណ្ឌាលេ តុ ទិវាកិត្តិ, នហាបិតោ”តិ **រុទ្ទោ**។

រញ្ជតេ សុត្តំ វត្តមាបជ្ជតេ យស្មឹ, ស **រង្គោ**។ ហរិតាលមនោសិលាទិ, តមាជីវតីតិ, កម្មនិ ណោ។

បុញ្ជំ កសតីតិ **បុក្កសោ**, និបាតនា, អថ វា “បុ”ឥតិ បុរិសស្ស នាមំ, តំ កុសេតិ អបនេតីតិ **បុក្កសោ**។ បុប្ផំ វុច្ចតិ ករីសំ, កុសុមំ វា, តំ ឆឌ្ឌេតីតិ, ណ្វុ។ **ឆឌ្ឌ** អបនយនេ។

៥០៩. វេនាទយោ តយោ **សមា** តុល្យត្ថា។ វេណុនា ជីវតីតិ **វេនោ**។ **ណ**ស្ស **ន**ត្តំ។ **វេណោ**បិ។ វេណុវេត្តាទីនំ វិកតិ វិលីវា, តេហិ វិលីវំ ករោតីតិ **វិលីវការោ**។ នឡោបិ វេណុវេត្តាទីនំយេវ វិកតិ, តំ ករោតីតិ, កម្មនិ ណោ។ នឡេហិ វា វិលីវំ ករោតីតិ **នឡការោ**។

ឥតោ បរំ សោណ្ឌិកំ យាវ បាទេន នាមំ។ **ចុន្ទ** ឆេទនេ, សញ្ចោទនេ ច។ **ចុន្ទ** និសាមនេ វា។ **ភមុ** អនវដ្ឋានេ, តំ ករោតីតិ **ភមការោ**។ **ករ** ករណេ, មារោ, **កម្មារោ**, កម្មនិ ណ្វុ។ **លោហការកោ**។ អាករោឌ្ឋិតំ [អាងរោឌ្ឋិតំ (ក.)] យោ លោហំ ធមិត្វា សង្ខរោតិ, តត្រាបិ **លោហការកោ**។

៥១០. រជកស្ស ទ្វេ កម្មានិ ចេលធោវនំ, រជនញ្ច។ តត្រ ចេលធោវនោ **និន្នេជកោ**, ណ្វុ, **និជិ** សុទ្ធិយំ, **និជិ** សោចេយ្យសោចនេសុ វា។ វត្ថរញ្ជនា **រជកោ**។ **រន្ជ** រង្គេ, ណ្វុ។ នេតីតិ **នេត្តិកោ**។ សកត្ថេ កោ, នេត្តិយំ ឧទកនយេន និយុត្តោតិ វា **នេត្តិកោ**, នេត្តិយា មាតិកាយ នេតីតិ វា **នេត្តិកោ**, ឥកោ។ ឧទកំ ហារេតីតិ **ឧទហារកោ**។ **ក**លោបោ, ណ្វុ។

វីណាវាទនសីលត្តា **វីណាវាទិ**។ វីណាវាទនសិប្បយោគា **វេណិកោ**។ ឧសុម្ហិ, ឧសុការោ វា វឌ្ឍកី **ឧសុវឌ្ឍកី**, ឯតេន **វឌ្ឍកី**សទ្ទស្ស សព្ពេសម្បិ សិប្បិកានំ វាចកតា ទីបិតា, តេន សុវណ្ណវឌ្ឍកី, តន្តវឌ្ឍកីត្យាទយោបិ យោជ្ជា។

៥១១. វេណុំ វំសំ ធមតីតិ **វេណុធមោ**។ វេណុវាទនសិប្បយោគា **វេណវិកោ**, ណិកោ។ យោ បាណិនេវ បាណន្តរេ មុរជាទិសទ្ទំ ឧដ្ឋាបយតិ, សោ **បាណិវាទោ**។ បាណី ហន្តីតិ **បាណិឃោ**។ បាណិយោបិ។ បាណិវាទន សិប្បយោគា **បាណិយោ**, យោ។

បូបេន ជីវតីតិ **បូបិយោ**, បូបោ បណិយោ វិក្កេយ្យោ យស្ស។ បានាគារំ សុណ្ឌា, តដ្ឋត្តា សុរា សោណ្ឌា, តំ វិក្កិណាតីតិ **សោណ្ឌិកោ**, “នេននិទិដ្ឋមនិច្ច”ន្តិ [កាតន្ត ១.២.១៨ នយដីតំ អនិច្ចំ (បរិភាសេន្ទុសេខរ ៩៧)]

បរិភាសតោ វុទ្ធិ។ មជ្ជំ វិក្កិណាតិ សីលេន។ មណ្ឌហារោប្យត្រ, មណ្ឌំ សុរាសម្ពន្ធមគ្គភាគំ ហរតិ ឧទ្ធរតីតិ **មណ្ឌហារោ។**

៥១២. ទ្វយំ ឥន្ទចាលខ្យេ កបដេ។ មយេន អសុរេន សុរេ វញ្ចយិតុំ [ចលយិតុំ (ក.)] បយុត្តត្តា មយស្ស អយំ **មាយា,** មយោ ឯវ សម្ពរោ, តស្សាយំ **សម្ពរី,** ណី, នទាទិ។ ទ្វយំ មាយាការេ។ ឥន្ទជាលេ និយុត្តោ **ឥន្ទជាលិកោ។** បាដិហារកោបិ។ បដិហរតិ នយនមនេនាតិ បាដិហារកោ, ណ្វុ។

៥១៣. អរិយាសាមញ្ញំ ឱរព្ភិកាទីនំ ចតុន្នមត្ថោ។ យេ ឧរព្ភំ ឯឡកំ ហន្ត្វា ជីវន្តីតិ **ឱរព្ភិកា។** សូករេ ហន្ត្វា ជីវន្តិ **សូករិកា,** តថា មគំ ហន្ត្វា ជីវន្តិ **មាគវិកា។** សកុណេ បក្ខិនោ ហន្ត្វា ជីវន្តិ **សាកុណិកា,** ឥតិ កមតោ ភវន្តិ។

៥១៤. ទ្វយំ ជាលិកេ។ វាគុរា មិគពន្ធនជាលំ, តាយ ចរតីតិ **វាគុរិកោ,** វាគរិកោបិ។ **វគ** អាទានេ, អរោ, អា, វាគរា, តាយ ចរតីតិ **វាគរិកោ,** បុព្ពបក្ខេ **គស្ស គោ,** អស្សុ ច, វាគុរិកោ។ ទ្វយំ ភារវាហេ។ ភារំ វហតីតិ, កម្មនិ ណោ។ ភារំ វហតីតិ **ភារិកោ។**

តិកំ វេតនោបជីវិនិ កិង្ករេ។ វេតនេន ជីវតីតិ **វេតនិកោ។** ភតោ វេតនេន កីតោ, សោ ឯវ **ភតកោ,** សញ្ញាយំ វា កោ។ ភតី វេតនំ ភុញ្ជតីតិ វា **ភតកោ,** កោ, ឥស្សត្តំ។ កម្មំ ករោតីតិ **កម្មករោ, កម្មការោ**បិ។

ឆក្កំ ទាសេ។ កិញ្ចិ ករោតីតិ **កិង្ករោ,** “អហមជ្ជ កឹ ករិស្សាមី”តិ ភត្តុ កត្តព្ពកិច្ចយាចនត្តា វា **កិង្ករោ។ ទាស** ទាហេ។ ទាសន្តេតស្សាតិ **ទាសោ,** អ។ **ចិដ** បេសនីយេ, បេសីយតេ សាមិនាតិ ចេដោ, ណោ, សកត្ថេ កោ, **ចេដកោ។ បិស** បេសនីយេ, ណោ, **សស្ស** ទ្វិត្តំ។ **ភរ** ធារណបោសនេសុ, ភរីយតីតិ **ភច្ចោ,** “រិច្ចា”តិយោគវិភាគេន **ភរា**ទិតោបិ **រិច្ច**បច្ចយោ, “រម្ហិ រន្តោ រាទិនោ”តិ រលោបោ ច, **ភច្ចោ។** បរិចរតិ សាមិនន្តិ **បរិចារិកោ។** ទាសេរោ, ទាសេយ្យោ, គោប្យកោ, និយោជ្ជោ, អភុជិស្សោប្យត្រ។

៥១៥. តេ ច ទាសា អន្តោជាតាទិវសេន ចតុធា សិយុំ។ អន្តោគេហេ ទាសិយា កុច្ឆិម្ហិ ជាតោ **អន្តោជាតោ,** ធនេន កីតោ ធនំ ទត្វា ទាសភាវំ គតោ **ធនក្កីតោ,** សយមេវ **ទាសព្យោបគតោ** ភយនិវារណាឡត្ថំ ទាសភាវមុបគតោ ច ករមរភាវេន អានីតោ **ករមរានីតោ** ច, ឥច្ចេវំ តេ ទាសា ចតុធា សិយុន្តិ បកតំ។

៥១៦. ទ្វយំ ភុជិស្សេ។ **ភុជ** បាលនជ្ឈោហារេសុ, ឥសោ, ទ្វិត្តំ។ តិកំ នីចេ។ និហីនំ ចិនោតីតិ **នីចោ,** ណោ, រស្សស្ស ទីឃតា។ **ជម** អទនេ, មោ។ និច្ចយេន ហានឹ គច្ឆតីតិ **និហីនកោ, ហា** បរិហានេ, **ឥ** គតិយំ, យុ, សកត្ថេ កោ។

“វិវណ្ណោ បាបរោ នីចោ, បាកិតោ ច បុថុជ្ជនោ;
និហីនោ’បសទោ ជម្មោ, ឧល្លកោ ឥតរោ ច សោ”។ –

ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ២០.១៦]។ វិគតោ វណ្ណោ អស្សមោ យស្ស **វិវណ្ណោ។** “អស្សមោ ព្រហ្មចារិយាទិ, ចតុក្កេបិ មបេបិ ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ។** បាបំ រាតីតិ **បាបរោ។** បកតិយំ យថាជាតភាវេ ភវោ វិជ្ជមានោ, ន តុ ព្យាបារោតិ **បាកិតោ,** ណោ។ សជ្ជនេហិ បុថុភូតោ ជនោ **បុថុជ្ជនោ។** អបកដ្ឋំ សទតិ គច្ឆតីតិ **អបសទោ។** ឧទំ លាតីតិ ឧល្លោ, **ទស្ស លោ,** ឧល្លោ ឯវ **ឧល្លកោ។** ឥតំ កម្បិតំ រាតីតិ **ឥតរោ។**

ទ្វយំ អនាលសេ។ កុសីតស្ស ភាវោ កោសជ្ជំ, តំ យស្ស នត្ថីតិ **និក្កោសជ្ជោ។ លស** កន្តិយំ, អប្បំ លសតីតិ កិលាសុ, ណុ, ន កិលាសុ **អកិលាសុ។ មន្ទ** សុបនេ, អ។ ន លសតិ កីឡតីតិ **អលសោ។**

៥១៧. ចតុក្កំ ចណ្ឌាលេ។ សំ សុនខំ បចតីតិ **សបាកោ។ ចណ្ឌ** ចណ្ឌិក្កេ, អាលោ។ មតង្គស្ស អបច្ចំ **មាតង្គោ។ ចុ** ចវនេ, ណ្វុ, **ចវកោ។** “បួវកោ”តិបិ បាឋោ, **បួវ** គតិយំ, ណ្វុ។

“ចណ្ឌាលប្លវមាតង្គា , ទិវាកិត្តិជនង្គមា;
និសាទសបចាអន្តេ-វាសី ចណ្ឌាលបុក្កសា”។ –

ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ២០.១៩-២០]។

មិលក្ខជាត្យាទយោ មហារញ្ញនិវាសិនោ **តព្ភេទា** តស្ស ចណ្ឌាលស្ស វិសេសា។

> គោមំសភក្ខកោ យោ តុ,
> លោកពាហ្យព្ភ ភាសតេ;
> សព្ពាចារវិហីនោ’យំ,
> មិលក្ខជាតិ វុច្ចតេ [ចិន្តាមណិដីកា ២០.២០]។

មិលក្ខ អព្យត្តសទ្ទេ។ មិលក្ខន្តេ អព្យត្តំ ភាសន្តេតិ មិលក្ខា, តេសំ ជាតិ យោនិ **មិលក្ខជាតិ**។ មយូរបិញ្ឆាទិបរិធានោ **កិរាតោ**, **កិរ** វិកិរណេ, អតោ, កិរតីតិ **កិរាតោ**។ កិរតោបិ។ បត្តបរិធានោ **សវរោ**។ **សវ** គតិយំ, អរោ។ **អាទិ**នា **បុលិន្ទោ**, **បុល** មហត្តេ, ទោ, **បុលិន្ទោ**, សភាសា ព្យវហារី ទេសន្តរភាសានភិញ្ញោ, បុលិន្ទោ សវរបរិយាយោតិ កេចិ។

៥១៨-៥១៩. តិកំ លុទ្ទមត្តេ, អយម្បិ មិលក្ខប្បការោ។ មិគមច្ឆាទីនំ និសាទនតោ មារណតោ **នេសាទោ**។ **លុធ** ឧបឃាតេ , ទោ, **ធ**ស្ស **ទោ**, **លូ** ឆេទនេ វា, ទោ, ឧភយត្រាបិ សកត្ថេ កោ។ វិជ្ឈតីតិ **ព្យាធោ**, វស្សស្ស ទីឃតា។ ទ្វយំ មិគលុទ្ទេ។ មិគេ ហន្តីតិ **មិគវោ**, វោ។ មិគេ វិជ្ឈតីតិ **មិគព្យធោ**។

សិលោកោ សុនខេ។ សរមា សុនី, តស្សាបច្ចំ **សារមេយ្យោ**, ណេយ្យោ។ សុន្ទរំ នខមេតស្ស **សុនខោ**, **សុន**ស្ស វា បាឌិបទិកស្ស **ឧនខោ**, **សុន** គតិយំ វា, ខោ, ឯវំ សព្ពត្រ បាឌិបទិកវសេន វា ធាតុវសេន វា រូបសិទ្ធិ វេទិតព្ពា។ **សុន** គតិយំ, **សុន**ស្ស វា **ឧនោ**។ **សោណ** វណ្ណគតីសុ, **សុន** គតិយំ វា, ណោ, **ណ**ត្តំ, **សុន**ស្ស វា **ឱណោ**។ **កុក** អាទានេ, ឧរោ, **កុក្កុរោ**។ **សុន** គតិយំ, **ឧ**ស្ស **វា**ទេសេ **ស្វានោ**, **ឧវា**ទេសេ **សុវានោ**។ មិគេ សរតិ ហឹសតីតិ **សាឡូរោ**, ឩរោ, **រ**ស្ស **ឡោ**។ ទីឃាទិម្ហិ **សូនោ**។ ឧស្សាត្តេ **សានោ**។ **ន**លោបេ ឧស្សាត្តេ **សា**, អយំ បុមេ, កោលេយ្យោ, មិគទំសកោ, ភសកោប្យត្រ, កុលេ គេហេ ភវោ **កោលេយ្យោ**។ មិគំ ទំសតីតិ **មិគទំសកោ**។ ភសតិ ពុក្កតីតិ **ភសកោ**, **ភស** ភណនេ។

ភេសជ្ជាទិយោគេន, និស្សគ្គេន វា ឧម្មត្តាទិភាវមាបន្នោ សុនខោ “អឡក្កោ, អតិសុនោ”តិ ច វុច្ចតេ។ **អល** និវារណេ, កម្មនិ ណ្វុ, ទ្វិត្តឡត្តានិ, **អឡក្កោ**។ អលក្កោបិ។ បកតឹ អតិក្កន្តោ សុនោ **អតិសុនោ**។

៥២០. **សាទិពន្ធនំ** សុនខាទិពន្ធនំ រជ្ជាទិ **គទ្ទូលោ** នាម។ **គទ្ទ** សទ្ទេ, ឩលោ, ទីឃោ។ ទ្វយំ ទីបកេ។ **ទីប** ទិត្តិយំ, ណ្វុ, **ចិដ** បេសនីយេ, លុទ្ទេន ចិដ្យតេតិ **ចេដកោ**, ណោ, សកត្ថេ កោ, **ណ្វុ**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ។

តិកំ បាសេ។ **ពន្ធ** ពន្ធនេ, កត្តរិ យុ។ **គន្ថ** គន្ថនេ, **គន្ថ** កោដិល្យេ វា, **ន្ថ**ស្ស **ណ្ឋោ**។ **បស** ពាធនផុសនេសុ, កត្តរិ ណោ។ ទ្វយំ វាគរាយំ, យា សាណគចាទីហិ មិគាទីនំ ពន្ធនត្ថំ កតា។ **វគ** អាទានេ, អរោ, ឥត្ថិយមតោ អា។ មិគេ គន្ថតិ ពន្ធតីតិ **មិគគន្ថនី**, “មិគពន្ធនី”តិបិ បាឋោ។

៥២១. ទ្វយំ កុមីនេ។ យត្រ មច្ឆា បវិសន្តេវ, ន និស្សរន្តិ, កុច្ឆិតា វេណិ អស្សា **កុវេណី**, នទាទិ។ វជ្ជប្បត្តកាយ កុច្ឆិតា មីនា យស្មឹ **កុមីនំ**, **កមុ** បទវិក្ខេបេ វា, ឥនោ, មច្ឆាធានីប្យត្រ, មច្ឆា អាធីយន្តេ យស្សំ **មច្ឆាធានី**, យុ, នទាទិ។ ទ្វយំ ជាលេ។ អានីយន្តេនេនាតិ **អានយោ**, ណោ, ឦស្សេ, ឯ អយ។ ជលេ ហិតំ **ជាលំ**, ណោ។

ទ្វយំ វធដ្ឋានេ។ អាគន្ត្វា ហនន្តិ យស្មឹ **អាឃាតនំ**, យុ, **ហន**ស្ស **ឃាតោ**។ វធស្ស មារណស្ស ឋានំ **វធដ្ឋានំ**។ ទ្វយំ អធិកោដ្ដនេ។ សទា អាកោដ្ដន្តា សហ ឩនេនាតិ **សូនា**, **សុន** គតិយំ វា, ឥត្ថិយមតិ អ, ទីឃាទិ។ **កុដ** ឆេទនេ, អធិកោដេន្តិ យស្មឹ **អធិកោដ្ដនំ**។

៥២២. ទ្វិបាទំ ចោរេ។ តំ ករោតីតិ **តក្ករោ**, ថេយ្យត្ថំ វា តក្កយតីតិ **តក្ករោ**។ **តក្ក** វិតក្កេ, អរោ។ **មុស** ថេយ្យេ, កត្តរិ ណ្វុ។ **ចុរ** ថេយ្យេ, ណោ, ចុរា ថេយ្យសីលមស្សេតិ វា **ចោរោ**, ណោ។ **ថេន** ចោរិយេ, ចុរាទិ, អ។ ឯកំ អសហាយំ អគារំ គេហំ ឯកាគារំ, **តំ** បយោជនំ យស្ស **ឯកាគារិកោ**, ឥកោ។ មោសត្ថិនោ ហេ្យកាគារំ បយោជនំ។ **សមា**តិ តុល្យត្ថា។ ទស្សុប្យត្រ។ **ទំស** ទំសនេ, សុ, និគ្គហីតលោបោ។

តិកំ ថេយ្យក្រិយាយំ។ ថេនស្ស កម្មំ **ថេយ្យំ**, ចោរស្ស កម្មំ **ចោរិកា**។ មុសនំ **មោសោ**, ភាវេ ណោ។ **វេ** គន្ថសន្តានេ, **វេមោ**, អនិត្ថី។ វាយនន្តោ ទណ្ឌកោ **វាយនទណ្ឌកោ**, វាសរទណ្ឌកោបិ។

៥២៣. តិកំ សុត្តេ។ **សុច** គតិយំ, តោ។ **តន្** វិត្ថារេ, តុ, តន្តុ បុមេ, តន្តុបយោជនត្តា **តន្តំ។ លេប្យាទិកម្មនិ** លេបនាទិក្រិយាយំ **ពោត្ថ**សទ្ទោ វត្តតិ។ **អាទិ**នា ពោត្ថលិកាទិលិខនកម្មំ គយ្ហតេ, **បុស** ស្នេហសេចនបូរណេសុ, ភាវេ ថោ។ អថ វា **លេប្យាទិកម្មនិ** កម្មការកភូតេ លេបិតព្ពាទិម្ហិ **ពោត្ថ**សទ្ទោ, តទាកម្មនិ ថោ, **ពោត្ថំ។**

វត្ថទន្តកដ្ឋសិង្គាទិពោត្ថលិកាយំ **បញ្ចាលិកា**ទិទ្វយំ។ បញ្ចង្គានិ យស្សា សន្តិ សជីវស្សេវាតិ **បញ្ចាលិកា,** ឥកោ។ មជ្ឈេ លការាគមោ។ ពោត្ថេន វត្ថេន អលង្ករិយត្តា **ពោត្ថលិកា។ អល** ភូសនេ, ណ្វុ។ “ចតុរោ ជនា ពោត្ថកមក្កហេសុ”ន្តិ ឯត្ថ **ពោត្ថក**សទ្ទេន វត្ថំ វុត្តំ, **ពោត្ថ**សទ្ទោយេវ ហិ សកត្ថេ **ក**បច្ចយេន “ពោត្ថកោ”តិ វុត្តោ។ “បុត្តលិកា”តិបិ បាឋោ, បុត្តោ វិយ អលង្ករិយតេតិ បុត្តលិកា, បុត្តិកាប្យត្រ។

៥២៤. យំ **កូបតោ** អាវាដតោ **អម្ពុនោ** ជលស្ស **ឧព្ពាហនំ** ឧទ្ធារណំ ភវេ, តំ “ឧគ្ឃាដនំ, ឃដីយន្ត”មិតិ ចោច្ចតេ។ ឧទ្ធំ ឃដីយតិ ឧទកន្តិ **ឧគ្ឃាដនំ**, យុ។ **ឃដ** ចេតាយំ, ឃដីយេវ ឧទ្ធាជោគមនវសេន គមនតោ **ឃដីយន្តំ**, **យា** គតិបាបុណនេសុ, អន្តោ, តោ វា។

ទ្វយំ មញ្ចុសាយំ, យា កដ្ឋេហិ ករិយតិ។ **មន** ញាណេ, សោ, ជុមជ្ជោ [មនិស្ស ជូក (ល្វាទិ ២១៥) ឧណាទិវុត្តិយំ ៤.៧៧ សុត្តេ ច បស្សិតព្ពំ], **បេល** គតិយំ, **បេ** បាលនេ វា, លោ, ឡត្តំ, **បេឡា, បល** រក្ខណេ វា, កត្តរិ អ, អស្សេ, **បេឡា។** តិកំ បច្ឆិយំ។ **បិដ** សង្ឃាតេ, ណ្វុ, **បិដកោ,** វុទ្ធិម្ហិ **បេដកោ។ បស** បាលនេ, ឆិ, **បច្ឆិ,** ឥត្ថិយំ។

៥២៥. ទ្វយំ កាជេ។ វិវិធំ ភារមាភញ្ជន្តិ ឱលម្ពន្តិ យស្សំ **ព្យាភង្គី។ កជ្ជ** ព្យធនេ, កត្តរិ ណោ, ឯកស្ស **ជ**ស្ស លោបោ, **កច** ពន្ធនេ វា, អធិករណេ ណោ, **ច**ស្ស **ជោ, កាជោ,** កាចោបិ។ **អត្រ** កាជេ **អវលម្ពនំ** វេត្ថាទិវិកតិ សិក្កា នាម។ **សក** សត្តិយំ, កត្តរិ កោ, ឧបាន្តស្សិ, **សិក្កា,** កាជោបិ។

ទ្វយំ ឧបាហនេ។ ឧបនយ្ហតេ ពន្ធីយតេតិ **ឧបាហនោ,** វណ្ណវិបរិយយោ, រស្សស្ស ទីឃតា, **វា**ការេន ឧបាហនំ។ បជ្ជតេ យាយ **បាទុ,** ឧ, **បាទុ** ឥត្ថី, “បន្នទ្ធី បាទុកា បាណិហិតា បទរថី”តិបិ **តិកណ្ឌសេសោ** [តិកណ្ឌសេស ២.១០.១៣] ។ **តព្ភេទា** តស្សុបាហនស្ស ភេទា វិសេសា បាទុកា នាម, **បទ** គមនេ, ណុកោ, **បាទុកា,** ពហុបដលា ចម្មមយា កដ្ឋមយាត្យេកេ។

៥២៦. តិកំ ចម្មរជ្ជុយំ។ **វរ** ឥច្ឆាយំ, **វរ** សំវរណេ វា, ឆទាទីហិ តត្រណ។ **វរត្តា,** វរត្តំ, វរត្រា, វរត្រម្បិ។ **វទ្ធ** វទ្ធិយំ, សកត្ថេ កោ, **វទ្ធិកា។** នយ្ហតេ ពន្ធីយតេ យាយ **នទ្ធី, នហ** ពន្ធនេ, តោ, នទាទិ។

ទ្វយំ អគ្គិទីបនេ។ **ភស** ភាសទិត្តីសុ, ទិព្ពតេ អគ្គិ យាយ **ភស្តា,** តោ, ត្រណម្ហិ ភស្ត្រា, នទាទិនោ អាកតិគណត្តា ឦបច្ចយាភាវោ។ ចម្មមយំ បសិព្ពកំ **ចម្មបសិព្ពកំ,** ចម្មបសិព្ពកាបិ។

តេជសេ សុវណ្ណាទិកេ អាវត្យតេ យត្រ, សា សោណ្ណាទ្យាវត្តនី មូសា នាម, **មុស** ថេយ្យេ, អ, **មូសា,** ទីឃាទិ។ កលាទិកំ យាវ បាទេន នាមំ។ **កុដ** ឆេទនេ, ករណសាធនំ, **កូដំ,** ទីឃាទិ, **វា**ការេន កូដោ។ អយសោ, អយោមយោ វា ឃនោ **អយោឃនោ។**

៥២៧. កម្មារានំ ភណ្ឌំ **កម្មារភណ្ឌំ។** សង្កម្ម ឌំសតីតិ **សណ្ឌាសោ,** ណោ, និគ្គហីតលោបោ, សណ្ឌាសោ, យេនាទិត្តលោហាទិ គយ្ហតេ។ ទ្វយំ អជោភាគង្ខេ អយោឃនេ។ **មុទ** សំសគ្គេ, ថិ, **មុដ្ឋិ,** ឥត្ថី។ អធិករោតិ យស្សំ **អធិករណី,** យុ, នទាទិ។

តព្ភស្តា តេសំ កម្មារានំ ភស្តា អគ្គិទីបនី គគ្គរី នាម, យា “ឧក្កា”តិបិ វុច្ចតិ, សា ច នារី, “គគ្គ”ឥតិ សទ្ទំ រាតីតិ **គគ្គរី,** មន្ថនិយម្បិ។ ទ្វយំ ខុទ្ទកសត្ថេ។ **សស** ហឹសាយំ, ថោ។ បិយម្បិ ផាលេតីតិ **បិប្ផលំ, ផល** វិទារណេ។

៥២៨. ទ្វយំ និកសេ។ **សា** តនុករណេ, យុ, **ណ**ត្តំ, និកសតេ បរិក្ខ្យតេ សុវណ្ណន្តិ **និកសោ។** កសោបិ។ សូចិយា នាសាវិជ្ឈនំ អារា, **អរ** គមនេ, អា, **អារា,** ចម្មការានំ ចម្មវេធនេបិ **អារា,** “តិកំ សូចិយ”ន្តិ កេចិ។

ទ្វយំ ខរបត្តេ។ ខរសម្ផស្សតាយ **ខរោ។** “ក”ឥតិ កចតិ បាដយតិ **កកចោ,** អនិត្ថី, “កកចំ ខរបត្តញ្ចេ”ត្យ**មរមាលាយំ** នបុំសកកណ្ឌេ។ **វច្ឆាយនសត្ថេ** វុត្តា គីតវជ្ជាទិកា វិជ្ជា ចតុសដ្ឋិក្រិយា, តថា អាលិង្គនចុម្ពនាទិកា ច អព្ភន្តរា ចតុសដ្ឋិក្រិយា **កលា**សទ្ទេនោច្ចតេ។ **អាទិ**នា យំ តត្រ វុត្តំ ការុកម្មំ, តំ គយ្ហតេ, តំ សព្ពម្បិ កលាទិកំ **កម្មំ** ក្រិយា **សិប្បំ** នាម, **សី** សយេ, បោ, **សប្ប** គមនេ វា, ឧបាន្តស្សិ, **សិប្បំ។**

៥២៩-៥៣០. បតិសទិសំ យំ សិលាទិនា បតិរូបកំ ករិយតេ, តត្រ **បដិមា**ទិចតុក្កំ។ **មា** មានេ, មានមត្រ សទិសីករណំ, កត្តរិ, ករណេ វា អ, **បដិមា,** នារី។ **វមុ** ឧគ្គិរណេ, ពោ, ឥត្តំ, **បដិពិម្ពំ។ ធា** ធារណេ, ឥ, **បដិនិធិ,** ទ្វីសុ។ បដិមានំ, បដិយាតនា, បដិច្ឆាយា, បដិកតិប្យត្រ។

បដ្ឋំ សទិសេ, តត្រ **សមា**ទយោ កេវលា អបិ តីសុ, សទិសត្ថេ ច វត្តន្តិ, **សន្និកាសោ,** បន អន្តេ តយោ ច ឧត្តរបទីភូតា, តំ យថា – តេន សមោ'យំ [តំសមោ'យំ (?)], តំសមមិទំ, តំសន្និកាសោ ឥច្ចាទិ [អមូ និភាទយោ ឧត្តរបទដ្ឋា ឯវ សទិសវចនា វាច្ចលិង្គា សិយុំ យថា "បិតុនិភោ បុត្តោ, មាតុនិភា កញ្ញា, ទេវនិភម-បច្ចូ"មិតិ, ព្យាខ្យាសុធា ២.១០.៣៧]។ **សម** វេលម្ពេ, អ។ បតិរូបកំ ភជតីតិ **បដិភាគោ,** ណោ, **កាស** ទិត្តិយំ, អ, **សន្និកាសោ។** សមានមិវ នំ ទិស្សតីតិ **សរិក្ខកោ, សមាន**ស្ស **សោ, ទិ**ស្ស **រិ, ស**ស្ស **ក្ខោ,** សកត្ថេ កោ, **សរិក្ខកោ។ សម** វេលម្ពេ, យុ, **សមានោ,** សហ មានេនាតិ វា **សមានោ។** សមានំ កត្វា នំ បស្សតីតិ **សទិសោ, សមាន**ស្ស **សោ។** បរិច្ឆេទសធម្មា តុល្យាធិដ្ឋិតាយ សម្មិតោ បរិច្ឆិន្នោ **តុល្យោ,** សម្មិតត្ថេ យោ, **អ**បច្ចយេ តុលោបិ។ **ភា** ទិត្តិយំ , **សន្និភោ, និភោ** ច។ ភូត រូបាទយោប្យត្រ, យថា បិតុភូតោ, មាតុរូបោ។

តិកំ ឧបមានេ។ ឧបមីយតេ យេន **ឱបម្មំ,** មន, **ឧប**បុព្ពោ **មា** មានេ, **យុ**បច្ចយេ **ឧបមានំ,** ឥត្ថិយមតិ អ, **ឧបមា,** ឧបមានោបមេយ្យានំ សធម្មត្ថេប្យយំ, វុត្តញ្ច "ឧបមានោបមេយ្យានំ, សធម្មត្តំ សិយោបមា"តិ [សុពោធាលង្ការ ១៧៦ គាថា]។ "យេនោបមីយតេ, យា ចោបមីយតេ, តេស្វបិ **ឱបម្មា**ទិត្តយ"ន្តិ**អមរសីហោ** [ព្យាខ្យាសុធា ២.១០.៣៦]។

៥៣១. ចតុក្កំ វេតនេ។ ភរតិ កម្មករេ យាយ, សា **ភតិ,**តិ។ **វិស** បេរណេ, បេរណំ គមនាទីសុ និយោជនំ, ករណេ ណោ, **និព្វេសោ,** និវេសោបិ។ **វី** គមនេ, តនោ។ មូលេន សមិតំ **មូល្យំ, មូល** បតិដ្ឋាយំ វា, ករណេ យោ។

"កម្មញ្ញា តុ វិធា ភច្ចា, ភតយោ ភម្មវេតនំ;
ភរណ្យំ ភរណំ មូល្យំ, និព្វេសោ បណមិច្ចបី"។ –

ត្យ**មរសីហោ** [អមរ ២០.៣៨-៩]។

ទ្វយំ ជូតេ។ **ជុ** គតិជវនេសុ, តោ, ទីឃាទិ, **ជូតំ, ជុត** ទិត្តិយំ វា, ករណេ អ។ កិតវស្ស ជូតការស្ស កម្មំ **កេតវំ,** ណោ។ អក្ខវតី, បណោប្យត្រ។ អក្ខា បាសកា ឧបាយត្ថេន អស្សំ សន្តីតិ, វន្តុ, សភាវតោ ឥត្ថិត្តំ។ បណោ អង្កោ, តំយោគា **បណោ។**

បញ្ចកំ ជូតការេ។ ធាវន្តី អត្ថិ ធុត្តិ, និបាតនា, តំយោគា **ធុត្តោ,** ណោ, **ធូ** កម្បនេ វា, តោ, រស្សោ, **ធុត្តោ,** សព្ពកីឡាទិបសុតេប្យយំ។ អក្ខេសុ ធុត្តោ **អក្ខធុត្តោ។** មរិយាទមតិក្កម្ម កីឡាទិបសុតោ ហិ "ធុត្តោ"តិ វុច្ចតិ។ កិតវំ អស្សត្ថីតិ **កិតវោ,** និបាតនា, **កិត** និវាសេ វា, អវោ។ អក្ខេហិ ជូតេហិ ទិព្វតីតិ **អក្ខទេវី,** ណី។

៥៣២. ទ្វយំ បាដិភោគេ, បដិភុញ្ជតិ បាលយតីតិ **បាដិភោគោ, ភុជ** បាលនេ, ណោ។ បដិភវតីតិ **បដិភូ។** ទ្វយំ ចតុវីសតិបាសកេ, យេន ជូតការា ទិព្វន្តិ។ **អក** កុដិលាយំ គតិយំ, ខោ, **អក្ខោ។ បស** ពាធនផុសនេសុ, ណ្វុ។ ទេវនោប្យត្រ។ ទិព្វន្តិ យេន **ទេវនោ, ទិវុ** កីឡាយំ, យុ។

សារផលកេ **អដ្ឋាបទំ,** បុមេ, នបុំសកេ វា, អដ្ឋបទាន្យស្ស **អដ្ឋាបទំ។** ទេសន្តរេ ហិ ចតុរង្គស្សេវ បដ្ដិកាយំ បាសកជូតម្បិ វត្តតេ, សញ្ញាយំ **អដ្ឋ**សទ្ទស្ស ឧត្តរបទេ រស្សស្ស ទីឃតា [បាណិនិ ៦.៣.១២៥]។ អដ្ឋបទម្បិ។ បដ្តេ ឥតោ ចិតោ ច សរន្តិ បរិវត្តន្តីតិ សារិនោ, តេសំ ផលកំ **សារិផលកំ,** សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ អព្ភុតេ, យេន សតាទិលាភជានិវសេន ជូតការាទីនំ ជយបរាជយា ហោន្តិ។ **បណ** ព្យវហារេ, អ, **បណោ,** បនោបិ។ **អព្ភ** គមនេ, តោ, **អភិ** សទ្ទេ វា, តោ, អសរូបទ្វិត្តំ, អព្ភុតោបិ។

៥៣៣. នានាទព្ពកតេ **មទិរាពីជេ** សុរាពីជេ **កិណ្ណ,** កិរន្តិ នានាទព្ពានិ មិស្សីភវន្ត្យស្សំ **កិណ្ណ,** តោ។ **មធ្វាសវេ** មធុកបុប្ផកតេ មជ្ជេ **មធុ** មតំ, មធុកបុប្ផំ **មធុ,** តប្បកតត្តា មធុ, មធុកតេបិ មជ្ជេ មធុ មធ្វាសវា វុត្តា, មាធវកោ, មាធ្វិកម្បិ, អទ្ទិស្វិទំ។

សុរាន្តំ មជ្ជេ។ **មទ** ឧម្មាទេ, ករណេ ឥរោ។ វរុណោ នាម ឯកោ ជនោ, តេនេវ បឋមំ ទិដ្ឋត្តា វរុណតោ ជាយតីតិ **វារុណី,** ណី, **វរ** បត្ថនាយំ វា, កម្មេ យុ, អស្ស, នទាទិ។ មជ្ជន្តេ យេន **មជ្ជំ,** វជាទិនា យោ, **ឡ**ស្ស **ជ្ជោ**

ច។ **សុ** អភិសវេ, រោ, **សុ** សវនេ វា, **សុរា**។ ហលិប្បិយា, ហាលា, គន្ធោត្តមា, បសន្នា, ឥរា, កាទម្ពរីប្បភុតិ។ ហលិនោ ពលភទ្ទស្ស បិយា វុច្ចា **ហលិប្បិយា**។ **ហល** វិលេខនេ, ណោ, **ហាលា**។ **ឥ** គមនេ, រោ, **ឥរា**។ បឋម’មយំ គោមន្ត បព្ពតេ កទម្ពកោដរេ ភវា **កាទម្ពរី**, តថា ចាគមោ “កទម្ពកោដរេ ជាតា, តេន កាទម្ពរី មតា”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២០.៣៩]។

ទ្វយំ គាលាទិរសជេ។ អាសវន្តិ មានបុរិសមទាទយោ យេនាតិ **អាសវោ**។ មទំ ជនេតីតិ **មេរយំ**, ណេយ្យោ, អស្សេ, **ទ**ស្ស **រោ** ច។ សីធុប្បភុតិ។ មជ្ជវិសេសេបិ តយមិទំ វទន្តិ, វុត្តញ្ច –

“សីធុឧច្ឆុរសេ បក្កេ, អបក្កេ អាសវោ ភវេ;
មេរយំ ធាតកីបុប្ផ-គុឡធញ្ញម្ពិលោឌ្ឌិត”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២០.៤២ ព្យាខ្យាសុធា ២.១០.៤១]។

៥៣៤. ទ្វយំ បានបត្តេ។ **សរ** គតិយំ, ណ្វុ។ **សរ** គតិហឹសាចិន្តាសុ វា។ **ចស** ភក្ខនេ, ណ្វុ, ទ្វយំប្បនិត្តិ។ សីធុម្ហិ ច **សរកោ**។

ទ្វយំ បានមណ្ឌលេ។ អាបិវន្តិ សំភូយ បិវន្ត្យស្មី **អាបានំ**, យុ។ បានស្ស មណ្ឌលំ កោដ្ឋំ **បានមណ្ឌលំ**។

៥៣៥. សមត្តលិង្គាសង្គហតោ អសម្បុណ្ណតំ បរិហរតិ។ **អត្រ** អស្មិំ វគ្គេ **យេ យោគិកា** សទ្ទា វេណិកមាយាការចោរអក្ខទេវិប្បភុតយោ បុមេ **ភូរិប្បយោគត្តា** បចុរប្បយោគទស្សនតោ **ឯកស្មី** លិង្គេ បុមេ **ឦរិតា** កថិតា, តេ **តទ្ធម្មត្តា** តំយោគវសា ឯកក្រិយាការិត្តា **អញ្ញវុត្តិយំ** តតោ អញ្ញត្រ ឥត្ថាទីសុ វុត្តិយំ សត្យំ **លិង្គន្តរេបិ** ឥត្ថិលិង្គាទោបិ **នេយ្យា** ឧបនីយា, តំ យថា – មាយាការី ឥត្ថី, មាយាការមិទំ កុលមិច្ចាទិ។ យេ ត្វយោគិកា **មាគធមាលិកកុម្ភការា**ទយោ, តេ ជាតិវចនត្តា **សុទ្ធា**ទយោ វិយ ទ្វីសូតិ។

សុទ្ទវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុព្ពណ្ណវគ្គវណ្ណនា សមត្តា។

៥. អរញ្ញវគ្គវណ្ណនា

៥៣៦. សត្តកំ វនេ។ **អរ** គមនេ, អញ្ញោ, **អរញ្ញំ**។ កេន ជលេន អនទំ បាណមនស្ស **កាននំ**, **ទា** អវខណ្ឌនេ, **ទា** ឆេទនេ វា។ អធិករណេ ណោ, “អាការន្តានមាយោ”តិ អាយោ។ **ទយ** ទានគតិហឹ សាទានេសុ វា, ណោ, **គហ** ឧបាទានេ [គាហូ វិលោឡនេ (?)], អធិករណេ យុ។ **វប** ពីជនិក្ខេបេ, ឥនោ, អស្សិត្តំ។ **វន** សម្ភត្តិសទ្ទេសុ, កត្តរិ អ, **វនំ**។ អដា អវយវោ សេលា អត្រេតិ **អដវី**, ឥ, **ឦ**ម្ហិ អដវី។

មហាបទុមលតាវនំ **មហារញ្ញំ**, នទាទិ, អនន្តោ ច, **អរញ្ញានី**។

៥៣៧. នគរតោ នាតិទូរស្មី ឋានេ សន្តេហិ អភិរោបិតោ **តរុសណ្ឌោ** បូគបនសាទិតរុសមូហោ អត្ថិ, សោ “ឧបវន”ន្តិ ចោច្ចតេ, កិត្តិមវនមេតំ។ អារមន្ត្យស្មិន្តិ **អារាមោ**, ណោ។ ឧបគតំ, ឧបរោបិតំ វា វនំ **ឧបវនំ**។

៥៣៨. **សព្ពសាធារណំ** សព្ពលោកេហិ សាធារណោបភោគំ **វញ្ញំ** រាជូនំ អរញ្ញំ “ឧបវនំ, ឧយ្យាន”មិត្យុច្ចតេ, ឧល្លោកេន្តា យន្តិ ជនា ឯតស្មិន្តិ **ឧយ្យានំ**, យុ។ អាកីឡោប្បភុតិ។

តទេវ រាជោបវនមេវ ឧបការិកាសន្និហិតំ, បុរសន្និហិតំ វា អន្តេបុរាចិតំ **បមទវនា**ខ្យំ។ យត្រ អន្តេបុរសហិតោ ឯវ រាជា វិហរតិ, នាញ្ញជនប្បវេសោ។ បមទានំ ឥត្ថីនំ វនំ **បមទវនំ**, រស្សោ។

៥៣៩-៥៤០. សាន្តរាឡា បន្តិ, យថា – តរុបន្តិ, បាសាទបន្តិ, និរន្តរាឡា តុ រាជីតិ។ តត្រ បញ្ចកំ បន្តិយំ។ **បន** ព្យវហារេ, ថុតិម្ហិ ច, **បន្តិ**។ **វី** គមនេ, ថិ, **វីថិ**។ **វល** សំវរណេ, ឥ, **អាវលិ**។ អាលិបិ, **អល**ធាតុម្ហា ឥ។ **សិ** សេវាយំ, ណិ, **សេណិ**។ **បា** រក្ខណេ, ឡិ, **បាឡិ**, សោគតេបិ។ ទ្វេ សមា។ **លិខ** លេខនេ, អ។ **រាជ** ទិត្តិយំ, ឥ។

តិបាទំ វុក្ខមត្តេ។ បាទេន មូលេន បិវតីតិ **បាទបោ**, ណោ។ វិដបយោគា **វិដបី**។ **រុក្ខ** វរណេ, អ, **រុហ** ជននេ វា, ខោ, **ហ**ស្ស **កោ**។ **ន** គច្ឆតីតិ **អគោ**។ **សល** គមនេ, ណោ, សារវន្តតាយ វា សាលោ, សោ ឯវ **សាលោ**,

អញ្ញត្រោបចារា។ មហិយំ រុហតីតិ, អ។ **ទុ** គតិយំ, មោ។ **តរ** តរណេ, ឧ។ កុតោ ភូមិតោ ជាយតីតិ **កុជោ,** អង្គារេបិ។ សាខាយោគតោ **សាខី។**

គមុ គមនេ, ណោ, "គមិស្សន្តោ ច្ចោ វា សព្ពាសូ"តិ ច្ចោ។ ឧទ្ធោ អវុឌ្ឍិប្បត្តោ បាទបោ **ឧទ្ធបាទបោ។** យេ រុក្ខា **បុប្ផំ វិនា** អបុប្ផកា ផលន្តិ, **តេ** អស្សត្ថោទុម្ពរបនសាទយោ "វនប្បតី"តិ វុច្ចន្តិ, វនានំ បតិ **វនប្បតិ។** បុប្ផតោ ជាតផលា បន អម្ពខជ្ជូរាទយោ វានប្បតយោ។ វនប្បតិម្ហិ ភវា **វានប្បតយោ។**

៥៤១. យោ ផលបាកាវសានេ មរតិ, សោ កទលីធញ្ញាទិកោ ឱសធិ នាម ភវេ, ឱសោ ធីយតេ យស្សំ [ឱសោ ត្ថោសោ ទិត្តិព្ពា ធីយតេ'ត្រ ព្យាខ្យាសុធា ២.៤.៦], សា **ឱសធិ,** ឥ។ **សា**សទ្ទោ **ឱសធិ**សទ្ទស្ស ឥត្ថិលិង្គត្តទីបកោ។

ទ្វយំ ឧតុប្បត្តេបិ ផលហីនេ។ **វន** យាចនេ, ណោ, **វញ្ឈា,** វជតិ ផលន្តិ វា **វញ្ឈា, វជា**ទិនា យោ, **ឈ**ស្ស **ឈោ,** និគ្គហីតាគមោ ច។ ន វិជ្ជតិ ផលមេតិស្សាតិ **អផលា,** ទ្វេ តីសុ។ តិកំ វត្តមានផលេ រុក្ខាទោ។ ផលយោគា, ឥនោ, វន្តុ, ឦ ច។

៥៤២. ចតុក្កំ វិកសិតេ។ **ផុល្ល** វិកសនេ, កត្តរិ តោ, សញ្ញាគត្តេ វា ឥតោ, **ផល** វិសរណេ វា, វិសរណំ វិកាសោ, អស្ស។ **កច** ពន្ធនេ, **វិ**បុព្ពោ វិកសនេ, កត្តរិ អ ។ វិកចតេ វិទលតិ វិសិលិដ្ឋទលោ ភវតីតិ វា **វិកចោ,** អ, **វិ**សទ្ទោ វិសិលេសជោតកោ។ **កស** គមនេ, តោ។ ទលានំ អញ្ញមញ្ញំ វិសិលេសតោ សមុទាយោ "វិកសិតោ"ត្យុច្ចតេ។ ផុដោប្យត្រ។ **ផុដ** វិកសនេ។

បាទោ រុក្ខគ្គេ។ "ន នា'គ្គំ សិខរំ សិរោ"តិ រោបាលិតវចនតោ "សិរសោ អគ្គ"ន្តិ ន ឆដ្ឋីសមាសោ។ សិរោ វុត្តោ។ **អជ** គមនេ, គោ, **អគ្គំ,** សេដ្ឋេ តីសុ។ **សី** សយេ, ខរោ, សិខា វា ចូឡា, សា វិយ ជាយតីតិ **សិខរោ។** ទ្វយំ សាខាយំ។ **សាខ** ព្យាបនេ, អ។ "លតា វល្លី សមាខ្យាតា, លតា សាខា ច សាខិន"ន្តិ **លតា** នានត្ថា។ **លា** អាទានេ, តោ, រស្សោ។

៥៤៣. ឆក្កំ បត្តេ។ ទលតិ វិកសតីតិ **ទលំ,** អ។ **លស** កន្តិយំ, បការេន លសតីតិ **បលាសោ,** ណោ។ **ឆទ** សំវរណេ, ឆាទីយតេ យេន **ឆទនំ,** យុ។ បូរយតីតិ **បណ្ណំ,** និបាតនា, **បត** អធោគមនេ វា, បតត្យចិរេន **បណ្ណំ, បត្ត**ញ្ច, តោ, បុមេ។ សញ្ញាយំ **ណ**ម្ហិ **ឆទោ។**

ទ្វយំ បត្តាទិសង្ឃាតវតិ សាខាយ បព្ពេ។ **បល្ល** គមនេ, អវោ។ **កិស** គមនេ, យោ, **លា**គមោ មជ្ឈេ។ ទ្វយំ អង្កុរេ។ នវោ ឯវ ឧព្ភិតោ ឧគ្គតោ **នវុព្ភិន្នោ។ អង្ក** លក្ខណេ, ឧរោ។

៥៤៤. បក្កំ យាវ បាទេន នាមំ។ វិកាសោ មុខបពុទ្ធកលិកាយំ មកុឡាទិទ្វយំ។ **មុច** មោចនេ, ឧលោ, ឧស្សត្តំ, **ច**ស្ស **កោ, មកុឡំ,** មកុឡោ វា។ **កុដ** ឆេទនេ, មលោ, អស្សុ, **កុដុមលោ,** កុតុមលោបិ។ បុប្ផស្ស ច ផលស្ស ច បកតិភូតេ ជាលបត្តេ **ខារកា**ទិទ្វយំ។ **ខរ** វិនាសេ។ ណ្វុ។ **ជល** ធញ្ញេ, សកត្ថេ កោ។ **ជាលកំ** នបុំសកេ។ ទ្វយំ ជាលកតោ បវុទ្ធេ បុប្ផេ, ផលេ ច។ **កល** សង្ខានេ, ណ្វុ, **កុរ** សទ្ទេ, ណ្វុ។

បុប្ផាទិពន្ធនំ បុប្ផផលានំ ពន្ធនំ **វណ្តំ** នាម។ ពន្ធីយតេ យេន **វណ្តំ,** វជាទិ។

៥៤៥. តិកំ បុប្ផេ។ **បសុ** បាណិគព្ភវិមោចនេ, ណោ។ ឧបណកភាសាយ រុក្ខោបិ បាណិ, វុទ្ធាទិ, **បសវោ។ កុស** អក្កោសេ, ឧមោ, **កស** គមនេ វា, **កាស** ទិត្តិយំ វា, ឧមោ, រស្សោ។ **បុប្ផ** វិកសនេ, បុប្ផតីតិ, អ។ **បុប្ផជោ** រជោ បុប្ផធូលី **បរាគោ** នាម, **រន្ជ** រង្គេ, ណោ។

មធុរបុប្ផរសោ មករន្ទោ នាមាតិ មតំ។ មក្ខិកា រមន្តិ យស្មឹ **មករន្ទោ,** វជាទិ។ ទ្វយំ កលិកាភិ អាកិណ្ណេ បរិណាយវតិ។ **ថុ** អភិត្ថវេ, ណ្វុ, **ថវកោ។ គុច** បរិវេឋនេ, ណ្វុ, **ច**ស្ស **ឆោ, គោច្ឆកោ។**

៥៤៦-៥៤៧. **អាមេ** អបក្កេ ផលេ សលាដុ ឧត្តោ, **សលាដ** ពាល្យបរិភាសនេសុ, ឧ, វិជ្ជមានពាល្យតាយ **សលាដុ** ។ បក្កន្តុ ផលំ និប្បរិយាយេន "ផល"មិត្យុច្ចតេ, តេន "អាមស្មឹ ផលវោហារោ រុឡ្ហិយា បវត្តតី"តិ ញាតព្ពោ, **ផល** និប្ផត្តិយំ, និប្ផត្តិ ចាត្រ សុបក្កត្តំ, សុក្ខេ តុ ផលេ វានោ។ តត្រ សលាដុ វានា តីសុ, យថា សលាដុ ជម្ពុ, សលាដវោ មាសា, សលាដូនិ កុម្ភណ្ឌានិ, វានា ហរីតកី, វានោ មុត្តោ, វានមម្ពំ។

ចម្បកាទិ ចម្បកំ ករវីរំ កទម្ពកំ អសោកំ កណ្ណិការំ ចម្បកាទីនំ បុប្ផំ វិការោ, អវយវោ ចេតិ អញ្ញត្ថេ ណោ ន ភវតិ, តទន្តតោ បុប្ផស្សុប្បត្តិតោ, ឯវំ ចម្បកាទីនិ កុសុមនាមានិ នបុំសកេ វត្តន្តិ, **អម្ពាទិ** ទាឡិមំ នារង្គំ អាមលកំ កុវលំ ពទរន្តិ បកត្យន្តរមេវ ផលេ វត្តតេ, អាមលកិយា កុវលិយា ពទរិយា ផលំ វិការោ, អវយវោ ចេតិ អញ្ញត្ថេ តទ្ធិតោបិ នោប្បជ្ជតេ, តទន្តតោ ផលស្សុប្បត្តិតោ, ឯវំ អម្ពាទីនិ ផលនាមានិ នបុំសកេ វត្តន្តិ។ មល្លិកាទយោ កុសុមេបិ វត្តមានា **សលិង្គា** បកតិលិង្គាអភេទោបចារេន បវត្តិយា, យថា – មល្លិកា ជាតិ, វន មល្លិកា ឥច្ចាទិ។ វីហយោប្យភេទោបចារេន ផលេបិ សលិង្គា, យថា មាសស្ស ផលំ មាសោ, មុគ្គស្ស ផលំ មុគ្គោ, ឯវំ យវោ, តិលោ, អតសី, កង្គុ, ធញ្ញំ។

តិកំ ជម្ពុយា ផលេ។ តត្រ យទា លោកតោ ផលេ វុត្តិ, តទា **ជម្ពុ**សទ្ទោ បកត្យន្តរមេវ ផលេ វត្តតេ, យទា ន ផលវុត្តិ, តទា វិការេ អវយវេ វានោ, **ជម** អទនេ, ពូ, **ជម្ពូ**, បកត្យន្តរាផលេ វុត្តិ។ ជម្ពុយា ផលំ **ជម្ពុវំ។** ជម្ពុ ច។ លោកតោ ឯវំ ផលេបិ វត្តមានា ហរីតក្យាទយោ សភាវតោ ឥត្ថិយំ ភវន្តិ [អមរ ១៤.១៨-២០]។ ហរីតកិយា ផលំ ហរីតកី, ឯវំ កោសាតកី, សល្លកី, ទក្ខា, កណ្ដការិកា, សេផាលិកា ឥច្ចាទិ, បុព្ពេ វិយ វិការាវយវត្ថេសុ បច្ចយាភាវោ, អស្សត្ថាទិកំ ឆក្កមេវ តទ្ធិតន្តំ អស្សត្ថាទីនំ ផលេ វត្តមានានំ នបុំសកំ សិយា រូបភេទោ, យថា – អស្សត្ថស្ស ផលំ **អស្សត្ថំ,** វេណុនោ ផលំ **វេណវំ,** បិលក្ខុស្ស ផលំ **បិលក្ខំ,** និគ្រោធស្ស ផលំ **និគ្រោធំ,** ឥង្គុទិយា ផលំ **ឥង្គុទំ,** ព្រហតិយា ផលំ **ព្រាហតំ,** វិទារី អំសុមតី គម្ភារិយាទយោ មូលេ, បុប្ផេបិ សលិង្គា [អមរ ១៤.១៨-២០]។ **បាដលា**សទ្ទោ បន អភេទវត្តិច្ឆាយំ មូលេ បុប្ផេបិ វត្តមានោ សភាវតោ ឥត្ថិលិង្គោ, ភេទវត្តិច្ឆាយំ វិការេ អវយវេ វា **ណ**ម្ហិ បាដលំ [អមរ ១៤.១៨-២០]។ ទ្វយំ សាខាបល្លវាទិសមុទាយលក្ខណេ អាភោគេ, **វិដ** វេធនេ, **វិដ** អក្កោសេ វា, អបោ, **ប**ស្ស **ភ**ត្តេ **វិដភី,** នទាទិ។

៥៤៨. មូលមារព្ភ មូលតោ បដ្ឋាយ **សាខន្តោ** សាខាវធិ តរុស្ស ភាគោ **ខន្ធោ** នាម, យោ “បកណ្ឌោ”តិបិ វុច្ចតិ, **ខន្ទ** អវទារណេ, ធោ, **ខន្ធោ, ខាទ** ភក្ខនេ វា, កោ, “ខាទាមគមានំ ខន្ទន្ទគន្ធា”តិ **ខន្ធា**ទេសោ, កលោបោ។

រុក្ខច្ឆិទ្ទេ រុក្ខាទីនំ វិវរេ **កោដរោ។ កុដ** ឆេទនេ, អរោ, **កោដរោ,** និក្កុហោបិ។ ទ្វេ សមា។ **កាស** ទិត្តិយំ, កាសតេ អគ្គិនា ទិប្បតេតិ **កដ្ឋំ,** តោ, **ត**ស្ស **ដ្ឋោ,** រស្សោ ច, **កស** គមនេ វា, តោ, **កដ្ឋំ។ ទរ** វិទារណេ, ណុ។

៥៤៩. តិកំ មូលេ។ **វុ** សំវរណេ, ទោ, និគ្គហីតាគមោ, **ពុធ** គមនេ វា, អ, **ធ**ស្ស **ទោ។ មូល** បតិដ្ឋាយំ, ណោ, **បាទ**សទ្ទេន តប្បរិយាយា ចរណត្ថា សព្ពេ សង្គហិតា, បាទសទិសត្តា **បាទោ,** ទ្វយំ ឆិន្នស្ស តរុក្ខន្ធស្ស ភូមិដ្ឋភាគេ។ **សង្កុ** សង្កាយំ, ឧ, **សក** សត្តិយំ វា, និគ្គហីតាគមោ។ **ខនុ** អវទារណេ, ណុ, **ខាណុ។** ធុវោបិ, ធុវតិ ថិរាយតេតិ **ធុវោ, ធុ** គតិថេរិយេសុ, អ, **ឧវា**ទេសោ។

ទ្វយំ វិទារិយាទីនំ កន្ទេ។ កុយំ បថវិយំ រុហតីតិ **កុរុហាដំ,** អដោ, **កន្ទ** អវ្ហានេ, រោទនេ ច, “ករហាដោ’ម្ពុជកន្ទេ, បុប្ផរុក្ខភីតេសុ ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ។** ទ្វយំ ហលាទីនំ កលីរេ។ **កល** សង្ខ្យានេ, ឦរោ។ **មស** អាមសនេ, ថកោ, មត្ថកេ សីសេ វា ជាតោ **មត្ថកោ។**

៥៥០. ទ្វេ សមា។ អភិនវនិគ្គតា អាយតា សកុសុមា, កុសុមសុញ្ញា ច **មញ្ជរី,** វល្លរី តុ តទញ្ញាបិ, យថា តាលវល្លរី, **វល, វល្ល** សំវរណេ, អរោ, នទាទិ។ មុញ្ជយោគតោ **មញ្ជរី,** រោ, នទាទិ, ឧស្សត្តញ្ជ, ទ្វេបិ នារី។ ទ្វយំ លតាយំ។ **វល្ល** សំវរណេ, នទាទិ។ លតា វុត្តា, “លតា បតានិនី វល្លី មតកីថា”តិ ហលាយុធោ។

អក្ខន្ធោ អប្បក្ខណ្ឌោ, ពហុបត្តតចទណ្ឌិកាទិ។ យោ វា តនុបកណ្ឌោ វំសនឡាទិ, សោ “ថម្ពោ, គុម្ពោ”តិ ចោច្ចតេ, **ថក** សំវរណេ, ពោ, **ក**ស្ស **មោ។ គុប** រក្ខណេ, ពោ, **ប**ស្ស **មោ។** បតានោ សាខាបត្តចយោ, តេន យុត្តា គោរក្ខា តម្ពូលិ ផិរុសជីមូត កឡោឈាទិកា លតា, សា **វីរុ** នាម, វិវិធេហិ រុហតីតិ កត្វា, ក្វិ, **វីរុ,** ទីឃាទិ, គុម្ពិនីបិ។

៥៥១. បជ្ជេ បាទេន នាមំ។ យត្រ ទ្វយំ “ពោធិរុក្ខោ”តិ សញ្ញិតេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភដ្ឋានភូតេ ទុមរាជេ, អញ្ញត្រ តូបចារា។ អស្សំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ **អស្សត្ថោ, ឋ**ស្ស **ថោ,** ទ្វិត្តំ, មារវិជយសព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភាទិកេហិ ភគវន្តំ អស្សាសេតីតិ វា **អស្សត្ថោ, អា**បុព្ពោ **សាស** អនុសិដ្ឋិយំ, តោសនេ ច វត្តតិ, តោ, រស្សោ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ ពុជ្ឈតិ ឯត្ថាតិ **ពោធិ, ពុធ** អវគមនេ, ឥ, **ពោធិ,** ទ្វីសុ។ ចលទលោ, បិប្បលោ, កុញ្ជរាសនោបិ។ ទ្វយំ ពហុបាទេ។ អធោភាគំ រុន្ធតីតិ **និគ្រោធោ,** ឧស្សោ, **គា**គមោ ច។ **វដ** វេធនេ, វដតីតិ, អ។

ទ្វយំ កពិដ្ឋេ។ ករិម្ហិ វានរេ តិដ្ឋតីតិ **កពិដ្ឋោ** [បាឡេយេន កបយោ តិដ្ឋន្តិ អត្រ កបិត្ថោ (ចិន្តាមណិដីកា ១៤.២១)] “វានរេ បណ្ឌិតេ កវី”តិ **វោបាលិតោ**, តថា **កបិត្ថោ**, តោ, **ថស្ស ថោ** ច។ ទធិត្ថោ, អម្ពិលផលោបិ។ ទ្វយំ ឧទុម្ពរេ។ យញ្ញកម្មានមង្គោ ឯកង្គត្តា **យញ្ញង្គោ**, **ទុព្ពី** ហឹសាយំ, អរោ, និគ្គហីតាគមោ, ឯកស្ស **ពស្ស** លោបោ ច។ ជន្តុផលោ ហេមទុទ្ធោបិ។

៥៥២. ទ្វយំ កោវិឡារេ។

“សុកបទាច្ឆរោ ចម្បោ,
កោវិឡារោ តុ កញ្ចនោ;
បុព្ពោ សិតោ បរោ រត្តោ,
យុគបត្តា ឧភោបិតេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.២២]។

ហិ **រតនកោសោ**, កញ្ចនាលកោប្យត្រ។ យុគំ យមកំ បត្តមស្ស។

តិបាទំ ឧទ្ទាលេ។ **វាតំ** ឧទ្ទាលតីតិ **ឧទ្ទាលោ**។ សិង្គារាទីនំ សញ្ញាវសេន រុក្ខានំ រាជា **រាជរុក្ខោ**, វាត រោគហននេ រាជភូតោ រុក្ខោ វា **រាជរុក្ខោ**។ កតា មាលា អស្ស បុប្ផេហីតិ **កតមាលោ**, សិង្គារប្បកាសោ។ ឥន្ទតិ បរមិស្សរិយំ ករោតិ វាតហនេនេតិ **ឥន្ទីវរោ**, ព្លវរោ, ឥន្ទិយា សក្កស្ស ភរិយាយ ឥច្ឆិតព្ពត្តា វា **ឥន្ទីវរោ**។ ចតុរង្គុលោ, អារេវតោ, សុវណ្ណកោបិ។

៥៥៣. ទ្វយំ ជម្ពីរេ, យស្ស ផលមម្ពិលំ ហោតិ។ អម្ពិលត្តា ទន្តស្ស សហោ **ទន្តសហោ**។ **សហ** កេតវហឹសាសំកិលេសេសុ, អ។ **ជមុ** អទនេ, ព្លរោ, **ភ**ន្តោ ច, **ជម្ភ** គត្តវិនាមេ វា, ជម្ភោ, ជម្ភលោ, ជម្ពីរោបិ។ ទ្វយំ វរណេ។ **វរ** ឥច្ឆាយំ , យុ។ **កល** សង្ខ្យានេ, ឥរោ, នទាទិ, រស្សន្តោ។ វរុណោ, តិត្តសាកោបិ។

ទ្វយំ ផលហរេ។ “កោ អយំ, សុកោ”តិ វិមតុប្បត្តិករបត្តកុសុមតាយ **កឹសុកោ**។ បារិ សមុទ្ទោ, តត្រ ភទ្ទោ បារិភទ្ទោ, សោ ឯវ **បាឡិភទ្ទោ**, កោវិឡារោ, តំសណ្ឋានបត្តកុសុមតាយ **បាឡិភទ្ទោ**។ ទ្វយំ វិទុលេ, យោ អព្ភុសមយេ បុប្ផតិ។ **វជ** គមនេ, ឧលោ។ **វី** បជនេ, អសោ, **តោ**ន្តោ ច, **វិ**បុព្ពោ **អត** សាតច្ចគមនេ វា, អសោ។ វានីរោបិ។

៥៥៤. ទ្វយំ បីតនេ, យស្ស បត្តផលានិ អម្ពិលានិ, បូគផលប្បមាណញ្ច ផលំ, សល្លកីរុក្ខសណ្ឋានោ ច, សោ រុក្ខោ។ **អម្ព** សទ្ទេ, អដោ, សកត្ថេ កោ។ **បី** តប្បនកន្តីសុ, តនោ, បីតី វា តនោតីតិ **បីតនោ**, សកត្ថេ កោ។ ទ្វយំ គុឡបុប្ផេ។ **មន** ញាណេ, កោ, **មធ្វា**ទេសោ ច។ មធុនាមោ ទុមោ **មធុទ្ទុមោ**។ ទ្វយំ “លម្ពូ”តិ ខ្យាតេ។ គុឡោ វិយ សាតេន ផលមស្ស **គុឡផលោ**។ **បីល** បតិត្ថម្ភេ, ឧ។ ទ្វយំ តិក្ខគន្ធេ។ សោភំ ជនេតីតិ **សោភញ្ជនោ**, សោភំ វិសញ្ជនមេតេន ហេតុភូតេនាតិ វា **សោភញ្ជនោ**។ វុត្តញ្ច –

“សិរីសបុប្ផស្ស រសេន ភាវិតំ,
សហស្សវារំ មរិចំ សិតវ្ហយំ;
ឯតេន សមន្តិ វិសាហិ សម្ភវា,
កតញ្ជនស្មេហនបានទត្តុតោ”តិ។

សិ សេវាយំ, វិទ្ធវិនាសនត្ថំ សេវីតេតិ **សិគ្គុ**, គុ, ថី។ ចិត្តហារី, បភញ្ជនោ, វិទ្ធវិនាសនោបិ។

៥៥៥. ទ្វយំ វិសាលតចេ, យោ សរទេ បុប្ផតិ បុប្ផំ។ សត្តបណ្ណាន្យស្ស **សត្តបណ្ណី** បុមេ។ ឆត្តមិវ បណ្ណមស្ស **ឆត្តបណ្ណោ**។ វិសមច្ឆទោបិ, សត្តបណ្ណត្តា វិសមច្ឆទោ។ ទ្វយំ រថទ្ទុមេ។ រថំ តនោតិ យេន **តិនិសោ**, ឥសោ។ អតិបមុច្ចតិ ទាហបិត្តមនេនេតិ **អតិមុត្តកោ**។ ចិត្តកិបិ។

ទ្វយំ វាតបោថេ, បំ វាតំ លុនាតីតិ **បលាសោ**, អសោ។ “បត្តេ បលាសំ សោ រុក្ខេ, បីតហរិតកឹ សុកេ”តិ ហិ **រុទ្ទោ**។ វាតបោថោបិ, វាតស្ស បោថោ **វាតបោថោ**, **បុថ** ហឹសាយំ។

ទ្វយំ “បុតីតិ” ខ្យាតេ។ ហតជន្តុបមោហសង្ខាតារិផលតាយ **អរិដ្ឋោ**, និបាតនា **ហន្តិ**ស្ស **ដ្ឋោ**, តំរោគារិវន្តជនេហិ ឥច្ឆិតព្ពផលត្តា វា **អរិដ្ឋោ**, **ឥសុ** ឥច្ឆាយំ។ **ផណ** គតិយំ, ឥលោ, អស្សេ។

៥៥៦. តិកំ សិរិផលេ។ **មល** ធារណេ, ឩរោ។ **ពិល** ភេទនេ, ណុរោ, **ពេលុរោ។ ល**បច្ចយេ **ពិល្លោ។** សណ្ឌិល្លោ, សេលុសោបិ។ “មុនិប្បភេទេ មាលូរេ, សណ្ឌិល្លោ បាទបន្តរេ, នដេ ពិល្លេ ច សេលុសោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៣២] **រភសោ។**

ទ្វយំ តុង្គេ។ បុមនាមោ នាគោ រុក្ខោ **បុន្នាគោ។** “បុន្នាគេ បុរិសោ តុង្គោ, កេសរោ ទេវវល្លភោ”តិ [អមរ ១៤.២៥] ហ្យ**មរសីហោ**, ទីឃោ, “បុមស្ស លិង្គាទីសុ សមាសេសូ”តិ **អ**ការលោបោ ច។ អតិសយបុប្ផកេសរវន្តតាយ **កេសរោ**, **កិស** តនុករណេ វា, អរោ, បុប្ផកេសយុត្តតាយ វា **កេសរោ**, រោ។

ទ្វយំ លោទ្ទមត្តេ។ **សល** គមនត្ថោ, អរោ។ រត្តកផបិត្តសោតេ លុនាតីតិ **លោទ្ទោ**, ទ្ទោ។ តិរិដោ, សាវរោបិ។ “សាវរោ អបរាធេ ច, លោទ្ទេ បាបេ ច កថ្យតេ” [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៣៣] ត្យ**ជយោ។** ទ្វយំ ធនុបង្គេ ផលិនិ។ **បី** បានេ, អលោ, **ឦ**ស្ស **ឥយា**ទេសោ។ សន្នកា តាបសា, តេសំ ទុ ទុមោ **សន្នកទ្ទុ**, “សន្នកទ្ទុ ចាបបដា, វរណោ តាបសប្បិយោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៣៥] ហិ **កោសន្តរេ។**

៥៥៧. ទ្វយំ “ម្ហនកូ”ឥតិ ខ្យាតេ។ លិកុចោ នាម ឧហុររុក្ខោ, តគ្គុណត្តា **លិកោចកោ**, សញ្ញាយំ កោ។ **អង្ក** លក្ខណេ, ឱលោ, **អង្កោលោ។** ទ្វយំ កុម្ភេ។ រោគហរណេ គរុនោបិ វេជ្ជស្ស គរុ **គុគ្គុលុ**, និបាតនា។ **កុស** ឆេទនេ, ណ្ភុ។ កុម្ភោ, បុរោបិ។

> “រាសិភេទេ គជមុទ្ធំសេ,
> កុម្ភកណ្ណសុកេ ឃដេ;
> កាមុកេ វារនារិយញ្ច,
> កុម្ភោ ក្លីវន្តុ វក្កលុម្ភី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៣៤]។

រភសោ។ បុរ អគ្គគមនេ, ណោ, បុរោ។

ទ្វយំ អម្ពេ។ **អម** គតិយំ, ពោ, **អម្ព** សទ្ទេ វា, អ។ **ចុតិ** អាសេចនេ, រក្ខណេ ច, អ, **ចុ** ចវនេ វា, តោ, ទីឃាទិ។ រសាលោបិ, រសំ លាតីតិ **រសាលោ**, ទីឃោ។ **ឯសោ** អម្ពោ **សុគន្ធវា** អតិសយគន្ធយុត្តោ សមានោ “សហោ, សហការោ”តិ ចោច្ចតេ។ **សហ** សត្តិយំ, សុគន្ធំ កត្តុំ សហតីតិ **សហោ**, អ។ សហនំ សហោ, តំ ករោតីតិ **សហការោ**, ហា វា បមុទា, តាយ សហ វត្តតីតិ សហោ, សហំ សមុទំ ករោតីតិ **សហការោ។**

៥៥៨. ទ្វយំ សេតម្ពេ។ **បុណ្ឌ** បុណ្ឌនេ។ **បុណ្ឌ** ខណ្ឌនេត្យេកេ, ណ្ឌុ, អស្សី, **អរា**គមោ ច។ សេតវណ្ណោ អម្ពោ **សេតម្ពោ។** ទ្វយំ ពហុវារកេ, យស្ស ផលានិ អតិបិច្ឆិលានិ។ **សិ** ពន្ធនេ, លុ, **សល** គមនត្ថោ វា, ឧ, អស្សេ។ បិច្ឆិលត្តា ពហូនិ វារីនិ យស្មឹ **ពហុវារកោ**, សញ្ញាយំ កោ។ សីតោ, ឧទ្ទាលោ, កផលោបិ។

ទ្វយំ កាស្មរិយំ។ សិរិមន្តានិ បណ្ណានិ យស្សា **សេបណ្ណី**, នទាទិ, **សិរី**សទ្ទស្ស **សេ។** កស្មីរទេសជត្តា **កាស្មរី**, **កាស** ទិត្តិយំ វា, មរោ, នទាទិ។ មធុបណ្ណី, ភទ្ទបណ្ណីបិ។ ទ្វយំ សកណ្ដកម្ពិលផលរុក្ខេ។ សកណ្ដកត្តា កុច្ឆិតំ លាតីតិ **កោលី**, នទាទិ។ **វទ** ថេរិយេ, អរោ, នទាទិ។ កុវលី, កក្កន្ធូបិ។

៥៥៩. ទ្វយំ តស្សា កោលិយា ផលេ។ កោលិយា ផលំ **កោលំ។** ពទរិយា អយំ អវយវោ **ពទរោ។** កុវលំ, ផេនិលំ, សោវីរម្បិ។ “សោតញ្ជនេ តុ សោវីរំ, កញ្ជិកេ ពទរេបិ ចេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៣៦] **រភសោ។** ទ្វយំ អស្សត្ថកុលសម្ភូតេ រុក្ខបាសាណាទីសុ សញ្ជាតរុក្ខេ។ បិលំ បរំ និស្សយភូតំ កសតីតិ **បិលក្ខោ**, **កស** វិលេខនេ, **ស**ស្ស **ខ**ត្តាទិ និបាតនា។ អខាទនីយផលតាយ វិរូបំ ផលមស្សត្ថីតិ **បិប្ផលី**, **ឦ**, នទាទិ, **វិ**ស្សបិ ច។

ទ្វយំ គោយាទិវាបិនិយំ, យស្សា មូលំ មហាបញ្ចមូលេ បវិដ្ឋំ។ **បដ** គមនេ, អលោ, នទាទិ, **បាដលី**, បាដលាបិ។ កណ្ហំ បុប្ផវណ្ណំ យស្សា សា **កណ្ហវណ្ណា**, កាស្មរិយម្បិ។ អលិប្បិយំ, តម្ពបុប្ផិប្យត្រ។ ទ្វយំ គន្ធិលេ។ សាទុផលតាយ សាទុ ច សោ កណ្ដសហិតតាយ កណ្ដោ ចេតិ **សាទុកណ្ដោ។** សកណ្ដកតាយ អត្តានំ វិរូបំ ករោតីតិ **វិកង្កតោ**, ទ្វិត្តំ, និគ្គហីតាគមោ ច។

៥៦០. ចតុក្កំ តិន្ទុកេ។ **តន** វិត្ថារេ, ឧកោ, **ទ**ន្តោ ច។ **តិទិ** ហឹសាយំ វា, ឧ, សញ្ញាយំ កោ។ កាឡោ ខន្ធោ បកណ្ឌោ យស្សាតិ។ **តិម** អទ្ទភាវេ, ឩសោ, សកត្ថេ កោ, **វរ**ន្តោ ច។ **ឧ**បច្ចយេ **តិម្ពរុ។**

ទ្វយំ តម្ពផលេ។ ឥរាវតី នទី, បឋមកាលេ តស្សា តីរេ ជាតោ **ឯរាវតោ**។ នារំ វុច្ចតិ នីរំ, តំ គច្ឆតីតិ **នារង្គោ**។ ទ្វយំ មក្កដតិន្ទុកេ។ **កុល** សង្ខានេ, ណ្វុ។ កាកេន្ទុ, កាកលុកោបិ។

៥៦១. តិកំ កទម្ពេ។ កំ វាតំ ទមេតីតិ **កទម្ពោ**, ពោ។ បិនេតីតិ **បិយកោ**, ណ្វុ, **ឥយា**ទេសោ។ នយតិ មុទំ **នីបោ**, បោ។ ទ្វយំ, វិទុរុក្ខេ, យស្ស និយ្យាសេន បេឡាទយោ លិម្បន្តិ។ **ភល, ភល្ល** បរិភាសនហឹសាទានេសុ, នទាទិ, អញ្ញត្រ តោ, **ក**ន្តោ ច, **ភល្លាតកោ**, តីស្វយំ។ អរុករោ, អគ្គិមុខោបិ។

ទ្វយំ “បារុសា”ឥតិ ខ្យាតេ។ **ឈប** ទាហេ, ណ្វុ។ **បស្ស រោ**។ **បច** បាកេ, ឧលោ។ ទ្វយំ សិរិមតិ, យស្ស ផលានិ មរិចប្បមាណានិ, អម្ពិលានិ ច។ **តិល** គមនេ, ណ្វុ។ **ខុរ** ឆេទនេ, ណ្វុ។

៥៦២. ទ្វយំ អម្ពិលិកាយំ។ **ចិ** ចយនេ, ចោ, **ចិច** អាទានសំវរណេសុ វា។ **តន្ទ** វិត្ថារេ, អម្ពិលរសំ តនោតីតិ **តិន្តិណី**, ទ្វិត្តមិត្តំ, **ណ**ត្តញ្ច, នទាទិ។ ទ្វយំ អម្ពិលង្កុរផលេ សេតរុក្ខេ។ កទ្រភណ្ឌប្បមាណផលត្តា **កទ្ទភណ្ឌោ**, **រ**លោបោ។ **កបិ** ចលនេ, តនោ, ទីឃោ អាគមស្ស។ កន្ទរាលោ, បិលក្ខោបិ។

តិកំ សាលរុក្ខេ។ **សល** គមនេ, ណោ, សារវន្តតាយ វា **សាលោ**។ អស្សកណ្ណសទិសបណ្ណតាយ **អស្សកណ្ណោ**។ **សន្ទ** សង្គេ, អ, **សជ្ជ** អទនេ វា, អ។ ទ្វយំ នទីសជ្ជេ។ **អជ្ជ** អជ្ជនេ, ឧនោ។ **កក** លោល្យេ, ឧភោ។ វីរតរុ, ឥន្ទុទុមោបិ។

៥៦៣. តិកំ មុចលិន្ទេ។ **ចុល** និមុជ្ជនេ។ **មុចល** សង្កាតេ, ឥន្ទោ។ **នីបោ** កទម្ពេបិ។ តិកំ បីតសាលេ។ **បិយកោ** កទម្ពេបិ។ **អស** ភក្ខនេ, យុ, បីតបុប្ផោ សាលោ រុក្ខោ **បីតសាលោ**។ ពន្ធូកបុប្ផោ, ជីវកោបិ។

ទ្វយំ ឈាដលិយំ។ គាវោ លិហន្តីតិ **គោលីសោ**, **ហ**ស្ស **សោ**។ **ឈដ** សង្ឃាតេ, អលោ។ ឈាដលោ, បាដលិបុប្ផាការោ ទីឃផលោ រុក្ខោ។ បមោក្ខោបិ។

៥៦៤. ទ្វយំ រាជាយតនេ, ខីរវន្តតាយ **ខីរិកា**។ ទេវរាជស្ស និវាសនដ្ឋានភូតត្តា **រាជាយតនំ**, បិយាលេបិ។ ទ្វយំ កប្ថលេ។ កុច្ឆិតេន ផលេន ឧម្ភតិ បូរតីតិ **កុម្ភោ**។ កុច្ឆិតេន មោទតីតិ **កុមុទិកា**, ណ្វុ។

ទ្វយំ គុវាករុក្ខេ, យស្ស ផលេន តម្ពូលនាមំ ជាយតិ។ **បូជ** បូជាយំ, ណោ, **ជ**ស្ស **គោ**។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ហេតុកត្តរិ ណ្វុ។ ខបុរោបិ។ ទ្វយំ លោហិតលោទ្ទេ។ បដ្ដិកត្យាខ្យា យស្ស **បដ្ដិ** ។ “បទ្ទី”តិបិ បាឋោ។ អស្មិ បក្ខិត្តេ លាខា រត្តា ភវតីតិ **លាខាបសាទនោ**។ កមុកោបិ។

៥៦៥. ទ្វយំ ឥង្គុទិយំ, អយញ្ច កណ្ដកី ពាហុល្យេន មជ្ឈិមទេសេ ជាយតេ។ **ឥង្គ** គមនត្ថោ, ឥទោ, ឥស្សុ, នទាទិ។ តាបសោ បយុជ្ជមានផលកតាយ **តាបសតរុ**។ ទ្វយំ “ភុជបត្តោ”ឥតិខ្យាតេ សុន្ទរតចេ រុក្ខេ, យស្ស តចេ មន្តក្ខរានិ លិខន្តិ។ ភុជោ បាណិ, តំសទិសបត្តតាយ **ភុជបត្តោ**។ មន្តលេខកេហិ អាភុជិតតចវន្តតាយ **អាភុជី**។ ភូជោ, ចម្មី, មុទុត្តចោបិ។

ទ្វយំ សិម្ពលិយំ។ បិច្ឆាយោគា **បិច្ឆិលា**, ឥលោ។ **សម្ព** មណ្ឌលេ, អលិ, អស្សិ។ “បិច្ឆិលា បូរណី មោចា, ថិរាយុ សិម្ពលី ទ្វិស្វ”តិ [អមរ ១៤.៤៦] **អមរកោសោ**។ ទ្វយំ បិច្ឆិលាការេ កណ្ដកសហិតេ រុក្ខេ។ **រុច** ទិត្តិយំ, ហេតុកត្តរិ យុ, **កុដ** កោដិល្យេ, កត្តរិ ណោ, កោដោ អសិម្ពលិ សមានោបិ សិម្ពលិសទិសាការទស្សនតោ **កោដសិម្ពលិ**, បុមេ។ កសម្ពលោបិ។

៥៦៦. ទ្វយំ “កណ្ដករញ្ជ”ឥតិ ខ្យាតេ កណ្ដកិនិ ករញ្ជគុម្ពេ, យំ លោកេ “កលិនោ”តិ វុច្ចតិ។ **ករ** ហឹសាយំ, **ករ**តោ វិរិយា។ **បូ** បវនេ, ឥកោ, **តោ**ន្តោ ច។ បូតិករជោ, កលិមារកោបិ, កលិនោ។ ទ្វយំ ទាលិមបុប្ផាការេ បីតនាសករុក្ខេ។ **រុហ** ជននេ, ណី។ លោហិតបុប្ផតាយ **រោហិតកោ**។

ទ្វយំ ឯរណ្ឌេ។ **ឯរឌិ** ហឹសាយំ។ វាតំ ឯរណ្ឌតីតិ **ឯរណ្ឌោ**, ណោ។ **មណ្ឌ** ភូសនេ, ព្លសំបសន្នតេលតាយ វា **អាមណ្ឌោ**, អាមំ វា វាតំ, តំ ទាយតីតិ **អាមណ្ឌោ**។ **ទា** អវខណ្ឌនេ, **ទា**ស្ស **ឌោ**។ ចិត្តកោ, ចញ្ចុបិ។

“អគ្គិសញ្ញោបិ ចិត្តកោ, បុមេ ឯរណ្ឌកេ ចញ្ចុ។

បក្ខិតុណ្ឌេ ថិយំ មតោ”។

ទ្វយំ សិវារុក្ខេ។ សត្តុយុត្តផលតាយ **សត្តុផលា។** គណ្ឋំ សមេតីតិ **សមី,** អ, នទាទិ, បារិភទ្ទកេបិ។ គរុទារុ, បូតិកដ្ឋម្បិ។

៥៦៧. ទ្វយំ ករញ្ជេ។ នត្តំ វត្តា មាលា យស្ស។ កំ រញ្ជយតីតិ **ករញ្ជោ,** ណោ។ ចិល្លវិល្លោ, ករជោបិ។ ទ្វយំ ខទិរេ។ **ខទ** ហឹសាយំ, ថេរិយេ ច។ ខទន្តិ ទន្តា យេនាតិ **ខទិរោ,** ឥរោ។ ទន្តា ធាវន្តិ យេន និរោគត្តាតិ **ទន្តធាវនោ,** យុ, **ធាវ** គតិសុទ្ធិយំ។ គាយត្តី, ពាលតនយោបិ។ “គាយត្តី ខទិរេ ឥត្ថី, ឆន្ទសិបិ ឆឡក្ខរេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៤៩ ព្យាខ្យាសុធា ២.៤.៥០] **រភសោ។** ពាលោ សុខុមោ បត្តសញ្ញិតោ តនយោ យស្ស **ពាលតនយោ។** ទ្វយំ បីតសារេ ខទិរេ។ ខទិរាទិកន្តុ បីតសារេ។ សេតវណ្ណតាយ សោមោ កប្បូរសទិសោ វក្កោ វក្កលមេតស្ស **សោមវក្កោ។** “សោមោ កុវេរេ បិតុទេវតាយំ, វសុប្បភេទេ វសុធាករេ ច។ ទិព្ពោសធី សោមលតា សមីរណេ, កប្បូរនីរេសុ ច វានរេ ចា”តិ **នានត្ថសង្គហោ។** ព្លសំ ខុទ្ទកំ ទលមេតស្ស **កទរោ, ល**ស្ស **រោ។** ទ្វយំ បិណ្ឌីតកេ។ **សល** គមនេ, លោ។ **មទ** ឧម្មាទេ, យុ។ “បិណ្ឌីតកោ មរវកោ, សសនោ ករហាដកោ”ត្យ**មរកោសេ** [អមរ ១៤.៥២]។

៥៦៨. តិកំ ឥន្ទសាលេ។ សាលានំ រុក្ខានំ ឥន្ទោ រាជា **ឥន្ទសាលោ,** ទាសាទីសុ **សិរិវឌ្ឍកា**ទិសទ្ទោ វិយ អធិវចនមត្តមិទំ។ ឥន្ទស្ស សក្កស្ស សាលោតិបិ **ឥន្ទសាលោ។ សល្ល**តោ ណ្វុ, នទាទិ, **សល្លកី។ ខរ** ឆេទន វិនាសនេសុ, ណ្វុ។

ទ្វយំ ទេវទារុម្ហិ។ ទេវានំ ទារុ។ ភទ្ទត្តា **ភទ្ទទារុ។** សក្កបាទបោ, បារិភទ្ទកោ, បីតទារុ, ទារុ, បូតិកដ្ឋម្បិ។ ទ្វយំ ហេមបុប្ផកេ។ បឋមកាលេ ចម្បានគរេ ជាតោ **ចម្បេយ្យោ,** ណេយ្យោ។ **ក**បច្ចយេ **ចម្បកោ។**

៥៦៩. ទ្វយំ បនសេ។ **បន** ព្យវហារេ, ថុតិម្ហិ ច, អសោ។ កណ្ដកយុត្តំ ផលមស្ស **កណ្ដកិផលោ។** ទ្វយំ សិវាយំ។ ន វិជ្ជតេ រោគភយំ, រោគព្យថោ ចោបយុជ្ជមានាយមស្សន្តិ **អភយា។** រោគភយំ ហរតិ អបនេតីតិ **ហរីតកី,** តោ, សកត្ថេ កោ, នទាទិ។ ហរិត្តកីបិ។ អព្យថា, បុតនា, អមតា, ហេមវតី, ចេតកី, សិវាបិ។

ទ្វយំ ករិសផលេ។ រោគំ អសតិ ភក្ខតីតិ **អក្ខោ,** ខោ, **ស**ស្ស **កោ។** រោគំ វិភូតំ ករោតីតិ **វិភីតកោ,** វិភីដកោបិ។ ភូតាវាសោ, កលិទ្ទុមោបិ, កលិស្ស អាសយភូតោ ទុមោ **កលិទ្ទុមោ។** ទ្វយំ បុស្សផលេ។ នត្ថិ មត មេតិស្សំ ហេតុភូតាយំ **អមតា។ មល** ធារណេ, ណ្វុ, នទាទិ, **អាមលកី។** វយដ្ឋាបិ។ វយោ តិដ្ឋតិ ថិរីភវត្យេតាយាតិ **វយដ្ឋា។**

៥៧០. ទ្វយំ ឧហុរុក្ខេ។ លពុនាមកេ បព្ពតេ ជាយតីតិ **លពុជោ។** ខុទ្ទកត្តា លីនំ អបាកដំ កុចសង្ខាតំ ផលមេតស្ស **លិកុចោ,** និបាតនា។ ទ្វយំ បីតបុប្ផេ។ អគន្ធបុប្ផតាយ អត្តានំ កណិដ្ឋំ ករោតីតិ **កណិការោ,** ដ្ឋលោបោ, បទុមប្បមាណបុប្ផទុមតាយ **ទុមុប្បលោ។**

តិកំ ហិង្គុនិយ្យាសេ។ **នី** នយេ, ពោ, **មោ**ន្តោ ច។ តិត្តរសត្តា អរិភាវេ តិដ្ឋតីតិ **អរិដ្ឋោ។** បុចី កុដ្ឋំ មទ្ទតីតិ **បុចិមន្ទោ,** ឥត្តំ, ពិន្ទាគមោ។ ជម្ពសេនោ, មាលកោបិ។ មលតេ រោគំ **មាលកោ,** ណ្វុ។ ទ្វយំ វត្តបុប្ផេ។ **ករោ**តិស្មា ណ្វុ។ **ទល** វិទារណេ, មោ, ឥការាគមោ។ ទាឡិមោបិ។

៥៧១. ទ្វយំ បីតទ្ទុមេ។ សរតិ កាលន្តរំ **សរលោ,** អលោ។ បូតិយេវ កដ្ឋំ **បូតិកដ្ឋំ, បូតិមុត្ត**ន្តិ យថា។ ទ្វយំ បិច្ឆិលាយំ។ **កបិ** ចលនេ, ឥលោ។ **សាស** អនុសិដ្ឋិយំ, **សិស** ឥច្ឆាយំ វា, អបោ, និគ្គហីតាគមោ, **សីសបា។** អគុរុបិ។

តិកំ ផលិនិយំ។ **សា** តនុករណេ, មោ។ បិយភាវំ គច្ឆតីតិ **បិយង្គុ,** ឧ។ កមនីយភាវំ គច្ឆតីតិ **កង្គុ,** ឧ, និបាតនា។ មហិលាវ្ហយា, លតា, គុន្ទា, គន្ធផលី, ការម្ភាបិ។ ទ្វយំ សិរីសេ។ សរតិ រោគំ ហឹសតីតិ **សិរីសោ។** ព្លសោ, អស្សិ។ **ភណ្ឌ** បរិភាសនេ, ឥលោ។ កបីតនោបិ។ អម្ពាដកេ, គទ្ទភណ្ឌេ ច កបីតនោ។

៥៧២. ទ្វយំ មញ្ជូកបណ្ណេ។ **សុណ** គតិយំ, ណ្វុ, ទីឃំ ផលវណ្ណំ យស្ស។ នដោ កុដន្នដាបិ។ ទ្វយំ ពកុលេ។ **វក** អាទានេ, ឧលោ។ កេសរយុត្តបុប្ផតាយ **កេសរោ។**

ទ្វយំ មលបុប្ផស្មឹ។ កាកានំ ឧទុម្ពរោ កាកោទុម្ពរោ, សោ ឯវ **កាកោទុម្ពរិកា,** សកត្ថេ ឥកោ។ **ផល** និប្ផត្តិយំ, គុ, **ល**ស្ស **គោ។** ទ្វយំ នាគរុក្ខេ។ ន គច្ឆតីតិ **នាគោ,** ទីឃាទិ។ នាគានំ មាលា, សា សញ្ជាតា យត្រ

នាគមាលិកា។

៥៧៣. ទ្វយំ អសោកេ។ នត្ថិ សោកោ យេន។ **វជ** គមនេ, ឧលោ។ ទ្វយំ ជយាយំ។ តំតំរោគជយាទិកំ ករោតីតិ **តក្ការី**, ណី។ វិសេសេន ជយតីតិ **វេជយន្តិកា**, អន្តោ, នទាទិ, សកត្ថេ កោ។ “ជយា ជយន្តី តក្ការី, នាទេយី វេជយន្តិកា”ត្យ**មរកោសោ** [អមរ ១៤.៦៥]។

ទ្វយំ សមុទ្ទសមីបទេសជេ សាមទលេ តមាលនាមេ តរុម្ហិ។ តាបិយំ ជាយតីតិ **តាបិញ្ឆោ**, អញ្ញត្ថេ ឆោ, ពិន្ទាគមោ, “តាបី តុ សរិតាន្តរេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហោ។ តម** កង្ខាយំ, អលោ។ ទ្វយំ កុដជេ។ រោគំ ឆិន្ទតីតិ **កុដជោ**, ជោ។ គិរិម្ហិ ជាតា មល្លិកា **គិរិមល្លិកា**, សក្កបរិយាយោប្យត្រ។

៥៧៤. **តស្ស** កុដជស្ស ផលេ **ឥន្ទយវោ។** ឥន្ទស្ស សក្កស្ស យវោ ធញ្ញវិសេសោ **ឥន្ទយវោ។** កលិង្គំ, កទ្ទយវម្បិ។

> “បូតិករញ្ជ ធម្យាជេ, ទេសភេទេ បុមា ភវេ;
> កុដជស្ស ផលេ ក្លីវំ, កលិង្គំ ថី តុ នារិយ”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៦៧]។ –

រភសោ។ អមរមាលាយន្តុ “កលិង្គេ’ន្ទយវោ បុមា”តិ ឥត្ថិកណ្ឌេ បាឋោ។ តស្សត្ថោ **កលិង្គា** ឥត្ថី, **ឥន្ទយវោ** បុមា ។ ទ្វយំ កណិការិកាយំ។ អគ្គិ អនេន មន្ថ្យតេ **អគ្គិមន្ថោ**, ណោ។ តំ កដ្ឋេហិ ឃំសិយមានេ អគ្គិ ឧដ្ឋហតិ។ **កណ** គតិយំ, ណ្វុ។ ជយាប្យត្រ។ “វិជយេ សោ ជយា ទុគ្គា, ជយន្តី គណិការិកេ”តិ ជយា នានាត្ថា។

ទ្វយំ និគ្គុណ្ឌិយំ។ នត្ថិ គុណ្ឌំ គព្ភពន្ធនមេតាយាតិ **និគ្គុណ្ឌី។ សិ** ពន្ធនេ, ទុ, សិន្ទុំ គព្ភពន្ធនំ វារេតីតិ **សិន្ទុវារោ។** ឥន្ទានីប្យត្រ។ ឥន្ទានីករណេ ថីនំ, សិន្ទុវារេន្ទនារិសុ។ ទ្វយំ មល្លិកាយំ។ តិណានិ សូលន្តិ យស្មិន្តិ **តិណសូលំ, សូល** រុជាយំ។ យត្រ តំ ជាយតិ, តត្រ តិណានិ រោគីនិ ភវន្តីត្យត្ថោ។ “តិណសូលំ មល្លិកាយំ, បណ្ឌកំ កេតកីផលេ”។ មល្លតេ ធារិយតេ សព្ភេហីតិ **មល្លិកា, មល្ល** ធារណេ, ត, សកត្ថេ កោ។ ភូបទី, សីតភីរុ ច។

៥៧៥. ទ្វយំ កណ្ហបុប្ផសេផាលិកាយំ។ សិផា ជដា យស្សត្ថិ **សេផាលិកា,** ឥកោ, **ល**មជ្ឈោ។ នីលបុប្ផតាយ **នីលិកា។** សុវហា, និគ្គុណ្ឌីបិ។ “សិន្ទុវារេបិ និគ្គុណ្ឌី, នីលសេផាលិកាយ ចេ”តិ រុទ្ទោ។ ទ្វយំ វនមល្លិកាយំ។ **ផុដ** វិកសនេ, អា ភុសោ ផុដតីតិ **អប្ផោដា,** រស្សាទិ។

ចតុក្កំ រត្តបុប្ផេ។ **ពន្ធ** ពន្ធនេ, ឧ, សកត្ថេ កោ។ ជយត្ថំ សុមនំ **ជយសុមនំ។ ភណ្ឌ**តិស្មា ឥកោ, **ភណ្ឌិកោ។** ជីវតីតិ **ជីវកោ, ជីវ** បាណធារណេ, ណ្វុ។ **ជីវក**សទ្ទស្ស បីតសាលាទីស្វបិ បវត្តនតោ ពន្ធុ ឯវ ជីវកោ **ពន្ធុជីវកោ**តិ **ពន្ធុ**សទ្ទេន វិសេសេត្វា វុត្តំ, សមុទិតេន វា នាមមិទមេកស្ស។ “ពន្ធុ ពន្ធុកបុប្ផេ ច, ពន្ធុភាតរិ ពន្ធវេ”តិ វចនតោ,

> “ជីវកោ បីតសាលេ ច, ខេបនេ វុទ្ធិជីវិនិ;
> សេវិនិ បាណកេ ផាតិ-កុណ្ឌិកេ បាទបន្តរេ”តិ។ –

វចនតោ ច “ពន្ធុជីវកោ”តិ ឯត្ថ ទ្វេ នាមានិបិ ទដ្ឋព្ពានិ។

៥៧៦. បញ្ចកំ សុមនាយំ។ សុន្ទរំ មនោ យស្សំ។ សុគន្ធត្តា **ជាតិសុមនា**តិ សមុទិតនាមំ។ **មល** ធារណេ, តោ, នទាទិ។ **ជន** ជននេ,តិ។ វស្សកាលសញ្ជាតបុប្ផតាយ **វស្សិកី។** ឥកោ, នទាទិ។

ទ្វយំ “ចម្បេយ្យ”ឥតិ ខ្យាតេ។ **យុថ** ហឹសាយំ, ឥ, សកត្ថេ កោ, ទីឃាទិ។ មគធេ ភវា **មាគធី។** គណិកា, អម្ពដ្ឋាបិ។ ទ្វយំ “ទេវាលិ”ឥតិ ខ្យាតាយំ។ សុន្ទរំ ទលមេតិស្សា **សត្តលា, ទ**ស្ស **តោ,** សត្ត ទលានិ យស្សា វា **សត្តលា។** នវា នូតនា មល្លិកា **នវមល្លិកា។** នវមាលិកាបិ។

៥៧៧. ទ្វយំ បុណ្ឌកេ “លំស្វណ”ឥតិ ខ្យាតេ។ វសន្តេ បុប្ផតិ **វាសន្តី។** អតិមុទំ តនោតីតិ **អតិមុត្តោ,** និបាតនា។ មាធវី, លតាបិ។ មធុម្ហិ ចិត្តេ, វេសាខេ វា បុប្ផតីតិ **មាធវី។**

> “លតា ជោតិមតីបក្ក-សាខាវល្លីបិយង្គុសុ;
> លតា កត្ថូរិកាយញ្ច, សា ទុព្ពាមាធវីសុ ចា”តិ។

លតា អនេកត្ថា។ ទ្វយំ ករវីរេ។ កុច្ឆិតំ រវន្តិ អស្សា យេន **ករវីរោ**, ឍ្លោ។ អស្សេ មារេតីតិ **អស្សមារកោ។** បដិហាសោបិ។

ទ្វយំ មាតុលុង្គេ។ មត្តោ លុជ្ជតិ យេន **មាតុលុង្គោ**, **លុជ** វិនាសេ។ បរិបុណ្ណពីជតាយ **ពីជបូរោ។** រុចកោបិ, **រុច** ទិត្តិយំ, ណ្វុ។ ទ្វយំ ធុត្តូរេ។ ឧគ្គំ មជ្ជតិ យេន **ឧម្មត្តោ**, **មទ** ឧម្មាទេ។ មារេតីតិ **មាតុលោ**, ឧលោ, វស្ស **តោ។** “ឧម្មត្តោ កិតវោ ធុត្តោ, ធត្តូរោ កនកាវ្ហយោ, មាតុលោ មទនោ”ត្យ**មរកោសោ** [អមរ ១៤.៧៧]។

៥៧៨. ទ្វយំ កណ្ឌបាកផលេ។ ករំ ហត្ថំ មទ្ទតិ កណ្ដកេន **ករមន្ទោ។** ករមទ្ទោបិ។ សុដ្ឋុ សិនោតីតិ **សុសេនោ**, **សិ** ពន្ធនេ, យុ។ ទ្វយំ កុន្ទេ។ **កុណ** សង្កោចនេ, ទោ, **ន**ត្តំ, **កុណ** សទ្ទោបករណេសុ វា។ មាឃេ ភវំ **មាឃ្យំ**, យោ, តស្មិំ កាលេ ហិ បុប្ផាទិសមិទ្ធិ ភវតីតិ តព្ភវត្តេន ព្យបទេសោ។

ទ្វយំ ទេវតាសេ។ ទេវតា អាសន្តិ យំ **ទេវតាសោ។** ជីមូតកាលេ សញ្ជាតត្តា **ជីមូតោ**, មូនលា។ ទ្វយំ ស នាមបសិទ្ធេ បុប្ផវិដបេ។ បុប្ផមាសុំ ន មិលាតមស្ស ភវតីតិ **អមិលាតោ។** មហន្តម្បិ កាលំ សហតីតិ **មហាសហា។**

៥៧៩. ចតុក្កំ ឈិណ្ឋិសាមញ្ញេ។ សិរិ វត្តតិ យេន **សេរេយ្យកោ**, ណេយ្យកោ។ ទាសនាមកត្តា **ទាសី។** **កិរ** វិក្កិរណេ, អាតោ, ទ្វិត្តំ។ **កុរ** សទ្ទេ, ឌោ, សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ កណ្ហេន, បត្រេន ច សិតេ បណ្ណាសេ។ **អជ** គមនេ, ឧកោ។ សិតោ សុក្កោ បណ្ណាសោ **សិតបណ្ណាសោ។** ទ្វយំ អប្បបត្តេ បណ្ណាសេ។ **ឍ្លរ** កម្បនេ, យុ។ ផណី ជយតិ **ផណិជ្ជកោ**, **យ**ស្ស **កោ។**

៥៨០. ទ្វយំ ជបាកុសុមេ។ ជបតិ យាយ **ជបា**, **ជុ** ជវនេ វា, បោ, ឧស្សត្តំ។ មរុទេសជេ កណ្ដកិនិ ករភប្បិយេ តរុវិសេសេ **ករីរា**ទិទ្វយំ។ **ករោ**តិស្មា ឍ្លោ។ **កច** ពន្ធនេ, ទ្វិត្តំ, កកចោ, គន្ថិលោបិ។

ទ្វយំ រុក្ខោបរិជាតេ វិជាតិយេ បល្លវេ។ រុក្ខេ ជាយមានា តំ អទ្ទតិ ហឹសតីតិ **រុក្ខាទនី**, **អទ្ទ** ហឹសាយំ, យុ, នទាទិ, **ទ**លោបោ។ **វន្ទ** អភិវាទនថុតីសុ, អ, ឥត្ថិយំ, សកត្ថេ កោ, **អ**ស្ស ទីឃោ។ រុក្ខរុហា, ជីវន្តិកាបិ។ ទ្វយំ ចិត្តកេ។ **ចិតិ** ហឹសាយំ, គន្ធេ ច, ណ្វុ។ **អគ្គិសញ្ញិតោ**តិ អគ្គិបរិយាយនាមកោ។ បាឋីបិ, បុមេ’យំ។

៥៨១. ទ្វយំ គណរូបេ។ អក្កោ សូរិយោ, តប្បរិយាយនាមកត្តា **អក្កោ។** វិករោតីតិ **វិកិរណោ**, យុ។ អស្សិ។ អក្កាហ្វោ, វសុកោ, អប្ផោដោ, មន្ទារោ, អក្កបណ្ណោបិ។ “បុមេ អក្កាហ្វោ អប្ផោដោ, វនមាល្យបរាជិតេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៨០] **រុទ្ទោ។** មន្ទារោ ទេវទុមម្ហិ បារិភទ្ទកេបិ។ តស្មិំ អក្កេ យោ សេតបុប្ផកោ, តស្មិំ **អឡក្កោ។** សេតបុប្ផតាយ អលំភូតោ អក្កោ **អឡក្កោ**, **អល** ភូសនេ, ឡត្តំ។ បតាបសោបិ។ ទ្វយំ ឆិន្នរុហាយំ។ តិត្តរសត្តា បូតិភូតា លតា **បូតិលតា**, **បូ** បវនេ វា,តិ។ រោគមលំ បុនាតីតិ បូតិ, សា ឯវ លតា **បូតិលតា។** **គុឡ** រក្ខណេ, ចោ, នទាទិ។ **គរ** សេចនេ វា។ អមតា, មធុបណ្ណីបិ។ មធុ ឥវ បណ្ណមស្សា **មធុបណ្ណី។** ទ្វយំ ធនុសេនិយំ, យា បត្តេហិ វចាសទិសី, តត្តចោ តន្តធនុគុណោបយុត្តោ។ មុព្ពាវិការតាយេវ ធនុជិយា “មុព្ពី”ត្យុច្ចតេ, **មុព្ព** ពន្ធនេ, អ, មុព្ពា។ មធុរសត្តា **មធុរសា។** ទេវី, មោរដាបិ។ **មុរ** បវេធនេ, អដោ, **មោរដា។**

៥៨២. ទ្វយំ មក្កដិយំ។ កបីនំ វានរានំ កច្ឆុំ ជនេតីតិ **កបិកច្ឆុ។** កបិកច្ឆុបិ។ ទុក្ខសម្ផស្សតាយ **ទុផស្សោ។** អត្តគុត្តា, ជឌា, អព្យណ្ឌា, កណ្ឌូរា, បាវុសាយិនី, សូកសិម្ពិបិ។ “អយំ ផស្សេន កណ្ឌុំ ជនយតី”តិ យា លោកេហិ បរិហរីយតេ, តតោ អយំ អត្តនា គុត្តា រក្ខិតា **អត្តគុត្តា។** បាវុសាយំ ឧតុយំ ឯតិ ជាយតេ, ណោ, ឥនី។ សូកស ហិតា សិម្ពិ អស្សា **សូកសិម្ពិ**, វស្សន្តោ។ ទ្វយំ មណ្ឌូកបណ្ណិយំ។ **មជ** សុទ្ធិយំ, ហោ។ **កាស** ទិត្តិយំ, ករណេ អ, វស្សោ។ សមង្គា, យោជនវល្លីបិ។ សមង្គតីតិ **សមង្គា**, អ។ យោជនំ វល្លិ យស្សា **យោជនវល្លី។**

ទ្វយំ វនតិត្តិកាយំ។ **អម្ព** សទ្ទេ, ឋោ, **អវ** រក្ខណេ វា, និគ្គហីតាគមោ។ **បា** រក្ខណេ, ឋោ។ សេតា, បាបចេលីបិ។ សេតរសេន យុជ្ជតេតិ, អ។ ទ្វយំ កដុករោហិណិយំ។ **កដ** វស្សាវរណគតីសុ។ ឧ, **កដុ**, នារី។ កដុករសា ហុត្វា រុហតីតិ **កដុករោហិណី**, **រុហ** ជននេ, យុ, នទាទិ។ “កដុករោហិណី”តិ សមុទិតេន នាមមិទំ។ កដុរោហិណីបិ។

៥៨៣. ទ្វយំ ខរមញ្ជរិយំ “ចចសិម”ឥតិ ខ្យាតាយំ។ អបមជ្ជន្តិ វត្ថាទិក’មនេនេតិ **អបាមគ្គោ**, ទីឃោ ឧបសគ្គស្ស។ សិខរមស្សាតិ **សេខរិកោ។** ធាមគ្គវោ, វិមុខបុប្ផីបិ។ “ឃោសកេ ខរមញ្ជរិយំ, ធាមគ្គវោ បុមេ មតោ”។ វិមុខំ បុប្ផមស្សា។ ទ្វយំ កណាយំ។ បិត្តំ ផលតិ កុប្បតិ យាយ **បិប្ផលី**, នទាទិ។ មគធេ ភវា **មាគធី**, មគធានំ

អយំ វា **មាគធី,** តត្រ បឋមុប្បន្នត្តា, ពាហុល្យេន វា តត្រ ជាយមានត្តា តំសមញ្ញាយ ព្យបទិស្សតេ។ វេទេហី, កណា, កោលាបិ។ វេទេហានមយំ **វេទេហី។ កណា** នានត្តា, វុត្តញ្ច “កណា បិប្ផលិ’ជាជី ចេ”តិ។

ទ្វយំ តិកណ្ដកេ។ គវំ កណ្ដកោ **គោកណ្ដកោ,** បថវិយំ វា លគ្គោ កណ្ដកោ **គោកណ្ដកោ។ សិង្ឃ** ឃាយនេ, អាដោ។ បលង្កសា, សាទុកណ្ដោបិ។ យុត្តរាស្នាយំ បលាសេ ច បលង្កសា ចិយំ។ **សាទុកណ្ដោ** វិកង្កតេបិ។ ទ្វយំ ហត្ថិបិប្ផលិយំ។ កោលាការា, តំនាមិកា វា វល្លី **កោលវល្លិ,** រស្សោ។ ឥភានំ ហត្ថីនំ បិប្ផលី **ឥភបិប្ផលី។** កបិវល្លី, វសិរោបិ។ **វសិរោ** នានត្តោ។ វសិរោ អបាមគ្គោ សាមុទ្ទលវណំ ហត្ថិបិប្ផលិ ចេតិ។ បុមេ’យំ។

៥៨៤. ទ្វយំ ឆគន្ធាយំ, យា “ឧគ្គគន្ធា”តិប្បច្ចតេ។ គន្ធំ លោមសម្បាតនង្ឃានេ ជាតា **គោលោមី, វច** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ករណេ អ, សតបព្ពិកាបិ។ វចា សុក្កលោហិតមូលភេទេន ទុវិធា, តត្រសុក្កា “ហេមវតី”ត្យុច្ចតេ **អមរកោសេ** [អមរ ១៤.១០២-៣]។ ទ្វយំ អប្ផោដាយំ។ កណ្ណសណ្ឋានបុប្ផតាយ កណ្ណិ។ គិរិម្ហិ ជាតា កណ្ណិ **គិរិកណ្ណិ។** រោគាទិជិតត្តា **អបរាជិតា។**

ទ្វយំ កលសិយំ។ សីហបុច្ឆាការកុសុមមញ្ជរិតាយ **សីហបុច្ឆិ។** បញ្ហិ អប្បគនេ វុច្ចតេ។ បញ្ហិ បណ្ណំ យស្សា **បញ្ហិបណ្ណិ។** បុថុបណ្ណិ, គុហាបិ, បុថុ អសិលិដ្ឋំ បណ្ណមស្សា **បុថុបណ្ណិ។** គហ្វរេ សីហបុច្ឆញ្ច, ចិយំ ឆមាគុកេ គុហោ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៩៣]។ ទ្វយំ សាលបណ្ណិយំ។ សាលបណ្ណសទិសវិដតាយ **សាលបណ្ណិ។** សាលំ សោភនយុត្តំ បណ្ណមស្សា វា **សាលបណ្ណិ។ ថុ** គតិថេរិយេសុ, ឥរោ, **ថិរោ។**

៥៨៥. ទ្វយំ កណ្ដការិកាយំ។ និទ្ទហតិ កណ្ដកមុដ្ឋេតិ **និទិទ្ធិកា,** ណ្វុ។ ភយករណវសេន ព្យគ្ឃសទិសតាយ **ព្យគ្ឃី,** ព្រហតី, ខុទ្ទាបិ។ ទ្វយំ នីលិវុក្ខេ។ **នីល** វណ្ណេ។ នីលវណ្ណតាយ **នីលី,** នទាទិ, ឥនិ, **នីលិនី,** កាឡា, តុត្ថាបិ។

កាឡា កណ្ហតិវុតាយំ, នីលី យោជនវល្លិសុ;
បណ្ណេ រសញ្ជនេ តុត្ថា, សុខុមេលាយ នីលិយំ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.៩៤-៥]។

ទ្វយំ គុញ្ជាយំ។ **ជញ្ញ** យុទ្ធេ, ឧកោ, អស្សិ, **គុជ** សទ្ទេ, អ, ពិន្ទាគមោ។ នាមន្តរានិ ចស្ស –

ទុមេ សា រត្តិកា រត្ត-ទលា ចូឡាមណី ច សា;
កាកចិញ្ចី តុលាពីជំ, កណ្ហលា ច សិខណ្ឌិនី។

ទ្វយ’មហេរុយំ។ អយមហេរុតច្ចេវ ខ្យាតកណ្ដករតី ភវតិ។ សតំ មូលានិ យស្ស **សតមូលី។** សតំ រោគេ អាវរតីតិ **សតាវរី, វរ** អាវរណិច្ឆាសុ, អថ វា “សតា”តិ ច “អាវរី”តិ ច ទ្វេ នាមានិ តស្សា។ “សតមូលី ពហុសុតា-ភីរុ តន្ទីវរី វរី”តិ [អមរ ១៤.១០០] ហិ វុត្តំ។

៥៨៦. ទ្វយំ អតិវិសាយំ។ មហាវីរិយំ ឱសធំ **មហោសធំ។** “លសុណេ តិវិសាយញ្ច, សុណ្ឋិយម្បិ មហោសធ”ន្តិ **រុទ្ទោ** ។ អតីវ វិសតិ ភេសជ្ជុបយោគេសូតិ **អតិវិសា,** វិសា, អរុណា, សិង្គីបិ។

“អរុណោ កិញ្ចិរត្តក្កេ, សញ្ឈារាគេ អនូរុកេ;
និសទ្ទេ កបិលេ កុដ្ឋេ, ទព្ពេរ វាច្ចលិង្គិកោ”។

“អរុណាតិវិសាសាមា, មញ្ជដ្ឋាតិវុតាសុ ច;
ឧសីរេតិវិសាយញ្ច, សិង្គិមគ្គុរវល្លភា”តិ។

ទ្វយំ សោមរាជិយំ។ **វក** អាទានេ, អចោ, សោមសមតាយ ការិកា វល្លិកា **សោមវល្លិកា,** សកត្ថេ កោ, កណ្ហផលា, បូតិផលាបិ។

ទ្វយំ ទារុហលិទ្ទាវុក្ខេ។ **ទរ** វិទារណេ, ណោ, **វស្ស ពោ,** ទាព្វី, ទីឃាទិ, នទាទិ។ ហលិទ្ទវណ្ណទារុតាយ **ទារុហលិទ្ទា,** ហលិទ្ទាបិ។ ទ្វយំ ពិឡង្គេ។ **អង្គ, វង្គ, លង្គ,** គត្យត្ថា **ទណ្ឌកា** ធាតូ, អ, ឡត្តំ, **ពិឡង្គំ។** ចិត្រានិ តណ្ឌុលានិ យស្សា, តណ្ឌុលោ, កិមិសត្តុបិ។

៥៨៧. ទ្វយំ សមន្តទុទ្ធាយំ, **នុហ** ឧគ្គិរណេ, នទាទិ, មហន្តំ នាមមស្សា។ សីហុណ្ឌោ, វជិរទុមោ, គុឡាបិ។ ទ្វយំ ទក្ខាយំ។ មុទុគុណយោគា **មុទ្ទិកា,** មធុរសោ សាទុ, តេន វុត្តំ **វេជ្ជគន្ថេ** “សាទុ

លវណតិត្តម្ពិលកដុកសាយកា”តតិ, តំយោគា **មធុរសា។** គោត្ថនី, ទក្ខាបិ។ តិកំ យដ្ឋិមធុកាយំ។ មធុរសតាយ **មធុកំ,** ឧបមានេ កោ។ ទណ្ឌាការត្តា យដ្ឋិ ច សា មធុរសត្តា មធុកា ចេតិ **យដ្ឋិមធុកា។** មធុរសភាវេ តិដ្ឋតីតិ **មធុលដ្ឋិកា,** **វស្ស លោ,** សកត្ថេ កោ ច។ “មធុយដ្ឋិកា”តិបិ បាឋោ, វុត្តញ្ច “មធុកំ ក្លីតកំ យដ្ឋិ-មធុកំ មធុយដ្ឋិកា”តិ [អមរ ១៤.១០៩]។

៥៨៨. ទ្វយំ វាតិង្គណេ។ វាតហរត្តេន គណីយតេតិ **វាតិង្គណោ,** **ភណ្ឌ** បរិភាសនេ, ណ្វុ, នទាទិ។ **ដ**ការករណេ ភណ្ដាកីបិ, ព្រហតិយម្បិ អយំ។

> “វាតិង្គណោ តុ វាត្តាកុ,
> វាត្តាកោ សាកវេឡ ច;
> ភណ្ឌាកី រាជកុម្ភណ្ឌោ,
> វាត្តាកី ទុប្បហាសិនី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.១១៤]។

វភសោ។ ទ្វយំ ព្រហតិយំ។ វាត្តំ និរាមយំ ករោតីតិ **វាត្តាកី,** វាតិង្គណេបិ។ **ព្រហ** វុត្តិយំ, តោ, នទាទិ។

ទ្វយំ គោរក្ខតណ្ឌុលេ, វុត្តញ្ច **តន្តន្តរេ** “គង្គេរុកី នាគពលា, តថា គោរក្ខតណ្ឌុលា”តិ។ នាគស្ស ពលមិវ ពលមេតិស្សា រោគហរណត្តា **នាគពលា,** **ឈស** ហឹសត្ថោ, អ។ ទ្វយំ អគ្គិសិខាយំ។ នង្គលសទិសមូលតាយ **លាង្គលី,** **នស្ស លោ,** ទីឃោ ច។ “នង្គលី”តិបិ បាឋោ, សរទកាលេ សញ្ជាតត្តា **សារទី។**

៥៨៩. តិកំ កទលិយំ។ រមន្តិ យស្សំ **រម្ភា,** ភោ។ **កទ** មារណេ, អលោ, នទាទិ។ **មុច** មោចនេ, ណោ។ ទ្វយំ កប្បាសិយំ , យស្សា ផលំ កប្បាសំ ករោតិ លោកានមុបការន្តិ **កប្បាសី,** **ករោ**តិស្មា បាសោ, នទាទិ។ **វទ** ថេរិយេ, អរោ, សមុទ្ទន្តាបិ។

> សមុទ្ទន្តា តុ កប្បាសី, សិក្កាទុរាលភាសុ ច;
> កប្បាសី វនសម្ភវា ចេ, ភារទ្វាជីតិ វុច្ចតិ។

ទ្វយំ បណ្ណលតាយំ។ នាគលោកេ ជាតា លតា **នាគលតា។** តម្ពវណ្ណំ លាតីតិ **តម្ពូលី,** អស្សុ, នទាទិ។ តម្ពូលស្ស អយំ វា **តម្ពូលី។** តម្ពូលវល្លី, នាគវល្លីបិ, តម្ពូលំ នាម ផលបត្តចុណ្ណាទិយោគសមូហានំ នាមំ, តទត្ថា វល្លី តម្ពូលវល្លី, នាគលោកស្ស វល្លី។ ទ្វយំ ធាតកិយំ, អយំ តម្ពបុប្ផី, មជ្ជេបយុត្តា។ បុប្ផា សុគន្ធិកា ធាតកិច្ចេវ ខ្យាតា។ អគ្គិជាលសមានបុប្ផតាយ **អគ្គិជាលា។** អតិសយំ បិតី ករោតីតិ **ធាតកី,** នទាទិ។

៥៩០. ទ្វយំ សុក្កតិវុតាយំ។ តិស្សោ វុតា តចរាជិយោ យស្សា **តិវុតា។** តិស្សោ បុដា តចរាជិយោ យស្សា **តិបុដា។** សរលា, តិភណ្ឌី, រោចនីបិ [ទេវនីបិ (ក.)]។ ទ្វយំ កណ្ហតិវុតាយំ។ **សា** តនុករណេ, វិរេចនករណេន កាយំ, រោគញ្ច សាយតីតិ **សាមា។**

> “សាមា តុ មេចកេ វុទ្ធ-ទារកេ ហរិតេ នទិ;
> តិកណ្ហតិវុតា គុន្ទា, សារិវាយមិនីសុ ចេ”តិ។ –

វភសោ, **កល** សង្ខ្យានេ, **ករ** ករណេ វា, អ, **កាឡា។** ថី **កាឡា** កណ្ហតិវុតាយំ, នីលីយោជនវល្លិសុ។ មសូរវិទលា, អទ្ធចន្ទា, កាឡមេសិកាបិ។

ទ្វយំ កុក្កុដសិង្គាយំ។ សិង្គសទិសបុប្ផតាយ **សិង្គី,** កុឡីរសិង្គី, វក្កង្គីបិ។ ទ្វយំ រេណុកាខ្យេ គន្ធទព្ពេ, អយំ រេណុកេត្យេវ វាណិជាទីនំ ខ្យាតា។ អស្សា ច មរិចាកតិ ផលំ។ **រេណុ** គតិសន្ទេសុ, ណុ, កបិលា វុត្តា។ ទ្វិជា, ហរេណូ, កោន្តី, ភស្មគន្ធនីបិ។ “ហរេណុ សោ កលាយេបិ, រេណុកាយំ ថិយំ ភវេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.១២០] **វុទ្ធោ។**

៥៩១. ទ្វយំ ផាលកេ។ ហិរិវេនាមិកាយ ទេវធីតាយ សរីរតោ សញ្ជាតត្តា **ហិរិវេរំ។** វារេតីតិ វារំ, វារិនាមកត្តា វារំ, **លត្តេ វាលំ។** ឧទីឈំ។ កេសម្ពនាមម្បិ, ឧទីចីទេសេ ភវំ **ឧទីឈំ,** កេសស្ស អម្ពនោ ច យានិ នាមានិ, តានិ សព្ពានិ្យស្សាតិ **កេសម្ពនាមំ។** ទ្វយំ ពិម្ពិកាយំ។ វត្តំ បក្កផលមស្សា។ ឱដ្ឋវណ្ណសមានផលតាយ **ពិម្ពិកា,** អស្សា ឯវ ហិ ផលេនោដ្ឋោ ឧបមីយតេ។ តុណ្ឌិកេរី, បិលុបណ្ណីបិ។

ទ្វយំ សេលេយ្យេ, តញ្ច បាសាណភវំ សុគន្ធរសទព្ពំ សេលជន្តិ ខ្យាតំ។ សិលាយំ បាសាណេ ភវំ **សេលេយ្យំ,** ណេយ្យោ។ អស្មនោ, អស្មស្ស វា បុប្ផំ **អស្មបុប្ផំ,** កាឡានុសារិយម្បិ។ ទ្វយំ ឯលាយំ “ផាលា”តិ ខ្យាតាយំ។ **ឥល** គមនេ, អ, ឥស្សេ។ ពហវោ អគ្គេ លាតីតិ **ពាហុលា,** ពហុរោគេ វា លុនាតីតិ **ពាហុលា,** ចន្ទវាលាបិ។

៥៨២. ទ្វយំ “កុដ្ឋ”ឥតិ ខ្យាតេ សុគន្ធទព្ពេ។ **កុដ** ឆេទនេ, ឋោ។ កុយំ បថវិយំ តិដ្ឋតីតិ វា **កុដ្ឋំ។** ព្យាធិ នាមកត្តា **ព្យាធិ,** តថា ច “កោវេរំ ភាសុរំ កុដ្ឋំ, បារិភាព្យំ គទាហ្វយ”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៤.១២៦] **វភសោ។** បាកលំ, ឧប្បលម្បិ។ ទ្វយំ កេវត្តីមុត្ថកេ។ វុត្តញ្ច –

“បរិបេលវំ ប្លវំ វន្យំ, តំ កុដន្នដសញ្ញកំ;
ជាយតេ មណ្ឌូកាការំ, សេវាលទលសញ្ចយេ”តិ។

វនេ បានីយេ ជាតំ **វានេយ្យំ,** ណេយ្យោ, កេវត្តីមុត្ថកេ បណ្ណោ, សោណកោសោ កុដន្នដោ។ **កុដ** ឆេទនេ, **នដ** អវពន្ធនេ, **នដ** នដ្តនេ វា, កុដន្នដន្តិ សមុទិតនាមំ។ និគ្គហីតាគមោ។ ទាសបុរម្បិ។

ផលបាកន្តលតាទិ ជាតិមត្តមេវ ឱសធិ នាម, ន តុ តិផលកក្កោលាទិ, **ឥ**បច្ចយោ, ពហុវចនន្តុ អត្ថ ពហុលត្តា ឯវ, ឯកវចនន្តោបិ ទិស្សតេ, ឱសធិ ឥត្ថិយមេវ។ ឱសធំ សព្ពមជាតិយំ។ ផលបាកន្តត្តា ជាតិតោ អញ្ញំ យំ កិញ្ចិ រោគាបនយនករំ, តទោសធមុច្ចតេ។ ឱសធិជាតិសម្ពន្ធិទព្ពម្បិ ជាតិវត្តិច្ឆាយំ រោគបហីនក្រិយា ហេតុត្តា **ឱសធ**សទ្ទវាច្ចន្តិ បដិបាទនត្ថំ **សព្ព**គ្គហណំ។ **ឱសធ**សទ្ទតោ ជាតិយំ ណោ។ កេចិ បន “ឱសធិជាតិ មត្តមោសធំ សព្ពមជាតិយ”ន្តិ បាឋមវត្វា “ឱសធិជាតិមត្តំ ភេសជ្ជំ សព្ពមជាតិយ”ន្តិ បឋន្តិ។ តមិធ **ឱសធិឱសធ**សទ្ទានមេវ ឯកទេសវិកតិវសេន វុត្តានំ សំសយាបគមនត្ថំ វិសេសស្ស វុត្តត្តា ន គហេតព្ពំ, **អមរកោសេបិ** វុត្តំ “ឱសធ្យោ ជាតិមត្តេសុ, អជាត្យំ សព្ពមោសធ”ន្តិ [អមរ ១៤.១៣៥]។ តត្ថ សកវាទីបក្ខេ ឯកោ **ម**ការោ អាគមវសេន វុត្តោ។

៥៨៣. មូលាទិកំ ទសវិធំ **សាក**ន្តិ មតំ, សក្កោតិ យេនាតិ កត្វា។ តត្រ **មូលំ** មូលកាទីនំ, **បត្តំ** ពាកុចាទីនំ, **កលីរំ** វំសាទីនំ, **អគ្គំ** វេត្តាទីនំ, **កន្ទំ** នីលុប្បលាទីនំ, **មិញ្ជំ** តាលាទីនំ, **ផលំ** កុម្ភណ្ឌាទីនំ, **តចោ** មាតុលុង្គាទីនំ, **បុប្ផំ** វង្គសុសេនាទីនំ, **ឆត្តំ** អហិឆត្តាទីនំ។

៥៨៤. ទ្វយំ ឯឡគលេ។ បការេន ទទ្ទុំ បុនាតីតិ **បបុន្នាដោ។ បុ** បវនេ, កិយាទិ, អដោ, និគ្គហីតាគមោ។ ឯឡគំ ទទ្ទុំ លុនាតីតិ **ឯឡគលោ។** ទទ្ទុឃោ, ចក្កមទ្ទកោ, ឧរណាខ្យោបិ, ទទ្ទុំ ហន្តីតិ **ទទ្ទុឃោ, ហន**ស្ស **ឃោ។** ចក្កាការតាយ ចក្កំ, ទទ្ទុ, តំ មទ្ទយតីតិ **ចក្កមទ្ទកោ។** ឧរណាខ្យោ មេសាខ្យោ។ មារិសាកតិអប្បបត្តកោ ភូមិលគ្គបត្តោ តណ្ឌុលេយ្យោ អប្បមារិសោ ច នាម, តណ្ឌុលតោ ជាយតីតិ **តណ្ឌុលេយ្យោ,** ណេយ្យោ។ អប្ប បត្តតាយ អប្បោ ច សោ មារិសាកតិត្តា មារិសោ ចេតិ **អប្បមារិសោ។**

ទ្វយំ ជីវន្តិយំ, អយំ រត្តង្គមារិសាកតិ, **ជីវ**តោ អន្តោ, នទាទិ។ ឥតរតោ យុ, នទាទិ។ ជីវា, ជីវនីយា, មធុបិ។ “ហំ នុ ន្វេ នី”។ ទ្វយំ ជីវកេ, អយំ អដ្ឋវគ្គបរិដ្ឋោ។ អនេនេវ នាមេន វាណិជានំ បសិទ្ធោ។ មធុរសតាយ **មធុរកោ,** ជីវាបេតីតិ **ជីវកោ,** ណ្វុ។

“ជីវកោ សិង្គកោ សេកោ,
ទីឃាយុ កុច្ចសីសកោ;
វស្សង្គោ មធុរោ សាទុ,
បាណកោ ចិរជីវិនី”តិ។

តន្តន្តរំ [អមរកោសុគ្ឃាដនដីកាយម្បិ អបរាទ្ធំ ចិន្តាមណិដីកាយម្បិ]។

៥៨៥. ទ្វយំ លសុណេ។ យស្ស មូលំ សេតវណ្ណំ។ បលណ្ឌុកន្ទតោ មហន្តកន្ទតាយ **មហាកន្ទោ។** អម្ពិលេនេកេន រសេន ឩនតាយ **លសុណំ, ល**ត្តំ, រស្សត្តំ, **ណ**ត្តញ្ច, **លស** កន្តិយំ វា, យុ, អស្សុ, **ណ**ត្តំ។ មហោសធំ, អរិដ្ឋំ, រសោនោបិ។ ទ្វយំ រត្តមូលេ, ហរិតេ ច។ **បលឌុ** គន្ធនេ, ឌុ, សុន្ទរោ កន្ទោ យស្ស **សុកន្ទកោ។** ក្រណស្វននី។

ទ្វយំ បដោលេ។ **បដ** គមនេ, ឱលោ, បដុំ រសំ លាតីតិ វា **បដោលោ**, ឧស្សោ, តិត្តរសតាយ **តិត្តកោ។** សកត្ថេ កោ។ កុលកំ, បដុបិ។ ទ្វយំ "ភិង្គរាជ"ឥតិ ខ្យាតេ កេសរញ្ជនេ។ ភិង្គោ វុច្ចតិ ភមរោ, តព្ពណ្ណំ កត្វា កេសំ រញ្ជេតីតិ **ភិង្គរាជោ។ មុច** មោចនេ, អវោ, ឧស្សា, **មាក្កវោ។**

៥៨៦. ទ្វយំ បុនន្នវាយំ, វុទ្ធោបិ បុន នវោ ភវតិ យាយ យោគិតាយាតិ **បុនន្នវា។** សោថំ ហន្តីតិ **សោថឃាតំ, ហន**ស្ស **ឃាតោ។** ទ្វយំ អន្ទូបជេ សាកេ។ **តុទ** ព្យថនេ, ភាវេ តោ។ វិគតំ តុន្ទមេតស្ស ខាទនេ **វិតុន្នំ។ សទ** វិសរណគត្យាវសានេសុ, តោ, **អន្នា**ទេសោ, សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ ការវេល្លកេ។ តិត្តរសតាយ កុច្ឆិតាការេន លម្ពតីតិ **ការវេល្លោ។** ឧស្សាត្តំ, វត្តំ, ឥល្លោ, **កុ**បុព្ពោ **លវិ** អវសំសនេ។ **សសុ** ហឹសាយំ, អរោ, នទាទិ, អស្សុ។ "ហេ ខា លេ-ខ្យា"។ តិកំ លាពុយំ។ **តុម្ព** អទនេ, តុម្ពតិ ហឹសតិ បិត្តន្តិ តុម្ពី, នទាទិ។ **ន**បុព្ពោ **លម្ព** អវសំសនេ, ឧ, **ម**លោបោ, **ន**ស្ស **អត្តំ**, **អលាពុ**, បាណិនិយានំ [ឧណាទិ ១.៨៧], **អា**បុព្ពោ **លម្ព** អវសំសនេ, **អាលាពុ។** កាតន្តិកានំ, ចន្ទានញ្ចេវំ, អស្មាកន្តុ រស្សំ កត្វា អលាពុ, **អ**លោបេ **លាពុ**, អភេទោបចារេន តីណិបិ ផលេបិ ឥត្ថិលិង្គានិ, **សា**សទ្ទោ ឥត្ថិ លិង្គត្ថជោតកោ។

៥៨៧. ទ្វយំ សម្បសេ។ ឥរំ វារឹ លាតិ តព្ពាហុល្យតោតិ **ឯឡាលុកំ។** "ឥរា វារិសុរា ភូមិ-ភារតីសុ បយុជ្ជតេ"តិ ហិ **នានត្ថសង្គហោ។** ចិយំ, ឧ, សកត្ថេ កោ។ **កុក** អាទានេ, អរោ, នទាទិ, ឧស្សត្តំ, កំ វាតំ, កផញ្ច ករោតីតិ **កក្ការី**, អបរត្រ **ផ**លោបោ។ កកឡិបិ។ ទ្វយំ កុម្ភណ្ឌេ។ កុម្ភប្បមាណផលតាយ **កុម្ភណ្ឌោ**, អញ្ញត្ថេ ណ្ឌោ, កុម្ភោ វិយ ឌេតីតិ វា **កុម្ភណ្ឌោ**, ពិន្ទាគមោ, **កុស** ឆេទនេ វា, អណ្ឌោ, **ស**ស្ស **ភោ**, ពិន្ទាគមោ, កំ វាតំ ឧម្ភេតីតិ វា **កុម្ភណ្ឌោ**, អណ្ឌោ។ **វល្ល** សំវរណេ, ឥភោ, មហាផលតាយ សព្ពាសំ វល្លិជាតីនំ ភាតិ ទិព្បតីតិ វា **វល្លិភោ**, កក្ការូបិ។

ទ្វយំ គោរក្ខកក្ការិយំ។ ឥន្ទស្ស សក្កស្ស វារុណី សុរា **ឥន្ទវារុណី។** វិសេសេន សរតិ ហឹសតិ កផបិត្តាទយោតិ **វិសាលា។** "សរមេហោ កុដ្ឋហរិ, វិសាលា កផបិត្តយា"តិ ហិ **ទព្ពគុណោ។** វិសរតិ វិរេចតិ ឯតាយាតិ វា **វិសាលា។** ទ្វយំ អនុបសាកេ។ វសតិ យស្មឹ ខារគុណោ **វត្ថុ។ វស** និវាសេ, រត្ថុ, **វស** ហឹសាយំ វា, វសតិ កផវាតបិត្តេតិ វត្ថុ។ **វត្ថុលេយ្យកោ**តិ សមុទិតនាមំ។ **លយ** សាម្យេ, លយាបេតិ សព្ពទោសេតិ **លេយ្យកោ**, ណ្វុ, អស្សេ, វត្ថុ ច សោ លេយ្យកោ ចាតិ **វត្ថុលេយ្យកោ។** "ម◌ាំ◌ំ-ហេំ"។

៥៨៨. ទ្វយំ មូលកេ។ **ណ្វុ**ម្ហិ **មូលកោ។ ចច្ចុ** បរិភាសនតជ្ជនេសុ, ឧ, អស្សុ, មុំលាបង។ ទ្វយំ កលម្ពុកេ។ **តមុ** កង្ខាយំ, ណ្វុ, **ព**ន្តោ ច, កេ ជលេ លម្ពតីតិ **កលម្ពុកោ**, ណ្វុ, អស្សុ។ ឧបោទិកាបិ, ឧទកំ អបគតា **ឧបោទិកា។**

កាសមទ្ទឈជ្ឈរិមគ្គវាទយោ **សាកភេទា** សាកវិសេសា។ កាសំ មទ្ទតីតិ **កាសមទ្ទោ។** កចោ, **ឈជ្ឈ** បរិភាសនតជ្ជនេសុ, អរោ, នទាទិ, **ឈជ្ឈរី។** កនកលា។ ផំ វាតំ គណ្ហាតីតិ **ផគ្គវោ, ហ**ស្ស **វោ, ផគ្គវោ**, "ប◌ំ-តេំ-ខា"។

៥៨៩-៦០០. ទ្វយំ ទុព្ពាយំ។ សុន្ទរំ ទលំ បត្តមេតស្ស មង្គលបាបេតិ **សទ្ទលោ**, សទ្ទំ មង្គលសទ្ទំ លាន្តិ ភាសន្តិ បឋន្តិ ព្រាហ្មណា យេនាតិ វា **សទ្ទលោ។ ទុព្ពី** ហឹសាយំ, អ, អវមង្គលំ ទុព្ពតីតិ **ទុព្ពា**, ទុន្និមិត្តាទយោ វារេន្តិ យាយាតិ វា**ទុព្ពា**, នេរុត្តោ។ សតបព្ពិកា, ភគ្គវី, អនន្តា, រុហាបិ។ **សា** ទុព្ពា **សិតា** សុក្កា ចេ, គោលោមី នាម, គោលោមជត្តា **គោលោមី។** សតវីរិយា, គណ្ឋាលិ, សកុលាក្ខកោបិ។

ទ្វយំ ភទ្ទមុត្តេ។ **គុ** សទ្ទេ, ទោ។ **មុច** មោចនេ, តោ, រោគហរណត្តា ភទ្ទញ្ច តំ មុត្តញ្ចេតិ **ភទ្ទមុត្តំ**, "ទ្វា-ម្បេ-យេំ-ដី"។ ទ្វយំ ឧច្ចុម្ហិ។ រសំ លាតីតិ **រសាលោ**, ទីឃោ។ **ឥសុ** ឥច្ឆាយំ, ឧ, **ឧស** ទាហេ វា, ឧ, **ស**ស្ស **ឆោ**, បុព្ពត្រ ឥស្សុ, អស្សរូបទិត្តំ, **ឧច្ចុ**, បុមេ។

ចតុក្កំ វំសេ។ **វី** គមនេ, ឡ, តចោវ សារោ យស្ស។ **វី** គមនេ, ឧ, **នា**គមោ, **ណ**ត្តំ, វនតិ សម្ភតីតិ **វំសោ។ វន** សម្ភត្តិយំ, សោ, **វស** និវាសេ វា, ករណេ អ, និគ្គហីតាគមោ។ សតបព្ពោ, យវផលោ, មក្ករោ, តេជនោបិ, មក្ករោតិ បដិសេវតិ យេន **មក្ករោ**, សញ្ញាយំ អ។ តិកំ បព្ពេ។ **បព្ព** បូរណេ, **បព្ពំ។ ផល** វិសរណេ, ឧ, ឡត្តំ។ **គន្ថ** គន្ថនេ, ឥ, វណ្ណវិការេ **គណ្ឋិ, សោ** បុមា។

អនិលទ្ធុតា អនិលេន កម្បិតា **យេ** វេណូ កីដាទិភិ កតរន្ធតាយ នទន្តិ, តេ កីចកា នាម សិយុំ, **ចកី** អាមសនេ, ណ្វុ, បុព្ពាបរព្យញ្ជនានំ វិបរិយយោ, **កីចកា។**

៦០១. ទ្វយំ នឡេ។ **នី** នយេ, អលោ, ឡត្តំ, **ធម** សទ្ទគ្គិសំយោគេសុ, យុ, ឞោជគលោប្យត្រ។ ទ្វយំ កាសេ។ បុងំ អញ្ញមញ្ញំ សំសគ្គំ គច្ឆតីតិ **ឞោជគលោ, មស្ស លោ។ កាស** ទិត្តិយំ, អ, អយមនិត្ថី។

ទ្វយំ សរេ។ **តិជ** និសានេ, យុ។ សរន្ធេនេនេតិ **សរោ។** បុមេ សញ្ញាយំ អ, **សរ** ហឹសាយំ វា។ គុន្ទោប្យត្រ។ **ពីរណស្ស** សេតកុសុមស្ស តិណវិសេសស្ស មូលំ **ឧសីរំ** នាម, **វស** កន្តិយំ, **ឧស** ទាហេ វា, ឦរោ, បុព្ពស្ស វស្សុ, អភយំ, នលទំ, សេព្យំ, ជលាសយំ, អមណាលំ, លាមជ្ជកម្បិ។

ហរិតក្យាភយា បណ្ណេ, ឧសីរេ និព្ពយេ តិសុ។

ជលាសយោ ជលាធារេ, ឧសីរេ តុ ជលាសយំ។

សេព្យា សេវារហេ សិយា។

៦០២. តិកំ កុសេ, **កុស** ឆេទនេ, អ, **វរហ** បាធាន្យេ, បរិភាសនហឹ សាទានេសុ ច, ឥសោ, **ទុ** បរិតាបេ, អព្ភោ, **ទព្ភោ,** កុថោ, បរិត្រម្បិ។

ទ្វយំ "គន្ធខេឧ"ឥតិ ខ្យាតេ តិណេ, វុត្តញ្ច "ភូតិនំ គន្ធខេឧញ្ច, សុគន្ធំ គោមយប្បិយ"ន្តិ។ អថ រាម កប្បូរគោ កោ អស្ស ភេទោ។ **រាមកប្បូរំ** ពហុបកណ្ឌំ កប្បូរសុគន្ធំ។ គន្ធខេឧន្ត ឥកឧសមានបត្តំ សាខាសភាវំ ភូមិលគ្គំ, អគោយេវ ភូតិនកមុច្ចតេ, ភូមិយំ លគ្គំ តិណំ **ភូតិនកំ,** នត្តំ, សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ គវាទីនំ មទនីយេ តិណេ, **យស** អទនេ, ណោ, **យុ** មិស្សនេ, អសោ។ ទ្វយំ បូគរុក្ខេ។ **បូជ** បូជាយំ, ណោ, **បូគោ។ កមុ** ឥច្ឆាយំ, ណ្វុ។ ឃោណ្ដាបិ, "ឃោណ្ដា ពទរបូគេសូ"តិ **រុទ្ទោ។**

៦០៣. ទ្វយំ តាលេ។ **តល** បតិដ្ឋាយំ, ចុរាទិ, អ។ វាតាទយោ វិភិន្ទតីតិ **វិភេទិកា។**

"វាតឃោ ព្រូហនោ ចាបិ, កិមិហា កុដ្ឋនាសនោ;
រត្តបិត្តហរោ សាទុ, តាលោ សត្តគុណោ មតោ"តិ។

ហិ **ទព្ពគុណោ។** តិណរាជាបិ។ ទ្វយំ ខជ្ជូរិយំ។ **ខជ្ជ** ខជ្ជនេ, ព្យថនេ ច, ឩរោ, នទាទិ។ **សិទ** មោចនេ, ស្នេហនេ ច, ត, **សន្ទ** សវនេ វា, ត, ឧបាន្តស្សិ ច, **សិន្ទិ។**

៦០៤. ហិន្តាលាទយោ សត្ត និស្សារគាយ តិណានិ ច តានិ មូលេន ជលបានសាមញ្ញតោ បាទបា ចេតិ **តិណបាទបា** វុច្ចន្តិ, **តិណ** អទនេ, បមាណតោ តាលតោ ហីនោ **ហិន្តាលោ,** បទវិបរិយយោ, រស្សោ ច។ នាឡិ វិយ ជាយតីតិ **នាឡិកេរោ។** អញ្ញត្ថេ ឥរោ, កោន្តោ ច, នាឡិកេរោ។ លាង្គលីបិ។ "លាង្គលី នាឡិកេរេ ច, សិរបាណិម្ហិ លាង្គលី"តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៨.១៦៨] **រភសោ។** សណ្ឋានតោ តាលសទិសតាយ **តាឡី,** ឡត្តំ, ឧបមានេ ឦ, **តឡ** អាឃាតេ វា, ចុរាទិ, នទាទិ, **តាឡី។ កិត** និវាសេ, រោគាបនយនេ ច, ណ្វុ, នទាទិត្តា ឦ, **កេតកី,** អយំ នារី។

អរញ្ញវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អរញ្ញាទិវគ្គវណ្ណនា

៦០៥. នវ បព្ពតស្ស នាមានិ។ **បព្ព** បូរណេ, តោ។ **គិរ** និគ្គិរណេ, ឱសធាទយោ និគ្គិរតីតិ **គិរិ,** ឥ។ សិលានំ រាសិ **សេលោ,** សិលា បចុរា សន្ត្យស្មឹ វា **សេលោ, សេល** គតិយំ វា, អ។ **អទ្ទ** គតិម្ហិ យាចនេ ច, ភូវាទិ, ត, **អទ្ទ** ហឹសាយំ វា, ចុរាទិ។ ន គច្ឆតីតិ **នគោ។** ន ចលតីតិ **អចលោ។** សិលានមុច្ចយោ ឧព្ពេធោ, ថូបោ វា **សិលុច្ចយោ។** សិខរយោគា **សិខរី,** ឦ, តិលកីភូតោ។ ភុំ ភូមឹ ធរតីតិ **ភូធរោ,** ភុយា ធរីយតីតិ វា **ភូធរោ,** ពាហុល្យេន អ, **ភូធរោ។** អហារិយោ, គោត្តោបិ, ទេសន្តរំ នេតុមសក្យត្តា **អហារិយោ,** គវំ ភូមឹ ធារណេន តាយតេ **គោត្តោ។**

បញ្ចកំ សិលាយំ។ **អម** គតិយំ, ភោ។ **វន, សន** សម្ភត្តិយំ, បសនតិ ព្យាបេតីតិ **បាសាណោ,** និបាតនា, **បស** ពន្ធនេ វា, យុ។ **អសុ** ខេបនេ, មោ, **អស្មា,** រាជាទិ, **អសុ** ព្យាបនេ វា។ **បល** រក្ខណេ, **ឧបលោ, ឧប** ទេហេ វា, **អល**បច្ចយោ និបាតោ។ **សិល** ឧច្ចេ, អ។ **សិលា,** នារី។

៦០៦. គិជ្ឈកូដាទយោ តិកូដន្តា “វង្កាទី”តិ ឯត្ថ **អាទិ**នា មលយទទ្ទុរាទយោ ច នគា នគវិសេសា។ គិជ្ឈាសកុណវិសេសា អស្ស កូដេ វសន្តិ, គិជ្ឈសទិសកូដយុត្តតាយ វា **គិជ្ឈកូដោ។** វិសេសេន ភាតីតិ **វេភារោ**, អរោ។ **បុល** មហត្តេ, វិសេសេន បុលតីតិ **វេបុល្លោ។** ឥសយោ គិលតីតិ **ឥសិគិលិ**, ឥ។ អាទិច្ចគមនវិរោធេន វិរុទ្ធំ ឈាយតីតិ **វិញ្ឈោ។** បណ្ឌុវណ្ណតាយ **បណ្ឌវោ , បណ្ឌ** គតិយំ វា, អវោ។ កុដិលតាយ **វង្កោ។** ទ្វយំ ឧទយគិរិម្ហិ។ អបរសេលាបេក្ខាយ **បុព្ពសេលោ។** ឧទយន្ត្យស្មា សូរិយាទយោតិ **ឧទយោ**, សូរិយាទីនមុទយយោគតោ វា **ឧទយោ។**

តិកំ អត្ថគិរិម្ហិ។ មន្ទយតិ សូរិយោ យស្មឹ **មន្ទរោ។** មន្ទប្បភោ វា អរតិ យស្មឹ សូរិយោតិ **មន្ទរោ**, អត្ថំ អនុបលទ្ធី គហនក្ខត្តានំ ករោតីត្យត្ថោ, នាមធាតុការិតន្តា អ។ ទ្វយំ ហិមវតិ បព្ពតេ។ ហិមប្បចុរតាយ **ហិមវា**, ហិមំ វា វមតីតិ **ហិមវា**, ក្វិ, រាជាទិបក្ខេបត្តា សិស្សា។ ហិមយុត្តោ អចលោ **ហិមាចលោ។**

៦០៧. អត្ថនិ សញ្ជាតគន្ធទព្ពានំ គន្ធេហិ លោកេ មទយតិ, មោទយតីតិ វា **គន្ធមាទនោ**, យុ។ កេលាសោ វុត្តោ។ វិចិត្តកូដយុត្តតាយ **ចិត្តកូដោ។** សុខំ ទស្សនំ យស្ស, យស្មឹ វា **សុទស្សនោ**, កាឡវណ្ណកូដតាយ **កាឡកូដោ។** តីណិ កូដាន្យស្ស **តិកូដោ**, ឆទ្ទេតេបិ បព្ពតវិសេសា។ **អស្ស** យថាវុត្តស្ស បព្ពតស្ស **បត្ថោ** សមោ ភូមិភាគោ សានុ នាម, **អស្ស** វា បព្ពតស្ស សមាយ ភូមិយំ បត្ថោ សានុ ច ភវន្តីតិ អជ្ឈាហរិតព្ពំ។ បតិដ្ឋតេ អស្មិន្តិ **បត្ថោ**, **ឋ**ស្ស **ថោ។ សន** សម្ភត្តិយំ, ណុ, សម្ភជីយតេ សេវីយតេតិ **សានុ**, ទ្វេប្បនិត្ថិយំ។

៦០៨. តិកំ សិង្គស្ស នាមំ។ **កុដ** ទាហេ, កម្មនិ ណោ, **វា**ការេន កូដម្បិ។ សិខំ រុហតីតិ **សិខរំ។** នេរុត្តោ។ សិខំ គច្ឆតីតិ **សិង្គំ**, **ឥង្គ** គមនត្ថោ, ខលោបោ។ ទ្វយំ បព្ពតាទីនំ បបតនដ្ឋានស្ស នាមំ។ បបតន្ត្យស្មា, ណោ។ **បត** អធោគមនេ, **បបាតោ។ តដ** សមុស្សយេ, **តដោ។**

ទ្វយំ បព្ពតនិតម្ពេ។ **និតម្ពោ** ជយនេបិ, **កដ** វស្សាវរណេសុ, ណ្វុ។ បព្ពតេ បាសាណាទីសុ **អម្ពុនោ** ជលស្ស **បសវោ** បសវនំ និជ្ឈរោ នាម, និស្សរណំ **និជ្ឈរោ**, **ស**ស្ស **ឈោ**, អសរូបទ្វិត្តំ។ ឈរោបិ។

៦០៩. ទ្វយំ កិត្តិមេ អកិត្តិមេ, សជលេ និជ្ជលេ វា កន្ទរេ។ **ទរ** វិទារណេ, អ, ព្លី, **ទរី។ កំ** ជលវាចកមព្យយំ, កេន ទរិយតេ **កន្ទរោ**, អា, កន្ទរា។ តិកំ ទេវខាតពិលេ។ និលីយន្ត្យស្មិ **លេណំ**, **លី** សិលេសនេ, យុ។ គតី ហ្វយតិ កុដិលយតីតិ **គព្ភរំ**, និបាតនា។ **គព្ភ** ធារណេ វា, អរោ។ **គុហូ** សំវរណេ, អ, **គុហា។**

ទ្វយំ សិលាមយបោក្ខរណិយំ។ **សោឌិ** គព្ពេ, ព្លី។ **សោណ** វណ្ណគតិសង្ឃាតេសុ វា, ឌោ, ព្លី។ ទ្វយំ បព្ពតាទីនំ គព្ភរទេសេ លតាបល្លវតិណាទីហិ បិហិតោទរេ គព្ភរេ។ **កុញ្ជ** អព្យត្តសទ្ទេ, ករណេ, ណោ, **និកុញ្ជំ និ**បុព្ពោ។ ទ្វយំប្បនិត្ថិយំ។ **និកុញ្ជ**វចនំ បកុញ្ជាទិនិវត្តនត្ថំ។

៦១០. **សេលស្ស** បព្ពតស្ស ឧទ្ធំភូមិ **អធិច្ចកា** នាម។ សេលស្សាធោភាគាសន្នភូមិ **ឧបច្ចកា** នាម។ អត្រ តេហិ **ឧបា**ទិសទ្ទេហិ ច្ចកោ **យទា**ទិនា [បាណិនិ ៥.២.៣៤]។

មូលបព្ពតស្សន្តេ បរិវារេត្វា ឋិតា ខុទ្ទបព្ពតា **បាទា** នាម។ តត្រ **បាទា**ទិទ្វយំ។ បជ្ជតេ គម្យតេតិ, ណោ។ សេលស្ស ឧបន្តោ សមីបេ បព្ពតោ **ឧបន្តសេលោ។**

គេរិកមនោសិលាហរិតាលកដ្ឋិន្យាទិកោសព្ពោ ឯវ សិលាវិការោ “ធាតូ”ត្យុត្តោ, **ធរ** ធារណេ, តុ, **ធាតុ។**

សេលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦១១. តិកំ សីហេ។ កេសរោ ជដា, តំយោគា, ព្លី, **កេសរី។** មិគេ ហឹសតីតិ **សីហោ**, និបាតនា វណ្ណវិបរិយយោ, មិគេ ហន្តុំ សំវិជ្ជមានា ព្លីហា អស្សាតិ វា **សីហោ**, សហតីតិ វា **សីហោ។** បញ្ចស្សោ, ហរិបិ។ មុខមិវ ចរណាប្យស្ស ករិកុម្ភទារណសមត្ថាតិ តេហិ សហ បញ្ចស្សានិ យស្ស។ ហរតិ មិគេតិ **ហរិ**, ឥ។ មហាកុក្កុរប្បមាណោ កុក្កុរាកតិ កណ្ហលេខាចិត្តសរីរោ គោមនុស្សាទិហឹសក្ខមោ រស្សមុខោ **តរច្ឆោ** នាម, សោ “សុនខព្យគ្ឃោ”តិ វុច្ចតិ។ **តរ** តរណេ, ឆោ, មិគេ អទតីតិ **មិគាទនោ**, នន្ទាទីហិ យុ។

ទ្វយំ ព្យគ្ឃេ។ វិនិហន្ត្វា អាឃាយតីតិ **ព្យគ្ឃោ**, **ឃា** គន្ធោបាទានេ, ព្យគ្ឃោ ទីបិនិបិ។ បុំ បុមានោ ទាលេតីតិ **បុណ្ឌរីកោ**, **ទល** វិទារណេ, ណ្វុ។ **ទ**ស្ស **ឌោ**, **ល**ស្ស **រោ**, អស្សី, **បុណ្ឌរីកោ។**

“បុណ្ឌរីកំ សិតម្ពោជេ,

សិតច្ឆត្រេ ច ភេសជ្ជេ;
កោសការន្តរេ ព្យគ្ឃេ,
សោ ទិសាវារណគ្គិស្វ"តិ។ –

នានត្ថសង្គហេ។ វគ្ឃោបិ។ ទីបិនិវិសយេ សទ្ទូលោ ឦរិតោ, សរតីតិ **សទ្ទូលោ,** ឩលោ, ទោ ចន្ទោ, សទ្ទេន ឩលតិ គច្ឆតីតិ វា សទ្ទូលោ។ ទីបំ តច្ចម្មំ, តំយោគា **ទីបី,** តស្មិ ទីបិនិ។

៦១២. បញ្ចកំ អច្ឆេ។ **អស** ខេបនេ, ឆោ។ **ឥច** ថុតិយំ, អ, **ឥក្កោ។** ភល្លុកោបិ, **ភល, ភល្ល** បរិភាសនហឹសាទានេសុ, ណ្ហុ, អស្សុ, **ឦស** គតិហឹសាទានេសុ, សោ, រស្សាទិ។ **អបច្ចយេ ឥសោ។**

ទ្វយំ រោហិតេ។ លោហិតវណ្ណតាយ **រោហិសោ,** លោហិតោ ច, បុព្ពត្រ **ឥស្ស សោ។** តិកំ គោកណ្ណេ។ គវស្ស កណ្ណោ វិយ យស្ស កណ្ណោតិ **គោកណ្ណោ។** គណយុត្តតាយ គណី ច សោ កណ្ដកសទិសសិង្គតាយ កណ្ដកោ ចេតិ **គណិកណ្ដកោ,** សមុទិតនាមម្បិ វទន្តិ។ គណិ ច កណ្ដកោ ច គណិកណ្ដកាតិ ទ្វេ នាមានិបិ ទដ្ឋព្ពានិ, តេនេវ ហិ "គណិកណ្ដកា"តិ ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។

៦១៣-៦១៤. ចតុក្កំ ខគ្គេ។ សិង្គញ្ច ខគ្គាខ្យំ, តំយោគា **ខគ្គោ។** "ខគ្គោ គណ្ឌកសិង្គាសិ-វុទ្ធភេទេសុ គណ្ឌកេ"តិ [ព្យាខ្យាសុធា ២.៥.៤] ហិ **នានត្ថសង្គហេ។** ខគ្គសទិសំ វិសាណមស្ស សណ្ឋានតោតិ **ខគ្គវិសាណោ,** ណោ។ ឯត្ថ **ខគ្គ**សទ្ទោ អសិបរិយាយោ។ បលាសមទតីតិ **បលាសាទោ។ គណ្ឌ** វទនេកទេសេ, ណ្ហុ, **គណ្ឌកោ។**

ព្យគ្ឃាទិកោ សព្ពោបិ មិគភេទោ "វាឡមិគោ, សាបទោ"តិ ចោច្ចតេ។ ព្យគ្ឃស្សាតិសយេន មនុស្សាទីនំ ហឹសនតោ ទុដ្ឋតា បាកដាតិ តប្បមុខតា វុត្តា។ **វល** សំវរណេ, វលន្ត្យត្តានមស្មាតិ វាឡោ, ណោ, វាឡោ ច សោ មិគោ ចេតិ **វាឡមិគោ,** ទុដ្ឋមិគោត្យត្ថោ។ "ព្យគ្ឃោ តំ ខាទតូ"ត្យាទិនា សបន្តិ យេនាតិ **សាបទោ, សប** អក្កោសេ, ទោ, ទីឃាទិ។

ប្លវង្គន្តំ មក្កដេ។ ប្លវោ គតិភេទោ, តេន គច្ឆតីតិ **ប្លវង្គមោ,** ប្លវង្គោ ច។ **មរ** បាណចាគេ, អដោ, កោ ចន្តោ, **មក្កដោ។** នរោ ឥវ **វានរោ, វា**សទ្ទោ **ឥវ**ត្ថេ, នាមានំ យុត្តត្ថត្តា សមាសោ។ សាខាយំ បសុតោ មិគោ **សាខាមិគោ។** គត្យត្ថតាយ ក្រិយាយ បយោគា។ **កបិ** ចលនេ, ឥ, **កបិ។** វលី សិថិលំ ចម្មំ មុខេ អស្ស **វលីមុខោ។** កិសោ, វនោកោបិ, កុច្ឆិតេនាការេន សេតីតិ **កិសោ,** ឩស្សិ។ វនមោកមាសយោ អស្ស **វនោកោ។** សោ មក្កដោ ចេ **កណ្ហតុណ្ឌោ** កាឡមុខោ សិយា, តទា "គោនង្គលោ"តិ មតោ, គុន្នំ នង្គលសទិសតាយ **គោនង្គលោ។**

៦១៥. បជ្ជទ្ធំ សិង្គាលស្ស នាមំ។ **សរ** គតិហឹសាចិន្តាសុ, អលោ។ **សរតិស្ស សិង្គោ។ ជមុ** អទនេ, ណ្ហុ, ពោ ចន្តោ, អស្សុ។ **កុស** អក្កោសេ, ត្ថុ, ថុ វា។ ភេរវយុត្តតាយ **ភេរវោ,** "ភេ"ឥតិ រវតីតិ វា **ភេរវោ។ សមុ** ឧបសមេ, ឥវោ, **សិវា,** នារី, **សិ** សេវាយំ វា, វោ។ មិគធុត្តោ, វញ្ចកោបិ, មិគេសុ វនបសូសុ ធុត្តោ។ ព្រាហ្មណំ វញ្ចេតីតិ **វញ្ចកោ។**

តិកំ ពិឡារេ។ **ពិល** ភេទនេ, អរោ, ឡត្តំ។ **ពព្ព** គតិយំ, ឩ។ **មជ** សុទ្ធិយំ, អារោ, និគ្គហីតាគមោ។ ឱតុ, អាខុភុជោបិ។ ទ្វយំ កោកេ, អយំ កុក្កុរប្បមាណោ កបិលោ ហរិណោ។ **កុក, វក** អាទានេ។ ឦហាមិគោបិ, មិគេ ឦហតិ កង្ខតីតិ, កម្មនិ ណោ។

៦១៦. ទ្វយំ មហឹសេ។ មហិយំ សេតីតិ **មហឹសោ,** រស្សោ, និគ្គហីតាគមោ ច។ **លល** ឥច្ឆាយំ, ឧទកំ លលតីតិ **លុលាយោ,** និបាតនា, អយោ, អស្សុ ច។ គោ វិយ វជតិ ជាយតីតិ **គវជោ។** គោ វិយ អយតីតិ **គវយោ, សមា** ទ្វេ តុល្យត្ថា។

ទ្វយំ សល្លេ។ **សល្ល** អាសុគតិយំ, អ, **សល្លោ,** សកត្ថេ កោ, **សល្លកោ** អត្តនោ សរីរជាតេន សល្លេន សុនខំ សលតិ ហឹសតីតិ វា **សល្លោ, សល្លកោ** ច, អយំ សូករសណ្ឋានោ, សលាកាបាយោ ច។ **អស្ស** សល្លស្ស លោមម្ហិ **សលលំ, សលញ្ច** ភវេ។ **បល, សល, បថ** គតិយំ, អលោ, នទាទិត្តេ សលលី, ថិត្តាភាវេ សលលំ, **អម្ហិ** សលំ។

៦១៧. បញ្ចកំ មិគេ, ហរន្ត្យនេន **ហរិណោ, ហរ** ហរណេ យុ។ **ណ**ត្តមិត្តញ្ច។ **មរ** បាណចាគេ, អ, **រស្ស គោ, ឥ**ត្តញ្ច។ សេន សុនខេន រង្គតិ គច្ឆតិ បលាយតីតិ **សារង្គោ។** ទីឃាទិ, **មគោ, មិគោ** ច ឯតេ ទ្វេ មិគមត្តេបិ។

អជិនស្សោបយុជ្ជមានស្ស យោនិ, តេន ភូតស្សាជិនស្សុប្បត្តិការណត្តា វា **អជិនយោនិ។** អយម្បិ មិគមត្តេបិ។ កុរង្គោ, វាតាយុបិ។ កុយំ បថវិយំ រង្គតីតិ **កុរង្គោ។** វាតមយតីតិ **វាតាយុ,** ឧ។

ទ្វយំ សូករេ។ សុន្ទរំ ផលំ ករោតីតិ **សូករោ។** វុត្តញ្ច **ទព្ពគុណេ –**

> “ស្នេហនំ ព្រូហនំ វស្សំ, តថា វាតសមាបហំ;
> វារាហំ បិសិតំ ពាល្យំ, រោចនំ សេទនំ គរុ”តិ [ទព្ពគុណសង្គហ ២.១១-២]។

សុខំ ករោតីតិ វា **សូករោ។** សុន្ទរោ ករោ យស្ស វា **សូករោ។** វរេ អាហន្តីតិ **វារាហោ,** វរេ សតិ អាហន្តព្ពោតិ វា **វារាហោ,** កោលោ, ថទ្ធលោមោ, ភូទារោបិ។ ទ្វយំ សសេ។ **បេល** គតិយំ, ណ្វុ។ **សស** ប្លុតគតិយំ, អ។

៦១៨. ទ្វយំ ឯណីមិគេ។ ឯណិយា មិគិយា, ឯណស្ស វា អបច្ចំ **ឯណេយ្យោ,** អយំ ចម្មាទីសុបិ “ឯណស្ស, ឯណិយា វា ចម្មាទិកោ ឯណេយ្យោ”តិ វចនត្ថំ កត្វា។ ឯណិយា ឥត្ថិយា បុត្តោ មិគោ **ឯណីមិគោ, ឥ** គតិយំ, យុ, នទាទិ, អនទាទិត្តេ ឯណោ, ឯវមេតេប្យប្បាទិតា។ ទ្វយំ បម្បដកេ។ **បដ** គមនេ, ណ្វុ, ឧបសគ្គន្តេ ពិន្ទាគមោ ច។ **បព្ព** គតិយំ, ណ្វុ, ពិន្ទាគមោ, **ព**លោបោ ច។

ទ្វយំ វាតមិគេ។ គមនេន វាតសមោ មិគោ **វាតមិគោ។ ចល**តិស្មា យុ, នទាទិ។ តិកំ មូសិកេ។ **មុស** ថេយ្យេ, ណ្វុ, ឥត្តញ្ច។ **អា**បុព្ពោ **ខនុ** អវទារណេ, ឧ, **ន**លោបោ។ **ឧន្ទ** បសវនក្លេទនេសុ, ឩរោ។

៦១៩. ចមរាទយោ , សរភាទយោ ច **មិគន្តរា** មិគវិសេសា។ ចមរោ ឧត្តរាបថេ ខ្យាតោ, យស្ស បុច្ឆំ ចាមរំ, **ចមុ** អទនេ, អរោ, **ចមរោ,** ថិយំ ចមរី។ **បសទោ** ចិត្តលោមី, **បស** ពន្ធនេ, អទោ។ កុយំ រង្គតីតិ **កុរុង្គោ,** អស្សុ, ឧត្តាភាវេ **កុរុង្គោ។** សព្ពេសម្បិ មិគានំ មាតុដ្ឋានេ តិដ្ឋតីតិ **មិគមាតុកា,** ឧបមានេ កោ។ **រុ** សទ្ទេ, រុ។ រុណំ ករោតីតិ **រង្កុ,** ឧ, **ណ**ស្ស លោបោ **រ**ការស្ស, ឧស្ស ច។ អត្តានំ នីចំ ករោតីតិ **នីកោ។ សរ**តិស្មា អភោ, **សរភោ។** អដ្ឋាបទោ ឧទ្ធំនយនោ សីហស្សាបិ ហន្តា, តស្ស ច បាទចតុក្កំ ឧទ្ធំ ភវតីតិ។

៦២០. បិយកាទយោ តយោ, **អាទិ**នា កទលីចីនសម្ពូរុអាទយោ ច ចម្មយោនយោ, តេន ភូតស្ស ចម្មស្ស ឧប្បត្តិការណត្តា, ឯតេ ច ចិត្រតន្ទុរុហាទយោ កម្ពោជាទិម្ហិ, ឧត្តរាបថេ ច ជាយន្តិ, តត្រេវ សនាមខ្យាតា។ យថា **មិគ**សទ្ទោ វន្យបសុសាមញ្ញេ, វិសេសេ ច កុរង្គាខ្យេ វត្តតិ, យថា ច **លោហ**សទ្ទោ សុវណ្ណាទិកេ តេជសសាមញ្ញេ, វិសេសេ ច, តថា **ចម្មយោនិអជិនយោនិ**សទ្ទាបិ មិគសាមញ្ញេ, មិគវិសេសេ ចេតិ គថា វុត្តា។

បី តប្បនកន្តីសុ, ណ្វុ, **ឥយា**ទេសោ។ ឩរុម្ហិ អតិសយចម្មយុត្តតាយ **ចម្ពុរុ,** ឯកស្ស **ម**ស្ស លោបោ។ **កទិ** អវ្ហានេ, អលោ, ឦ, កទលី ច សោ មិគោ ចេតិ **កទលីមិគោ។**

សីហាទយោ យថាវុត្តា, អវុត្តា ច សព្ពេ ចតុប្បទា សត្តា “មិគា, បសវោ”តិ ចោច្ចន្តេ។ បសវន្តីតិ **បសវោ, សុ** អភិសវេ, **បស** ពន្ធនេ វា, ឧ។

៦២១. ចតុក្កំ លូតាយំ។ **លូ** ឆេទនេ, តោ, **លូតា,** សកត្ថេ ឥកោ, **លូតិកា,** ទ្វេ នារិយំ។ ឧណ្ណាបាយោ តន្តុ ឧណ្ណា, សា នាភិយំ អស្ស **ឧណ្ណនាភិ,** រស្សោ។ មក្កដោ វិយ សាខាយំ អត្តនោ តន្តុម្ហិ គច្ឆតីតិ **មក្កដកោ។**

ទ្វយំ គោមយជវិច្ឆិកេ។ **វិច្ឆ** គមនេ, ណ្វុ, **វិច្ឆិកោ,** សតបទិយម្បិ, អាឡំ វិច្ឆិកនង្គុលំ, តំយោគា **អាឡិ។** ទ្វយំ ឃរគោធាយំ។ **សរ**តិស្មា ឧ, អរោ ចន្តោ។ ឃរំ និស្សិតា គោធា **ឃរគោឡិកា, ធ**ស្ស **ឡោ,** សកត្ថេ កោ។

៦២២. ទ្វយំ គោធាយំ។ **គុធ** រោសេ, អ, **គោធា,** នារី។ **កុណ្ឋ** ទាហេ, អ, **កុណ្ឋោ។** ទ្វយំ រត្តបាយំ។ កណ្ឋស្ស ជលូកា រត្តបា **កណ្ឋជលូកា។** សតំ បទា យស្សា **សតបទី, បទ**សទ្ទោ បាទត្ថោ។

ទ្វយំ កលន្ទកេ។ **កន្ទ** អវ្ហានេ, រោទនេ ច, កន្ទតីតិ **កលន្ទកោ, ល**មជ្ឈោ, ណ្វុ។ កាឡវណ្ណតាយ **កាឡកា,** នារិយំ។ ទ្វយំ នកុលេ, នត្ថិ កុលំ ឯតស្ស សប្បេសុ **នកុលោ,** អវិសប្បោបិ។ **នក្ក** នាសនេ វា, ឧលោ, **ក**លោបោ, សប្បេ នាសេតីតិ **នកុលោ។ មង្គ** គត្យត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, ឧសោ។

៦២៣. ទ្វយំ កកណ្ដកេ។ កុច្ឆិតោ កណ្ដកោ អស្ស, ឧស្សត្តំ។ សរតិ ធាវតីតិ **សរដោ,** អដោ។

ចតុក្កំ កីដេ។ **កីដ** ពន្ធនេ, អ, **កីដ** គមនេ វា, ទីឃាទិ។ **បុល** មហត្តេ, អរោ, ឡត្តំ។ កុច្ឆិតំ អមតិ គច្ឆតីតិ **កិមិ,** ឥ, អស្សិត្តំ។ បការេន អនតីតិ **បាណកោ,** ណ្វុ, **ណ**ត្តំ។

ទ្វយំ កណ្ណលោមកីដេ។ ឧច្ចំ ឋានំ អាលិង្គតីតិ **ឧច្ចាលិង្គោ។** ពហុលោមយុត្តោ បាណកោ **លោមសបាណកោ។**

៦២៤-៦២៥. សាទ្ធបច្ចេន សកុណស្ស នាមានិ។ វិហេ អាកាសេ គច្ឆតីតិ **វិហង្គោ, វិហង្គមោ** ច, អាកាសបរិយាយោ ចេត្ថ **វិហ**សទ្ទោ, **វេហាស**ស្ស វា **វិហា**ទេសោ។ បក្ខយុត្តតាយ **បក្ខី។** ខេន, ខស្មឹ វា គច្ឆតីតិ **ខគោ។** អណ្ឌតោ ជាតោ។ សក្កោតិ ឧទ្ធំ គន្តុន្តិ **សកុណោ, សកុន្តោ, សកុណិ** ច, **សក** សត្តិយំ, ឧណោ, ឧន្តោ, ឧណិ ច។ បតន្តោ ខេន្តោ, បត្តេន វា គច្ឆតីតិ **បតង្គោ,** អបរត្រ **ត**លោបោ។ មាតុកុច្ឆិតោ, អណ្ឌតោ ចាតិ ទ្វិក្ខត្តុំ ជាយតីតិ **ទ្វិជោ។** ឧឌ្ឌនាទីសុ វក្កំ កុដិលំ អង្គំ គីវាទិកំ ឯតស្ស, វក្កេន គមនេន អង្គតីតិ វា **វក្កង្គោ។** បត្តេន យាតិ, តំ វា យានំ ឯតស្ស។ បតតិ បតន្តោ វិយ អាកាសតោ ហោតីតិ **បតន្តោ។** នីឡេ កុលាវកេ ជាយតីតិ **នីឡជោ។**

វង្គកាទយោ, បោក្ខរសាតកាទយោ ច **តព្ភេទា** តេសំ សកុណានំ វិសេសា។ **វង្គ** វង្គនេ, ណ្វុ, **វង្គកា** នារី។ មយូរប្បមាណោ តទាកតិចិត្តបក្ខោ ជីវញ្ជីវោ ទក្ខិណបថាទីសុ ជាយតេ, “ជីវជីវា”តិ សទ្ទំ ករោតីតិ **ជីវញ្ជីវោ។** “ជីវជីវោ”តិ និរានុនាសិកាបិ។ ចន្ទិកាយុត្តរត្តិប្បិយោ បក្ខី **ចកោរោ, ចក** បរិតក្កនេ, ឧរោ, ឧស្សោ, ចង្កោរោបិ។ **តរ**តិស្មា តរោ, ទ្វិត្តមិត្តញ្ច, **តិត្តិរោ។**

៦២៦. **សល** គតិយំ, ណិកោ, ឡត្តំ, **សាឡិកា,** នារី។ កលំ រវតីតិ **ករវីកោ,** ឦកោ, **ល**លោបោ។ **ករវីកោ,** យស្ស សរោ ភគវតោ សរេន ឧបមីយតេ, សោ វុច្ចតិ “ករវីកោ”តិ។ ជវេន រវិនា សទិសោ ហំសោ **រវិហំសោ។ កុស** សទ្ទេ, ថកោ, ទ្វិត្តំ, **កុស**ស្ស **ស**ស្ស **តោ, កុក្កុត្ថកោ ។ ករណ្ឌ** ភាជនត្ថេ, អវោ, **ករណ្ឌវោ,** ជលចរោ បក្ខី។ **ពិលុ** បតិត្ថម្ភេ, អ, **អវា**ទេសោ, **ពិលវោ,** “គណ្ឌប្លវោ”តិ ខ្យាតោ រត្តបក្ខោ មហាបក្ខី បោក្ខរសាតកោ, បោក្ខរស្ស សញ្ញា យស្ស **បោក្ខរសាតកោ, ញ**ស្ស **តោ,** ទីឃោ ច, សមុទ្ទិតនាមមេវ វា តស្ស, តទា **សាទ** អស្សាទនេ, ណ្វុ, **ទ**ស្ស **តោ, បោក្ខរសាតកោ។**

៦២៧. សត្តកំ បក្ខេ។ បតន្តិ អនេនាតិ **បតត្តំ, យទា**ទិនា តោ, ទ្វិត្តំ។ **ឧខ** គតិយំ, យុ, ឧស្សេ, អស្សុ, **បេខុណំ, ណ**ត្តំ។ **បត** គមនេ, តោ, បាតតោ តាយតីតិ វា **បត្តំ។ បត** គមនេ, ខោ, **តស្ស កោ, បក្ខោ។** បតិតុំ ឥច្ឆតិ យេន **បិញ្ឆំ,** នេរុត្តោ, **បត** គមនេ វា, ឆោ, **ត**លោបោ, ពិន្ទាគមោ, អស្សិ។ ឆាទ្យតេ អនេន **ឆទោ។ គិរ** និគ្គិរណេ, ឧ, ឥស្សត្តំ, **គមុ** គមនេ វា, ឧ, មស្ស **រោ។**

បក្ខីនំ ពីជេ “អឌ”ឥតិ ខ្យាតេ **អណ្ឌំ,** កច្ឆបាទីនំ ពីជេបិ, “អណ្ឌំ ខគាទិកោសេ ចា”តិ **នានត្ថសង្គហេ។ អឌិ** អណ្ឌត្ថេ, ណោ, បេសិ, កោសោបិ, **បិស** អវយវេ, ឥ, បេសិ, “បេសិយំ បត្តភេទេ ច, កោសោ បុមេវ ឥច្ឆិតោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៥.៣៧] **វុទ្ធោ។** ទ្វយំ បក្ខិគេហេ។ **នីល** វណ្ណេ, អ, ឡត្តំ, **នី** នយេ វា, ឥលោ។ កុច្ឆិតំ អណ្ឌវិនាសនាទិកំ លុនាតីតិ **កុលាវកំ,** ណ្វុ។

៦២៨. ទ្វយំ គរុឡានំ មាតរិ។ វិនោ បក្ខិនោ នមន្តិ យំ **វិនតា។ ថីបុមទ្វយំ** ឥត្ថិបុរិសានំ ទ្វយំ មិថុនំ នាម, សង្ខ្យានស្ស សង្ខ្យេយ្យនិស្សិតតាយ ឥត្ថិបុរិសាយេវ **មិថុនំ, មិថ** សង្គមេ, ឧនោ។

ឆក្កំ យុគឡមត្តេ។ **យុជ** យោគេ, អ, **យុគំ, អល**បច្ចយេ **យុគឡំ, ឡត្តំ,** យុគលម្បិ។ **ឧភ** បូរណេ, ណោ, **ទ្វន្ទា**ទេសោ ច, **ទ្វន្ទំ, យមុ** ឧបរមេ, ណ្វុ, អលោ ច, យមកំ, យមលញ្ច, **អ**បច្ចយេ **យមំ។**

៦២៩-៦៣១. **មណ្ឌល**ន្តំ សមូហេ។ សម្មា, វិសេសេន ច ឩហតេ បុញ្ជីភូតត្តាតិ **សមូហោ,** ណោ, សមំ សហ អវយវេន ឩហតិ តិដ្ឋតីតិ វា **សមូហោ។ គណ** សង្ខ្យានេ, គណីយតិ អវយវេន សហាតិ **គណោ។** សហ អវយវេន គច្ឆតីតិ **សង្ឃាតោ, ហន** គមនេ, ណោ, សហ អវយវេន ឧទយតីតិ **សមុទាយោ, ទា**គមោ, មជ្ឈេ ទីឃោ។ សញ្ចិនោតិ អវយវន្តិ **សញ្ចយោ, ចិ** ចយេ។ សហ អវយវេន ទុហយតីតិ **សន្ទោហោ, ទុហ** បបូរណេ។ និស្សេសតោ វហតិ អវយវន្តិ **និវហោ។** អវយវំ កត្វា ព្យបិយតិ គច្ឆតីតិ **ឱឃោ** [ឧច្យតេ ឱឃោ ឧច សមវាយេ ឃឧ និបាតនា ចស្ស ឃោ (ចិន្តាមណិដីកា ១៥.៣៩)]។ វិសន្តិ អវយវា យស្មិន្តិ **វិសរោ,** អរោ។ អវយវំ សមីបេ ករោតីតិ **និករោ។** ឯកេកាបេក្ខាយ អប្បត្តេន កសង្ខាតា អវយវា អាយន្តិ យស្មឹ **កាយោ,** អថ វា កុច្ឆិតានំ កេសាទីនំ អាយោតិ **កាយោ,** សោ វិយ អវយវានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ កាយោតិ ឥធ សមូហោ វុត្តោ។ អន្តត្តេន ខំសង្ខាតំ អវយវំ ធារេតីតិ

ខន្ទោ, ខាទតិ អវយវេតិ វា **ខន្ទោ**, អមជ្ឈទីឃេ **សមុទយោ។ យជ** យជនេ។ យជនំ រាសិភវនំ, យជេន្តិ អស្សំ អវយវាតិ **យជោ។** សហ អវយវេន ឯតីតិ **សមិតិ**,តិ។ សហ អវយវេន គច្ឆតីតិ **សំហតិ, ហន** គតិយំ,តិ, នលោបោ។ **រស** អស្សាទនេ, ឥណ។ **បុញ្ជ** កុច្ឆាយំ។ សហ អវយវេន ព្យាបេត្វា អយតីតិ **សមវាយោ។ បូគោ** តម្ពូលេបិ។ ជនេតិ អវយវេតិ **ជាតំ**, តោ។ កំ អត្តានំ ទេតីតិ កទោ, ចក្ខាទិកោ សរីរាវយវោ។ កទោ វិយ កទោ, អវយវោ, តំ វកតិ អាទទាតីតិ **កទម្ពកំ។** វិសេសេន ឧហន្ទ្យស្មី អវយវា **ព្យូហោ។** វិតនោតិ អវយវេតិ **វិតានំ**, ណោ។ **គុប** រក្ខណេ, ពោ, **បស្ស មោ, គុម្ពោ**, គុម្ពម្បិ។ កលំ អវយវភាវំ បាតិ រក្ខតីតិ **កលាបោ**, “កលា សោឡសមោ ភាគោ”តិ ហិ វុត្តត្តា **កលា**សទ្ទោ ភាគត្ថោប្យត្ថីតិ ញាយតិ។ **ជល** ទិត្តិយំ។ ជលតិ អវយវេនាតិ **ជាលំ។** អវយវេន មណ្ឌតីតិ **មណ្ឌលំ, មណ្ឌ** វិភូសាយំ, អលោ។

៦៣២. សាទ្ធបជ្ជេន គណភេទា វុច្ចន្តេ។ តត្រ ជាត្យាទីហិ សមានានំ បាណីនំ, អបាណីនញ្ច គណោ វគ្គោ នាម, យថា “ពន្ទវគ្គោ, ករវគ្គោ”ច្ចាទយោ, **វជ្ជ** វជ្ជនេ, វជ្ជេតិ អសមានជាត្យាទយោតិ **វគ្គោ**, ណោ, **ជ្ជស្ស គ្គោ។** ជន្តូនំ សមានជាតិយានំ, វិជាតិយានញ្ច គណោ “សង្ឃោ, សត្ថោ”តិ ចោច្ចតេ, យថា “ភិក្ខុសង្ឃោ, វាណិជសត្ថោ”ច្ចាទយោ។ សំហញ្ញន្តេ និព្ពិសេសេន ញាយន្តេ អវយវា តស្មិន្តិ **សង្ឃោ**, រោ។ សរន្តិ វត្តន្តិ អវយវា យស្មិន្តិ **សត្ថោ**, ថោ, **រស្ស តោ។**

សជាតិកានំ សមានជាតិកានំ ជន្តូនមេវ គណោ កុលំ នាម, យថា “ខត្តិយកុលំ, គោកុល”មិច្ចាទយោ។ **កុល** សង្ខ្យានេ, ពន្ធម្ហិ ច, អ, **កុលំ។ សធម្មីនំ** សមានធម្មានមេវ ជន្តូនំ គណោ និកាយោ នាម, យថា “ភិក្ខុនិកាយោ”តិ។ ចិ ចយេ, ណោ, និព្ពិសេសេន ចិនោតិ អវយវេតិ **និកាយោ។**

សជាតិយតិរច្ឆានានំយេវ គណោ “យូថោ”ត្យុច្ចតេ, សោ ចានិត្ថី, យថា “ហត្ថិយូថោ, មិគយូថ”មិច្ចាទយោ, **យុ** មិស្សនេ, ថោ, ទីឃាទិ, **យូថោ**, “គណោ បសូនំ សមជោ, សមាជោញ្ញេស’មុច្ចតេ”តិ [អមរ ១៥.៤២ គាថាយំ បស្សិតព្ពំ] ឥជានាគតវចនម្បិ ញាតព្ពំ។

៦៣៣. ចតុក្កំ គរុឡេ។ កនករុចិរត្តា សោភនោ បណ្ណោ បក្ខោ យស្ស **សុបណ្ណោ។** វិនតាយ នាម មាតុយា អបច្ចំ **វេនតេយ្យោ**, ណេយ្យោ។ គរំ វិសជរំ ហន្តីតិ **គរុឡោ**, ណោ, រន្តស្សុ, **ហ**ស្ស ច ឡត្តំ, វណ្ណវិការោ, គរុឌោ។ បក្ខិសីហោ, ឧឡ្ហតីសោ, វជិរតុណ្ឌោ, សុធាហរោ, សុវណ្ណបក្ខោ, ភុជគាសនោបិ [តិកណ្ឌសេស ១.១.៤២]។

បិកន្តំ កោកិលេ។ បរេន វិជាតិយេន កាកេន បោសិតោតិ **បរបុដ្ឋោ, បុស** បោសនេ, តោ។ បរេន ភតោ បុដ្ឋោ **បរភតោ, ភរ** ធារណបោសនេសុ, តោ។ **កុណ** សទ្ទោបករណេសុ, អលោ។ **កុក, វក** អាទានេ, ឥលោ, **កោកិលោ។** អបិហិតោ កាយតីតិ **បិកោ, អបិ** អន្តរធានេ, វណ្ណនាសោ, អបិស្សាការលោបោ។

៦៣៤. អដ្ឋកំ មោរេ។ **មុរ** សំវរណេ, ណោ។ **មយ** គតិយំ, ឩរោ, មហិយំ រវតីតិ វា **មយូរោ**, ធាតុស្ស អត្ថាតិសយេន យោគោតិ នេរុត្តោ។ វរហំ សិខណ្ឌោ, តំយោគា **វរហី។** នីលា គីវា កណ្ឋោ យស្ស, ភុជង្គភុជោបិ។

ទ្វយំ មយូរមត្ថកសិខាយំ។ សិខា អគ្គិជាលាយញ្ច, បុព្ពេ វុត្តា។

៦៣៥-៦៣៦. ចតុក្កំ មយូរកលាបេ។ សិខណ្ឌិនោ អយំ **សិខណ្ឌោ, វរហ** បាធាន្យេ, បរិភាសនហីសាទានេសុ ច, ករណេ អ។ កោ មយូរោ លសតិ យេន **កលាបោ**, ណោ, **សស្ស បោ។ បី** តប្បនកន្តីសុ, ឆោ, និគ្គហីតាគមោ, រស្សោ ច។ ទ្វយំ មោរស្ស បិញ្ឆង្គេ អក្ខិសណ្ឋានេ។ **ចទិ** ហិលាទនេ, ទិត្តិយញ្ច, ណ្ឌុ។ មេចកោ កណ្ឋវណ្ណេបិ វុត្តោ។

អឡ្យន្តំ ភមរេ, ឆ បទានិ អស្ស។ មធុំ វតយតិ ភុញ្ជតេ **មធុព្ពតោ, វត** ភោជនេ។ **ភម** អនវដ្ឋានេ, បុប្ផមត្ថកេ ភមតីតិ **ភមរោ**, អរោ។ **អរ** គមនេ, ឥ, ឡត្តំ។

ចតុក្កំ គេហវនកបោតេសុ។ បារេន សពលេន អាបតតីតិ **បារាបតោ**, បារវតោបិ។ **កប** អច្ឆាទនេ, **កម្ប** ចលនេ វា។ ឱតោ, បរបក្ខេ **មលោបោ។ កុក** អាទានេ, អដោ, ឧស្សត្តមស្សុត្តញ្ច។ បការេន រវតីតិ **បារេវដោ, រុ** សទ្ទេ, អដោ, ឧបសគ្គស្ស ទីឃោ, អស្សេ, **បារេវដោ**, បរេវដោបិ។

> “បារាវតោ ច ឆេដ្ឋោ ច,
> កបោតោ រត្តលោចនោ;
> បារាបតោ កលរវោ,

បក្ខី សេនោ សសាទនោ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៥.១៤]។ –

វកសោ។

៦៣៧. ទ្វយំ គិជ្ឈេ។ **គិធ** អភិកង្ខាយំ, ឃោ, **ឈស្ស ឈោ**, អសរូបទ្វិត្តំ, **ឈ**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ, តថា ធស្ស **ជោ**។ **គិធ**តិស្មា អ, និគ្គហីតាគមោ, ឥស្សត្តំ, **គន្ធោ**។ តិកំ សេនសាមញ្ញេ។ កុក្កុដាទីនំ កុលំ លុនាតិ ឆិន្ទតីតិ **កុលលោ**, **កុល** សន្តានេ វា, អលោ។ **សេ** គមនេ, នោ។ សត្តានំ ហឹសនតោ ព្យគ្ឃោ វិយ ព្យគ្ឃិ, សត្តេ នាសេតីតិ នាសោ។ ព្យគ្ឃិ ឯវ នាសោតិ សមុទិតនាមំ។

សកុណគ្ឃាទយោ តយោ **តព្ភេទា** តស្ស សេនស្ស វិសេសា។ សកុណំ ហន្តីតិ **សកុណគ្ឃិ**, សិន?។ **អដ** គមនេ, ណោ។ **អាដោ**។ ទព្ពិសទិសំ តុណ្ឌំ យស្ស ទ្វិជស្ស សោ **ទព្ពិមុខទ្វិជោ**។ “ទព្ពិមុខទ្វិជោ អាដោ នាមា”តិបេ្យកោ អត្ថោ, តទា ទ្វេយេវ សេនភេទា។

៦៣៨. ចតុក្កំ ឧលូកេ។ “ឧហុ”ន្តិ សទ្ទំ ករោតីតិ **ឧហុង្ការោ**។ “ឧទ្ធំ កណ្ណា យស្ស ឧទ្ធំកណ្ណោ”តិ សម្បត្តេ និរុត្តិនយេន **ឧលូកោ** [ឧលភិនេត្តេចិ ទហត្យូលូកោ, ឧទ្ធោលោកនា ឥតិ និរុត្តម (អមរកោសុគ្ឃាដនដីកា ១៥.១៥)], ឧចតិ សមវេតិ កោដរន្តិ វា និបាតនា។ **កុស** អក្កោសេ, យស្ស អមនាបតាយ សទ្ទេន លោកា កោសន្តិ, សោ **កោសិយោ**, កោសិតព្ពោតិ កត្វា, កោដរេ វសតីតិ វា **កោសិយោ**, នេរុត្តោ, វាយសានំ កាកានំ អរិ សត្តុ, សក្កហ្វយោ, ទិវាន្ធោ វក្កនាសិកោ, ហរិនេត្តោ, ទិវាភីតោ, កាកភីរូ, រត្តិចារីបិ។

វាយសន្តំ កាកេ។ “កា”ឥតិ សទ្ទំ កាយតីតិ **កាកោ**។ រិដ្ឋំ មរណលក្ខណំ, តទស្ស នត្ថិ **អរិដ្ឋោ**។ **ធង្ក** ឃោរវាសិតេ, អ។ ពលិនា បុដ្ឋោ ភតោ។ **វយ** គមនេ, វយោ ឯវ **វាយសោ**, សកត្ថេ សោ, សកឹបជោ, អត្តឃោសោ, បរភរោ, ពលិភុជោ, គុឡ្ហមេថុនោបិ។ សកឹ ឯកវារំបជា បសូតិ យស្ស។ “កាក”ឥច្ចត្ថានំ ឃោសយតិ។ វិជាតិយំ កោកិលំ ភរតិ។

៦៣៩. កាកោ វិយ ឧលតិ គច្ឆតីតិ **កាកោឡោ**, ឡត្តំ។ ទោណកាកោ, ទទ្ធកាកោបិ។ ទ្វយំ “ពី-ល◌ៀ◌៌”ឥតិ ខ្យាតេ សកុណេ។ **លូ** ឆេទនេ, ណោ, **វស្ស ពោ**, **លាពោ**, លាវោបិ។ លេឌ្ឌុ វិយ អកតីតិ **លដុកិកា** [លេឌ្ឌុកិកា (ក.)], ណ្វុ។

តិកំ ហត្ថិលិង្គសកុណេ។ វារណសទិសត្តា **វារណោ**។ ហត្ថិនោ លិង្គំ ញាបកំ សោណ្ឌំ យស្មឹ វិជ្ជតីតិ **ហត្ថិលិង្គោ**។ ហត្ថិសោណ្ឌំ យស្មឹ វិជ្ជតិ, សោ ហត្ថិសោណ្ឌោ ច វិហង្គមោ ចេតិ **ហត្ថិសោណ្ឌវិហង្គមោ**។

៦៤០. ទ្វយំ ឧក្កុសេ។ ឧច្ចំ កោសតីតិ **ឧក្កុសោ**, **កុស** សទ្ទេ, អ។ **កុរ** សទ្ទេ, អរោ, ថិយំ កុររី។ កោលដ្ឋិបក្ខិម្ហិ “ឧភុត”ឥតិ ខ្យាតេ បក្ខិម្ហិ កុក្កុហោ។ កោលដ្ឋិអជ្ឈោហារកោ បក្ខី **កោលដ្ឋិបក្ខី**។ “កុក្កុ”ឥតិ សទ្ទាយតីតិ **កុក្កុហោ**, ហោ, **កុក** អវ្ហានេ វា, ឧហោ។

តិកំ សុវេ។ **សុ** សវនេ។ មនុស្សសទ្ទម្បិ សុណាតីតិ **សុវោ**, អ, **ឧវា**ទេសោ។ “កី”ឥតិ សទ្ទំ ករោតីតិ **កីរោ**។ ករោតិ មនុស្សសទ្ទន្តិ វា **កីរោ**។ អ, អស្សិ។ **សុក** គតិយំ, សុទ្ទវំ , សុដ្ឋុ វា មនុស្សសទ្ទំ កាយតីតិ **សុកោ**។ ទ្វយំ កុក្កុដមត្តេ។ តម្ពា ចូឡា យស្ស។ កុក្កុដតីតិ **កុក្កុដោ**, **កុក**, **វក** អាទានេ វា, អដោ។

៦៤១. ទ្វយំ និជ្ជិវ្ហេ។ នត្ថិ ជិវ្ហា យស្ស **និជ្ជិវ្ហោ**។ ទ្វយំ កោញ្ចាសកុណេ។ ឥត្ថិលិង្គេន មិថុនានំ នាមានិ។ **កោញ្ច** កោដិល្យប្បីភាវេសុ, អ, **កោញ្ចា**។ **កន្ទ** ឆេទនេ, យុ, នទាទិ, អស្សុ។ កុណ្ឌនីបិ, **កុណ្ឌ** ទាហេ។

ទ្វយំ ចក្កវាកេ។ ចក្កេន ចក្កសទ្ទេន ឧច្ចតេ **ចក្កវាកោ**, ណោ។ **វច** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ចក្កមិច្ឆាវ្ហា យស្ស, រថង្គាវ្ហយនាមកោបិ, រថង្គំ ចក្កំ, តស្ស អវ្ហយោ រថង្គាវ្ហយោ, សោ នាមំ អស្ស **រថង្គាវ្ហយនាមកោ**, តេន រថង្គនាមោ រថចរណសមានោ អវ្ហយោ ចោច្ចតេ។

លក្ខិតលក្ខណា ចាត្រ, លក្ខណោបចរិតវុត្តិយា, គោណមុខ្យាយ វា វុត្តិយា លក្ខិតេន អត្ថេន យត្រ អត្ថន្តរំ លក្ខ្យតេ, សា **លក្ខិតលក្ខណា**។ យថា “រថាវយវាយុធោ” ឥច្ចត្រ រថាវយវសទ្ទេន ចក្កំ លក្ខ្យតេ, ន តទាកតិ តន្នាមោ ចាយុធវិសេសោ។ “បន្តិរថោ”ឥច្ចត្រ បន្តិសទ្ទេន ទសក្ខរំ ឆន្ទោ លក្ខ្យតេ, ន ទសសទ្ទោ, តេហិ តុ អាយុធរថសទ្ទសន្និវេសោ “ចក្កាវយវាយុធោ, ទសរថោ” ឥតិ ទេវវិសេសោ, រាជវិសេសោ ច លក្ខ្យតេ, តថាត្រាបិ

“រថង្គ”ន្ឋនេន រថេកទេសោ លក្ខីយតេ, “អភ្ភយតេ”ឥច្ចនេន ច បរិភាសនំ, ន តេនាបិ វាគសទ្ទោ។ តេហិ ច អញ្ញមញ្ញសន្និវេសោ ចក្កវាកោតិ បក្ខិវិសេសោ លក្ខីយតេតិ គុណតោ សុក្កាទីហិ ឯវំគតា គោណី វុត្តិ។

ទ្វយំ ចាតកេ។ អយំ មេឃជលបាយី, **សរ** ហឹសាយំ, សរណំ សារោ, តំ គច្ឆតីតិ **សារង្គោ។** “ចាតកេ ហរិណេ បុមេ, សារង្គោ សពលេ តិសូ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២៣.២៣] **រភសោ។ ចត** យាចនេ, ណ្វុ, ថោកកោបិ, ថោកំ កំ ជលំ ឦហនីយង្គេន អស្សត្ថិ **ថោកកោ។**

៦៤២. ទ្វយំ បក្ខិពិឡាលេ។ **តុល** ឧម្មានេ, ឥយោ។ បក្ខយុត្តោ ពិឡាលោ, “សូ”។

ទ្វយំ រុក្ខកីដខាទកេ។ សតំ បត្តានិ អស្ស្ស។ សរតិ កីដេតិ **សារសោ,** សោ, “ខារ សា”។

ទ្វយំ កាកេហិ សទ្ធឹ នីឡំ កត្វា វសនកេ សុក្កសកុណេ។ **វក** អាទានេ, អ។ សេតវណ្ណតាយ សុក្កោ ច សោ កាកេហិ សទ្ធឹ និវាសនតោ, កាកសណ្ឋានត្តា វា កាកោ ចេតិ **សុក្កកាកោ។**

ទ្វយំ វិសកណ្ឋិកាយំ។ **ពល** បាណនេ, ណ្វុ, ទីឃោ, អាកោ វា។ វិសសទិសោ កាឡវណ្ណោ កណ្ឋោ យស្សា សា **វិស កណ្ឋិកា,** ឯតិស្សា បុមោ នាម ន វិជ្ជតិ។ វុត្តញ្ច អបទានេ –

> “យថា ពលាកយោនិម្ហិ, ន វិជ្ជតិ បុមោ សទា;
> មេឃេសុ គជ្ជមានេសុ, គព្ភំ គណ្ហន្តិ តា តទា”តិ [អប. ថេរ. ១.១.៥១១]។

៦៤៣. ទ្វយំ កង្កេ។ លោហសទិសោ បិដ្ឋិ យស្ស **លោហបិដ្ឋោ។ កង្ក** លោល្យេ, អ, **កង្កោ។**

ទ្វយំ បត្តកណ្ឋេ។ ខញ្ជោ វិយ ចរតីតិ **ខញ្ជរីដោ,** ឦដោ។ បស្សន្តានំ ខំ សុខំ ជនេតីតិ **ខញ្ជនោ។ ខញ្ជ** គតិវេកល្យេ វា, យុ។

ទ្វយំ គាមចាដកេ, ចាដកមត្តេ វា។ កលហំ រវតីតិ **កលវិង្កោ,** យទាទិ។ កំ សុខំ លុនាតីតិ វា **កលវិង្កោ,** ឥកោ, និគ្គហីតាគមោ ច។ **ចដ** ភេទេ, ណ្វុ, **ចាដកោ។**

ទ្វយំ វេឡុរិយច្ឆវិលោមេ ចិត្របក្ខេ “សុវណ្ណចូឡេ”តិ ខ្យាតេ។ **ទិភ** សន្ទម្ភេ, ទ្វិត្តំ, ពិន្ទាគមោ ច។ “កិ”ឥតិ សទ្ទំ ករោតីតិ **កិកី,** ណី, ចាសោ, ទិវិបិ [ចាសោ កិកីទិវិ (អមរ ១៥.១៦)]។

៦៤៤. ទ្វយំ មេឃសាមេ “ឌី-ដ◌ៀ”ឥតិ ខ្យាតេ។ កទម្ពយោគា **កាទម្ពោ។** កាឡវណ្ណោ ហំសោ **កាឡហំសោ,** កាលហំសោបិ។

ទ្វយំ “ងហេ-ខោ”ឥតិ ខ្យាតេ សកុណេ។ សកុន្តោ វុត្តោ, “សកុន្តោ បក្ខិភេទស្មឹ, ភាសបក្ខីខគេសុ ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ។** សុទ្ធរាការេន បក្ខេន យុត្តោ សកុណោ ភាសបក្ខី, “ភាសន្តោ សុទ្ធរាការេ, ភាសន្តោ ភាស បក្ខិនី”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហេ។**

ទ្វយំ “ទ្វា-មី-ស្វេ”ឥតិ ខ្យាតេ នីលបក្ខិនិ។ ធូម្យំ ធូមំ អដតិ សហតីតិ **ធូម្យាដោ,** ណោ។ កាឡវណ្ណតាយ កុច្ឆិតំ លិង្គំ យស្ស្ស។ ភិង្គោបិ។

ទ្វយំ ជលកុក្កុដេ។ **ទា** លវនេ,តិ, ទាតិ ឱហតិ ឧស្សហតីតិ **ទាត្យូហោ,** ខណ្ឌិតទ្វនិឥច្ចត្ថោ។ កាលេ សស្សមុត្ថម្ហិ កណ្ឋោ កណ្ឋទ្វនិ យស្ស **កាឡកណ្ឋកោ,** សមាសន្តេ កោ។

៦៤៥. ឧទ្ទាទិ មធុច្ឆិដ្ឋករាទិកោ កម្មភូតោ “មក្ខិកាភេទោ”ត្យុច្ចតេ, **មក្ខ** សង្ឃាតេ, ណ្វុ, មក្ខិកា, តាសំ ភេទោ **មក្ខិកាភេទោ។** បិង្គលមក្ខិកាយំ “មួណ”ឥតិ ខ្យាតាយំ ទ្វយំ។ **ឌំស** ឌំសនេ, ឌំសោ។ ទំសោបិ, **ឌំស** ខាទនេ វា, បិង្គលមក្ខិកាតិវណ្ណនាមំ។

មក្ខិកាយ អណ្ឌំ អាសាដិកា នាម, **សដ** អវយវេ, ណ្វុ។ ទ្វយំ “ន្ធំ”ឥតិ ខ្យាតេ។ បដំ គច្ឆតីតិ **បដង្គោ,** បតង្គោបិ, សរតិ ហឹសតីតិ **សលភោ,** អភោ, **លត្តំ, សល** គមនេ វា។

៦៤៦. ទ្វយំ “ឆង់”ឥតិ ខ្យាតេ, **មក** បាលេ, អសោ, **មកសោ។** ទ្វយំ និទាឃេ នុហាទីសុ វរណកមក្ខិកាយំ។ “ចីរី”តិ សទ្ទាយតីតិ **ចីរី, ចិរិ** ហីសាយំ វា, នទាទិ, ទីឃាទិ។ **ឈល្ល** សទ្ទេ, ណ្វុ, **ឈល្លិកា។**

ទ្វយំ គាលបក្ខាឡន្តរេសុ និលីនាយំ ចម្មបក្ខាយំ។ ជតុ វិយ **ជតុកា,** ឧបមានេ កោ, “រាមបេ ជតុកំ ចម្ម-បក្ខជតុករេសុ ចី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៩.៤០] ហិ **រភសោ។** អជិនំ ចម្មំ បត្តំ យស្សា **អជិនបត្តា។** ទ្វយំ ហំសសាមញ្ញេ។ ហន្តិ អទ្ធានំ **ហំសោ។** សេតោ ឆទោ បត្តំ យស្ស។ យថាកថញ្ចិ ព្យុប្បត្តីតិ វុត្តត្តា អសេតច្ឆទេបិ, ចក្កង្គោ, មានសោកោបិ, ចក្កស្ស ចក្កវាកស្សេវ អង្គានិ យស្ស។ មានសំ សរោ ឱកោ យស្ស។

៦៤៧. យេ **រត្តេហិ** លោហិតេហិ **បាទតុណ្ឌេហិ** ចរណចញ្ចូហិ វិសិដ្ឋា សិតា ច សរីរេ, តេ រាជហំសា នាម, ហំសានំ រាជានោ **រាជហំសា។**

មលិនេហិ បាទតុណ្ឌេហិ វិសិដ្ឋា យេ តេ មល្លិកាខ្យា, **មល, មល្ល** ធារណេ, ឥ, សញ្ញាយំ កោ, “មល្លិកោ ហំសភេទេ ច, តិណសូលេ ច មល្លិកេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១៥.២៤] **រុទ្ទោ។ អាខ្យា**សទ្ទេន ពហុព្វីហិ។ **អសិតេហិ** កណ្ហេហិ បាទតុណ្ឌេហិ វិសិដ្ឋា យេ, តេ ធតរដ្ឋា, ធតរដ្ឋានំ អបច្ចានិ **ធតរដ្ឋា**តិ, ណោ។

៦៤៨. តិកំ តិរច្ឆានេ។ តិរិយំ អញ្ចយតីតិ **តិរច្ឆោ,** តិរិយស្ស តិរោ, **អញ្ច**តិស្ស **ច្ឆោ។ យុម្ហិ តិរច្ឆានោ,** តិរច្ឆានោយេវ **តិរច្ឆានគតំ,** តញ្ហាវំ វា គតំ បត្តំ, តេសុ វា គតំ អន្តោគធន្តិ **តិរច្ឆានគតំ, សិយា**តិ បកត្យានបេក្ខក្រិយាបទំ, ភវត្យត្ថោ វា ហិ ករោត្យត្ថោ វា កទាចិ បកត្យានបេក្ខោ ភវតិ, ន បន វិកត្យានបេក្ខោ។ តថា កទាចិ ឧភយាបេក្ខោបិ ភវតិ, ន បនុភយានបេក្ខោតិ សព្ពត្រេវំ។ សីហាទិវគ្គោ។

អរញ្ញាទិវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បាតាលវគ្គវណ្ណនា

៦៤៩-៦៥០. ចតុក្កំ បាតាលេ។ អធរំ ភុវនំ **អធោភុវនំ។** បតន្តិ អស្មិំ **បាតាលំ,** អលោ, មជ្ឈេ ទីឃោ។ នាគានំ លោកោ។ រសាយ តលំ **រសាតលំ។**

សោព្ភន្តំ ឆិទ្ទមត្តេ។ **វណ** សទ្ទេ, ធោ, **ន**ត្តំ, យទាទិ។ **វរ** ទិត្តិយំ។ វិគតោ វរោ វារណំ អស្ស **វិវរំ, ឆិទិ** ទ្វិធាករណេ, ទោ។ **កុហ** វិម្ហយនេ, អរោ។ **សុស** សោសនេ, ឥរោ។ **ពិល** ភេទនេ, អ។ **សុស**តោ ឥ, **សុសិ។** ឆិន្ទិត្វា គច្ឆតីតិ **ឆិគ្គលំ,** យទាទិ។ សុដ្ឋុ អព្ភំ អាកាសំ អស្មិំ **សោព្ភំ។**

“សុសិរ”ន្តិ ឆិទ្ទសាមញ្ញេ យំ នបុំសកវចនំ, តំ **សច្ឆិទ្ទេ** ឆិទ្ទវតិ ទព្ពេ តីសុ, យថា “សុសិរោ រុក្ខោ, សុសិរា ចិញ្ចា, សុសិរំ កដ្ឋ”ន្តិ។

ទ្វយំ ភូមិឆិទ្ទេ។ **កាស** ទិត្តិយំ, ឧ។ **អវ** រក្ខណេ, អដោ, **អាវាដោ,** អវាដោបិ។ ទ្វយំ សប្បានំ រាជិនិ។ វសុ រតនំ យស្សត្ថីតិ **វាសុកី។**

៦៥១. ទ្វយំ នាគានំ រាជិនិ។ ទេវេហិប្យស្សន្តោ នោបលទ្ធោតិ **អនន្តោ,** សេសោបិ, **សិស** ហីសាយំ, សិសតិ កប្បន្តេតិ **សេសោ, អ។**

ទ្វយំ អជគរេ។ **វហ**តិស្មា **អសោ, វាហសោ។** អជំ ឆាគំ គិលតីតិ **អជគរោ,** អ, ឥស្សត្តំ, លស្ស **រ**ត្តញ្ច។ សយិបិ, សយនសីលោ **សយិ។**

ទ្វយំ គោនសសប្បេ “ងា-ច្ឆេ”ឥតិ ខ្យាតេ។ គវស្សេវ នាសា អស្សាតិ **គោនសោ,** សញ្ញាយំ **នាស**សទ្ទស្ស **នសោ** កតោ [បាណិនិ ៥.៤.១១៩]។ តិលំ ឥច្ឆតីតិ **តិលិច្ឆោ,** តិរិយំ អញ្ចតីតិ វា **តិលិច្ឆោ,** យទាទិ។

ទ្វយំ ទេឌ្ឌុភេ, យោ “ជលសប្បោ”តិ វុច្ចតិ។ ទេឌ្ឌុនា រាជិយា ឧភតីតិ **ទេឌ្ឌុភោ។** បិដ្ឋេ រាជិយោគា **រាជុលោ,** ឧលោ, ពធិរសប្បេប្បេតេ។

៦៥២. កម្ពលោ ច អស្សតរោ ចាតិ ឥមេ ទ្វេ នាគកុលា មេរុបាទេ វសន្តិ។

ទ្វយំ វេស្មនិវុឌ្ឍសប្បេ។ “វម្មនី”តិបិ បាឋោ។ “អសុទ្ធោ ឃរសប្បោ”តិ វុត្តត្តា និព្ពិសតាយ អមារិតត្តា សិលយុត្តំ អត្តា មនោ យស្មិំ **សិលុត្តោ**, អស្សុ, រស្សាទិ។

ទ្វយំ វុក្ខគ្គាទីសុ និវុឌ្ឍសប្បេ។ នីលោ ហរិតោ សប្បោតិ **នីលសប្បោ**។ “នីលោ កណ្ហម្ហិ ហរិតេ”តិ ហិ **តាវបាលោ**។ បឋមកាលេ សិលាយំ ភវតីតិ **សិលាភុ**។

៦៥៣-៦៥៤. ***វិសធរ***ន្តំ សប្បមត្តេ។ អាសិយំ វិសំ ឯតស្ស **អាសីវិសោ**, អាសី សប្បទាឋា។ **ភុជ** កោដិល្យេ, កុដិលាយមានោ គច្ឆតីតិ **ភុជង្គោ**, ឯវំ **ភុជគោ**, **ភុជង្គមោ** ច។ **អហិ** គមនេ, ឥ។ សរន្តោ សប្បតិ គច្ឆតីតិ **សរីសបោ**, អស្សី, សំយោគលោបោ, អលុត្តសមាសោយំ, ភុជង្គភុជង្គមាបិ, សព្ពធរកតេ បន “ភុសំ, បុនប្បុនំ វា កុដិលំ សប្បតីតិ សរីសបោ”តិ វុត្តំ។ ផណយោគា, ឦ, **ផណី**។ **សប្ប**តិស្មា អ, ភូមិផុដ្ឋេន គត្តេន គតិ សប្បនំ។ អរំ សីឃំ គច្ឆតីតិ **អលគទ្ទោ**, **ម**ស្ស **ទោ**, **រ**ស្ស **ល**ត្តញ្ច, អលគទ្ទោ, ជលសប្បេប្បយំ, “អលគទ្ទោ ជលវាឡោ”តិ [អមរ ៨.៥] ហិ **អមរសីហោ**។ ភោគោ ផណិកាយោ, តំយោគា **ភោគី**។ បន្នំ គច្ឆតីតិ **បន្នគោ**, បាទេហិ វា ន គច្ឆតីតិ **បន្នគោ**។ ទ្វេ ជិវ្ហា អស្ស។ ឧរសា គច្ឆតីតិ **ឧរគោ**។ វិសេសេន អាលាតិ គណ្ហាតិ អាយុន្តិ **វាឡោ**, **ល**ស្ស ឡត្តំ, **វា** គមនេ វា, អលោ។ ទីឃសរីរតាយ **ទីឃោ**។ ទីឃា បិដ្ឋិ យស្ស, សមាសេ កោ។ ឧទរមេវ បាទោ យស្ស។ វិសំ ធរតិ។ ចក្កី, កុណ្ឌលិ, គូឡ្ហបាទោ, ចក្ខុស្សវោ, កាកោទរោ, ទព្ពីករោ, ពិលេសយោ, ជិម្ហគោ, បវនាសនោបិ។ សិរសិ ចក្កយោគា **ចក្កី**។ កុណ្ឌលមិវ វបុ អស្សត្ថីតិ តំយោគា **កុណ្ឌលី**។ ចក្ខុនា សុណោតីតិ **ចក្ខុស្សវោ**។ កាកោទរមិវ ឧទរំ អស្ស។ ទព្ពិគតិកត្តា ផណា ទព្ពី, តំ ករោតិ ពន្ធតីតិ **ទព្ពីករោ**។ សាមញ្ញនិទ្ទេសេបិ កណ្ហសប្បាទិយេវ ទព្ពីករោ។ ជិម្ហំ កុដិលំ គច្ឆតីតិ។ បវនាសនោ វាតភោជី។

ផណិនោ សប្បស្ស **តនុ** កាយោ ភោគោ នាម។ ភុជតីតិ **ភោគោ**, **ភុជ** កោដិល្យេ, ណោ។

៦៥៥-៦៥៦. ទ្វយំ សប្បស្ស ទាឋាយំ។ អសតិ យេន អសំ, មុខំ, តស្មិំ ភវា **អាសី**, សប្បស្ស ទាឋា ទន្តុត្តមា។ ទ្វយំ សប្បស្ស ជិណ្ណតចេ , និមុច្ចតេ យស្មា សប្បោតិ, ណោ។ កញ្ចុកសទិសត្តា **កញ្ចុកោ**។ **សមា** តុល្យត្ថា។

ទ្វយំ វិសមត្តេ។ សោណិបថគតំ វិសតិ ទេហន្តិ ***វិសំ***, ***វិស*** បវេសនេ។ គិរតីតិ **គរឡំ**, អឡោ។

ហលាហលោ, កាឡកូដោ, **អាទិ**នា កាកោលាទយោ ច សត្តាតិ ឥមេ នវ **តព្ភេទា** តស្ស វិសស្ស ភេទា។ វុត្តញ្ច –

> “បុមេ បណ្ឌេ ច កាកោល-កាឡកូដហលាហលា;
> សោរដ្ឋិកោ សុក្កិកេយ្យោ, ព្រហ្មបុត្តោ បទីបនោ;
> ទារទោ វច្ឆនាភោ ច, វិសភេទា ឥមេ នវា”តិ [អមរ ៨.១០-១១]។

តត្រ ហលាហលោ បុមេ, **វា**ការេន នបុំសកេបិ, “ហាលាហល”ន្តិ ហិ **តិកណ្ឌសេសេ** [តិកណ្ឌសេស ១.៨.៥] ទីឃាទិបិ។ តាលបត្រសណ្ឋានោ នីលបត្រោ គោថនាកតិផលោ គច្ឆោ ហលាហលោ។ អស្ស ច សមីបេ វុក្ខាទយោ ឧយ្ហន្តេ។ ហិមវតិ, កិក្កិន្ទាយំ, កោង្កណេសុ, ទក្ខិណសមុទ្ទេ ច ជាយតេ, ហនតីតិ ហលោ, អ, **ន**ស្ស **លោ**, ហលានម្បិ ហលោ **ហលាហលោ**, មជ្ឈទីឃោ។ តិរិយលេខាយ ឋិតំ ទ្វិជបទេហិ យុត្តំ, តថា គណ្ឋិភិ ព្យាបិតំ ពិន្ទុភិ ទេវ យំ ឃនតរេហិ, តំ កាឡកូដំ។ ឥទញ្ច បុថុមាលិនាមស្សាសុរស្ស សោណិតម្ហា ឯវ អសុរសមយេ [ទេវាសុររណេ (?)] សមុប្បន្នស្ស អស្សត្ថរុក្ខសទិសស្ស វុក្ខស្ស និយ្យាសោ, អហិច្ឆត្តមលយកោង្កណសិង្គវេរបព្ពតាទីសុ ចោប្បជ្ជតេ។ វណ្ណេន កាឡញ្ច តំ សត្តានំ ជីវិតហរណតោ លោហមុគ្គរសទិសតាយ កូដញ្ចេតិ **កាឡកូដំ**។

> ព្រហ្មបុត្តោ តុ កបិលោ, មលយទ្ទិភវោ ខរោ;
> បទីបនោ តុ ទហនោ, រត្តវណ្ណោ’ញ្ញនទ្ទិជោ [ចិន្តាមណិដីកា ៨.១០-១១]។

ទរទេ ភវោ **ទារទោ**, សុប្បភនាមកោ តំទេសបសិទ្ធោ ច។ វច្ឆនាភោ សិន្ទុវារបត្តសទិសោ ច តំសមីបេ វុក្ខោ ន វទ្ធតេ, តំសម្ពស្សវាយុ ច ជរយតិ, វិញ្ឈាយំ, កិក្កិន្ទាយញ្ច ជាយតេ, ឯវំ វិសន្តរានម្បិ សរូបំ អាគមតោ វិញ្ញេយ្យំ។

ទ្វយំ ធនត្ថំ សប្បគ្គាហេ។ វាឡំ សប្បំ គណ្ហនសីលតាយ **វាឡគ្គាហី**។ អហិនោ តុណ្ឌេន មុខេន ទិព្ពតីតិ **អហិតុណ្ឌិកោ**, ណិកោ, “វាឡគ្គាហោ’ហិតុណ្ឌិកោ”តិ [អមរកោសេ ៨.១១-គាថាយម្បិ] **អមរមាលា**។

៦៥៧. តិកំ និរយេ។ អយោ ឥដ្ឋផលំ, សោ និគ្គតោ អស្មាតិ **និរយោ**, និន្ទិតោ រយោ គមនំ ឯត្ថាតិ វា **និរយោ**។ ទុដ្ឋា គតិ **ទុគ្គតិ**។ អបុញ្ញេ នេតីតិ **នរកោ**, ណ្វុ, រន្តោ ច, **នរកោ**។

តេសុ និរយេសុ យោ “មហានិរយោ”តិ វុត្តោ, សោ អដ្ឋធា ហោតីតិ តំ ទស្សេតិ “**សញ្ជីវោ**”ច្ចាទិនា សិលោកេន។ មរន្តាបិ កម្មផលានុភវនត្ថំ បុនប្បុនំ ជីវន្តិ អស្មិំ **សញ្ជីវោ**។ យត្ថ និរយេ នេរយិកានំ សរីរានិ វឌ្ឍកីនំ កាឡសុត្តេន សញ្ញាណំ កត្វា វាសិយា តច្ឆន្តិ, សោ **កាឡសុត្តោ**។ ភុសំ, បុនប្បុនំ វា ទុក្ខិតសទ្ទេន រវន្តិ អស្មិំ **រោរុវោ**, មហន្តោ ច សោ រោរុវោ ចាតិ **មហារោរុវោ**។ បុន “រោរុវោ”តិ ចូឡរោរុវោ វុត្តោ។ ភុសំ បតន្តិ អស្មិំ **បតាបនោ**, “វីចិ តរង្គេ អប្បេ ចា”តិ **រុទ្ទោ**, នត្ថិ សុខស្ស វីចិ លេសោបិ អត្រាតិ **អវីចិ**, “វីចិ សុខតរង្គេសូ”តិ **តិកណ្ឌសេសោ** [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.៧៨], តស្មា នត្ថិ វីចិ សុខំ ឯត្ថាតិ **អវីចិ**។ សមន្តតោ អាគតេហិ បព្ពតេហិ ហញ្ញន្តិ អត្រាតិ **សង្ឃាតោ**។ តបន្តិ អត្រ **តាបនោ**, **ឥតិ**សទ្ទោ អដ្ឋន្នំ បរិសមាបនត្ថោ។

៦៥៨. **តត្ថ** និរយេសុ វេតរណី ច លោហកុម្ភី ចាតិ ឥមេ ទ្វេ និរយា **ជលាសយា** ជលាធារា, តេ ច ថិយំ, តរណី នាវា, សា នត្ថិ យស្សំ **វេតរណី**។ លោហមយា កុម្ភី **លោហកុម្ភី**។

ទ្វយំ និរយបាលេ។ ការណា ឃាតនា, សា ច តិព្ពវេទនា, តំ ករោតីតិ **ការណិកោ**។ និរយគតសត្តេ បាតីតិ **និរយបោ**។

ទ្វយំ និរយគតសត្តេ។ និរយំ គច្ឆតីតិ **នេរយិកោ**។ នរកំ គច្ឆតីតិ **នារកោ**។

៦៥៩. **ឧទធិ** បរិយន្តំ សមុទ្ទស្ស នាមំ។ អណ្ណោ ជលំ, សោ វាតិ គច្ឆតិ យស្មិំ **អណ្ណវោ**, អណ្ណោ យស្មិំ វិជ្ជតីតិ វា **អណ្ណវោ**, អស្សត្ថ្យត្ថេ វោ។ សគរេហិ រាជកុមារេហិ ខតោ **សាគរោ**, សានំ ធនានំ អាករោតិ វា **សាគរោ**, **ក**ស្ស **គោ**, **សាគ** សំវរណេ វា, អរោ។ សន្ទតេតិ **សិន្ធុ**, **សន្ទ** សវនេ, យទាទិ។ **ឧទិ** ក្លេទនេ, សម្មា ក្លិទន្តិ ចន្ទោទយេ អស្មា អាបានីតិ **សមុទ្ទោ**។ ជលានិ, ឧទកានិ ច និធីយន្តេ, ធីយន្តេ ចាត្រាតិ **ជលនិធិ**, **ឧទធិ** ច, **ឧទក**ស្ស **ឧទា**ទេសោ។

តស្ស សមុទ្ទស្ស ខីរណ្ណវោ, **អាទិ**នា លវណោទោ, ទធ្យោទោ, ឃតោទោ, ឧច្ឆុរសោទោ, មទិរោទោ, សាទុទកោ ចាតិ ឥមេ សត្ត មហណ្ណវវិសេសា ភវន្តិ [ព្យាខ្យាសុធា ១.១០.២]។ ខីរវណ្ណោ អណ្ណវោ **ខីរណ្ណវោ**។

៦៦០. **អស្ស** សមុទ្ទស្ស **កូលទេសោ** តីរទេសោ វេលា នាម, វិគច្ឆន្តិ ឥវា យស្សំ **វេលា**, លត្តំ។ ចក្កមិវ **សលិលានំ** ជលានំ **ភមោ** ភមនំ អាវដ្តោ នាម, អាវដ្តន្តិ ជលានិ អត្រាតិ **អាវដ្តោ**។

តិកំ ពិន្ទុម្ហិ។ **ថុ** អភិត្ថវេ, វោ, ឧស្សេ។ **វិទិ** អវយវេ, ឧ, **ពិន្ទុ**។ **ផុស** ផុសនេ, តោ, **ផុសិតំ**។ បាការេ, គេហាទិតិត្ថិយញ្ច ជលនិគ្គមោ **ភមោ** នាម, **ភមុ** អនវដ្ឋានេ។

៦៦១. សិលោកោ ឧទកេ។ **អាប** ព្យាបនេ, អប្បោតិ សព្ពត្រាតិ **អាបោ**។ បាតព្ពន្តិ **បយោ**, **បា** បានេ, ណ្យោ។ រស្សោ , **បយោ**។ **ជល** ធញ្ញេ, អ។ វារយតិ និន្នោនតន្តិ **វារិ**, **វរ** និសេធេ, ណិ, វារយតិ បិបាសន្តិ វា **វារិ**។ បីយតេតិ **បានីយំ**, អនីយោ។ សលតីតិ **សលិលំ**, **សល** គតិយំ, ឥលោ។ **ឧទិ** ក្លេទនេ, ណ្វុ, **ឧ**លោបោ, ទកំ បិបាសច្ឆេទំ ករោតីតិ វា **ទកំ**, “ទា ទានច្ឆេទធាតូ”តិ [ឯកក្ខរកោស ២០ គាថា] ហិ **ឯកក្ខរកោសេ**, រស្សោ។ **អន** សទ្ទេ, អ, ទ្វិត្តំ, **អវ** គមនេ វា, តោ, **អន្នា**ទេសោ, **ណ**ត្តំ។ **នី** នយេ, ឦរោ។ **វន** សម្ភត្តិយំ។ វនីយតេ បិបាសេហីតិ **វនំ**។ **វា** គមនេ, អលោ។ តាយតេ បាលយតេតិ **តោយំ**, **តា** បាលនេ, ចុរាទិ, យោ, អាការស្សោត្តំ។ **អម្ព** សទ្ទេ, ឧ, **អម្ពុ**។ **ឧទិ** បសវនក្លេទនេសុ, ណ្វុ, **ឧទកំ**។ **ករ** ករណេ, ក្វិ, **កំ**។ កមលំ, ខីរម្បិ, **កមុ** ឥច្ឆាកន្តីសុ, អលោ។ **ខនុ** ហឹសាយំ, ឦរោ, **ន**លោបោ, **ខី** ខយេ វា, ខីរំ។

៦៦២. ចតុក្កំ តរង្គេ។ តរន្តោ គច្ឆតិ, តីរំ វា គច្ឆតីតិ **តរង្គោ**, អលុត្តសមាសោ, បរត្រ ឦស្សត្តំ។ សយមេវ ភិជ្ជតេតិ **ភង្គោ**, អ។ **ឩហ** វិតក្កេ, មិ, **ហ**លោបោ, **ឩមិ**, **អរ** គមនេ វា, មិ, អស្សូ, **រ**លោបោ។ វិម្ហយំ វិចិត្តំ ចិនោតីតិ **វីចិ**, ឥ, ឧបសគ្គស្ស ទីឃោ, ឯតេ ទ្វេ បុមិត្ថិយំ។

ឧល្លោលោ, កល្លោលោ ចាតិ ឥទំ ទ្វយំ មហាវីចីសុ កថ្យតេ, **លោល** ឧម្មាទនេ, ឧល្លោលយតីតិ **ឧល្លោលោ**, ណោ, **ឧល** គមនេ វា, ឱលោ, ទ្វិត្តំ។ **កល្ល** សទ្ទេ, ឱលោ, **កល្លោលោ**។

៦៦៣. សិលោកទ្វំ កទ្ទមេ។ ជលំ ពលតេ **ជម្ពាលោ**, កម្មនិ ណោ, **ម**ការោ វណ្ណវិការោ។ **កល** សង្ខ្យានេ, អលោ។ **បច** វិត្ថារវចនេ, កម្មនិ ណោ។ **ចិក្ខ** វចនេ, អលោ, ទ្វិត្តំ។ **កទ** មទ្ទេ, អមោ, ទ្វិត្តំ។

ឆក្កំ វាលុកាយំ។ **បុល** មហត្តេ, ឥនោ, **ឡ**ត្តំ។ **វល** សំវរណេ, ណ្វុ, អស្សុ, **វាលុកា**, ថី។ **វណ្ណ** សទ្ទេ, **វណ្ណោ។ មរ** បាណចាគេ, ឧ, **មរុ**, ទេវេបិ។ **អរ** គមនេ, ឧ, អស្សុ, **ឧរុ**, មហន្តេបិ, វណ្ណោ ច មរុ ច ឧរុ ច **វណ្ណមរូរុ។ សិច** បគ្ឃរណេ, តោ, **សិកតា**, ថី។

៦៦៤. ជលមជ្ឈគតំ តលំ កម្មភូតំ “អន្តរីបំ, ទីបោ”តិ ចោច្ចតេ។ ទ្វិធាគតានំ អាបានំ អន្តរគតំ **អន្តរីបំ**, អាការស្សី។ “អន្តរីយ”ន្តិ វា បាឋោ, តទា ទ្វិធាគតានំ អាបានំ អន្តរេ ភវំ **អន្តរីយ**ន្តិ វិគ្គហោ, អការស្សី។ ទ្វិធាគតានិ អាបានិ អស្មឹ ហេតុភូតេតិ **ទីបោ។ វ**ការ**អា**ការានំ លោបោ, ឥស្សី ច, **ទីបោ**, **វា**ការេន ទីបម្បិ។

បញ្ចកំ តីរស្ស នាមំ។ **បារ តីរ** កម្មសម្បត្តិយំ, ចុរាទិ, អ។ **កូល** អាវរណេ, ណោ។ **រុធ** អាវរណេ, **រោធំ។** អញ្ញបារាទិនិវត្តនត្ថំ **“បតីរ”**ន្តិ វុត្តំ។ **តដ** ឧស្សយេ, អ, ថិយំ, តដី។

៦៦៥. បរម្ហិ តីរស្មឹ **បារ**សទ្ទោ, សោ ច នបុំសកេ, **បារ តីរ** កម្មសម្បត្តិយំ, **បារ** សាមត្ថិយេ វា, បារយតិ តរង្គាទយោ វារេតុន្តិ **បារំ។** ឱរន្តតីរំ “អបារ”ន្ត្យុច្ចតេ, អវរេ តីរទេសេ ភវំ **ឱរំ**, ណោ។ បារតោ អញ្ញំ តីរំ **អបារំ។**

បញ្ចកំ ឧឡុម្បេ។ ឧឡុតោ ទកតោ បាតិ រក្ខតិ ឧឡុបោ, សោយេវ និគ្គហីតាគមវសេន **ឧឡុម្បោ។** ប្លវតិ, ប្លវន្តិ អនេនាតិ វា **ប្លវោ**, **ប្លវ** គមនេ, គមនំ អត្រ ជលគមនំ។ **កុល** សន្តានេ, អ, កេ ឧលតិ គច្ឆតីតិ វា **កុល្លោ**, អ, ទ្វិត្តំ។ តរន្តិ អនេន **តរោ**, **តរ** ប្លវតរណេសុ។ គមនាគមនវសេន បុនប្បុនំ ជលេ អរន្តិ យាយ, សា **បច្ចរី**, អ, នទាទិ។

៦៦៦. តិកំ នាវាយំ។ តរន្តិ យាយ **តរណី**, យុ, នទាទិ, **ត**បច្ចយេ តរិ, **ត្ល**ម្ហិ តុ **តរី។ នុ** ថុតិយំ, អ, វុឌ្ឍាវាទេសា, **នាវា។** ទ្វយំ លង្ការថម្ភេ។ **កូប** គមនេ, ណ្វុ, **កូបកោ**, **អ**បច្ចយោ វា, តទា សកត្ថេ កោ។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ភោ, សកត្ថេ កោ, អស្សុ ច, **កុម្ភកំ។**

ទ្វយំ “បេ សេ”ឥតិ ខ្យាតេ។ តរស្ស បច្ឆាភាគេ ពន្ធិតព្ពោតិ **បច្ឆាពន្ធោ។** គ’មិច្ឆិតទិសំ អដតិ យេន **គោដវិសោ**, ឥសោ, **អវ**ន្តោ ច អស្សោត្តញ្ច, **គោដវិសោ។** ទ្វយំ “បេ តមា”ឥតិ ខ្យាតេ។ នាវាយ កណ្ណោ វិយ កណ្ណោ, មហន្តោ កេនិបាតោ, តេន បវហណបតិសវនតោ, តំ ធរតីតិ, កម្មនិ ណោ។ នាវាយ យុត្តោ **នាវិកោ។**

៦៦៧. ទ្វយំ នាវាយ គមនោបាយេ។ អរតិ យេនាតិ **អរិត្តំ**, ឆទាទីហិ តត្រណ, ឥការាគមោ, ទ្វិត្តញ្ច។ កេ ជលេ និបាតិយតេ **កេនិបាតោ**, អលុត្តសមាសោយំ។

ទ្វយំ និយាមកេ។ បោតោ បវហនំ, តំ វាហយតីតិ **បោតវាហោ។** និយច្ឆតិ បោតន្តិ **និយាមកោ**, **យមុ** ឧបរមេ, **និ**បុព្ពោ គមនេ, ណ្វុ, **និយាមកោ**, ចុរាទិ។ និយាមកេបិ។

យេ វាណិជា នាវាយ វាណិជកម្មំ អាចរន្តិ, តេ សំយត្តិកា នាម, សំយានំ សំយាត្រា, ទីបន្តរគមនំ, ត្រណ, សាបយោជនមេតេសំ **សំយត្តិកា**, ណិកោ, **រ**លោបោ, រស្សោ ច។ **ត**បច្ចយេន វា សិទ្ធំ។ បោតវាណិជាបិ, បោតោ បវហនំ, តស្ស វាណិជា។

៦៦៨. លង្ការាទយោ, ផិយាទយោ ច នាវាយ **អង្គា** អវយវា។ លោ ឥន្ទោ, តស្ស ការណំ **លង្ការោ។** វដោ វុច្ចតិ សិវដោ, តទាការតាយ **វដាការោ។** “វដោ កមទ្ទេ និគ្រោធេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហោ។ ផា** វុឌ្ឍិយំ, ឥយោ, **ផិយោ។**

ទ្វយំ “គលក”ឥតិ ខ្យាតេ។ **បូ** បវនេ, តោ, វុឌ្ឍិ, បវហតិ និយាមកេតិ **បវហនំ។ វុត្ត**ន្តិ ក្រិយាបទំ។ ទ្វយំ កដ្ឋម្ពុវាហិនិយំ, **ទុណ** គតិហឹសាសុ, អ, នទាទិ, វុឌ្ឍិ, **ទោណី។** អម្ពុំ នេតិ យេន **អម្ពុណំ**, ឧស្សត្តំ, **ណ**ត្តញ្ច, **អម្ពុ** សទ្ទេ វា, យុ។

៦៦៩. តិកំ គម្ភីរេ។ **គមុ** គមនេ, ឦរោ, **ភោ**ន្តោ ច **ម**លោបោ ច, **គភីរោ។ មា**លោបេ តុ **គម្ភីរោ**, គច្ឆន្តា ភាយន្តិ អស្មិន្តិ វា **គភីរោ, គម្ភីរោ** ច។ **និ**បុព្ពោ **មន** អភ្យាសេ, ណោ, **មស្ស នោ។ តព្ពិបក្ខតោ** គម្ភីរវិបរីតតោ ឧត្តានំ នាម, ឧគ្គតំ តានំ បមាណំ អស្ស **ឧត្តានំ**, អគម្ភីរំ។

ទ្វយំ អគាធេ។ **គាធ** បតិដ្ឋាកង្ខាសុ, គន្ថេ ច, នត្ថិ គាធំ យត្រ **អគាធំ។** ន ហេដ្ឋិមតលំ ផុសតិ យត្រ **អតលម្ផស្សំ។**

តិកំ អប្បសន្នេ។ នត្ថិ អច្ឆភាវោ អត្រ **អនច្ឆោ។** កលុសំ បាបេបិ វុត្តំ។ **វិល** ភេទនេ, ណោ, **អាវិលោ។ អវ** រក្ខណេ វា, តលោ។

៦៧០. តិកំ និម្មលេ។ **ឆោ** ឆេទនេ, ន ឆិន្ទតិ ទស្សនន្តិ **អច្ឆោ**, ណោ, សច្ឆោបិ, **សរ** វិសរណេ, តោ, **អន្នា** ទេសោ។ នត្ថិ មលំ ឯតស្មឹ **វិមលោ។ គភីរប្បភុតី គភីរា**ទយោ **វិមល**ន្តា តីសុ លិង្គេសុ។

បញ្ចកំ កេវដ្ដេ។ **ធា** ធារណេ, ណ្វុរោ។ មច្ឆេ ហន្ត្វា ជីវតីតិ **មច្ឆិកោ**, ឥកោ។ មច្ឆេ ពន្ធតិ ជាលេនាតិ **មច្ឆពន្ធោ**, មច្ឆេ វធតីតិ វា **មច្ឆពន្ធោ**, និគ្គហីតាគមោ, កំ ជលំ, តស្ស ព្យលក្ខី, តាយ វដ្ដោ វដ្ដនំ អស្សត្ថីតិ **កេវដ្ដោ។** កេវត្តោបិ, ណោ។ ជាលេ និយុត្តោ, ជាលេន ហន្តីតិ វា **ជាលិកោ**, ទាសោប្យត្រ, **ទាស** ទានេ, អ, “ទាសោ កេវដ្ដភច្ចេសូ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១០.១៥] **រុទ្ទោ។**

៦៧១-៦៧២. **ឈសា**ន្តំ មច្ឆេ។ **មស** អាមសនេ, ឆោ, **មរ**ធាតុវសេន វា សិទ្ធោ, **មរ** បាណចាគេ, ឥនោ, **រ**លោបោ។ មុខប្បទេសេ បុថូនិ លោមានិ អស្ស **បុថុលោមោ។** បាឋីនាទីនំ មច្ឆត្តា វិសេសតោ អលោមកេប្យស្ស វុត្តិ។ **ឈស** ហឹសត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, អ, **ឈសោ។** អណ្ឌជោ, វិសារោ, សកលីបិ, វិចិត្រំ សរតិ អនេន **វិសារោ**, ណោ។ រោហិតាទីនំ វក្កលប្បាយោ [ពត្តលប្បាយោ (ក.)] តចោ សកលំ។ តំយោគា, ឦ, **សកលី។**

រោហិតាទយោ, មករាទយោ ច មច្ឆប្បភេទា។ **រុហ** ជននេ, តោ, **រោហិតោ។** វិបាកេ មធុរសត្តា **មគ្គុរោ**, វណ្ណវិការោ, មជ្ជតីតិ វា **មគ្គុរោ**, ឩរោ, **មជ្ជ** សុទ្ធិយំ, ជ្ជស្ស **គ្គ**ត្តំ, រស្សោ ច, **មគ្គុរោ**, “ងា ខូ”។ សិង្គយុត្តតាយ **សិង្គី**, ណោ, នទាទិ, សង្គុបិ, សរតិ វាតន្តិ វា **សិង្គី**, **សរ** ហឹសាយំ, អ, **រស្ស គោ**, អស្សិ, និគ្គហីតាគមោ, នទាទិ, សិង្គី, “ង ច្វេ”។ **ពល** សំវរណេ, អលោ, **លស្ស ជោ**, **ពលជោ**,”ង ជា”។ **មុញ្ជ** សទ្ទត្ថោ, **មុញ្ជោ។ បូ** បវនេ, ឧសោ, វុទ្ធាវាទេសា, **បាវុសោ**, មហាមុខមច្ឆោ, “ង ដា”។

សត្តក្ខត្តុំ វង្កតីតិ **សត្តវង្កោ**, “ង សេ”។ សហ វង្កេន, សំវិជ្ជមានោ វា វង្កោ យស្ស **សវង្កោ**, “ង ម្វេ”។ នឡសណ្ឋានោ មីនោ **នឡមីនោ**, “ង ផៅ-យោ”។ **កឌិ** សន្និចយវទនេកទេសេសុ, ណ្វុ, **គណ្ឌកោ**, “ង មា”។ **សសុ** ហឹសាយំ, ឧ, អស្សុ, **សុសុកា**, សកត្ថេកោ, “ង-បៅ-ងយេ”។ សយនតោ បស្សេន ផរតីតិ **សផរី**, នទាទិ, **ផរ** ផរណេ, **សផរី** ទ្វីសុ, “ង ខូ-មា”។ បាណិគ្គហណេ មុខំ កិរតីតិ **មករោ**, យទាទិ។

៦៧៣. តិមិអាទយោ សត្ត មហាមច្ឆា នាម។ **តិម** អទ្ទភាវេ, តិមតីតិ **តិមិ**, ឥ, **តិមិ** មច្ឆមត្តេបិ។ **គិរ** និគ្គិរណេ, ណោ, **លត្តំ**, ឥស្សត្តំ។ តិមិនោ គលោ **តិមិង្គលោ**, និគ្គហីតាគមោ។ វណ្ណេន បិង្គលតិមិរសទិសតាយ **តិមិរបិង្គលោ។** អា ភុសោ នន្ទតីតិ **អានន្ទោ**, **នន្ទ** សមិទ្ធិយំ។ តិមិនោ មច្ឆេ នន្ទយតីតិ **តិមិនន្ទោ។** “តិមិន្ទោ”តិបិ បាឋោ, តិមីនំ មច្ឆានំ ឥន្ទោ **តិមិន្ទោ។** អជិកោ អារោហោ យស្ស **អជ្ឈារោហោ។** មហន្តោ តិមិមច្ឆោ **មហាតិមិ។**

៦៧៤. ទ្វយំ “ង ផេ”ឥតិ ខ្យាតេ។ បាសាណសទិសសណ្ឋានោ មច្ឆោ **បាសាណមច្ឆោ។ បឋ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ឥនោ , ឧភយត្រ ទីឃោ, **បាឋីនោ**, “ង-បៅ”តិ ច វទន្តិ។ ទ្វយំ ពឡិសេ។ វង្កតីតិ **វង្កោ**, **វង្ក** កោដិល្យេ។ **ពល** សំវរណេ, ឥសោ, ឡត្តំ។ មច្ឆវេធនម្បិ, **វិធ** វិធានេ, ភេទនេ ច, អនេកត្ថត្តា, យុ។

តិកំ កុម្ភីលេ។ “សុំសុមារោ”តិ សមុទិតនាមំ, សសតីតិ សុសុ។ សុសុ ឯវ សុំសុ, មារេតីតិ មារោ, សុំសុ ឯវ មារោ **សុំសុមារោ។** កេន ឧភតិ បូរេតីតិ កុម្ភោ, ជលាសយោ, តត្រ ឧលតិ គច្ឆតីតិ **កុម្ភីលោ**, កុម្ភី វា ឃដោ, តំ លាតីតិ **កុម្ភីលោ។** ន កមតីតិ **នក្កោ**, ក្វិ, សញ្ញាសទ្ទត្តា **ន**ស្ស បកតិ, **នក្ក** នាសនេ វា, ចុរាទិ។

ទ្វយំ កច្ឆបេ។ កុច្ឆិតោ ឩមិ វេគោ អស្ស **កុម្មោ**, “បកាសេ វេគភង្គេសុ, តរង្គេ ឩមិ បុំថិយ”ន្តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១០.២១] **រភសោ**, “វេគេ ភង្គប្បកាសេសុ, ពិលាយំ ឩមិ វីថិយ”ន្តិ **នានត្ថសង្គហោ។** កច្ឆេន បិវតីតិ **កច្ឆបោ**, ណោ, កមឋោប្យត្រ, **កមុ** ឥច្ឆាយំ, អឋោ។

៦៧៥. ទ្វយំ កក្កដេ។ កកតីតិ **កក្កដកោ។** សកត្ថេ កោ, **កុក** អាទានេ វា, អដោ, ឧស្សត្តំ។ **កុល** សន្តានេ, ពន្ធុម្ហិ ច, ណ្យោ, កុំ វា បឋវឹ លុនាតីតិ **កុឡីរោ**, ណ្យោ។ ទ្វយំ រត្តបេ។ ជលស្ស ឩកា កិមិវិសេសោ **ជលូកា**, ជលំ ឱកំ

គេហំ ឯតិស្សាតិ វា **ជលូកា,** ឱស្ស, **ឧច** សមវាយេ, ណោ, ឱកំ។ រត្តំ រុធិរំ បិវតីតិ **រត្តបា។**

តិកំ មណ្ឌូកេ។ **មណ្ឌ** ភូសនេ, ឧកោ, ទីឃោ។ **ទទ** ទានេ, ឧរោ, ទ្វិត្តំ។ **ភី** ភយេ, សប្បតោ ភាយតីតិ **ភេកោ,** ឥកោ, ឦស្សេ។ វស្សាភូ, សាលុរោ, ប្លវោបិ។ ទ្វយំ “តី”ឥតិ ខ្យាតេ។ គណ្ឌំ វច្ចសន្និចយំ ឧប្បាទេតីតិ **គណ្ឌុប្បាទោ។** មហិយា លតា **មហីលតា,** កិញ្ចុលុកោបិ។ កិញ្ច ចុលតីតិ កិញ្ចុលុកោ, ឧកោ។

៦៧៦. ទ្វយំ មុត្តាផោដេ។ **សប្ប** គមនេ, ឥ, អស្សិ, **សិប្បិ,** ថី។ **សុ** អភិសវេ, ត្តិ, **សុត្តិ។** ទ្វយំ សង្ខេ។ **ខនុ** អវទារណេ, ក្វិ, **សង្ខោ។ សមុ** ឧបសមេ វា, ខោ, **សង្ខោ។** កំ វាតិ គច្ឆតីតិ **កុម្ពុ,** ឧ, ទ្វេប្បនិត្តិយំ។

ទ្វយំ ខុទ្ទសង្ខជាតិយំ។ សង្ខស្ស នខោ ឥវ **សង្ខនខោ។** ទ្វយំ “ខរុ”ឥតិ ខ្យាតេ។ ជលេ សវតីតិ **ជលសុត្តិ, សុ** បសវេ, ត្តិ។ សមតីតិ **សម្ពុកោ,** ឧកោ, **ពោ**ន្តោ ច, “សម្ពុកោ ជលសុត្តិ’ត្ថី”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១០.២៣] **បុំកណ្ឌេ វោបាលិតោ។**

៦៧៧. ទ្វយំ ជលាសយេ។ ជលានំ អាសយោ បតិដ្ឋិតដ្ឋានំ **ជលាសយោ។** តេសុ ជលាសយេសុ មជ្ឈេ យោ គម្ភីរោ អគាធោ, សោ **រហទោ**ខ្យោ, **ហរ** ហរណេ, ភូវាទិ, ទោ, វណ្ណវិបរិយយោ, **រហទោ។**

ទ្វយំ ឧទបានេ។ ឧទកំ បិវន្តិ អស្មិំ, យុ, **ក**លោបោ។ បិវន្តិ អស្មឹ បានោ, សោ ឯវ កូបោ **បានកូបោ, កុ** សទ្ទេ, បោ, ទីឃាទិ, កូបោ, កេន ឧភតីតិ វា កូបោ, **ភស្ស បោ។** អន្ធុបិ, **អន្ធ** ទស្សនុបសង្ហារេ, ចុរាទិ, ឧ។ ទ្វយំ សមចតុរស្សបោក្ខរណិយំ។ **ខនុ** អវទារណេ, កម្មេ តោ, **ន**លោបោ, ទីឃាទិ។ បោក្ខរំ ជលំ, តំយោគា អនោ, នទាទិ, **បោក្ខរណី។**

៦៧៨. តិបាទេន មហតោ សទា អគាធជលស្ស បទុដ្ឋានស្ស ច បទុសុញ្ញស្ស ច យោគ្យតាយ នាមំ [អមរ ១០.២៨ គាថាយំ បស្សិតព្ពំ]។ **តឡ** អាឃាតេ, **តល** បតិដ្ឋាយំ វា, អាកោ, អបរបក្ខេ ឡត្តំ។ **សរ** គមនេ, អ, **សរោ។ វប** ពីជនិក្ខេបេ, វបន្តិ យាយ **វាបី,** អាយតចតុរស្សាយម្បិ។ **សរ**តិស្មា អសោ, នទាទិ, **សរសី។ ទហ** ភស្មីករណេ, អ, **ទធ** ធារណេ វា, **ធ**ស្ស **ហោ។ អម្ពុជានំ** បទ្ធានំ **អាករោ** ឧប្បត្តិដ្ឋានំ។

ខុទ្ទកោ សរោ “បល្លល”ន្ត្យុច្ចតេ។ យត្រ វស្សាសុ អធិកំ ជលំ, គិម្ហេសុ ជាណុមត្តំ, សុក្ខត្យេវ វា, **បល្ល** វក្ខណេ, ចុរាទិ, អលោ, **បល្លលំ។**

៦៧៩-៦៨០. អនោតត្តាទយោ ឯតេ សត្ត មហាសរា នាម។ តត្រ សូរិយរំសិសម្ផុដ្ឋាភាវេន ន អវតបតិ ឧទកមេត្ថាតិ **អនោតត្តោ។** កណ្ណមុណ្ឌបព្ពតសមីបត្តា **កណ្ណមុណ្ឌោ។** រថំ ករោតីតិ **រថការកោ,** យថាកថញ្ចិ អយំ ព្យុប្បត្តិ នាម, សញ្ញា បន លោកតោយេវាវគន្តព្ពា។ ឆព្ពណ្ណទន្តវន្តតាយ ឆទ្ទន្តោ, នាគរាជា, តស្ស និវាសនដ្ឋានសមីបត្តា **ឆទ្ទន្តោ,** សរោ។ កុណាលសកុណា ពហវោ យត្ថ សន្តិ **កុណាលោ។ មន្ទាកិនី** អាកាសគង្គាយម្បិ វុត្តា។ ពហវោ សីហា បបតន្តិ អស្មឹ **សីហប្បបាតោ។**

ទ្វយំ ជលប្បាយេ ទេសេ កូបនិកដេ បសុបានត្ថំ បត្ថារាទិរចិតេ ជលាសយេ។ អាហូយន្តេ បសវោ អត្រ បានាយាតិ **អាហាវោ,** ណោ, វុឌ្ឍាវាទេសោ។ និបិវន្តិ អស្មឹ **និបានំ,** យុ។ ទ្វយំ សុរខាតេ, អបោរិសេ ទេវនិម្មិតេតិ ភាវោ, សោណ្ឌេឥច្ចញ្ញេ។ “អខាតោ ទេវខាតកោ”តិ [អមរ ១០.២៧] ហិ **អមរមាលាយំ បុំសកណ្ឌំ។**

៦៨១. **នទ្យន្ត**ំ នទីយំ។ សវតីតិ, អន្តោ, នទាទិ, **សវន្តី។** និន្នដ្ឋានំ គច្ឆតីតិ **និន្នគា,** ក្វិ។ **សន្ទ** បសវនេ, ឧ, អស្សិត្តំ, វណ្ណវិការោ, **សិន្ធុ។ សរ** គមនេ, តោ, ឥការាគមោ, **សរិតា។** អាបានំ និវាសោ អាបោ, សមុទ្ទោ, ណោ, តំ គច្ឆតីតិ **អាបគា។ នទ** អព្យត្តសទ្ទេ, នទតីតិ **នទី,** នទាទិ, តរង្គនីប្យត្រ។

ទ្វយំ គង្គាយំ។ ភគីរថេន រញ្ញា និព្ពត្តិតា ភាគីរថីតិ លោកិយា, អស្មាកន្តុ មតេន នាមមត្តមេវេតំ តស្សាតិ សន្និដ្ឋានំ, ឯវំ សព្ពត្រ។ គច្ឆតីតិ **គង្គា, គមិ**តោ គោ, តិបថគតាបិ, តយោ សគ្គមច្ចបាតាលបថេ គតា **តិបថគតា។** សិន្ធូនំ នទីនំ សង្គមោ មេលកោ សម្ភេទោ។ សម្មា ភិជ្ជន្តិ អស្មឹ **សម្ភេទោ, សំ**បុព្ពោ **ភិទិ** មេលនេ, ណោ។

៦៨២. គង្គាទិកា ឥមា បញ្ច នទិយោ មហានទី នាម។ អចិរំ សីឃគមនំ ឯតិស្សមត្ថីតិ **អចិរវតី។ យមុ** ឧបរមេ, ឧនោ, យមស្ស ភគិនី វា **យមុនា,** ភគិន្យត្ថេ ឧនោ។ សរានិ ភវន្តិ យាយ អវធិភូតាយាតិ **សរភូ, សរ** គតិហឹសាចិន្តាសុ វា, ឩ, **អភោ**ន្តោ ច, **សរភូ។ មហ** បូជាយំ, អ, នទាទិ។

ចន្ទភាគាទិកា និន្នគា បញ្ច មហានទិតោ អញ្ញាសំ នទីនំ ភេទា។ ចន្ទភាគោ នាម បព្ពតោ, តតោ បភវតីតិ **ចន្ទភាគា។** សរយោគា វន្តុ, មជ្ឈេ **ស**ការាគមោ, នទាទិ, **សរស្វតី។** វន្តុវត្រាតិសយេ។

៦៨៣. និទ្ទោសំ ជលំ អស្សំ **នេរញ្ជរា,** យទាទិ, អថ វា នេរញ្ជរា នាម តូរិយវិសេសោ, តំសមានសទ្ទតាយ អយំ នទី **នេរញ្ជរា** នាម។ នានាគាហាកុលិភូតតាយ កុច្ឆិតំ វេរំ អស្សា **កាវេរី,** នទាទិ។ នម្មំ សុខំ ទទាតីតិ **នម្មទា,** ណោ។ **អាទិ**នា សរាវតី វេត្តវតី កណ្ហកី កោសិកីអាទិកា អនេកា នទីភេទា សង្គហិតា។

ទ្វយំ ហម្មិយទេវាលយាទីសុ ជលមគ្គេ។ វារិនោ និក្ខមនមគ្គោ **វារិមគ្គោ។ នល** គន្ធេ, អ, នទាទិ, ឡត្តំ, **បនាឡិ,** អយំ ឥត្ថិយំ, បុមេ ច។

តិកំ គាមទ្វារម្ហិ អសុចិបូតិបង្កសម្បុណ្ណាយំ កាសុយំ។ ចិក្ខំ ទុនោតីតិ **ចន្ទនិកា,** យទាទិ។

៦៨៤-៦៨៥. **ជមុ** អទនេ, អលោ, នទាទិ, **ពោ**ន្តោ ច, ឡត្តំ, **ជម្ពាឡី។** អវលគ្គន្តិ អស្មី **ឱឡិគល្លោ, លគ្គ** សង្គេ, អលោ, ឡត្តំ, អស្សិ, **គ**លោបោ, ទ្វិត្តញ្ច។ សាទ្ទបង្កេន បទុមស្ស នាមំ។ សរសិ រុហតីតិ **សរោរុហំ,** រោ។ សតំ បត្តានិ អស្ស, បទ្មវិសេសត្តេប្យស្ស បទ្មត្តា វិសេសតោ អភេទោ។ អរំ វិន្ទតីតិ **អរវិន្ទំ។ បទ** គមនេ, ឧមោ។ **បទុមំ,** អនិត្ថី។ បង្កេ កទ្ទមេ រុហតីតិ **បង្កេរុហំ,** អលុត្តសមាសោយំ។ **នល** គន្ធេ, ឥនោ, ឡត្តំ។ **បុស** វុឌ្ឍិម្ហិ, ខរោ, វុឌ្ឍិ, **សស្ស កោ,** បោក្ខរេ ជលេ ជាតន្តិ វា **បោក្ខរំ។** មុឡាលតោបិ ឧគ្គន្ត្វា បុប្ផតិ **មុឡាលបុប្ផំ។** កំ ជលំ អលយតិ ភូសយតីតិ **កមលំ, អល** ភូសនេ។ ភិសតោបិ ឧគ្គន្ត្វា បុប្ផតីតិ **ភិសបុប្ផំ។** កុសេ ជលេ សេតិ តិដ្ឋតីតិ **កុសេសយំ,** រោ, អលុត្តសមាសោ។ តាមរសម្បិ, តាមរំ ជលំ, "តាមរំ យតមណ្ណោ ចេ"តិ **តន្តតន្តរំ,** តត្រ សេតិ តិដ្ឋតីតិ **តាមរសំ,** រោ។

៦៨៦. **សិតំ** សេតំ កមលំ "បុណ្ឌរីក"ន្តិច្ចតេ, **បុឌិ** ខណ្ឌនេ, មុខិរិត្យេកេ, ឥកោ, **អរា**គមោ ច, **មស្ស ឋោ,** ឥស្សិការោ ច, **បុណ្ឌរីកំ។** រត្តំ តុ កមលំ "កោកនទំ, កោកាសកោ"តិ ចោច្ចតេ។ កោកេ នាទយតីតិ **កោកនាទំ,** ណោ។ វត្តប្បលេ ច, "កោកនទំ, កោកនុទ"ន្តិបិ បាហោ, កេ កនតិ ទិព្ពតីតិ វា **កោកនទំ,** ភូវាទិ, ទោ, អស្សេ្វា។ **កន** ទិត្តិកន្តិគតីសុ, កេ កាសតីតិ **កោកាសកោ,** ណ្វុ, **កាស** ទិត្តិយំ។

ទ្វយំ កេសរេ, កេ ជាយតីតិ កិ, កមលាទិ, តស្មី ជាយតិ, ជលតីតិ វា **កិញ្ជក្ខោ,** ខោ, នស្ស, **លស្ស** វា **កោ,** និគ្គហិតាគមោ, កេ សរតីតិ, អ, សត្តមិយា អលោបោ, ទ្វយមនិត្ថី។ ទ្វយំ បទ្មាទិទណ្ឌេ។ ទណ្ឌសទិសតាយ **ទណ្ឌោ។ នល** គន្ធេ, ណោ។

៦៨៧. ទ្វយំ មុឡាលេ។ **វិស** បេរណេ, **វស្ស ភោ, ភិសំ, ភាស** ទិត្តិយំ វា, អាការស្សិ។ មូលេ ជាយតីតិ **មុឡាលោ,** អញ្ញត្តេ អលោ, រស្សាទិ, **ឡ**ត្តញ្ច, **មូល** បតិដ្ឋាយំ វា, អលោ, សេសំ បុព្ពសទិសំ, ទ្វយំប្យនិត្ថី។

ទ្វយំ កណ្ណិកាយំ។ ពីជស្ស កោសោ អាករោ **ពីជកោសោ។** កណ្ណេ ករិយតីតិ **កណ្ណិកា,** កណ្ណាលង្ការោ, តំសទិសសណ្ឋានតាយ **កណ្ណិកា,** បទុមាទីនំ **សមូហេ** គហនេ វនេត្យេត្តោ។ **សណ** ទានេ, ឌោ, **សណ្ឌំ,** "សណ្ឌំ បទ្មាទិសង្ឃាតេ, គោបតិម្ហិ បុមេ ភវេ"តិ **នានត្ថសង្គហោ។**

៦៨៨. ទ្វយំ បទ្មកុមុទាទិសាមញ្ញេ, តថា ហិ បទ្មំ មហោប្បលំ សិតោប្បលមុច្ចតេ, "កុវលយំ ឧប្បលញ្ច, នីលមិន្ទីវរន្តិ ហិ"ឥតិ **ព្យាឌិ,** "ឧប្បលញ្ច កុវលយំ, នីលមិន្ទីវរំ មត"ន្តិ **ភាគុរិ** ច, "រាមោ សិតិ ច នីលោ, កុវលយមិន្ទីវរញ្ច នីលម្ពុជ"ន្តិ តុ **វររុចិ។** "កុវលយទលសាមោប្បង្គទធិតិ បរិជូ សរ"ន្តិ **មាលធិ, មាធវោ** ច, តត្រ បុព្ពកមតមិហ និស្សីយតេ។ យទ្យេវំ កថ**មុប្បល**សទ្ទេន នីលុប្បលាទីស្វេវ ពុទ្ធិ, ន បន មហោប្បលាទិម្ហីតិ? វុច្ចតេ – សាមញ្ញេបិ ធញ្ញត្តេ យថា **ធញ្ញ**សទ្ទេន កលមាទីស្វេវ ពុទ្ធិ, ន បន មុគ្គាទីសុ, ឯវមិហាបិ។ **ឧ**បុព្ពោ **បា** បានេ, អលោ, ទ្វិត្តំ, ឧទកេ ប្លវតីតិ វា **ឧប្បលំ,** យទាទិ។ កុយា បឋវិយា វលយំ ឥវ សោភាករត្តា **កុវលយំ។**

ទ្វយំ នីលុប្បលេ។ នីលវណ្ណេ, អ, **នីលំ,** ឥន្ទតីតិ ឥន្ទី, នទាទិ, ឥន្ទី លក្ខី, តស្សា វរំ **ឥន្ទីវរំ, ឥន្ទ** បរមិស្សរិយេ វា, ឦរោ។

អស្មី នីលុប្បលេ សេតេ កុមុទំ នាម។ កុយំ មោទតេ **កុមុទំ,** ណោ។ **អស្ស** បទុមាទិនោ កន្ទោ សាលូកមុច្ចតេ។ កំ សុខំ ទទាតីតិ **កន្ទោ, កន្ទ** អវ្ហានេ វា រោទនេ ច។ **សល** គមនត្ថោ **ទណ្ឌកោ** ធាតុ, ឧកោ, ទីឃោ, **សាលូកំ។**

៦៨៩. តិកំ រត្តារត្តសាមញ្ញេ។ កមលតោ អញ្ញតរស្មឹ ជលកុសុមេ, ន តុ រត្តេយេវ, សុគន្ធេន យុត្តំ **សោគន្ធិកំ។** កស្ស ហារំ ឥវ សោភាករត្តា **កល្លហារំ, លា**គមោ, ទ្វិត្តញ្ច។ ទកំ សីតលំ ករោតីតិ **ទកសីតលិកំ។**

ទ្វយំ សេវាលេ។ ឧទកំ សេវតីតិ **សេវាលោ**, អលោ, **វ**ការាគមោ, ឥស្សេ ច។ នីលតីតិ **នីលិកា, នីល** វណ្ណេ, ឥកោ, នីលវណ្ណយោគតោ វា **នីលិកា**, សេវលោបិ, ទ្វយំ បទ្មយុត្តេ ទេសេ, បទ្មសមូហេ ច។ នឡិនី ច បង្កជិនី វិសិនី ច សរោជិនី បទ្មិនីតិ បរិយាយា។ “បទ្មសណ្ឌំ តទាករេ”តិ ហិ បរិយាយំ **រតនមាលាយំ មាធវោ**, វិសំ សមំ, តព្ពន្តតាយ **វិសិនី**, ឥនោ, នទាទិ។ អម្ពុជយោគតោ, អម្ពុជានំ សមូហតោ វា **អម្ពុជិនី។**

៦៩០. តិលពីជាទយោ សេវាលោ នាម។ តត្រ តិលពីជប្បមាណំ ជលសណ្ឋិតំ នីលាទិវណ្ណយុត្តំ **តិលពីជំ** នាម។ **សង្ខោ** នាម សបត្តោ អប្បកណ្ណោ ឧខាបិធានាទិប្បមាណោ សមូលោ ឯកោ សេវាលវិសេសោ។ **បណកោ** នាម ភមរសណ្ឋានោ នីលវណ្ណោ ឯកោ សេវាលវិសេសោ, **បណ** សង្ខាតេ, ណ្វុ, **បណកោ។**

បាតាលវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សកលព្យាករណមហាវនាសង្គញ្ញណចារិនា ករិកុញ្ជរកេសរិនា ធីមតា សិរិមហាចតុរង្គពលេន មហាមច្ចេន វិរចិតាយំ អភិធានប្បទីបិកាវណ្ណនាយំ ភូកណ្ឌវណ្ណនា សមត្តា។

៣. សាមញ្ញកណ្ឌ

១. វិសេស្យាធីនវគ្គវណ្ណនា

៦៩១. **ឥហ** វក្ខមានេ សាមញ្ញកណ្ឌេ **សាង្គោបាង្គេហិ** អង្គឧបាង្គទ្វយសហិតេហិ **វិសេស្យាធីនេហិ** វិសេស្យាយត្តេហិ វិសេសនសទ្ទេហិ សោភនាទីហិ **សំកិណ្ណេហិ** អញ្ញមញ្ញវិជាតិយត្តេហិ ទព្ពក្រិយាគុណាទីហិ **អនេកត្ថេហិ** សមយវណ្ណាទីហិ **អព្យយេហិ** ចិរស្សមាទីហិ ច **កមា** កមតោ វគ្គា កថ្យន្តេ, តេ ច បុព្ពវគ្គសន្និស្សយា, តថា ហិ **សោភនា**ទយោ **ទេវមនុស្សា**ទីសុ វិសេសនភាវេន សម្ពន្ធា, **ក្រិយា**ទយោ តុ តទាធារតាយ, **សមយា**ទយោ វាចកតាយ, **ចិរស្ស**មាទយោ តំក្រិយាវិសេសនភាវេន, តតោយេវ សាធារណត្តា សាមញ្ញកណ្ឌមិទំ។

៦៩២. ឥហ សត្តេ ភិយ្យោ រូបន្តរា លិង្គវិនិច្ឆយោ, សោ អត្រាបិ វត្តេ ភិយ្យោ រូបន្តរាយេវាតិ វិប្បដិបត្តិនិរាសត្ថំ ព្យាបកន្យាយមាហ “**គុណិ**”ច្ចាទិនា។ តស្សត្ថោ – វិសេសនភូតា សព្ពេ គុណសទ្ទា, ទព្ពសទ្ទា, ក្រិយាសទ្ទា ច វិសេស្យាធីនភាវេន ហេតុនាយេវ, ន ភិយ្យោ រូបន្តរាបិ វិសេសនសទ្ទេន សមលិង្គិនោ សិយុន្តិ, យថា – សោភនា ឥត្ថី, សោភនោ បុរិសោ, សោភនំ ចិត្តំ។

៦៩៣-៦៩៦. **សុភ**ន្តំ សោភនេ។ **សុភ** សោភនេ, យុ។ **រុច** ទិត្តិយំ, ឥរោ។ **សាធ** សំសិទ្ធិយំ, ឧ។ មនំ តោសេតីតិ **មនុញ្ញំ។** ញា បរិមាណតោសននិសាមនេសុ, អន្តស្សុការោ, មនំ អា ភុសោ តោសេតីតិ វា **មនុញ្ញំ,** តទា “មនោ អញ្ញា”ន្តិ ឆេទោ, **អា**លោបោ។ **ចរ** គតិភក្ខនេសុ, ណ្វុ, ចរតិ ចិត្តមេត្ថាតិ **ចារុ។** សុដ្ឋុ ទរីយតេ **សុន្ទរំ, ទរ** ទារណេ ។ **វគ្គ** គមនេ, ឧ, **វគ្គុ។** មនោ រមតិ អស្មឹ។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, តោ។ ហរតិ ចិត្តំ **ហារិ,** ណី។ **មន** ញាណេ, ជុ, មនោ ជវតិ យស្មិំ វា **មញ្ជុ, ន**លោបោ។ បិយសីលយុត្តតាយ **បេសលំ, បិយ**ស្ស **បេ,** ឡស្សត្តំ។ **ភទិ** កល្យាណេ, ទោ។ **វា** គតិយំ, មោ។ **កល** សង្ខានេ, យាណោ។ មនំ អប្បេតិ វឌ្ឍេតីតិ **មនាបំ,** មនោ អប្បោតិ យស្មិន្តិ វា **មនាបំ, អាប** បាបុណនេ, អ**បា**ទិបុព្ពោ ច។ លភិតព្ពន្តិ **លទ្ធំ,** តោ, សកត្ថេ កោ។ សុភតីតិ **សុភំ,** សុន្ទរេន សភាវេន ភវតីតិ វា **សុភំ។**

បុង្គវន្តំ ឧត្តមេ, ឧព្ភុតោ អត្យត្ថំ ឧត្តមោ, **ឧភ**សទ្ទតោ ឧព្ភុតត្ថតោ វិសេសត្ថេ តមោ, ឧគ្គតតមត្តា វា **ឧត្តមោ។ វរ** បត្ថនាយំ, **បវរោ។ ឥដ្ឋ**បច្ចយេ **វុឌ្ឍ**ស្ស **ជា**ទេសោ, **ជេដ្ឋោ។** បកដ្ឋំ មុខំ អារម្ភោ អស្ស **បមុខោ។** នត្ថិ ឧត្តរោ ឧត្តមោ យស្មា **អនុត្តរោ។** បមុខោ ច អនុត្តរោ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ អ**បា**ទិបុព្ពេ **វរោ។** មុខមិវ **មុខ្យោ, ឥវ**ត្ថេ យោ។ បទធាតីតិ **បធានំ,** យុ។ បមុខភាវេ តិដ្ឋតីតិ **បាមោក្ខោ,** ឧភយត្រាបិ វុឌ្ឍិ។ បកដ្ឋំ រាតីតិ **បរំ,** ណោ។ “អគ្គ”ន្តិ ជានិតព្ពន្តិ **អគ្គញ្ញំ,** “អគ្គ”ន្តិ បមានិតព្ពន្តិ វា **អគ្គញ្ញំ។ ឧត្តរោ ឧត្តម**សទិសោ។ បធានភាវំ នីតំ **បណីតំ, នី** នយេ, កម្មនិ ណោ។ បរំ បច្ចនីកំ មារេតីតិ **បរមំ,** បកដ្ឋភាវេ រមតីតិវា **បរមំ,** ណោ។ ឥយិដ្ឋេសុ **បសត្ថ**ស្ស, **វុឌ្ឍ**ស្ស ច **សោ, សេយ្យោ, សេដ្ឋោ** ច, “ក្វចាសវណ្ណំ លុត្តេ”តិ ឥស្សេ។ គាមំ នេតីតិ **គាមណិ,** “គស្សិលាទីសុ ណី ក្វាវី ចា”តិ ណី, រស្សោ, **គាមណិ។** សន្តតមតាយ **សត្តមោ, សន្ត**តោ តមោ, **សន្ត**ស្ស ច **សោ។** វិសេសីយតេតិ **វិសិដ្ឋោ, សិស** វិសេសនេ, តោ។ **អរ** គមនេ, ណ្យោ, **ឥ**ការាគមោ, **អរិយោ។** នត្ថិ អគ្គោ យស្មា **នាគោ,** ទីឃាទិ, **គ**លោបោ ច។ ឥ គតិយំ, ណ្វុ, ឥស្សេ, **អ**លោបោ ច, **ឯកោ,** សទិសរហិតតាយ វា ឯកីភាវេ តិដ្ឋតីតិ **ឯកោ,** កោ។ ឧស្សាបេតិ បច្ចនីកេតិ **ឧសភោ, ឧស** ទាហេ, អភោ ។ **អជ** គមនេ, អ, **ជ**ស្ស **គោ,** ទ្វិត្តំ, **អគ្គោ។** មុច មោចនេ, ហីនមជ្ឈិមភាវេហិ មុច្ចតីតិ **មោក្ខោ,** តោ, **ត**ស្ស **ខោ។ មោក្ខ** មោចនេ វា, អ។ បធានភាវំ គច្ឆតីតិ **បុង្គវោ,** យទាទិ, បុក្ខលោប្យត្រ, **បុស** វុឌ្ឍិម្ហិ, អលោ, **ស**ស្ស **ខោ,** អសរូបទ្វិត្តំ។ ឯតេ **ចុត្តមា**ទយោ សមាសគាបិ អសមាសគាបិ ឧត្តមត្ថវាចកា។ **អមរកោសេ** បន នាគោសភបុង្គវានំ សមាសគត្តេយេវ ឧត្តមត្ថវាចកតា វុត្តា, វុត្តញ្ច –

> “ឧត្តរស្មិំ បទេ ព្យគ្ឃ-បុង្គវោ’សភកុញ្ជរា;
> សីហសទ្ទូលនាគាទ្យា, បុមេ សេដ្ឋត្ថគោចរា”តិ [អមរ ២១.៥៩]។

តស្សត្ថោ – **ព្យគ្ឃា**ទយោ កម្មធារយសមាសេ សតិ ឧត្តរបទីភូតា សេដ្ឋត្ថវិសយា បុព្ពបទស្ស សេដ្ឋត្ថវាចកា បុល្លិង្គា ច ភវន្តិ, យថា “បុរិសព្យគ្ឃោ, មុនិបុង្គវោ”ឥច្ចាទិ។ **សីហា**ទយោ, **អាទិ**នា **វរាហបុណ្ឌរីកធោរយ្ហសោវីរា**ទយោ ច សមាសគា កម្មធារយសមាសេ ឧត្តរបទភូតា សេដ្ឋត្ថវាចកា បុមេវ ភវន្តិ, យថា “សក្យសីហោ, ករិកុញ្ជរោ, បុរិសសទ្ទូលោ, បុរិសវរាហោ”ឥច្ចាទិ។

៦៩៧. ចិត្តស្ស, អក្ខិនោ ច បីតិជនកំ វត្ថុ អព្យាសេកំ, អសេចនញ្ច នាម, ន ព្យាសិញ្ចន្តិ នក្ខរន្តិ នយនមនានិ យស្មាតិ **អព្យាសេកំ, អសេចន**ញ្ច, ន ព្យាសិញ្ចន្តិ ច យស្មឹ អាគន្តុកភូតានិ អញ្ញរសានីតិ វា **អព្យាសេកំ, អសេចន**ញ្ច។ ណោ, យុ ច។

ឆក្កំ តង្ខេ វត្ថុម្ហិ។ តច្ឆិតព្ពំ, ឯសិតព្ពន្តិ វា **តដ្ឋំ, តសុ** តច្ឆាយំ, **តស** គវេសនេ ច, តោ។ សុភគ្គំ គច្ឆតីតិ **សុភគំ**, ក្វិ។ ហទយេ សាធុ, ហទយស្ស វា បិយន្តិ **ហជ្ជំ**, ណោ, **ទ**ន្តស្ស លោបោ, **ឡ្យស្ស ជ្ជោ។** ទយិតព្ពំ អាទាតព្ពន្តិ **ទយិតំ**, តោ។ **វល្ល** សំវរណេ, កម្មនិ អភោ។ បិយាយិតព្ពន្តិ **បិយំ,បី** តប្បនកន្តីសុ, ណ្យោ, រស្សាទិ។

៦៩៨. តិកំ តុច្ឆេ។ **តុច** វិនាសេ, ឆោ។ **រិច** វិយោជនសម្ពជ្ជនេសុ, សម្ពជ្ជនំ មិស្សនំ, តោ, សកត្ថេ កោ។ សុនស្ស ហិតំ **សុញ្ញំ**, យោ, **ន្យស្ស ញ្ញោ, សុន** គតិយំ វា, យោ។ ទ្វយំ អសារេ។ **ផល** និប្ផត្តិយំ, ឧ, គុ វា។ បុព្ពត្រ **គោ**ន្តោ, អស្សេ, **ផេគ្គុ។**

តិកំ បរិត្តេ។ **មេធ** ហឹសាសង្គមេសុ, មេធីយតេ សង្គមីយតេ **មេជ្ឈំ**, ណ្យោ, **ឈស្ស ឈោ**, អសរូបទ្វិត្តំ។ **បុ** បវនេ, តោ, ទីឃាទិ។ វុឌ្ឍាវាទេសោ, **ត**ការាគមោ ច។ ទ្វយំ អវិរទ្ធេ។ ន វិរជ្ឈតីតិ **អវិរទ្ធោ, រធ** ហឹសាបរាធាបគមនេសុ, តោ។ “ធឍភហេហិ ធឍា ចេ”តិ **តស្ស ធោ។ បណ** ព្យវហារថុតីសុ, ណ្វុ, វិរទ្ធវោហារេន ន បណាមេតីតិ **អបណ្ណកោ។**

៦៩៩-៧០១. ទ្វយំ ជាត្យាចារាទិនា អនិន្ទិតេ។ **ឧ**បុព្ពោ, **ប**បុព្ពោ ច **កស** វិលេខនេ, ហឹសាយញ្ច, តោ, “សាទិសន្តបុច្ឆភន្ជហំសាទីហិ ដ្ឋោ”តិ សហាទិព្យញ្ជនេន **តស្ស ដ្ឋោ។**

គារយ្ហន្តំ ជាត្យាចារាទិនា និន្ទិតេ។ និហីយតេតិ **និហីនោ, ហា** ចាគេ, តនោ, ទីឃោ។ អ**បា**ទិបុព្ពេ **ហីនោ។ លម** និន្ទាយំ, ណ្វុ, **លាមកោ។ កិដ** គតិយំ, **បតិ និ**បុព្ពោ តុ និន្ទាយំ, ឃោ, **បតិកិដ្ឋំ, និកិដ្ឋ**ញ្ច។ **តត្តុរ**សទ្ទោ លាមកត្ថវាចកោ បាដិបទិកោ, “ជាត្យាចារាទីហិ និហីនោយ”ន្តិ អវទិតព្ពោតិ **អវជ្ជោ**, តព្ភាវត្ថោ ចេត្ថ **អ**ការោ។ **វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ណ្យោ, **ឡ្យស្ស ជ្ជោ។** កុច្ឆា សញ្ជាតា អស្ស **កុច្ឆិតោ។** អធោភាគេ ជាតោ **អធមោ**, ឱស្សត្តំ។ **ឧម** និន្ទាយំ, កម្មេ អ, សកត្ថេ កោ, ឧស្សោ, **ឱមកោ។** គរហិតព្ពោតិ **គារយ្ហោ, គរហ** និន្ទាយំ, ណ្យោ, វណ្ណវិបរិយយោ។

ទ្វយំ មលយុត្តេ។ មលយុត្តកាយ **មលីនោ**, តនោ, ទីឃោ។ អស្សត្ថត្ថេ ឦ, **មស**បច្ចយេ **មលីមសោ**, កច្ចរំ, មលទូសិតម្បិ, កុច្ឆិតំ ចរតីតិ **កច្ចរំ។**

តិបាទំ វិបុលេ។ **ព្រហ** វុទ្ធិយំ, រាជាទិ, **ព្រហា។ មហ** បូជាយំ, អន្តោ។ **បុល** មហត្តេ, **វិបុលំ។ សល** គមនេ, **វិសាលំ**, ណោ។ **បថ** សង្ខ្យានេ, ឧលោ, អស្សុ, **បុថុលំ, ឧម្ហិ បុថុ។ គរ** សេចនេ, ឧ, **គរុ។ អរ** គមនេ, ឧ, អស្សុ, **ឧរុ។ តន** វិត្ថារេ, តោ, **តណ្ណ**ាទេសោ, **តស្ស ថោ**, អស្សិ, អសរូបទ្វិត្តំ, **វិត្ថិណ្ណំ។**

វបវន្តំ ថូលេ។ **បី** តប្បនកន្តីសុ, តនោ។ **ថូល** បរិព្រូហនេ, អ។ **បីធាតុតោ** ឦវរោ, **បីវរំ។ ល**បច្ចយេ **ថុល្លំ**, រស្សាទិ។ **វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, វទតីតិ **វបវំ**, អរោ, **ទស្ស ហោ។** ថូលមុបចិតមំសវិបុលាយតមំសាទិ។

ទ្វយំ សន្និចិតេ។ **អានិ**បុព្ពោ **ចិ** ចយេ, កម្មេ តោ, **អាចិតំ, និចិត**ញ្ច។

៧០២. សិលោកោ សព្ពស្មឹ។ សរតីតិ **សព្ពំ**, វោ, **វស្ស ច ពោ។ សំ**បុព្ពោ **អសុ** ខេបនេ, តោ, **សមត្តំ**, អថ វា **សម តិម** វេកល្លព្យេ, តោ, **សមត្តំ។** ន ខិយតីតិ **អខិលំ**, លោ, **អខិលំ, និខិល**ញ្ច តថា។ **សក** សត្តិយំ, អលោ, កលាភិ អវយវេហិ សហ វត្តតេតិ វា **សកលំ។** សេសតោ អវសិដ្ឋតោ និក្កតំ **និស្សេសំ។ កស** គមនេ, តនោ, **ណ**ត្តំ, **កសិណំ។** ន សេសំ អវសិដ្ឋំ **អសេសំ។** អគ្គេន សិខរេន សង្គតំ **សមគ្គំ។** កតេ សមាសេ បុព្ពនិបាតោ អភិធានា។ **ឩន** បរិហានេ, ន ឩនំ អស្មឹ **អនូនកំ**, កោ។

៧០៣. **ពហុល**ន្តំ ពហុត្ថេ, ភាវេតិ វឌ្ឍេតីតិ **ភូរិ, ភូ** សត្តាយំ, រិ, **ភូរិ**, ទីឃាទិ, រស្សន្តោ, **ឦម្ហិ ភូរី**, មេធា។ **បហុ** សត្តិយំ, តោ, **ឧ**ការាគមោ, **ប**បុព្ពោ **ហូ** សត្តាយំ វា, រស្សោ។ **បចិ** វិត្ថារេ, ឧរោ, **បចុរំ។ ភី** ភយេ, ភាយតិ យស្មាតិ **ភិយ្យោ**, ទ្វិត្តំ។ សម្បហោតីតិ **សម្បហុលំ**, លោ។ **ពាហ** វុឌ្ឍិយំ, ឧ, **ពាហុ។ យេភុយ្យ**សទ្ទោ ពហុលត្ថវាចកោ បាដិបទិកោ។ ពហូ អត្ថេ លាភីតិ **ពាហុលំ។**

ទ្វយំ ពាហិគតេ។ ពហិ ជាតំ **ពាហិរំ**, តរណោ។

៧០៤-៧០៦. **យេសំ** បទន្តានំ **មត្តំ** បមាណំ សតាទិតោ **បរំ** អធិកំ ភវតិ, តេ **បរោសតាទី។ អាទិ**នា បរោសហស្សាទិ។ សតតោ បរោ **បរោសតំ។** សហស្សតោ បរោ **បរោសហស្សំ,** បរស្ស បុព្ពនិបាតោ អភិធានា **បរ**សទ្ទា **ឱ**ការាគមោ។ បជ្ជំ អប្បេ។ បរិតោ អត្តំ ខណ្ឌិតំ **បរិត្តំ។ សុខ** តក្រិយាយំ, តក្រិយា សុខនំ, ឧមោ។ **សុច** សោចនេ វា។ **ខុទ** បិបាសាយំ, ទោ, **ខុទ្ទំ។ ថុច** បសាទេ, ណោ។ **អល** ភូសនបរិយត្តិនិវារណេសុ, បោ, **លស្ស បោ, អប្បំ។ កិស** តនុករណេ, ណោ។ **តនុ** វិត្ថារេ។ **ចិ** ចយេ, ឧលោ, ទ្វិត្តំ, **ចុល្លំ,** នីចេ បន **ចុល្លោ។ មា** មានេ, ឆទាទីហិ តោ។ រស្សាទិ, **មត្តា,** ឥត្ថិយំ។ **លិស** អប្បីភាវេ, អ។ **លូ** ឆេទនេ, លុយតេតិ **លវោ,** អ។ **អណ** គត្យត្ថោ, ឧ។ **កណ** សទ្ទេ, អ, **កណោ។** លវាទីហិ សហ កណោ បុមេ, វុត្តញ្ច **អមរកោសេ** “បុមេ លវលេសកណាណវោ”តិ [អមរ ២១.៦២]។

ញត្តន្តំ សមីបេ។ សង្កតា អាបោ យស្មឹ **សមីបំ,** អាស្សី។ **បា**ទិតោ យទាទិនា កដោ, **និកដោ,** នត្ថិ កដោ អាវរណំ ឯតស្សាតិ វា **និកដោ។ សទ**ស្មា តោ, អាសន្នោ។ កណ្ឋំ សមីបំ ឧបគតំ **ឧបកណ្ឋោ។** “កណ្ឋោ គលេ សន្និដ្ឋានេ, សទ្ទេ មទនបាទបេ”តិ ហិ **នានត្ថសង្គហោ,** ឥធ បន **កណ្ឋ**ស្ស **កដ្ឋា**ទេសោ, **ណ**លោបោ វា។ អភ្យាសីទតីតិ **អភ្យាសោ។** “អភ្យាសោ តុ សមីបម្ហិ, បុមា អភ្យសនេបិ ចេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២១.៦៧] **រភសោ។** សហ អន្តេន **សន្តិកំ,** សកត្ថេ ឥកោ។ វិទូរបដិបក្ខត្តា **អវិទូរំ។** សង្គតំ អន្តំ **សាមន្តំ, ស**សទ្ទស្ស ទីឃោ, និគ្គហីតស្ស មោ, **សំ និ**បុព្ពោបិ **កដ្ឋ**សទ្ទោ សមីបត្ថោយេវាតិ ទស្សនត្ថំ ឧទាហដំ, **កស** វិលេខនេ វា, តោ, **សន្និកដ្ឋំ។** អន្តិកភាវំ ឧបគតំ **ឧបន្តិកំ។** សហ កាសេន វត្តតេ **សកាសំ, កាស** ទិត្តិយំ។ អន្តយោគា អន្តិកំ, ឥកោ។ ញាយតេតិ **ញត្តំ,** តោ, **សកាស**សទ្ទេន សនិខសទេសសវិធសមរិយាទសវេសាបិ គយ្ហន្តិ។ សហ និខេន, សហ ទេសេន, សហ វិធាយ, សហ មរិយាទាយ, សហ វេសេន វត្តតេតិ វិគ្គហោ, ព្យប្បត្តិនិមិត្តំ, រុឡ្ហីសទ្ទា បន ឯតេ។

ទូយំ ទូរមត្ថេ។ ទុក្ខេន អរតិ យំ ទូរំ។ **វិប**បុព្ពោ **កដ្ឋ**សទ្ទោ ទូរេ, សកត្ថេ កោ, **វិប្បកដ្ឋកំ។**

៧០៧. តិកំ យនេ, នត្ថិ អន្តរំ ឆិទ្ទំ យស្ស។ **ហន**តិស្មា អ, **ហស្ស ឃោ** ច, **ឃនំ។ សមុ** ឧបសមេ, ទោ, **សន្ទំ។** បាទោ វិរឡោ។ វិរមតីតិ **វិរឡំ,** អ, វណ្ណវិការោ។ បិយោ លវោ អប្បោ យស្មឹ **បេលវំ, បិយ**ស្ស **បេ, បិលិ** គមនេ វា, អវោ។ **តនុ** អប្បាទីសុបិ។

ទូយំ ទីឃេ។ **យត** អាយតនេ, **អាយតំ។ ឥ** គមនេ វា, តោ, ភូវាទិ, ឥស្សេ, ឯ អយ, ទីឃាទិ។ **ទិ** ខយេ, ឃោ, ទីឃាទិ។ តិកំ វដ្តលេ។ និក្ខតំ តលំ អស្មាតិ **និត្តលំ។ វដ្ត** វដ្តនេ, **វដ្តំ,** លតាទិ។ **ឧល**បច្ចយេ **វដ្តុលំ។**

៧០៨. **ឧច្ចិត**ន្តំ ឧន្នតេ។ **ចិ** ចយេ, ឧច្ចិនោតីតិ **ឧច្ចោ,** អ។ ឧន្នមតីតិ **ឧន្នតោ។ តុជ** ហឹសាយំ, ផលនេ ច, អ, **តុង្គោ។** ឧគ្គតំ អគ្គំ អស្ស **ឧទគ្គោ។** ឧទ្ធំ សិតោ **ឧច្ឆិតោ, សិ** សេវាយំ, តោ, **សស្ស ឆោ,** អសរូបទ្វិត្តំ, **ឧច្ចិតោ។** បំសុបិ, បកដ្ឋោ អំសុ ទិត្តិ យស្ស **បំសុ។**

តិកំ វាមនេ។ ឧទ្ធំ ន អញ្ចតីតិ **នីចោ, អញ្ច** គមនេ, ណោ, **អ**ការញ្ចការានំ លោបោ, **និ**សទ្ទោ អត្រ និសេធេ។ **រស** សទ្ទេ, សោ, **រស្សោ។ វា** គមនេ, មនោ, **វាមនោ។**

តិកំ ឧជុម្ហិ។ ន ជិម្ហំ កុដិលំ **អជិម្ហំ។** តស្មឹ អវង្កតាយ បកដ្ឋោ គុណោ យស្ស **បគុណោ។ អជ** គមនេ, ឧ, អស្សុ, **ឧជុ។**

៧០៩. ឆក្កំ វង្កេ។ **អល**ធាតុម្ហា អរោ, **ឡ**ត្តំ។ **វេល** គមនេ, តោ, ទ្វិត្តាទិ, វិរូបេន ឥលយតីតិ វា **វេល្លិតំ,** តោ, **ឥល** គមនេ។ **វង្ក** កោដិល្យេ, អ។ **កុដ** ឆេទនេ, ឥលោ, **កុដ** កោដិល្យេ វា។ **ហា** ចាគេ, កត្តរិ មោ, ទ្វិត្តំ, វណ្ណវិបរិយយាទិ, **ជិម្ហំ។ កុញ្ច** កោដិល្យេ, តោ។ វក្កម្បិ, **វក្ក** គមនេ។

បញ្ចកំ ធុវេ។ **ធុ** គតិថេរិយេសុ, អ, **ឧវា**ទេសោ។ សស្សតេ និច្ចេ ភវោ **សស្សតោ។ និច្ចោ** វុត្តោ [អភិធានប្បទីបិកាដីកា]។ សទា កាលេ ភវោ **សទាតនោ។ សន**សទ្ទោ និច្ចត្ថោ សត្តម្យន្តោ និបាតោ, **សនំ** សទ្ទោ វា [អភិធានប្បទីបិកាដីកា], តត្រ ភវោ **សនន្តនោ,** ឧភយត្រាបិ ភវត្ថេ តនោ, បុព្ពេ និគ្គហីតាគមោ។

៧១០. ឯកេនេវ ភាវាទិរូបេន កាលស្ស ព្យាបកោ និព្ពានាកាសាទិកូដដ្ឋោតិ បកាសិតោ។ មាយានិច្ចលយន្តាទីសុ **កូដំ** វត្តតិ [អភិធានប្បទីបិកាដីកា]។ និច្ចលោ តិដ្ឋតីតិ **កូដដ្ឋោ,** បព្ពតោ, កូដដ្ឋោ វិយ សទា តិដ្ឋតីតិ **កូដដ្ឋោ។**

ទ្វយំ លហុកេ។ **លង្ឃ** គតិ សោសនេសុ, ឧ, **ឃស្ស ហ**ត្តំ, និគ្គហីតលោបោ, **លហុ**, លឃុបិ។ **សំ**បុព្ពេ, សត្ថិក**ក**បច្ចយេ ច **សល្លហុកំ។** តិកំ សង្ខាតេ។ **ខ្យា** កថនេ។ **គណ** សង្ខានេ។ **មា** បរិមាណេ, សព្ពត្រ តោ។

៧១១. តិកំ តិខិណេ។ **តិជ** និសានេ, ហោ, វណ្ណវិការោ, **តិណ្ហំ។ តិជ** និសានេ, ឥនោ, **ជស្ស ខោ, ណ**ត្តំ, **តិខិណំ។ តិជ**តោយេវ រោ, **ជស្ស ឞោ, ព**ត្តំ, **តិព្ពំ។** តិកំ ចណ្ឌេ។ **ចណ្ឌ** កោបេ, **ចណ្ឌំ។ ឧជ្ជ** ពលបាលនេសុ, អ, **ជ្ជស្ស គ្គោ, ឧគ្គំ។ ខរ** វិនាសេ, អ, **ខរំ។**

ចតុក្កំ ជង្គមេ។ **គមុ** គមនេ, ទ្វិត្តាទិ, **ជង្គមំ។ ចរ** គមនេ, អ, **ចរំ។** តសតិ ចលតីតិ **តសំ, តស** ឧព្ពេគេ, ឧព្ពេគោ ភយំ, ចលនញ្ច។ **ចរ**ភិស្មា ចរោ, មជ្ឈេ ទីឃោ, **ចរាចរំ,** អព្ភាសន្តេ វា រាគមោ, **ចរាចរំ,** សព្ពត្រ **អ**បច្ចយោ។ ឥង្គម្បិ, ឥង្គតីតិ **ឥង្គោ, ឥង្គ** គមនេ។

៧១២-៧១៣. ទ្វយំ ចលនមត្តេ។ **កម្ប** ចលនេ។ **ចល** កម្បនេ, សព្ពត្រ កត្តរិ យុ។

ទ្វយំ អធិកេ។ អតិរិច្ចតីតិ **អតិរិត្តោ, រិច** វិយោជនសម្បជិច្ឆនគតីសុ, តោ, ភុជាទិ។ អធិ ឯតិ គច្ឆតីតិ **អធិកោ, ឥ** គមនេ, កោ។

ជង្គមា បាណិតោ អញ្ញោ ថាវរោ នាម, តិដ្ឋតីតិ **ថាវរោ, ឋា** គតិនិវត្តិយំ, វរោ, វណ្ណវិការោ, **ថាវរោ,** ឋាវរោបីត្យេកេ។

ចតុក្កំ លោលេ។ **លោល** ឧម្មាទនេ។ **ចល** កម្បនេ, ទ្វិត្តាទិ, **ចញ្ចលំ។ តរ** ប្លវនតរណេសុ, តរំ លាតីតិ **តរលំ,** ឯតេ ចលនមត្តេបិ។

ចតុក្កំ បុរាណេ។ បុរេ ភវោ **បុរាណោ,** យទាទិនា **ន**បច្ចយោ, **ណ**ត្តំ។ បុរា ភវោ **បុរាតនោ, តន**បច្ចយោ។ **សនំ**សទ្ទោ ឥហ សត្តម្យន្តោ បុរាណត្ថេ និបាតោ។ តត្រ ភវោ **សនន្តនោ,** បុព្ពេ វិយ **សនំ**សទ្ទោ វា, តត្រាបិ បុព្ពេ វិយ និគ្គហីតាគមោ។ **ចិរំ**សទ្ទោ និបាតោ សត្តម្យន្តោ បុរាណត្ថោ ឥហ គយ្ហតេ, តត្រ ភវោ **ចិរន្តនោ។** និគ្គហីតលោបោ **ចិរកាលា**ទីសុ។

ចតុក្កំ អភិនវេ។ បតិតោ អគ្គោ យស្ស **បច្ចគ្ឃោ, គស្ស ឃោ,** ពហុកោ វា អគ្ឃោ យស្ស **បច្ចគ្ឃោ,** អនេកត្ថត្តា ហិ ឧបសគ្គនិបាតានំ ពហុកត្ថោ ឯត្ថ **បតិ**សទ្ទោ។ **នវ**សទ្ទាសកត្ថេ តនោ, **នវស្ស នុ**ភាវោ ច។ នវោ ឯវ **អភិនវោ, នុ** ថុតិយំ, អ, **នវោ។**

៧១៤-៧១៥. បញ្ចកំ កក្ខឡេ។ កន្តតីតិ **កុរូរំ,** ឩរោ, **កន្ត**ស្ស ច **កុរា**ទេសោ, **ករ** ហឹសាយំ វា, ឩរោ, អស្សុរ។ **កឋ** កិច្ឆជីវនេ, មុទ្ធជទុតិយន្តោ ធាតុ, ឥនោ, វណ្ណវិបរិយយេ កឋិនន្តិបិ។ **ទល** វិទារណេ, ហោ, **ឡត្តំ, ពហ** វុទ្ធិម្ហិ វា, **ពស្ស ទោ,** ឡន្តោ ច, **ទឡ្ហំ ទហ** ភស្មីករណេ វា, អ, ឡន្តោ ច។ និដ្ឋាតីតិ **និដ្ឋុរំ, ឋា** គតិនិវត្តិយំ, ឧរោ។ **កក្ខ** ហសនេ, អលោ, ឡត្តំ។ កឋោរំ, ជរឋំ, មុត្តិមំ, មុត្តម្បិ, **កឋ** កិច្ឆជីវនេ, ឱរោ។ **ជរ** ជីរណេ, ភូវាទិ, ឋោ។ មុត្តិ កឋិន្យំ, តំយោគា **មុត្តិមំ។ អ**បច្ចយេ **មុត្តំ។**

សត្តកំ អន្តេ។ **អម** គមនេ, តោ, **អន្តោ,** អនិត្ថី។ **បរិ**បុព្ពោ **បរិយន្តោ។ ប**បុព្ពោ **បន្តោ។** បច្ឆា ភវោ **បច្ឆិមោ។** អន្តេ ភវោ **អន្តិមោ,** ឥមោ។ ជឃនេ សាធុ **ជិឃញ្ញំ,** យោ, អស្សិ។ **ចរ**តិស្មា ឥមោ។ **ចរិមំ, ចរ**សទ្ទា វា ឥមោ។

ចតុក្កំ បឋមេ។ **បុព្ព** បូរណេ, អ។ អគ្គំ សេដ្ឋេបិ វុត្តំ។ **បឋ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, អមោ, **បថ** សង្ខានេ វា, អមោ, វណ្ណវិការោ, **បឋមំ,** បថមន្តិបិ។ អាទីយតេ បឋមំ គណ្ហីយតេតិ **អាទិ,** ឥ, បុមេ, **សោ**សទ្ទោ **អាទិ**ស្ស បុល្លិង្គត្ត ជោតកោ, បុរិមំ, បុរត្ថាបិ, ភវត្ថេ ឥមត្ថា។

ទ្វយំ អនុច្ឆវិកេ។ បដិគ្គហិតោ រូបោ **បតិរូបោ។** ឆវិយា អនុរូបំ **អនុច្ឆវិកំ,** សកត្ថេ កោ។

ទ្វយំ និរត្ថកេ។ **មូហ** វេចិត្តេ, អ, **ហស្ស ឃោ។** នត្ថិ អត្ថោ យស្ស, សកត្ថេ កោ។

៧១៦. ទ្វយំ បាកដេ។ វិសិដ្ឋោ អត្ថោ យស្ស **ព្យត្តំ។ បុដ** បកាសនេ, **បុដ** វិកាសនេ វា។

តិកំ មុទុម្ហិ។ **មុទ** មោទនេ, ឧ, **មុទ** សំសគ្គេ វា។ សោភនំ កុមារំ កន្តិ យស្ស។ **កុ** សទ្ទេ, អលោ, មន្តោ ច។

ទ្វយំ ឥន្ទ្រិយគ្គយ្ហេ។ អក្ខំ ឥន្ទ្រិយំ បតិគតំ និស្សិតំ, អក្ខេន វា បតិគតំ **បច្ចក្ខំ,** កតេ សមាសេ **បតិ**សទ្ទស្ស បុព្ពនិបាតោ អភិធានតោ។ ឥន្ទ្រិយំ ចក្ខាទិកំ, តេន គយ្ហំ **ឥន្ទ្រិយគ្គយ្ហំ។**

ទ្វយំ អបច្ចក្ខេ។ បច្ចក្ខវិបរីតំ **អបច្ចក្ខំ,** បរមាណ្វាទិ។ ឥន្ទ្រិយំ អតិក្កន្តំ **អតិន្ទ្រិយំ។**

៧១៧. ចតុក្កំ អញ្ញត្ថេ។ **ឥតរ**សទ្ទោ បាដិបទិកោ អញ្ញត្ថវាចកោ, **ឥទំ**សទ្ទា វា តរោ អញ្ញត្ថេ, **ទំ**លោបោ ច ។ **អញ្ញ**សទ្ទា សកត្ថេ តរោ។ ឯកោ សេដ្ឋេបិ វុត្តោ។ **អញ្ញ**សទ្ទោ បាដិបទិកោ ភិន្នត្ថោ, ន ញាយតេតិ វា **អញ្ញោ។**

តិកំ នានប្បការេ។ ពហវោ វិធា បការា អស្ស **ពហុវិធោ។** វិចិត្តា វិធា យស្ស **វិវិធោ។**

ទ្វយំ អនិវារិតេ។ នត្ថិ ពាធោ និសេធោ យស្ស **អពាធំ។** នត្ថិ អគ្គឡំ អស្ស។

៧១៨. ចតុក្កំ អសហាយេ។ អសហាយត្ថេ **ឯក**តោ អាកី, ច្ចោ, កោ ច, **ឯកាកី, ឯកច្ចោ។** អញ្ញត្ថេបិ **ឯកកោ** វុត្តោ។ **សមា** តុល្យត្ថា។

អនេកសម្ពន្ធិនិ **សាធារណា**ទិទ្វយំ។ សហ អាធារណេន វត្តតីតិ **សាធារណំ,** យទាទិ, ថិយំ សាធារណី, សាធារណា ច។ សមានមេវ **សាមញ្ញំ,** យោ, **សាមញ្ញា** ឥត្ថិយំ។

ទ្វយំ អប្បាវកាសេ។ សម្ពាធតេ អស្មឹ, រោ។ **សំ**សទ្ទា កដោ, យទាទិ, **សង្កដំ,** សហ អាវរណេន វត្តតីតិ វា **សង្កដំ,** សហត្ថោ **សំ**សទ្ទោ។

៧១៩. ***វាមំ កឡេវរំ*** វាមកាយោ សព្យំ នាម។ “សព្យំ វាមេ ច ទក្ខិណេ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២១.៨៤] ហិ **អជយោ, សវ** គតិយំ, យោ។ **ទក្ខិណំ** កឡេវរំ អបសព្យំ, សព្យតោ អបគតំ **អបសព្យំ។**

ទ្វយំ វិបរីតេ។ បដិកូលតិ អាវរតីតិ **បដិកូលំ, កូល** អាវរណេ។ **អបសព្យំ** ទក្ខិណេបិ វុត្តំ។

ទុរធិគមន្តោ បថំ គហនំ, យថា – គហនមេតំ សត្ថំ, ទុព្ពិវេកមិច្ចត្ថោ។ គច្ឆន្តំ ហន្តីតិ **គហនំ,** គហណម្បិ, យទាទិ។ **កល** គមនេ, ឥលោ, កលី លាតីតិ វា **កលិលំ។**

៧២០-៧២១. ទ្វយំ ពហុប្បការេ។ ឧច្ចញ្ច តំ អវចញ្ចេតិ **ឧច្ចាវចំ,** កម្មធារយោ។ ពហវោ ភេទា អស្ស។

តិកំ ជនាទិនិរន្តរគតេ។ **សង្ក** សង្កាយំ, តោ។ **កិរ** បក្ខេបវិក្ខិបនេសុ, តោ, **ឥណ្ណា**ទេសោ។ **សង្ក** សង្កាយំ, ឧលោ, **សង្កុលំ, សំ**បុព្ពោ **កុល** សន្តានេ វា, រោ។

សិលោកោ ឆេកេ។ កតោ អភ្យាសិតោ ហត្ថោ បទត្ថោ យេន **កតហត្ថោ។ កុស** សិលេសនេ, អលោ។ បកដ្ឋា វីណា អស្ស។ អភិជានាតិ **អភិញ្ញោ។ សិក្ខ** វិជ្ជោបាទានេ, តោ។ **បុណ** កម្មនិ សុភេ, រោ។ **បដ** គមនេ, ឧ។ **ឆិទិ** ទ្វិធាករណេ, កត្តរិ អ, **ទស្ស កោ។ ចត** យាចនេ, ឧរោ។ **ទល** ទិត្តិយំ, ខោ, **លស្ស កោ, ទក្ខ** វុឌ្ឍិយំ វា, អ, **ទក្ខ** វុឌ្ឍិហឹសាគតិសីឃេសុ វា។ **បិស** ហឹសាពលទាននិកេតនេសុ, អលោ, **បេសលោ។** កតមុខោ, កតីបិ, **កត**សទ្ទោ អភ្យាសិតត្ថោ, កតំ អព្យាសិតំ មុខំ ឧបាយោ អនេនាតិ **កតមុខោ។** កតំ អស្សត្ថីតិ **កតី។**

សត្តកំ ពាលេ។ **ពល** បាណនេ, ពលតីតិ **ពាលោ,** អស្សាសិតបស្សាសិតមត្តេន ជីវតិ, ន បញ្ញាជីវិតេនាត្យត្ថោ។ **ទា** កុច្ឆាយំ គតិយំ វា, តុ, ទ្វិត្តំ, រស្សាទិ។ **ជល** ធញ្ញេ, អ, ឡត្តំ។ **មូហ** វេចិត្តេ, លោ, វណ្ណវិបរិយយោ, **មូឡ្ហោ។ មន្ទ** ជឡត្តេ។ ពាល្យយោគា **ពាលិសោ,** ឥសោ។ អញ្ញោ, យថាជាតោបិ, ន ជានាតីតិ **អញ្ញោ។** យាទិសោ ជាតោ វិវេកោ **យថាជាតោ។**

៧២២. តិកំ ភាគ្យសម្បន្នេ។ បុញ្ញំ, សុកតញ្ច យស្មឹ អត្ថិ **បុញ្ញវា, សុកតី,** វន្តុ, ឦ ច។ ធនំ គហណំ លទ្ធោតិ **ធញ្ញោ,** យោ។ ទ្វយំ មហាវីរិយេ។ **មហាធិតិ** មហាវីរិយោ។ ទ្វយំ មហិច្ឆេ។ មហាសយោបិ។

ទ្វយំ ពហុលហទយេ, បសត្ថហទយេ ច។ ហទយំ ពហុលំ, បសត្ថញ្ច យស្ស **ហទយី, ហទយាលុ** ច, តព្ពហុលេ ឦ, អាលុ ច, សុហទយោបិ។

៧២៣. ទ្វយំ ហដ្ឋចិត្តេ។ “ហាសមនោ វិកុព្ពានោ, បមានោ ហដ្ឋមានសោ”តិ [អមរ ២១.៧] **អមរសីហោ។** ទ្វយំ ទុម្មនេ។ ទុដ្ឋំ, ទុក្ខិតំ វា មនោ យស្ស។ វិរូបំ មនោ យស្ស។ អន្តមនោបិ។

ចតុក្កំ ពហុប្បទេ។ យាចកានំ វទំ វចនំ ជានាតីតិ **វទានិយោ, វទញ្ញូ** ច, ឥយោ, រូ ច, បុព្ពត្រព្ពស្ស **នា ទេ**សោ, មជ្ឈទីឃោ ច។ ទានេ សោណ្ឌោ បសុតោ។ **សោណ្ឌ**សទ្ទោត្រ មជ្ជមទេត្យេកេ, ថូលលក្ខោប្បត្រ, ទានត្ថំ ថូលំ លក្ខំ អស្ស។

៧២៤. សិលោកោ បាកដមត្តេ។ **ខ្យា** បកាសនេ, តោ។ **បតិ**បុព្ពោ **ឥ** គមនេ, តោ។ អភិមុខំ ឯតីតិ **បតីតោ។ ញា** អវពោធនេ, តោ, **បញ្ញាតោ, អភិញ្ញាតោ** ច។ **បថ** ខ្យានេ។ **សុ** គតិពុទ្ធីសុ, តោ, **សុតោ, វិស្សុតោ** ច, **សុ** សវនេ វា, កម្មេ តោ។ **វិទ** ញាណេ, **វិទិតោ។ សិធុ** សំរាធេ, តោ, **សិធ** សំសិទ្ធិយំ វា។ **កដ** គតិយំ, ទស្សនំ កដតីតិ **បាកដោ,** ឧបសគ្គស្ស ទីឃោ។

៧២៥. តិបាទំ ឥស្សរេ។ **ឦស** ឥស្សរិយេ, ឦសតីតិ **ឥស្សរោ,** អរោ, រស្សាទិ, ទ្វិត្តំ។ **នី** នយេ, ណ្វុ, **នាយកោ។** សំ ធនំ អស្សត្ថីតិ **សាមី,** ទីឃាទិ, រស្សន្តេ សាមិបិ។ **បា** រក្ខណេ,តិ, រស្សាទិ, **បតិ។ អធិ**បុព្ពេ **អធិបតិ។ ឦស** ឥស្សរិយេ, អ, **ឦសោ។** បភវតីតិ **បភុ,** ឧ, បភូបិ។ **អយ** គមនេ, យោ, **អយ្យោ។** អធិបាតីតិ **អធិបោ,** រោ។ អធិភវតីតិ **អធិភូ,** ក្វិ។ **នី** នយេ, រិតុ, **នេតា។**

តិកំ ពហុធនេ។ ឥភំ អរហតីតិ **ឥព្ភោ,** រោ, វណ្ណវិបរិយយោ។ **ឈេ** ចិន្តាយំ, អ, អជ្ឈាយតិ ធនំ **អឌ្ឍោ,** ឈស្ស **ឍោ,** អស្សរូបទ្វិត្តំ, រស្សាទិ ច។ **ធនា** អតិសយេ ឦ, **ធនី។**

៧២៦. ទ្វយំ ទក្ខិណេយ្យេ។ ទានំ បដិគ្គណ្ហិតុំ អរហតីតិ **ទានារហោ, ទក្ខ** វុទ្ធិយំ, សីឃត្តេ ច, ទក្ខន្តិ ភោគសម្បទាទីហិ យាយ, សា ទក្ខិណា, ឥណោ, តំ អរហតីតិ **ទក្ខិណេយ្យោ។**

ទ្វយំ ស្នេហវតិ។ **សិនិហ** បីតិយំ, ធោ, **ហ**ស្ស **ទោ, សិនិទ្ធោ,** វច្ឆោ សិនេហោ យស្សត្ថិ **វច្ឆលោ,** លោ។

បមាណិកោ បរិក្ខកោ, បរិក្ខតេ អវធារយតេ បមាណេហិ អត្ថន្តិ **បរិក្ខកោ, ឥក្ខ** ទស្សនង្កេសុ, ណ្វុ។ ការណំ ជានាតីតិ **ការណិកោ,** ឥកោ។

ទ្វយំ អាសត្តេ។ **សន្ន** សង្គេ, តោ។ តំ តំ វត្ថុ បរំ បធានំ អស្ស **តប្បរោ។**

៧២៧. តិកំ ការុណិកេ។ ករុណា សីលំ អស្ស **ការុណិកោ។** ទយា ករុណា យស្សត្ថិ **ទយាលុ,** អាលុ។ ទុក្ខិតេសុ សុដ្ឋុ រមតីតិ **សូរតោ,** ឧបសគ្គស្ស ទីឃតា។

ឥដ្ឋត្ថេ អភិមតប្បយោជនេ ឧយ្យុតោ បុគ្គលោ ឧស្សុកោ នាម, ឧដ្ឋានំ សុដ្ឋុ កាយតីតិ **ឧស្សុកោ,** ហសាទ្យនុដ្ឋេយ្យំ។

យោ អាលស្សាវសាទីហិ អនុតិដ្ឋតិ, សោ ទីឃសុត្តោ, ទីឃញ្ច តំ សុត្តញ្ច, តមិវ ចរតីតិ **ទីឃសុត្តំ,** ទីឃសុត្តបរិយន្តិកំ ការិយំ ករោតីតិ **ទីឃសុត្តោ។** ចិរេន ក្រិយានុដ្ឋានំ អស្ស។

៧២៨. ទ្វយំ បរាយត្តេ, បរស្មឹ, បរេន វា អធីនោ **បរាធីនោ,** អឈន្តា សកត្តេ ឥនោ យទាទិនា។ បរតន្តោ, បរវា, អត្តវាបិ [នាថវា (អមរ ២១.២៦)], តន្តយតីតិ តន្តោ, **តន្ត** កុដុម្ពធារណេ, អ, បរោ តន្តោ និយាមកោ យស្ស។ បរោ សេដ្ឋោ នាយកោ, អត្ថា ច អត្ថីតិ **បរវា, អត្តវា** ច, វន្តុ។

អាយត្តតាមត្តេ ចតុក្កំ។ **យត** បយតនេ, **អា**បុព្ពោ អវសីភាវេ, តោ។ អន្តេន សមីបេន សហាតិ **សន្តកោ,** សកត្ថេ កោ។ បរិគ្គយ្ហតេ “សក”ន្តិ ករីយតេតិ **បរិគ្គហោ។** អធិគតោ ឥនោ បភូ យេនាតិ **អធីនោ។**

សេន អត្តនា ឦរិតំ សីលំ អស្សាតិ **សេរី,** តស្មឹ សេរិនិ ច **សច្ឆន្ទោ** វត្តតិ, សស្ស អត្តនោ ឆន្ទោ យស្សត្ថីតិ **សច្ឆន្ទោ,** អ។ សវសោ, សយំវសី, និរវគ្គហោបិ។

៧២៩. គុណទោសេ **អនិសម្ម** អនុបបរិក្ខិត្វា យោ ករោតិ, សោ **ជម្មោ, ជម** អទនេ, មោ។

ទ្វយំ អតិតណ្ហេ។ **លុភ** លោភេ, អ, ទ្វិត្តំ, **ភស្ស ពោ, លោលុពោ,** លោលុភោបិ។

តិកំ លុទ្ធេ។ **គិធ** អភិកង្ខាយំ, តោ។ **លុភ** គិទ្ធិយំ, តោ។ **លោល** ឧម្មាទនេ, អ, **លោលោ។** អថ មហាតណ្ហាតិតណ្ហគិទ្ធានំ កោ ភេទោ? មហាតណ្ហោ នានារម្មណំ ឥច្ឆតិ, អតិតណ្ហោ ឯកស្មិម្បិ អារម្មណេ អនេកវារំ, អធិកញ្ច តសតិ, គិទ្ធោ បន ឧភយថាបីតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

យោ ក្រិយាសុ មន្ទោ, សោ **កុណ្ឋោ, កុណ្ឋ** បដិឃាតេ, អាលស្យេ ច, អ។

៧៣០. បញ្ចកំ កាមកេ។ **កមុ** ឥច្ឆាយំ, ចុរាទិ, វិតុ, **កាមយិតា,** ការិតលោបេ **កមិតា។ យុម្ហិ កាមនោ,** កមនោបិ។ **ណីបច្ចយេ កាមី, ណុកបច្ចយេ កាមុកោ,** អនុកោ, អភិកោប្យត្រ, អនុកាមយតេ **អនុកោ,** ក្វិ។ អភិកាមយតេ **អភិកោ,** ក្វិ។ អតិកោបិ។

ទ្វយំ មត្តេ។ សុណ្ឌា សុរា, តត្រ កុសលោ **សោណ្ឌោ,** បានាគារំ វា សុណ្ឌា, តត្រ ភវោ, ឋិតំ វា **សោណ្ឌោ។ មទ** ឧម្មាទេ , តោ។ ឧក្កដោ, ខិវោបិ, មទេន ឧទ្ធតោ **ឧក្កដោ,** យទាទិនា ឧតោ កដោ មត្តត្តេ [បាណិនិ ៥.២.២៩]។ **ខិវ** មទេ, អ។

តិកំ វចនការិនិ។ បវត្តិនិវត្តីសុ វិធាតុំ សក្យោ **វិធេយ្យោ,** ឥយ្យោ។ អាទេសិតំ, អាទរេន វា សុណោតីតិ **អស្សវោ,** រស្សាទិ, អ។ សុន្ទរំ វចោ អាចរិយាទីនំ ឯតស្មឹ ហេតុភូតេតិ **សុព្ពចោ។** វិនយគ្គាហីបិ, វិនយំ វិធិ បដិសេធវចនំ គហេតុំ សីលោ **វិនយគ្គាហី។**

៧៣១. តង្ខណុប្បត្តិញាណំ បដិភា, តាយ យុត្តោ **បគព្ភោ,** សីឃមេវ គព្ភតីតិ **បគព្ភោ, គព្ភ** ធារណេ។

តិកំ ភីរុកេ។ ភី ភយំ សីលោ យស្ស **ភីសីលោ។** ភាយតីតិ **ភីរុ, ភី** ភយេ, រុ។ **រុក**បច្ចយេ **ភីរុកោ,** សកត្ថេ វា កោ។

ទ្វយំ អសូរេ។ ន វីរោ សូរោ **អវីរោ។** កុច្ឆិតតរត្តា **កាតរោ, កុស្ស កា**ទេសោ។

ទ្វយំ ហឹសាសិលេ, ហននសីលោ **ហឹសាសីលោ, ឃាតុកោ,** ឧកោ, **ហន**ស្ស **ឃាតោ។** សរារុ, ហឹសោបិ។

៧៣២. តិកំ កោធយុត្តេ។ **កុធ** កោបេ, កុជ្ឈនសីលោ **កោធនោ,** យុ។ **ទុស** ទោសេ, **ទោសនោ,** បដិឃោ , យុ។ **កុប** កោបេ, កុបតីតិ **កោបី,** ណី។ អមរិសនោបិ, នត្ថិ មរិសនំ ខមា អស្ស **អមរិសនោ, មរិស** អសហនេ។

ទ្វយំ អធិកកោធយុត្តេ។ ចណ្ឌតេតិ **ចណ្ឌោ,** អ, **ចណ្ឌ** កោបេ។ អតិវេកំ កុជ្ឈតីតិ **អច្ចន្តកោធនោ។** អច្ចន្តកោបនោបិ, តទា **កុប**តោ យុ។

បញ្ចកំ ខន្តិយុត្តេ។ **សហ** ខមនេ, យុ។ **ខមុ** សហនេ, យុ។ **តុម្ហិ ខន្តា,** សក្តាទិ។ តិតិក្ខា យស្សត្ថីតិ **តិតិក្ខវា។ មន្តុម្ហិ ខន្តិមា,** សវិភត្តិស្ស **ន្តុ**ស្ស **អា។**

៧៣៣. ទ្វយំ សទ្ធាយុត្តេ។ **ហិ** បទបូរណេ។ សទ្ធា យស្សត្ថីតិ **សទ្ធាលុ។** សទ្ធា រតនត្តយាទីសុ បសាទោ, តណ្ហា, អាទរោ ច។ ទ្វយំ ធជយុត្តេ។ ថិហនេ ច បដាកាយំ, ធជោ សោធេ ច សោណ្ឌិកេ, **សោធោ** បុល្លិង្គំ។

ទ្វយំ និទ្ទាសីលេ។ និទ្ទា ឯវ សីលំ យស្ស សោ **និទ្ទាសីលោ។** ទ្វយំ បភាយុត្តេ។ **ភា** ទិត្តិម្ហិ, **សរ**បច្ចយោ, រស្សាទិ, ទ្វិត្តញ្ច, **ភស្សរោ,** ភាសា រតិ យស្សាតិ វា **ភស្សរោ,** រស្សាទិ ឯវ។ **ស**ស្ស ទ្វិត្តាភាវេ **ភាសុរោ,** អស្សុ, **ភាស** ទិត្តិយំ វា, ឧរោ, អថ វា ទ្វយំ ពហុកថាយុត្តេ, ភាសាសុ សព្ពាសុ ពហូសុ កថាសុ រមតីតិ **ភស្សរោ,** ក្វិ, ភាសតីតិ វា **ភស្សរោ,** អរោ, រស្សាទិ, ទ្វិត្តញ្ច, ភាសាសុ រមតីតិ វា **ភាសរោ,** ក្វិ, មជ្ឈរស្សោ, ភាសតីតិ វា **ភាសរោ,** អរោ, ឥមស្មឹ បក្ខេ អស្សុត្តាភាវោ។

៧៣៤. តិកំ នគ្គេ។ ន គច្ឆតីតិ **នគ្គោ,** ទ្វិត្តំ, **លគ្គ** សង្គេ វា, **នគ្គំ, នជិ លជិ** ពិលេ វា, ណោ, **ជ**ស្ស **គោ,** ទ្វិត្តំ។ ទិសា ឯវ អម្ពរំ វត្ថំ ឯតស្ស, ន បកតិវត្ថន្តិ **ទិគម្ពរោ។ ស**ស្ស **គោ។** នត្ថិ វត្ថំ ឯតស្ស, អថ វា ទិគម្ពរា វត្ថា,

អញ្ញតិត្ថិកោ អវត្ថោ ចាតិ ឯតេ ទ្វេ នគ្គោ នាម, នគ្គា នាមាតិ វា, “តេ ឥត្ថិខ្យា បោ, សត្ត បករណានិ អភិធម្មោ នាមា”ត្យាទីសុ វិយ សញ្ញាសញ្ញីសទ្ទានំ វចនភេទស្សាបិ សម្ភវតោ។ នគ្គោ ច នគ្គោ ច នគ្គា, បុរិមស្មឹ បក្ខេ បន សាមញ្ញតាយ ឯកវចននិទ្ទេសោ។

ទ្វយំ ភក្ខកេ។ **ឃស** អទនេ, មរោ, **ឃស្មរោ។ ភក្ខ** អទនេ, ណ្វុ។

វត្ថុំ សោតុញ្ច អកុសលោ, វចនេ សវនេ ច អកុសលោ **ឯឡមូគោ** នាម, ឯឡោ ពធិរោ, មូគោ អវចនោ, កម្មធារយោ, សបេបិ ឯឡមូគោ។

៧៣៥. **មុខរា**ទយោ តយោ អប្បិយវាទិនិ។ វាឈាវាឈេសុ មុខំ អស្សត្ថិ, និទ្ទាយំ រោ។ និន្ទិតំ មុខំ យស្ស **ទុម្មុខោ។** អពទ្ធំ អនគ្គឡំ មុខំ យស្ស **អពទ្ធមុខោ។**

ពហុ ច គារយ្ហញ្ច វចោ យស្ស សោ **វាចាលោ** នាម។ កុច្ឆិតា វាចា អស្ស សន្តីតិ **វាចាលោ,** និន្ទាយំ លោ។

ទ្វយំ សុវចនេ។ វទតីតិ **វត្តា,** បសំសាយំ តុ។ វទតីតិ **វទោ។ សោ** បទបូរណេ។

៧៣៦. តិកំ អត្តនិយេ។ នេតព្ពោតិ និយោ, និយោ **ឯវ និជោ, នី** នយេ, ណ្យោ, **យស្ស ជោ,** សមីបេ ជាយតីតិ វា **និជោ។** សស្ស អត្តនោ អយំ **សកោ,** ឥទមត្ថេ កោ, សោ ឯវ វា **សកោ,** សស្សាយំ សកោ, ណោ។ អត្តនិ ជាតោ **អត្តនិយោ,** អនិយោ។

តិកំ អច្ឆរិយេ។ **វិ**បុព្ពោ **មហ** បូជាយំ, ភូវាទិ, ណ្យោ, មន្តលោបោ, **វិម្ហយោ។ អា**បុព្ពោ **ចរ** គតិភក្ខនេសុ, អ, **ចរស្ស ច្ឆរិយោ,** រស្សាទិ ច, **អច្ឆរិយោ។** ន ភវិត្ថាតិ **អព្ភុតោ,** អសរូបទ្វិត្តំ, រស្សោ ច, អភូតោបិ [សទ្ទនីតិបទមាលាយំ ៣៨០.១ បិដ្ឋេសុ បស្សិតព្ពំ]។

សោកាទីហិ ឥតិកត្តព្ពតាបដិបត្តិសុញ្ញោ **វិហត្ថោ, ព្យាកុលោ** ច។ វិក្ខិត្តោ ហត្ថោ យស្ស **វិហត្ថោ។ កុល** សង្ខ្យានេ **វិអា**បុព្ពោ។

កតសន្នាហោ **វធុទ្យតោ** ហន្តុមុទ្យតោ ឧយ្យុតោ អាតតាយី នាម។ “វធុយ្យុត្តោ”តិបិ បាឋោ។ **អា**បុព្ពោ **តា** បាលនេ, ណី, ទ្វិត្តំ, អាការន្តានមាយោ, **អាតតាយី។**

៧៣៧. **សីសច្ឆេជ្ជម្ហិ** សីសច្ឆេទារហេ **វជ្ឈោ។** ហន្តព្ពោតិ **វជ្ឈោ, ហន** ហឹសាយំ, ណ្យោ, **ហនស្ស វធោ, ឍស្ស ឈោ។** អសរូបទ្វិត្តំ, **វជ្ឈោ។**

តិកំ វក្កាសយេ។ និកន្តតីតិ **និកតោ, កន្ត** ឆេទនេ, អ, **ន**លោបោ។ **សឋ** កេតវេ, អ។ នត្ថិ ឧជុតា យស្ស **អនុជុ។**

តិកំ ភេទការកេ។ **សូច** បេសុញ្ញេ, ណ្វុ។ **បិសិ** សញ្ចុណ្ណនេ, **បិសិ** អវយវេ វា, បិសតីតិ **បិសុណោ,** យទាទិនា ឧនោ, **ណ**ត្តំ។ កណ្ណេ ជបតីតិ, អលុត្តសមាសោ, អរុចិតព្ពរោចកេបិ **កណ្ណេជបោ។**

ទ្វយំ បហរណសីលេ។ **ធុព្ពី** ហឹសាយំ, តោ, ភុជាទិ។ វញ្ចយតេ វិប្បលបតេតិ **វញ្ចកោ, វញ្ច** គមនេ។

៧៣៨. អរិយាសាមញ្ញេន ច ពាលបុរិសស្ស លក្ខណមាហ។ **ហិ** បទបូរណេ។ **យោ បុរិសោ** យោ ជនោ, **ជន** បរិយាយោ ចេត្ថ **បុរិស**សទ្ទោ “ទ្វេ មហាបុរិសា អភិនិក្ខន្តា”ត្យាទីសុ វិយ, **អនិសម្ម** អនុបបរិក្ខិត្វា វធពន្ធនាទិកិច្ចំ ករោតិ, សោ **ខលុ** ឯកន្តតោ “ចបលោ”តិ វិញ្ញេយ្យោ, កស្មា? **អវិនិច្ឆិតការិត្តា** សម្មា អវិនិច្ឆិតស្ស ការិយស្ស ករណសីលត្តា។ **ចប** កក្ករណេ, **ចប** សន្តានេ វា, អលោ, **ចបលោ។**

៧៣៩. ចតុក្កំ កទរិយេ។ កុច្ឆិតំ ទទាតីតិ **ខុទ្ទោ,** ទោ, **កស្ស ខោ,** អទានសីលតាយ សម្បរាយេសុ ខុទ្ទំ ពុភុក្ខិស្សាមីតិ វា **ខុទ្ទោ, ខុទ** ពុភុក្ខាយំ, ទោ អនាគតត្ថេ។ បរានុបភោគេន អត្ថសញ្ចយសីលត្តា កុច្ឆិតោ អរិយោ អត្ថបតិ **កទរិយោ,** អទាយកត្តា កុច្ឆិតំ ឋានំ អរតីតិ វា **កទរិយោ,** ឥយោ។ ទានាទីសុ នមនាភាវេន ថទ្ធេន មច្ឆេរយុត្តចិត្តេន សហិតតាយ **ថទ្ធមច្ឆរី,** ឦ។ កុច្ឆិតោ បណោ យស្ស **កបណោ,** កិបចានោ, មិតប្បចោបិ។ កុច្ឆិតំ បចានោតិ ទុតិយាសមាសោ។ មិតំ បចតីតិ **មិតប្បចោ,** ណោ។

អទ្ធំ ទលិទ្ទេ។ នត្ថិ កិញ្ចនំ អប្បមត្តកម្បិ ធនំ យស្ស **អកិញ្ចនោ។ ទលិទ្ទ** ទុគ្គតិយំ, អ, **ទល** វិទារណេ វា, ឥទោ, ទ្វិត្តំ។ **ទីន** ទុគ្គតភាវេ, **ទីនោ, ទិ** ខយេ វា, ណ្ហនោ។ នត្ថិ ធនំ អស្ស។ និទ្ទិតំ គមនំ អស្ស **ទុគ្គតោ។**

៧៤០. យំ កម្មំ “ឥទមហំ ឧប្បាទេស្សាមី”តិ អសម្ភាវិតំ អចិន្តិតមេវ ហុត្វា សម្បត្តំ, តំ “កាកតាលិយ”ន្ត្យច្ចតេ។ តាលស្ស ឥទំ ផលំ តាលំ, កាកោ ច តាលញ្ច កាកតាលានិ, តេហិ សទិសំ កម្មំ **កាកតាលិយំ**, កាកស្ស, តាលផលស្ស ឧឌ្ឌនបតនសទិសំ កម្មន្ត្យត្ថោ។

ចតុក្កំ យាចកេ។ យាចនំ ករោតីតិ **យាចនកោ**, យាចតីតិ វា, **យាច** យាចនេ, យុ។ សកត្ថេ កោ។ **អត្ថ** យាចនាយំ, អត្ថនំ អត្ថោ, សោ អស្សត្ថីតិ **អត្ថី។** ណ្វុ, យាចកោ ។ “មាទិសស្ស ធនំ ទត្វា រាជា សគ្គំ គមិស្សតី”ត្យាទិនា ទានផលំ វណ្ណេត្វា វកតិ យាចតីតិ **វនិព្វកោ, វណ្ណស្ស វនិ, វក** អាទានេ, អាទានមេត្ថ យាចនមេវ។

៧៤១. **កិញ្ចិទូនក**ន្តំ បតិបាទេន នាមំ។ បក្ខិសប្បមច្ឆាទយោ អណ្ឌតោ ជាតត្តា **អណ្ឌជា។** នរាទយោ បនគព្ភាសយសង្ខាតជលាពុតោ, តត្រ វា ជាតត្តា **ជលាពុជា។** កិមិ ច ឌំសា ច **អាទិ**នា មកសមង្គុរាទយោ ច សេទជា, សេទការណត្តា ឧស្មា សេទោ, តតោ ជាតា **សេទជា។** ទេវោ ច **អាទិ**នា ព្រហ្មនេរយិកាទយោ ច **ឱបបាតិកា**, ឧបគន្ត្វា បតតីតិ ឧបបាតី, ណី, សោឡសវស្សុទ្ទេសិកាទិកោ អត្តភាវោ, សោ យេសមត្ថិ, តេ **ឱបបាតិកា។**

៧៤២. **ជណ្ណុមត្តេ** ជណ្ណុប្បមាណយុត្តេ ឧទកាទិម្ហិ **ជណ្ណុតគ្ឃោ**, ជណ្ណុប្បមាណោ **ជណ្ណុតគ្ឃោ**, បមាណត្ថេ តគ្ឃោ, ជណ្ណុប្បមាណោ **ជណ្ណុមត្តោ**, បមាណត្ថេ មត្តោ [មោគ្គល្លានេ ៤.៤៧ សុត្តេ បស្សិតព្ពំ], តស្មឹ។

កិញ្ចិទូនកេ អប្បមត្តកយុត្តេ កប្បោ [បាណិនិ ៥.៤.៦៧], ឩនស្ស អប្បកតាយ កប្បីយតិ ឯកាទិវសេន បរិច្ឆិជ្ជតីតិ **កប្បោ, កប្ប** បរិច្ឆេទនេ។

ចតុក្កំ បរិយាបន្នេ។ អន្តោ គច្ឆតីតិ **អន្តគ្គតំ**, “លោបញ្ច តត្រាការោ”តិ **ឱ**លោបេ **អ**អាគមោ, ទ្វិត្តំ។ អន្តោគតម្បិ។ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អាបន្នំ គហិតំ **បរិយាបន្នំ។ គាធ** បតិដ្ឋាយំ, អន្តោ ឱគាធតីតិ **អន្តោគធំ**, រស្សោ, ឱគាធតីតិ **ឱគធំ។**

៧៤៣. ទ្វយំ សាធិតេ។ **រាធ សាធ** សិទ្ធិយំ, កម្មនិ តោ។

ទ្វយំ កុថិតេ។ **បច** បាកេ, អតីតេ កត្តរិ តោ, **តស្ស ក្កោ, ច**លោបោ។ **កុថ** និប្បក្កេ, តោ។

អាបទំ ព្យសនំ បត្តោ អាបន្នោ នាម, អតិបីឡនំ អាបជ្ជតីតិ **អាបន្នោ**, “អា តុកោជមុទាឌ្ឍីស្វ”តិ ហិ **ឯកក្ខរកោសោ** [ឯកក្ខរកោស ១៤ គាថា] **។ បទ** គមនេ, “អាបន្នោ ច វិបត្តិម្ហិ, បត្តេ ច វាច្ចលិង្គិកោ”តិ **នានត្ថសង្គហោ។**

ទ្វយំ បរេសមវសគតេ។ នត្ថិ វសោ អាយត្តោ បរេសំ ឯតស្មឹ សេរិភូតេតិ **វិវសោ, អវសោ** ច។

៧៤៤. ឆក្កំ ខិត្តេ។ **នុទ** បេរណេ, **នុទ** ខេបេ វា, តោ, **តស្ស ឥន្នោ។** អនិទ្ទាទេសេ ភុជាទិ, **នុត្តោ។** នុតោបិ។ **អសុ** ខេបនេ, តោ, ភុជាទិ, **អត្តោ។ ខិប** បេរណេ, តោ។

ឦរ គតិយំ, កម្បនេ ច, ឥតោ, **ឦរិតោ។ អា**បុព្ពោ **វិធ** បេរណេ, តោ, **អាវិទ្ធោ។**

ចតុក្កំ កម្បិតេ។ **កម្ប** ចលនេ, **ធូ** វិធុននេ, កម្បនេ ច។ **ធូតោ, អាធូតោ, ចល** កម្បនេ, **ចលិតោ។** វេល្លិតោ, បេខិតោបិ។ **វេល្ល** ចលនត្ថោ។ **បេខ** គត្យត្ថោ, **បេខិតោ។**

ទ្វយំ និសិតេ។ **និសិ** និសានេ។ **តិជ** និសានេ, និសានំ តិក្ខករណំ, ឧភយត្រាបិ កម្មនិ តោ។

៧៤៥-៧៤៦. តិកំ បត្តព្ពេ។ **បត** គមនេ, តព្ពោ។ **គមុ** គតិយំ, ណ្យោ, **ម្យស្ស ម្មោ** វា, **គម្មំ**, គម្យំ, **ឡស្ស ជ្ជោ, អាបជ្ជំ។**

ទ្វយំ បរិណតោ។ **បចិ**នោ អនេកត្ថត្តា ឥហ បរិណតត្ថោ។ **នមុ** នមនេ, ភូវាទិ, កត្តរិ តោ, **សមា** ទ្វេ តុល្យត្ថា។

បញ្ចកំ វេឋិតោ។ **វេឋ** វេឋនេ។ វលមិវ វលយំ, កុណ្ឌលាការំ វលយំ កតំ **វលយិតំ,** នាមធាតុ, ការិតន្តា តោ។ **វុធ** អាវរណេ, **វុទ្ធំ។ សំ**បុព្ពោ **វុ** សំវរណេ, **សំវុតំ។** សមន្តតោ វុតំ **អាវុតំ, វុ** សំវរណេ, សព្ពត្រ កម្មនិ តោ។

ទ្វយំ បរិខាទិនា បរិក្ខិត្តេ។ បរិ សមន្តតោ ករិយតេតិ **បរិក្ខិត្តំ,** បរិក្ខតម្បិ។ **វុ** សំវរណេ, **និវុតំ។**

តិកំ វិត្ថតេ។ **សរ** គតិយំ, តោ, **តស្ស ដោ, រ**លោបោ, **វិសដំ។ តនុ** វិត្ថារេ, តោ, **តស្ស តោ, ន**លោបោ, **វិត្ថតំ, តតំ។**

ទ្វយំ លេបនីយេ។ **លិប** លេបនេ, **ទិហ** ឧបលេបនេ, ឧភយត្រាបិ កម្មនិ តោ។

ទ្វយំ គុន្ឋេ។ **គុហ** សំវរណេ, ឡោ, **គុទ្ឋោ។ គុប** គោបនេ, **គុត្តោ។**

ទ្វយំ បោសនីយេ។ **បុស** បោសនេ, តោ, **សតានំ ដ្ឋោ, ដ្ឋ**ភាវេ **បោសិតោ។**

៧៤៧. ទ្វយំ សលជ្ជេ។ **លជ្ជ** បីឡេ, បីឡោ លជ្ជាវ។ **ហីឡ** និន្ទាលជ្ជាសុ, **ហីឡិតោ។**

ទ្វយំ សទ្ទេ។ **សន ធន** សទ្ទេ, **សនិតំ, ធនិតំ។**

បញ្ចកំ ពន្ធនីយេ។ សន្ទនំ ពន្ធនំ, តំយោគា វន្តំ។ សន្ទានវន្តំ កតំ **សន្ទានិតំ,** នាមធាតុម្ហា តោ, **វន្ត**លោបោ។ សន្ទានំ សដ្ឋា, តមស្សាតិ វា, ឥតោ។ **សិ** ពន្ធនេ, តោ។ **ពន្ធ** ពន្ធនេ, **ពទ្ធោ។ កីល** ពន្ធនេ។ **យមុ** ឧបរមេ, **សំ**បុព្ពោ ពន្ធនេ, សព្ពត្រ កម្មនិ តោ។ មូតំ, ឧទ្ទិតំ, សទ្ទិតម្បិ។ **មូ** ពន្ធនេ។ **ទា** អវខណ្ឌនេ។ **ឧ សំ**បុព្ពោ ពន្ធនេ។ វុត្តញ្ច "ឧទ្ទានន្តុ ច ពន្ធន"ន្តិ។

៧៤៨. តិកំ សិទ្ធេ។ **សិធ** សំសិទ្ធិម្ហិ។ **បទ** គមនេ, និបុព្ពោ សិទ្ធិយំ។ **វត្ត** វត្តនេ, វត្តនំប្យត្រ សិជ្ឈនំ **និ**បុព្ពត្តា។

តិកំ វិទារិតេ។ **ទរ ភិទ** វិទារណេ, **ឥន្នា**ទេសោ។ **ភិន្នំ។** អនិន្នាទេសេ តុ **ភេទិតំ។**

ទ្វយំ តិណាទីហិ ឆាទនីយេ។ **ឆទ** សំវរណេ, តោ, **តស្ស** សធាត្វន្តស្ស **អន្នា**ទេសោ។

តិកំ ឆិន្ទិតេ។ **វិធ** វេធនេ។ **ឆិទ្ទ** កណ្ណភេទេ, ចុរាទិ។ **វិធ** វេធនេ, សព្ពត្រ កម្មេ តោ, អបរទ្វយេ ច សញ្ជាតត្ថេ ឥតោ។

៧៤៩. តិកំ អានីតេ។ **ហរ** ហរណេ, **ភរ** ធារណបោសនេសុ, **អា**បុព្ពោ **នី** នយេ។

ទ្វយំ ទមយុត្តេ។ **ទមុ** ទមនេ, កត្តរិ តោ។ បក្កមាទីហិ ន្តោ។ អ**ន្តា**ទេសេ **ទមិតោ។** កម្មសាធនោប្យយំ។

ទ្វយំ សន្តេ។ **សមុ** ឧបសមេ, កត្តរិតោ។ អ**ន្តា**ទេសេ **សមិតោ,** កម្មសាធនោប្យយំ។

ទ្វយំ បុណ្ណេ។ **បូរ** បូរណេ, តរាទីហិ ឥណ្ណោ, ទ្វីសុបិ កត្តុកម្មសាធនានិ លព្ភន្តិ។

៧៥០. តិបាទំ បូជិតេ។ **ចាយ** បូជានិសាមនេសុ។ **មហ** បូជាយំ, **បូជ** បូជនេ, **អរហ** បូជាយំ, **អរហិតោ។ អច្ច** បូជាយំ។ **មាន** បូជាយំ។ **ចិ** ចយេ, **អប**បុព្ពោ បូជនេ។ នមស្សិតោបិ, **នមស្ស**ធាតុ បូជាយំ។

ទ្វយំ តច្ឆិតេ ទារុអាទិម្ហិ។ **តច្ឆ** តនុករណេ, តនុករិយតេតិ **តនូកតោ,** ទីឃោ។

៧៥១. ទ្វយំ អគ្គិអាទីហិ តត្តេ។ **តប ធូប** សន្តាបេ។

ទ្វយំ រាជាទីនំ សន្តិកេ ភជនាទិវសេន ឧបគតោ។ **ចរ** គត្យត្ថោ, **ឧបចរិតោ។ អាស** ឧបវេសនេ, **ឧបាសិតោ។**

អត្ថំ ចុតោ។ **ភស** អធោបតនេ, តោ។ **គឡ** សេចនេ, **គឡិតំ។ បទ** គមនេ, **បន្នំ។ ចុ** ចវនេ, **ចុ** គមនេ វា។ **ធំសុ** អវសំសនេ, គតិយញ្ច។ កន្ទម្បិ, **កន្ទ** គតិសោសនេសុ។

៧៥២. **តុដ្ឋន្តំ** បមុទិតេ, **បី** តប្បនកន្តីសុ។ **មុទ** ហាសេ។ **ហស** ហំសនេ, **ហស** អលិកេ វា។ **មទ** ហាសេ, **មត្តោ។ តុស** បីតិយំ។

ចតុក្កំ ឆិន្នេ។ **កន្ត** ឆេទនេ។ **ឆិទិ** ទ្វិធាករណេ។ **លូ** ឆេទនេ, ណោ, យុ វា។ **ទា** លវនេ, តុ, **ទា** អវខណ្ឌនេ វា។ ឆាតម្បិ។ **ឆោ** ឆេទនេ, ឱស្សាការោ។

តិកំ បសត្ថេ។ **សឋ** ថុតិយំ, តោ។ **វណ្ណ** វណ្ណក្រិយាវិត្ថារគុណវចនេសុ។ **ថុ** អភិត្ថវេ។ ឰឱតោ, បណិតោបិ, **ឰឱ** ថុតិម្ហិ។ **បណ** ព្យវហារេ, ថុតិម្ហិ ច, **បណិតោ។**

៧៥៣. បញ្ចកំ អល្លេ, **តិម** អទ្ទភាវេ និច្ចលេបិ, បក្ខមាទីហិ ន្តោ។ **អល្ល** ក្លេទនេ, លោ, **អល្លំ។ អទ្ទ** គតិម្ហិ, យាចនេ ច, **អា**បុព្ពោ **ទា** អវខណ្ឌនេ វា, ទោ, **អទ្ទំ។ កិលិទ** អទ្ទភាវេ, **ឥន្នា**ទេសោ។ **ឧន្ទ** ក្លេទនេ, **ឥន្នោ, ឧន្នោ** វា, សាទ្ទម្បិ។ អទ្ទគុណយុត្តំ អទ្ទំ, តេន សហ វត្តតេ **សាទ្ទំ។**

ចតុក្កំ គវេសិតេ។ **មគ្គ** អន្វេសនេ, ចុរាទិ។ **ឯស** គតិយំ, ភូវាទិ។ **គវេស** មគ្គនេ, ចុរាទិ។

ទ្វយំ លទ្ធេ។ **លភ** បត្តិយំ។ **ប**បុព្ពោ **អាប** ព្យាបនេ, តោ, ភុជាទិ, **អា**លោបោ, **បត្តំ។** ភាវិតំ, អាសាទិតំ, វិភូតញ្ច។

៧៥៤. **បាលិត**ន្តំ រក្ខនីយេ, **រក្ខ** បាលនេ។ **គុប** គោបនេ, ភុជាទិ។ **តា** បាលនេ, **តាតំ។ អាយា**គមេ **គោបាយិតំ។ អវ** រក្ខណេ, **អវិតំ។**

ចតុក្កំ ចត្តេ។ **សជ** វិស្សគ្គេ។ **ចជ** ហានិយំ។ **ហា** ចាគេ, ឥនោ, ទីឃាទិ, **ហីនោ។ ឧឈ** ឧស្សគ្គេ, **សមុជ្ឈិតំ។** ធូតម្បិ, **ធូ** កម្បនេ។

៧៥៥. បដ្ចំ ភាសិតេ។ **ភាស** ព្យត្តិយំ វាចាយំ។ **លប** ព្យត្តិយំ វាចាយំ, **វច** ភាសនេ, **វុត្តំ។ អភិ**បុព្ពោ **ធា** ធារណេ, តោ, **ធា**តិស្ស **ហិ, ហិ** គមនេ វា, **អភិហិតំ។ ខ្យា** កថនេ។ **ជប្ប** ព្យត្តិយំ វាចាយំ។ **ឰរ** ខេបគតិវចនកម្បនេសុ, **ឧទីរិតំ។ កថ** វាក្យបពន្ធេ។ **គទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ។ **ភណ** ភណនេ។ **វទ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, តោ, វស្សុ, **ឧទិតំ។**

៧៥៦. ចតុក្កំ អវមានិតេ។ **ញា** អវពោធនេ។ **គណ** សង្ខ្យានេ។ **ភូ** សត្តាយំ។ **មាន** បូជាយំ, **មន** ញាណេ វា, **អវ**បរិបុព្ពា ឯតេ បរិភូតេ។ ហេដ្ឋា កត្វា ញាយតិ, គណិយតិ, មញ្ញតីតិ **អវញ្ញាតោ, អវគណិតោ, អវមានិតោ** ច។ បរិភវិយតិ អវមានំ ករិយតីតិ **បរិភូតោ។**

ចតុក្កំ ឆាតេ។ **ឃស** អទនេ, ឆោ, ទ្វិត្តំ។ ជិឃច្ឆា សញ្ជាតា យស្ស **ជិឃច្ឆិតោ។ ខុទ** បិបាសាយំ។ **ឆាទ** ភក្ខនេ។ **ភុជ** បាលនជ្ឈោហារេសុ, ខោ, ទ្វិត្តាទិ, ពុភុក្ខា សញ្ជាតា យស្ស **ពុភុក្ខិតោ។**

៧៥៧. ឆក្កំ ញាតេ។ **ពុធ ញា** អវគមនេ។ **បទ** គមនេ, តោ, **តស្ស អន្នោ, បដិបន្នំ។ វិទ** ញាណេ។ **គតិ** ពុឈត្ថោ។ **អវគតំ។ មន** ញាណេ, តោ, **មតំ។**

អត្ថំ គិលិតេ។ **គល** អទនេ, អស្សិ, **គិលិតោ។ ខាទ** ភក្ខនេ។ **ភុជ** បាលនជ្ឈោហារេសុ។ **ភក្ខ** អទនេ។ **អជិអវ**បុព្ពោ **ហរ** ហរណេ, តោ, **តស្ស ដោ, រ**លោបោ, **អជ្ឈោហដោ។ អស** ភក្ខនេ, **អសិតោ។** ជប្សិតោ, គសិតោបិ, **ជប្ស** អទនេ។ **គស** អទនេ។

វិសេស្សាធីនវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. សំកិណ្ណវគ្គវណ្ណនា

៧៥៨. បុព្ពស្មិំ កណ្ឌទ្វយេ ពុទ្ធាទីនិ នាមានិ សមានត្ថានិ បករណេន និពទ្ធានិ, អស្មិម្បិ កណ្ឌេ សោភនាទីនិ វិសេសននាមានិ, សមយាទីន្យនេកត្ថានិ, ចិរស្សមាទីនិ ច អព្យយានិ បករណេនេវ និពទ្ធានិ, ឥទានិ បន បុព្ពវគ្គេសុ វិត្ថារភយា យេ ន និពទ្ធា, តំសង្គហត្ថំ, តំសមយានុបាលនត្ថញ្ច សំកិណ្ណមារភតេ “**ញេយ្យ**”មិច្ចាទិនា។ តស្សត្ថោ – **ឥហាបិ** សំកិណ្ណវគ្គេបិ **ក្វាបិ** កត្ថចិ ក្រិយាទីសុ **បច្ចយត្ថវសេន អា**បច្ចយាទីនំ ឥត្ថិលិង្គាទិភាវជោតកស្ស សភាវស្ស វសេន **លិង្គំ** ឥត្ថិលិង្គាទិកំ ញេយ្យន្តិ។ **ច**ការេន ភិយ្យោ រូបន្តរាទិបរិគ្គហោបិ។ **ឥហា**តិ ច ឧបលក្ខណំ, វគ្គន្តរេសុបិ បច្ចយត្ថវសេន លិង្គាទិនិច្ឆយសម្ភវតោ។

កត្តព្ពតោ **ក្រិយា, ករ** ករណេ, ណ្យោ, **ឥ**ការា**គ**មោ, អស្សិ, វណ្ណវិបរិយយេ ក្រិយា, ក្រិយម្បិ, **រិរិយ**បច្ចយេ កិរិយំ, កិរិយាបិ។ **រម្ម**បច្ចយេ **កម្មំ**។

តិកំ ចិត្តោបសមេ។ **សមុ** ឧបសមេ,តិ, **សន្តិ។ ថម្ហិ សមថោ។ អម្ហិ សមោ។**

តិកំ កាយោបសមេ។ **ទមុ** ឧបសមេ។ **ថម្ហិ ទមថោ។ តិម្ហិ ទន្តិ។** ចិត្តោបសមេប្យេតេ។

សុទ្ធកម្មនិ វត្តំ ភវតិ។ **វត្ត** វត្តនេ, **វត្ត** សមាទានេ វា **វត្តំ,** អសីតិមហាវត្តាទិ។

អាសង្គវចនំ អាសត្តវចនំ សទ្ទសរូបំ បរាយណំ នាម វុត្តំ, តញ្ច តីសុ។ បរំ អាយនំ អាយត្តោ តាណំ **បរាយណំ**, កម្មាសត្តោ ឥច្ចត្ថោ, សាកល្យវចនេ តុ បារាយណំ, បារំ បរិយន្តំ អយន្តិ គច្ឆន្តិ កស្សចិ អនេនាតិ **បារាយណំ**, យុ, **ណ**ត្តំ, យថា – នាមបារាយណំ, ធាតុបារាយណំ។

៧៥៩. តិកំ ទ្វិធាភាវេ។ **ភិទិ** ទ្វិធាករណេ, ណោ។ **ទរ** វិទារណេ។ **ផុដ** វិកសនេ, **ផុដ** ភេទនេ វា, យុ។

ទ្វយំ តប្បនេ។ **តប** បីណនេ, យុ។ **បី** តប្បនេ, យុ, កិយាទិ, **ន**ស្ស **ណ**ត្តំ។ អវនម្បិ, **អវ** បាលនេ, ទិត្តិយញ្ច អនេកត្ថត្តា។

ទ្វយំ សាបេ។ **កុស** អវ្ហានេ, ភេទនេ ច, យុ។ **សន្ជ** សង្គេ, **អភិសង្គោ។**

តិកំ យាចនាយំ។ **ភិក្ខ** យាចនេ, យុ។ **យាច** យាចនេ។ **អត្ថ** យាចនេ។ អទ្ទនោប្យត្រ, **អទ្ទ** គតិម្ហិ, យាចនេ ច។

៧៦០. និមិត្តរហិតំ យទិច្ឆា នាម, យា យា ឥច្ឆា អធិប្បាយោ **យទិច្ឆា** នាម។ សេរិតាបិ។

តិកំ អាបុច្ឆនេ, អាបុច្ឆនញ្ច គមនាគមនាទិសមយេ សុហជ្ជ ពន្ធវាទីនមាលិង្គន ចុម្ពនស្វាគតបិយវចនា ភេក្យបុច្ឆនគមនានុញ្ញាទិនា អានន្ទនំ។ **បុច្ឆ** បុច្ឆនេ, **អាបុច្ឆនំ។ នន្ទ** សមិទ្ធិយំ, **អានន្ទនំ។ សភាជ** បីតិទស្សនេសុ, **សភាជ** បីតិវចនេសុ វា, ចុរាទិ, យុ, **សភាជនំ។**

ទ្វយំ នយេ។ ញាយន្តិ យេនាតិ **ញាយោ,** អាការន្តានមាយោ។ ន្យាយោបិ, និស្សេសតោ អយតិ យេន **ន្យាយោ។ នី** នយេ, **អយា**ទេសោ, **នយោ។**

ទ្វយំ វុទ្ធិម្ហិ។ **ផា** វុទ្ធិម្ហិ, **ផាយ** វុទ្ធិយំ វា, **យ**លោបោ,តិ, **ផាតិ,** នារិយំ។ **វទ្ធ** វទ្ធនេ,តិ, **ទ**លោបោ, ធពរភហេហិ ធពោ ច, អស្សុ, **វុទ្ធិ,** វុឌ្ឍិបិ។

៧៦១. **កិលម** ហាសក្ខយេ, ថោ, **កិលមថោ។ យុម្ហិ កិលមនំ។ សូ** បាណិបសវេ, បសវនំ **បសវោ, តិម្ហិ បសូតិ។**

កស គតិយំ ហឹសាយញ្ច, និគ្គហីតាគមោ, **ឧក្កំសោ, កស** វិលេខនេ វា។ **អតិសយោ** វុត្តោ។ **ភុសា**ទយោ បមាណាតិសយវសេន វុត្តា, **ឧក្កំសោ** គុណាតិសយវសេន វុត្តោ, **អតិសយោ** បន ឧភយវសេនាតិ ឧភយត្រ និទ្ទិដ្ឋានំ ភេទោ។ តិកំ ជយនេ។ ជយនំ **ជយោ,** យុ, **ជយនំ។ តិម្ហិ ជិតិ,** នារី។

៧៦២. **ពន្ធន**ន្តានិ ទ្វេ ទ្វេ នាមានិ។ **វស** កន្តិយំ។ **កមុ** កន្តិយំ,តិ។ **វិធ** វេធនេ, ព្យថនេ ច អនេកត្ថត្តា, អ, ឥការស្ស **យា**ទេសោ, **ព្យធោ, វេធោ**។ **គហ** ឧបាទានេ និពន្ធនេ ច, **គហោ, គាហោ** ច។ **វរ** អាវរណេ, **វរោ**។ **វុ** សំវរណេ,តិ, **វុតិ**។ **បច** បាកេ, ឥត្ថិយមតិយវោ វា, អ។ បចនំ **បាកោ**, ណោ។

ទ្វយំ អាហ្វានេ។ **ហុ** ទានាទនហព្យប្បទានេសុ, ណោ, **ហវោ**។ **តិម្ហិ ហុតិ**។ ទ្វយំ អនុភវនេ។ **វិទ** ញាណេ, ណោ, **វេទោ** ។ **វិទ** វេទនាខ្យាននិវាសេសុ, ចុរាទិ, យុ, **វេទនំ, វា**ការោ **វេទនា**សទ្ទស្ស នបុំសកត្តាបេក្ខោ។

៧៦៣. ទ្វយំ ធនាទិជានិយំ។ **ជរ** វយោហានិម្ហិ, យុ, **ជីរណំ**, អស្សី។ **ហា** ចាគេ, យុ, នទាទិ, រស្សោ, **ហស្ស ជោ, ជានិ**។ **តា** បាលនេ, យុ, **ណ**ត្តំ។ ទ្វយំ បមាណោ។ **មា** មានេ,តិ, **បមិតិ**។ **អម្ហិ បមា**។

ទ្វយំ សំយោគេ។ **សិលិស** អាលិង្គនេ។ **សំ**បុព្ពោ **ធា** ធារណេ, ឥ, សន្ធនំ **សន្ធិ**។ ទ្វយំ ខយេ។ **ខិ** ខយេ, ណោ, ឥស្សេ, **ឯ** អយ, **ខយោ**។ **ចិ** ចយេ, **អប**បុព្ពោ ខយេ។ ទ្វយំ សទ្ទេ។ **រុ** សទ្ទេ, ណោ, វុទ្ធាទេសោ។ **រណ** សទ្ទេ។ អ, **រណោ**។

៧៦៤. **គទ** ព្យត្តិយំ វាចាយំ, ណោ, អ ច, **និគាទោ, និគទោ** ច។ ទ្វយំ មទេ។ **មទ** ឧម្មាទេ, **មាទោ, មទោ** ច។ **សិ** ពន្ធនេ,តិ, **សិតិ**។

តិកំ អាការេ។ អាករណំ **អាការោ**, អនេកត្ថត្តា មុខវង្កាទ្យង្គវិការោ វា, ឥង្គតិ ជានាតីតិ វា យេន អាការោ។ **ឥង្គ** គមនត្ថោ, តោ, អ ច, **ឥង្គិតំ, ឥង្គោ** ច។ **អត្ថស្ស** ធនស្ស **អបគមោ** វិនាសោ **ព្យយោ** នាម។ **ព្យយ** ចិត្តសមុស្សគ្គេ។

៧៦៥. ទ្វយំ អន្តរាយេ។ ចុតិបដិសន្ធីនមន្តរេ អយតីតិ **អន្តរាយោ**។ បដិបក្ខវសេន ឩហតិ បវត្តតីតិ **បច្ចូហោ**, អថ វា ការិយសិទ្ធិ អន្តរំ ព្យវធានំ អយតិ គមយតីតិ **អន្តរាយោ**។ បច្ចូហន្តិ វិនិហន្តីតិ **បច្ចូហោ**។

វិករណំ អញ្ញថា ភវនន្តិ **វិការោ, វិកតិ ច, ករ** ករណេ, ណោ,តិ ច។

ទ្វយំ សភាវវិគមេ។ **សិលិស** អាលិង្គនេ, **បវិ**បុព្ពោ តំសភាវវិគមេ, វិគតោ ធុរោ សទិសភាវោ យស្មាតិ **វិធុរោ**, “វិធុរំ បវិសិលេសេ, ក្លិវញ្ច វិកលេ តិសូ”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ២២.២០] **វភសោ**។ **វិធ** វិធានេ វា, ឧរោ។ ទ្វយំ អាសនេ។ **វិស** បវេសនេ, **ឧបវេសនំ**។ **អាស** ឧបវេសនេ, **អាសនំ**។

៧៦៦. តិបាទំ អធិប្បាយេ។ ចិត្តមជ្ឈាគន្ត្វា សយតីតិ **អជ្ឈាសយោ**។ អនមិបុព្ពេ **អាសយោ**។ អធិបយតិ ចិត្តេតិ **អធិប្បាយោ**, ណោ, **បយ** គមនេ។ ចិត្តេ អភិសន្ទាយតីតិ **អភិសន្ធិ**, ទ្វីសុ។ ភវតិ ចិត្តេតិ **ភាវោ**, ណោ។ អធិមុច្ចនំ ចិត្តេ អធិដ្ឋានំ **អធិមុត្តិ**, នារី។ **ឆន្ទោ** តណ្ហាយម្បិ វុត្តោ។

ទ្វយំ អាទីនវេ។ **ទោសោ** បដិឃេ វុត្តោ។ អា ភុសោ ទីនំ វាយតិ គមយតីតិ **អាទីនវោ**, **ទីន** ទុគ្គតភាវេ, វោ, **វី** គមនេ ច។

៧៦៧. ទ្វយំ អានិសំសេ។ **សំស** ហឹសាថុតីសុ, **អានិសំសោ** អមុខ្យផលេ, មុខ្យផលេ ច, តថា **គុណោ**។ **គុណ** បកាសនេ, បកាសេតិ ការណន្តិ **គុណោ, គណ** សង្ខ្យានេ វា, អស្សុ, **គុណោ**។ ទ្វយំ មជ្ឈេ។ **មជ** សុទ្ធិយំ, ឈោ។ **វិ**បុព្ពេ **វេមជ្ឈំ**។

ទ្វយំ តរុណសូរិយដ្ឋានេ។ អហស្ស មជ្ឈោ មជ្ឈហោ, សោ ឯវ **មជ្ឈន្តិកោ, ហ**ស្ស **ន្តោ** [មោគ្គល្លាន ៣.១១០ សុត្តំ បស្សិតព្វំ]។ អហស្ស មជ្ឈោ **មជ្ឈន្ហោ, មជ្ឈន្តោ**បិ។ ទ្វយំ នានត្តាយំ។ វិគតា មត្តា សទិសប្បមាណំ ឯតេន ហេតុភូតេន **វេមត្តំ**។ នានមេវ **នានតា, នាន**សទ្ទោ បុន្នបុំសកេ, អព្យយេ តុ នានា។

៧៦៨. ទ្វយំ និទ្ទាបដិក្ខេបេ។ **ជាគរ** និទ្ទក្ខយេ, ជាគរមេវ **ជាគរិយោ**។ ទ្វយំ ជលាទីនមវិច្ឆន្នាយំ សន្តតិយំ។ **វហ**តិស្មា ណោ, **បវាហោ**។ **វតុ** អាវត្តនេ,តិ, **បវត្តិ**។

តិកំ វិត្ថារេ។ **អសុ** ខេបនេ, ណោ, **ព្យាសោ**។ **ប**បុព្ពោ **បញ្ច** វិត្ថារេ។ **ថរ** សន្ថរណេ, **បា**ទិបុព្ពោ ច វិត្ថារេ។ តិកំ សំយមេ។ **យមុ** ឧបរមេ, ណោ, **យាមោ**។ ឥតរេសុ អ។

៧៦៩. ទ្វយំ គន្ថានំ មទ្ទនេ។ “សម្ពាហនោ’ង្គមទ្ទកោ”តិ **វោបាលិតោ, សំ**បុព្ពោ **វាហ** បយតនេ, មទ្ទនេ វា, យុ។ **មទ្ទ** មទ្ទនេ។ ទ្វយំ នានារម្មណាទីសុ វិសប្បនេ។ **សរ** គមនេ, ណ។ **សប្ប** គមនេ, យុ, **វិសប្បនំ។**

ទ្វយំ បរិចយេ។ **ថុ** អភិត្ថវេ។ **ចិ** ចយេ។ តិកំ សង្គមេ។ **មិល** សិលេសនេ, ណោ, សកត្ថេ កោ, **មេលកោ។ សន្ធ** សង្ខេ, ណោ។ **សំ**បុព្ពា **គមិ**តោ អ។

៧៧០. **សន្និកដ្ឋម្ហិ** សមីបេ **សន្និធិ**សទ្ទោ, សន្និធានំ **សន្និធិ,** បុមេ, ឋបនេប្បយំ។ **នស** អទស្សនេ, ណោ។ **ទិស** បេក្ខនេ, យុ, ទិស្សាទេសោ, ឥស្សត្តំ។

តិកំ ឆញ្ញាទីនំ លវនេ។ **លូ** ឆេទនេ, អ។ **ណម្ហិ អភិលាវោ។ យុម្ហិ លវនំ។** ទ្វយំ ខណប្បត្តិយំ។ **ប**បុព្ពោ **ថុ** អភិត្ថវេ។ **សរ** គមនេ, **អវសរោ។ សមា**តិ ទ្វេ តុល្យត្ថា។

៧៧១. ចតុក្កំ បរិយោសានេ។ **សា** តនុករណេ, យុ, **ឱសានំ។ បរិ**បុព្ពោ **បរិយោសានំ។** ឧក្កំសាតិសយា បកដ្ឋេប្បុត្តា។

ទ្វយំ សណ្ឋានេ។ **វិស** បវេសនេ, **សន្និវេសោ។ ឋា** គតិនិវត្តិយំ, យុ, **សណ្ឋានំ។** ទ្វយំ អព្ភន្តរវាចកំ បាដិបទិកំ។ អថ វា **អភិ** ពន្ធនេ, អរោ, ធាត្វត្ថានុវត្តកោ **អភិ, អព្ភន្តរំ។** អព្ភាភាវេ **អន្តរំ។**

៧៧២. តិកំ បាដិហារិយេ។ **ហិ** គតិម្ហិ, បដិតោ ហិស្ស ហេរណ ហីរណ, **បាដិហេរំ, បាដិហីរំ។** យទាទិនា ហារិយញ្ច, **បាដិហារិយំ,** អថ វា បដិបក្ខេ ហរតីតិ **បាដិហីរំ,** ណោ, អស្សី។ **ឯ**ការាទេសេ **បាដិហេរំ។ ណ្យម្ហិ បាដិហារិយំ,** វិហតុបក្កិលេសេន បច្ចាហរិតព្ពំ បវត្តេតព្ពន្តិ **បាដិហីរ**ន្តិអាទិបិ កាតព្ពំ។

ទ្វយំ កត្តព្ពមត្តេ។ **ករ**ម្ហា រិច្ច, **កិច្ចំ,** អវស្សំ កាតព្ពេបិ។ **អនីយ**បច្ចយេ **ករណីយំ។**

ទ្វយំ បុប្ផាទិនា ឧទកាទីនំ បរិភាវនេ។ សុន្ទរំ ករីយតេ យេនាតិ **សង្ខារោ,** ណោ, **ខរា**ទេសោ។ **វស** និវាសេ, យុ, **វាសនា,** កិលេសាទីនំ សត្តិវិសេសេបិ។ សា ហិ កុសលាបិ អត្ថិ អកុសលាបិ អព្យាកតាបិ, តថា បហាតព្ពាបិ អត្ថិ អប្បហាតព្ពាបិ។ តត្ថ យា កុសលាព្យាកតា, ន សា បហាតព្ពា។ យា បន អកុសលា, សា សុខុមតរតាយ ភគវតោយេវ អរិយមគ្គេន បហាតព្ពា, នាញ្ញេសំ។ ឯវំ សន្តេ អរិយានម្បិ អបាយូបបត្តិ សិយាតិ? ន សិយា, សព្ពេសមេវ អរិយានំ អបាយូបបត្តិហេតុកាយ វាសនាយ បហីនត្តា។ ទុវិធា ហិ អកុសលា វាសនា កាយវចីបយោគហេតុភូតា ច អបាយូបបត្តិហេតុភូតា ច។ តត្ថ បុរិមា ភគវតោយេវ អរិយមគ្គេន បហាតព្ពា, ឥតរា សព្ពេសម្បិ អរិយមគ្គេនាតិ, តស្មា យំ វុត្តំ “ពុទ្ធាវ សវាសនេ កិលេសេ បជហិតុំ សក្កោន្តិ, នាញ្ញេ”តិ, តំ កាយវចីបយោគហេតុភូតំ វាសនំ សន្ធាយ វុត្តំ, នេតរន្តិ និដ្ឋមេត្ថាវគន្តព្ពំ។

៧៧៣. តិកំ ធញ្ញាទីនំ បូតករណេ។ **បូ** បវនេ, យុ។ **អ**បច្ចយេ **បវោ។ ណម្ហិ និប្បាវោ។** ទ្វយំ តសរេ។ **តស** ឧព្ពេគេ, អរោ។ សុត្តេន វេឋនំ **សុត្តវេឋនំ។**

ទ្វយំ ទុក្ខសញ្ចារេ។ សង្កម្បតេ យេនាតិ **សង្កមោ។** សញ្ចរន្តិ អនេនាតិ សញ្ចារោ, ទុក្ខស្ស សញ្ចារោ **ទុក្ខ សញ្ចារោ។** ទ្វយំ បឋមារម្ភេ។ បឋមំ កមោ **បក្កមោ, ឧបក្កមោ** ច។

៧៧៤. តិកំ បាឋេ។ **បឋ** វិយត្តិយំ វាចាយំ, ណោ, **បាឋោ។ និ**បុព្ពេ **និបាឋោ, អម្ហិ និបឋោ។** ទ្វយំ អប ហរិតាទិនោ វត្ថុនោ អន្វេសនេ។ **ចិ** ចយេ, ចយនមត្រ អន្វេសនំ។ **មគ្គ** អន្វេសនេ, ចុរាទិ, យុ, ឯតេ ទ្វេ អបុមេ, សំវិក្ខនំប្បត្រ។

ចតុក្កំ អាលិង្គនេ។ **លិង្គ** គត្យត្ថោ។ **សន្ធ** សង្ខេ។ **សិលិស** អាលិង្គនេ។ **គុហ** សំវរណេ, យុ, បរិរម្ភោប្បត្រ។ **រម្ភ** សទ្ទេ។

៧៧៥. ចតុក្កំ អាលោកនេ។ **លោក** ទស្សនេ។ **ឈេ** ចិន្តាយំ។ **ឥក្ខ** ទស្សនង្កេសុ។ **ទិស** បេក្ខនេ, សព្ពត្រ ភាវេ យុ។

ចតុក្កំ និរាករណេ។ **ទិស** បេក្ខនេ។ **អសុ** ខេបនេ, **និរសនំ។ បតិ អា**បុព្ពោ **ខា**កថនេ។ **ករ** ករណេ, ឥត្ថិយមតិយរោ វា,តិ។

៧៧៦. បញ្ចកំ វិបរិយយេ។ **វិបរិ**បុព្ពោ **អសុ** ខេបនេ, ណោ, **វិបល្លាសោ**។ អញ្ញេន បការេន ភវនំ **អញ្ញថាភាវោ**។ **វិបរិ**បុព្ពោ **អយ** គមនេ, **វិបរិយយោ**។ **អសុ** ខេបនេ, **វិបរិយាសោ**។

តិកំ អតិក្កមេ។ អតិក្កមនំ **អតិក្កមោ**។ អតិក្កម្ម បតនំ **អតិបាតោ**។ **អយ** គមនេ, **ឧបច្ចយោ**។

សំកិណ្ណវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អនេកត្ថវគ្គវណ្ណនា

៧៧៧. ឥទានិ សំកិណ្ណវគ្គតោ អនន្តរំ គាថាតោ, គាថាយ អឌ្ឍតោ, បាទតោ ចាតិ ឥមេហិ តីហិ បការេហិ **អនេកត្ថេ** នានត្ថេ **សមយា**ទិកេ សទ្ទេ **កមា** កមតោ បវក្ខាមិ។ **ឯត្ថ** អនេកត្ថវគ្គេ **ឯកស្ស ភូត**សទ្ទាទិកស្ស យា បុនរុត្តតា, សា ថីបុន្នបុំសកសង្ខាតលិង្គវិសេសត្ថំ កតា។

៧៧៨. សមវាយត្ថាទិវាចកេ ពហវោ **សមយ**សទ្ទេ ជាតិយា សង្គយ្ហ “សមយោ”តិ ឯកវចននិទ្ទេសោ កតោ។ តត្រ “កាលញ្ច សមយញ្ច ឧបាទាយា”ត្យាទីសុ [ទី. និ. ១.៤៤៧] សមវាយេ បច្ចយសាមគ្គិយំ។ “មហាសមយោ បវនស្មិំ, ទេវកាយា សមាគតា”ត្យាទីសុ សមូហេ។ “សមយោបិ ខោ តេ ភទ្ទាលិ អប្បដិវិទ្ធោ”ត្យាទីសុ [ម. និ. ២.១៣៥] ការណេ។ “ឯកោយេវ ច ខោ ខណោ ច សមយោ ចា”ត្យាទីសុ [អ. និ. ៨.២៩] ខណេ ឱកាសេ។ “អភិសមយត្ថោ”ត្យាទីសុ បដិវេធេ។ “ឯកំ សមយំ ភគវា”ត្យាទីសុ [ទី. និ. ១.១] កាលេ។ “សម្មា មានាភិសមយា”ត្យាទីសុ [ម. និ. ១.២៨] បហានេ។ “អត្ថាភិសមយា ធីរោ”ត្យាទីសុ លាភេ [សំ. និ. ១.១២៩]។ “សមយប្បវាទកេ តិន្ទុកាចិរេ”ត្យាទីសុ [ម. និ. ២.២០៨] ទិដ្ឋិយំ។

តត្ថ សហការីការណតាយ សន្និជ្ឈំ សមេតិ សមវេតីតិ **សមយោ**, សមវាយោ។ សមំ, សហ វា អវយវានំ អយនំ បវត្តិ អវដ្ឋានន្តិ **សមយោ**, សមូហោ, យថា – សមុទាយោតិ អវយវសហាវត្ថានមេវ ហិ សមូហោតិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ ផលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ **សមយោ**, ការណំ, យថា “សមុទាយោ”តិ។ សមេតិសមាគច្ឆតិ ឯត្ថ មគ្គព្រហ្មចរិយំ តទាធារបុគ្គលេហីតិ **សមយោ**, ខណោ។ អភិមុខំ ញាណេន សម្មា ឯតព្ពោ អវគន្តព្ពោតិ **អភិសមយោ**, ធម្មានំ អវិបរីតោ សភាវោ។ អភិមុខភាវេន សម្មា ឯតិ គច្ឆតិ ពុជ្ឈតីតិ **អភិសមយោ**, ធម្មានំ អវិបរីតសភាវាវពោធោ។ សមេតិ ឯត្ថ, ឯតេន វា សង្គច្ឆតិ សត្តោ, សភាវធម្មោ វា សហជាតាទីហិ, ឧប្បាទាទីហិ វាតិ **សមយោ**, កាលោ, ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ អត្ថតោ អភូតោបិ ហិ កាលោ ធម្មប្បវត្តិយា អធិករណំ វិយ, ករណំ វិយ ច បរិកប្បនាមត្តសិទ្ធេន រូបេន វោហរិយតីតិ។ សមស្ស និរោធស្ស យានំ, សម្មា វា យានំ អបគមោតិ **សមយោ**, បហានំ។ សមិតិ សង្គតិ សមោធានន្តិ **សមយោ**, បដិលាភោ, សមេតិ សម្ពន្ធោ ឯតិ អត្តនោ វិសយេ បវត្តតិ, ទឡ្ហគ្គហណភាវតោ វា សម្បយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ ឯតេនាតិ **សមយោ**, ទិដ្ឋិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពជ្ឈន្តីតិ, ឯវំ តស្មិំ តស្មិំ អត្ថេ **សមយ**សទ្ទស្ស បវត្តិ វេទិតព្ពា។ **សមយ**សទ្ទស្ស អត្ថុទ្ធារេ **អភិសមយ**សទ្ទស្ស ឧទាហរណំ សោបសគ្គោ, អនុបសគ្គោ ច **សមយ**សទ្ទោ សមវាយាទ្យត្ថវាចកោ ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ។ ឯវំ សព្ពត្រ ឧទាហរណំ តំតទត្ថានុរូប និព្ពចនាទយោ ទដ្ឋព្ពា។

៧៧៩. **សណ្ឋានំ** ទីឃរស្សាទិ។ **រូបំ** រូបាយតនំ, **ជាតិ** ខត្តិយាទិកុលំ។ **ឆវិ** ពាហិចម្មំ, **បមាណំ** មរិយាទោ។ **អក្ខរំ** អការាទិ , **យសោ** បរិវារោ, កិត្តិ ច។ **គុណោ** សីលាទិ, តបនិយេបិ **វណ្ណោ**។

៧៨០. **បាតិមោក្ខស្ស** ភិក្ខុភិក្ខុនីនំ វសេន ទុវិធស្ស បាតិមោក្ខស្ស ឧទ្ទេសេ “សង្ឃោ ឧបោសថំ ករេយ្យា”តិ [មហាវ. ១៣៤]។ បណ្ណត្តិយំ “ឧបោសថោ នាម នាគរាជា”តិ [ទី. និ. ២.២៤៦]។ **ឧបវាសោ** វុត្តោ។ **អដ្ឋង្គោ** “បាណាតិបាតា វេរមណិ”អាទិ។ **ឧបោសថទិនំ** “អជ្ជុបោសថោ បន្នរសោ”ត្យាទីសុ [មហាវ. ១៦៨]។

៧៨១-៧៨២. **រថង្គំ** ចក្កទ្វយំ។ **លក្ខណំ** ចក្កលក្ខណំ។ “មយា បវត្តិតំ ចក្ក”ន្ត្យាទីសុ [សុ. និ. ៥៦២] **ធម្មចក្កេ**។ **ឧរចក្កំ** នាម ខុរចក្កំ “ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ [ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០០]។ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្ត្យាទីសុ [សំ. និ. ១.២៩] **ឥរិយាបថចក្កេ**។ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុចក្កំ វត្តតី”ត្យាទីសុ [អ. និ. ៤.១៣១] **សម្បត្តិចក្កេ**។ “បិតរា បវត្តិតំ ចក្កំ អនុវត្តេតី”ត្យាទីសុ [អ. និ. ៥.១៣២] **ចក្ករតនេ**។ **មណ្ឌលំ** “អលាតចក្ក”ន្ត្យាទីសុ “អសនិវិចក្ក”ន្តិ [ទី. និ. ៣.៦១; សំ. និ. ២.១៦២] ច។ **ពលំ** ថាមោ។ **កុលាលោ** កុម្ភការោ, តស្ស ភណ្ឌេ កុលាលចក្កន្តិ។ **អាណាយំ** “ចក្កំ វត្តយតិ បាណីន”ន្តិ [ជា. ១.៧.១៤៩]។ **អាយុធេ** ចក្កាការេ អាយុធេ។ **ទានំ** ទេយ្យធម្មោ។ **រាសិ** ខន្ធោ។ សទ្ទគាថាបិ គាថាយេវ។

“ទណ្ឌកា ចណ្ឌវុដ្ឋ្យាទិ, បាទេហិ ឆហិ តីហិ តុ;
គាថាតិ ច បរត្ថេវំ, ឆន្ទោសញ្ញា បកាសិតា។

អនន្តរោទិតំ ចញ្ញ-មេតំ សាមញ្ញនាមតោ;
គាថាតច្ចេវ និទ្ទិដ្ឋំ, មុនិន្ទវចនេ បនា”តិ [វុត្តោទយ ១៤-១៥ គាថា] ហិ វុត្តំ។

៧៨៣ “កឹ តេ វតំ កឹ បន ព្រហ្មចរិយំ,
កិស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធិជុតិពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច តេ នាគ មហាវិមានំ។

អហញ្ច ភរិយា ច មនុស្សលោកេ,
សទ្ធា ឧភោ ទានបតី អហុម្ហ;
ឱបានភូតំ មេ ឃរំ តទាសិ,
សន្តប្បិតា សមណព្រាហ្មណា ច។

តំ មេ វតំ តំ បន ព្រហ្មចរិយំ,
តស្ស សុចិណ្ណស្ស អយំ វិបាកោ;
ឥទ្ធិជុតិពលវីរិយូបបត្តិ,
ឥទញ្ច មេ ធីរ មហាវិមាន”ន្តិ [ជា. ២.២២.១៥៩២, ១៥៩៣, ១៥៩៥]

ឥមស្មឹ វិធុរបណ្ឌិតជាតកេ **ទានស្មឹ** អាគតោ។

“តំ ខោ បន បញ្ចសិខ ព្រហ្មចរិយំ នេវ និព្ពិទាយ ន វិរាគាយ យាវទេវ ព្រហ្មលោកូបបត្តិយា”តិ [ទី. និ. ២.៣២៩] ឥមស្មឹ មហាគោវិន្ទសុត្តេ **អប្បមញ្ញាសុ**។ “តយិទំ ព្រហ្មចរិយំ ឥទ្ធញ្ចេវ ផីតញ្ច វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ បុថុភូតំ យាវទេវ មនុស្សេសុ សុប្បកាសិត”ន្តិ [ទី. និ. ៣.១៧៤] បាសាទិកសុត្តេ សិក្ខត្តយសង្គហេ សកលស្មឹ **សាសនេ**។ “បរេ អព្រហ្មចារី ភវិស្សន្តិ, មយមេត្ថ ព្រហ្មចារិនោ ភវិស្សាមា”តិ [ម. និ. ១.៨៣] ឥមស្មឹ សល្លេខសុត្តេ **មេថុនា វិរតិយំ**។

“កេន បាណិ កាមទទោ, កេន បាណិ មធុស្សវោ;
កេន តេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតិ។

តេន បាណិ កាមទទោ, តេន បាណិ មធុស្សវោ;
តេន មេ ព្រហ្មចរិយេន, បុញ្ញំ បាណិម្ហិ ឥជ្ឈតី”តិ [បេ. វ. ២៧៥]។ –

ឥមស្មឹ អង្កុរបេតវត្ថុម្ហិ **វេយ្យាវច្ចេ**។

“មយញ្ច ភរិយា នាតិក្កមាម,
អម្ហេ ច ភរិយា នាតិក្កមន្តិ;
អញ្ញត្រ តា ព្រហ្មចរិយំ ចរាម,
តស្មា ហិ អម្ហំ ទហរា ន មិយ្យរេ”តិ [ជា. ១.១០.៩៧]។ –

មហាធម្មបាលជាតកេ **សទារសន្តុដ្ឋិយំ**។

“ឯវំ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, តិត្តិរិយំ នាម ព្រហ្មចរិយំ អហោសី”តិ [ចូឡវ. ៣១១] ឥមស្មឹ តិត្តិរជាតកេ **បញ្ចសីលេ**។

“ឥទំ ខោ បន បញ្ចសិខ ព្រហ្មចរិយំ ឯកន្តនិព្ពិទាយ វិរាគាយ…បេ.… អយមេវ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ [ទី. និ. ២.៣២៩] មហាគោវិន្ទសុត្តេយេវ **អរិយមគ្គេ**។

“ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតី”តិ [ជា. ១.៨.៧៥]។ –

និមិជាតកេ អត្តទមនវសេន កតេ **អឌ្ឍង្គុបោសថេ។**

“អភិជានាមិ ខោ បនាហំ, សារិបុត្ត, ចតុរង្គសមន្នាគតំ ព្រហ្មចរិយំ ចរិត្វា តបស្សិ សុទំ ហោមី”តិ [ម. និ. ១.១៥៥] លោមហំសសុត្តេ ធិតិសង្ខាតេ **វីរិយេ។**

៧៨៤. សភាវោ អវិបរីតត្ថោ។ **បរិយត្តិ** បរិយាបុណិតព្ពា វិនយាភិធម្មសុត្តន្តា។ **ញាយោ** យុត្តិ, សប្បដិបទា វា មគ្គានយោ។ **ញេយ្យេ** សង្ខារវិការលក្ខណនិព្ពានបញ្ញត្តិវសេន បញ្ចវិធេ ញេយ្យេ។ **និស្សត្តតា** សត្តសភាវស្ស អភាវតា។ **អាបត្តិយំ** “បារាជិកំ ធម្ម”ន្តិ។ “សហ ធម្មេន និគ្គយ្ហា”ត្យាទីសុ ការណេ។ **អាទិ**នា សម យញ្ញូបមាហីសាទីសុបិ **ធម្មោ។**

៧៨៥. បយោជនំ ផលំ។ **សទ្ទាភិធេយ្យេ** សទ្ទត្ថេ។ **វុឌ្ឍិយំ** វឌ្ឍនេ។ **វត្ថុម្ហិ** ទព្ពេ។ **នាសេ** វិនាសេ។ **បច្ឆិមបព្ពតេ** អត្ថគិរិម្ហិ។ និវត្តិវិសយុប្បត្តិសភាវាទីសុបិ។

៧៨៦. យេភុយ្យតា ពាហុល្យតា។ **អព្យាមិស្សំ** អសម្មិស្សំ។ **វិសំយោគេ** វិប្បយោគេ។ **ទឡ្ហត្ថេ ទ**ឡ្ហសទ្ទស្ស អត្ថេ។ **អនតិរេកេ** អតិរេកាភាវេ។ **អនវសេសម្ហិ** សព្ពស្មិ, **តំ កេវល**វចនំ ភីសុ លិង្គេសុ។

៧៨៧. បដលំ “ទិគុណំ សង្ឃាដី បារុបិត្វា”ត្យាទីសុ [មហាវ. ៣៤៨]។ “វយោគុណា អនុបុព្ពំ ជហន្តី”តិ [សំ. និ. ១.៤] រាសិម្ហិ។ “សតគុណា ទក្ខិណា បាដិកង្ខិតព្ពា”តិ [ម. និ. ៣.៣៧៩] អានិសំសេ។ **ពន្ធនំ** កាមគុណំ។ **អប្បធានេ** វិសេសនេ។ **ជិយាយ** ធនុនោ។

៧៨៨-៧៨៩. រុក្ខាទោ ទុមាទិម្ហិ។ **វិជ្ជមានេ** ភូតគុណេ។ **អរហន្តេ** “យោ ច កាលឃសោ ភូតោ, សភូតបចិនី បចី”តិ [ជា. ១.២.១៩០]។ ខន្ធបញ្ចកេ “ភូតមិទំ, សារិបុត្ត, សមនុបស្សថា”តិ [ម. និ. ១.៤០១]។ **សត្តេ** បាណិម្ហិ។ **មហាភូតេ** បថវាទិកេ។ **អមនុស្សោ** ទេវរក្ខសាទិ។ វិជ្ជមានត្ថវជ្ជិតេ រុក្ខាទោ នារិយំ ន ភវតិ, វិជ្ជមានត្ថេ, បន អតីតាទីសុ ច វាច្ចលិង្គោ។ **បត្តេ** សម្បត្តេ។ **សមេ** តុល្យត្ថេ។

៧៩០. សជ្ជនេ សប្បុរិសេ។

៧៩១. បទបូរណេ “សុត្តន្ត វនន្តា”ត្យាទីសុ។ **ទេហាវយវេ** “អន្តំ អន្តគុណ”ន្ត្យាទីសុ [ខុ. បា. ៣.ទ្វត្តឹសាការ]។ ទេហោ ច អវយវោ ចាតិ ឯកេ។ កោដ្ឋាសេ “អយមេកោ អន្តោ”ត្យាទីសុ [អ. និ. ៦.៦១]។ **លាមកំ** និហីនកំ។

៧៩២. និកាយោ សធម្មីនំ គណោ។ **សន្ធិ** បដិសន្ធិ។ **សាមញ្ញេ** វិសេសាធារេ។ **បសូតិ** មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខមនំ, **កុលំ** ខត្តិយាទិកុលំ។ **ភវោ** ភវនក្រិយា។ **វិសេស្សោ** ឧបាធិ, យស្ស វសេន ភិន្ទេសុ សពលាទីសុ អភិន្នា ធីសទ្ទា វត្តន្តេ។ **សុមនាយំ** មាលតិយំ។ **សង្ខតលក្ខណេ** សង្ខតធម្មានំ លក្ខណេ។

៧៩៣. ភវភេទោ កាមភវាទិ។ **បតិដ្ឋាយំ** និស្សយេ។ **និដ្ឋា** និប្ផត្តិ។ **អជ្ឈាសយោ** អធិប្បាយោ។ **ពុទ្ធិ** ញាណំ។ **វាសដ្ឋានំ** វសនដ្ឋានំ។ **វិសរត្តំ** វិសរណភាវោ។ “វិសទត្ថេ”តិបិ បាឋោ, តទា **សទ**ធាតុស្ស វិសរណត្ថតា ទដ្ឋព្ពា។

៧៩៤. ផលេ សោតាបត្តាទិកេ។ អនិច្ចាទិអនុបស្សនា **វិបស្សនា** នាម។ **មគ្គេ** សោតាបត្តិមគ្គាទិកេ។

៧៩៥. កម្មារុទ្ធនំ កម្មារានំ ឧទ្ធនំ, កម្មារានំ យថា ឧក្កាតិ។ **អង្គារកបល្លំ** អង្គារានំ ភាជនំ។ **ទីបិកា** នាម មធុច្ឆិដ្ឋាទិមយា បទីបកិច្ចការិកា។ **សុវណ្ណការមូសា** មត្តិកមយា ឯកា ភាជនវិកតិ។ វាយុនោ វេគេ ច **ឧក្កា** សទ្ទោ, យោ “ទេវទុន្ទុភី”តិ វុត្តោ។

៧៩៦. កេសោហារណំ កេសានំ លវនំ។ **ជីវិតវុត្តិ** ជីវិតស្ស វត្តនំ។ **វបនំ** ពីជស្ស វបនំ។ **វាបសមករណំ** វបិតស្ស ពីជស្ស សមករណំ។ **បវុត្តភាវោ** ពន្ធនា មុត្តិ។

៧៩៧-៧៩៨. សុតោ វិស្សុតេ បាកដេ។ **អវធារិតេ** ឧបលក្ខិតេ។ **ឧបចិតេ** រាសិកតេ។ **អនុយោគោ** បុច្ឆា។ **កិលិន្នេ** តិន្តេ។ **សោតវិញ្ញេយ្យំ** សទ្ទាយតនំ។ **សត្តំ** សទ្ទសត្ថាទិ, សុតនាមកោ វា ឯកោ សត្ថវិសេសោ។ ឯតេសុ ទ្វីសុ អត្ថេសុ **សុតំ** នបុំសកំ។ បុត្តេ **សុតោ** បុល្លិង្គោ, រាជិនិបិ **សុតោ។**

៧៩៩. **យុគេ** កតាទិចតុក្កេ។ **លេសោ** អនុមានញាណវិសយោ។ **បញ្ញត្តិយំ** “កប្បត្ថេរោ”តិ។ **បរមាយុម្ហិ** “កប្បំ សគ្គម្ហិ មោទតី”តិ។ អញ្ញត្រ កប្បាទីសុ បុល្លិង្គេ។ សទិសេ បន តីសុ លិង្គេសុ។ **សមណវោហារោ** វិនយាគតោ សមណានំ វោហារោ។ **កប្បពិន្ទុ** ចីវរេ កតពិន្ទុ។ **សមន្តត្តេ** សមន្តភាវេ។ **អន្តរកប្បោ** មហាកប្បស្ស អសីតិមោ ភាគោ។ **អាទិ**សទ្ទេន អសង្ខ្យេយ្យមហាកប្បេ សង្គណ្ហាតិ។ **តក្កេ** វិតក្កេ។ **វិធិ** វិធានំ។

៨០០. **វិរតិ** វិរតិត្តយំ។ **សបថោ** អក្កោសោ។ **តច្ឆេ** តថភាវេ។ **អរិយសច្ចម្ហិ** ទុក្ខសច្ចាទិកេ។ **ទិដ្ឋិ** មិច្ឆាទិដ្ឋិ។

៨០១. **សញ្ជាតិទេសោ** “កម្ពោជោ អស្សានំ អាយតន”ន្តិ។ **វាសដ្ឋានំ** និវាសដ្ឋានំ “ទេវានំ ទេវាយតន”ន្តិ។ **អាករោ**តិ យត្ថ សុវណ្ណរជតាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **សមោសរណដ្ឋានំ** ពហូនំ សន្និបាតដ្ឋានំ។ **បទបូរណេ** “កម្មាយតនំ, សិប្បាយតន”ន្តិ។

៨០២. **វត្ថុំ** អម្ពរំ។ **អញ្ញោ** យោ សកោ ន ហោតិ។ **ឱធិ** មរិយាទោ។ **ភេទោ** វិសេសោ។ **មនសិបិ** ចិត្តេបិ។

៨០៣. **វិបាកេ** ឥដ្ឋវិបាកេ **កុសលោ។** អនវជ្ជាទីសុ វាច្ចលិង្គិកោ។

៨០៤. **ទ្រវោ** មជ្ជាទិ។ **មធុរាទីសុ** ឆសុ រសេសុ។ **បារទោ** សូតោ។ **សិង្គារាទោ** នវ នាដ្យរសេ។ រសវត្ថុមំស មេទដ្ឋិសុក្កដ្ឋិមិញ្ជវសេន សត្ត **ធាតវោ**, តព្ភេទេ។ **កិច្ចេ** ផស្សាទិធម្មានំ សង្ឃដ្ដនាទិកិច្ចេ។ **សម្បត្តិ** តេសំយេវ។

៨០៥. **ពោធិ**សទ្ទោ ញាណទ្វយេ នារិយំ, ពោធិរាជកុមារាទិបញ្ញត្តិយំ បុមេ។ អស្សត្ថរុក្ខេ បុមិត្ថិយំ។

៨០៦. **យេន** កត្តុភូតេន **យោ** កម្មភូតោ និច្ចសេវិតោ, **តត្ថាបិ** កម្មភូតេ។ **វិសយោ** អនញ្ញថាភាវោ។ **ជនបទេ** កុរុអាទិកេ។ **គោចរេ** គព្ភហុលាចារេ។

៨០៧. **សត្តាយំ** វិជ្ជមានតាយំ។

៨០៨. ពន្ធវេ **សោ** បុមេ។ អត្តនិ **សំ** នបុំសកេ។ ធនស្មឹ **សោ សំ** អនិត្ថិយំ។ សុនខេ **សា** បុមេ វុត្តោ។ អត្តនិយេ **សោ** តិលិង្គិកោ។

៨០៩. **ឆវិសម្បត្តិយំ** ឆវិយា សម្បត្តិយំ។

៨១០. **ជាមាតា** ធីតុសាមិកោ។ **មន្ទប្បិយេ** អប្បបិយេ **វរំ** អព្យយំ។

៨១១. **មកុលេ** អវិកាសសម្បុត្តេ។ **នេត្តីសាទិបិធានេ** ខគ្គាទីនំ គេហេ។

៨១២. **បិតាមហោ** ព្រហ្មា។ **បិតូសុ** មាតាបិតូសុ។ **តថា** បក្ខន្តរេ។ **តបសិ** សីលេ។

៨១៣-៨១៤. **មជ្ឈពន្ធេ** ឧរោពន្ធនេ។ **បកោដ្ឋោ** កប្បរស្សាធោភាគោ។ **កច្ឆពន្ធនំ** អធោម្ពរស្ស ទន្ធ ពន្ធនំ។ មេខលាយញ្ហាតិ **កច្ឆា** ចតូសូត្ថេសុ។ **កច្ឆោ** លតាទីសុ។ **កច្ឆោ ពាហុមូលម្ហិ** បរូឡ្ហកច្ឆនខលោមេ, “កច្ឆេហិ សេទា មុញ្ចន្តី”តិ។ **អនូបោ** ពហូទកទេសោ។

៨១៥. **មានំ** តុលាបត្ថង្គុលីហិ។ **បមាតរិ** បមាណស្ស កត្តរិ។

៨១៦. **ទព្ពំ** ធនំ។ **អត្តភាវោ** បញ្ចក្ខន្ធសមូហោ។ **បាណោ** ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ ទព្ពាទីសុ ចតូសុ **សត្តំ។ សត្តាយំ** វិជ្ជមានតាយំ **សត្តា។** ជនេ **សត្តោ។ សោ សត្ត**សទ្ទោ, **អាសត្តេ** លគ្គិតេ តិលិង្គិកោ។

៨១៧. **សេម្ហាទោ** តិទោសេ។ **រសរត្តាទិ** បុព្ពេវុត្តោ។ **បភាទិកេ** រូបធាតុម្ហិ។ **ចក្ខាទិកេ** វិសយធាតុម្ហិ។

៨១៨. អមច្ចាទិកា សត្ត បកតិយោ វុត្តា។ **សត្តាទិសាម្យវត្ថា** សត្តរជតមភូតានំ តិណ្ណំ គុណានំ សាម្យវត្ថា។ **បច្ចយា ណ**បច្ចយាទិតោ **បឋមេ** បឋមសណ្ឋិតេ **ករោ**ត្យាទិធាតុម្ហិ។

៨១៩. **បរិត្តាណំ** រក្ខណំ។ **វត្ថម្ហិ** ឱកាសេ។ **តលញ្ជនំ** បាទស្ស ឋានំ។

៨២០. លោហមុគ្គរេ លោហមយេ មុគ្គរេ។ **តាឡាទិកេ** សម្មតាឡកំសតាឡាទិកេ។ **កបិនេ** កក្ខឡេ។

៨២១. មក្ខិកា នីលមក្ខិកាទិកា។ តាសំ ភេទា សរិសា មធុកតា បិង្គលមក្ខិកា។ មធុម្ហិ **ឧទ្ទុំ** អប្បកាទីសុ ចតូសូត្ថេសុ វត្តមានំ តីសុ លិង្គេសុ។ **អធមោ** និហីនោ។ **កបណោ** ឯកចារី។

៨២២. តក្កោ គោរសវិសេសោ។ **មរណលិង្គោ** មរណញ្ញាបកលក្ខណោ។ អសុភោ, សុភោ ចាតិ ចតូសូត្ថេសុ **អរិដ្ឋំ។ អាសវោ** មជ្ជវិសេសោ។ **ផេណិលទ្ទុមោ** “ពឌី-យ◌ៅ-ខោ”។

៨២៣. គេហានំ ទារុពន្ធប្បយោជនំ **បីឋិកា** នាម។ បក្ខន្ទុទ្វយស្ស, កណ្ណិកាទីនញ្ច និស្សយភូតា បីឋិកា។

៨២៤. មិត្តាការេ អមិត្តស្សាបិ មិត្តសណ្ឋានេ។ ពលេ, រាសិម្ហិ, វិបត្តិយញ្ច, “ពលស្ស រាសី”តិបិ ឯកេ។

៨២៥. ខន្ធេ រូបក្ខន្ធេ។ **ភវេ** រូបភវេ។ **និមិត្តម្ហិ** ការណេ។ **វបុ** សរីរំ។

៨២៦. វត្ថុកិលេសកាមេសូតិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ។ **មទនេ** មារទេវបុត្តេ។ **រតេ** មេថុនេ។ **និកាមេ** ឥច្ឆារហិតេ **កាមំ** នបុំសកេ។ អនុញ្ញាយំ **កាម**មព្យយំ ភវេ។

៨២៧. វជ្ជភណ្ឌមុខេ វីណាទោណិមុខេ។ **មាតង្គស្ស** ហត្ថិនោ **ករកោដិ** ហត្ថគ្គំ។

៨២៨. រម្ភោ សប្បំ, កេតវន្នត្ថោ។ **អសច្ចំ** មុសា។ **អយោឃនំ** យេន បហរតិ។ **គិរិសិង្គម្ហិ** គិរគ្គេ។ **សីរង្គេ** ផាលង្គេ។ **យន្តេ** កូដយន្តេ។

៨៣០. បដិវាក្យេ បដិវចនេ។ **ឧត្តរាសង្គេ** ឧបរិវត្ថេ។ សេដ្ឋាទីសុ **ឧត្តរោ** តីសុ, បរស្មឹ ឧបរិស្មិញ្ច ព្លរិតោ។

៨៣១. វិមុត្តិ អរហត្តផលំ មគ្គនិព្ពានានិបិ។

៨៣២. សង្ខតេ បច្ចយាភិសង្ខតេ ធម្មេ។ បុញ្ញាភិសង្ខារោ, អបុញ្ញាភិសង្ខារោ, អានេញ្ជាភិសង្ខារោតិ **បុញ្ញាភិសង្ខារាទិ។ បយោគោ** ឧស្សាហោ។ កាយសង្ខារោ, វចីសង្ខារោ, ចិត្តសង្ខារោតិ **កាយសង្ខារាទិ។ អភិសង្ខរណំ** អភិសង្ខរណក្រិយា។

៨៣៣. តព្ភាវេ ទិដ្ឋិសហគតំ។

៨៣៤. បតិរូបេ យុត្តេ។ **ឆាទិតេ** តិណាទីហិ។ **រហោ** សុញ្ញដ្ឋានំ។ **បញ្ញត្តិយំ** ឆន្នោ ភិក្ខុ, បញ្ញត្តិយំយេវ បុមេ។

៨៣៥. ពុទ្ធចក្ខុ ពុទ្ធានំ ចក្ខុ។ **សមន្តចក្ខុ** សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ។ **ធម្មចក្ខុ** ហេដ្ឋាមគ្គត្តយេ ញាណំ។

៨៣៦. អភិក្កមោ អភិក្កមនីយោ។

៨៣៧. វេវចនំ អភិន្នត្ថោ សទ្ទោ។ **បការស្មឹ** ភេទេ។ **អវសរោ** អវកាសោ។

៨៣៨. ចិត្តកម្មំ ចិត្តការានំ កម្មំ។ **វិចិត្តេ** នានាវិធេ។ **បញ្ញត្តិយំ** ចិត្តោ ធនុធរោយេវ។ **ចិត្តមាសោ** បុណ្ណេន្ទុយុត្តេន ចិត្តេន នក្ខត្តេន លក្ខិតោ មាសោ។ **តារន្តរេ** ចិត្តនក្ខត្តេ។ **ចិយំ** នារិយំ។

៨៣៩. សាមលេ នីលេ។ **សយមត្ថេ សយំ**សទ្ទស្ស អត្ថេ។ **សារិវា** ឧបាសកា។

៨៤០. “បុមេ”ត្យាទិនា បុព្ពទ្ធេន **គរុ**សទ្ទស្ស អត្ថា វុត្តា, អបរទ្ធេន **គរុ**សទ្ទស្ស, “ឯកទេសេកត្តមនញ្ញំវេ”តិ ន្យាយេន ទ្វិន្នម្បិ ឯកត្តមញ្ញមានេន គាថានេកត្ថវគ្គេ កថិតា។ **មហន្តេ** ពហុត្តេ។ **ទុជ្ជរេ** ជីរាបេតុម សក្កុណេយ្យេ, ទុក្ករេ វា។

៨៤១. អច្ចិតេ បូជិតេ។ **ខិន្នេ** កិលមថប្បត្តេ។ **សមិតេ** ឧបសមិតេ។

៨៤២. វិសុទ្ធិទេវោ, សម្មុតិទេវោ, ឧបបត្តិទេវោ ចាតិ **វិសុទ្ធិទេវាទិ។ នភំ** អាកាសោ។

គរុណាទីសុ តីសុ្វត្ថេសុ **មាណវោ។**

៨៤៣. អាឡ្ហាទីសុ **អគ្គំ។ វរេ** សេដ្ឋេ តីសុ។

បច្ចនីកោ សត្តុ។ **អញ្ញេ** អញ្ញត្ថេ។ **បច្ឆាភាគេ** "ធាតុលិង្គេហិ បរា បច្ចយា"តិ។

៨៤៤. **យោនិ** ឥត្ថីនំ យោនិមគ្គោ។ **កាមោ** ឥច្ឆា។ **សិរី** បញ្ញា, បុញ្ញោ ច។ **ឥស្សរំ** បភុតា។ **ធម្មោ** សីលាទិ។ **ឧយ្យាមោ** វិរិយំ។ **យសោ** បរិវារោ, កិត្តិ ច។

៨៤៥. **សមង្គិនិ** សមន្នាគតេ។

៨៤៦. **ឋិតិ** ឋានក្រិយា។

៨៤៨. **ខន្ធកោដ្ឋាសោ** អណ្ឌជាទិចតុក្កំ។ **បស្សាវមគ្គោ** ឥត្ថីនំ យោនិ។ **សោ** បុល្លិង្គោ។ **កូលេ** តីរេ។

៨៤៩. **នាគោតុនាគ**សទ្ទោ តុ។ **ឧរគេ** សប្បេ, ហត្ថិនិ ច។

៨៥០. **សង្ខ្យា** គណនា។ "អញ្ញត្ថេ"ត្យេកេ វទន្តិ។

៨៥១. **ភេ** នក្ខត្តវិសេសេ។ **សន្តិកេ** សមីបេ។ **មូលមូលេ** លោភាទិកេ។ **បាភតេ** មូលធនេ។ **អំសោ** សរីរាវយវោ។ **បកណ្ឌេ** រុក្ខាទីនំ សរីរេ។

៨៥២. **កម្មេ** ក្រិយាយំ។ **វិកោបនំ** វិទ្ធំសនំ។

៨៥៣. **បច្ឆាតាបោ** វិប្បដិសារោ។ **អនុពន្ធោ** បុនប្បុនំ បវត្តនំ។ **រាគាទោ** សត្តកេ។ មាតង្គស្ស មុទ្ធនិ បិណ្ឌទ្វយេ **កុម្ភោ។**

៨៥៤. **ខគ្គកោសេ** ខគ្គបិធានេ។ **បដិច្ឆទេ** សមន្តតោ ឆាទនេ។ **សារម្ភេ** កោលាហលេ។

៨៥៥. **កាលវិសេសោ** ទសច្ឆរកាលោ។ **និព្យាបារដ្ឋិតិ** អចិរដ្ឋិតិ, **អចិរដ្ឋិតី**តិ ទសច្ឆរតោបិ ឩនដ្ឋិតិ។

ឧប្បត្តិភូមិ ជាតិភូមិ។

៨៥៦. **កពឡីការាហារាទីសុ** ចតូសុ។

៨៥៧. សទ្ធាយ អបរប្បច្ចយេ។ **ចីវរាទីសុ** ចតូសុ។ **អាធារោ** និស្សយោ។

ទិព្ពវិហារោ, អរិយវិហារោ, ព្រហ្មវិហារោ ចាតិ **ទិព្ពវិហារាទិ។ សុគតាលយេ** ភិក្ខូនមាវាសេ។

៨៥៨. **សមត្ថនេ** និដ្ឋាយំ។ **ចការេន** និយមាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។

សង្កេ លក្ខេ។ **កាមាទោ** ចតុក្កេ។

៨៥៩. **សប្បផណង្គេសូ**តិ សប្បស្ស ផណេ, អង្គេ ច សរីរេ។ **កោដិល្លេ** កុដិលតាយ។ **ភុញ្ជនំ** ភោជនក្រិយា។

ភូមិភាគេ រាជង្គណាទិម្ហិ។ **កិលេសេ** សំកិលេសេ។ **មលេ** រាគាទិកេ។

៨៦០. **ធនាទិទប្បេ**តិ ធនាទិកេ បដិច្ច ឧប្បន្នេ ទប្បេ។

និមិត្តេ ការណេ។ **ឆលេ** សព្យេ។

៨៦១. សោ បុល្លិង្គោ។ **បរមត្ថានិ** ទិដ្ឋីនំ គាហលទ្ធេ អត្ថានិ។ **ថម្ភស្មិ** គេហាទីនំ ថម្ភេ។ **ពលសជ្ជនំ** យុទ្ធកាលេ ពលស្ស សជ្ជនំ។

៨៦២. កុសូលោ ធញ្ញាទីនំ គេហំ។

សោបានង្គម្ហិ សោបានសីសេ។

៨៦៣. និយ្យាសេ សិលេសេ។ **សេខរេ** សីសេ។ **នាគទន្តកេ** ភិត្តិអាទីសុ បវេសិតេ នាគទន្តាការេ ទណ្ឌេ។

សិខណ្ឌោ បិញ្ឆំ។ **តូណីរេ** ឧសុនិធិម្ហិ។ **និករេ** សមូហេ។

៨៦៤. សំយុតកេសេសុ ពន្ធិតកេសេសុ។

កម្ពុ ជលជន្តុវិសេសោ។ **នលាដដ្ឋិ** នលាដេ ជាតដ្ឋិ។ **គោប្ផកេ** បាទគណ្ឋិម្ហិ។

៨៦៥. កាលេ បញ្ចទសីទិវសបរិមាណេ។ **សាធ្យេ** បត្តសាធនីយេ។ **សខី** សហាយោ។ **វាជោ** បត្តំ។ **បង្កេរុហ** បីឋសម្បិ។

ទេសេ ទេសវិសេសេ។ **អណ្ណវេ** សមុទ្ទេ, ឯតេ បុមេ។ **សោ សិន្ធុ**សទ្ទោ **សរិតាយំ** នទិយំ ភវេ។

៨៦៦. ករេណុសទ្ទោ **គជេ** ហត្ថិម្ហិ, **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ វត្តតិ។ **ហត្ថិនិយំ** តុ ឥត្ថិយំ។

រតនេ រតនវិសេសេ។ **មណិវេធោ** នាម យំ លោកេ “ចិន” ឥតិ វុច្ចតិ។ **ឥន្ទហេតិ** ឥន្ទាវុធោ។

៨៦៧. កោដិយំ អន្តេ។ **វាទិត្តវាទនេ** វីណាទិវាទិត្តវាទនោបាយេ។

“កោណោ វជ្ជប្បភេទេ ច,
កោណោ សេលគុឡេ ឥដេ;
វីណាទិវាទនោបាយេ,
ឯកទេសេ គតស្ស ចេ”តិ។ –

តិកណ្ឌសេសោ [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.១២៥]។

៨៦៨. វណិប្បថេ វាណិជានំ វោហារកម្មបថេ។ **វេទេ** វេទវិសេសេ, វាណិជេបិ **និគមោ**។

វិវាទាទោ “វិវាទាធិករណ” [បាចិ. ៣៩៤] ន្ត្យាទីសុ។ **អាធារោ** ការកវិសេសោ, និស្សយោ ច។ **ការណេ** “យត្វាធិករណមេន”ន្តិ [ធ. ស. ១៣៥៤]។

៨៦៩. បសុម្ហិ គោណេ។ **វសុធា** បថវី។ **វាចា** វចនំ។ **អាទិនា** សគ្គរំសិវជិរចន្ទជលាទយោ គហិតា។

ហរិតេ សុកបត្តសទិសេ វណ្ណវិសេសេ។ **វាសុទេវេ** កណ្ហេ។

៨៧០. អាយត្តេ និស្សយេ។

កណ្ឋបូរោ កណ្ឋាលង្ការោ។ **សេខរេ** អគ្គេ។ ឯតេ ទ្វិន្នម្បិ អត្ថា។

៨៧១. វិជ្ជយំ ចញ្ចលាយំ។ **ឥត្ថិបុរិសេ** បុរិសិត្ថិយំ។

កោណេ អស្សេ។ **សង្ខ្យាវិសេសោ** “កោដិបកោដី”ត្យាទីសុ។ **ឧក្កំសេ** បរិយោសានេ។

៨៧២. ជាលា អគ្គិជាលា។ **អគ្គំ** កោដិ។

នារី **អាសីស**ទ្ទោ សប្បទាឋាយំ។ **ឥដ្ឋស្ស** វត្តនោ **អាសីសនាយំ** បត្ថនាយម្បិ ឥត្ថី ឯវ។

៨៧៣. វិលីនតេលេ វិសរណតេលេ។ **វសគា** វសំ គច្ឆន្តី នារី។ **វញ្ចុគារី** អនវជ្ជា សោរភេយី។

អភិលាសេ ឥច្ឆាយំ។ **កិរណោ** រំសិម្ហិ។ **អភិសង្គេ** លគ្គនេ។

៨៧៤. អំសេ កោដ្ឋាសេ។ **សិប្បេ** នាដកសត្ថាគតេ។ ចន្ទស្ស សោឡសមេ ភាគេ ច **កលា។**

៨៧៥. ពីជកោសេ វរាដកេ។ **កណ្ណភូសាយំ** កណ្ណាលង្ការេ។

អាគាមិកាលេ អនាគតកាលេ។ **បភាវោ** ទណ្ឌតេជោ។ សំយមេបិ **អាយតិ** ភវេ។

៨៧៦. មេសាទិលោមេ ឯឡកាទីនំ លោមេ។ **ភូមជ្ឈេ** ទ្វិន្នំ ភូនំ មជ្ឈេ ជាតាយំ **រោមធាតុយំ** លោមេ។

នដ្ដកី នាដកិត្ថី។ **មទិរា** សុរា។

៨៧៧. ក្រិយចិត្តេ វីសតិវិធេ ក្រិយចិត្តេ។ **ករណេ** ករណក្រិយាយំ, ឯតេសុ ទ្វីសុ អត្ថេសុ **ក្រិយំ។** កម្មនិ
កត្តព្ពេ **ក្រិយា** នារី។

សុណិសាយំ បុត្តស្ស ភរិយាយំ។ **កញ្ញាយំ** អនិព្ពិទ្ធាយំ។ **ជាយាយំ** ភរិយាសាមញ្ញេ។

៨៧៨. ឥស្សរិយំ បភុតា។ **អក្ខរាវយវេ** គរុអក្ខរានំ អវយវេ។

បាវចនេ ពុទ្ធវចនេ។ **សិទ្ធេ** សិទ្ធន្តេ។ **តន្តេ** សុត្តមយេ។ **សុបិតេ** និទ្ទាសីលេ។

៨៧៩. រាជលិង្គំ ខគ្គាទិ។ **ឧសភង្គោ** ឧសភាវយវោ។ **រុក្ខេ** រុក្ខវិសេសេ។ **និមិត្តំ** គុយ្ហង្គំ។ **ចិហនេ** លក្ខណេ។
បទេ វិភត្យន្តេ។

៨៨០. វោហារេ វាណិជកម្មេ។ **កីឡាទោ** កីឡាទិម្ហិ។ **អាទិ**នា ជុតិថុតិគត្យាទយោ សង្គហិតា។

សរីរេ សរីរាធិទេវេ។

៨៨១. សុស្សូសាយំ សោតុមិច្ឆាយំ។ **ឥស្សាត្យាសេ** សរាភ្យាសេ។ ហីសនេបិ **ឧបាសនំ។**

ហេតិភេទេ អាវុធភេទេ។ **សង្កុ** ខាណុវិសេសោ។

៨៨២. វីណាគុណោ វីណាយជិយា។ **តន្តំ តន្ត**សទ្ទោ។ **មុខ្យំ** បធានំ។ **សិទ្ធន្តំ** ឧទាហរណំ។ **តន្ត** សុត្តំ។

រថនង្គលាទីនំ អង្គេ **រថាទ្យង្គេ។ កប្បម្ហិ** កតាទិកេ។

៨៨៣. ឥត្ថិបុប្ផំ ឥត្ថីនំ ឧតុ។ **រេណុ** ធូលិ។ **បកតិជេ គុណោ** តិណ្ណំ គុណានំ ទុតិយេ គុណោ។

ន្យាសប្បណេ ឋបិតស្ស ធនស្ស ទានេ។ **ទានម្ហិ** តទញ្ញស្ស ទានេ។

៨៨៤. គុរុ អាចរិយាទិ។ **ឧបាយោ** ហេតុ។ **អវតារោ** ឱតរណដ្ឋានំ។ **បូតម្ពុ** បវិត្តជលំ។ **ទិដ្ឋិ** ពុទ្ធទស្សនា អញ្ញ
ទស្សនំ។ អាគមេបិ **តិត្ថំ។**

ជោតិសទ្ទោ នក្ខត្តរំសីសុ **បណ្ឌកេ** នបុំសកេ។ អគ្គិម្ហិ តុ **សោ** បុមា។

៨៨៥. “ឥតិ សន្និកប្បេ បឋមោ កណ្ឌោ”ត្យាទីសុ វគ្គេ។ អវសរេបិ, **អវសរោ** អវកាសោ។

អថ ពាហុទ្វយស្ស ឧទ្ធំ មានេ។ **សូរត្តេ** សូរភាវេ។

៨៨៦. បោរិសំ បុរិសការោ។ **ឰ្ហោ** វីរិយំ។ **និសិន្នាឡ្ហគ្គមោ** និសិន្នាទិកោ ឧគ្គមោ ឋានំ។

អនិស្សយមហីភាគេ លោកនិស្សយភូតានំ គរុបព្ពតនគរាទីនំ អភាវតោ អនិស្សយសង្ខាតេ សុញ្ញមហីកោដ្ឋាសេ។ “ឥរីណំ ឩសរេ សុញ្ញេ”តិ [មេទិនីកោស ១៥.៣៦] ហិ **តិកណ្ឌសេសោ។ ឩសរេ** ឩសរតិ ឋានេ។

៨៨៧. សាធនត្ថាទីសុ **អារាធនំ។** រាធនំប្បត្រា។ “បត្តិយំ សាធនេ វុត្តំ, រាធនំ តោសនេបិ ចេ”តិ **តិកណ្ឌសេសោ។**

សានុម្ហិ បព្ពតស្ស សមេ ភូភាគេ។ **វិសាណេ** មាតង្គទន្តេ, បសូនំ សិង្គេ ច។

៨៨៨. ទិដ្ឋំ រូបារម្មណំ។ **អាទិមគ្គោ** សោតាបត្តិមគ្គោ។ **ញាណំ** សាមញ្ញំ។ **អក្ខិ** ចក្ខុ។ **ឥក្ខនំ** ឱលោកនំ។ **លទ្ធិ** គាហោ។

សុវណ្ណោ បញ្ចធរណំ។ **បញ្ចសុវណ្ណោ** និក្ខោ។ **បសាធនំ** អលង្ការវិសេសោ។

៨៨៩. តិថិភេទេ ហោរសត្ថាគតេ អនិដ្ឋសម្មតេ តិថិម្ហិ។ **សាខាទិផឡម្ហិ** រុក្ខសាខាទីនំ គណ្ឋិម្ហិ។ បូរណេបិ **បព្ពំ។**

ពលវាមុខោ យត្រ ប្លវាទយោ សីឃសោតេន អាកឌ្ឍិត្វា បវេសិយន្តិ។

៨៩០. កាមជេ តណ្ហាជេ សុរាបានាទិកេ។ **ទោសេ** អបរាធេ។ **កោបជេ** ទណ្ឌផរុសាទិកេ ច។ **វិបត្តិយំ** វិនាសេ។

ឧបករណំ កុលាលាទីនំ ទណ្ឌចក្កាទិ។ **សិទ្ធិ** និប្ផត្តិ។ **ការកោ** កត្តាទិសត្តវិធោ។

៨៩១. ទានសីលេ ទានបកតិកេ ច។ **វគ្គុវាទិនិ** មធុរវាទិនិ ច **វទញ្ញូ** ភវេ។ ឥតោ បង្ខាយ **ឧស្សិត**បរិយន្តោ តីសុ វុត្តោ។ **អភិសិត្តេ** មុទ្ធាភិសិត្តេ រាជិនិ។

៨៩២. ភាគ្យវិហីនេ អបុញ្ញេ។ **អប្បកេ** អពហុកេ។ **មូឡ្ហេ** ពាលេ។ **អបដុ** អឆេកោ។ ខលេ, ជគតិយញ្ច **មន្ទោ។ វុទ្ធិយុត្តេ** វឌ្ឍនយុត្តេ។ **សមុន្នទ្ធេ** អនីចេ **ឧស្សិតំ** តីសុ ភវេ, “ភាសិត”ន្តិបិ បាឋោ។

៨៩៣. រថង្គេ រថាវយវេ។ **សុវណ្ណស្មិ** បលស្ស ចតុត្ថភាគេ។ **បាសកេ** ចតុវីសតិប្បមាណេ, តីសប្បមាណេ វា ។ ហត្ថិទន្តាទិវិកតិយំ តីសុ **អក្ខោ។** ចក្ខាទិន្ទ្រិយេ **អក្ខំ។**

សស្សតេ និច្ចេ។ **តក្កេ** វិតក្កេ។ **និច្ឆិតេ** វិនិច្ឆិតេ។

៨៩៤. ហរេ មហិស្សរេ **សិវោ, ភទ្ទេ** កល្យាណេ។ **មោក្ខេ** និព្ពានេ ច **សិវំ។ ជម្ពុកេ** សិង្គាលេ **សិវា។**

សត្តិយំ ថាមេ។ **ថូលត្តេ** ថូលភាវេ។

៨៩៥. សង្ខ្យាភេទោ ឧប្បលបុណ្ឌរីកានំ មជ្ឈេ គណនា។ **នរកភេទេ** “បទុមនិរយេ និព្ពត្តោ”ត្យាទីសុ។ **វារិជេ** កក្កសនាឡេ កមលេ។

ទេវភេទេតិ

> “អាបោ ធុវោ ច សោមោ ច,
> ធវោ ចេវា’និលោ’នលោ;
> បច្ចូសោ ច បភាសោ ច,
> អដ្ឋេតេ វសវោ មតា”តិ [ចិន្តាមណិដីកា ១.១០]។ –

កថិតេ ទេវវិសេសេ។ **រតនេ** រតនសាមញ្ញេ, ធនេ ច, **បណ្ឌកំ** នបុំសកំ។

៨៩៦. អត្ថគមនេ វិនាសគមនេ។ **អបរគ្គេ** សព្ពកិលេសានំ ខយហេតុភូតេ វិរាគធម្មេ។

សេតម្ពុជេ សេតកមលេ។ **រុក្ខន្តរេ** “បុណ្ឌរីក”ឥតិ ខ្យាតេ ទុមវិសេសេ, ទ្វីសូត្តេសុ បុមេ។

“បុណ្ឌរីកំ សិតម្ភោជេ, សេតច្ឆត្តេ ច ភេសជ្ជេ;
កោសការន្តរេ ព្យគ្ឃេ, សោ ទិសាវារណត្ថិស្វ”តិ។ –

នានត្ថសង្គហោ។

៨៩៧. ឧបហារេ បូជាទ្យត្ថំ អាភតេ វត្ថុម្ហិ។ **ករស្មឹ** ខេត្តាទិសម្ភវេ រាជភាគេ។ **អសុរន្តរេ** ពលិនាមកេ អសុរេ។

សម្ភវេ ឥត្ថិបុរិសសម្ភវេ អសុចិម្ហិ **សុក្កំ។ ធវលេ** សេតេ **សុក្កោ, កុសលេ** បុញ្ញេ តីសុ, “បុញ្ញំ ធម្មមនិត្ថិយ”ន្តិ ឯត្ថ **ធម្ម**សទ្ទស្ស អនិត្ថិភាវស្ស វុត្តត្តា **សុក្ក**សទ្ទោ តីសុ វុត្តោ។

៨៩៨. វិភត្តព្ពធនេ វិភជិតព្ពធនេ។ **បិតូនំ ធនេ** បេតានំ មាតាបិតូនំ បុត្តេហិ វិភជិតព្ពធនេ ច។

បភុនោ បុគ្គលស្ស ភាវោ **បភុត្តំ,** តថា អាយត្តស្ស ភាវោ **អាយត្តតា។ អាយត្តោ** បុគ្គលោ។ **អភិលាសោ** ឥច្ឆា។

៨៩៩. ធនិម្ហិ សទ្ទមត្តេ។ **យោធសីហនាទម្ហិ** យោធានំ អភីតនាទេ ច **សេឡនំ។**

៩០០. អាឡុបលទ្ធិយំ បឋមសញ្ញាតេ វត្ថុម្ហិ។

៩០១. សាធកតមេ កត្តុនោ អញ្ញេសំ ក្រិយាសាធកតមេ ករណការកេ, ក្រិយាយំ, **គត្តេ** សរីរេ ច។ **ឥន្ទ្រិយេ** ចក្ខាទិកេ។

កុញ្ចិកាយំ អបាបុរណេ។ **តូរិយង្គេ** សម្មតាឡាទិកេ។

៩០២. ឧប្បាទេ ជននេ។ **គព្ភមោចនេ** បុត្តវិជាយនេ។

អស្សេ អស្សមត្តេ។

៩០៣. បុប្ផំ វិនា **ផលគ្គាហិរុក្ខេ** អស្សត្ថាទោ, រុក្ខមត្តេ ច **វនប្បតិ**សទ្ទោ។ **អាហតេ** ឧបដ្ឋាបិតេ វរាហបុរិសាទិរូបេ ច, រជតមត្តេ ច **រូបិយំ។**

៩០៤. កេសសទ្ទោ បុព្ពោ យស្ស **បាស**សទ្ទស្ស សោ **កេសបុព្ពោ។ ចយេ** សមូហេ វត្តតិ, យថា “កេសបាសោ”តិ, កេសកលាបោត្យត្ថោ។

អក្ខិមជ្ឈេ យា “សូលា”តិ វុត្តា។ **នក្ខត្តេ** សត្តវីសតិវិធេ, តទញ្ញេសុ ច **តារា** ឥត្ថី។ **ឧច្ចតរស្សរេ** ឧច្ចតរេ សទ្ទេ **តារោ។**

៩០៥. បត្តេ ភាជនសាមញ្ញេ, ភុញ្ជនបត្តេ ច។ **លោហភេទស្មឹ** អយោតម្ពាទិមយេ ភាជនវិសេសេ។ **ទេហមជ្ឈំ** ឧទរំ។

៩០៦. វេសេ សណ្ឋានេ។ **សិប្បសាលា** សិប្បីនំ សាលា។

សម្បត្តិ ធនាទិសម្បត្តិ តិវគ្គសម្បត្តិ ច។ លក្ខិយា កតបុញ្ញេហិ សេវិយតិ។ **ឥត្ថី** ឥត្ថិវិសេសោ។ **ទេវតា** សិរីនាមិកា ឯកា ទេវធីតា។

៨០៧. **យុវរាជា** បិតរិ ទេវង្គតេ រាជភាវារហោ រាជបុត្តោ។ **ខន្ទេ** ហរស្ស បុត្តេ។ **សុសុ** តរុណោ។

មណិភេទេ យោ លោកេ “សន្តា”តិ វុច្ចតិ។ **អង្កុរេ** រុក្ខាទីនំ អង្កុរេ។

៨០៨. **វេតនំ** កម្មការេហិ លភិតព្ពធនំ។ **មូលំ** មូលធនំ។ **វោហារេ** វាណិជកម្មេ។

ភាជនន្តរំ យេន ខេឡាទ្យសុចី បដិគ្គណ្ហាតិ។

៨០៩. អសុភេ ច កម្មេ សុភេ ច កម្មេ **ទ្វយេបិ** កម្មេ ចាតិ តីស្វត្ថេសុ ភាគ្យំ វុត្តំ។

តរុភេទេ អស្សត្ថេ។

៨១០. **វិមុត្តិយំ** និព្ពានេ។

“អយំ បុមា”តិ ជាននស្ស ការណភាវោ **បុមត្តំ**, តទាទិម្ហិ។

៨១១. **អជ្ឈាយេ** បរិច្ឆេទេ។ **ទិវេ** ទេវលោកេ។

៨១២. **សបត្តស្មិំ** អមិត្តេ។ **វុក្ខង្គេ** រុក្ខាវយវេ។

៨១៣. **មុខ្យេ** បធានេ។ **ឧបាយេ** ហេតុម្ហិ។ **វទនេ** លបនេ។ **អាទិស្មិំ** បឋមេ។

ភព្ពេ វិមុត្តារហេ, ភវិតព្ពេ ច។ **គុណាធារេ** គុណស្ស និស្សយេ។ **វិត្តេ** ធនេ។ **ពុធេ** បណ្ឌិតេ។ **ទារុ** ទារុក្ខន្ធោ។

៨១៤. **បត្ថាទោ** បត្ថោ, តុលា, អង្គុលីតិ បត្ថាទិ។ **វិធាយ** ឧន្នតិយំ។ **បរិស្សមេ** ខេទេ។

៨១៥. **សរោរុហេ** កមលេ។ **ខគន្តរេ** រុក្ខកិមិខាទកសកុណេ។ **តូរិយន្តរេ** វំសសង្ខាទិកេ។

៨១៦. **សំវេគេ** ឧព្ពេគេ, វិម្ហយេ ច។

៨១៧. **តទុបេតនិសាយ** ចន្ទប្បភាយ យុត្តរត្តិយំ។

៨១៨. **មាសេ** តតិយមាសេ។ អតិវុទ្ធេ ច អតិបសត្ថេ ច។

៨១៩. **និពន្ធេ** ពលក្ការេ “ពលក្កហោ”ត្យាទីសុ។

មត្តិកាភេទោ នីលាទិវណ្ណយុត្តកិត្តិមមត្តិកា។ **សិក្កាយំ** ឧទកកុម្ភាទិវាហិកេ។ **នយនាមយេ** ចក្ខុរោគវិសេសេ។

៨២០. **មណ្ឌលេ** បរិមណ្ឌលេ។ ពិម្ពិកា លតាជាតិ, តស្សា ផលេ ច **ពិម្ពំ។**

៨២១. **បថេ** អព្ភាសេ។

៨២២. **សន្ធិ** និព្ពានំ។ **និភេ** សទិសេ។

ចាបេ ធនុម្ហិ **ឥស្សាសំ។ ឧសុនោ** សរស្ស **ខេបកម្ហិ** បេរកេ **ឥស្សាសោ។**

៨២៣. **ពាល**សទ្ទោ តីសុ។ កុត្រត្ថេសុ? **អាទិវយសា** បឋមវយេន **សមង្គិនិ** សមន្នាគតេ ច។ **អបណ្ឌិតេ** មូឡ្ហេ ច។

សោណិតេ លោហិតេ។ **តម្ពំ** ឧទុម្ពរំ។ **អនុរត្តោ** អនុរាគយុត្តោ បុគ្គលោ។ **រញ្ជិតំ** រង្គរញ្ជិតំ។

៨២៤. វិវឡេ និវន្ដរេ។ **កិសេ** អថូលេ។ **ហិមេ** គុហិនេ។

៨២៥. គុឡ្ហភេទោ យោ លោកេ “សក្ខរា”តិ វុច្ចតិ។ **កឋលេ** សិលាខណ្ឌេ។

៨២៦. តិខិណោ តិក្ខេ។ **ព្យត្តេ** ឆេកេ។ **រោគមុត្តេ** និរោគេ។

ខត្តិយេ មុទ្ធាភិសិត្តេ។ **នរនាថេ** តទញ្ញស្មឹ។ **បភុម្ហិ** ឥស្សរេ។

៨២៧. ធញ្ញករណំ ធញ្ញមទ្ទនដ្ឋានំ។ **កក្កេ** នហានចុណ្ណេ។ **នីចេ** អធមេ។ សេតេបិ **ខលោ។**

៨២៨. ព្រហ្មចារី ច គហដ្ឋោ ច វានប្បត្ថោ ច ភិក្ខុ ចាតិ **ព្រហ្មចារីគហដ្ឋាទិ, តបោធនេ** បិយសីលេ។

កបិនេ កក្ខឡេ។ **និទ្ទយេ** និក្ករុណេ។

៨២៩. កនិដ្ឋោ ច កនិយោ ចាតិ ឯតេ តីសុ។ កុត្រត្ថេសុ? អត្យប្បេ, អតិយុវេបិ។

ឥដ្ឋេ, និស្សារេ ច អគរុម្ហិ ចាតិ ឯតេស្វត្ថេសុ តីសុ។

៨៣០. អធោភាគេ ច ហីនេ ច។ **ទន្តច្ឆទេ** ទន្តាវរណេ។

បារិចរិយាយំ ឧបដ្ឋាកេ។

៨៣១. រតនេ ទ្វិវិទត្ថិកេ។ **គណេ** សមូហេ យថា “កេសហត្ថោ”តិ។ **សោណ្ឌាយ** ករិករេ។ **ភន្តរំ** តេរសមនក្ខត្តំ។

អារាធេ កាសុយំ។ **ឧទបានំ** អន្ធុ, យត្រ ជលំ យធិយន្តេន ឧទ្ធរិត្វា បិវន្តិ។

៨៣២. បឋមំ បមុខញ្ចាតិ ឥទំ អភិធានទ្វយំ អាទិម្ហិ បធានេ វត្តតិ។

វជ្ជភេទោ ឧភយតលំ តូរិយំ។

៨៣៣. ចិរំសោ ចិរកោដ្ឋាសោ។

ខន្ធភារោ ខន្ធេន វហិតព្ពោ ភារោ។ **អាទិ**នា កដិភារាទយោ គហិតា។ យស្មា បលសតំ តុលា, វីសតិតុលា ភារោ, តស្មា **“ទ្វិសហស្សបលេ”**តិ វុត្តំ។

៨៣៤. មន្ទិរេ គេហេ។ **រោគភេទេ** ខយរោគេ។ **អបចយម្ហិ** វិទ្ធំសនេ, វិនាសេ ច។

សាបទេ ព្យគ្ឃាទិកេ ទុដ្ឋមិគេ។ **សប្បេ** ឧរគេ។ **កុរូរេ** កក្ខឡេ។

៨៣៥. សជ្ជុមេ អស្សកណ្ណរុក្ខេ។ **រុក្ខេ** រុក្ខមត្តេ។

សោតេ កណ្ណេ។ **យជនេ** បូជនេ។ **សុតិយំ** សវនក្រិយាយំ។

៨៣៦. បេតោ ច បរេតោចាតិ ឥមេ **មតេ** កាលង្កតេ ច **បេតយោនិជេ** បេតយោនិសម្ភវេ សិយុំ។

ខ្យាតេ បាកដេ។ **ហដ្ឋេ** បហដ្ឋេ។

៨៣៧. អធិប្បាយេ អជ្ឈាសយេ។

បត្ថេ សកុណាទីនំ បក្ខេ។ **ទលេ** រុក្ខាទីនំ ឆទេ។ **ភាជនេ** លោហមយាទិកេ។ “សោគតេ”តិ ឥទំ “ភាជនេ”តិ ឥមស្ស វិសេសនំ។ **សោគតេ** សុគតស្ស សន្តកេ ភាជនេត្យត្ថោ។

៨៣៨. សុដ្ឋុកតេ សម្មា កតេ កម្មនិ។

អនុកម្បាយារហេ ទុក្ខិតសត្តេ។

៨៣៩. ធនិម្ហិ សទ្ទេ។

៨៤០. វិហិតេ វិធាតព្ពេ។

អញ្ជសេ មគ្គេ។ **វិសិខា** រច្ឆា។ **បន្តិយំ** បាឡិយំ។

៨៤១. គគនេ អាកាសេ។ **ព្យសនេ** វិបត្តិយំ។

នេត្តរោគេ ចក្ខុរោគវិសេសេ។ **ឆទិម្ហិ** គេហាទីនំ ឆទនេ។

៨៤២. សង្ឃដ្ដនេ ទ្វិន្នំ អន្តរភូតេ។ បុន **សន្ធីតិ** បទបូរណត្ថំ វុត្តំ។ **អតិសន្ធេ** អតិសមិតេ។

៨៤៣. យាបនា យាបនការកោ កពឡីការាហាររសោ។ **ទិត្តិ** ជលនំ។ **ពលំ** ថាមោ។

៨៤៤. កុច្ឆិ ឧទរំ។ **ឱវរកោ** គេហវិសេសោ។

ខណ្ឌនេ ឆេទនេ។ **ឥតិវុត្តេ ច កម្មនីតិ** "ឥតិ ឯវំ មយា បុព្ពេ ចរិត"ន្តិ វត្តព្ពេ សុភាសុភកម្មេ។ "អតិវត្តេ ច កម្មនី"តិបិ បាឋោ, អតីតកាលេ បវត្តកម្មនីត្យត្ថោ។

៨៤៥. ចិត្តកេ នលាដេ កតកាឡាទិពិន្ទុម្ហិ **វុក្ខភេទេ** មរិចប្បមាណម្ពិលរុក្ខេ, យស្ស ផលេន អម្ពិលសូបំ បចន្តិ។ **តិលកាឡកេ** តំតំសរីរាវយវេ សញ្ជាតតិលសណ្ឋានេ កាឡកេ។

ពោធេ ពុជ្ឈនេ។ **បត្តិ** លាភោ, ជាបុណញ្ច។

៨៤៦. អាយុម្ហិ ជីវិតេ។ **ហទយង្គានិលេ** ឧរោគមវាតេ។

រសេ អាយត្តកាយំ។ **វេទេ** ចតុព្ពិធវេទេ។ **ឥច្ឆា** អារម្មណិច្ឆា។

៨៤៧. សិរសដ្ឋិម្ហិ សិរសោ អដ្ឋិម្ហិ។ **យដាទិសកលេ** យដាទិខណ្ឌេ។

៨៤៨. វេណ្វាទិសាខាជាលស្មិន្តិ វេណុអាទីនញ្ច អញ្ញមញ្ញសំសត្តេ សាខាសមូហេ។ **លគ្គកេសេ** តាបសាទីនំ លគ្គកេសេ។ **អាលយេ** តណ្ហាយំ។

វធេ មារណេ។ **វក្ខិតស្មឹ** កម្មនិ, កត្តរិ ច។

៨៤៩. ថិយំ ឥត្ថិយំ។ **បិយេ** សាមិកេ។ **មនុញ្ញេ** មនសោ តោសនជនកេ។ **គវក្ខេ** សីហបញ្ជរេ។

៨៥០. កី សទ្ទោ បុច្ឆនត្ថាទីសុ សលិង្គោ។ វិកប្បត្ថាទីសុ តុ អព្យយំ។

សសទ្ទេ សទ្ទាយ សហិតេ។ **និវាបេ** បេតាទីនំ កត្តព្ពបូជាទានេ។ **បច្ចយេ** សទ្ទហនេ **សទ្ធា**។

៨៥១. អដ្ឋិស្មឹ "បនសពីជំ តាលពីជ"ន្ត្យាទីសុ។ សុក្កេ ច **ពីជំ**។

បូយេ បក្កវណសញ្ជាតេ។ **អគ្គតោ** បុរតោ។ **ទិសាទោ** សូរិយុគ្គមនទិសាយំ។ សា ហិ ទិសានំ អាទិភូតា, "ទិសា"តិ វា ទិសាវិសេសោ។ **អាទិ**នា បុព្ពជាទីនំ គហណំ។

៨៥២. អាគមនេ អសន្តុប្បត្តិក្រិយាយំ។ **ទីឃាទិនិកាយស្មឹ** ទីឃនិកាយមជ្ឈិមនិកាយាទិកេ។

៩៥៣. **ទេវរុក្ខោ** សិរីសោ។ **សន្តតិយំ** វំសេ។

ឧត្តរវិបរីតេ អសេដ្ឋេ, ឥមស្មឹ អត្ថេ **ន**ការោ បដិសេធត្ថោ។ **សេដ្ឋេ** ឧត្តមេ។ ឥមស្មឹ អត្ថេ បដិសេធត្ថោវ **ន**ការោ។ “អនុ ឧត្តរ”ន្តិ ឆេទោ ច វិញ្ញេយ្យោ។

៩៥៤. **សត្តិសម្បត្តិយំ** បភាវាទីហិ សត្តីហិ សម្បត្តិយំ។ **កន្តិមត្តេ** កមនីយមត្តេ។ សូរវីរិយេសុបិ **វិក្កមោ**។

បដិពិម្ពេ បតិរូបកេ។ **បភាយំ** អាលោកេ។

៩៥៥. យម្មោ និទាឃោ ចាតិ ទ្វេ អភិធានានិ។ **សេទជលេ** កាយតោ មុត្តេ។

កន្តនេ ឆេទនេ។ **វិកប្បេ** វិតក្កេ។ **សជ្ជនេ** ហត្ថាទីនំ សជ្ជនេ។

៩៥៦. **ទេសោ** ទេសវិសេសោ។ **អង្គ**សទ្ទោ បុំពហុត្តេ។ “ពហុម្ហិ”តិបិ បាឋោ។ **អង្គ**សទ្ទោ ពហុត្តេ ទេសេត្យត្ថោ។ **វបុម្ហិ** សរីរេ **អង្គំ**។ អវយវេ ហេតុម្ហិ ច **អង្គំ**។

> “**អង្គំ** គត្តន្តិកោបាយ-បតិកេស្វ’ប្បធានកេ;
> អង្គទេសវិសេសម្ហិ, អង្គា សម្ពោធនេ’ព្យយ”ន្តិ។ –

នានត្ថសង្គហេ។

ចេតិយទុមេ បូជេតព្ពភូតេ រុក្ខេ អស្សត្ថាទោ។

៩៥៧. **សាធុបុរិសេ** សប្បុរិសេ។ **កប្បនេ** ហត្ថាទីនំ កប្បនេ។ “សជ្ជនេ សជ្ជនា កប្បនាយ”ន្តិ **នានត្ថសង្គហោ**។

សុបនេ និទ្ទាយំ។ **សុត្តេ** អជាគរិតេ។ **វិញ្ញាណេ** សុត្តស្ស វិញ្ញាណេ ចិត្តេ **តំ** សុបិនវចនំ។ ទស្សនេ ច **សុបិនំ**។

៩៥៨. **បច្ចក្ខេ** សម្មុខេ។ **សន្និធានេ** បយោគេ, វិធានេ ច។ **ភិយ្យោ**សទ្ទោ បហូតរត្ថេ **សោ** បុមា។

៩៥៩. **វិសលិត្តសរេ** វិសេន លេបិតសរេ **ទិទ្ធោ** បុមា។ **លិត្តេ** លេបិតព្ពសាមញ្ញេ។

វាសេ វសនេ។ **ធូមាទិសង្ខារេ** គន្ធចុណ្ណធូមាទិនា អភិសង្ខារេ។ **សម្បដិច្ឆនេ** បដិគ្គហណេ។

៩៦០. **សុប្បគព្ភោ** វចនសូរេ។

មធុច្ឆិដ្ឋេ មទនេ, យេន ទីបម្បិ ជាលេន្តិ។ **ឱទនសម្ភវេ** ភុត្តោទនតោ បតិតេ លាមកសម្ភតេ ឱទនពិន្ទុម្ហិ។

៩៦១. **សុរភិម្ហិ** សុគន្ធេ។

ឧប្បត្តិយំ ឧទ្ធង្គមនេ ច **ឧគ្គមនំ**។

៩៦២. **លូខេ** សមលេ, កក្ខឡេ ច។ **និដ្ឋុរវាចាយំ** អកណ្ណសុខវចនេ។

អម្ពុវេគេ អម្ពុនោ ឧទកស្ស វេគេ សោតេ។

៩៦៣. **តប្បរេ** តប្បធានេ។ **ករចេ** ឧរច្ឆទេ។ **វារវាណេ** ចម្មមយេ យុទ្ធាលង្ការេ ច។ **និម្មោកេ** សប្បានំ ជិណ្ណចម្មនិ។

៩៦៥. **បទានេ** ទានេ។ **សេលេ** បព្ពតេ។

៨៦៦. **លោហេ** កាឡាយសេ សត្ថំ។ **សញ្ចយេ** សមូហេ សត្ថោ។ យថា “សកដសត្ថោ”ត្យាទិ។ **វត្តនេ** បវត្តនេ។

៨៦៧. **វលយេ** កដកេ។

៨៦៨. **កណ្ឋេ** វាណោ។ **វាបិម្ហិ** ទីឃិកាទិកាយំ។ **ទុប្ចស្សេ** ទុក្ខសម្ផស្សេ។ **កកចេ** ខរបត្តោ។

៨៦៩. **សុរាយ** កាទម្ពរិយំ, យាយ បីតាយ មត្តា សត្តា អនាគមនីយវត្ថុស្មិ គច្ឆន្តិ។ **រថង្គេ** ចក្កោ។ កាមុបធិអាទីសុ ចតូសុ ឧបធីសុ ច **ឧបធិ,** អនិត្ថី។

៨៧០. **ទព្ពេ** ធនាទិកេ។ **ភូភេទោ** វត្ថាទិ។ **មហារាជេ** ចតូសុ មហារាជេសុ ឯកស្មឹ មហារាជេ។ **នរេ** សត្តោ។

៨៧១. **អាបណេ** កយវិក្កយដ្ឋានេ។ **សម្ភារេ** ឧបករណោ។ “រថោ សីលបរិក្ខារោ, ឈានក្ខោ ចក្កវីរិយោ”តិ [សំ. និ. ៥.៤] ឯត្ថ អលង្ការោ **“បរិក្ខារោ**”តិ វុត្តោ។

៨៧២. **វោហារស្មឹ** រថសកដាទិវោហារេ។ **ឧបដ្ឋិតគិរា** សទ្ទតោ អត្ថតោ ច បាកដគិរា។

៨៧៣. **វចនាវយវេ**តិ វាក្យាវយវេ។ ហេតុទាហរណាទិយុត្តស្ស សម្ពន្ធត្ថស្ស វចនសមូហស្ស អវយវេ។ **មូលេ** លោភាទិកេ។ **ការណេ** លោភាទិតោ អញ្ញស្មឹ ការណោ។ **បាចានលស្មឹ** ឧទរង្គេ ភុត្តបាចនេ កម្មជតេជស្មឹ។ រោគភេទេបិ **គហណី**។

៨៧៤. **សំយមេ** ចក្ខាទិន្ទ្រិយសំយមេ។

៨៧៥. **មុទ្ទិកស្ស** រុក្ខស្ស រសេ ច។ **បុប្ផស្ស** សព្ពស្ស បុប្ផស្ស រសេ ច។ **ខុទ្ទេ** មក្ខិកាកតេ ច **មធុ** បុន្នបុំសកំ។

“មធុ ខុទ្ទេ ជលេ ខីរេ, មជ្ជេ បុប្ផរសេ មធុ;
វច្ឆេ ចិត្តេ វសន្តេ ច, ជីវសាកេ មធុទ្ទុមេ”តិ។ –

នានត្ថសង្គហេ។

ឧល្លោចេតិ សេយ្យាទីនំ ឧបរិភាគេ រជោបាតនិវារណត្ថំ ឋបិតេ ទុស្សមយាទិកេ។

៨៧៦. **អបវគ្គេ** និព្ពានេ។ **សុធាយំ** ទេវតានំ ភោជនេ។

“អមតំ យញ្ញសេសស្មឹ, បីយូសេ សលិលេ ឃតេ;
អយាចិតេ ច មោក្ខេ ច, ធន្វន្តរិសុធាសិសុ;
អមតោ អមតា សិវា-គឡោ ឈាមលកីសុ ចេ”តិ [មេទិនីកោស ១៦.៧៧-៨ គាថាយម្បិ]។

នានត្ថសង្គហេ វុត្តំ។ **មោហេ** អវិជ្ជាយំ។ **តិមិរេ** អន្ធការេ។ **សង្ខ្យា** គណនវិសេសោ។ **គុណេ** តតិយេ គុណេ។

៨៧៧. **ខរេ** ផរុសេ។ **អការិយេ** អកត្តព្ពេ។ **បុរិសេ** បុល្លិង្គេ។ **សុកតេ** កុសលេ ធម្មេ **បុញ្ញំ បណ្ឌកេ** នបុំសកេ។ **បវនេ** បូតេ។

៨៧៨. **អសិនិទ្ទោ** សុក្ខោ។ **សង្គេ** លគ្គេ។

៨៧៩. **លញ្ឆនេ** បដិពិម្ពេ។ **សីមា** មរិយាទោ។ **បកាសេ** តុល្យោ។

៨៨០. **មន្តនេ** ចតុក្កណ្ណាទិកេ។ **ព្យសនេ** ភោគព្យសនាទិកេ។ **វិបត្តិយំ** អនត្ថេ។

៨៨១. **រំសិភេទោ** បុព្ពេ ឧទយតោ សូរិយស្ស រំសិវិសេសោ។ **អព្យត្តរាគេ** កិញ្ចិរត្តេ។ **លោហិតេ** រត្តេ។

បកតានិវត្តេ បកតិតោ អនិវត្តនេ។ “បកតិយញ្ច អនិវត្តនេ ចា”តិបិ អត្ថោ។ **នស្សនក្ខរេ**តិ វិនាសនក្ខរេ។ **នស្ស** អទស្សនេ អក្ខរេ។

“អនុពន្ធោ បកត្យាទោ, ទោសុប្បាទេ វិនស្សរេ;
សុសុមុខ្យានុសារេសុ, បកតស្សា’នុវត្តនេ”តិ [អមរ ២៣.៩៨ គាថាយម្បិ បស្សិតព្ពំ]។ –

នានត្ថសង្គហេ។

៩៨២. **អវតរណេ** ឱតរណេ។ **តិត្ថស្មឹ** នទ្យាទីនំ តិត្ថេ។ **វិវរេ** វិវរណេ។ **ឥង្គិតេ** សីសចលនាទិកេ។

៩៨៣. **ខត្តា** ខត្តិយតោ សញ្ជាតេ **សុទ្ទិត្ថិតនយេ** សុទ្ទិត្ថិយា បុត្តេ ច។ **តិព្ពម្ហិ** អធិមត្តេ ច។ **សោ** ឧគ្គោ។ **អគ្គោ** សេដ្ឋោ។ **ធិតិ** វីរិយំ។

៩៨៤. **បភាគេ** បច្ឆសេ។ **និរោគេ** រោគមុត្តេ។ **សជ្ជេ** សង្គតេ, អាធារេបិ ច។ “សជ្ជត្ថោ សន្នទ្ធេ សង្គតេបិ ចេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ**។ **ទក្ខោ** ឆេកោ។ យុត្តេបិ កល្លំ។ **កូដចរិយាយំ** សឋចរិយាយំ។

៩៨៥. **បក្ខិភេទោ** បារាវតប្បមាណោ បក្ខី។ យស្មឹ គេហេ បលិនា បតិតេ អសុភនិមិត្តំ ករោន្តិ។ **បារាវតេ** កលរវេ។

សរទព្ភូតេ សរទកាលេ សម្ភូតេ។ **អប្បគព្ភេ** កាតរវចនេ។

៩៨៦. **កបិនេ** កក្ខឡេ។ **សាហសោ** ពលក្ការោ។ **អប្បិយេ** អមនាបេ។ **ថិរេ** នន្ទកេ, វាកេ ច **ចីរំ**។

៩៨៧. **មិគភេទេ** កុក្កុរប្បមាណេ មិគេ។ **បដាកាយំ** ធជេ។ **មោចំ** បសិទ្ធំ, **កទលី ព្លី**ការន្តោ។ **ទក្ខិណា** កម្មផលំ សទ្ទហិត្វា ទាតព្ពំ ទានំ។

៩៨៨. **ឧប្បាតេ** ភូតវិកតិយំ។ **វេស្សានរេ** អគ្គិម្ហិ។

៩៨៩. **បោតវាហេ** គលកវាហេ។ **និយន្តរិ** បាជិតរិ។

៩៩០. **រោធនេ** អាវរណេ។

៩៩១. **ភាជនេ** វិលីវមយាទិកេ។ **បរិយត្តិ** បរិយាបុណនំ សិក្ខនំ, បរិយាបុណិតព្ពា វា សិក្ខិតព្ពា។ **ជរាសិថិលចម្មស្មឹ** ជរាយ ការណភូតាយ សិថិលចម្មនិ។ **ឧទរង្គេ** ឧទរចម្មរាជិយំ។

៩៩២. វិទារិតាទីសុ តីសុបិ វាច្ចលិង្គិកំ។ **ឧបជាបេ** ចតុត្ថោបាយេ។

៩៩៣. **គាមសន្ទោហេ** គាមសមូហេ។ **បរិធិ** បរិវេសោ សូរិយាទិគេហំ។ **អាគមេ** ពុទ្ធវចនេ។ **លេខេ** វាចិតលេខេ។

៩៩៤. **អយោមយវិជ្ឈនកណ្ដកោ** សូឈាទិវិជ្ឈនំ។ **គុណុក្កំសេ** គុណាតិសយេ។ **វិភវេ** ភោគេ។ សម្បត្តិ, សម្បទាតិ ច អភិធានទ្វយំ។

៩៩៥. **ភូ** បថវី។ យោគ្យាទីសុ តីស្វត្ថេសុ តីសុ។ **យោគ្យេ** អនុច្ឆវិកេ។ **យុត្តេ** សង្គតេ។ **អទ្ធោ អទ្ធសទ្ទោ ភាគេ** សមភាគេ, អសមភាគេ ច។ តត្រ សមេ **អទ្ធំ**។ ឥតរត្រ អទ្ធោ អទ្ធម្បិ, **បថេ** មគ្គេ **អទ្ធា** បុមេ។ កាលេបិ **អទ្ធា** បុមេ។ **ឯកំសេ** និច្ឆយេ។ ចតុរម្ពណោ **ករីសំ** វុត្តំ។

៩៩៦. **ឧសភេ** គវសតជេដ្ឋកេ គវេ។ សេដ្ឋេសុ ច **ឧសភោ**។ វីសយដ្ឋិយំ **ឧសភំ**។ **តន្តិ** ពុទ្ធវចនំ។ **បន្តិ** អាឡិ។

៩៩៧. **ឥត្ថិនិមិត្តេ** ឥត្ថិយា អង្គជាតេ។ **កិលញ្ជេ** វិលីវមយេ។ **សោ កដ**សទ្ទោ កតេ តីសុ។

“កដោ សោណិក្រិយាការេ,
កិលញ្ជោ’តិសយេ សិវេ;
សមយេ គជគណ្ឌេ ច,
កដា វិប្បលិយំ មតា”តិ [មេទិនីកោស ១១.៣]។ –

រោបាលិតោ។ “សមយេ ច ក្រិយាការេ, កិលញ្ជេ ច សរេ កដោ”តិ **តិកណ្ឌសេសោ** [តិកណ្ឌសេស ៣.៣.៩៣]។ **មន្ទិរាលិន្ទវត្ថុនិ** គេហស្ស អាលិន្ទភាគេ វត្ថុម្ហិ។

៩៩៨. **មចិតេ** គោរសវិសេសេ។ **សូចិផលេ** អម្ពិលបត្តផលេ។ **ទុទ្ទសេតរេ** បស្សិតុំ អទុក្ករេ។

៩៩៩. **អន្តរីបំ** ជលមជ្ឈថលំ។ **បជ្ជោតោ** បទីបោ។ **ពន្ទោ** សម្ពន្ទោ។ **មិហិតេ** ឦសំហសិតេ។

១០០០. **ថិយំ** ឥត្ថិសាមញ្ញេ។ ឥត្ថិលិង្គេតិ វា អត្ថោ។ **ទារេ** ភរិយាយំ។ **សុរេ** ទេវតាយំ, ទេវតាវិសេសេ វា។ **វាសុទេវេ** នារាយនេ។ **អន្តកេ** វសវត្តិនិ។ **អសិតេ** កាឡវណ្ណេ។

១០០១. **ឧបដ្ឋានេ** បារិចរិយាយំ, សេវនេ ច។ **អញ្ញរោបនេ** អភំសភាវស្ស អញ្ញស្ស តំសភាវរោបនេ។ **សក្កោ** សក្កសទ្ទោ។ **ឥន្ទេ** ទេវរាជេ **សក្កោ**។ ជនបទេ **សក្កា**។ សាកិយេ ច ខមេ តីសុ។

១០០២. វជ្ជនត្ថាទីសុ តីសុ **បរិហារោ**។ បញ្ចវិស្សជ្ជនេបិ **បរិហារោ**។ **ទ្វិជេ** ព្រាហ្មណេ។ វេស្សេបិ **អរិយោ**។

១០០៣. **សុំសុមារេ** នក្កេ។ **ឧលូបិនិ** ចណ្ឌមច្ឆវិសេសេ។ **ឧទ្ទាលបាទបេ** សេលុរុក្ខេ, យស្ស ផលានិ អតិបិច្ឆលានិ។

១០០៤. **បិយកេ** បីតសាលេ។ **កណ្ឌេ** សរេ។ ខិបនេ **អសនំ**។ **អសុ** ខេបនេ។ **យុគេ** រថយុគាទោ។ **វិការោ** វិកតិ។ **អន្តិកេ** សមីបេ។

១០០៥. **លវិត្តេ** ទាត្តេ។ **អជ្ឈេសនា** សក្ការបុព្ពិកា អាយាចនា។

១០០៦. **មកចិវត្ថេ** យំ លោកេ “ចក្កូ”តិ វុច្ចតិ, “សាណវត្ថ”ន្តិបិ ឯកេ។ **គន្ថេ** សទ្ទសត្ថាទិកេ។ **លេប្យាទិកម្មនិ** ចិត្តការាទីហិ កតរូបេ។

១០០៧. **បុញ្ញវតិ** បុក្កលេ។ **ភូសណ្ឋករណិយំ** សុធាលេបកានំ ទារុមយហត្ថេ។

១០០៨. **បាយិតេ** បាតព្ពេ, “វាយិតេ”តិបិ បាឋោ។ “ទយិតេ”តិបិ ក្វចិ ទិស្សតិ។

១០០៩. **លោហិតាទិម្ហិ** វណ្ណវិសេសេ។ **វញ្ចនេ** “មុខរាគោ”ត្យាទីសុ។ **បវុទ្ធទរិយំ** មហាទរិយំ។

១០១០. **កសេរុស្ស ផលេ** សកណ្ដកស្ស ផលេ។ **មគ្គសមាគមេ** ចច្ចរេ។ **ពាហុលាយំ** “ផាលាតី”ឥតិ ខ្យាតេ។ ទោសេ តុ **ឯឡ**មីរិតំ។

១០១១. **អធិករណេ** អធិករណការកេ។ **បត្តាធារោ** ភាជនស្ស អាធារោ។ **អាលវាលកេ** តរុសេកត្ថំ តរុមូលវិចិតេ សោព្ភជលាធារេ។ **អគភេទោ** រុក្ខភេទោ, សោ ច មហាសត្តេន តេមិយរាជកុមារកាលេ ភុត្តរុក្ខោ។ តត្រ **ការា** ឥត្ថី។ **ការោ**បិ សក្ការេ, ទ្វីសុ។ ពន្ធនាលយេ បន **ការា**យេវ។

១០១២. **មេឃបាសាណោ** ឃនោបលេ។ **កុណ្ឌិកាយំ** ភិង្គារេ។ **បទាតិស្មឹ** ចតុត្ថសេនង្គេ។

១០១៣. **ឆិទ្ទា**ទីនិ តីណិ អភិធានានិ សុសិរេ ច **ទូសនេ** អបរាធេ ច តីសុ សិយុំ។ **មុច្ឆិតេ** មុច្ឆិតព្ពេ។

១០១៤. **ហត្ថិលិង្គេ** ហត្ថិសណ្ឋានសកុណេ។ **មទេ** នាគមទេ។

១០១៥. អត្ថង្គមេ វិនាសេ។ **និគមុព្ភូតេ** និគមេសញ្ជាតវត្ថុម្ហិ។ **អាបណោបជីវិនិ** អាបណេន ជីវិតវុត្តិយំ កត្តរិ។

១០១៦. ហរិតស្មឹ សុកបត្តវណ្ណេ។ **បណ្ណេ** ឆទមត្តេ។

១០១៧. ផលម្ហិ រុក្ខាទីនំ ផលមត្តេ។ **តំ បក្កុ**វចនំ។ **នាសមុខេ** នាសាភិមុខេ ច បរិណតេ ច តីសុ។

អាជីវនេ ជីវិតវុត្តិយំ។ **បិណ្ឌនេ** រាសិករណេ។ **គោឡកេ** វដ្តលេ។

១០១៨. បរិព្ពយេ វេតនេ។ **កម្មាទិកេ** កម្មវដ្តវិបាកវដ្តកិលេសវដ្តេ។ **វដ្តលេ** ពុព្ពុឡសណ្ឋានេ។ **បច្ចាហារេ** បដិវចនាហារេ។

១០១៩. វិកតេ វិកតិយំ, វិរូបេ វា។

១០២០. សព្យម្ហិ អទក្ខិណេ។ **ចារុ** មនុញ្ញេ។ **សរព្យេ** សរេន វិជ្ឈិតព្ពេ ផលកាទោ។ **ចិហនេ** លក្ខណេ។

១០២១. សមសិប្បិនំ សមានសិប្បិនំ គណេ **សេណី** ឥត្ថី។ **អាវឡិយំ** បន្តិយំ។ **សុធាយំ** លេបេ។ **ធូលិយំ** រជសិ។ **វាសចុណ្ណកេ** វាសយោគ្គចុណ្ណេ។

១០២២. អតិបសត្ថេ បសត្ថស្ស ជោ, **អតិវុឌ្ឍេ** វុឌ្ឍស្ស។ **តក្កេ** គោរសវិសេសេ។ **ហោតី**តិ ក្រិយាបទំ។

១០២៣. បណេ ជូតការាទីនំ កម្មនិ។ **កណ្ហេ** កាឡេ។

១០២៤. សម្ភវេ សុក្កេ។ **អមេជ្ឈេ** អបវិត្តេ។

១០២៥. ឥក្កេ ពហុលោមេ កាឡមិគេ។ **ពាឡិសេ** មច្ឆវេធនេ។ **សេលភេទេ** វង្កនាមកេ បព្ពតេ។

១០២៦. កុណបម្ហិ មតកាយេ។ **អទ្ធម្ហិ** សមទ្ធភាគេ, តេនាហ “**បុរិសេ**”តិ, “បុរិសេ”តិ ច យេភុយ្យប្បវត្តិំ សន្ធាយ វុត្តំ, តេនាហ “វា ខណ្ឌំ សកលំ បុមេ”តិ។

១០២៧. សំវរីមុខេ រត្តិយា អាទិម្ហិ។

១០៣០. ទេវភេទោ កុម្ភណ្ឌោ នាម យក្ខោ។ **វល្លិជាតិយំ** យស្សា ផលានិ ឧក្ខលិប្បមាណានិ ហោន្តិ។ **ចតុត្ថំសេ** ចតុត្ថភូតេ កោដ្ឋាសេ។ **បទេ** ចរណេ។ **បច្ចន្តសេលេ** បព្ពតបាទេ។

១០៣១. លោហន្តរេ សេតលោហេ។ **ពាហុម្ហិ** ពហុវចនេ។ **កម្មារភណ្ឌភេទេ** “តូ”ឥតិ ខ្យាតេ។ **ខងកេ** កុញ្ចិកបាណិម្ហិ។

១០៣២. ទោណិយំ កដ្ឋមយេ ធញ្ញមានិកេ។ **អធិដ្ឋិតិយំ** ឧបរិដ្ឋានេ។ **ឋានេ** ឋានមត្តេ។

១០៣៤. កោដ្ឋាសភេទស្មឹ “វក្កំ ហទយ”ន្តាទីសុ [ម. និ. ១.១១០]។ **វង្កេ** កុដិល្យេ។ ទិព្ពចក្ខុបុព្ពេ និវាសានុស្សតិអាសវក្ខយសង្ខាតា តិស្សោ វិជ្ជា, **អាទិ**នា អដ្ឋ វិជ្ជា គហិតា។ **ពុទ្ធិយំ** ញាណេ។

១០៣៥. អនាកុលេ អាកុលរហិតេ។ **សិលោកេ** អនុដ្ឋុភាទោ។ **អទ្ធេ** ភាគេ។ តីសុ **បជ្ជោ បជ្ជ**សទ្ទោ។

១០៣៦. រុក្ខភេទស្មឹ ឧទកប្បសាទនផលេ។ **កិត្តិមេ** ករណេន និប្ផត្តេ។ **វិធេយ្យេ** វចនគ្គាហិនិ។ **បុព្ពម្ហិ** បូយេ។

១០៣៧. លទ្ធត្ថរក្ខណេ លទ្ធស្ស ធនាទិកស្ស អត្ថស្ស រក្ខណេ។ **និយោជនេ** បេសនេ។ **ការិយេ** ផលេ។

១០៣៨. អស្សាសប្បត្តេ លទ្ធស្សាសេ។ **ពោធិទុមេ** អម្ហាកំ ភគវតោ ពោធិរុក្ខេ។ **កុរូរេ** កក្ខឡការកេ។ **នេសាទម្ហិ** មិគមច្ឆាទិលុទ្ទេ។

១០៣៩. លគ្គស្មឹ សង្គេ។ **មជ្ឈម្ហិ** ឧទរេ។ **ភាគេ** អសមទ្ធភាគេ។ **ធនិម្ហិ** មហទ្ធនេ។

១០៤០. គហនេ សង្ករេ។ **សសន្តានេ** អត្តនោ និយកជ្ឈត្តសន្តានេ។ វិសយគោចរានំ វិសេសោ វុត្តោ។

គាថាទ្ធវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០៤១. ភុវនេ កាមភវាទិកេ។ **ជនេ** បាណិម្ហិ។ **យសេ** កិត្តិយំ។ **បជ្ជេ** អនុឌ្ឍភាទោ។ **វុក្ខេ** រុក្ខភេទេ។

១០៤២. វដោ វដរុក្ខោ។ **វាយសេ** កាកេ។ **ពកេ** សេតបក្ខេ។ **អវសរោ** អវកាសោ។ **អហំ** ទិនំ។ **កុថេ** នារិថនេ។ **អក្ខោ** មេឃេ។

១០៤៣. ឧច្ចង្គេ បល្លង្កោបរិភាគេ។ **លក្ខណេ** ញាបកេ។

ទិង្គោភាសេសុ ទស្សនេ, ឱភាសេ ចាតិ អត្ថេសុ។

១០៤៤. សូរំសូសុ សូរិយេ, កិរណេ ច។ **ទមេ** ទមនេ។ **មានំ** មានវិសេសោ។ **សានុ** បព្ពតសានុ។

១០៤៥. តាបោ សូរិយសន្តាបោ។ **សបថេ** ចណ្ឌាលេ, សំ សុនខំ បចតីតិ **សបចោ។ បសុ** ចតុប្បទោ។ **កុរុង្គោ** អជិនយោនិ។ **ឧលូកោ** កោដរសកុណោ។ **ឥន្ទោ** សក្កោ។ “មហិន្ទេ គុគ្គុលុលូក-បលគ្គាហេសុ កោសិយោ”តិ **អមរសីហោ។**

១០៤៦. មាណវោ មច្ចោ។ **អត្តា** សរីរាធិបតិទេវតា។ **សិរេ** ឧត្តមង្គេ។ **តិបុម្ហិ** កាឡលោហេ។

១០៤៧. ពលិ ភាគទេយ្យោ។ **ហត្ថោ** បាណិ។ **អំសុ** ភា។ **ទន្តេ** រទេ។ **វិប្បេ** ព្រាហ្មណេ។ **អណ្ឌជេ** អណ្ឌសញ្ញាតេ។ **បជ្ជេ** អនុឌ្ឍភាទោ។ **អាននំ** មុខំ។ **អាចារោ** អសីតិមហាវត្តាទិ។ **ធញ្ញង្គេ** ភិន្នតណ្ឌុលេ។ **សុខុមេ** អណុម្ហិ។ “លវលេសកណាណវោ”តិ ហិ **អមរសីហេន** សុខុមបរិយាយោ **កណោ** វុត្តោ។

១០៤៨. ថូណា គេហាទីនំ បធានទារុ។ **ជឡុត្តំ** មូឡ្ហត្តំ។ **កុម្មាសោ** មាសវិកតិ។ **ព្យញ្ជនំ** តទញ្ញព្យញ្ជនំ។ **ផោដោ** នាម យស្មឹ បូយេ វិបរីតេ ទុក្ខវេទនា នត្ថិ។ **កបោលោ** នាម មុខចូឡិកានំ អន្តរដ្ឋានំ។ **មូល្យេ** មូលធនេ។

១០៤៩. ភាសបក្ខី ច បក្ខី ច **ភាសបក្ខិនោ**, តេសុ, “សកុន្តោ បក្ខិភេទេបិ, ភាសបក្ខិ វិហង្គមេ”តិ ហិ “ភាសន្តំ សុន្ទរាការេ, ភាសន្តោ ភាសបក្ខិនី”តិ ច **វោបាលិតោ។** “សកុន្តោ ភាសបក្ខិនី”តិបិ បាឋោ។ **ភាគ្យេ** សុភាសុភាវហេ កម្មនិ។ **វិធានេ** ករណេ។

១០៥០. យោ អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បុន ឱតរិត្វា ឧទកព្ភន្តរេ មច្ឆេ គណ្ហាតិ, សោ នីលសកុណោ **ចាតកោ** នាម។ **ឯណេ** ឯណីមិគខ្យាតេ។ **សរោ** កណ្ឌោ។ **សេទេ** សេទនេ, **សិទ** បាកេ។ **បាកោ** បចនំ។ ភិក្ខុភេទេ “គណបូរកោ”ត្យាទីសុ។ **ចយេ** សមូហេ។

១០៥១. បុញ្ញេ បិណ្ឌេ។ មេសោ ឧសភោ មេថុនំ កក្កដោ សីហោ កញ្ញា តុលា វិច្ឆិកោ ធនុ មករោ កុម្ភោ មីនោតិ **មេសាទិ។ លោណេ** លវណុត្តមេ។ **សំវដ្ដេ** វិនាសកប្បេ។ **កមុកេ** តម្ពូលផលរុក្ខេ។

១០៥២. អមតេ ទេវតាភោជនេ។ **លេបេ** សុទ្ធសក្ខរចុណ្ណាទិមយេ។ **សត្តេ** ទីឃទណ្ឌេ សត្ថវិសេសេ។ **នជ្ជន្តរេ**តិ គង្គា យមុនា អចិរវតី សរភូ មហីតិ បញ្ចសុ មហានទីសុ បញ្ចមាយ មហានទិយំ។ **ភុវិ** បថវិយំ។ **ក្រិយា** នារីសិង្គារភាវជា ក្រិយា។ **វិលាសោ** បន តទញ្ញជោ។ **អត្រជេ** បុត្តេ។

១០៥៣. កុថោ ហត្ថិបិដ្ឋត្ថរណំ។ **វេណិ** នារីនំ កេសកលាបោ។ “បវេណី វេណិ កុថយោ”តិ ហិ **វោបាលិតោ។** “បវេណី កុលវេណីសូ”តិបិ ក្វចិ បាឋោ។ **វុត្តិ** ភវនំ ។ **វុត្តា** វុត្តន្តោ។ **វេតនេ** កម្មេន លទ្ធព្ពេ។ **ភរណេ** បោសនេ,

ធារណេ ច។

១០៥៤. **មរិយាទ**សទ្ទោ ទ្វីសុ។ **សត្តា** វិជ្ជមានកា។ **សមិទ្ធិ** សម្បត្តិ។ **សោប្បេ** និទ្ទាយំ។ **វុត្តិ** ជីវិតវុត្តិ។

១០៥៥. **កុច្ឆា** គរហា។ **អបវាទោ** អវណ្ណវាទោ, អភូតាក្ខានម្បិ។ **ធញ្ញោ** ធញ្ញវិសេសេ, យស្ស សីសំ អង្គុដ្ឋប្បមាណំ ទីឃញ្ច។ **បិយង្គុ** គន្ធទព្ពំ។ **មោក្ខេ** និព្ពានេ។ **សិវេ** កល្យាណេ។

១០៥៦. **រញ្ជនេ** កាសាយាទិរញ្ជនេ។ **សុរតេ** មេថុនេ។ **វាសេ** វសនក្រិយាយំ។

១០៥៧. **បត្តេ** មានគុម្ពេ។ **នាឡេ** ឧប្បលាទីនំ នាឡេ។ **បិបាសាយំ** បាតុមិច្ឆាយំ។ **វុត្តិ** ភវនំ។

១០៥៨. **បាណ្យង្គេ** សង្ខនាភិយំ។ **ចក្កន្តេ** ចក្កស្ស អន្តេ។

“នាភិ បាណ្យង្គង្គេ ខេត្តេ, ចក្កន្តចក្កវត្តិសុ;
នាភិ បធានេ កត្ថូរិ-មំសេ ច ក្វចិ កិត្តិតោ”តិ។ –

រោបាលិតោ។

១០៥៩. **អន្តរេ**តិ ទ្វិន្នំ អន្តរេ។ “វីចិ សុខគរង្គេស្វ”តិ **រោបាលិតោ។ ចិរត្តេ** ចិរភាវេ។ “ជីរត្តេ”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **សវេ** សវនេ។

១០៦០. **និស្សយេ** អាធារេ។

១០៦១. **វិត្តេ** ធនេ។ **អង្កោ** លក្ខណំ។ **ពុទ្ធិ** ញាណំ។ **ខេ** អាកាសេ។

១០៦២. **វតេ** តិត្ថិយសមាចារេ។ **អាគុម្ហិ** អបរាធេ។ **មណិ** សិលាវិកតិ, មណិសង្ខាតោ វា រតនវិសេសោ ឥធ **មណិ** នាម។ **ហាយនេ** សំវច្ឆរេ។ **វុដ្ឋិ** វស្សនំ។

១០៦៣. **លិបិ អ**ការាទីនំ សន្និវេសវិសេសោ។ **មោក្ខោ** និព្ពានំ។ **វតេ** សូរតេ។

១០៦៤. បាបេ ច អសុភេ ច **រិដ្ឋំ។** អរិដ្ឋំប្បត្រ, តព្ពាវេ តត្រ **អការោ**។ **អបរាធោ** អាទីនវោ។ **កេតុម្ហិ** បដាកាយំ។ **ចិហនេ** លក្ខណេ។ “ធជោ សោណ្ឌិកលេសេសុ, បដាកាយញ្ច ចិហនេ”តិ **រោបាលិតោ។**

១០៦៥. **ទ្វារមត្តេបិ** ពហិទ្វារេបិ។ ឥតោ បរំ យេ អនេកត្ថា វុច្ចន្តេ, តេ វាច្ចលិង្គា។ **ផុដេ** បាកដេ។

១០៦៦. **អជ្ឈក្ខេ** អធិកតេ។ **ជឡេ** អញ្ញាណេ។ **លោលុបេ** អតិតណ្ហេ។ **ចលេ** កម្បិតេ។

១០៦៧. **វិកតេ** វិរូបេ។ **កោមលំ** អកឋិនំ។ **អតិខិណោ** កុណ្ឋោ។

១០៦៨. **សិតេ** សេតេ។ **សូចកោ** បេសុញ្ញការកោ។ **អហិ** សប្បោ។ **សត្តេ** ខមេ។ “សត្តេ”តិ បាឋេ បន សត្តិយុត្តេត្យត្ថោ។ **សម្ពន្ធេ** អវិប្បយោគេ។ **អខិលេ** សកលេ។

១០៦៩. **កេវលំ** អសម្មិស្សំ។ **អន្តោ** អវសានំ។ **អធមោ** និហីនោ។ **បណតោ** ពុទ្ធាទីសុ និន្នោ។ **និន្នោ** ថលបដិបក្ខោ។

១០៧០. **សុទ្ធេ** អញ្ញេន អសម្មិស្សិតេ។ **បូតេ** មេជ្ឈេ។

១០៧១. **ព្យាបេ** ព្យាបិតេ។ **ភាវិនិ** អនាគតេ វត្ថុម្ហិ។ **ថេរេ** ជិណ្ណេ។

១០៧២. **ពហុ**សទ្ទោ “ឯកស្មិំ, ទ្វីសុ ច ន បវត្តតី”ត្យាទីសុយេវ បវត្តតីតិ មញ្ញមានោ **“ត្យាទោ”**តិ វទតិ។ “ឯកវចនំ, ពហុវចន”ន្តិ វុត្តត្តា បន ទ្វីសុបិ **ពហុ**សទ្ទោ វត្តតេវ។ អាចរិយេន វា បរសមយវចនានិ មនសិ កត្វា

“ត្យាទោ”តិ វុត្តំ។ តិវិធញ្ហិ តត្ថ វចនំ ឯកវចនំ ទ្វិវចនំ ពហុវចនន្តិ។ សព្ពបារិសទត្តា ហិ ព្យាករណស្ស សព្ពេសំ វាទា កត្ថចិ កថីយន្តេ។

ធី វុច្ចតិ បញ្ញា, សា យស្ស អត្ថិ, ស **ធីរោ,** ពុធោ។ ធានំ វា ធី, សា យស្សត្ថីតិ ស **ធីរោ,** ធិតិមន្តោ។ **ធុតេ** ចលេ។

១០៧៣. **យានេ** ហត្ថាទិយានេ **យោគ្គំ។** ខមេ បន **យោគ្គោ។**

១០៧៤. **វុឌ្ឍ** អាយុវុឌ្ឍោ។ **កុលជេ** កុលីនេ។ **វុទ្ធោ** អាយុវុឌ្ឍោ។ **ឧរុ** បមាណតោ មហន្តោ។

១០៧៥. **វុត្តេ** វត្តព្ពេ។ **ឧត្តតេ** ឧទ្ទំគតេ។ **អាទិត្តេ** អគ្យាទីហិ, **គព្ពិតេ** សញ្ជាតមានេ។

១០៧៦. **វិគតេ** វិគតរាគេ។ **វាយនេ** វីតេ បដេ។ **ភជ្ជិតេ** ធញ្ញាទិកេ។ **ភជ្ជ** បាកេ។

១០៧៧. **ចយេ** សមូហេ។ **សមោ** តុល្យោ។ **អរិ** សត្តុ។ “សមាទិស្វ”តិបិ បាឋោ។ **វីរេ** អកាតរេ សូរេ។ **វវិស្វរោ**តិ វវិស្វរិយោ “សូរោ”តិ វុត្តោ។ **កុទ្ទេ** កោធសហិតេ។ **ទូសិតេ** អប្បិយេ។

១០៧៨. **អវិម្ហិ** សត្តុម្ហិ **ទិដ្ឋោ។** តក្ខិតេបិ **ទិដ្ឋោ។ ពោតេ** ពាលកេ។ **វតេ** ឯកន្តសាធនេ វតកម្មេ។

១០៧៩. **សលាកាយំ** កុសាវហារេ។ **ទព្ពេ** វរហិសតិណេ។ **ខយេ** ឧទយព្ពយានុបស្សីតិ។ សកុណេបិ **វយោ** “វិសយុត្តន្នភុត្តានំ, វយានំ មរណំ ភវេ”ត្យាទីសុ។ **គព្ពោ** អភិមានោ។

១០៨០. **ពិឡាលេ** មជ្ជារេ។ **នកុលេ** អហិសត្តុម្ហិ។ **មន្ថនោ** ខីរមន្ថនទណ្ឌោ។ **សត្ត** គណ្ឌលវិគតិខជ្ជវិសេសោ។ **អស្សាទិលោមេ** អស្សាទីនំ លោមេ។ **ឃាតោ** មរណំ។ **រាសិ** បុញ្ជោ។

១០៨១. **គោបកាមេ** គោបាលានំ គាមេ។ **រវេ** សទ្ទេ។ **សារថិ** បាជិតា។ **វន្ទី** ថុតិបាឋកោ។

“សារថិម្ហិ តិច្ចកេ ច, បសុតេ វេទិតេបិ ច;
ខត្តិយា ព្រាហ្មណិយា ជេបិ, វិស្វតោ បាទវន្ទិស្វ”តិ។ –

រោបាលិតោ។ បុប្ផេ សុត្តាទិនា អសង្ខតេ។ **តទ្ទាមេ** បុប្ផទាមេ សុត្តាទិនា សង្ខតេ។ **សកដេ** អនេ។ **ហយេ** អស្សេ។

១០៨២. **អច្ចនេ** បូជាយំ។ **ភេ** នក្ខត្តេ។ **នេត្តមជ្ជេ** “សូលា”តិ ខ្យាតេ។ **ឱធិ** មរិយាទោ។

១០៨៣. **បុណ្ណតា** បរិបុណ្ណតា។ **អវជ្ជេ** ទោសោ។ មនក្ការេបិ **អាភោគោ។ អាឡិ**សទ្ទោ តត្ថិ។ **សខី** វយសា។ **សេតុ** ជលវារណោ, នទ្យាទិមគ្គោ ច។ **សត្តេ** សត្តិយុត្តេ, ថិរេត្យន្តោ។ “ទឡ្ហោ ថូលេ ភុសេ សត្តេ, បគាឡ្ហេបិ ទឡ្ហោ មតោ”តិ **រោបាលិតោ។**

១០៨៤. **មោក្ខេ** និព្ពានេ, អរហត្តផលេបិ។ **សាមិនិ** បតិម្ហិ។ **ធារកេ**តិ ធារេតីតិ **ធារកោ,** តត្ថ។ បោសកេបិ **ភត្តា។**

១០៨៥. **សិខា** ចូឡា។ **បិញ្ឆំ** បុច្ឆំ។ **អត្តនិ** “សង្ឃិកំ បុគ្គលិក”ន្ត្យាទីសុ។ **ខេបេ** និន្ទាយំ។

១០៨៦. **រូបេ** វណ្ណេ។ **ករីសេ** គូថេ។

១០៨៧. **ខណ្ឌេ** សកលេ។ **បណ្ណេ** រុក្ខាទីនំ បណ្ណេ។ **កណ្ឌេ** សរេ។ **សលាកា** វណោបយុត្តា។ សុចិនោ ភាវោ **សុចិត្តំ,** តស្មឹ។ **គតេ** គមនក្រិយាយំ។ **“ធាវ** គតិសុទ្ធិយ”ន្តិ ហិ ធាតុបាឋោ។ **ហារោ** តត្ថិនំ សិង្គារភាវជក្រិយា។ **អវិជ្ជាយ** អញ្ញាណេ។ **មុច្ចនេ** វិសញ្ញិភាវេ។

១០៨៨. ឃម្មជលំ កាយេ ឧណ្ហេន សញ្ជាតជលំ។ **ជាកេ** បច្ចូនេ។ **គោឡេ** “មុ-យី”ឥតិ ខ្យាតេ មត្តិកាគុឡកេ។ **ឧច្ចុមយេ** ឧច្ចុរសសញ្ជាតេ។ **មិត្តេ** បិយមិត្តេ, មិត្តមត្តេ វា។ **សហាយេ** អត្ថចរេ។ **បភូ** អធិបតិ។ **សោ** បុល្លិង្គោ។

១០៨៩. កុរូរេ កក្ខឡកម្មន្តេ។ **បរត្ថ** បរង្ហានេ, បរលោកេ វា។ **អត្រ** ឋានេ, លោកេ វា។ **អង្គោ** ចិហនំ។ អបរាធេ នាដកបរិច្ឆេទេបិ **អង្គោ។ អបរាទោ** លោកគរហា។ **ទេសេ** ទេសវិសេសេ។ “ភវេ ជនបទោ ទេសេ, ជនេ ជនបទេបិ ចេ”តិ **រោបាលិតោ។**

១០៩០. បជ្ជេ សិលោកេ។ **វចីភេទេ** ព្យត្តវាចាយំ។ **អន្វយេ** សន្តានេ។ **សរូបត្ថ** សមានភាវេ។ អជោភាគេ ច **តលំ។**

១០៩១. វិលគ្គេ កាយមជ្ឈេ។ **វេមជ្ឈេ** មជ្ឈសាមញ្ញេ។ **កុសុមំ** បសវំ។ **ឧតុ** ឥត្ថិបុប្ផំ។ **សុព្ពតេ** សុន្ទរេ វតេ។

១០៩២. កោសេ លិង្គបសិព្ពកេ។ **គព្ភរេ** គុហាយំ។ **ពិលេ** កិបិល្លិកាទីនំ អាវាសេ។ **គណ្ឌកេ** ខគ្គវិសាណេ។ **កទម្ពេ** “ចិន”ឥតិ ខ្យាតេ។ **ទុមេ** រុក្ខេ។ **ចយេ** សមូហេ។

១០៩៣. ភេ នក្ខត្តភេទេ។ **ចេនទុយំ** សិង្គិនិយំ។ **យោនិយំ** ឥត្ថីនំ អង្គជាតេ។ **សិរេ** សីសេ។

១០៩៤. ភោគីសទ្ទោ ភោគវតិ បុគ្គលេ, ឧរគេ ច។ **សិរោ** មហិស្សរោ។ **ពាលេ** ថាមេ។ **បភាវេ** តេជសិ។ “វីរិយំ សុក្កេ បភាវេ, តេជោ សាមត្ថិយេស្វបី”តិ **រោបាលិតោ។ តេជ**សទ្ទោ បន **តេសុ ច** យថាវុត្តេសុបិ ទ្វីស្វត្ថេសុ, ទិត្តិយញ្ច វត្តតិ។

១០៩៥. សន្តតិ អាធារោ។ **ឧគ្គង្គេ** ឧគ្គស្ស តិខិណាវយវេ។ **សូតេ** សារថិម្ហិ។ **បដិហារេ** វចនហារេ។ **“វិទ** លាភេ”តិ ធាត្វត្ថតោ **វិត្តិ។ បីឡា** វិពាធា។

១០៩៦. រវេ សទ្ទេ។ **បលាសេ** និត្តណ្ឌុលវីហិម្ហិ។

១០៩៧. រុក្ខេ អម្ពដ្ឋរុក្ខេ។ បរសមយេ បន **ពាធា។ អធិកប្បេមេ** អតិសយបេមេ។

១០៩៨. កេតុម្ហិ ធជេ។ **លេខ្យេ** លិខិតព្ពេ លេខេ។ រាជិយំ តុ **លេខា។**

១០៩៩. សត្តេ អាវុធភេទេ។ **សត្តេ** បាណិម្ហិ។ **ចយេ** សមូហេ។

១១០០. អាឡិយំ នទីមគ្គេ, ជលធារណេ ច។

១១០១. សំសទេ សភាយេ។ **អយន**សទ្ទោ គមនេ, បថេ ច វត្តតិ។

១១០២. វុក្ខន្តរេ គណទុមេ។ **សូរេ** សូរិយេ។ **កោណេ** វិទិសាយំ។ **ហយេ** តុរង្គេ ច **អស្សោ។ ខន្ធេ** ភុជសិរេ។ **អច្ចិ**សទ្ទោ **ជាលាយំ** អគ្គិជាលាយំ។ **អំសុម្ហិ** តស្ស, អញ្ញេសញ្ច អំសុម្ហិ វត្តតិ។ សោ ច **នោ បុមេ** បុល្លិង្គេ ន វត្តតិ។

១១០៣. អភាវសទ្ទោ **នាសេ** វិជ្ជមានស្ស នាសេ។ **អសត្ត**សទ្ទោ អវិជ្ជមានត្តេ វត្តតិ។ **ភុត្តិ** ភុញ្ជនក្រិយា។ **បាណេ** អាយុម្ហិ **ជីវំ។ ជនេ** បាណវតិ **ជីវោ។**

១១០៤. ឆទនេ គហាទីនំ ឆទនេ។ **រាសិ** បុញ្ជោ, សហជម្មីនំ គណោ ច។

“និកាយោ និលយេ លក្ខេ, សំហតានំ សមុច្ចយេ;
ឯកត្ថ ភាជិនិ វសេ, បរមត្ថនិ វុច្ចតេ”តិ។ –

រោបាលិតោ។ យជនេ ទេវបូជាយំ។ **អច្ចនេ** បូជាមត្តេ។ **ទិក្ខ** មុណ្ឌិយោបនយននិយមព្ពតាទេសេសុ។

១១០៥. ករណំការោ, សោ ឯវ **ការិកា,** ក្រិយា, សកត្ថេ ណិកោ។ បជ្ជេបិ សោយេវត្ថោ។ **ចិហនេ** លក្ខណេ។ **ចិរជេ** តត្តីនំ ឧតុម្ហិ។ **បុប្ជេ** សុមនេ។ **វានរេ** មក្កដេ។

១១០៦. **អធរេ** ទន្តាវរណេ។ **ខរភេ** “ក-ល-អខ”ឥតិ ខ្យាតេ។ លោភបុគ្គលេបិ **លុទ្ធោ។ អាវិលេ** អនច្ឆេ។

១១០៧. **ចរម្ហិ** គុត្តបុរិសេ។

១១០៨. ហាសោ ច គន្ធោ ច **ហាសគន្ធា,** តេសុ។ **គន្ធោត្រ** ទូរគាមី។ កល្យាណេបិ **ចារុ។ ខល** ចលនេ, សញ្ចយេ ច, គោ, **ខលិតោ។**

១១០៩. **វក្កលេ** រុក្ខត្តចេ។ **អធិរោហេ** អារោហនក្រិយាយំ។ **វត្ថន្តរំ** វិចិត្តរូបំ វត្ថំ, យំ ចីនទេសេ សញ្ជាតំ។

១១១០. **បដិហារេ** “ឧ-គា”ឥតិ ខ្យាតេ។ **មុខេ** ភត្តាទីនំ បវេសនដ្ឋានេ។ **បេតេ** បរលោកំ គតេ។ **អបវណ្ណំ** មុគ្គាទិ។ **កាលោ** តីសវត្តិទិវបរិច្ឆិន្នោ។

១១១១. **ទោសេ** កោធេ។ **ឃាតេ** មារណេ។ **មិគាទោ** ចតុប្បទេ។ **ឆគលេ** អជេ។ **អរូបេ** ផស្សាទិកេ។ **អវ្ហយេ** សញ្ញាយំ។ **ទរថេ** កាយចិត្តសម្ភូតេ សន្តាបេ។ **ភីតិ** ភយំ។

១១១២. **ភារេ** ខន្ធភារាទិកេ។ **សុជា**សទ្ទោ **ទព្ពិយំ** កដច្ឆុយំ, **ឥន្ទជាយាយំ** សក្កស្ស ភរិយាយញ្ច។ **វិហាយសេ** អាកាសេ។

១១១៣. **មណិកេ** មហតិ ឧទកភាជនេ។ **រតនេ** អស្សវិការេ រតនសាមញ្ញេ។ **សេលោ** ចន្ទនបព្វតោ។ **អារាមេ** បុប្ផារាមាទិអារាមេ។

“មលយោ ទេសេ សេលង្គបព្វតន្តរេ, មលយាគិរុគាយញ្ច”តិ **រោបាលិតោ។ អង្កោ** ចិហនំ។

១១១៤. **សប្បិម្ហិ** ឃតេ, តទញ្ញេ ហោតព្វេ ច **ហវិ។**

“រហសិ ច វិចារេ ច, វិវេកោ ជលទោណិយ”ន្តិ **រោបាលិតោ។**

១១១៥. **បវាហេ** ជលប្បវាហេ។

“វេគោ ជវេ បវាហេ ច, មហាកាលផលេបិ ចេ”តិ [មេទិនីកោស ៣.២៤] **រោបាលិតោ។ ខិលេ** អណុខាណុម្ហិ។ **កណេ** អប្បេ។

១១១៦. **នេត្តន្តេ** ចក្ខុកោណេ។ **ចិត្តកេ** តិលកេ។

“អបាង្គំ អង្គហីនេ ច, នេត្តន្តេ តិលកេបិ ចេ”តិ [មេទិនីកោស ៣.២៨] **រោបាលិតោ។ មុត្តាគុណេ** សុត្តពន្ធមុត្តាយំ។ គហណំ **គាហោ,** តស្មឹ។ **មកុឡេ** អបុប្ផិតេ។ **រសេ** លោណរសេ។

១១១៧. អគោ, នគោ ចាតិ ទ្វេ អភិធានានិ សេលរុក្ខេសុ វត្តន្តិ។ **ស្វប្បេ** សុដ្ឋុ អប្បេ, អប្បតរេត្យត្ថោ។ **អវធារណេ** “នមនមត្ត”ន្ត្យាទីសុ។ **អច្ចនេ** បូជាយំ។

១១១៨. **ឆិទ្ទេ** ទោសេ។ **ឱតរណំ** ជលតិត្ថាទីសុ អវតរណំ។ **អយ្យកេ** បិតុបិតរិ។

១១១៩. **វុក្ខេ** ខគ្គផលេ។ **សុនេ** សុនខេ។ **គន្ធេ** អធិវាសនគន្ធេ។

១១២០. **កោណេ** អស្សេ។ **សវនេ** សោតេ។ **បន្តិយំ** វីថិយំ។ **ភាគ្យំ** បុញ្ញំ។ **ឯកទេសោ** តតិយភាគាទិ។ **អជបាលកេ** បោក្ខរេ។ “កុដ្ឋំ រោគេ សុគន្ធេ ចា”តិ **រោបាលិតោ។**

១១២១. **សេនាសនេ** វិហារាទិកេ។ **សេនេ** បីឋាទិកេ។ **ចុន្ទភណ្ឌម្ហិ** ចុន្ទានំ ឧបករណេ។ “ភមោ’ម្ពនិក្ខមេ ភណ្ឌិ, ចុន្ទាខ្យេ សិប្បិយន្តកេ”តិ **នានត្ថសង្គហេ** រោបាលិតោ។ **អំសុ**សទ្ទោ វត្ថាទីនំ លោមេ, **ករេ** កិរណមត្តេ ច។ **អព្យយេ ប**ការាទិកេ។

១១២២. **ឧជ្ជន្តមេ** សូករវច្ចសណ្ឋានេ ធញ្ញវិការេ។ **ទិសេ** វិបុម្ហិ។ **បតិ** ធវោ។ **អរិយោ** អធិបតិ។

១១២៣. **រាគេ** កសាយាទិកេ រាគេ។

“រង្គោ ទានេ ខលេ រាគេ, តច្ចេ រង្គំ តិបុម្ហិ ចេ”តិ **រោបាលិតោ។ បេយ្យេ** ឧទកាទិកេ។ **បីតិយំ** បិវនក្រិយាយំ។ “រក្ខណេ បីតិយំ បាន”ន្តិ **រោបាលិតោ។ តណេ**, ឧក្ខេបនេ ច **ឧទ្ទារោ។ ឧម្មារេ** ទ្វារុម្មារេ។ **ឯឡក** សទ្ទស្ស អជស្សាបិ វាចកត្តា “ឯឡកោ អជេ”តិ វុត្តំ។

១១២៤. បហរណំ **បហារោ**, បោថនំ។ បហរតិ ឯត្ថាតិ **បហារោ**, យាមោ, **ហាយនោ** សំវច្ឆរោ។ **កុណ្ឌិកាយំ** “កយា”ឥតិ ខ្យាតាយំ។ **អាឡ្ហកេ** ចតុបត្ថប្បមាណេ។ **ភុសម្ហិ** តណ្ឌុលត្តចេ។

១១២៥. **អារាដេ** កូបេ។ **ចយេ** សមូហេ ច។ **កាសុ** សា, ការណេ, រហសិ ច **ឧបនិសា។**

“ភវេ ឧបនិសា ធម្មេ, វេទន្តេបិ រហស្សម្បី”តិ **រោបាលិតោ។ បោដគលេ** “ផោ-ខា”ឥតិ ខ្យាតេ។ **គុណេតមេ** អវជ្ជេ។

១១២៦. **យុត្តេ** “អដ្ដំ វិនិច្ឆិនាតី”ត្យាទីសុ។ **អដ្ដាលេ** “គោបុរដ្ដេហិ សំយុត្ត”មិច្ចាទីសុ។ **អដ្ដិតេ** “អដ្ដស្សរំករោតី”ត្យាទីសុ។ **អដ្ដ** អភិយោគេ, **អដ្ដ** អតិក្កមហឹសាសូតិ ធាតូត្តោ។ **កាននេ** វនេ។ **ឧប្បត្តិយំ** ជននេ, វិហាយសាគមនេ ច។

១១២៧. **លាមកេ** និហីនេ។ **ខន្ធេ** រូបាទិកេ។ **មូលំ** មូលធនំ។ **ឧបទា** បហេណកំ។ អវត្ថាយំ, បដស្ស អន្តេ ច **ទសា។ ឃាតោ** មារណំ។

១១២៨. **គព្ពេ** មានេ។ **ឃដនំ** សិលេសករណំ។ **រាសិ** បុញ្ជោ, ឯតេសុ **ឃដ**សទ្ទោ។ **អភិហារេ** បូជាយំ។ **ពន្ធនេ** “បាការចយោ”ត្យាទីសុ។

១១២៩. **ថោកេ** អប្បកេ។ ទានេ, ហានិយញ្ច **ចាគោ។** គីវា, គលោ ចាតិ ទ្វេ អភិធានានិ តណេ សិយុំ។ “តណេ គីវា គលេបិ ចា”តិបិ បាឋោ។ **គលេ** កណ្ឋេ។

១១៣០. ទណ្ឌេបិ **សាហសំ។ បដេ** វត្ថវិសេសេ **ភង្គំ។** សាណាទិកេ មិស្សិត្វា កតញ្ហិ វត្ថំ “ភង្គ”ន្តិ វុត្តំ។ **ឆវកេ** កឡេវរេ។

១១៣១. **អនង្គេ** មារេ។ **ទុមេ** ករហាដកេ។

“មទនោ មារធុត្តូរ-វសន្តទុមសិត្ថកេ”តិ **រោបាលិតោ។ បមាតរិ** មាតុមាតរិ។ **វេបេ** ឧណ្ហីសេ ច **វេឋនំ។**

១១៣២. **តណ្ឌុលេយ្យេ** តិលផលសាកេ។ **អយ្យេ** សាមិនិ។ **មុត្តិ** មុច្ចនំ។

១១៣៣. **អង្គេ** លក្ខណេ។ **អាការេ** សីសចលនាទិកេ។ **វប្បេ** វប្បនីយពីជេ។ **តដេ** តីរេ ច **វប្បោ**, បាការមូលេ, នេត្តជលេ, ឧសុមេ ច **វប្បោ។** អនុញ្ញាយំ, វោហារេ ច **សម្មុតិ**សទ្ទោ។ **អក្ខត**សទ្ទោ **លាជាសុ** ធញ្ញវិកតីសុ នបុំសកេ។

១១៣៤. **យាគេ** ទេវបូជាយំ, សទាទានេ ច **សត្រំ។ សសុ** ហឹសាយំ, ត្រាណ, **សត្រំ។** ឱសធិម្ហិ, ចន្ទេ ច **សោមោ។**

“សោមោ កុវេរេ បិតុទេវតាយំ,
វសុប្បភេទេ វសុធាករេ ច;

ទិព្ពោសធិសាមលតាសមីរ-
កប្បូរនីរេសុ ច វានរេ ចា”តិ។ –

វោបាលិតោ ។ យុគគេហង្គេតិ បុព្ពាបរាយាមវសេន ថម្ភានំ ឧបរិ ឋបិតេ យុគភូតេ គេហាវយវេ។ ទក្ខិណុត្តរាយាមវសេន ឋបិតេ គេហង្គេ **សង្ឃាដោ។**

គាថាបាទវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អនេកត្ថវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អព្យយវគ្គវណ្ណនា

១១៣៦-១១៣៧. **ចិរស្សា**ទយោ ចត្តារោ ចិរត្ថកា។ ចិរាយ, ចិរា ចាត្រ។ **សហា**ទយោបិ ចត្តារោ សហត្ថា។ **បុនប្បុន**មាទយោ បញ្ច បុនប្បុនត្ថា។ **វិនា**ទយោ បញ្ច វជ្ជនត្ថា។

១១៣៨. ពលវំ សុដ្ឋុ អតីវ កិមុត សុ អតិ ឯតេ ឆ អតិសយត្ថេ។ បសំសាយញ្ច **សុដ្ឋុ។** បញ្ហេបិ **កិមុត។** អាហោ កី កិមុ ឧទាហុ កិមុត ឧទ ឯតេ ឆ **វិកប្បេ** វិតក្កេ។ តត្រ **អាហោ**សទ្ទោ ទីឃាទិ។ “ទិដ្ឋោ អាហោ ឧទាហុ ច, វិកប្បត្ថេ វិភាវនេ”តិ ហិ **ភាគុរិ។ វុទ្ធោ** តុ រស្សាទិមាហ “ឥស្សរេប្បធិកេបិ ច, វិកប្បេវិម្ហយេប្បហោ”តិ។ **កិមុ**សទ្ទោ រស្សន្តោ។ កិមាយំ ខាណុ, កិមុ បុរិសោ។ **ឧទ**សទ្ទោ រស្សាទិ។ ធូមោយមោទកាបោតំ, សម្ហូហត្ថេ ណោ។ **កិញ្ច**សទ្ទោបិ វិកប្បេ។ **កិមុត**សទ្ទោ អតិសយេតិ វុត្តោ។

១១៣៩. ភោ អរេ អម្ភោ ហម្ភោ រេ ជេ អង្គ អាវុសោ ហេ ហរេ ឯតេ ទស អវ្ហានេ។ **ហំ ហោ**សទ្ទាប្យត្រ។ កចំ កីសុ ននុ កច្ចិ នុ កី ឯតេ ឆ **សមា** សមានត្ថា។

១១៤០. អធុនា, ឯតរហិ, ឥទានិ, សម្បតិ ចាតិ ចត្តារោ **ឥទានី**ត្យត្ថេ។ អញ្ញទត្ថុ តគ្ឃ សសក្កំ អទ្ធា កាមំ ជាតុ វេ ហវេ ឯតេ អដ្ឋ **ឯកំសេ** ឯកំសត្ថេ។

១១៤១. **យាវតា**ទយោ សត្ត បរិច្ឆេទវាចកា។ តត្រ យាវតា, យាវាតិ ទ្វេ អនិយមបរិច្ឆេទត្ថវាចកា។ តាវតា, តាវ, ឯត្តាវតាតិ និយមបរិច្ឆេទត្ថវាចកា។ កិត្តាវតា, កីវេតិ បរិច្ឆេទបុច្ឆនត្ថវាចកា។

១១៤២-១១៤៣. យថា តថា យថេវ ឯវំ យថានាម យថាហិ សេយ្យថាបិ ឯវមេវំ វា តថេវ យថាបិ ឯវម្បិ សេយ្យថាបិ នាម យថរិវ យថា ច វិយ តថរិវ ឥច្ចេតេ សត្តរស **បដិភាគត្ថេ** សទិសត្ថេ ភវន្តិ។

១១៤៤. សំ, សាមំ, សយញ្ចេតិ តយោ សយមិច្ចត្ថេ។ អាម សាហុ លហុ ឱបាយិកំ បតិរូបំ សាធុ ឯវំ ឯតេ សត្ត សម្បដិច្ឆនត្ថេ។ អាមន្តាប្យត្រ។

១១៤៥. **យ**មាទយោ ឆ ការណត្ថេសិយុំ។ **ចន**សទ្ទោ, ចិសទ្ទោ ចាតិ ទ្វេ **អសាកល្យេ** អសកលត្ថេ។ កទាចនំ, កទាចីត្យាទិ បយោគោ។ **មុធា**សទ្ទោ **និប្ផលេ** ផលរហិតេ, និប្បយោជនេត្យត្ថោ។ អមូលេបិ ច **មុធា។**

១១៤៦. **ជាតុ**សទ្ទោ ឯកំសេបិ។ សព្ពតោ, សមន្តតោ, បរិតោ, សមន្តា ចាតិ ចត្តារោ តុល្យត្ថា។

១១៤៧. ន អ នោ មា អលំ នហិ ឥច្ចេតេ ឆ និសេធេ។ ចេ, សចេ, យទីតិ តយោ យទ្យត្ថេ។ **សទ្ធំ**សទ្ទោ អនុកូលត្ថេ។ នត្តំ ទោសោ ច រជនីយមិច្ចត្ថេ។ **ទិវា**សទ្ទោ **អហេ** អហនីត្យត្ថេ។

១១៤៨. ឦសំ , កិញ្ចិ, មនំ ឥច្ចេតេ អប្បត្ថេ។ **អតក្កិតេ** អវិតក្កិតេ។ ពលក្ការេ តុ **សាហសំ។** អគ្គតោ, បុរតោ ច បុរេឥច្ចត្ថេ។ **បេច្ច អមុត្រ**សទ្ទា ភវន្តរេ។

១១៤៩. អហោ ច ហិ ចាតិ ឯតេ វិម្ហយេ។ វិកប្បេបិ **អហោ។** សម្ភោទេបិ ហិ។ **តុណ្ហី**សទ្ទោ **មោនេ** អភាសនេ។ អាវិ, បាតុ ច បាកដត្ថេ។ **សជ្ជូ សបទិ**សទ្ទា តង្ខណេត្យត្ថេ។

១១៥០. សុទំ ខោ អស្ស យគ្ឃេ វេ **ហាទយោ** ហការាទយោ ច បទបូរណេ សិយុំ។ អន្តរេន, អន្តរា, អន្តោ ចាតិ ឯតេ អព្ភន្តរេតេច្ចត្ថេ។ អវស្សំ, នូន ច និច្ឆយត្ថេ។

១១៥១. **សំ**សទ្ទោ **ទិដ្ឋា**សទ្ទោ អានន្ទត្ថេ។ សមុបជោ, សំប្បត្រោ។ **កាមប្បវេទនេ** ឥច្ចាយ អក្ខានេ កច្ចិ ជីវតិ តេ មាតា , មមេទមភិមតមិច្ចត្ថេ។ **ឧស្សូយោបគមេ** ឧសូយាបុព្ពកេ ឧបគមេ។

“កាមានុមតិយំ កាមោ,

ឧសូយោបគមេបិ ចា”តិ **រុទ្ទោ**។

ឧសូយោបគមានុញ្ញាណេបិចាយំ អត្ថោ ទិស្សតេ។

១១៥២-១១៥៣. **យថាត្តន្តិ** សច្ចំ។ តថស្ស អនតិក្កមោ **យថាតថំ,** យថាត្ថេ អព្យយីភាវោ។ **តថ**សទ្ទោយំ **ភូត**បរិយាយោ។ **សទា**សទ្ទោ, **សនំ**សទ្ទោ ចាតិ និច្ចេ។ **សន**សទ្ទោប្បត្រោ។ បាយោ, ពាហុល្យញ្ច សមា។ បញ្ចកំ ពាហេ្យ។ **សណិកំ**សទ្ទោ អសីឃេ។

១១៥៤. សម្មា, សុដ្ឋូតិ ទ្វេ អភិធានានិ។

១១៥៥. **សាយំ សាយេ** សាយន្ទេ។ **អត្រាហេ**តិ ឥមស្មិ អហនិ **អជ្ជ**សទ្ទោ។

១១៥៦. **យត្ថា**ទយោ តយោ អនិយមដ្ឋានាទិវាចកា។ **តត្ថា**ទយោ និយមដ្ឋានាទិវាចកា។

១១៥៧. សម្មុខា, អាវិ, បាតុ ច សមានត្ថា។

១១៥៨. **អប្បេវា**ទយោ តយោ សំសយត្ថម្ហិ។ **ឥតិ ឥត្ថំ ឯវំ**សទ្ទា និទស្សនេ វត្តន្តិ។ **កថញ្ចិ**សទ្ទោ កិច្ឆត្ថេ។

១១៥៩. **ខេទោ** ខិន្នតា។ បច្ចក្ខេ **សច្ឆិ**សទ្ទោ។ ចិរេ, អវធារណេ ច **ធុវំ។ តិរោ តិរិយំ**សទ្ទា សមា។ **ទុដ្ឋុកុ**សទ្ទា កុច្ឆាយំ។

១១៦០. អាសិដ្ឋត្ថម្ហិ **សុវត្ថិ។ ធិ**សទ្ទោ និន្ទាយំ។ **កុហិញ្ចនា**ទយោ សត្ត ឋានាទិបុច្ឆនត្ថា។

១១៦១. ឥហ ឥធ អត្រ ឯត្ថ អត្ថ ឯតេ ឱកាសត្ថាទិវាចកា។ សព្ពស្មិ កាលាទិកេ **សព្ពត្រា**ទិទ្វយំ។ កិស្មិ កាលេ **កទា។** កស្មិ កាលេ **កុទាចនំ។**

១១៦២-១១៦៣. វិភត្យន្តនាមសរាខ្យាតបតិរូបកេ អព្យយេ ទស្សេត្វា តទញ្ញភាវេ អព្យយេ ទស្សេតុមាហ **“អាទិកម្មេ**”ឥច្ចាទិ។ តត្រ វិភត្យន្តបតិរូបកំ យថា – “ចិរស្សំ, ចិរំ , ចិរេនិ”ច្ចាទិ។ នាមបតិរូបកំ យថា – “អាម, សាហុ, លហុ, ឱបាយិក”មិច្ចាទិ។ សរបតិរូបកំ យថា – “អ”ឥច្ចាទិ។ អាខ្យាតបតិរូបកំ យថា – “អត្ថិ”ឥច្ចាទិ។

សម្ភវោ បភវោ។ **ឧទិណ្ណេ** បវុទ្ធេ វឌ្ឍនេ។ **តិស** បីណនេ,តិ, **តិត្តិ។ និយោគេ** និយោជនេ។ **អគ្គេ** ឧត្តមេ។ **តប្បរេ** តប្បធានេ។ **សង្គេ** លគ្គនេ។ **បការេ** សទិសេ, ភេទេ វា។ **អន្តោភាវេ** បក្ខិត្តេ។ **វិយោគេ** បវាសេ។ **អវយវេ** បទេសេ។ **ធិតិយំ** វីរិយេ បធានេ។ ឯតេ ចត្តា ធាតុសំយោគត្តា វា នាមសំយោគត្តា វា ភវន្តិ។ អសំយោគស្ស បន នាមបទស្ស អត្ថោ “បោ សិយា បរមត្ថស្មិំ, បាតុ វាតេសុ បា ភវេ”តិ **ឯកក្ខរកោសេ** [ឯកក្ខរកោស ៧៣ គាថា] វុត្តោ។

១១៦៤. **វិក្កមោ** បធានំ។

១១៦៥-១១៦៧. **សន្យាសេ** និក្ខិត្តេ។ **មោក្ខោ** និព្ពានំ។ **រាសិ** និករោ។ **គេហេ** និលយេ។ **អាទេសោ** អាចិក្ខនំ។ **ឧបមាយ** សន្និភោ។ **អច្ចយោ** អតិក្កមោ។ **សាមីប្បេ** សមីបភាវេ ។ **ឧបរតិ** ឧបសមោ។ **នីហរណំ** អបនយនំ។ **អាវរណំ** នីវរណំ [អាហរណំ គហណំ (ក.)]។

១១៦៨. **ឧទ្ទកម្មេ** ឧយ្យានេ។ **វិយោគេ** ឧប្បាសិតេ។ **អត្តលាភោ** ឧប្បត្តិ។ **បពលត្តេ** មហាពហលត្តេ។ **ទក្ខគ្គតាសូ**តិ ទក្ខភាវេ, អគ្គភាវេ ច។ សត្តិយំ, **មោក្ខេ** និព្ពានេ ច។

១១៦៩. ទុ ច អភាវេ ទុស្សីលោ, ទុប្បញ្ញោ។ **អសមិទ្ធិយំ** ទុព្ភិក្ខំ។ **អនន្ទនំ** អមោទនំ។

១១៧០. **សមន្តត្តសមិទ្ធីសូ**តិ សមន្តភាវេ, សមិទ្ធិយញ្ច។ **សង្គតេ** សហិតេ។ **វិធានេ** ករណេ។ **បភវោ** សម្ភវោ។ **បុនប្បុនក្រិយា** បុនប្បុនករណំ។

១១៧១-១១៧២. **អតិសយោ** អត្រ អធិមត្តំ។ **ភុសត្ថោ** សមន្តត្ថោ, តេន **សមន្ត** បរិយាយោបិ **ភុស**សទ្ទោ អត្ថីតិ វេទិតព្ពោ។ **ឥស្សរិយោ** បភូតិ។ **អច្ចយេ** អតិក្កមេ។ **កលហេ** វិគ្គហេ។ **ភាសេ** កថនេ, “ភាសាយា”តិបិ បាឋោ។ **កុច្ឆនេ** កុច្ឆាយំ។ **អនភិមុខត្តេ** វិមុខោ។ **មោហោ** វិមតិ។ **បធានេ** វិសិដ្ឋេ។ **ទក្ខតា** ឆេកតា។ **ខេទេ** បរិស្សមេ។

១១៧៣. **ជាននេ** អវគតេ។ **អធោភាគេ** អវសិរេ។ **អនិច្ចយេ** អនិណ្ណយេ។ **បរិភវ** អវញ្ញាតេ។ ទេសោ ច ព្យាបនញ្ច ហានិ ចាតិ ទ្វន្ទោ។ **វចោក្រិយាយ** វចនក្រិយាយំ។ **ថេយ្យេ** ចោរិយេ។ អញ្ញាណេ ច បត្តិអាទិកេ ច។

១១៧៤. បច្ឆាត្ថេ អនុចរោ។ ភុសត្ថេ អនុគ្គតោ។ សទិសេ អនុរូបោ។ អនុវត្តិយំ អន្វេតិ។ ហីនេ អនុ សារិបុត្តំ បញ្ញវន្តោ។ តតិយត្ថេ នទិមន្វវសិតា ពារាណសី។ ទេសេ, លក្ខណេ, វិច្ឆាយំ, ឥត្ថម្ភូតេ, ភាគាទិកេ ច **អនុ។** លក្ខណេ រុក្ខ’មនុ វិជ្ជោតតេ ចន្ទោ។ វិច្ឆាយំ រុក្ខំ រុក្ខមនុ តិដ្ឋតិ។ ឥត្ថម្ភូតេ សាធុ ទេវទត្តោ មាតរ’មនុ។ ភាគេ យទេត្ថ មំ អនុ សិយា។

១១៧៥. អាលិង្គនេ បរិស្សជតិ។ ទោសក្ខានេ បរិភាសេត្វា។ និវាសនេ វត្ថំ បរិទហិត្វា។ **អវញ្ញោ** បរិភវោ។ អាធារេ ភោជនេ សោកេ ព្យាបនេ។ **តត្វេ** សភាវេ។ **លក្ខណាទោ** លក្ខណវិច្ឆាឥត្ថម្ភូតភាគេ។

១១៧៦. វិសិដ្ឋេ អភិធម្មោ។ ឧទ្ទកម្មេ សារុប្បេ វុទ្ធិយំ បូជាយំ អធិកេ។ កុលេ អភិជនោ។ អសច្ចេ លក្ខណាទិម្ហិ ចតុព្ពិធេ ['អភិរភាគេ (បា.១.៤.៩១)' តិ អភិស្ស ភាគវជ្ជិតេសុ លក្ខណាទីសុ កម្មប្បវចនីយសញ្ញា វុត្តា (រូបសិទ្ធិ-ការកតណ្ឌេ)]។

១១៧៧. អធិកេ ឥស្សរេ **បាបេ** ឧច្ចារណេ, អធិដ្ឋានេ បាបុណនេ និច្ចយេ ឧបរិភាគាទិកេ **ភជនេ** ភត្តិយំ វិសេសនេ ច **អធិ។**

១១៧៨-១១៧៩. **វាមាទានេ** ឥតិ បាបេ វាមេ បដិលោមេ, អាទានេ គហណេ។ វាចាទានេ បច្ចស្សោសិ។ **បដិនិធិម្ហិ** មុខ្យសទិសេ ពុទ្ធស្មា បតិ។ **បដិពោធេ** និវត្តនេ។ **បដិច្ចត្ថេ** “បដិច្ចា”តិ បទស្ស អត្ថេ។ **លក្ខណាទិកេ** ចតុព្ពិធេ។

១១៨០-១១៨១. សមីបេ អាទិកម្មនិ មរិយាទេ ឧទ្ទកម្មនិ ឥច្ឆាយំ ពន្ធនេ អភិវិធិម្ហិ ច **អា។** កិច្ចេ ព្លិសត្ថេ និវត្តិយញ្ច អប្បសាទេ អាសីសនេ សរណេ វាក្យសរណេ **អា** ឯវំ អនុស្សរំ។ បតិដ្ឋាយំ, វិម្ហយាទីសុ ច **អា។**

១១៨២. **ភូតភាវេ** អតីតោ។

១១៨៣. **សម្ភាវនេ** អបិ ទិព្ពេសុ កាមេសុ, រតី សោ នាធិគច្ឆតិ [ធ. ប. ១៨៧]។ **សម្ភាវន**មធិកត្ថវចនេន អញ្ញត្រ សត្តិយា អរិយាតោ។ **សំវរណេ** អបិធានំ។

១១៨៤-១១៨៥. **អបគតោ** អបេតោ។ **ឧបបត្តិយំ** យុត្តិយំ ឧបេក្ខា។ **អាធិក្យេ** ឧបខារិយំ ទោណោ។ **បុព្ពកម្មនិ** ពុទ្ធោបក្កមំ កិលេសច្ឆេទោ។ **គយ្ហាការេ** បច្ចុបដ្ឋានំ។ **ឧបរិត្តេ** ឧបរិភាវេ ឧបបន្នោ។ **អនសនេ** ឧបវាសោ។

១១៨៦. **ឧបទេសេ** ឯវំ តេ អភិក្កមិតព្ពំ, ឯវំ តេ បដិក្កមិតព្ពំ។ **វចនបដិគ្គាហេ** ឯវំ ហោតុ។ **ឥទមត្ថេ ឥទំ** សទ្ទស្ស អត្ថេ។

១១៨៧. **សមុច្ចយេ** កេវលសមុច្ចយេ –

ចីវរំ បិណ្ឌបាតញ្ច, បច្ចយំ សយនាសនំ;
អទាសិ ឧជុភូតេសុ, វិប្បសន្នេន ចេតសា [ជា. ២.២២.៥៩១]។

សមាហារេ ចក្ខុ ច សោតញ្ច ចក្ខុសោតំ។ **អន្វាចយោ** ឯកំ បធានភាវេន វត្វា ឥតរស្ស អប្បធានភាវេន វចនំ, តស្មឹ។ សីលំ រក្ខាហិ, ទានញ្ច ទេហិ។ **ឥតរីតរេ** សមណោ ច ព្រាហ្មណោ ច សមណព្រាហ្មណា។ តត្រ កេវលសមុច្ចយោ ច អន្វាចយោ ច សមាសេ នត្ថិ, ឥតរទ្វយំ សមាសេយេវ។

១១៨៨. **បការោ** តុល្យោ, ភេទោ ច។ **បទត្ថស្ស វិបល្លាសេ** គោតិ អយមាហេតិ។ **សមាបនេ** ឥច្ឆិតស្ស បទស្ស បរិនិដ្ឋាបនេ។

១១៨៩. បជ្ជំ **វា**សទ្ទស្សត្ថោ។ វវត្ថិតវិភាសាយំ វា បរោ អសរូបា។ **វិអវ**បុព្ពោ **ឋា** គតិនិវត្តិយំ, តោ, **ឋា**តិស្ស ថោ, អសរូបទិត្តញ្ច។ វវត្ថិតា និយមិតា វិភាសា **វវត្ថិតវិភាសា។** អវស្សត្ថេតិ **អវ**បុព្ពោ **សជ** វិស្សជ្ជនាលិង្គននិម្មានេសុ។

១១៩០. **ភូសនេ** អលង្ការេ។ **វារណេ** និវារណេ។ **បរិយត្តិ** បរិយាបុណនតា, យុត្តត្ថេបិ **អលំ។ អថោ អថ**សទ្ទា អនន្តរាទីសុ ចតូសុ អត្ថេសុ សិយុំ។

១១៩១. បសំសាទីសុ តីសុ។ **ស្វីការេ** បដិញ្ញាណេ។ **អាទិ**នា បកាសត្ថសម្ភាព្យកោធាទិកេ ចត្ថេ នាមសទ្ទោ។ អវធារណមេវត្ថោ។

១១៩២. **អនុញ្ញា** អនុមតិ។ **សន្តានំ** អនុនយោ។ **អាលបនំ** សម្ពោធនំ។ **វត**សទ្ទោ ឯកំសេ **ទយាយំ** ករុណាយំ **ហាសេ** បហាសេ **ខេទេ** បរិស្សមេ អាលបនេ **វិម្ហយេ** អច្ឆរិយេ ច សិយា។

១១៩៣. **វាក្យារម្ភេ** “ហន្ទ វទាមិ តេ”តិ។ **វិសាទេ** ខេទេ។ **យាវ តាវ តូ**តិ **យាវតាវ**សទ្ទា **សាកល្យេ** និរវសេសេ។ យាវទត្ថំ តាវ គហិតំ។ **មានេ** បមាណេ។ “យាវ បមាណមរិយាទា-វធារណត្ថកំ មត”មិតិ **ភាគុរិ។ អវធិម្ហិ** បរិច្ឆិន្នេ។

១១៩៤. **បុរត្ថា**សទ្ទោ **បាចិយំ** ទិសាយំ ឥច្ចត្ថេ, **បុរត្ថេ** វក្ខមានេ, **អគ្គតោ** សមុទ្ទេ ឥច្ចត្ថេ ច **បឋមេបិ** អាទិម្ហិ វត្តតិ។ **បពន្ធេ** វាក្យរចនាយំ វាក្យបពន្ធេ បុរាណាទិកេ។ ចិរន្តរេ អតីតភូតេ។ **និកដេ** សន្និហិតេ។ **អាគាមិកេ** អនាគតេ។

១១៩៥. **ខលុ**សទ្ទោ និសេធេ **វាក្យាលង្ការេ** វាក្យភូសាយំ **អវធារណេ ឯវ**ត្ថេ, បសិទ្ធិយញ្ច វត្តតិ។ **អភិតោ** សទ្ទោ អាសន្នេ អភិមុខេ ឧភយតោ ឥច្ចត្ថេ , **អាទិ**នា សីឃេ, សាកល្យេ ច អត្ថេ វត្តតិ។ **អាសន្នេ** អភិតោយំ នទី។ **អភិមុខេ** អភិតោវ តាតា។ **ឧភយតោ**ឥច្ចត្ថេ អភិតោ មគ្គស្ស។ **សីឃេ** អភិតោ អធីយិត្វា។ **សាកល្យេ** អភិតោ វនំ ទឌ្ឍំ។

១១៩៦. **យទ្យបិសទ្ទត្ថេ** អនុគ្គហណគរហត្ថេ។ **ឯកំសត្ថេ** អវិតថត្ថេ។ អថោ **បន**សទ្ទោ វិសេសស្មឹ អត្ថេ, បទបូរណត្ថេ ច សិយា។

១១៩៧. **ហិ**សទ្ទោ ការណាទីសុ ចតូសុ អត្ថេសុ វត្តតិ។ **តុ**សទ្ទោ បន តត្ថ ចតូសុ អត្ថេសុ មជ្ឈេ ហេតុវជ្ជិតេ អត្ថេ វត្តតិ។ **កុ**សទ្ទោ បាបេ ឦសត្ថេ **កុច្ឆនេ** ជិគុច្ឆាយញ្ច។

១១៩៨. នុការោ សំសយេ, បញ្ហេ ច។ **នានា**សទ្ទោ អនេកត្ថេ, វជ្ជនេ ច។ **កឹ**សទ្ទោ បុច្ឆាយំ, ជិគុច្ឆាយញ្ច, អព្យយោ។ តិលិង្គោ ច, និយមេ តុ តិលិង្គោវ។ **វារិម្ហិ** ឧទកេ។ **មុទ្ធនិ** សីសេ ច, **កំ** សុខេបិ, វុត្តញ្ច **នានត្ថសង្គហេ**
–

“កោ ព្រហ្មត្តានីលក្កេសុ, សមានេ សព្ពនាមិកេ;
បាវកេ ច មយូរេ ច, សុខសីសជលេសុ ក”ន្តិ។

១១៩៩. **អមា**សទ្ទោ សហត្ថេ, សមីបត្ថេ ច, អមាវាសី, អមាគតោ ច។ **បុន**សទ្ទោ **ភេទេ** វិសេសេ។ **អបឋមេ** បុន ទទាតិ។ **កិរ**សទ្ទោ **អនុស្សវេ** អនុក្កមេន សវនេ, អរុចិយញ្ច។ **ឧទ**សទ្ទោ **អប្បត្ថេ** បញ្ហេ។ **វិកប្បនេ** អត្ថន្ត

វស្ស វិកប្បេន ច។

១២០០. **បច្ឆា**សទ្ទោ **បតីចិយំ** ទិសាយំ។ **ចរិមេ** អនាគតេ កាលេ។ **សាមិ**សទ្ទោ តុ **អទ្ធេ** ភាគេ, **ជិគុច្ឆនេ** និន្ទាយញ្ច។ អទ្ធេ ភាគេ សាមិ វុត្តំ, ជិគុច្ឆនេបិ តទេវ។ **បាតុ បកាសេ** បកាសនីយេ, **សម្ភវេ** ឧប្បត្តិយញ្ច។ **មិថោ** សទ្ទោ អញ្ញោញ្ញត្ថេ, រហោត្ថេ ច។

១២០១. **ហា**សទ្ទោ ខេទេ, សោកេ, ទុក្ខេ ច។ **អហហ**សទ្ទោ ខេទេ, **វិម្ហយេ** អព្ភុតេ ច។ **ធិ**សទ្ទោ ហីសាបនេ, និន្ទាយញ្ច។ **តិរិយំ តិរោ**សទ្ទា បិធានេ វត្តន្តិ។ តិរិយំ កត្វា កណ្ឋង្គតោ, តិរោកត្វា វា។

១២០២-១២០៣. សង្ខ្យាតាសង្ខ្យាតត្ថានំ ឧបសគ្គនិបាតសង្ខ្យាតានំ អព្យយានំ បសិទ្ធេ បចុរប្បយោគេ ឯកច្ចេ វា ទស្សេត្វា តទញ្ញេបិ សង្ខេបនយេន ទស្សេតុមាហ **"តុនិ"**ច្ចាទិ។ ឯត្ថ ច **តុនា**ទិសទ្ទេហិ **ជ្ជ**បរិយន្តេហិ តទន្តាវ គហិតា, ន ហិ កេវលានំ ឯតេសំ អព្យយភាវោ សម្ភវតិ។ តស្សត្ថោ – **តុន**បច្ចយន្តោ ច តថា ត្វាន តវេ ត្វា តុំ ធា សោ ថា ក្ខត្តុំ តោ ថ ត្រ ហិញ្ចនំ ហី ហំ ធិ ហ **យ**ការតោ ហីធ ធុនា រហិ ទានិ, **កឹ**ស្មា វោ ទាចនំ ទាជ្ជចំ ចត្តុំ ជ្ជជ្ជបច្ចយន្តោ ច អព្យយីភាវសមាសោ ច **តុនា**ទីនំ **យា**ទេសន្តោ ច អព្យយំ នាម ភវេតិ។ បយោគោ យថា – "កាតុន, កត្វាន, កាតវេ, កត្វា, កាតុំ, សព្ពធា, សព្ពសោ, សព្ពថា, ចតុក្ខត្តុំ, សព្ពតោ, សព្ពត្ថ, សព្ពត្រ, កុហិញ្ចនំ, កុហឹ, កុហំ, សព្ពធិ, ឥហ, យហឹ, ឥធ, អធុនា, ឯតរហិ, ឥទានិ, ក្វ, កុទាចនំ, កទា, អជ្ជ, កថំ, អញ្ញថត្តុំ, ឯកជ្ឈំ, សជ្ជុ, ឧបនគរំ, អន្តោបាសាទំ, អភិវន្ទិយ"ឥច្ចាទិ។ ឥទំ បន សព្ពេសម្បិ អព្យយានំ សង្ខេប លក្ខណំ។

> "សទិសំ តីសុ លិង្គេសុ, សព្ពាសុ ច វិភត្តិសុ;
> វចនេសុ ច សព្ពេសុ, យំ ន ព្យេតិ តទព្យយ"ន្តិ។

អព្យយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥតិ សកលព្យាករណមហាវនាសង្គញ្ញាណចារិនា កវិកុញ្ជរកេសរិនា ធីមតា សិរិមហាចតុរង្គពលេន មហាមច្ចេន វិរចិតាយំ អភិធានប្បទីបិកាវណ្ណនាយំ សាមញ្ញកណ្ឌវណ្ណនា សមត្តា។

និគមនវណ្ណនា

១. **"សគ្គកណ្ឌោ ចា"**ត្យាទិនា អភិធានប្បទីបិកាយំ កបាលតេលវដ្ដិសទិសេន កណ្ឌត្តយេន សមង្គិតា ទីបិតា។

២. **"តិទិវេ"**ត្យាទិនា តោដកេន តស្សា បយោជនំ កថិតំ។ តស្សត្ថោ – យោ នរោ កត្ថភូតោ **តិទិវេ** ទេវលោកេ, ព្រហ្មលោកេ ច **មហិយំ** មនុស្សលោកេ, **ភុជគាវសថេ** នាគលោកេ ចាតិ ឯតេសុ តីសុ ឋានេសុ សន្និហិតានំ **សកលត្ថានំ** សព្ពេសំ អភិធេយ្យានំ **សមវ្ហយស្ស** អភិធានស្ស **ទីបនិយំ** បកាសនិយំ **ឥហ** អភិធានប្បទីបិកាយំ សវនធារណាទិនា **កុសលោ** ឆេកោ ហោតិ, **ស** នរោ **មហាមុនិនោ** សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស **វចនេ** សុត្តាភិធម្មវិនយសង្ខាតេ វចនេ **បដុ** ឆេកោ ហោតិ, បដុត្តាយេវ **មតិមា** នាម ហោតីតិ។

៣-៨. ឥទានិ យស្ស រញ្ញោ វិហារេ វសិត្វា អយំ គន្ថោ វិរចិតោ, តស្ស នាមគុណនិវាសករណប្បការវិហារគុណនាមាទីនិ ទស្សេត្វា អត្តនោ ច នាមគុណេ ទស្សេតុំ សត្ត គាថា វុត្តា។

តត្រ ទុតិយា ភុជង្គប្បយាតំ នាម។ តាសំ អយំ សម្ពន្ធាធិប្បាយា អត្ថវណ្ណនា – យោ **បរក្កមភុជោ** នាម **ភូបាលោ** រាជា ការេសិ, រក្ខេសីតិ ច ឥមិនា សម្ពន្ធោ។ កីគុណោ សោ រាជា? **គុណភូសនោ** សទ្ធាទិគុណាលង្ការធរោ។ **តេជស្សី** តេជោយុត្តោ។ **ជយី** អរិជយេន យុត្តោ។ **កេសរីវិក្កមោ** កេសរសីហោ វិយ សូរគុណយុត្តោ, វីរិយវា ច។ ស កត្ថ និវាសី? សោ រាជា **លង្កាយមាសិ** លង្កានាមកេ ទីបេ និវាសនសីលោ។ **ចិរំ** ចិរកាលំ **វិភិន្នំ** តិធា វិភិន្នំ **និកាយត្តយស្មី** និកាយត្តយំ ភិក្ខុសង្ឃំ **សម្មា** នយេន ហេតុនា **សមគ្គេ** សមគ្គំ ការេសិ, ការិតន្តោយំ ករោតីតិ កម្មិកោ, តថា **សទេហំវ** អត្តនោ កាយំ ឥវ **និច្ចាទរោ** ហុត្វា ទីឃកាលំ មហគ្ឃេហិ **ច** បច្ចយេហិ តំ និកាយត្តយំ រក្ខេសិ។

តថា **យេន** រញ្ញា យថា **កិត្តិយា** អត្តនោ សទ្ធាទិកិត្តិយា ករណភូតាយ **លង្កា** អត្តនោ និវាសនដ្ឋានភូតា កម្មភូតា **សម្ពាធីកតា** សង្កដីកតា អនោកាសីកតា, តថា វិហារេហិ គាមេហិ អារាមេហិ ខេត្តេហិ វាបីហិ ច

លង្កា សម្ពាធិកតា។

តថា **យស្ស** រញ្ញោ សព្ពកាមទទំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ អនុគ្គហំ **បត្វា** បាបុណនហេតុ អហំ **វិពុធគោចរំ** បណ្ឌិតវិសយំ គន្ថការត្តំ បត្តោ, **តេន** រញ្ញា ការិតេ បាសាទគោបុរាទិវិភូសិតេ, **សគ្គកណ្ណេ** ទេវលោកស្ស កណ្ណសទិសេ, **សតោយាសយស្មឹ** សាទុសលិលាសយសមន្នាគតេ, **បដិពិម្ពិតេ** ភគវតោ និវាសនដ្ឋានជេតវនមហាវិហារស្ស បដិពិម្ពភូតេ, **សាធុសម្មតេ** សាធុវិហារោតិ សម្មតេ, សាធូហិ វា សម្មតេ **សរោគាមសមូហម្ហិ** សលិលាសយភិក្ខាចារយុត្តគាមសមូហសមន្នាគតេ មហាជេតវនាខ្យម្ហិ វិហារេ **វសតា** និវាសំ កុព្ពតា **សន្តវុត្តិនា** សន្តចារិនា សទ្ធម្មដ្ឋិតិកាមេន **ធីមតា** អតិសយញាណយុត្តេន **មោគ្គល្លានេន** សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ទុតិយអគ្គសាវកភូតស្ស អាយស្មតោ ឥទ្ធិមតោ មហាមោគ្គល្លានស្ស នាមធេយ្យេន ថេរេន ឯសា អភិធានប្បទីបិកា រចិតាតិ។

និគមនកថា

យទ្យត្រ ទោសោណុបមាណសម្ភវោ,
គុណីសុ វីធិម្បិ តថា វិគាហតេ;
យថា ជលំ ភោជនម្បិ ជន្តុវា,
ចតុប្បទោ វាប្យចរោ កណាណ្យបិ។

អសម្បវេទិទស្សនាយ ភាសិតេ,
គុណោ ច ទោសោ ច សទា វិវិជ្ជរេ;
តតោ ពុធា មេ នវធានតា ភវំ,
ខមន្តុ ទោសំ គុណតំ នយន្តុ វា។

យោ សីហសូរោ សិតកុញ្ជរិន្ទោ,
រាជាធិរាជា អហុ តម្ពទីបេ;
ទុព្ពារនាគាទិជិតោ នរិន្ទោ,
សុកន្តភីមាទិគុណោបបន្នោ។

តន្នាមធេយ្យោ តទនុព្ពានជាតោ,
សទ្ធាទិយុត្តោ ចតុសេតិភិន្ទោ;
នាគាទិថាមោ អតិទុប្បសយ្ហោ,
ឧឡារបញ្ញោ ធិតិមា យសស្សី។

តេនាហមច្ចន្តមនុគ្គហីតោ,
អនញ្ញសាធារណសង្គហេន;
សង្ខេបតោកាសិមិមំ វិសុទ្ធិ-
សំវណ្ណនំ សោតុហិតំ សុពោធំ។

រាជា បជំ រក្ខតុ សប្បជំវ,
ធម្មញ្ញុ លោកាបិ សមាចរន្តុ;
បូរេន្តុ អត្ថា សុបកប្បិតា ច,
កាលេន ទេវោបិ បវស្សតូតិ។

អភិធានប្បទីបិកាដីកា និដ្ឋិតា។